Samoupravno interesno organiziranje

Članovi delegacija za samoupravne interesne zajednice i delegati u skupštinama samoupravnih interesnih zajednica dobivaju ovom knjigom svoj prvi priručnik. Njime se pouzdano mogu obavijestiti o društveno-političkim osnovama samoupravnog interesnog organiziranja i iskustvima kojima je rezultirala dosadašnja praksa sudionika samoupravnog interesnog organiziranja. Sva ta sadržina razložena je informativno i kritički — s jasnim i politički najaktualnijim naznakama obaveznih pravaca daljnjeg razvoja društvenih odnosa u našoj samoupravnoj socijalističkoj zajednici. Nastojeći u ovom trenutku pridonijeti unapredenju samoupravnog interesnog organiziranja, izdavač daje knjigu koja je i podsticaj za akciju i trajni dokumenat o »prvim koracima« oživotvorenja tog sistema u svim područjima zadovoljavanja zajedničkih potreba.

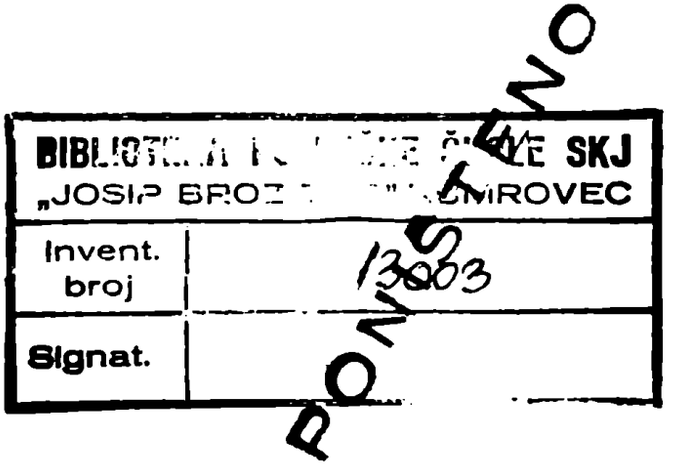

Samoupravno interesno organiziranje

SAMOUPRAVNO INTERESNO ORGANIZIRANJE, priručnik za delegate i delegacije u samoupravnim interesnim zajednicama

IZDAVAČ	**Grafički zavod Hrvatske,** OOUR Društvene komunikacije, 41000 Zagreb, Frankopanska 26, tel. 418-600
REDAKCIJSKI ODBOR	**Nikola Ban,** sekretar za informacije Izvršnog vijeća Sabora SRH **Dr Dušan Bilandžić,** dekan Fakulteta političkih nauka u Zagrebu **Boško Bjelajac,** član Predsjedništva Republičke konferencije SSRN Hrvatske **Čedo Grbić,** predsjednik Ustavnog suda SR Hrvatske **Josip Hrbud,** direktor Grafičkog zavoda Hrvatske **Dr Ivan Mecanović,** član Izvršnog komiteta CK SKH **Mr Zorislav Šonje,** potpredsjednik Sabora SRH **Jakov Vidović,** tajnik Republičkog koordinacionog odbora SRH za samoupravne interesne zajednice
GLAVNI UREDNIK	**Jakov Vidović**
UREDNICI	**Mugdim Filipović i Miroslav Ležaja**
GRAFIČKI UREDIO	**Duško Šojlev**
RECENZENTI	**Dr Dušan Bilandžić, Čedo Grbić i Zvonko Špoljar**
ZA IZDAVAČA	**Josip Hrbud**
TISAK	**Grafički zavod Hrvatske,** listopada 1977. godine

180054

Pred nama je prvi cjeloviti prikaz samoupravnog interesnog povezivanja i organiziranja. Njime izdavač ostvaruje svoju namjeru da prikaže ustavni koncept osnivanja i djelovanja samoupravnih interesnih zajednica, što će pobuditi zanimanje osobito članova delegacija i delegata samoupravnih interesnih zajednica i osnovnih organizacija udruženog rada, i neposredno im služiti u svakodnevnom društvenom djelovanju. Ova će knjiga također dobro doći i članovima delegacija i delegatima, te brojnim aktivistima i stručnim radnicima društveno-političkih, radnih, mjesnih i drugih zajednica, osnovnih organizacija udruženog rada, društveno-političkih i drugih organizacija, a posebno radnicima stručnih službi SIZ.

U procesu ostvarivanja slobodne razmjene rada i organizacione izgradnje samoupravnih interesnih zajednica, pozitivna iskustva radnih ljudi postaju sve opsežnija, zbog čega je u ovom trenutku bilo moguće predstaviti njihov tek najmanji dio. No, angažiranim sudionicima toga procesa neophodna je — da bi što uspješnije društveno djelovali — i solidna teorijska osposobljenost. Priručnički karakter knjige »Samoupravno interesno organiziranje« posve je prilagođen toj namjeni i izuzetnim potrebama članova delegacija i delegata samoupravnih interesnih i društveno-političkih zajednica, te brojnih društveno-političkih aktivista u organizacijama udruženog rada i mjesnim zajednicama.

Potrudili smo se da damo priručnik za dužu korisnu upotrebu. Autori su mu poznati društveno-politički i stručni radnici, među kojima je više i vrlo istaknutih imena, i naše samoupravne teorije, i samoupravne prakse. Njegovoj pristupačnosti, informiranosti i korisnosti uvelike doprinose i vrlo primjerni grafički prikazi najbitnije sadržine pojedinih priloga, te najvažniji statistički i drugi podaci i zanimljive informacije što su sakupljeni u posljednjem dijelu knjige.

I dio

SAMOUPRAVNE INTERESNE ZAJEDNICE – DIO POLITIČKOG SISTEMA SOCIJALISTIČKOG SAMOUPRAVLJANJA

II dio

PODRUČJA SAMOUPRAVNOG INTERESNOG ORGANIZIRANJA

III dio

STAVOVI SAVEZNIH SAVJETA SKUPŠTINE SFRJ O SAMOUPRAVNOM INTERESNOM ORGANIZIRANJU

IV dio

VAŽNIJI PODACI O OPĆINAMA U SFRJ I SAMOUPRAVNIM INTERESNIM ZAJEDNICAMA U SR HRVATSKOJ

U prvom dijelu knjige »Samoupravno interesno organiziranje« objašnjeno je zašto osnivamo samoupravne interesne zajednice, te na kakvoj se ustavnoj koncepciji i na kakvim samoupravnim društveno-ekonomskim odnosima zasniva slobodna razmjena rada. Zastupljen je tu i prikaz delegatskog principa i delegatskog odlučivanja, informativne djelatnosti, samoupravne normativne aktivnosti, stručnih službi i samoupravne kontrole radnika u sistemu samoupravnog interesnog organiziranja. Potom — dat je osvrt na ulogu i odgovornost Saveza komunista u djelovanju samoupravnih interesnih zajednica i na položaj mjesne zajednice prema samoupravnom interesnom organiziranju.

AUTORI

Stipe Tonković
Zvonko Špoljar
Čedo Grbić
Jakov Vidović
Dr Ivan Mecanović
Dušan Drezga
Dragutin Božić
Đorđe Đurić
Matko Kuna
Zlatko Jeličić
Rade Lolić
Dr Zdravko Tomac

U drugom dijelu opširno se govori o tome kako su samoupravno interesno organizirane pojedine (sve) oblasti zajedničkih potreba, čime je ujedno konkretizirana i obrazložena ustavna koncepcija samoupravnog interesnog organiziranja i samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa na kojima se u svakoj toj oblasti zasniva slobodna razmjena rada. Naravno, nije se tu ostalo samo na prostom predstavljanju osnovanih samoupravnih interesnih zajednica (društvene brige o djeci predškolskog uzrasta, odgoja i osnovnog obrazovanja, odgoja i usmjerenog obrazovanja, posebno obrazovanja za samoupravljanje , kulture, posebno kinematografije , fizičke kulture, odmora i rekreacije, znanosti, zdravstvenog osiguranja, socijalne zaštite, zapošljavanja, stambeno-komunalnih djelatnosti, vodoprivrede, elektroprivrede, izgradnje i korištenja cesta), već su iznijeta i sva važna iskustva što su stečena njihovim dosadašnjim djelovanjem.

AUTORI

Zdenka Šnajder
Mr Milan Cvitković
Vladimir Podrebarac
Ljupče Đokić
Damir Bačić
Ivan Škovrlj
Dr Miloš Mraković
Aleksandar Kramarić
Dr Ivan Jurković, akademik
Dr Branko Adamčić
Nikola Papić
Stevo Desić
Frane Boko
Ante Matutinović
Živko Maravić
Albert Antolović
Martin Pilar
Dr Ivan Mecanović
Mr Vladimir Kos

Treći dio knjige posvetili smo isključivo Stavovima o ostvarivanju samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa u društvenim djelatnostima što su ih u svibnju 1977. g. utvrdili Savezni savjet za pitanja društvenog uređenja i Savezni savjet za privredni razvoj i ekonomsku politiku. Time smo čitateljima knjige omogućili da meritorno prosude o raskoraku, koji je očit, između stanja prakse samoupravnog interesnog organiziranja i stvarnih trenutačnih društvenih potreba, ali i mogućnosti — makar u društvenim djelatnostima. Pružila nam se, dakle, prilika da uz praksu, opširno razloženu u drugom dijelu, damo i kritiku postojećeg stanja, društveno najkompetentniju, što uvelike doprinosi korisnosti knjige i njenoj upotrebljivosti kao sredstva za podsticanje djelatnosti složenog sistema samoupravnog interesnog organiziranja.

U posljednjem, četvrtom dijelu čitatelj će naći više korisnih statističkih i drugih podataka i zanimljivih informacija za koje držimo da je neophodno da su uvijek pristupačni i poznati svim sudionicima samoupravnog interesnog organiziranja. Tu su za potrebe članova delegacija za samoupravne interesne zajednice, delegata u skupštinama samoupravnih interesnih zajednica i za sve društveno-političke aktiviste sakupljeni, među ostalim, važniji podaci o općinama u SFRJ (adresar svih općinskih skupština, iznos izdvojenih sredstava za samoupravne interesne zajednice u 1976. g., površina područja pojedinih općina, broj stanovnika i broj zaposlenih u društvenom sektoru, iznos društvenog proizvoda i narodnog dohotka, poštanski i telefonski karakteristični pozivni brojevi i dr.), te svi važniji podaci o samoupravnim interesnim zajednicama u SR Hrvatskoj.

AUTORI

Mugdim Filipović
Jakov Vidović

»Samoupravne interesne zajednice u području obrazovanja, znanosti, kulture, zdravstva, socijalne zaštite i drugih društvenih djelatnosti osnivaju radnici i drugi radni ljudi neposredno ili preko svoje samoupravne organizacije i zajednice kao korisnici usluga zajedno s radnicima organizacija udruženog rada koji obavljaju poslove u tim djelatnostima kao davaoci usluga i u okviru zajednica ostvaruju slobodnu razmjenu rada, udružuju rad i sredstva rada te zajednički odlučuju o obavljanju tih djelatnosti u skladu sa zajedničkim interesima.

Međusobni odnosi u tim samoupravnim interesnim zajednicama uređuju se tako da se osigura pravo radnika i drugih radnih ljudi koji u njima udružuju sredstva da odlučuju o tim sredstvima i pravo radnika organizacija udruženog rada koje obavljaju djelatnosti u području za koje je osnovana samoupravna interesna zajednica da u slobodnoj razmjeni ostvaruju jednak društveno-ekonomski položaj kao i radnici u drugim organizacijama udruženog rada.

Korisnici i davaoci usluga u samoupravnoj interesnoj zajednici sporazumno odlučuju o vrstama, kvaliteti i opsegu usluga te o kriterijima za osiguravanje sredstava koja su potrebna za obavljanje tih usluga«. (Član 390. Zakona o udruženom radu)

Odgoj i obrazovanje, zaštita zdravlja, kultura, stanovanje, zapošljavanje, odmaranje, fizička kultura, sportske aktivnosti, invalidsko i mirovinsko osiguranje, socijalna zaštita, izgradnja i održavanje cesta i energetskih izvora, opskrba vodom, potrošnja električne energije itd. — životne su potrebe svakog našeg radnog čovjeka i građanina. Neke od tih potreba samo su osobne, dok su preostale zajedničke, odnosno općedruštvene.

U različitim društvenim sistemima različito se zadovoljavaju osobne, zajedničke i općedruštvene potrebe. Naše socijalističko samoupravno društvo opredijelilo se za sistem samoupravnog interesnog organiziranja, kojim se radnim ljudima u udruženom radu omogućuje da najneposrednije odlučuju o raspodjeli dohotka za zadovoljavanje njihovih osobnih, zajedničkih i općedruštvenih potreba.

Zajedničkim potrebama udovoljavamo putem samoupravno organiziranih interesnih zajednica — zasnovanih na delegatskom principu ili neposrednim povezivanjem organizacija udruženog rada. Taj sistem prilagodljiv je stvarnim društveno-ekonomskim uvjetima, mogućnostima i potrebama djelatnosti koje su njime obuhvaćene. Odlučivanje radnih ljudi o zadovoljavanju zajedničkih potreba najneposrednije je omogućeno u osnovnim organizacijama udruženog rada i u osnovnim samoupravnim interesnim zajednicama. Putem delegata to se odlučivanje proširuje na općinske samoupravne interesne zajednice, a udruživanjem u saveze samoupravnih interesnih zajednica, republičke samoupravne interesne zajednice, pa i (u nekim djelatnostima) u saveze na razini federacije, čime se ostvaruje cjeloviti društveni sistem raspolaganja dohotkom za zadovoljavanje zajedničkih interesa i potreba

OSIZ, SIZ, USIZ, RSIZ
društvene brige o djeci
predškolskog uzrasta

OSIZ, SIZ, U
odgoja i o
obrazov

OSIZ, SIZ, USIZ, RSIZ
kulturnih djelatnosti

OSIZ, SIZ, USIZ, RSIZ
odgoja i usmjerenog
obrazovanja

Samoupravna
interesna
zajednica kinematografije

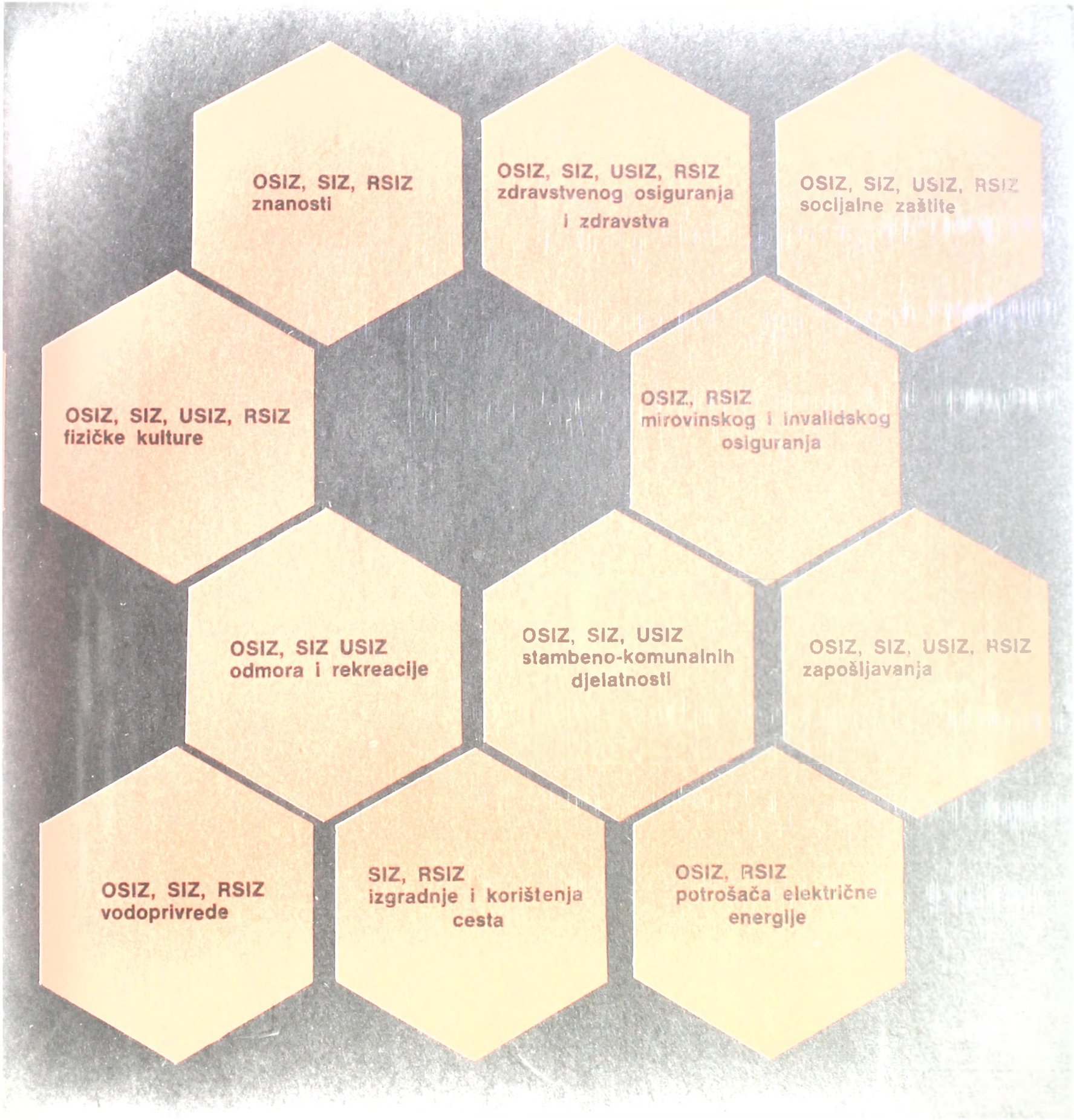
OSIZ, SIZ, RSIZ
znanosti
OSIZ, SIZ, USIZ, RSIZ
zdravstvenog osiguranja
i zdravstva
OSIZ, SIZ, USIZ, RSIZ
socijalne zaštite
OSIZ, SIZ, USIZ, RSIZ
fizičke kulture
OSIZ., RSIZ
mirovinskog i invalidskog
osiguranja
OSIZ, SIZ USIZ
odmora i rekreacije
OSIZ, SIZ, USIZ
stambeno-komunalnih
djelatnosti
OSIZ, SIZ, USIZ, RSIZ
zapošljavanja
OSIZ, SIZ, RSIZ
vodoprivrede
SIZ, RSIZ
izgradnje i korištenja
cesta
OSIZ, RSIZ
potrošača električne
energije

I DIO

SAMOUPRAVNE INTERESNE ZAJEDNICE —DIO POLITIČKOG SISTEMA SOCIJALISTIČKOG SAMOUPRAVLJANJA

STIPE TONKOVIĆ

Zašto osnivamo samoupravne interesne zajednice?

S Ustavom iz 1974. g. postupno se udomaćio i pojam zajedničke potrebe, kojim označavamo sve ono što je neophodna potreba rada i života svakog radnika i građanina. Ne može se, npr., bez obrazovanja, znanosti, zdravstva, kulture, fizičke kulture, električne energije, prometnica, vode, itd. Tako je u Zakonu o udruženom radu zadovoljavanje tih potreba označeno kao »uvjet rada i razvoja«. Podsjetimo samo da smo te potrebe prije nazivali zajedničkom potrošnjom.

Oblici vlasništva i zadovoljavanje zajedničkih potreba

Zašto, zapravo, zajedničkim potrebama pridajemo toliku važnost, i zbog čega njihovo zadovoljavanje treba ostvarivati na samoupravnoj osnovi?

S razvojem ljudskog društva, uključujući — dakle — i naše društvo, zajedničke su se potrebe vrlo sporo razvijale. Područja znanosti, obrazovanja, kulture, zdravstva i dr. prije su imali vrlo malo i kadrova i objekata, tj. nedovoljno znanstvenika, liječnika, učitelja, umjetnika . . . , te škola, bolnica, kulturnih ustanova . . . Oni, pak, kadrovi i objekti što su i postojali služili su uskom krugu bogatih i privilegiranih. Tako su ustanove za zadovoljavanje zajedničkih potreba i mogle biti privatne, bilo da ih je držala crkva (za obrazovanje, te dijelom za kulturu, znanost i dr.), bilo bogataši (feudalci, kapitalisti).

Dva su činioca (posebno u 19. i 20. stoljeću) snažno utjecala na brzi razvoj u oblasti zadovoljavanja zajedničkih potreba: najprije — razvoj industrije (industrijska revolucija), potom — snažni zamah znanstveno-tehnološke revolucije (razvoj znanosti i primjena njenih rezultata u proizvodnji, prometu, uslugama, društvenim djelatnostima) neumitno su tražili više obrazovanih ljudi i sve veći opseg obrazovanja. Kako je ljudski rad postajao sve skuplji, zdravlje radnika biva presudno za povećanje proizvodnosti rada i proširenje proizvodnje. Isto je tako i sa znanošću, kulturom, fizičkom kulturom i sa svim ostalim važnim uvjetima rada. Zatim, s razvojem industrije osjetno raste broj radnika, tj. omasovljuje se i jača radnička klasa. A organizacije u kojima je ona okupljena kao svoj glavni zadatak postavljaju unapređenje obrazovanja, zdravlja i socijalne sigurnosti za sve, te stalno

poboljšanje uvjeta rada i veće nadnice — ravnomjernije sudjelovanje u podjeli »dohotka« koji se radom radnika stalno povećavao.

Tako su borbom za pravdu i stvarnim promjenama u karakteru rada, koji je sve više ovisio o napretku znanosti, o stupnju obrazovanja, boljem zdravlju, itd., rasle — da tako kažemo — potrebe za zajedničkim potrebama. Zahtjev i interes za njihovo zadovoljavanje postupno postaju sastavnim dijelom svijesti i navika radnika, u kojem se, pomalo, učvršćuje uvjerenje da one zapravo i jesu osnovni cilj njegova rada i njegove borbe za bolji život. Težnje za što potpunijim zadovoljavanjem zajedničkih potreba, najčešće izražene borbom za veća socijalna prava i bolji životni standard, utkane su u ciljeve radničkog, sindikalnog i komunističkog pokreta — u svim njegovim fazama.

Budući da je zadovoljavanje zajedničkih potreba tako postalo i ekonomski i društveni uvjet razvoja, nije više bilo moguće da ustanove putem kojih se ono ostvaruje ostanu u privatnom vlasništvu. Ovisno o općem napretku, u pojedinim je zemljama usmjeravanje razvoja i upravljanje tim ustanovama preuzimala u svoje ruke država. Tako se — u sklopu sistema javnih (državnih) službi — —osnivaju državne škole i sveučilišta, bolnice i državna kazališta, a kasnije i državne radio i televizijske stanice, državno socijalno osiguranje i sl. Potrebna novčana sredstva za izgradnju i rad državnih ustanova država osigurava putem poreza, a brine se i o školovanju i razmještaju kadrova u njima. Radnici koji u tim ustanovama rade (učitelji, liječnici, znanstvenici i dr.) postaju državni službenici i oni za svoj rad odgovaraju državnim organima.

Upravo zbog toga što su mogućnosti za zadovoljavanje zajedničkih potreba bile (i ostale) glavni i klasni cilj radničkih pokreta, koji se u prilikama kapitalističkih odnosa i vlasti buržoazije nije mogao dovoljno ostvarivati, sve socijalističke revolucije — nakon svrgavanja buržoaske vlasti — vrlo su široko osiguravale uvjete za zadovoljavanje potreba radnika i građana, dajući svima jednaka prava u obrazovanju, kulturi, zdravstvenom i socijalnom osiguranju i dr. To je, neosporno, drugi povijesni val koji je snažno utjecao na razvoj mogućnosti zadovoljavanja zajedničkih potreba i djelatnosti putem kojih se one ostvaruju. Ravnopravnost u zadovoljavanju zajedničkih potreba neosporno je jedna od najvećih tekovina historijske pobjede radničke klase, a ona je, zapravo, uvjetovana ukupnim revolucionarnim pobjedama proletarijata.

Ali, povijesno gledano, opći stupanj razvoja proizvodnih snaga (koji se mjeri brojem zaposlenih i narodnim dohotkom po stanovniku) ostaje u razvoju svake zemlje ograničavajući faktor u zadovoljavanju zajedničkih potreba. To je onaj činilac kojim se definira razvoj i zadovoljavanje zajedničkih potreba »u skladu s materijalnim mogućnostima« (ovisnim o dohotku u materijalnoj proizvodnji).

Ipak, da li je stjecanjem socijalnih prava, pa i razvojem javnih (društvenih) službi, te garantiranjem države da će se princip ravnopravnosti ostvarivanja tih prava i osiguravati, u potpunosti zadovoljena povijesna čovjekova težnja i potreba da se razvija kao svestrana ličnost, tj. da se izražava »totalitetom čovjekovih funkcija« (da radnik ne ostane samo proizvođač — kovač, zidar, električar i sl., ili samo domaćica, ili samo tehničar, liječnik, pravnik — sa svim profesionalnim skučenostima — da ne ostane samo objekt nečijih »briga«)? Da li je državno upravljanje razvojem i radom djelatnosti kojim se zadovoljavaju zajedničke potrebe radnika i građana osnova na kojoj se mogu razvijati sve čovjekove potrebe?

Danas je već u više zemalja u svijetu očito ne samo to da državno upravljanje nije krajnji domet razvoja u zadovoljavanju zajedničkih potreba, već da su i gotovo iscrpljene sve mogućnosti koje je država — kao svojevrstan oblik posredničkog društvenog odnosa, s tim u vezi, imala na određenom stupnju povijesnog razvoja i revolucionarnog

preobražaja društva. Suvremene krize obrazovnih sistema, zdravstva, dijelom i znanosti, kulture i socijalne sigurnosti i stabilnosti uopće samo su, zapravo, odraz proturječnosti između razvoja proizvodnih snaga i postojećih proizvodnih odnosa — i privatnih (kapitalističkih ili kapitalističko-menadžerskih) i državnih. A rješavanje tih proturječnosti dovodi u treću povijesnu etapu, zasnovanu na društvenom vlasništvu, kojom se otvaraju nove mogućnosti i novi prostori čovjekovu stvaralaštvu i slobodnom izražavanju svih njegovih ljudskih osobina. U njoj nestaje »sektorstvo« nadgradnje (kulture, obrazovanja, znanosti), a uklanjaju se i granice između »patrona« i »patroniranih«, tj. onih koji se »brinu o čovjeku« i onih koji su pasivni subjekti te brige. Ta treća povijesna etapa otvorena je u svijetu revolucionarnom društvenom praksom jugoslavenskog samoupravnog socijalizma, kojoj je djelotvorna osnova za potpuno oživotvorenje utvrđena naročito Ustavom 1974. g. i Zakonom o udruženom radu 1976. g.

Što nalaže promjene odnosa?

Na prijelazu državnog upravljanja u samoupravljanje u zadovoljavanju zajedničkih potreba (iz druge u spomenutu treću povijesnu etapu), a slijedeći opće zakonitosti društvenog razvoja, i uočavajući naše društvene procese i praksu, lako je zaključiti koji su glavni uzroci što na tom području nalažu potrebne promjene odnosa, tj. u čemu se izražavaju već spomenute proturječnosti. Među tim uzrocima ova su dva najvažnija:

- velika odvojenost rada i razvoja društvenih djelatnosti od materijalne proizvodnje, neprirodno osamostaljeno kretanje i djelovanje gotovo svih djelatnosti koje čine »uvjet rada i razvoja« ukupne proizvodne snage;
- koncentracija velikog dijela (jedne petine) dohotka (najprije u budžetima, pa u društvenim fondovima i, unatrag pet-šest godina, u nekim interesnim zajednicama), a na osnovi zakonske »prisile«, državne odluke, i u skladu s državnim načinom prikupljanja sredstava i njihove distribucije.

Zapravo, predugo zadržavanje takvih, u suštini, etatističkih odnosa, koje smo, u njihovoj posljednjoj fazi, nazvali administrativno budžetskim odnosima, uzrokovalo je suviše osamostaljeno i odvojeno »kretanje« društvenih djelatnosti od proizvodnje. Sve to dovodilo je do toga da se osamostaljivanjem većeg dijela dohotka razvija moć upravljača (specifičan oblik centra otuđene moći) nad tim dijelom dohotka, tj. viška rada, bilo da je riječ o činovnicima državne uprave (u početku), ili pak o upravnim odborima i stručnim službama društvenih fondova i interesnih zajednica (sve do 1975. g.). Postojala je, znači, određena društvena osnova za svojevrstan razvoj birokratizma i tehnokratizma — monopola i grupno-vlasničkog ponašanja u zadovoljavanju zajedničkih potreba.

Četvrt stoljeća razvoja društvenih djelatnosti i samoupravljanja u oblasti zadovoljavanja zajedničkih potreba

U poslijeratnom razvoju upravljanja društvenim djelatnostima treba u nas razlikovati bar tri faze. Prvu — kada je revolucionarni etatizam uspostavio jednaka prava za sve radne ljude (Ustavom i zakonom), i uvelike doprinio razvoju službi (društvenih djelatnosti), iako je u sebi nosio i negativne tendencije etatizma, koje su, na širem društvenom planu, sprječavane i sputavane uspostavljanjem samoupravljanja u privredi (1950. g.). Drugu fazu činilo je postupno uvođenje samoupravljanja u same ustanove javnih službi, tj. društvenih djelatnosti (škole, bolnice, znanstvene institucije, kulturne ustanove i dr.), što je uslijedilo tek 1955/1956. g. osnivanjem tzv. društvenih organa samoupravljanja (odbora, savjeta). Treću fazu predstavljalo je pretvaranje dijela budžeta namijenjenog društvenim službama u društvene fondove, tj. »prenošenje« sredstava države (u stvari, dijela dohotka radnika) na upravljanje upravnim odborima fondova. Ti organi istovremeno su postali i, u neku ruku, demokratskija materijalna osnova za stjecanje dohotka i za samoupravljanje radnika društvenih djelatnosti. Ta je faza podudarna s razdobljem prve privredne reforme 1961. g., kada se radne organizacije društvenih djelatnosti gotovo izjednačuju u samoupravnoj samostalnosti i u stjecanju i raspodjeli dohotka (u unutrašnjoj raspodjeli) s privrednim organizacijama.

Takav pravac daljnjeg razvoja — osamostaljivanje radnih organizacija društvenih djelatnosti i prava na stjecanje i raspodjelu dohotka — potvrđen je 1963. g. i Ustavom SFRJ, a potom i mjerama privredne reforme 1965. g. Viši njegov oblik izražen je u osnivanju interesnih zajednica, tj. u pretvaranju nekih fondova u interesne zajednice za određena područja zajedničkih potreba (između 1966. i 1970. g.), i tada su učinjena dva krupna koraka u procesu neprestane demokratizacije odnosa: prvo, decentralizirana su sredstva s federacije na republike (taj je proces započeo još prije) i s republika na općine, pa se upravljanje zajedničkim potrebama više približilo radnim ljudima; drugo, konstituirane su skupštine interesnih zajednica za neka područja zadovoljavanja zajedničkih potreba u općinama i republikama, a kako su ih činili i predstavnici radnih organizacija materijalne proizvodnje, proširena je demokratska osnova odlučivanja o problematici koja se našla u nadležnosti tih interesnih zajednica.

Konkretno, u dvadesetogodišnjem razvoju samoupravljanja u oblasti zadovoljavanja zajedničkih potreba (1950. do 1970. g.) postignuti su, znači, ovi rezultati: država je »predala« upravljanje fondovima i zajednicama (dakle, zaokružen je proces deetatizacije na području zadovoljavanja zajedničkih potreba), a radnici društvenih djelatnosti dobili su gotovo sva samoupravna prava i, naravno, odgovornost za rad škola, bolnica, kulturnih ustanova, znanstvenih institucija, vrtića, itd.

No, očekivalo se da će demokratizacija u upravljanju doprinijeti čvršćem povezivanju društvenih djelatnosti s proizvođačima, te da će radnici tih djelatnosti, u prvom redu, respektirati potrebe prozvođača, i da će prihvatiti suodgovornost za njihovu sposobnost da povećavaju dohodak (produktivnošću rada!), da brže razvijaju društvenu proizvodnu snagu. Ali, činjenice koje su očite od 1965. do 1975. g. tim očekivanjima ne govore u prilog. Zapravo, dragocjeno revolucionarno iskustvo tog našeg samoupravnog razdoblja uvjerljivo nas podučava da ni samo napuštanje državnog upravljanja i njegovo zamjenjivanje demokratskim oblicima upravljanja, pa ni odvajanje materijalne osnove za zadovoljavanje zajedničkih potreba u posebne fondove (samostalnu materijalnu osnovu prema državi) još nisu dovršavanje revolucionarnog čina oslobađanja

rada, a što znači da sve to nije ni dovoljna promjena u društvenim odnosima koja stvarno onemogućuje osamostaljeno 'kretanje' društvenih djelatnosti i njihovo udaljavanje od udruženog rada. Naprotiv, iskustvo pokazuje, usprkos tome što se zadovoljavanje zajedničkih potreba ostvaruje na osnovama društvenog vlasništva (znači — niti na osnovama privatnog niti državnog vlasništva) i u okviru socijalističkog samoupravljanja kao oblika proizvodnog i društvenog odnosa, da su moguće tendencije tehno-birokratizma, koji (osamostaljenjem od države) postaje izvor grupno-vlasničkog prisvajanja i ponašanja, kapital-odnosa, različitih administrativno-budžetskih, fondovskih i ugovornih odnosa.

U takvim uvjetima raste »potrošnja«, tj. onaj tko snosi teret poreza nastoji da poveća svoja prava i nije stimuliran da štedi, a onaj tko pruža »usluge« uzima iz fondovske kase što više, bez ekonomskih mjerila, a na tzv. troškovnom principu. Radne organizacije društvenih djelatnosti, naime, podnose račune svojih troškova fondovima i interesnim zajednicama, a oni vrše pritisak na povećanje stope izdvajanja (koju su u SR Hrvatskoj i u 1977. godini odredili Sabor i skupštine ostalih DPZ). Naravno, radnik u proizvodnji taj pritisak osjeća kao daljnje opterećenje svoga dohotka (opterećenje privrede), koje nije adekvatno rezultatima što se tolikim izdvojenim sredstvima postižu u oblasti zadovoljavanja zajedničkih potreba (utjecaju društvenih djelatnosti na povećanje produktivnosti rada i sl.). Neosporna je ekonomska činjenica da je takvo odvojeno trošenje sredstava u zadovoljavanju zajedničkih potreba bilo i jedan od uzroka inflacije, a time i dugogodišnje privredne nestabilnosti.

Na pragu četvrte faze razvoja

Kojim bi se sve zahvatima i korjenitim daljnjim rješenjima (neophodnim za prijelaz u četvrtu fazu) osamostaljeni razvoj društvenih djelatnosti i osamostaljeno trošenje dijela dohotka u njima (stvaranje kojeg se finalizira u OOUR) moglo »presjeći« i zadovoljavanje zajedničkih potreba najčvršće povezati s udruženim radom — s otvorenim, svakako, mogućnostima da svoje potrebe kvalitetno zadovoljavaju i svi proizvođači koji rade sredstvima osobnog vlasništva (na osnovi svoga dijela dohotka)?

Takvi zahvati mogući su samo nakon što uslijede radikalne promjene društveno-ekonomskih odnosa, te nakon iznalaženja odgovarajućih oblika samoupravne organizacije u kojoj će se ti odnosi moći ostvarivati. S tim u vezi potrebno je i uspostavljanje takvog načina odlučivanja koji će omogućiti usmjeravanje razvoja i rada društvenih djelatnosti podudarno s razvojem udruženog rada, svih dijelova proizvodnih snaga.

Prvo, takvim rješenjima (četvrte faze razvoja) mora se praktično dovršiti proces uskraćivanja prava državi da posreduje u stjecanju i raspodjeli dohotka, čime će se prekinuti s praksom oduzimanja (izdvajanja) dijela dohotka za zadovoljavanje zajedničkih potreba na osnovi zakona (državne prinude). Jer — prema čl. 14. Ustava — neotudivo je pravo svakog radnika da odlučuje o tom dijelu dohotka. Moguće je, znači, da radnici o izdvajanju dijela dohotka odluče jedino samoupravnim sporazumijevanjem, i to — svakako — dogovorno s radnicima drugih OOUR na području na kojem zajednički zadovoljavaju neku od svojih zajedničkih potreba.

Drugo, mora se uspostaviti međuzavisnost u stjecanje dohotka radnika materijalne proizvodnje i radnika društvenih i drugih djelatnosti (elektroprivrede, vodoprivrede, i dr.), i to tako da se napusti kupoprodajni odnos (u stvari — tržišni odnos, bez obzira što je bio prisutan u sistemu interesnih zajednica) i uspostave odnosi slobodne razmjene rada, koji su — po svojim osobinama — odnosi »zajedničkog dohotka«. Takvi odnosi (već i na osnovi Ustava) uspostavljaju »jednak društveno-ekonomski položaj« radnika

društvenih djelatnosti i radnika materijalne proizvodnje, ali čine i jedne i druge suodgovornim za zajednički dohodak stvaranje kojeg se finalizira u OOUR materijalne proizvodnje, a koji se ravnopravnim odlučivanjem raspodjeljuje na pojedine »uvjete rada« (faktore proizvodnje i produktivnosti) — prema doprinosu u stvaranju dohotka kao nove vrijednosti. Tako, suodgovornost za dohodak znači i suodgovornost za djelatnost, za kvalitetu rada u proizvodnji i kvalitetu rada u zadovoljavanju zajedničkih potreba. U takvim odnosima međuzavisnosti i slobodne razmjene rada ne posreduje više ni državni organ ni tržišna stihija (na principu — tko će kome više podmetnuti, »iščupati« sredstva po onom nepisanom pravilu — »što više sredstava za što manje rada i odgovornosti«). Društvene djelatnosti time i stvarno postaju dio udruženog rada, jedna od njegovih funkcija (funkcija znanosti, obrazovanja, zdravlja i sl.), postaju, u punom smislu, ravnopravne organizacije udruženog rada — sa svim mogućnostima i pravima da razviju socijalističko samoupravljanje, i — na toj osnovi — da puni zamah daju svim svojim stvaralačkim snagama.

Treće, oblici u kojima su mogući odnosi slobodne razmjene rada jesu samoupravne interesne zajednice, iako se oni mogu uspostavljati i neposredno između pojedinih OOUR proizvodnje i OOUR društvenih djelatnosti. Samoupravne interesne zajednice prerastaju tzv. skupštinski i predstavnički oblik odlučivanja (kakav se oblikovao u posljednjoj fazi prelaska fondova u interesne zajednice) i postaju jedan od oblika samoupravnog udruživanja rada, dakle, oblika samoupravnih odnosa — u kojem glavne odluke donose svi radnici u OOUR sporazumom, a samo na osnovi utvrđenih ovlaštenja i smjernica radnika u OOUR i na osnovi već sporazumom utvrđenih rješenja o određenim predmetima odlučuju i njihovi delegati u skupštinama SIZ. Odlučivanje ravnopravno s vijećima skupština društveno-političkih zajednica o problematici u vezi s kojom odgovornost snose i ustavne nadležnosti imaju DPZ samo je dosljedno, do kraja, izveden i ostvaren princip našeg političkog sistema da »državne« odluke također donose delegati radnika. Tako se, zapravo, odlučivanje radničkih delegata u vijećima udruženog rada pojačava delegatima OOUR u samoupravnim interesnim zajednicama.

Samoupravljačka moć nije vladanje drugima

Rješenja, dakle, nisu više u samim društvenim djelatnostima ni u zakonu, nisu u »potezima« kojim se iznalaze bolji »načini financiranja« i omogućuje razvoj tih djelatnosti, već su ona u cjelovitosti socijalističkih samoupravnih odnosa, tj. političkog sistema. Njihova društveno-ekonomska osnova sadržana je u povijesnoj nužnosti i pravu radničke klase da upravlja ukupnim dohotkom, a politička u tome da to osigurava na svakoj razini odlučivanja — o svakom dinaru: neposredno, putem svoje delegacije ili svoga delegata.

Marx je dokazao da samo radnik u proizvodnji stvara novu vrijednost, dohodak, u kojem je sadržan i tzv. višak rada. Ekonomski je i društveno neophodno da upravo taj radnik, koji — dakle — finalizira proizvod da bi se na tržištu tek mogla potvrditi vrijednost ukupnog rada što je u nj uložen, i raspoređuje tako nastali dohodak. Praksa pokazuje da se u sistemu raspodjele prema kojem ga raspodjeljuje više organa (centara) dijeli neravnomjerno, a na toj se diobenoj osnovi više uzme (rasporedi) no što tog dohotka zapravo i ima. Tako nastaju i brojni izvori inflacije (više se raspoređuje, troši, nego što se proizvede). Takve je raspodjele (raspoređivanja) dohotka nedostatak i u tome što izdvojena sredstva ne moraju biti prioritetno namijenjena za djelatnosti (programe) koje najviše doprinose povećanju proizvodnje i produktivnosti rada. Međutim, ako radnik odlučuje o ukupnom dohotku, vlada tako i materijalnom osno-

vom svake moći, pa tek upravljanjem ukupnim dohotkom on zapravo osvaja materijalnu moć koja je neophodna za samoupravljanje, tj. ekonomsku i političku vlast. Time se onemogućuje nastanak i prevlast monopola i konačno dokida vladanje radnikom.

Upravljati ukupnim dohotkom znači upravljati i prostom reprodukcijom i proširenom reprodukcijom i cjelinom odnosa društvene reprodukcije. U Srednjoročnom planu razvoja SR Hrvatske (od 1976. do 1980. g.) utvrđuje se da će radnici odlučivati u OOUR o 66,3 posto narodnog dohotka (u tom su dijelu i sredstva za proširenu reprodukciju). U tom je postoku sadržan tzv. čisti dohodak. Drugi, pak, preostali dio narodnog dohotka (23,7 posto) namijenjen je zadovoljavanju općih i zajedničkih potreba, od čega se samo za zajedničke potrebe izdvaja 22,1 posto. Na zajedničke se, dakle, potrebe odnosi više od jedne petine dohotka. Sada radnici odlučuju također i o tim sredstvima, ali na osnovi samoupravnih sporazuma o godišnjim programima zadovoljavanja zajedničkih potreba i o slobodnoj razmjeni rada, a u skladu sa srednjoročnim planovima, koje zajedno s radnicima drugih OOUR materijalne proizvodnje i društvenih djelatnosti zaključuju u pojedinim samoupravnim interesnim zajednicama. Time se za jednu petinu povećava materijalna osnova samoupravljanja, pa — dakle — isto toliko i stvarna moć radnika.

Međutim, samoupravljačku moć radnik ne stječe u težnji za potčinjavanjem drugih, za vladanjem drugima. Ta moć, kao rezultat povijesnog vraćanja prava na upravljanje društvenim sredstvima i ukupnim dohotkom koji se stječe radeći tim sredstvima, u stvari je realizirano pravo preuzimanja svih funkcija i odgovornosti za ukupan razvoj i za funkcioniranje svih dijelova (subjekata, institucija, faktora) udruženog rada i društvene zajednice. A budući da se radnici organiziraju — udružuju kao subjekti te moći — kao samoupravljači u OOUR — sada udruženi radnici OOUR preuzimaju i sve društvene funkcije nosilac kojih je bila država, i sve one funkcije za koje su prije bile nadležne direkcije, uprave i slični organi u poduzećima i ustanovama, te bankari, veletrgovci, osiguravajući zavodi i dr.

Iz napisa u ovoj knjizi lako će se svatko podrobnije obavijestiti o tome koje su to sve društvene funkcije, kako se OOUR zajedno s drugim OOUR i radnim zajednicama mora organizirati da bi preuzela te povijesno nove i vrlo složene funkcije, i kako mora organizirati proces odlučivanja — od pripreme odluke preko njezina usvajanja i izvršenja do kontrole njena ostvarivanja. Tu samo naglasimo da OOUR sada mora, pored užeg plana razvoja »proizvodnje«, planirati i razvoj »uvjeta rada i razvoja«, a u tom sklopu i svoje i ukupne zajedničke i društvene potrebe. Mora, dakle, planirati namjenu za onih 22,1 posto narodnog dohotka (taj se prosječni postotak ne poklapa s raspoređivanjem dohotka u svakoj OOUR, jer su i izdvajanja različita u pojedinim grupacijama, granama, pa i općinama i zajednicama općina). Radnici u OOUR moraju — dakle — planirati obrazovanje, znanstvena istraživanja, kulturni život, zdravstvenu zaštitu (posebno preventivu i uopće medicinu rada), fizičku kulturu i odmor, brigu o djeci, izgradnju stanova, izgradnju energetskih izvora, izgradnju prometnica . . .

Osnovna organizacija neposredno mora sudjelovati u izradi samoupravnog sporazuma, i njime — s ostalim sudionicima sporazumijevanja — utvrditi što će koja djelatnost (OOUR obrazovanja, zdravstva, kulture, itd.) uraditi u toku godine (a što u srednjoročnom razdoblju) na zadovoljavanju njenih planiranih potreba, ali i potreba drugih dijelova udruženog rada i posebno nedovoljno razvijenih krajeva. Sporazumom se, zajedno s radnicima društvenih djelatnosti, utvrđuju i kriteriji za vrednovanje rada kojim će se zadovoljiti pojedine potrebe, a što je — u stvari — kriterij za slobodnu razmjenu rada. Ti poslovi koji »ulaze« u OOUR samo su neki od više zadataka u vezi s društvenom funkcijom OOUR.

Ne treba, međutim, shvaćati da pravo i odgovornost za planiranje razvoja zadovoljavanja zajedničkih potreba i programiranje konkretnih djelatnosti kojim se zadovoljavaju potrebe u OOUR (takoreći svakodnevno) znače samo »kontrolu« radnika u OOUR društvenih djelatnosti. Naprotiv, i ti su radnici, koji rade u OOUR društvenih djelatnosti, dužni da pomognu da se »otkrije« eventualni nedostatak, nedovoljnost faktora koji su »uvjet rada i razvoja«, npr., odsustvo znanstveno-istraživačkog rada, nezadovoljavajuće obrazovanje radnika (opće, stručno, društveno-ekonomsko), uzroci velikog postotka bolovanja i lošeg zdravstvenog stanja radnika, nedostatak kulturnih navika i kulture rada i ljudskih odnosa uopće. Poznato je da faktori koji čine »uvjete rada« tek svi zajedno uzeti utječu na povećanje i proizvodnje i produktivnosti rada.

U jedinstvenim samoupravnim društveno-ekonomskim odnosima odgovornost je za korištenje društvenih sredstava i za razvoj proizvodnih snaga obostrana. Ne može radnik u materijalnoj proizvodnji raditi skupim strojevima a da za taj rad nije dovoljno osposobljen i obrazovan. Nedopustivo je zanemariti modernizaciju proizvodnje zbog toga što je izostalo potrebno znanje, što se neće da koriste usluge OOUR znanstvenih djelatnosti, a uslijed svega dolazi do zastoja proizvodnje i do stagnacije u produktivnosti rada, pa i do zapadanja u poslovne gubitke. Ne može radnik u materijalnoj proizvodnji da se ogluši na mjere medicine rada, preventive, da ne surađuje s liječnicima u vezi s poboljšanjem zdravstvenog stanja svih radnika, smanjivanjem bolovanja i dr.

No, svrha svega ipak nije samo ekonomska — da se poveća produktivnost i dohodak, iako bez toga ne bi bilo ni sredstava za osobne dohotke ni za unapređenje uvjeta rada i proširenje njegove materijalne osnove. Međuzavisnošću u samoupravnim odnosima, a naročito u stjecanju dohotka, radnici temeljito uklanjaju povijesno učvršćenu podvojenost koja je stoljećima dijelila radnike i »službenike«, radnike proizvodnje i »nadgradnju«, »plave« i »bijele kombinezone«, fizičkim radom zamazane žuljevite radničke ruke i »bijele okovratnike«. Nestajanju tog povijesnog jaza doprinosi i približavanje stupnja obrazovanja radnika, a time i radno-intelektualnih sposobnosti, da se zajednički planira, programira, vrednuje rad, sporazumijeva, odlučuje (u SRH udio radnika sa srednjim, višim i visokim obrazovanjem već je u 1975. g. veći od 60 posto, a predviđa se da će u 1980. g. iznositi blizu 70 posto). Pored obrazovaja i ostalih važnih faktora, najneophodnije je učiniti onaj presudni korak u izjednačavanju svih radnika u jedinstvenom samoupravnom društveno-ekonomskom odnosu. Njime ćemo tek omogućiti »prevrat« u odnosima među radnim ljudima, što će ukloniti nedopustive razlike, koje su dijelom zaostaci bivših klasnih odnosa, a dijelom postojeće podjele rada. Jer, međuzavisnost u radu i međusobne odgovornosti čine sve radnike — suradnicima. Taj novi odnos brže će uklanjati i sve naslage podvojenosti koje, još i danas, uzrokuje postojeći sistem obrazovanja, ali i »sistemi« nekih drugih djelatnosti. Sve će to biti moguće korjenitije mijenjati upravo u novim samoupravnim društveno-ekonomskim odnosima.

ZVONKO ŠPOLJAR

Ustavna koncepcija samoupravnih interesnih zajednica

Samoupravne interesne zajednice ustavno su određene kao institucionalizirani oblici u sistemu samoupravnog udruženog rada putem kojih (ili u kojima) se osigurava zadovoljavanje i usklađivanje onih osobnih i zajedničkih potreba koje oni ne zadovoljavaju u društvenoj zajednici na nesolidarnim principima ili razmjenom posredstvom tržišta (kada se odnosi slobodne razmjene rada između davalaca i korisnika usluga u zadovoljavanju određenih osobnih i zajedničkih potreba ne ostvaruju u izravnim, neinstitucionaliziranim, oblicima).

Samoupravne interesne zajednice u funkciji neotuđivih prava radnika

SIZ ne predstavljaju nikakvu superstrukturu, osamostaljenu formaciju ili udruženom radu suprotstavljenu silu. Osnivaju ih radni ljudi i u funkciji su neotuđivih prava radnika da u svojim osnovnim organizacijama udruženog rada odlučuju o uvjetima i rezultatima svoga rada, o cjelini odnosa društvene reprodukcije, uključujući, dakle, i onaj dio te reprodukcije kojim se trajno zadovoljavaju određene osobne i zajedničke potrebe — na principima uzajamnosti i solidarnosti ili slobodne razmjene rada s radnicima OUR određenih oblasti, koji svojim radom te potrebe zadovoljavaju (obrazovne, kulturne, zdravstvene, znanstvene i slične potrebe, a i potrebe u određenim oblastima materijalne proizvodnje).

Institucionaliziranje samoupravnih interesnih zajednica i odnosi koji se u njima uspostavljaju omogućuju radnim ljudima da prevladavaju etatističko, budžetsko-fondovsko posredovanje u zadovoljavanju osobnih i zajedničkih potreba. Iako je do sada to posredništvo bilo neophodno, ono je ipak rezultiralo negativnim posljedicama i stanjima. Zato bi njegovo daljnje zadržavanje moglo ozbiljnije ometati razvijanje samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa i povećavati štetne posljedice u pojedinim oblastima društvenog rada (pojave polarizacije u školskom sistemu, tendencije elitizma u kulturi, neracionalnosti i privilegije u zdravstvenoj zaštiti, nedovoljno uspješan znanstveno-istraživački rad, birokratske pojave u raspolaganju vrlo velikim i otuđenim sredstvima, nesamoupravni, najamni položaj radnika u društvenim djelatnostima, itd.).

Te i druge negativnosti treba prevladati odnosima u samoupravnim interesnim zajednicama. Pri tome je ipak najbitnije da se onaj dio dohotka kojim se alimentiraju određene osobne i zajedničke potrebe, a koje se zadovoljavaju i putem samoupravnih odnosa u interesnim zajednicama, nade u funkciji neotuđivih prava radnika da i o njemu neposredno odlučuju, te da se izjednačava društveno-ekonomski položaj radnika koji slobodnom razmjenom rada stječu dohodak. Zbog toga je i institucionaliziranje samoupravnih interesnih zajednica i samoupravne odnose u njima nužno sagledavati i u najširem kontekstu razvoja socijalističkih samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa i razotuđenja radnika, radničke klase, tj. u kontekstu cjeline odnosa u sistemu samoupravnog udruženog rada. Suprotstavljene odnose i interese između radnika materijalne proizvodnje i radnika društvenih djelatnosti mogu prevladati jedino odnosi slobodne razmjene rada. U njima će se harmonizirati potrebe i mogućnosti, a i osnovni interesi svih radnika u udruženom radu da povećaju proizvodnost društvenog rada, da doprinose razvoju društva i unapređivanju socijalističkih samoupravnih odnosa. Samoupravne interesne zajednice takav su institucionalizirani oblik u sistemu samoupravnog udruženog rada koji bitno može pridonositi ostvarivanju tih interesa.

Ustavna osnova samoupravnog interesnog organiziranja

Ustavna koncepcija samoupravnih interesnih zajednica načelno je bila određena već Ustavnim amandmanima 1971. g., kojim su utvrđene društveno-ekonomske i institucionalne osnove u oblasti zadovoljavanja zajedničkih potreba.

Cjelovitu, pak, ustavnu koncepciju samoupravnih interesnih zajednica nalazimo u Ustavu SFRJ od 1974. g. (III dio Osnovnih načela, čl. 16, čl. 51. do 59. i čl. 110. do 113), a na toj osnovi razrađena je i u republičkim ustavima (u Ustavu SRH tome je posvećen III dio Osnovnih načela, te čl. 16, čl. 64. do 76. i čl. 152. do 156).

Prevladavanje državnog posredništva i izgradnja samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa u oblasti zadovoljavanja zajedničkih potreba radnih ljudi putem samoupravnih interesnih zajednica zasnovani su na ovim opredjeljenjima Ustava SFRJ:

- pravu na samoupravljanje — u skladu s kojim svaki radni čovjek, ravnopravno s drugim radnim ljudima, odlučuje o svom radu, o uvjetima i rezultatima rada, o vlastitim i zajedničkim interesima i o usmjeravanju društvenog razvoja, ostvaruje vlast i upravlja drugim društvenim poslovima (Glava II);
- na utemeljenju OOUR kao osnovice svih oblika udruživanja rada i sredstava društvene reprodukcije i samoupravne integracije udruženog rada i kao osnovnog oblika udruženog rada u kojem radnici ostvaruju neotuđivo pravo da, radeći društvenim sredstvima, upravljaju svojim radom i uvjetima rada, te da odlučuju o rezultatima svoga rada (Glava III);
- načelu da radni ljudi osobne i zajedničke potrebe i interese u obrazovanju, znanosti, kulturi, zdravstvu, socijalnoj zaštiti i drugim društvenim djelatnostima, te u određenim djelatnostima materijalne proizvodnje (kao dijelovima jedinstvenog procesa društvenog rada) zadovoljavaju slobodnom razmjenom rada i udruživanjem svoga rada s radom radnika u organizacijama udruženog rada u tim oblastima (Glava III);
- odredbi da slobodnu razmjenu rada radni ljudi ostvaruju neposredno, a i putem organizacija udruženog rada i samoupravnih interesnih zajednica (čl. 16);
- na uspostavljanju i takvih samoupravnih interesnih zajednica koje osnivaju sami radni ljudi da bi zadovoljili određene osobne i zajedničke potrebe i interese — udružujući

sredstva u skladu s načelima uzajamnosti i solidarnosti (Glava III);

• normi da se međusobni odnosi u samoupravnim interesnim zajednicama uređuju tako da se osigura pravo radnika da odlučuju o sredstvima koja u njima udružuju, a i pravo radnih ljudi organizacija udruženog rada koje djeluju u oblasti za koju je osnovana interesna zajednica da u slobodnoj razmjeni rada ostvaruju jednak društveno-ekonomski položaj kao i radnici u drugim organizacijama udruženog rada (čl. 52);

• na pravu da radni ljudi odlučuju putem delegacija i delegata u organima upravljanja samoupravnih organizacija i zajednica (Glava IV);

• odredbi o ravnopravnom odlučivanju skupština samoupravnih interesnih zajednica utvrđenih oblasti rada s nadležnim vijećima skupština društveno-političkih zajednica o problematici tih oblasti (čl. 145);

• pravu (iznimnom) skupština društveno-političkih zajednica da privremeno riješe određeno pitanje ako o njemu nije donijeta odluka u samoupravnoj interesnoj zajednici, a o kojoj rad te zajednice (u djelatnosti što je od posebnog društvenog interesa) bitno ovisi (čl. 59);

• na mogućnosti da se prema samoupravnoj interesnoj zajednici poduzimaju zakonom utvrđene privremene mjere u slučajevima i pod uvjetima kad se takve mjere mogu poduzeti i prema organizaciji udruženog rada (čl. 59).

Osam vrsta samoupravnih interesnih zajednica

S obzirom na različitost zajedničkih potreba i interesa koji se zadovoljavaju putem samoupravnih interesnih zajednica, a i na različitost karaktera usklađivanja rada i potreba u pojedinim oblastima i djelatnostima društvenog rada, nužne su i različite vrste samoupravnog interesnog organiziranja. Tako je Ustavom SRH (čl. 65. do 72) utvrđeno osam vrsta samoupravnih interesnih zajednica.

• U odgoju i obrazovanju, znanosti, kulturi, zdravstvu, socijalnoj zaštiti i dr. radni ljudi potrebe kojih se uslugama društvenih djelatnosti u tim oblastima zadovoljavaju osnivaju, zajedno s radnim ljudima koji te usluge pružaju, svoje SIZ da bi mogli ostvarivati slobodnu razmjenu rada, ravnopravno i zajednički odlučivati o obavljanju tih djelatnosti — u skladu sa svojim zajedničkim interesima, utvrđivati politiku njihova razvoja i unapređivanja, te ostvarivati i druge zajedničke potrebe i interese.

• U SIZ mirovinskog i invalidskog osiguranja ili u SIZ drugih oblika socijalnog osiguranja radni ljudi udružuju sredstva i utvrđuju — na načelima uzajamnosti i solidarnosti, te minulog rada — zajedničke i pojedinačne obaveze prema tim zajednicama, te zajednička i pojedinačna prava koja putem njih ostvaruju.

• Samoupravne interesne zajednice u stambenoj oblasti osnivaju se radi udruživanja sredstava za solidarnu stambenu izgradnju, utvrđivanja politike i programa stambene izgradnje, upravljanja stambenim zgradama i stanovima i radi drugih zajedničkih interesa.

• U oblasti komunalnih djelatnosti Ustav obavezuje na osnivanje samoupravnih interesnih zajednica — u kojima se ostvaruju oni zajednički interesi koji se utvrđuju samoupravnim sporazumom. Inače, ustavno je moguće u oblasti stanovanja i u komunalnim djelatnostima osnivati zajedničke samoupravne interesne zajednice.

• Ustav posebno utvrđuje i elemente za samoupravno interesno organiziranje u vodoprivredi. Obaveznost osnivanja SIZ na tom području propisuje radi vodozaštite i uređenja bujica, vodoopskrbe, melioracije i zaštite voda. Njihova sredstva — formirana od naknada, doprinosa i dr. — koriste se za osiguravanje

djelovanja, održavanja, rekonstrukcije i izgradnje vodoprivrednih objekata i uređaja. Propisana je i obaveza udruživanja samoupravnih interesnih zajednica koje djeluju u oblasti vodozaštite u Republičku vodoprivrednu interesnu zajednicu. U njoj se — u skladu s načelima uzajamnosti i solidarnosti — udružuju sredstva za ostvarivanje programa održavanja, rekonstrukcije i izgradnje vodozaštitnih objekata u Republici, za izvršavanje republičkog plana obrane od poplava i za određene međunarodne i međurepubličke obaveze u vodozaštiti.

Kao obavezno utvrđeno je i uspostavljanje odnosa slobodne razmjene rada samoupravnih interesnih zajednica s organizacijama udruženog rada koje trajnije obavljaju poslove za te samoupravne interesne zajednice.

• Propisana je Ustavom i obaveza osnivanja samoupravnih interesnih zajednica radi korištenja, održavanja, rekonstrukcije i izgradnje javnih cesta. Te samoupravne interesne zajednice osnivaju korisnici usluga. Način osiguravanja sredstava i utvrđivanja naknada za korištenje javnih cesta određuje se — u skladu sa zakonom — samoupravnim sporazumom.

Utvrđena je i obaveza da samoupravne interesne zajednice za ceste uređuju međusobne odnose — na načelima slobodne razmjene rada — s organizacijama udruženog rada koje trajnije obavljaju poslove za njih.

• Na sasvim specifičan način ustavno je regulirana samoupravna organiziranost elektroprivrede. Propisana je obaveza osnivanja jedinstvene Republičke samoupravne interesne zajednice korisnika električne energije, u kojoj se udruživanjem osiguravaju sredstva za izgradnju i rekonstrukciju objekata i postrojenja za proizvodnju, prijenos i distribuciju električne energije. Također, određena je i obaveza osnivanja Zajednice organizacija udruženog rada elektroprivrede u Republici, kako bi se ostvarila što uspješnija koordinacija rada, te racionalno i djelotvorno obavljanje zadataka što su u zajedničkom interesu. Samoupravnim sporazumom između tih dviju zajednica utvrđuju se, a u skladu sa zakonom, prava i obaveze u vezi s proizvodnjom, prijenosom, distribucijom, korištenjem i načinom upotrebe električne energije, a i način udruživanja sredstava za investicije u elektroprivredne objekte i postrojenja.

• U oblasti prometa i drugih djelatnosti materijalne proizvodnje, ako je njihovo trajno obavljanje neophodno za zadovoljavanje potreba određenih korisnika, također je ustavno utvrđena mogućnost osnivanja samoupravnih interesnih zajednica organizacija udruženog rada tih djelatnosti i korisnika njihovih proizvoda i usluga. Sudionici tog samoupravnog organiziranja ostvaruju zajedničke interese, koji su sadržani u samoupravnom sporazumu.

Ustav SRH (čl. 73) — polazeći od Ustava SFRJ — predviđa i mogućnost da se radni ljudi, članovi samoupravne interesne zajednice, mogu — u nastojanju da najneposrednije ostvaruju svoja samoupravna prava i interese — organizirati i u osnovnu zajednicu za određeno područje ili za ostvarivanje određenih zajedničkih interesa. Samoupravne interesne zajednice mogu se udruživati i u šire interesne zajednice i osnivati saveze i druga udruženja interesnih zajednica, a ustavno im je omogućeno uspostavljanje i drugih raznovrsnih oblika međusobne suradnje.

I napokon, Ustavom SRH (čl. 74) utvrđena je i pravna osobnost osnovnih zajednica, samoupravnih interesnih zajednica i njihovih udruženja — s pravima, obavezama i odgovornostima koje imaju na osnovi Ustava, zakona, samoupravnog sporazuma o osnivanju i svojih statuta.

Obavezno i samoinicijativno

Obaveza osnivanja samoupravnih interesnih zajednica u oblastima društvenog rada i zadovoljavanja zajedničkih potreba koje su od posebnog društvenog interesa, načela za nji-

hovu organizaciju i za međusobne odnose u njima propisani su i utvrđeni u SR Hrvatskoj posebnim republičkim zakonima (»Narodne novine« 50/74, 51/74, 52/74 i 53/74). Ostavljene su mogućnosti da se, u skladu s Ustavom, samoupravne interesne zajednice slobodno osnivaju i u nekim drugim oblastima i djelatnostima, a na osnovi samoupravnih prava zainteresiranih radnih ljudi.

Samoupravnim sporazumima, a u skladu s obavezama osnivanja propisanim tim zakonima, u SR Hrvatskoj samoupravne interesne zajednice osnovane su u ovim oblastima: odgoja i osnovnog obrazovanja; odgoja i usmjerenog obrazovanja; društvene brige o djeci predškolskog uzrasta; kulture; znanosti; zdravstvenog osiguranja radnika i zdravstva; zdravstvenog osiguranja poljoprivrednika i zdravstva; zdravstvenog osiguranja samostalnih obrtnika, samostalnih ugostitelja i prijevoznika i zdravstva; fizičke kulture; socijalne zaštite; mirovinskog i invalidskog osiguranja radnika; mirovinskog i invalidskog osiguranja samostalnih obrtnika, samostalnih ugostitelja i prijevoznika; zapošljavanja; stanovanja; komunalija; električne energije; vodoprivrede; za ceste.

Utvrđeni su i prijedlozi za donošenje zakona kojim se i osnivanje samoupravne interesne zajednice kinematografije i samoupravne interesne zajednice za željeznički promet čini obaveznim, a u pripremi je i zakon kojim će se skupštine općina ovlastiti da svojim odlukama mogu propisati obavezu osnivanja samoupravnih interesnih zajednica protupožarne zaštite.

U toku su i samostalne inicijative radnih ljudi za osnivanje samoupravnih interesnih zajednica informiranja, rekreacije i odmora radnika i sl.

Budući da je samoupravno interesno organiziranje dinamičan proces normalno je da se javljaju potreba za SIZ čije bi osnivanje zakonski bilo obavezno, a da su također pojave samoinicijativnog osnivanja novih samoupravnih interesnih zajednica sve učestalije.

Oblici samoupravnog interesnog organiziranja

U SR Hrvatskoj nastojalo se sistem interesnog organiziranja što cjelovitije obuhvatiti zakonom. Utvrđujući zakonima načela organiziranja samoupravnih interesnih zajednica u oblastima koje su od posebnog društvenog interesa, kao što smo i rekli — otvorene su mogućnosti za osnivanje osnovnih samoupravnih interesnih zajednica, utvrđena je obaveza osnivanja samoupravnih interesnih zajednica na područnom ili na funkcionalnom principu, te propisano, kao obavezno, udruživanje u saveze ili udruženja samoupravnih interesnih zajednica na razini Republike.

Opredjeljenje za osnivanje i važnu ulogu osnovnih samoupravnih interesnih zajednica rezultat je nastojanja da se ni interesno organiziranje ne »udaljava«, nepotrebno i otuđujuće, od primarnog organiziranja radnika u osnovnim organizacijama udruženog rada i radnim zajednicama i od organiziranosti radnih ljudi i građana u mjesnim zajednicama. U osnovnim samoupravnim interesnim zajednicama treba ostvarivati, u maksimalno mogućoj mjeri, potrebe i interese, a u određenim oblastima i odnose slobodne razmjene rada. Određena samoupravna prava radnih ljudi u njoj je moguće neposrednije i operativnije ostvarivati, a također međusobne odnose davalaca i korisnika usluga. Osnovne samoupravne interesne zajednice osnivaju se za područje mjesne zajednice (iznimno za područje općine), a prema funkcionalnom kriteriju one se osnivaju za zadovoljavanje zajedničkih potreba koje svojom djelatnošću omogućuju određene organizacije udruženog rada (škole, zdravstvene ustanove, ustanove fizičke kulture, znanstvene organizacije, ustanove socijalne zaštite i dr.).

Interes i kriterij za osnivanje osnovnih samoupravnih zajednica nije određena ustanova i njezino financiranje, nego dogovoreni program trajnog zadovoljavanja određenih zajedničkih potreba radnih ljudi.

U samoupravnim interesnim zajednicama osigurava se zadovoljavanje onih osobnih i zajedničkih potreba koje se racionalno i na principima šire solidarnosti i uzajamnosti mogu, i moraju, u tom obliku interesnog organiziranja ostvarivati. One se, u pravilu, za općinu osnivaju na područnom principu, a funkcionalno — za pojedine programske cjeline, pojedine (ili grupe) djelatnosti i sl.

Putem udruženja i saveza samoupravnih interesnih zajednica, koji se, uglavnom, organiziraju na razini Republike (ima inicijativa da se za određene oblasti organiziraju i savezi na razini federacije), ostvaruju se zajedničke potrebe i interesi najšire solidarnosti i uzajamnosti, a također postojeće međurepubličke i međunarodne obaveze i potrebe. Na tim se razinama ostvaruju i određene funkcije koordiniranja, te neki važni aspekti cjeline sistema i odnosa u pojedinim oblastima društvenog rada. Inače, u skladu s osnovnim postavljenim kriterijem — u udruženjima i savezima samoupravnih interesnih zajednica zadovoljavaju se samo potrebe i interesi koji se ne mogu racionalno ili, pak, uopće ne mogu ostvarivati i razrješavati na osnovnim (OSIZ, SIZ) razinama interesnog organiziranja.

U SR Hrvatskoj, prema nezvaničnim podacima, do sada je osnovano oko dvije tisuće i pedeset različitih oblika samoupravnog interesnog organiziranja (1.000 SIZ; 994 OSIZ; 55 udruženja i saveza SIZ).

Očito — u toj strukturi relativno je malo osnovnih samoupravnih interesnih zajednica. Zato smo njihovu mrežu dužni neprestano širiti, pogotovo zato što nisu osnovane niti u oblastima u kojima su ti oblici samoupravnog organiziranja zaista potrebni (kultura, fizička kultura, socijalna zaštita, znanost).

Tipovi samoupravnih interesnih zajednica

Prema oblasti samoupravnog interesnog organiziranja razlikujemo SIZ društvenih djelatnosti (odgoja i obrazovanja, znanosti, zdravstva, kulture, fizičke kulture, društvene brige o djeci, socijalne zaštite i sl.) od onih koje se osnivaju u određenim djelatnostima materijalne proizvodnje (vodoprivredi, elektroprivredi, cestovnoj infrastrukturi, željezničkom prometu, komunalnim djelatnostima i dr.) — u kojima djelovanje zakonitosti tržišta nije osnova usklađivanja rada i potreba ni osnova vrednovanja rezultata rada.

U samoupravnim interesnim zajednicama društvenih djelatnosti dominantna je slobodna razmjene rada korisnika i davalaca usluga — članova tih zajednica, a u njima se, uzgred, rješava i sve drugo što je važno za članove zajednice i oblast rada za koju je osnovana — u skladu sa zakonom i samoupravnim sporazumom o osnivanju. Naprotiv — u samoupravnim interesnim zajednicama određenih djelatnosti materijalne proizvodnje pretežnije su zastupani drugi zajednički interesi i potrebe, dok je slobodna razmjena rada samo jedan aspekt (ne dominantan) odnosa u njima.

Svojom specifičnošću u sistemu samoupravnog interesnog organiziranja ističu se one SIZ u kojima radni ljudi udružuju sredstva da bi osobne i zajedničke interese i potrebe ostvarili na principu uzajamnosti i solidarnosti. To su zajednice mirovinskog i invalidskog osiguranja radnika, mirovinskog i invalidskog osiguranja samostalnih obrtnika, samostalnih ugostitelja i prijevoznika, SIZ za zapošljavanje i SIZ za stanovanje.

Budući da ih osnivaju korisnici, skupštine su im jednodomne.

U nekim samoupravnim interesnim zajednicama društvenih djelatnosti, u kojima je dominantna slobodna razmjena rada, znatna se sredstva udružuju da bi se njima neposredno zadovoljavale potrebe određenih korisnika.

Karakteristično je to, npr., za SIZ socijalne zaštite, u kojima se — osim slobodne razmjene rada između korisnika usluga i radnika u ustanovama socijalne zaštite — određena sredstva osiguravaju i za izravne pomoći osobama kojima je potrebna socijalna zaštita, a u SIZ, pak, zdravstvenog osiguranja i zdravstva znatna sredstva odvajaju se za naknade radnicima za bolovanja, itd.

Subjekti samoupravnog interesnog organiziranja

Ustavno je polazište da su subjekti osnivanja samoupravnih interesnih zajednica radni ljudi — povezani zajedničkim interesima u zadovoljavanju određenih osobnih i zajedničkih potreba. Tu mogućnost osnivanja i udruživanja u samoupravne interesne zajednice radni ljudi mogu ostvarivati neposredno, a i putem svojih samoupravnih organizacija i zajednica.

Subjekti SIZ u djelatnostima koje su od posebnog društvenog interesa utvrđeni su zakonima o njihovu obaveznom osnivanju. Radnici u udruženom radu, organizirani u osnovnim organizacijama udruženog rada i u radnim zajednicama, njihovi su najvažniji subjekti. Oni su, zapravo, subjekti svih samoupravnih interesnih zajednica (osim samoupravnih interesnih zajednica mirovinskog i invalidskog osiguranja samostalnih obrtnika, samostalnih ugostitelja i prijevoznika), što ne znači da su u svima njima subjekti radnici svih organizacija udruženog rada i radnih zajednica. Tako, u nekim SIZ to su samo radnici točno utvrđenih dijelova udruženog rada (npr., u samoupravnim interesnim zajednicama za ceste, zdravstvenog osiguranja poljoprivrednika i zdravstva i dr.).

Zajedno s radnicima u udruženom radu, subjekti su samoupravnog interesnog organiziranja i poljoprivrednici i drugi radni ljudi koji rade sredstvima u osobnom vlasništvu, a i radni ljudi koji samostalno obavljaju (to im je zanimanje) kulturnu i drugu profesionalnu djelatnost, što se odnosi na samoupravne interesne zajednice u kojima je udružen interes svih njih kao korisnika određenih usluga (npr., u samoupravnim interesnim zajednicama osnovnog obrazovanja, usmjerenog obrazovanja, kulture . . .).

Poljoprivrednici i drugi radni ljudi svoj subjektivitet u samoupravnim interesnim zajednicama ostvaruju, u pravilu, putem mjesnih zajednica, stručnih i drugih udruženja. Subjekti su samoupravnih interesnih zajednica u sistemu mirovinskog i invalidskog osiguranja, uz osiguranike, i korisnici mirovina i invalidnina. A u samoupravnim zajednicama fizičke kulture subjekti su i radni ljudi i građani udruženi u društvenim organizacijama fizičke kulture. Nadalje, vlasnici motornih vozila, traktora i zaprežnih vozila subjekti su samoupravnih interesnih zajednica za ceste. Učenici i studenti, pak, subjekti su samoupravnih interesnih zajednica odgoja i usmjerenog obrazovanja, u kojima — organizirani u posebnom vijeću — odlučuju u skladu s načinom i pravima utvrđenim samoupravnim sporazumom. I konačno, kao subjekti u samoupravnim interesnim zajednicama stambene djelatnosti, zapošljavanja, zdravstvenog osiguranja radnika, te društvene brige o djeci predškolskog uzrasta pojavljuju se i organizacije sindikata, čiji delegati sudjeluju u radu i odlučivanju u organima upravljanja tih zajednica, budući da su one naročito zainteresirane za pravilno djelovanje sistema zadovoljavanja zajedničkih potreba na tim područjima.

Očito je — dakle — da je subjektivitet u samoupravnim interesnim zajednicama uvijek povezan s ostvarivanjem određenih osobnih i zajedničkih potreba radnih ljudi, pa je broj zainteresiranih subjekata određen karakterom pojedinih potreba i razinom organiziranosti njihova zadovoljavanja.

Kako osnovati samoupravnu interesnu zajednicu?

SIZ se osnivaju samoupravnim sporazumom koji zaključuju radni ljudi u osnovnim organizacijama udruženog rada, radnim zajednicama, mjesnim zajednicama, udruženjima i drugim organizacijama i zajednicama. Osnivanje samoupravnih interesnih zajednica i udruživanje u njih neotudivo je pravo radnih ljudi, o čemu oni odlučuju osobnim izjašnjavanjem. U OOUR ili radnoj zajednici samoupravni je sporazum prihvaćen ako se za njega izjasnila većina tamošnjih radnika, a potpisuju ga njihovi ovlašteni organi.

Pokretanje postupka za osnivanje određenih samoupravnih interesnih zajednica može biti rezultat samostalne inicijative radnih ljudi, zainteresiranih samoupravnih organizacija i zajednica, zatim primjene zakona ili odluka skupština društveno-političkih zajednica, te inicijativa ovlaštene sindikalne organizacije i druge društveno-političke organizacije, društveno-političke zajednice i privredne komore.

Prijedlog za zaključivanje samoupravnog sporazuma, s tekstom nacrta tog dokumenta, može podnijeti ovlašteni organ bilo kojeg sudionika sporazumijevanja, a mogu to učiniti i ovlašteni organi sindikata i drugih društveno-političkih organizacija, društveno-političkih zajednica ili privredna komora. Sudionici sporazumijevanja dogovorno mogu obrazovati odgovarajuće tijelo (inicijativni odbor, koordinacioni odbor, komisiju i sl.), koje će se brinuti o pripremama za zaključivanje samoupravnog sporazuma i za osnivanje određene SIZ, a obaveza njegova formiranja može se, zakonom ili odlukom skupština društveno-političkih zajednica, propisati samo za osnivanje samoupravnih interesnih zajednica (za djelatnosti od posebnog društvenog interesa) koje je također odgovarajućim propisom obavezno.

Nacrt samoupravnog sporazuma o osnivanju samoupravne interesne zajednice upućuje se na raspravu radnim ljudima — sudionicima sporazumijevanja. Na svojim zborovima radnici se najprije izjašnjavaju o tome da li prihvaćaju udruživanje u predloženu samoupravnu interesnu zajednicu, a potom tek utvrđuju primjedbe na sam tekst nacrta samoupravnog sporazuma. U drugoj, pak, fazi radni ljudi, osobnim izjašnjavanjem, odlučuju o prihvaćanju i zaključenju predloženog samoupravnog sporazuma o osnivanju određene samoupravne interesne zajednice.

Postupak za zaključivanje i tih samoupravnih sporazuma detaljno se utvrđuje statutom organizacija udruženog rada i drugih samoupravnih organizacija i zajednica, vodeći računa o striktnom poštivanju neotuđivih prava radnika. U tom propisanom postupku precizno se moraju razraditi prava, dužnosti i odgovornosti organa samoupravnih organizacija i zajednica.

Registracija i pravna osobnost

Ustavom je utvrđeno da su svi oblici samoupravnog interesnog organiziranja društvene pravne osobe. Pravna osobnost osnovnih samoupravnih interesnih zajednica i samoupravnih interesnih zajednica i njihovih udruženja izražava se u pravima, obavezama i odgovornostima koji im — na osnovi zakona, samoupravnih sporazuma o osnivanju i statutu — pripadaju.

U SR Hrvatskoj zakonom je propisana i obaveza registracije samoupravnih interesnih zajednica (»Narodne novine« 12/75). Razlozi su tome u potrebi potvrđivanja ispravnosti postupka osnivanja SIZ i stjecanja pravne osobnosti u prometu, a i u tome da se uspostavi jedinstvena društvena evidencija o sistemu samoupravnog interesnog organiziranja (o broju SIZ, oblicima organiziranja i dr.).

Zakonom je propisana obaveza da se u registar nadležnih okružnih privrednih sudova mora upisati svaka OSIZ i SIZ, te njihova udruženja, a i svi dijelovi samoupravnih interesnih zajednica koje imaju svojstvo pravne osobe (npr., dijelovi u jedinstvenim samoupravnim interesnim zajednicama zdravstvenog osiguranja radnika i poljoprivrednika).

Za razliku od organizacija udruženog rada, registracija samoupravnih interesnih zajedinica sasma je pojednostavljena. Prije svega, radi toga se ne osniva novi registar, već se SIZ upisuju u postojeći registar organizacija udruženog rada. Podaci što su potrebni za upis svedeni su na samo ove najosnovnije: naziv i sjedište zajednice; datum osnivanja i konstituiranje zajednice; poslovi koje zajednica obavlja; imena osoba ovlaštenih za zastupanje zajednice i granice njihovih ovlaštenja; imena osoba ovlaštenih za potpisivanje u ime zajednice i opseg njihova ovlaštenja.

Prijavu za upis SIZ u sudski registar, po zakonu, podnosi inokosni poslovodni organ samoupravne interesne zajednice, a mora joj priložiti: samoupravni sporazum ili odluku o osnivanju zajednice; izvod iz zapisnika o konstituiranju zajednice; odluku o imenovanju inokosnog poslovodnog organa i ovlaštenih osoba za potpisivanje; ovjerene potpise osoba ovlaštenih za zastupanje i potpisivanje; odluku o davanju suglasnosti — ako je ona propisana — o izboru inokosnog poslovodnog organa. Registarskom sudu dostavlja se i statut samoupravne interesne zajednice, a također mu se redovno dostavljaju podaci o promjenama koje nastaju nakon upisa samoupravne interesne zajednice, a kojim se korigiraju podaci upisa i mijenja sadržaj priloženih samoupravnih akata.

Valjane ugovore samoupravna interesna zajednica može zaključivati tek nakon upisa u sudski registar.

Radi udruživanja sredstava, utvrđivanja (uzajamno, solidarno i na načelima minulog rada) zajedničkih i pojedinačnih prava

MIROVINSKO I INVALIDSKO OSIGURANJE

Radi solidarne izgradnje, utvrđivanja politike i programa izgradnje i upravljanja objektima, te održavanja

STAMBENA IZGRADNJA, UPRAVLJANJE STAMBENIM OBJEKTIMA I NJIHOVO ODRŽAVANJE

Radi ostvarivanja zajedničkih interesa u djelatnostima koje su trajno neophodne za zadovoljavanje potreba određenih korisnika

PROMET I DRUGE DJELATNOSTI MATERIJALNE PROIZVODNJE

Radi slobodne razmjene rada, ravnopravnog i zajedničkog odlučivanja, utvrđivanja politike razvoja i unapređivanja djelatnosti

ODGOJ I OBRAZOVANJE, ZNANOST, KULTURA, ZDRAVSTVO, SOCIJALNA ZAŠTITA

Radi izgradnje, modernizacije i rekonstrukcije, korištenja i održavanja cestovnih prometnica i upravljanja tim objektima

CESTOGRADNJA I KORIŠTENJE CESTA

Ustavom SRH (čl. 65—75) utvrđeno je osam vrsta samoupravnih interesnih zajednica

Radi namjenskog ulaganja sredstava od naknada, doprinosa i dr. — za uređivanje, opskrbu, melioracije, obranu od nepogoda, radi uspostavljanja odnosa slobodne razmjene rada s organizacijama udruženog rada koje trajno obavljaju poslove te djelatnosti

VODOPRIVREDA I VODOZAŠTITNA DJELATNOST

Radi ostvarivanja zajedničkih interesa u zadovoljavanju zajedničkih potreba

KOMUNALNA DJELATNOST

Radi osiguravanja izgradnje i rekonstrukcije objekata i postrojenja za proizvodnju, prijenos i distribuciju — jedinstveno za cijelu Republiku i radi utvrđivanja prava, obaveza i odgovornosti sa Republičkom zajednicom organizacija udruženog rada koje se bave tom djelatnošću

ELEKTROPRIVREDA

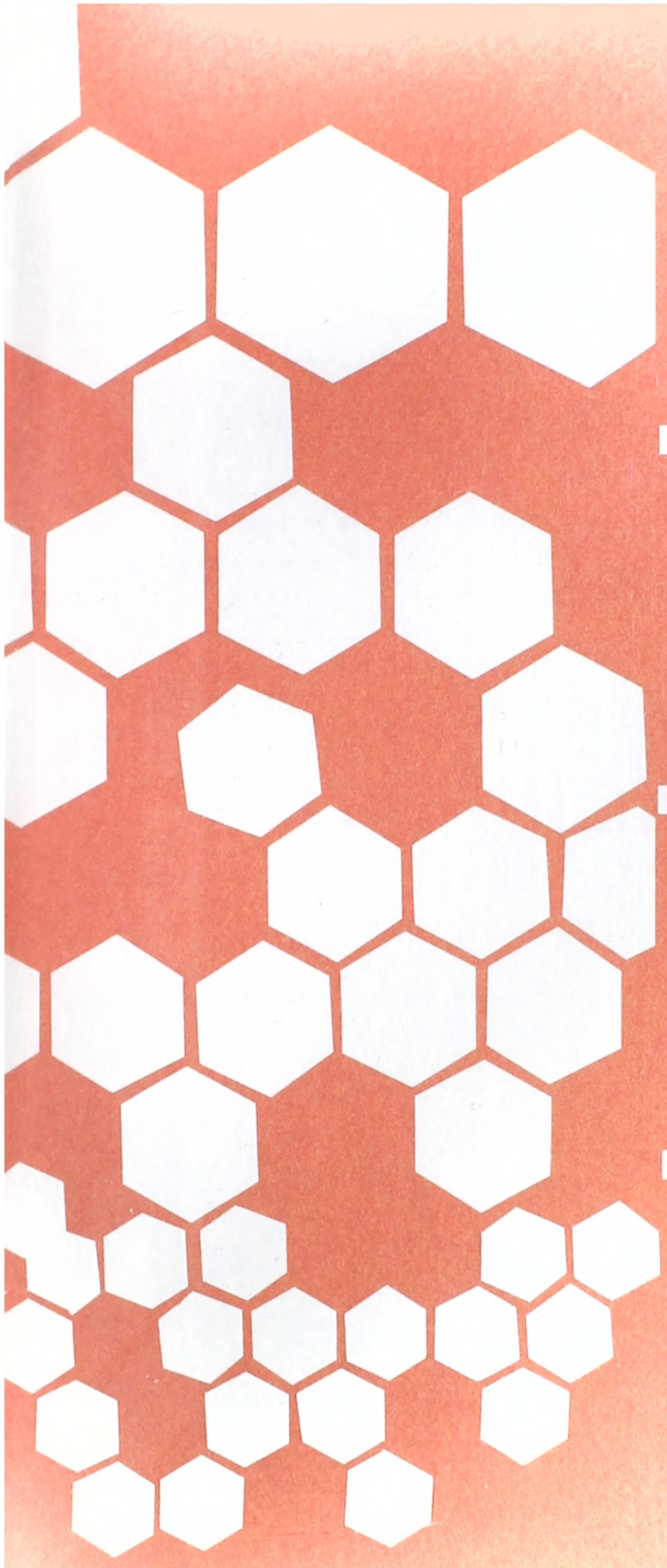

REPUBLIČKA SAMOUPRAVNA INTERESNA ZAJEDNICA (ILI SAVEZ SIZ)

Udružuje samoupravne interesne zajednice određene djelatnosti u cijeloj Republici

UDRUŽENA SAMOUPRAVNA INTERESNA ZAJEDNICA

Nastaje udruživanjem samoupravnih interesnih zajednica dviju ili više općina

SAMOUPRAVNA INTERESNA ZAJEDNICA

Osniva se na područnom ili funkcionalnom principu

OSNOVNA SAMOUPRAVNA INTERESNA ZAJEDNICA

Osniva se uz objekte djelatnosti ili program djelatnosti

KAKO SE ORGANIZIRA SAMOUPRAVNA INTERESNA ZAJEDNICA

RASPRAVA

Radnici se izjašnjavaju o potrebi osnivanja SIZ i o nacrtu samoupravnog sporazuma (iznose primjedbe i traže izmjene samoupravnog sporazuma)

PRIPREMA

Inicijatori mogu (ili ih zakon ili odluka općinske skupštine na to obavezuje) formirati inicijativni ili koordinacioni odbor za osnivanje SIZ

Izrađuje se nacrt samoupravnog sporazuma: osnivačima ga podnosi bilo koji ovlašteni organ inicijatora

USVAJANJE

Radnici se izjašnjavaju osobno (u skladu s odredbama svojih samoupravnih akata koji štite njihova neotuđiva prava)
SIZ je osnovana ako se za nju izjasni većina radnika u svakoj organizaciji i zajednici osnivača

REGISTRACIJA

SIZ stječe društveno-pravnu osobnost registracijom u postojeći registar organizacija udruženog rada

ORGANIZIRANJE

Biraju se delegati za skupštinu samoupravne interesne zajednice
Konstituira se skupština i njeni organi (izvršni odbor, komisije, bira se inokosni organ)
Usvaja se statut

INICIJATIVA

Inicijativu daju radni ljudi — neposredno ili putem svojih zainteresiranih zajednica i organizacija ili je inicijativa za osnivanje SIZ pokrenuta zakonskom odredbom

ČEDO GRBIĆ

Samoupravni društveno-ekonomski odnosi na osnovi slobodne razmjene rada

Kategorija slobodne razmjene rada u naš je sistem prvi put uvedena Ustavnim amandmanima 1971. g. Ustavom 1974. dalje je razrađena i pobliže utvrđena, a sada Zakon o udruženom radu određuje konkretne društveno-ekonomske odnose u slobodnoj razmjeni rada. Držeći da mu je u marksističkoj teoriji dosad značenje dovoljno objašnjeno, pojam slobodne razmjene rada ni u kojem od spomenutih dokumenata nije definiran.

Kada zakonitosti tržišta nisu jedina osnova . . .

Osnovnim načelima Ustava SFRJ (III, st. 12) utvrđeno je da radni ljudi osobne i zajedničke potrebe u društvenim djelatnostima, »kao dijelovima jedinstvenog procesa društvenog rada, osiguravaju slobodnom razmjenom i udruživanjem svoga rada s radom radnika u organizacijama udruženog rada u tim oblastima«. A dalje — članom 16, st. 1. Ustava, određeno je da radnici organizacija udruženog rada društvenih djelatnosti »stječu dohodak slobodnom razmjenom svojeg rada s radom radnih ljudi čije potrebe i interese u tim oblastima zadovoljavaju«.

Primjenu, pak, slobodne razmjene rada Ustav najšire određuje st. 4. čl. 16 — utvrđujući da dohodak na toj osnovi stječu radnici u svim onim djelatnostima u kojima djelovanje zakonitosti tržišta ne može biti osnova usklađivanja rada i potreba ni osnova vrednovanja rezultata rada. S tim u skladu, sada Zakon o udruženom radu postavlja i naglašava da se slobodna razmjena rada primjenjuje u djelatnostima u kojima djelovanje zakonitosti tržišta nije jedina osnova usklađivanja rada.

Shodno, dakle, datim ustavnim i zakonskim određenjima slobodna razmjena rada primjenjuje se u:

- zadovoljavanju osobnih i zajedničkih potreba radnih ljudi u društvenim djelatnostima i stjecanju dohotka radnika tih djelatnosti;
- u svim drugim djelatnostima u kojima djelovanje zakonitosti tržišta nije jedina osnova usklađivanja rada, potreba i vrednovanja rezultata rada.

Ustavom i Zakonom o udruženom radu određeno je i to kako se obavlja slobodna

razmjena rada i kako se vrednuju rezultati rada u njoj:

- slobodna razmjena rada ostvaruje se u neposrednim odnosima radnika osnovnih organizacija udruženog rada društvenih djelatnosti i korisnika njihovih usluga, ili putem njihovih organizacija udruženog rada i samoupravnih interesnih zajednica, te u samoupravnim interesnim zajednicama (čl. 16. Ustava);
- uvjeti stjecanja dohotka utvrđuje se samoupravnim sporazumima (čl. 92, st. 3. ZUR);
- u ostvarivanju slobodne razmjene rada rezultati rada radnika u djelatnostima u kojima se ta razmjena obavlja vrednuju se prema njihovom doprinosu stvaranju nove vrijednosti u materijalnoj proizvodnji, povećanju proizvodnosti društvenog rada i razvoju društva u cjelini, tj. zadovoljavanju zajedničkih potreba i interesa u oblasti tih djelatnosti, zavisno od dogovorenih potreba i materijalnih mogućnosti (čl. 22, st. 3. ZUR).

Prema tome, pod pojmom slobodne razmjene rada u našim društveno-ekonomskim odnosima treba podrazumijevati sve odnose u razmjeni i udruživanju rada koji se reguliraju samoupravnim sporazumima i društvenim dogovorima, i kojima se svjesno, ravnopravno i samoupravno rješavaju odnosi u stjecanju i raspodjeli dohotka.

No, pojam će slobodne razmjene rada ipak valjati još dublje teoretski izučiti, jer je, s njim u vezi, dosta toga ostalo nedovršeno, neobjašnjeno i u praksi nedovoljno provjereno. Potrebno bi bilo poći od objašnjenja i same definicije slobodne razmjene rada u suvremenim društveno-ekonomskim odnosima. Zato će biti korisno ukazati na neke dileme za koje je sada teško reći kako da se uklone.

U našem je danas razvoju veoma prisutna izravna ili potencijalna intervencija države u određivanju uvjeta slobodne razmjene rada. Pa ako takva intervencija u ovom, prijelaznom, razdoblju nije sporna, nego je i razumljiva, već se sada postavlja pitanje da li je ona perspektivna u vezi s nastojanjima održavanja slobodne razmjene rada. Prema nekim mišljenjima, odluka je udruženog rada sve što odluče delegatske skupštine samoupravnih interesnih i društveno-političkih zajednica, pa da — prama tome — nema problema. Takav bi se stav mogao prihvatiti samo u uvjetima cjelovitog djelovanja delegatskog sistema, za što će sigurno biti potrebno više vremena. U svakom slučaju, veliko uplitanje države u slobodnu razmjenu rada ograničava, sputava, odnose koji se njome uspostavljaju.

Mnogo je još važnija dilema u vezi s realnim dometom slobodne razmjene rada u uvjetima robne proizvodnje i djelovanja zakonitosti tržišta, sa svim popratnim njihovim sredstvima — kao što je novac i sl. Pri djelovanju tih zakonitosti ne može biti govora o potpuno slobodnoj razmjeni rada. Jer — htjeli to ili ne — djelovanje zakona vrijednosti i tržišnih zakonitosti mora se uvažavati. Zato će slobodna razmjena rada potpuno biti ostvarena tek kada i u materijalnoj proizvodnji postane dominantna.

S tim u vezi interesantni su Marxovi stavovi što ih je iznio u »Kritici Gotskog programa«, pa ih ovdje navodimo:

»U društvu koje počiva na zadružnim načelima, koje se zasniva na zajedničkoj svojini sredstava za proizvodnju, proizvođači ne razmjenjuju svoje proizvode; ni rad koji je utrošen na proizvode tu se ne javlja kao vrijednost tih proizvoda, kao neko njihovo materijalno svojstvo, jer sada već, suprotno onom što imamo u kapitalističkom društvu, individualni su radovi — ne zaobilazno nego neposredno — sastavni dijelovi cjelokupnog rada.«

Marx kaže i ovo: »Što se pak tiče raspodjele sredstava potrošnje među pojedinim proizvođačima, tu vlada isti princip kao pri razmjeni robnih ekvivalenata: jednaka količina rada u jednom obliku razmjenjuje se za jednaku količinu rada u drugom obliku.«

I konačno: »Zato je ovdje jednako pravo još uvijek po principu — buržoasko pravo,

iako princip i praksa nisu više u opreci, dok razmjena ekvivalenata pri robnoj razmjeni postoji samo u prosjeku, a ne u svakom pojedinom slučaju.«

Očito je da i ti navedeni Marxovi stavovi dovoljno ukazuju na potrebu daljnjeg teoretskog izučavanja i kritičke analize primjene slobodne razmjene rada u našim uvjetima.

Perspektiva je u neposrednoj slobodnoj razmjeni rada

Zadovoljavanje zajedničkih potreba putem slobodne razmjene rada — kao što to, dakle, utvrđuje Ustav — ostvaruje se na dva glavna načina: neposrednim odnosima u organizacijama udruženog rada i putem samoupravnih interesnih zajednica.

Treba istaći da se zadovoljavanje zajedničkih potreba jednim svojim dijelom u nas ostvaruje i izravno putem tržišta, a što znači da i radnici nekih društvenih djelatnosti dohodak stječu, djelomično ili ukupno, u tržišnim odnosima.

Jačina izravnog djelovanja tržišta na zadovoljavanje zajedničkih potreba u oblastima društvenih djelatnosti i na području umjetnosti veoma je različita. Najslabije neposredno djelovanje tržišta jeste u obrazovanju, iako i u toj oblasti ima aktivnosti na koje ono neposredno djeluje — škole za učenje stranih jezika, polaganje ispita za vozače-amatere, neki postdiplomski studiji i sl. Međutim, na području umjetnosti tržišni su odnosi prisutniji. Tu se — kako je izračunato — oko 80 posto potreba rješava putem tržišta, što se odnosi na knjige i umjetnička djela, te dijelom kazališnu umjetnost, itd. No, kako su negativni aspekti stihijskog djelovanja tržišta u umjetnosti i izdavačkoj djelatnosti već dobro poznati, i na tom području potrebna uspješna društvena intervencija, te napuštanje prevladavajućih shvaćanja da je u tim oblastima glavni regulator tržišni zakon »ponude — potražnje«.

Naravno, izravni utjecaj tržišta najprisutniji je u oblastima materijalne proizvodnje u kojima se ostvaruju zajedničke potrebe, a to su — privredna infrastruktura, energetika, promet, komunalije i stanovanje.

Ostaje prisutnom dilema da li u spomenutim oblastima društvenog rada treba dopustiti neposredno djelovanje tržišta ili ne. Jaka su nastojanja da se tržišni utjecaj u njima odbaci, iskorijeni, te da se proglasi antisocijalističkim. Bez sumnje, s tim je u vezi potrebno oprezno postupati i neposredno djelovanje tržišta treba omogućiti u određenim oblastima, ali uz društvenu kontrolu i usmjeravanje.

Zašto u većini društvenih, a ni u dijelu materijalnih djelatnosti, nije dopustiv neposredni utjecaj tržišta, ili zašto tržište ne može biti jedina osnova usklađivanja rada, vrednovanja rada i potreba u njima?

Osobito su važni ovi razlozi:

- te su djelatnosti neophodan uvjet života, rada i razvoja društva u cjelini;
- nužnost primjene uzajamnosti i solidarnosti u zadovoljavanju zajedničkih potreba, te funkcioniranju i razvoju određenih djelatnosti, naročito obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite;
- monopolistički položaj usluga tih djelatnosti s obzirom na njihovu područnu raspoređenost i područje koje oni svojim djelovanjem obuhvaćaju.

U dosadašnjoj primjeni Ustava prevladavaju shvaćanja (i stihijsko djelovanje) da su SIZ glavna i skoro isključiva forma ostvarivanja slobodne razmjene rada. Zbog toga je potrebno upozoriti na prvorazrednu važnost uređivanja tih odnosa bez njihova posredstva.

Prvo — najpotpunija slobodna razmjena rada i udruživanje rada obavljaju se u osnovnim organizacijama udruženog rada.

Rad svakog radnika OOUR — bez obzira na to da li neposredno ili posredno sudje-

luje u novostvorenoj vrijednosti OOUR, i neovisno o tome radi li se o fizičkom, intelektualnom ili, pak, administrativnom i pomoćnom radu — mjeri se prema radnom doprinosu (kvantumu rada) u stvaranju dohotka. U tim međusobnim odnosima radnika u vezi sa stjecanjem i raspodjelom dohotka tržišni su odnosi najmanje prisutni, dok glavnu ulogu imaju samoupravni sporazumi.

Tako je u osnovnoj organizaciji udruženog rada ostvareno kompletno jedinstvo rada, i u tome je veličina i specifičnost uloge osnovne organizacije kao osnove samoupravnog sistema.

Drugo — uspostavljanje ugovornih i samoupravnih odnosa između radnika OOUR društvenih djelatnosti i korisnika njihovih usluga na dugoročnim osnovama također je slobodna razmjena rada, koja se neposredno ostvaruje izvan SIZ.

Takve odnose uspostavljaju OOUR društvenih djelatnosti koje svojim radom neposredno doprinose razvoju proizvodnje i produktivnosti rada: određene znanstvene, obrazovne i zdravstvene institucije. No, moguće je da ih uspostavljaju i radnici u drugim djelatnostima: npr., neki oblici djelovanja u kulturi (stvaranje tzv. »kazališnih komuna«...), i dr.

Treće — neposredna se slobodna razmjena rada ostvaruje i u organizacijama udruženog rada — radnim i složenim organizacijama, te u raznim vrstama poslovnih zajednica.

S tim u vezi interesantno je istaknuti naročito tri oblika uspostavljanja novih odnosa.

a) U organizacijama udruženog rada, i mnogim drugim sistemima udruživanja rada i sredstava, organiziraju se radne zajednice, koje slobodnom razmjenom rada stječu dohodak. Takav princip primjenjuje se i na radne zajednice koje se osnivaju izvan organizacija udruženog rada — uz određena specifična rješenja. To se posebno odnosi na radne zajednice stručnih službi samoupravnih interesnih zajednica.

b) U organizacije udruženog rada mogu se udruživati OOUR društvenih službi ili ih, pak, radne organizacije mogu osnivati. Takva praksa udruživanja sve češća bit će osobito u složenim organizacijama udruženog rada i drugim složenim sistemima udruživanja rada i sredstava — u koje će se udruživati OOUR i radne organizacije društvenih službi. U složene organizacije udruženog rada i šire sisteme udruživanja sve više će se uključivati one »službe« koje neposredno doprinose razvoju proizvodnje i produktivnosti rada i koje sve više postaju glavni činilac u razvoju proizvodnje — znanost i obrazovanje (ali, u organizacije udruženog rada uključuju se, određenim svojim dijelom, i zdravstvena zaštita, zaštita na radu, rekreacija, stanovanje i dr.). Time te službe gube svoje provotno obilježje, prestajući biti i tzv. zajednička potrošnja, a u novom sistemu postaju prvorazredni proizvodni faktor.

c) Elementi slobodne razmjene rada stvaraju se i pri stjecanju dohotka udjelom u zajednički ostvarenom dohotku (čl. 64. do 92. ZUR), jer se tako uvelike savladava utjecaj tržišne stihije, a društveno-ekonomski odnosi reguliraju se samoupravnim sporazumima između OOUR.

U dosadašnjem razvoju neposredno uređivanje društveno-ekonomskih odnosa slobodne razmjene rada nije bilo dovoljno stimulirano, pa njegovu važnost treba daleko više isticati. Prvenstveno njime mogu se ukloniti postojeći stihijski pritisci društvenih djelatnosti da društveno-ekonomske odnose rješavaju isključivo putem SIZ. Takva shvaćanja poticana su i dosadašnjim sistemom utvrđivanja stopa izdvajanja sredstava i njihovom koncentracijom u interesnim zajednicama. Događalo se tako da su neke organizacije udruženog rada koje su osnovale vlastite školske centre morale, npr., dvaput u tu svrhu izdvajati sredstva.

Već u Zakonu o udruženom radu iznađena rješenja mogla bi stimulirati odnose neposredne slobodne razmjene rada. Tim se zakonom određuju mogući izvori »financiranja« društvenih službi (iz ukupnog prihoda i dohotka OOUR, te osobnih dohodaka radnika), a koji će se koristiti ovako:

- iz ukupnog dohotka podmiruje se »obaveze prema osnovnim organizacijama koje obavljaju djelatnost obrazovanja, znanosti, kulture, zdravstva, socijalne zaštite i druge društvene djelatnosti, a stječu dohodak, odnosno ostvaruju ukupni prihod slobodnom razmjenom rada za koje je zakonom određeno da se podmiruje iz dohotka osnovne organizacije« (čl. 110);
- iz osobnih dohodaka osigurava se zadovoljavanje zajedničkih i općih društvenih potreba za koje je, na osnovi samoupravnog sporazuma ili zakona, utvrđeno da se podmiruju iz osobnih dohodaka radnika (čl. 125);
- iz materijalnih troškova podmiruju se izdaci »za tekuće potrebe stručnog obrazovanja i znanstveno-istraživačkog rada koji se obavljaju u okviru procesa rada, te za druge tekuće potrebe materijalne proizvodnje, odnosno obavljanja druge društvene djelatnosti koje su neposredni uvjet za rad i prozivodnju, u skladu sa zakonom« (čl. 105);
- iz amortizacije se »nadoknađuje i vrijednost sredstava za inovacije, te druga trajnija unapređenja uvjeta rada i proizvodnje (studije, analize, projekti i dr.)« (čl. 106);
- iz sredstava zajedničke potrošnje zadovoljavaju se zajedničke potrebe »stanovanja, prehrane, odmora, rekreacije, kulture, stvaralaštva, te druge potrebe zajedničke potrošnje« (čl. 118);
- iz sredstava za proširenje materijalne osnove rada osigurat će se potrebe »... za unapređivanje znanstveno-istraživačkog rada« (čl. 120), a koja će se i udruživati — za proširenu reprodukciju u oblastima društvenih službi i infrastrukture:
- iz sredstava dobivenih samodoprinosom građana podmirivat će se potrebe za proširenje materijalne osnove rada (čl. 93);
- sredstva budžeta koristit će se za određene zajedničke potrebe, koje se, prema Ustavu i zakonima, osiguravaju tim putem.

Naravno, uz sve te izvore stjecanja dohotka, u nekim društvenim djelatnostima ostaje dalje i mogućnost da dohodak stječu i izravnom tržišnom razmjenom.

Nakon utvrđivanja spomenutih mogućih izvora sredstava predstoji izuzetno važan zadatak da se utvrde kriteriji — zakonima ili samoupravnim sporazumima i društvenim dogovorima — što će se iz kojih izvora pretežno osigurati.

Vratimo se, načas, ponovno na spominjane pritiske društvenih službi da svoj položaj rješavaju isključivo putem SIZ, a koji su praćeni i nastojanjima da se one proglase djelatnostima od posebnog društvenog interesa. Zašto je uopće dolazilo do takvih pojava?

Glavni su, sigurno, uzroci tome što su radnici u društvenim djelatnostima tako tražili sigurnost i stabilnost u stjecanju dohotka, jer — prema Ustavu — ako se određeni odnosi ne uspiju samoupravnim sporazumijevanjem regulirati, moguća je intervencija države (sporo odumiranje »državotvornog« i budžetskog mentaliteta). No, uz takva nastojanja vezano je još i ono drugo — da se održe sve postojeće institucije, pa i bez obzira na sasvim suvremenu društvenu ulogu tih djelatnosti. Zatim — mnogi samoupravne interesne zajednice smatraju i najpogodnijima za brže osiguravanje i dodatnih sredstava. Zato je razumljivo što ne prestaju ni sada pritisci da se sistem SIZ širi na razne druge oblasti.

A zapravo — razvojem samoupravljanja trebalo bi postupno praksu rješavanja zajedničkih potreba i uključivanja društvenih službi u samoupravne društveno-ekonomske odnose putem samoupravnih interesnih zajed-

nica, iza kojih — kao rezerva — stoji državna prinuda, činiti sve rječom.

Jer — perspektiva je u samoupravnom rješavanju tih odnosa putem izravne razmjene i udruživanja rada u organizacijama udruženog rada, u formiranju SIZ na potpuno samoupravnoj osnovi, te u samoorganiziranju radnika i građana da svoje potrebe zadovoljavaju osobno u raznim udruženjima, klubovima i društvenim organizacijama — kao izvornim samoupravnim interesnim zajednicama.

Samoupravne interesne zajednice ostat će neophodne u oblastima u kojima se zajedničke potrebe ne mogu rješavati bez najšire solidarnosti i uzajamnosti, a što se osobito odnosi na osnovno obrazovanje i na dio usmjerenog obrazovanja, te osnovnu zdravstvenu i socijalnu zaštitu i na zapošljavanje. U velikom sistemu kao što je sistem samoupravnih interesnih zajednica mora se, isto tako, razrješavati i mirovinsko osiguranje.

Kriteriji stjecanja dohotka i vrednovanja rada u odnosima slobodne razmjene rada

Društveno-ekonomski odnosi u slobodnoj razmjeni rada zavisni su od mnogobrojnih faktora, osobito zbog toga što su, objektivno, izloženi snažnom utjecaju tržišnih zakonitosti. S tim u vezi naročito zaslužuju da se razmotre ova pitanja: cijene usluga i vrednovanje rada, proširena reprodukcija, planiranje, te solidarnost i uzajamnost.

Prema Zakonu o udruženom radu (čl. 92, stav 1. i 2) dva su kriterija stjecanja dohotka i vrednovanja rada putem slobodne razmjene rada:

a) prema doprinosu stvaranju nove vrijednosti u materijalnoj proizvodnji i doprinosu općoj produktivnosti rada;

b) prema doprinosu razvoju društva u cjelini, tj. prema doprinosu odgovarajućih djelatnosti zadovoljavanju osobnih i zajedničkih potreba i interesa radnih ljudi.

a) Kriterij doprinosa stvaranju nove vrijednosti u materijalnoj proizvodnji i doprinosa općoj produktivnosti rada kao formulacija dat je prilično neodređeno, ali bi trebalo podrazumijevati da se ona odnosi i na doprinos u stvaranju ukupne nove vrijednosti u materijalnoj proizvodnji, a također i na sasvim konkretan doprinos stvaranju nove vrijednosti u odnosima stvaranja zajedničkog dohotka i zajedničkog prihoda. Opći doprinos stvaranju nove vrijednosti može se mjeriti na osnovi ostvarenja dogovorenog programa (kvalitativno i kvantitativno) određene OOUR društvene djelatnosti. Doprinos u konkretnom stvaranju nove vrijednosti u neposrednim odnosima OOUR materijalne proizvodnje i OOUR društvenih djelatnosti lakše je mjeriti, što se osobito odnosi na konkretne rezultate znanstveno-istraživačkog rada, uspješnog sistema obrazovanja radnika i stručnjaka, smanjenja bolovanja i mjera za očuvanje zdravlja i fizičke kondicije radnika, brige za osiguranje normalnog rada žena-majki i sl.

Doprinos stvaranju nove vrijednosti mjeri se i prema društveno potrebnom radnom vremenu radnika društvenih djelatnosti, kvantum rada — radno vrijeme, te prema rizičnosti posla (u zdravstvu, npr.), uvjetima rada i dr.

Da bi mjerenje rezultata rada radnika društvenih djelatnosti bilo što objektivnije osobito je važno da se putem samoupravnih sporazuma, a na osnovi stručnih i znanstvenih pokazatelja, utvrde društveni standardi i normativi u obavljanju pojedinih društvenih djelatnosti. Ti standardi ne mogu se donositi paušalno, za sve društvene djelatnosti. Zato što su bitno različiti donose se za svaku djelatnost posebno, a naročito za zdravstvo, obrazovanje i socijalnu zaštitu.

U Zakonu u udruženom radu ističe se da se rezultati rada mjere i u skladu s pove-

ćanjem produktivnosti društvenog rada, a taj kriterij, u osnovi, odgovara spomenutom doprinosu stvaranju nove vrijednosti u materijalnoj proizvodnji.

b) Doprinos razvoju društva u cjelini drugi je kriterij stjecanja dohotka i vrednovanja rada putem slobodne razmjene rada.

Društvene djelatnosti zadovoljavaju i određene društvene potrebe koje su tekovina općeg kulturnog razvoja i naslijeđa, a i potrebe standarda radnika i građana. Zadovoljavanje i tih zajedničkih potreba posredno utječe i na materijalni razvoj društva, pa je često teško pouzdano utvrditi koje djelatnosti (bilo cjelovito, bilo nekim svojim dijelom) izravno doprinose stvaranju nove vrijednosti, a kojima se samo zadovoljavaju ostale zajedničke potrebe.

Ipak, te je dvije, da tako kažemo, grupe djelatnosti nužno razgraničiti, jer će o tom razgraničenju ovisiti i način udruživanja sredstava za zajedničke potrebe. One djelatnosti koje neposredno doprinose stvaranju nove vrijednosti u materijalnoj proizvodnji formirat će ukupni prihod (i dohodak) iz dohotka OOUR materijalne prozivodnje, jer je njihov doprinos stvaranju nove vrijednosti već ostvaren u dohotku OOUR materijalne proizvodnje. Društvene, pak, djelatnosti koje svojim radom doprinose zadovoljavanju potreba standarda radnih ljudi formirat će dohodak iz doprinosa što ga radnici u tu svrhu odvajaju od svojih osobnih dohodaka.

Neka od tih pitanja rješavat će se putem plana razvoja, a neka na osnovi samoupravnih sporazuma koji utvrđuju uvjete stjecanja i raspodjele dohotka i osobnih dohodaka. Na osnovi tih kriterija treba utvrditi i neke opće elemente za vrednovanje rada u društvenim djelatnostima. Prevladava praksa da se osobni dohoci radnika u društvenim djelatnostima (vrednovanje rada) određuju prema načelu UKR (»uvjetno kvalificiranog radnika«) — u usporedbi s materijalnom proizvodnjom. To mjerilo vrednovanja rada prema UKR ne treba odbaciti, ali pod uvjetom da se ne primjenjuje automatski (jer to ''vuče' na uravnilovku, i to — najlošije varijante). Kriterij stvaranja dohotka i osobnog dohotka prema UKR može se primjenjivati kada radnici društvenih djelatnosti neposredno doprinose stvaranju nove vrijednosti, a osobito je to moguće u organizacijama udruženog rada.

Neprihvatljivo je da se položaj i dohodak radnika materijalne proizvodnje međusobno vrlo razlikuju, a da je položaj radnika u društvenim djelatnostima garantirano podjednak. Osnovnim organizacijama udruženog rada materijalne proizvodnje prijete udari tržišta, različiti rizici — ne isključujući ni sanaciju, stečaj i likvidaciju. Zato bi i neke institucije društvenih službi trebale biti likvidirane kada privredi i društvu postanu nepotrebne. Jer — ravnopravnost društveno-ekonomskog položaja radnika društvenih djelatnosti i radnika u materijalnoj proizvodnji nije samo u tome da se radnici društvenih djelatnosti izjednače s radnicima materijalne proizvodnje u osobnim dohocima prema uloženom radu, već da i oni, ravnomjerno s radnicima materijalne proizvodnje, snose i teškoće do kojih u materijalnoj proizvodnji dolazi. Dosad se malo vodilo računa o tome da se potrebna ravnopravnost ostvaruje na takvim osnovama.

Cijene usluga i vrednovanje rada radnika društvenih djelatnosti

Veoma interesantno pitanje, osobito za praksu, jest cijena usluge — što ona sadrži, kako se utvrđuje i sl. Bilo je mišljenja (i još ih ima) da se ne može govoriti o cijeni usluge, da se, eventualno, govori o naknadi za rad. Široko je rasprostranjeno stajalište da cijena usluge nije tržišna potvrda »vrijednosti rada« (taj, prema marksizmu, neadekvatan po-

jam često se upotrebljava zbog svoje praktičnosti), već konvencija između korisnika i davalaca usluga.

Potrebno je ponovno istaći da se ne može zaobići utjecaj tržišnih zakonitosti i zakona vrijednosti na formiranje cijene usluga, jer te zakonitosti djeluju u našem sistemu. Radi se samo o tome da je utjecaj tih zakonitosti u društvenim djelatnostima bitno ograničen, da tu one ne djeluju stihijski ni neposredno, već se svjesno — putem samoupravnih sporazuma (ali i zbog nekih objektivnih nužnosti), usklađuju s potrebama proizvodnje i društva.

Cijena usluge treba da sadrži ova četiri elementa:

- radni doprinos (vrijednost radne snage),
- materijalne troškove,
- amortizaciju (investiciono održavanje),
- dio proširene reprodukcije (ili cijelu).

Budući da će o amortizaciji i proširenoj reprodukciji još biti govora, valja se tu osvrnuti na gospodarenje materijalnim troškovima.

Poznato je da se u društvenim djelatnostima dosad malo vodilo računa o dobrom gospodarenju, da je u njima malo štednje, a puno rasipništva, te zapravo da izostaje poslovanje koje bi ekonomski bilo dovoljno racionalno. Takvi primjeri neracionalnog gospodarenja odnose se naročito na materijalne troškove koji ne ulaze (ili ulaze samo djelomično) u ukupni prihod osnovnih organizacija udruženog rada društvenih djelatnosti, ali ipak zavise od rada i odnosa radnika društvenih djelatnosti prema njima. S tim u vezi vrlo su karakteristični potrošnja lijekova — u zdravstvu, i troškovi za udžbenike — u obrazovanju.

Najozbiljnije kritike zavređuje osobito sadašnji sistem osiguravanja udžbenika, koji su postali predmet tržišne stihije najgore vrsti, a koja nije lišena ni prisustva sitnih monopola pojedinih njihovih autora.

Režim i opseg materijalnih troškova OOUR društvenih djelatnosti utvrđuje se (prema čl. 107 Zakona o udruženom radu) samoupravnim sporazumima i zakonom. Bilo bi prikladno da se cijena usluge regulira jedinstvenim samoupravnim sporazumom, s tim da se vodi računa o opsegu i načinu korištenja materijalnih troškova radi stimuliranja njihove uštede. A da bi se spriječile uštede koje štete korisnicima usluga, istovremeno treba da se osiguravaju mogućnosti kojim bi oni (korisnici) uspješno štitili — u slučaju potrebe — svoja prava i interese.

»Krvotoci« udruženog rada

Problem društveno-ekonomskih odnosa u oblastima materijalne proizvodnje u kojima se ostvaruje slobodna razmjena rada različito se i specifično odražava u usporedbi s društvenim djelatnostima. Samoupravne interesne zajednice dosad su formirane u oblasti energetike, te stanovanja, komunalija, vodoprivrede i cesta, a obavljaju se pripreme za osnivanje SIZ za željeznički i PTT promet, te za devizni režim kao vrlo specifično područje.

Sve te djelatnosti neophodan su zajednički uvjet proizvodnje, rada i života. To su »krvotoci« koji su potrebni udruženom radu u cjelini. Njihova razvijenost mora biti na stupnju koji omogućuje svim drugim proizvodnjama rad i razvoj, a građanima odgovarajući standard.

Djelovanje tržišnih zakonitosti u tim oblastima veoma je specifično, a za to se mogu navesti naročito ovi razlozi:

- sama je priroda tih djelatnosti takva da potiče veoma jaka monopolistička nastojanja u njima; naime, korisnici se moraju služiti njihovim uslugama i često drugog izbora nemaju;
- njihovo je djelovanje najčešće vezano za određena područja, pa se korisnici moraju

služiti uslugama konkretne organizacije tih djelatnosti;

- u njima je samo djelomično moguća intervencija inozemnog tržišta, i njihov se razvoj mora osigurati u vlastitoj zemlji;
- mnoge od tih djelatnosti u svijetu postaju državni monopoli — a u kapitalističkim se zemljama državni kapitalizam najprije pojavljuje baš u njima;
- formiranje cijena u tim djelatnostima pod pretežnim je utjecajem države, i rijetko je, pa i u kapitalističkom sistemu, ono prepušteno isključivo tržišnim utjecajima.

Formiranje cijena usluga u tim oblastima zavisi najviše od toga koliko je ekonomski opravdano (ili moguće) u cijenu uključiti cjelokupnu proširenu reprodukciju određene djelatnosti. Gdje god je to moguće učiniti stvaraju se najčistiji međusobni odnosi, a razvoj takve djelatnosti izložen je neposrednom utjecaju tržišnih zakonitosti, koje — u određenim uvjetima — djeluju najobjektivnije i optimalno u korist razvoja proizvodnih snaga.

Međutim, problem cijene u svim spomenutim oblastima nije podjednak, što ćemo pokazati i konkretnim primjerima.

U održavanju i izgradnji cesta cijena usluge, za sada, nije dovoljno određena, a izražava se posredno. Naime, »usluge cesta« korisnici plaćaju »cestarinom« za vozilo, zavisno od težine vozila i zavisno od potrošnje benzina i nafte, budući da je porez na promet benzina jednim dijelom namijenjen za održavanje i rekonstrukciju cesta. U tu »cijenu usluge« nisu uključene potrebe izgradnje novih cesta niti auto-puteva, pa se za to sada koriste udružena sredstva privrede i stanovništva, a i međunarodni zajmovi.

Česta su mišljenja da »cijenom usluga« korisnici premalo doprinose razvoju cesta, i da je to glavni razlog što se cestovni promet daleko brže razvio od željezničkog i riječnog prometa.

U željezničkom prometu cijenom se usluga u poslijeratnom razvoju nikada nije mogla osiguravati proširena reprodukcija. Štoviše, povremeno je bila ugrožena čak i prosta reprodukcija. To je uzrokovalo relativno zaostajanje razvoja željezničkog prometa za potrebama privrede, a i prebrz razvoj kamionskog i autobusnog prometa, u kojem su — uz relativno mala ulaganja — mogle naći interes pojedine organizacije udruženog rada. Dok je željeznički promet, npr., morao izdržavati i razvijati svoju infrastrukturu (pruge), i to sve uz depresivne cijene svojih usluga, cestovni je promet samo djelomično sudjelovao u modernizaciji cesta.

Zbog nesinhronizirane politike cijena i drugih uvjeta privređivanja na razini udruženog rada (ili na razini jedinstvenog jugoslavenskog tržišta) ekonomski se položaj željeznice još više pogoršao. Kamionski je promet željeznici lako oduzimao prijevoz roba visoke vrijednosti (i svojom je konkurencijom u tome nadjačao), dok je prijevoz »kabaste robe« na dugim relacijama ostao željeznici. Međutim, kako je poznato da »kabasta roba« (željezna ruda, ugalj i sl.) ne može podnositi visoke troškove transporta, mogućnosti željeznice da podiže cijene toj vrsti prijevoza objektivno su ograničene, pa je i to otežalo njezin ekonomski položaj. Takva situacija još je pogoršavana pretjeranim uplitanjem države kojim je onemogućavano poskupljenje i onih usluga koje bi, objektivno, mogle da podnesu više cijene.

U takvim ekonomskim uvjetima rada željeznice i mogla su da se formiraju mišljenja i zahtjevi, a bilo je to pred nekoliko godina, o ukidanju svih nerentabilnih pruga — osim onih magistralnih.

Tako su nepovoljni ekonomski uvjeti, pa i shvaćanja koja su im bila pratilja, dovodili željeznicu do redovnih gubitaka, do zaostajanja u neophodnoj modernizaciji i do težeg položaja radnika zaposlenih u toj oblasti.

Sve to što je iznijeto o cestama i željeznici sigurno uvjerljivo govori u korist potrebe da te dvije oblasti s udruženim radom

u cjelini zajednički planiraju i međusobno da udružuju rad i sredstva.

Cijene električne energije i drugih energetskih izvora također su bile izložene veoma različitim odnosima. U cijenu električne energije bio je uključen samo dio proširene reprodukcije, dok je ostala potrebna sredstva trebala udruživati privreda (do sada su to regulirali odgovarajući zakoni). Da bi se pokazalo do kakvih sve odnosa može doći zbog neadekvatnih cijena u energetici, bit će dovoljno iznijeti dva primjera.

Niska cijena električne energije (a i shvaćanja da tu energiju mora osigurati društvo) uzrokovala je neracionalnu njezinu potrošnju, zapuštanje korištenja drugih energetskih izvora, a i neracionalno velike investicije u objekte koji su svoju rentabilnost isključivo zasnivali na jeftinoj električnoj energiji. Takve će se investicije tek u dugoročnijem razvoju pokazati kao pogrešne. U novije se vrijeme ipak došlo do saznanja da budući korisnici električne energije, a naročito veliki potrošači, istovremeno s osiguravanjem sredstava za novu izgradnju, treba da osiguravaju i odgovarajuća sredstva za energetski izvor.

Sličnih je posljedica bilo i zbog ranijih niskih cijena nafte i njenih derivata, koje su posebno utjecale na »boom« cestovnog prometa svih vrsta, a i odgovarajućih sredstava za zagrijavanje stambenih i radnih površina.

Poseban su problem predstavljali neusklađeni odnosi u cijenama pojedinih energetskih izvora, što je uzrokovalo dugoročne posljedice u orijentaciji i privrede i stanovništva.

Osnivanjem samoupravnih interesnih zajednica u tim oblastima jačaju u odnosima potrošača i proizvođača elementi slobodne razmjene rada. Potrošači i proizvođači u SIZ utvrđuju kriterije za formiranje cijena proizvoda i usluga, a time određuju i uvjete za slobodnu razmjenu rada. Razmjena se rada ne vrši »iza leđa« proizvođača i korisnika, već na osnovi samoupravno i ravnopravno dogovorenih kriterija, sadržanih u samoupravnim sporazumima. U njima se također utvrđuje proširena reprodukcija na osnovi dogovorenih cijena i na osnovi udruživanja sredstava korisnika. Utjecaj tržišta na formiranje cijena u tim je oblastima mnogo neposredniji nego u društvenim službama.

Međutim, i između pojedinih djelatnosti u ovoj grupi postoje prilične razlike. Dok u vodozaštiti i održavanju cesta zaposleni stječu dohodak na osnovi slobodne razmjene rada, tj. na osnovi uvjeta stjecanja dohotka dogovorenih s korisnicima usluga, u elektroprivredi, pak, te komunalijama i željeznici dohodak se stvara i na osnovi slobodne razmjene rada, ali i prema neposrednom utjecaju tržišta.

Planiranje zajedničkih potreba

Planove zadovoljavanja zajedničkih potreba donose radnici u osnovnim organizacijama udruženog rada i građani u mjesnim zajednicama, a zajedničke planove radni ljudi i građani zajednički donose u samoupravnim interesnim zajednicama i društveno-političkim zajednicama.

Svi ti planovi osobito treba da:

- utvrđuju i usklađuju zajedničke potrebe s materijalnim mogućnostima,
- osiguravaju usklađivanje razvoja i utvrđivanje proširene reprodukcije.

a) Usklađivanje je zadovoljavanja zajedničkih potreba s materijalnim mogućnostima višestruko.

U prvom redu potrebno je uskladiti ukupnost zadovoljavanja zajedničkih potreba s materijalnim mogućnostima, pa potom u njenu sklopu utvrditi pojedine oblasti zajedničkih potreba: zdravstvo, obrazovanje, itd.

Usklađivanje tih odnosa vrši se prema osnovnim standardima koji su za zadovoljavanje potreba određeni, a odgovaraju mate-

rijalnim mogućnostima OOUR, radnika i građana.

Ukupne materijalne mogućnosti zavisne su od razvijenosti zemlje, ali i od razvijenosti lokalnih zajednica. Porastom produktivnosti rada podiže se životni i društveni standard, a time se povećavaju i mogućnosti izdvajanja sredstava za zajedničke potrebe — ta je zakonitost, koja djeluje u svijetu, nama poznata.

Odnosi na kojima je zadovoljavanje zajedničkih potreba zasnovano u našem društvu logički nalažu da odluku o ukupnom izdvajanju sredstava za zajedničke potrebe i odluku o osnovnom raspoređivanju tih sredstava u nas moraju donositi radnici u OOUR koji ta sredstva stvaraju i koji zadovoljavaju vlastite zajedničke potrebe. Tu ulogu ostvaruju i radni ljudi i građani kada te potrebe zadovoljavaju izdvajanjem iz osobnog dohotka ili drugih svojih prihoda.

Nezadovoljavajuće planiranje u oblasti zajedničkih potreba i prepuštanje stihiji na tom području odražavaju se vrlo negativnim posljedicama. Zahtjevi za ostvarivanje određenih potreba uvijek su ispred materijalnih mogućnosti, a to se osobito izražava u zdravstvu, usmjerenom obrazovanju, socijalnoj zaštiti i u oblasti stanovanja. Izložena takvim pritiscima, u kojima su sudjelovali i proizvođači (»homo duplex« — razdvojenost ličnosti), zajednička je potrošnja stalno bila ispred materijalnih mogućnosti. Tako su, npr., zahtjevi zdravstvene službe veći od materijalnih sredstava izdvojenih za zdravstvene potrebe, pa su zato potraživanja bolnica velika, a u svome radu one su izložene nestabilnim ekonomskim uvjetima. Ili, zbog ekstenzivnog razvoja školstva opremljenost je škola modernom opremom i učilima slaba, što — naravno — smanjuje uspješnost našeg sistema obrazovanja.

Negativnim posljedicama rezultira i neusklađenost u razvoju pojedinih društvenih oblasti i djelatnosti, jer dovodi do toga da nekima od njih nedostaju i najelementarnija sredstva, dok druge imaju sredstva i za razbacivanje. S tim u vezi može se navesti primjer mogućnosti prevelikog stihijskog širenja kao što je ekstenzivno množenje fakulteta ili drugih oblika visokoškolske nastave. Tako smo po broju studenata — na 10.000 stanovnika 170 studenata (1974. g.) — izbili na šesto mjesto u svijeti. Ispred nas su samo SAD, SSSR, Kanada, Nizozemska i Švedska, a iza nas je SR Njemačka (67 studenata na 10.000 stanovnika), ČSSR (98), Austrija (88), Italija (140), itd. Takva ekstenzivnost negativno se odražava na kvalitetu studija, ali i na druge oblasti zadovoljavanja zajedničkih potreba (zdravstvo i socijalna zaštita). Da bi u usmjerenom obrazovanju bilo moguće oživotvoriti samoupravne društveno-ekonomske odnose prethodno treba ostvariti suštinsku reformu obrazovanja ili, drugim riječima, kvalitetu obrazovanja uskladiti s potrebama razvoja proizvodnje, društvenih djelatnosti i društva u cjelini.

Pri planiranju zadovoljavanja zajedničkih potreba treba planirati i potrebe koje izravno djeluju na razvoj i one koje zadovoljavaju standard. Na osnovi toga približno se usklađuju i sredstva. Za one djelatnosti koje neposredno utječu na razvoj materijalne proizvodnje sredstva su u dohotku osnovnih organizacija udruženog rada materijalne proizvodnje, a za potrebe standarda sredstva se pretežno izdvajaju iz osobnih dohodaka.

Planiranje je specifično u svakoj društvenoj djelatnosti ili oblasti zadovoljavanja zajedničkih potreba. Npr., kada se radi o zdravstvenoj zaštiti poznato je da se danas u razvijenim zemljama relativno pouzdano može planirati oko 90 posto tih potreba. U našim je uvjetima osobito važno preciznije planiranje preventive u zdravstvu i neposredne zdravstvene zaštite s kojom je u vezi produktivnost rada.

Oblast stanovanja primjer je najšire kompleksnosti odnosa. U njoj se sučeljavaju mnogobrojni faktori i interesi, te neusklađenost uzrokuje negativne i materijalne i društvene posljedice. Evo spiska (nepotpunog) zainteresi-

ranih činilaca u oblasti stanovanja: urbanizam, uređenje zemljišta, komunalije, parkovi i zelenilo, trgovina, škole, zdravstvene ustanove, kulturne ustanove, igrališta (ili sl.) za djecu (koja se često zaboravljaju), parkirališta, građevinarstvo i građevinska industrija . . .

b) U vezi s proširenom reprodukcijom u društvenim djelatnostima i u drugim oblastima zajedničkih potreba poznata su izvorna i specifična rješenja.

Zakon o udruženom radu (čl. 93) utvrđuje:

»Osnovna organizacija koja obavlja društvenu djelatnost ostvaruje sredstva za proširenje materijalne osnove rada:

1. u okviru cijene usluge;
2. iz namjenskih sredstava koja se osiguraju na temelju samoupravnog sporazuma, u obliku samodoprinosa građana ili na temelju zakona, odnosno odluke skupštine društveno-političke zajednice u skladu sa zakonom.

Sredstva iz stava 1. ovoga člana osnovna organizacija ostvaruje u skladu s razvojem društvenih djelatnosti predviđenih u planovima osnovnih organizacija i drugih samoupravnih organizacija i zajednica, te planovima društveno-političkih zajednica i obavezama koje je preuzela samoupravnim sporazumom, odnosno dogovorima o osnovama tih planova«.

U vezi s tim zakonskim odredbama osnovano je istaći nekoliko kritičkih primjedbi.

U prvom redu, u njima su izostala rješenja za proširenu reprodukciju u energetici, infrastrukturi i u nekim oblastima prometa. Zapravo, u Zakonu o udruženom radu govori se o tim oblastima, ali samo s aspekta slobodne razmjene rada, iako je za njih to manje važno od rješenja proširene reprodukcije. S tim su u vezi određena rješenja data u Ustavu SRH, na što ćemo se naknadno osvrnuti.

Sudeći prema spomenutim rješenjima Zakona o udruženom radu (čl. 93) proizlazi da je nosilac cijele društvene reprodukcije OOUR društvenih djelatnosti. Proširena reprodukcija ne može biti isključivo stvar zaposlenih u društvenim djelatnostima, osim u onom njezinom dijelu koji se ostvaruje iz dohotka tih OOUR i amortizacije. Drugi je dio ovisan pretežno o odluci onih koji sredstva za proširenu reprodukciju udružuju, s tim što se — pri donošenju tih odluka — moraju obavezno konzultirati s radnicima društvenih djelatnosti i odgovarajućim planom proširenu reprodukciju zajednički utvrditi.

Također ćemo pokazati da ni proširena reprodukcija u oblasti materijalne proizvodnje ne može biti samo stvar zaposlenih u tim djelatnostima (energetika, infrastruktura).

Treba podržati ideju da se dio proširine reprodukcije u društvenim djelatnostima rješava cijenom usluge, odnosno iz dohotka OOUR društvenih djelatnosti. Bilo bi obavezno, a ekonomski opravdano, da se taj dio odnosi na modernizaciju opreme i sredstava rada, jer to najbolje mogu pratiti, poznavati i rješavati upravo radnici u društvenim djelatnostima. U izgradnji zgrada, kapitalnih i skupih objekata za koje su nužni dugoročni krediti zaposleni u društvenim djelatnostima treba da sudjeluju, ali samo toliko koliko će moći objekt otplaćivati putem amortizacije. Znači da bi radnici u društvenim djelatnostima prvenstveno trebali biti zainteresirani za što racionalniju izgradnju, što je — zbog postojeće suprotne prakse — danas često veliki problem.

Ipak, ocijenjeno je da je proširena reprodukcija u tim oblastima glavni interes korisnika usluga, a ima i drugih, čisto ekonomskih razloga koji određuju da zaposleni u društvenim djelatnostima ne mogu biti prvenstveno zainteresirani za proširenu reprodukciju svoje djelatnosti — zbog dugoročnih i velikih investicija i sporog vraćanja sredstava.

Upozorimo — kada je riječ o društvenoj reprodukciji — a u vezi je sa Zakonom o udruženom radu, i na ovo: u svom čl. 93, stavu 1, točki 2, kako smo i primijetili, Zakon — određujući izvore namjenskih sredstava za proširenu reprodukciju u društvenim djelatno-

stima — u istom slijedu navodi udruživanje sredstava korisnika i državu. Država (zakon i odluke skupština DPZ na osnovi zakona) bi trebala tu ostati da djeluje supsidijarno, tj. ako se ne uspije samoupravnim sporazumima o udruživanju sredstava za razvoj da »intervenira« budžetskim sredstvima.

Kao što smo i rekli, interesantna rješenja u vezi s proširenom reprodukcijom u nekim oblastima materijalne proizvodnje i usluga daje Ustav SRH. Njih će morati respektirati odgovarajući zakoni Republike, a i republički samoupravni sporazumi i dogovori.

U članu 62. Ustava SRH utvrđeno je da se može zakonom odrediti obaveza udruživanja sredstava za razvoj »izgradnje i rekonstrukcije prometnih, energetskih i vodoprivrednih objekata, te izgradnje drugih objekata infrastrukture koji su od interesa za privredni i društveni razvoj . . .« ako ne dođe do udruživanja putem samoupravnog sporazuma a sredstva se ne mogu osigurati na koji drugi način.

Razvoj energetike i krupne infrastrukture zahtijeva vrlo velika i dugoročna ulaganja. U energetici i nekim vrstama prometa (željeznica, avionski, PTT, pomorski i riječni promet) potrebna su velika ulaganja u sredstva za proizvodnju i usluge, a uz relativno mali udio radne snage (visoki organski sastav »kapitala«).

U tim se oblastima mora sinhronizirano i planski ulagati, jer jedino tako uspješno može djelovati cijeli sistem (naročito u proizvodnji električne energije i plina, željeznici, PTT, sistemu izgradnje cesta). Zato se tu i govori o velikim tehničkim sistemima, koji mogu djelovati samo kao čvrsto povezan tehnički organizam.

Zbog monopolističke pozicije, potrebe za dugoročnim ulaganjem velikih sredstava u infrastrukturu i proizvodna sredstva, te zbog sporog obrtaja ulaganja radnici tih djelatnosti ne mogu biti isključivi nosioci proširene reprodukcije. Štoviše, moglo bi se dogoditi da oni svoja sredstva (svoj minuli rad) htjednu prije ulagati u rentabilnije investicije (sada to ne čine zbog toga što im je, još uvijek, glavni motiv ulaganja osiguranje rada i dohotka u postojećoj organizaciji). Glavni interes za razvoj tih oblasti imaju ipak radnici u cijelom udruženom radu, a i građani, s obzirom da su te djelatnosti bitan uvjet njihova rada i života.

Princip solidarnosti i uzajamnosti u zadovoljavanju zajedničkih potreba

Solidarnost i uzajamnost jedno je od najvažnijih načela socijalističkog i komunističkog društva. Naš se ustav odlučno izjašnjava za njegovu primjenu u cjelokupnosti samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa.

Tako, npr., u osnovnim načelima Ustava kao »nepovredive osnove položaja i uloge čovjeka« navode se i: »solidarnost i uzajamnost svakoga prema svima i svih prema svakome, koje su zasnovane na svijesti radnih ljudi da svoje trajne interese mogu ostvarivati samo na tim načelima« (II, st. 3).

Načelo solidarnosti u Ustavu se ističe i u vezi s raspodjelom prema radu (čl. 20), te mnogim drugim ustavnim odrednicama.

Ipak, princip uzajamnosti i solidarnosti najizraženiji je u oblasti zadovoljavanja zajedničkih potreba, iako je bez kakve važnosti ako se zajedničke potrebe zadovoljavaju putem tržišta ili ako je uspostavljena izravna povezanost između proizvodnih i uslužnih djelatnosti.

Uostalom, princip uzajamnosti i solidarnosti nije još ni dovoljno određen, a kako se vrlo često primjenjivao stihijski, i tu će biti potrebno izraditi konkretne društvene kriterije.

Različiti su kriteriji i razine uzajamnosti i solidarnosti prema oblastima zadovoljavanja zajedničkih potreba. Najšira uzajamnost i soli-

darnost dolazi do izražaja na području obrazovanja, zdravstva, socijalne zaštite i zapošljavanja (te u slučajevima elementarnih nepogoda).

U svim tim oblastima valja utvrditi osnovni (minimalni) standard i razinu zadovoljavanja potreba za srednjoročno razdoblje, zavisno od dostignutog stupnja razvitka proizvodnih snaga. Tako utvrđeni standardi ostvarivali bi se u svim sredinama na osnovi spomenutog principa uzajamnosti i solidarnosti. Razvijenije, pak, sredine mogu udruživati više sredstava i ostvarivati viši standard zadovoljavanja zajedničkih potreba od utvrđenog, minimalnog.

U oblasti kulture, stanovanja, komunalnih djelatnosti, energetike i infrastrukture uzajamnost i solidarnost veoma se različito postavljaju, i ne ostvaruju se u tako visokom opsegu.

Treba postupno prevladati odvojenu primjenu uzajamnosti i solidarnosti između zaposlenih u udruženom radu i seljaštva u zdravstvenom i mirovinskom osiguranju, a koja se — eto — održala, u nekim republikama, sve do danas.

Načela uzajamnosti i solidarnosti pridržavaju se radni ljudi koji udružuju sredstva radi zadovoljavanja određenih potreba, a radnici društvenih djelatnosti u onom opsegu u kojem i ostali radni ljudi (kada pružaju usluge rade na principu stjecanja dohotka). U individualnom korištenju usluga u društvenim djelatnostima za većinu od njih nije moguć izravan kupoprodajni ugovor između korisnika i davalaca. Zato je potrebno da svi solidarno ulažu sredstva, makar da korištenje tih usluga nije uvijek izravno povezano s ulaganjem sredstava. Naime, neki intenzivno individualno koriste neku uslugu, dok drugi »miruju« sa svojim potrebama, ili »čekaju« na buduće korištenje tih usluga. Takav je odnos prema korištenju usluga i zadovoljavanju potreba u obrazovanju i zdravstvu (liječenju).

Uzajamnost i solidarnost u materijalnoj proizvodnji sasvim se drugačije odražavaju. Taj princip dolazi do izražaja u proširenoj reprodukciji tih oblasti, a mnogo manje u njihovu redovnom poslovanju — zbog toga što u njemu uvelike djeluju tržišne zakonitosti. Tako, npr., u energetici, te privrednoj infrastrukturi i u nekim dijelovima prometa (ceste, željeznica) uzajamnost i solidarnost nužne su pri udruživanju sredstava cijelog udruženog rada za njihovu proširenu reprodukciju, nezavisno od toga kojim će intenzitetom konkretni korisnici struje, ceste, željeznice i dr., koji sredstva udružuju, koristiti te usluge. Čak bi se mogla izložiti i kritici ekonomska nesvrsishodnost pretjerane uzajamnosti i solidarnosti u tim oblastima, i nedovoljno u tome angaziranje glavnih korisnika (potrošača).

Uzajamnost i solidarnost u oblasti stanovanja odražavaju se vrlo specifično i na održavanje stambenih površina i na izgradnju i raspodjelu novih stanova. Može se utvrditi da u izgradnji i raspodjeli novih stanova postoje tri stupnja uzajamnosti i solidarnosti: u OOUR i radnim organizacijama, između organizacija udruženog rada u mjesnoj zajednici i općini, te u rješavanju socijalnih problema na općinskoj razini.

Solidarnost i uzajamnost najvišeg stupnja i opsega dolazi do izražaja u OOUR i radnim organizacijama (tu se solidarnost izražava i u stvaranju i raspodjeli dohotka), zatim u mjesnim zajednicama i osnovnim samoupravnim interesnim zajednicama, u općinskim SIZ i SIZ ili udruženim SIZ na razini regije, te u SIZ ili savezu SIZ na razini republike.

Dosad je u sistemu samoupravnih interesnih zajednica solidarnost bila najveća u općinskim SIZ. U SR Hrvatskoj očit je, pak, pritisak da se solidarnošću na republičkoj razini rješava što više zajedničkih potreba. Međutim, takva bi solidarnost više trebala biti prisutna u rješavanju potreba u regiji, a solidarno rješavanje zajedničkih potreba na razini Republike da se ostvaruje tek iznimno. Nedovoljna solidarnost na regionalnoj osnovi osobito je štetna kada se gradovi izoliraju od svoje nerazvijene okoline.

Nastojanja zatvaranja bogatih i prebacivanje potrebe rješavanja širih solidarnih odnosa na republiku nije svojstveno udruženom radu, i ona su dokaz da u našim propisima i instrumentima raspodjele ima loših odredbi, koje destimuliraju prirodnu vezu gradova i njihove šire okoline. U tome treba tražiti rješenja i bržeg razvoja nerazvijenih općina — da bi se odgovornost za to prestalo prebacivati isključivo na republiku.

Solidarnost i uzajamnost treba shvatiti kao socijalnu kategoriju socijalističkog i komunističkog društva, ali i kao ekonomsku kategoriju. Bez primjene tog principa teško je i zamisliti funkcioniranje velikih sistema — školstva, zdravstva, energetike, vodozaštite, cesta i sl., a bez normalnog rada tih djelatnosti onemogućeni bi bili i suvremena proizvodnja i suvremeni način života.

Primjenom načela uzajamnosti i solidarnosti smanjuju se razlike u standardu (dakle — socijalne razlike) koje nastaju nagrađivanjem prema radu.

Naravno, ni korištenje sredstava solidarnosti nije imuno od mogućih negativnih pojava. Pravi je primjer takve deformacije oblast stanovanja. Zaposleni su u njoj, makar i s većim dohocima, često lakše dolazili do društvenih stanova. Zatim — u obrazovanju su djeci roditelja s višim standardom bile dostupne određene pogodnosti i sl. Zato ustrajno treba nastojati da se u primjeni solidarnosti pravovremeno onemogućuje i suzbija svaka pojava koja kompromitira taj važni princip u zadovoljavanju zajedničkih potreba, koji je zasnovan na slobodnoj razmjeni rada.

JAKOV VIDOVIĆ

Delegatski princip u samoupravnim interesnim zajednicama

Naš ustav svakom radniku u udruženom radu, koji radi sredstvima u društvenom vlasništvu, jamči da, ostvarujući pravo rada društvenim sredstvima, u osnovnoj organizaciji udruženog rada u kojoj radi i u svim drugim oblicima udruživanja rada i sredstava, zajedno i ravnopravno s drugim radnicima upravlja radom, te poslovima i sredstvima u cjelini odnosa društvene reprodukcije.

Radni su ljudi dosad to svoje pravo ostvarivali samo putem izbornog sistema, opredjeljujući se njime i birajući na koga da prenesu pravo da ih predstavlja, zastupa, u njihovo ime da odlučuje. Iako je takav posrednički sistem, nosioci kojega su bili izabrani predstavnici, u usporedbi s dotadašnjim oblicima političkog odlučivanja predstavljao krupni korak naprijed u razvoju demokracije, odjednom je i on postao kočnica daljnjem i bržem razvoju neposredne, samoupravne socijalističke demokracije. Jer — spomenuto ustavno pravo radnika da upravlja radom, te poslovima i sredstvima u cjelini odnosa društvene reprodukcije ostvarljivije je u delegatskom sistemu odlučivanja.

To nameće potrebu i obavezu — u skladu s Ustavom i Programom Saveza komnunista — aktiviranja svih radnih ljudi kao nosilaca političkih, javnih funkcija u društvu, i njihova sudjelovanja u odlučivanju u svim oblastima i na svim razinama našega društva — da bi se delegatski princip što prije oživotvorio.

Delegacije za samoupravne interesne zajednice

Budući da su i samoupravne interesne zajednice dio političkog sistema u kojem se ostvaruje delegatski princip organiziranja i odlučivanja i za njih radni ljudi u osnovnim organizacijama i zajednicama biraju svoje posebne delegacije. One su posebne zbog toga što im je samo zadatak da prate, rješavaju i usmjeravaju mogućnosti zadovoljavanja osobnih i zajedničkih potreba radnih ljudi i građana. Te delegacije imaju važnu društvenu funkciju, a preuzimaju i političku odgovornost za ostvarivanje interesa svih radnika u školstvu, zdravstvu, društvenoj brizi o djeci, rješavanju stambenih problema radnika i izgradnji stanova, zapošljavanju i u drugim područjima zajedničkog interesa radnika.

Delegacije za samoupravne interesne zajednice svoju ulogu ostvaruju tako što od

zborova radnika osnovnih organizacija udruženog rada, zborova građana i organa upravljanja dobivaju globalne smjernice o tome kako određeni zajednički interes najbolje ostvariti, kako uskladiti želje za podizanjem standarda u zadovoljavanju neke zajedničke potrebe, ili svih zajedničkih potreba, s mogućnostima privrede i društva. Na osnovi takvih smjernica (ako delegacije ne dobivaju smjernice, dužne su, zajedno s društveno-političkim organizacijama, izboriti se za takvu praksu) delegacije utvrđuju osnovne stavove. Potom su globalne smjernice zborova i organa upravljanja i osnovni stavovi delegacija obavezni okvir ponašanja delegata u skupštinama samoupravnih interesnih zajednica.

S tim se u vezi u Zakonu o udruženom radu kaže:

»Delegati u skupštinama samoupravnih interesnih zajednica rade prema smjernicama članova samoupravne interesne zajednice koji su ih izabrali i njima su odgovorni za svoj rad« (čl. 486).

»Delegati u skupštinama društveno-političkih zajednica rade u skladu sa smjernicama svojih samoupravnih organizacija i zajednica, a samostalni su u opredjeljivanju i glasanju.

Delegati iz stava 1. ovog člana obavještavaju radnike koji su ih izabrali i delegacije koje su ih delegirale, i njima su odgovorni za svoj rad« (čl. 487).

»Delegati u organima mjesnih zajednica odgovorni su za svoj rad radnim ljudima i građanima koji su ih izabrali« (čl. 488).

»Odnosi između delegacije koju osnivaju radnici u osnovnim organizacijama i radničkog savjeta organizacije udruženog rada radi neposrednog ostvarivanja svojih prava, dužnosti i odgovornosti, te organiziranog sudjelovanja u obavljanju funkcija skupština društveno-političkih zajednica i samoupravnih interesnih zajednica temelje se, u procesu odlučivanja, na načelu uzajamne suradnje i međusobnog obavještavanja o pitanjima od zajedničkog interesa.

Delegacija osnovne organizacije ima pravo i dužnost od radničkog savjeta, odnosno zbora radnika zatražiti mišljenje o pitanjima o kojima se odlučuje u skupštinama samoupravnih interesnih zajednica i skupštinama društveno-političkih zajednica« (čl. 489).

Uloga je — dakle — delegacija krupna. Kada one ne bi aktivno djelovale, ne bi djelovao ni tok pristizanja neophodnih smjernica iz udruženog rada, ne bi se utvrđivali ni osnovni stavovi, a bez čega delegati ne bi svoj zadatak mogli da zadovoljavajuće obave. Najveća je odgovornost za »prikupljanje« smjernica za usklađivanje stavova delegacija s interesima (smjernicama) radnika i građana i za utvrđivanje osnovnih stavova upravo na radničkom savjetu organizacije udruženog rada i savjetu (skupštini) mjesne zajednice, koji i sami obavljaju funkciju delegacije za određene djelatnosti.

Prema Zakonu o izboru i opozivu članova delegacija za samoupravne interesne zajednice, te delegiranju delegata u skupštine SIZ (»Narodne novine« 50/74), delegacije za samoupravne interesne zajednice biraju:

prvo, radni ljudi u osnovnim organizacijama udruženog rada i radnim zajednicama koje obavljaju poslove od zajedničkog interesa za više osnovnih organizacija udruženog rada;

drugo, radni ljudi koji rade u poljoprivrednoj, zanatskoj i sličnim djelatnostima sredstvima rada na koja postoji pravo vlasništva, zajedno s radnicima s kojima udružuju svoj rad i sredstva rada, organizirani u zajednice i druge zakonom određene oblike udruživanja;

treće, radni ljudi u radnim zajednicama državnih organa, društveno-političkih i drugih društvenih organizacija i udruženja, te u drugim radnim zajednicama koje nisu organizirane kao organizacije udruženog rada;

četvrto, aktivne vojne osobe i građanske osobe na službi u oružanim snagama SFRJ;

peto, studenti i učenici u organizacijama udruženog rada u odgoju i obrazovanju, te u organizacijama studentskoga i učeničkog standarda;

šesto, radni ljudi i građani u mjesnim zajednicama.

Članovi delegacija za samoupravne interesne zajednice biraju se na četiri godine. Iznimno, učenici i studenti članove svojih delegacija biraju na dvije godine.

Kako su osnovne organizacije udruženog rada i druge samoupravne organizacije i zajednice različite po veličini, stupnju samoupravnog organiziranja i strukturi nije bilo moguće utvrditi jedinstveni (ili sličan) model delegacije za samoupravne interesne zajednice.

Radnici i građani samoupravno se odlučuju kakvu će delegaciju izabrati — na koji način će ostvarivati svoj neposredni interes u skupštinama samoupravnih interesnih zajednica. Logičan je zahtjev društveno-političkih organizacija da se bira više delegacija, prvenstveno u dijelu osnovnih organizacija udruženog rada, jer sigurno je da jedna delegacija ne može pratiti razvoj svih zajednica i u svakoj od njih kontrolirati »trošenje« sredstava koje izdvajaju radni ljudi, a koji su im povjerili funkciju odlučivanja i dali smjernice o tome na koji da se način najracionalnije upotrijebe sredstva namijenjena, prema samoupravnom sporazumu, za zadovoljavanje određene zajedničke potrebe. Izborom više delegacija za samoupravne interesne zajednice izrazito se širi samoupravna osnova, a delegati kvalitetnije obavljaju svoju funkciju.

Radnici se opredjeljuju . . .

U SR Hrvatskoj postoji više mogućnosti izbora delegacije:

- osnovna samoupravna organiracija i zajednica, u pravilu, osnivaju posebnu delegaciju za svaku samoupravnu interesnu zajednicu;
- u osnovnoj samoupravnoj organizaciji i zajednici može se osnivati jedna delegacija za više srodnih djelatnosti (npr., za obrazovanje, kulturu i znanost, za zdravstvo, socijalnu zaštitu i mirovinsko osiguranje, za stambeno-komunalnu djelatnost, itd.);
- u osnovnoj samoupravnoj organizaciji i zajednici može se osnivati opća delegacija, a iz nje se delegiraju delegati za skupštine svih samoupravnih interesnih zajednica u čijem su osnivanju one sudjelovale;
- radni ljudi mogu se odlučiti da biraju zajedničku delegaciju za više osnovnih samoupravnih organizacija i zajednica — za svaku samoupravnu interesnu zajednicu posebno;
- isto tako, zajednička delegacija dviju ili više osnovnih samoupravnih organizacija i zajednica može se osnivati za samoupravne interesne zajednice srodnih djelatnosti;
- radni se ljudi mogu opredijeliti da biraju opću zajedničku delegaciju dviju ili više osnovnih organizacija i zajednica za sve samoupravne interesne zajednice za koje su zainteresirani i kojih su osnivači;
- pravo je radnih ljudi u osnovnim organizacijama i zajednicama s malim brojem zaposlenih da se opredijele hoće li funkciju delegacije obavljati svi radnici OOUR ili zajednice, ili će birati posebnu delegaciju, s tim da zbor radnika OOUR ili zajednice prethodno ocijeni da li je organizacija zaista »mala«, a što utvrduje statutom;
- u odredenim slučajevima ulogu delegacije za samoupravne interesne zajednice obavljaju radnički savjeti i drugi odgovarajući organi upravljanja; radnički savjet funkciju delegacije ostvaruje u organizacijama udruženog rada koje obavljaju djelatnost za koju je samoupravna interesna zajednica osnovana — davaoci usluga (radne organizacije obrazovanja, zdravstva, kulture, itd.), i kada radni ljudi zadovoljavaju zajedničke interese u samoupravnim interesnim zajednicama infrastrukture (vodoprivreda, javne ceste, elektroprivreda, komunalne djelatnosti); kada je djelatnost za

koju se osniva samoupravna interesna zajednica neposredno vezana za rezultate poslovanja organizacije udruženog rada i produktivnost rada (npr., usmjereno obrazovanje i znanost) radni ljudi te OOUR mogu također funkciju delegacije povjeriti radničkom savjetu;

- u ostalim slučajevima radni ljudi mogu funkciju delegacije povjeriti organu upravljanja svojih zadruga (radnici sa sredstvima rada u osobnom vlasništvu, zajedno s radnicima s kojima su udružili svoj rad) ili, iznimno, delegaciji izabranoj za skupštinski sistem, organu (ako postoji) svoje stručne organizacije (samostalni umjetnici i kulturni radnici), a mogu birati i posebnu delegaciju;
- ulogu delegacije za SIZ u mjesnoj zajednici ima posebno birana delegacija građana ili savjet mjesne zajednice; ako se građani odluče da savjet mjesne zajednice obavlja funkciju delegacije za samoupravnu interesnu zajednicu, treba iznaći i mogućnost da i drugi građani koriste pravo da budu članovi delegacije;
- članovi društveno-političkih organizacija, društvenih organizacija i udruženja građana svoje sudjelovanje u skupštinama samoupravnih interesnih zajednica ostvaruju putem izabranih tijela tih organizacija;
- aktivne vojne osobe i građani na službi u JNA osnivaju delegacije za one samoupravne interesne zajednice koje se u Jugoslavenskoj narodnoj armiji ne osnivaju prema posebnim propisima.

Radnici se opredjeljuju za onaj oblik delegacije koji im najviše odgovara. Velike organizacije i zajednice u kojima su samoupravna organiziranost i samoupravljanje na višem stupnju razvoja opredijelile su se za izbor posebnih delegacija za svaku samoupravnu interesnu zajednicu ili za grupu srodnih djelatnosti. Međutim, u većem broju organizacija ipak je prevladao izbor opće delegacije. Kako su društveno-političke organizacije u OOUR uočile taj promašaj (djelomično uzrokovan i njihovom nedovoljnom angažiranošću), očekuje se da će se izvršiti reizbor delegacija ili dopunsko konstituiranje na osnovi političkog usmjerenja da se u osnovnim organizacijama udruženog rada biraju delegacije makar za srodne djelatnosti.

Prednosti sistema delegiranja

Delegate za skupštine SIZ delegacije ne biraju na četiri godine kao što to čine delegacije za skupštine društveno-političkih zajednica. Ti se delegati delegiraju, i to mnogo slobodnije, već prema interesima radnika. Time je ostavljena mogućnost da se određeni delegat delegira u skupštinu za samo jednu sjednicu, ili za vrijeme dok se ostvari određeni program, a može se delegirati i vremenski — za jednu, dvije ili više godina, ili pak prema nekim drugim kriterijima koji odgovaraju radnicima i njihovim delegacijama. Važna pretpostavka ostvarenja delegatskog principa samo je u tome da rad delegata bude uspješan, a u skladu sa smjernicama radnika i osnovnim stavovima delegacija koje su ih delegirale.

Samoupravnim sporazumom o osnivanju samoupravne interesne zajednice utvrđuje se način delegiranja delegata. Razumljivo je da sve delegacije ne mogu delegirati svoga delegata u skupštinu SIZ, jer ih je mnogo više no što je predviđeno da skupštine imaju članova. Zato delegacije koje svoga delegata ne mogu izravno delegirati u skupštinu samoupravne interesne zajednice osnivaju konferenciju delegata, koja u skupštinu samoupravne interesne zajednice delegira zajedničkog delegata (ili zajedničke delegate).

Broj delegata koje delegiraju delegacije ili konferencije delegacija u skupštinu samoupravne interesne zajednice utvrđuje se samoupravnim sporazumom o osnivanju. Osnovni je kriterij broj radnika u organizacijama udruženog rada čije su delegacije osnovale konferenciju delegacija. Samoupravnim sporazu-

mom mogu se, naravno, utvrditi i druga mjerila (kriteriji) za određivanje broja delegata u skupštinama samoupravnih interesnih zajednica.

U skupštine samoupravnih interesnih zajednica delegacije delegiraju one svoje članove koji će najuspješnije zastupati interese svoje izborne baze. Prednost delegiranja delegata u usporedbi s izborom delegata za »čvrsti« mandat i jest u tome što se za različitu problematiku i različite programe mogu delegirati upućeniji članovi delegacija, i što se stalnom izmjenljivošću funkcije delegata spriječava njihovo otuđivanje od delegatske osnove, onemogućuje birokratizacija odnosa, a čime je bivši sistem fondova i zajednica za financiranje pojedinih djelatnosti bio vrlo opterećen. Osnivači samoupravnih interesnih zajednica i njihove delegacije samostalno se opredjeljuju za to na koje će vrijeme delegirati delegate u skupštine samoupravnih interesnih zajednica, i normativno to određuju u poslovnicima o radu delegacija i skupština samoupravnih interesnih zajednica. Tako se »opoziv« odvija i bez opoziva, a što izborni postupak čini uspješnijim. Budući da je time izbjegnuta dugačka procedura opoziva, izbjegnute su mogućnosti zamjeranja i oponiranja, te mogućnosti da se među delegatima krivo »opoziv« shvati i protumači, takvo izborno rješenje (delegiranje delegata) pridonosi zdravijim odnosima među ljudima.

Kada se delegacija odluči da delegata u skupštinu samoupravne interesne zajednice delegira na vrijeme duže od trajanja jedne sjednice (godinu ili dvije dana, na vrijeme dok traje izgradnja određenog objekta, dok se ostvari dogovoreni program u nekoj djelatnosti i sl.), dužna je pratiti njegovo djelovanje i povremeno ocjenjivati njegov rad. U slučaju da delegat ne djeluje u skladu sa smjernicama radnika ili građana koji su ga birali, ni u skladu s osnovnim stavovima svoje delegacije (što delegacija — shodno odredbama poslovnika — utvrđuje na svojoj sjednici), delegacija ima pravo, a i dužna je, opozvati delegata u skupštini. O tom opozivu ona obavještava skupštinu (tajnika), a novom delegatu izdaje punomoć kao dokaz o delegiranju. Članu delegacije mandat može prestati i prije njegova isteka, dakle — prije nego se navrše četiri godine (za učenike i studente dvije). Prema Zakonu, mandat članu delegacije prestaje prije roka:

prvo, ako mu je prestalo svojstvo radnika u organizaciji ili zajednici u kojoj je izabran za člana delegacije;

drugo, ako je nakon izbora za člana delegacije imenovan za funkcionera ili je izabran na neko drugo radno mjesto koje je zapreka da bude član delegacije;

treće, ako podnese ostavku;

četvrto, ako je pravomoćnom sudskom odlukom lišen poslovne sposobnosti;

peto, ako je osuđen na kaznu zatvora ili drugu težu kaznu;

šesto, ako su ga njegovi birači opozvali.

Birači imaju pravo opozvati člana delegacije ili cijelu delegaciju ako ocijene da ne izvršavaju uspješno svoju ustavnu funkciju ili ne djeluju u skladu s njihovim smjernicama. Način i postupak opoziva određuje se statutom ili kojim drugim općim aktom osnovne organizacije ili zajednice.

Svaki član delegacije može biti delegat u skupštini samoupravne interesne zajednice

Budući da svaki član delegacija može biti i delegat u skupštinama samoupravnih interesnih zajednica, potrebno je da se pri izboru radnih ljudi i građana u delegacije, koje

postaju bitan dio sistema samoupravnih interesnih zajednica, posebno ozbiljno i o tome vodi računa. To je obaveza osobito organizacija sindikata i Socijalističkog saveza, kao organizatora političke akcije i nosilaca kandidacionog i izbornog postupka u izboru članova delegacija u osnovnim samoupravnim organizacijama i zajednicama. Za članove delegacija treba birati idejno i u praksi pozitivno osvjedočene radnike, dokazane u izgradnji samoupravnog socijalističkog društva; među njima pogotovo one koji su odlučniji u ovome se trenutku energično i uspješno založiti za oživljavanje delegatskog principa.

Računa se da je u SR Hrvatskoj u prve delegacije za samoupravne interesne zajednice izabrano nekoliko stotina tisuća radnih ljudi i građana, a da su te delegacije u skupštine samoupravnih interesnih zajednica delegirale preko 192.000 delegata. Tako su osigurani potrebni preduvjeti za stvarno samoupravno delegatsko odlučivanje.

U skupštinama samoupravnih interesnih zajednica potrebno je osigurati veći utjecaj, dominaciju korisnika usluga, radnika iz neposredne materijalne proizvodnje. U jedinstvene skupštine, tj. skupštine bez vijeća, bira se više delegata korisnika usluga (najmanje 51 posto). U praksi prevaguju vrlo povoljni omjeri. Obično je 60 posto, 70 posto, pa čak i 75 posto delegata u tim skupštinama iz sastava korisnika usluga. U skupštinama, pak, s dva vijeća (vijeće korisnika i vijeće davalaca) dominirajuće treba da je, i po broju delegata i po funkciji, vijeće korisnika, a ta potreba praktično je ostvarena već u sastavima prvih skupština samoupravnih interesnih zajednica.

Predsjednici skupština i predsjednici izvršnih organa skupština samoupravnih interesnih zajednica (svih oblika) biraju se iz sastava korisnika usluga, dok se na ostale funkcije biraju delegati i korisnika i davalaca, ovisno o tome koja se rješenja čine i ocjenjuju kadrovski povoljnijim.

Zaštita klasnih interesa radnika

U početnom razdoblju djelovanja samoupravnih interesnih zajednica prijeti opasnost da se u novom, samoupravnom obliku očuvaju stari društveno-ekonomski odnosi, posrednički sistem i vlast administracije pod nazivom — stručnih službi samoupravnih interesnih zajednica. To bi moglo usporiti ostvarivanje društvenih odnosa uspostavljenih Ustavom, a koji se zasnivaju na načelu da odlučujuću ulogu u našem društvu treba da preuzme radnička klasa. Naročito je to važno u oblastima koje su od posebnog interesa za radnike. Zbog toga je sindikat u samoupravne interesne zajednice zdravstvenog osiguranja radnika i zdravstva, mirovinsko-invalidskog osiguranja, stanovanja, zapošljavanja i društvene brige o djeci predškolskog uzrasta delegirao posebne delegacije iz sastava organa sindikata i Saveza sindikata Hrvatske, a putem kojih će ta organizacija neposredno utjecati na razvoj samoupravnih odnosa u tim oblastima, na brže uspostavljanje odnosa slobodne razmjene rada korisnika i davalaca usluga, izjednačavanje društveno-ekonomskog položaja svih radnih ljudi, te štititi klasni interes radnika. Delegirani predstavnici sindikata u svim oblicima samoupravnog interesnog organiziranja nemaju veća prava od ostalih delegata, ali je njihova odgovornost veća u reformi zadovoljavanja zajedničkih potreba (pri čemu treba utjecati na usklađivanje potreba s mogućnostima privrede) i u pronalaženju odgovarajućih kriterija za slobodnu razmjenu rada.

Kako prevladati slabosti?

U SR Hrvatskoj postoje zadovoljavajući preduvjeti kojim se omogućuje da radnici ovladaju dijelom dohotka namijenjenog za osobne i zajedničke potrebe. Nisu izostali niti prvi rezultati cjelokupnih dosadašnjih na-

pora. Ostaje, međutim, dovoljno prostora za šire društveno angažiranje, subjektivnih društvenih snaga prvenstveno, na usavršavanju oblika interesnog samoupravnog organiziranja i na ostvarivanju ustavnog načela slobodne razmjene rada. Taj će krupni društveni zadatak biti moguće ostvariti tek onda kada delegacije i delegirani delegati u skupštinama samoupravnih interesnih zajednica, koristeći ustavne, zakonske i ostale mogućnosti, u potpunosti ostvare svoju delegatsku funkciju.

U daljnjem usavršavanju delegacijskog i delegatskog odlučivanja treba ukloniti ove slabosti:

- zanemarivanje odlučivanja u osnovnim samoupravnim interesnim zajednicama;
- prenaglašenu koncentraciju odlučivanja u samoupravnim interesnim zajednicama;
- nepogodnu organizaciju općih delegacija u pojedinim OOUR i radnim organizacijama.

Kako te slabosti prevladati istaknuto je u Smjernicama o daljnjoj izgradnji samoupravnih interesnih zajednica i ostvarivanju slobodne razmjene rada, koje su, u veljači 1976. godine, usvojili Predsjedništvo Republičke konferencije SSRNH, Predsjedništvo Vijeća SSH i Sekretarijat Predsjedništva SSO (»Bilten Republičke konferencije SSRNH«, broj 18, od 22. travnja 1976), u kojima se, među ostalim, kaže:

»U samoupravnim sporazumima o osnivanju SIZ, te samoupravnim sporazumima o slobodnoj razmjeni rada, statutima SIZ i OOUR i poslovnicama o radu skupština i delegacija potrebno je precizno razgraničiti odlučivanje u OSIZ, SIZ, USIZ i u republičkim SIZ i savezima. U principu, osnovne odluke (sporazumijevanjem), tj. smjernice za rad delegacija i delegata, donose radnici ili delegacije OOUR i drugih organizacija — posebno za svaki oblik samoupravnog interesnog organiziranja. To znači da se odlučivanjem, tj. samoupravnim sporazumom o godišnjem programu, udruživanju sredstava i kriterijima za slobodnu razmjenu rada, ili sporazumom o osnovama razvoja, npr., posebno utvrđuje plan i program zadovoljavanja potreba putem svake OSIZ ili svake SIZ, a na osnovi toga udružuju sredstva, posebno u OSIZ, posebno u SIZ — u kojima se (i u OSIZ i u SIZ) slobodno razmjenjuje rad.

Uskladivanje interesa (planovima, programima, kriterijima), zajedništva i solidarnosti putem SIZ ili udružene SIZ i republičke SIZ dio je jedinstvenosti odlučivanja — djelomice i o svim potrebama, ali se njime ne uspostavlja hijerarhijska nadredenost ili podredenost odlučivanja i nadležnosti, niti može biti razlog za zatvaranje bilo kojeg oblika interesnog organiziranja ili za njihovo autarkično osamostaljivanje.«

Delegacije i delegati obavezni su svoje djelovanje uskladiti sa spomenutim smjernicama, što će im uvelike biti i pomoć u obavljanju zadataka za koje su odgovorni.

TKO BIRA DELEGACIJE ZA SAMOUPRAVNE INTERESNE ZAJEDNICE

- radni ljudi u osnovnim organizacijama udruženog rada i radnim zajednicama koje obavljaju poslove što su u zajedničkom interesu više osnovnih organizacija udruženog rada
- studenti i učenici u organizacijama udruženog rada u odgoju i obrazovanju te u organizacijama studentskog i učeničkog standarda
- aktivne vojne osobe i građani koji rade u oružanim snagama SFRJ
- radni ljudi i građani u mjesnim zajednicama
- radni ljudi koji rade u poljoprivredi, obrtu i sličnim djelatnostima sredstvima rada na koja postoji pravo vlasništva, zajedno s radnicima s kojima udružuju svoj rad i sredstva rada, organizirani u zajednice i druge zakonom određene oblike udruživanja
- radni ljudi u radnim zajednicama državnih organa, društveno-političkih i drugih društvenih organizacija i udruženja, te u drugim radnim zajednicama koje nisu organizirane kao organizacija udruženog rada

PRIJEVREMENI PRESTANAK MANDATA ČLANA DELEGACIJE — KADA?

- ako nije više radnik u organizaciji ili zajednici u kojoj je izabran za člana delegacije
- ako je nakon izbora za člana delegacije imenovan za funkcionara ili je izabran na neko drugo radno mjesto koje je zapreka da bude član delegacije
- ako podnese ostavku
- ako je pravomoćnom sudskom odlukom lišen poslovne sposobnosti
- ako je osuđen na kaznu zatvora ili drugu težu kaznu
- ako su ga njegovi birači opozvali

SVAKI ČLAN DELEGACIJE MOŽE BITI DELEGAT U SKUPŠTINI SAMOUPRAVNE INTERESNE ZAJEDNICE

Dr IVAN MECANOVIĆ

Delegatsko odlučivanje u samoupravnim interesnim zajednicama

Samoupravnim sporazumima o osnivanju samoupravnih interesnih zajednica, samoupravnim sporazumima o udruživanju u osnovne organizacije udruženog rada, ostale samoupravne i druge organizacije, te statutima, koji se donose na osnovi tih samoupravnih sporazuma, određuju se — način, mjesto, predmet rada i djelovanja delegata i delegacija samoupravnih interesnih zajednica. »Odlučivanje preko delegacija«, kaže Zakon o udruženom radu (čl. 472), »radnici u osnovnim i drugim organizacijama udruženog rada, te drugim oblicima udruživanja ostvaruju na način utvrđen samoupravnim sporazumom i statutom organizacije udruženog rada, samoupravne interesne zajednice i druge samoupravne organizacije i zajednice.«

Dakle, rad konkretne delegacije u konkretnoj samoupravnoj interesnoj zajednici utvrđen je:

- u osnovnoj organizaciji udruženog rada,
- u samoupravnoj interesnoj zajednici.

Ali, budući da ta problematika u statutima OOUR još uvijek — na žalost — nije dovoljno zastupljena, trebat će pobliže odrediti:

- kako da se u statutu OOUR definira rad delegacija (zajednički ili za svaku SIZ posebno);
- kako medusobno uskladiti rad delegata i delegacija;
- kako da se uskladi rad radničkih savjeta i delegacija;
- što sve na zborovima radnih ljudi pokretati i predlagati, i kako organizirati te zborove;
- kako informirati delegate i delegacije o stanju u osnovnoj organizaciji udruženog rada, i dr. (Delegacije i delegati nekih radnih organizacija često ne djeluju u skladu sa stavovima delegata svojih OOUR. Zbog svoje neinformiranosti o stanju u OOUR, radu organa upravljanja i sl. naprosto »gube orijentaciju«, pa i o cjelini dohotka, koji je osnovica za djelovanje i odlučivanje. Zato oni, umjesto »svoj« udruženi rad, zastupaju u SIZ interese korisnika sredstava, jer su o potrebama njihove djelatnosti bolje informirani nego o stanju i potrebama vlastite organizacije udruženog rada.)

Uz samoupravne sporazume i statute, u osnovnoj organizaciji potrebno je utvrditi i poslovnike o radu delegacija. Dakako, treba

definirati i konferenciju delegata, te odrediti zajednički poslovnik o radu svih delegacija, koji će sadržati, između ostalih, i odredbe o tome:

- tko saziva delegaciju ili delegacije;
- što sve prethodno raspraviti na sastanku delegacije ili konferencije delegata ili na zajedničkom sastanku delegata više delegacija;
- tko osigurava potrebni materijal za rad delegacije (u pravilu, on se priprema u SIZ ili u OOUR, pa ako je to zadatak OOUR, potrebno je odrediti tko da se brine o njegovu izvršenju);
- koja stručna služba opslužuje delegaciju (delegacije u nekim OOUR prepuštene su same sebi, pa u takvom nedostatku svake stručne brige delegati informacije skupljaju, umjesto da im ih odgovarajuća stručna služba pribavlja);
- kako se osigurava rad i red na sastanku delegacije;
- kako uskladiti odnos između radničkog savjeta i delegacije (najbolje bi bilo da članovi delegacija ili delegati u pojedinim samoupravnim interesnim zajednicama prisustvuju sjednicama radničkog savjeta, ovisno o problematici o kojoj se raspravlja i odlučuje);
- koji je postupak potrebno primijeniti da bi se o određenom materijalu raspravilo i odlučilo na zboru radnih ljudi;
- kako da se radi na zboru radnih ljudi.

Informiranje — osnovni preduvjet uspješnog rada delegacija i delegata

Osnovni je preduvjet djelovanja svake delegacije informiranost o radu. Informacije koje su delegatu potrebne iz triju su izvora:

- iz osnovne organizacije udruženog rada (informacije o stanju u OOUR, o određenim stavovima radnih ljudi i organa upravljanja);
- iz samoupravnih interesnih zajednica (u vezi s njihovim radom, programima razvoja, djelatnošću i izvršenjem programa, potrebnim sredstvima i dr.);
- sa zborova radnih ljudi.

Delegatu su za odlučivanje neophodne informacije iz svih triju izvora. Informacije izvor kojih je osnovna organizacija udruženog rada oblikuju odgovarajuće stručne službe OOUR, za one iz drugog izvora to čine stručne službe samoupravne interesne zajednice, a informacije sa zborova radnih ljudi prikuplja sam delegat (ili delegacija).

S tim u vezi važno je osvrnuti se na — predmet informacija, sredstava informacija i na subjekt informiranja.

Predmet informiranja uvijek je određeni događaj ili određena činjenica, a u vezi je s radom pojedinih organizacija, organa, tijela, stručnih službi i sl. Prema tome, predmet informacija mogu biti: plan i program razvoja djelatnosti za koju je osnovana SIZ, ostvarenje plana i programa razvoja, izvještaji o pojedinačnim odlukama u ostvarenju plana i programa (godišnje, tromjesečno, mjesečno, povremeno . . .) — financijskih, stručnih ili društvenih. No, bez obzira na predmet, informacija treba da je svojim oblikom pristupačna delegatu i kratka, ali i da omogućuje stvaranje vlastitih zaključaka. Zapravo, informacija se mora izraditi u skladu sa svim postavkama informatike (koja se danas kao posebna znanstvena disciplina bavi također svim aspektima informiranja).

Informaciona sredstva također su važan faktor informiranja. U delegatskom sistemu, u kojem se obrađuje mnoštvo informativnih podataka, potrebno je koristiti se najsuvremenijim sredstvima informiranja. To se, u prvom redu, odnosi na numeričke informacije, bez obzira radi li se o financijskim, statističkim ili planskim podacima. U tu se svrhu, uglavnom, koriste računari — kompjuteri, koji osiguravaju mnogo podataka, uz odgovarajuću obradu, a mogu dati i više

informacija do kojih se inače »ručno« ne može ni doći. Zato je i u informatici u samoupravnoj interesnoj zajednici i u osnovnoj organizaciji udruženog rada za financijske i druge podatke potrebno koristiti i računare, a što danas baš nije proširena praksa. Zajedničke stručne službe nekih SIZ, kojima nisu poznata ni takva sredstva ni njihova upotreba, radije razvijaju vlastite »mini-službe«, i tako propuštaju mogućnost zajedničkog korištenja podataka. Uz numeričke podatke, računari mogu predstavljati 'banku podataka' i za nenumeričke podatke.

Naravno, kompjuterski se podaci, računovodstveni, statistički, planski ili financijski, dalje obraduju i time oblikuju u informaciju koja je razumljiva većini onih kojima je i namijenjena. Tako se za informacije delegata, u pravilu, koriste razni delegatski glasnici (npr., »Delegatski vjesnik Skupštine SFRJ i Sabora SRH«, koji izlazi u Zagrebu, informativni listovi pojedinih republičkih samoupravnih interesnih zajednica). U SR Hrvatskoj delegatima u skupštinama, pa i u delegacijama, ne nedostaju informacije o normativnoj djelatnosti u samoupravnim interesnim zajednicama i Saboru, a ni pokazatelji o stanju u društvenoj djelatnosti (zbirno), ali raspolažu s malo konkretnih podataka o organizacijama udruženog rada, proizvodnih i društvenih djelatnosti.

Subjekti informiranja delegacija za SIZ uglavnom su stručne službe, o kojima — dakle — ovisi i kvaliteta informacije. Iako bi delegatima odredenu informaciju trebalo pravovremeno osigurati, praksa je da se one uvijek daju na brzinu, što delegate onemogućuje da se prije odlučivanja o problematici na koju se informacija odnosi konzultiraju sa svojom delegacijom, s njom da razmijene mišljenje.

No, s tim u vezi ipak treba osobito naglasiti da je delegat, koji doduše treba da se neprestano konzultira sa svojom samoupravnom bazom, posve politički odgovorna osoba. Djelujući u skupštini SIZ u skladu s utvrdenom politikom, on zastupa svoju delegaciju, ostvarujući određene smjernice svoje delegacije i svoje osnovne organizacije udruženog rada. To proizlazi i iz ovih odredbi Ustava SRH (čl. 214, st. 1. i 2): »U zauzimanju stavova o pitanjima o kojima se odlučuje u skupštini delegati postupaju u skladu sa smjernicama svojih samoupravnih organizacija i zajednica, te osnovnim stavovima delegacija, odnosno društveno-političkih organizacija koje su ih delegirale u pogledu pravca rješavanja pojedinih pitanja, uz uvažavanje interesa drugih samoupravnih organizacija i zajednica, širih društvenih interesa i potreba, te rukovodeći se neophodnošću sporazumijevanja.

Polazeći od smjernica i stavova samoupravnih organizacija i zajednica, te od stavova delegacija, odnosno društveno-političkih organizacija, delegati su samostalni u opredjeljivanju i glasanju o pitanjima o kojima se odlučuje u skupštinama. Kad delegat ima izričite instrukcije i odredene stavove svog izbornog tijela, može u skupštini tražiti da se rasprava odgodi, kako bi se mogao ponovno konzultirati sa svojom samoupravnom organizacijom ili zajednicom ili delegacijom, odnosno društveno-političkom organizacijom.«

I tu su ostali neutvrđeni i subjekti informacija i način informiranja delegacija i delegata, tako da u praksi najviše nedostaje analiza o tome što pojedini stav koji je usvojen u delegaciji ili skupštini SIZ znači za osnovnu organizaciju udruženog rada. Te bi analize, koje su stvarne informacije, trebale raditi stručne službe, ali u praksi takav odnos prema obavezi informiranja delegacija za SIZ u radnoj organizaciji još nije uspostavljen. Odatle i neusklađenost, koja nije rijetka, izmedu pojedinih odluka delegata iz iste radne organizacije (pa čak, što je još gore, i iz iste osnovne organizacije udruženog rada) donesenih u različitim SIZ. Ponovno zato ističemo potrebu da delegati prisustvuju sjednicama

radničkog savjeta, a da im službe za pripremu tih sjednica povremeno dostavljaju sav materijal kao i članovima-delegatima u radničkom savjetu.

Obavještavajući svoju delegaciju o prijedlozima što ih raspravlja skupština SIZ u koju je delegiran, delegat zapravo traži njeno mišljenje o predmetu koji se našao na dnevnom redu. To isto može učiniti i na zboru radnih ljudi. A ako delegacije i zbor s tim u vezi doista utvrde svoj stav — onda je delegat njime sasvim obavezan.

Sva ta problematika regulirana je Zakonom o izboru i opozivu članova delegacija za samoupravne interesne zajednice, te delegiranju delegata u skupštine samoupravnih interesnih zajednica, premda neki republički zakoni, govoreći o delegatskom sistemu, upućuju na samoupravne sporazume o osnivanju SIZ kao akte koji će je odrediti.

Zaustavimo se još i na statutima nekih samoupravnih interesnih zajednica. Tako u Statutu RSIZ usmjerenog obrazovanja (čl. 16) nalazimo obavezu delegata da »... o radu Republičke samoupravne interesne zajednice i o svom radu u Skupštini Republičke zajednice izvještavaju skupštine samoupravnih interesnih zajednica i delegacije koje su ih birale«. Prema Statutu Zajednice elektroprivrednih organizacija obaveza je delegata da o svemu obavještavaju delegaciju koja »... ima pravo i dužnost utvrdivanja osnovnih ili odredenih stavova i davanja izričitih instrukcija za rad delegata u Skupštini i za sudjelovanje delegata u odlučivanju .... Pitanja koja su od posebnog interesa za radnike osnovne organizacije udruženog rada obavezno se iznose na razmatranje na zboru radnika osnovne organizacije udruženog rada.«

U navedenim primjerima očit je princip imperativnog mandata. On je tim konkretnije utvrden što je samoupravna interesna zajednica bliža osnovnoj organizaciji udruženog rada, koja tada predstavlja delegatsku osnovu za rad delegata i djelovanje delegacja.

Skupština samoupravne interesne zajednice

Djelovanje skupština samoupravnih interesnih zajednica utvrdeno je zakonom, kojim je orijentaciono odredena i njihova struktura.

Zadržat ćemo se na nekim zakonima koji u SR Hrvatskoj definiraju skupštinu samoupravne interesne zajednice.

U Zákonu o fizičkoj kulturi (od čl. 70. do 74) navodi se da »... poslovima samoupravne interesne zajednice u oblasti fizičke kulture upravljaju skupštine ...«, te da skupštine čine delegati koje delegiraju pojedine delegacije ili više delegacija iz udruženog rada, drugih samoupravnih organizacija i zajednica, a i radni ljudi slobodnih zanimanja, te oni koji rade u fizičkoj kulturi. U općini, pak, skupštinu samoupravne interesne zajednice — prema tom zakonu — čine delegati skupština osnovnih samoupravnih interesnih zajednica, delegati iz osnovnih organizacija udruženog rada i radnih zajednica, delegacije radnih ljudi u državnim i društvenim organima, radni ljudi koji rade u poljoprivredi, zanatstvu i sl., delegacije radnih ljudi u oblasti fizičke kulture, delegacije mjesnih zajednica i dr., a u Republici — delegati općinskih samoupravnih interesnih zajednica i delegacija Saveza za fizičku kulturu. Skupština je tih SIZ jedinstvena, ali ako ima uvjeta mogu se organizirati i dva vijeća: vijeće korisnika i vijeće davalaca usluga. Ostali odnosi, prava i dužnosti skupština samoupravnih interesnih zajednica u toj oblasti odreduju se samoupravnim sporazumima i statutima SIZ.

Poslovima SIZ zapošljavanja — prema Zakonu (od čl. 74. do 79) — upravlja skupština samoupravne interesne zajednice, a čine je delegati izabrani u delegacijama radnika udruženih u tu zajednicu. U udruženim samoupravnim zajednicama i u Republičkoj samoupravnoj interesnoj zajednici zapošljavanja poslovima također upravlja skupština zajednice. Delegacije za USIZ i RSIZ, tj. za

skupštine tih zajednica, jesu skupštine SIZ ili USIZ. U njihovu radu punopravno sudjeluju i predstavnici odgovarajućih sindikalnih vijeća (općinskih, međuopćinskih i Vijeća Saveza sindikata Hrvatske). Skupština donosi statute i druge normativne akte, kojima regulira — među ostalim — unutrašnju organizaciju i rad zajednice, način odlučivanja, način donošenja pojedinih akata, te bira izvršne organe zajednice.

A evo kako Zakon o vodama (od čl. 106. do 110) određuje skupštinu samoupravne interesne zajednice u vodoprivredi:

»Najviši je organ upravljanja samoupravne vodne interesne zajednice skupština zajednice. Skupštinu zajednice čine delegati članova zajednice. Skupština samoupravne vodne zajednice mora biti sastavljena i organizirana tako da se osigura jednaka zastupljenost i jednakost u odlučivanju svih koji daju sredstva za izvršavanje zadataka« (čl. 106).

Delegacija za SIZ vodoprivrede jest radnički savjet ili koji drugi organ upravljanja u radnoj organizaciji ili radnoj zajednici. Rad zajednice definiran je statutom, koji donosi skupština SIZ. Skupština bira i samoupravnu radničku kontrolu. Bira i izvršni odbor, kojem može povjeriti pojedine izvršne funkcije, te poslovodne organe. Skupštinu samoupravne vodne interesne zajednice, koja se osniva radi uređivanja manjih vodotokova i sl., čine delegati radnih ljudi iz OOUR i mjesne zajednice, delegati radnih ljudi koji rade individualnim sredstvima rada, delegati drugih korisnika.

U Zakonu, pak, o elektroprivredi (od čl. 14. do 18) utvrđen je rad skupština osnovnih zajednica potrošača električne energije i Republičke zajednice potrošača. »Poslovima osnovnih zajednica potrošača upravlja skupština« (čl. 14). Skupština je sastavljena od delegata koje delegiraju OOUR, zatim — delegata mjesnih zajednica, te delegata iz JNA. Delegacija za te OSIZ i za RSIZ jest radnički savjet ili organ upravljanja koji mu je odgovarajući po funkciji i položaju, a tu funkciju još obavlja i organ koji je izabran u skladu sa statutom mjesne zajednice. Broj delegata u skupštini određuje se samoupravnim sporazumom o osnivanju samoupravne interesne zajednice potrošača električne energije. Skupština obavlja poslove koji su joj povjereni samoupravnim sporazumom i statutom.

Zanimljiv je pristup toj problematici osobito u Zakonu o samoupravnim interesnim zajednicama u oblasti odgoja i obrazovanja (od čl. 23. do 28). Dade se to zaključiti pogotovo iz odredbi čl. 23. i čl. 28. Zakona. Tako se u čl. 23. određuje:

»Organ je upravljanja poslovima samoupravne interesne zajednice u oblasti odgoja i obrazovanja skupština.

Skupštinu samoupravne interesne zajednice odgoja i osnovnog obrazovanja čine dva vijeća: vijeće delegata radnih ljudi udruženih u organizacijama udruženog rada koje obavljaju djelatnost odgoja i osnovnog obrazovanja i vijeće delegata radnih ljudi i građana čije se potrebe i interesi zadovoljavaju u oblasti odgoja i obrazovanja.

Skupštinu samoupravne interesne zajednice odgoja i usmjerenog obrazovanja čine tri vijeća: vijeće delegata radnih ljudi udruženih u organizacijama udruženog rada koje obavljaju djelatnost usmjerenog obrazovanja, vijeće delegata radnih ljudi organizacija udruženog rada, te drugih samoupravnih organizacija i zajednica čije se potrebe i interesi zadovoljavaju u oblasti odgoja i obrazovanja, i vijeće učenika i studenata.«

Delegacije u tim samoupravnim interesnim zajednicama osnivaju se na zborovima građana u mjesnim zajednicama za OSIZ, ali svoje delegacije mogu birati i radni ljudi u OOUR. U organizacijama udruženog rada davalaca usluga radnički su savjeti delegacije za SIZ, dok delagati OSIZ i OOUR predstavljaju delegaciju davalaca sredstava. U usmjerenom obrazovanju delegacije su davalaca sredstava iz OOUR, te se biraju na zborovima radnih ljudi. Iako je praksa prihvatila i opće delegacije i posebne delegacije (za pojedine SIZ), oba rješenja, prednost je ipak u po-

sebnim delegacijama, dakle — da se i u usmjerenom obrazovanju na zborovima radnih ljudi bira delegacija posebno za tu oblast (u kojoj djeluju OSIZ, SIZ, RSIZ). Delegati se u delegacije biraju na četiri godine. Iz svoga sastava oni delegiraju delegate u OSIZ i SIZ. Način izbora delegacije utvrduje statut osnovne organizacije udruženog rada.

Evo i čl. 28. Zakona o SIZ odgoja i obrazovanja, kojim se jasno i iscrpno odreduje predmet i sadržaj djelovanja skupštine:

»Skupština samoupravne interesne zajednice u oblasti odgoja i obrazovanja:

— donosi godišnji i višegodišnji program razvoja odgojno-obrazovne djelatnosti u skladu s utvrđenim potrebama i planovima razvoja organizacija udruženog rada, planovima i programima razvoja društveno-političkih zajednica;

— utvrđuje kriterije i mjerila za raspodjelu sredstava za odgojno-obrazovnu djelatnost;

— donosi financijski plan i zaključni račun samoupravne interesne zajednice;

— podnosi izvještaj o svom radu članovima samoupravne interesne zajednice;

— osniva odgojno-obrazovne organizacije i druge organizacije za potrebe odgoja i obrazovanja;

— odlučuje o suradnji s drugim interesnim zajednicama, organizacijama udruženog rada, drugim organizacijama i organima o pitanjima od zajedničkog interesa;

— odlučuje o udruživanju sredstava sa sredstvima drugih samoupravnih interesnih zajednica radi financiranja odgojno-obrazovnih djelatnosti od zajedničkog interesa;

— odlučuje o zaduženju interesne zajednice i odobravanju kredita iz sredstava zajednice;

— osniva posebna tijela (komisije) za izvršavanje određenih zadataka;

— donosi statut i druge opće akte;

— donosi poslovnik o svom radu;

— bira svoje izvršne i druge organe;

— obavlja i druge poslove određene statutom zajednice i samoupravnim sporazumom o osnivanju.«

Djelovanje skupština utvrdeno je, npr., Zakonom o samoupravnim interesnim zajednicama u oblasti kulture (od čl. 27. do 31). Prema njemu — skupština je tijelo koje upravlja poslovima samoupravne interesne zajednice u oblasti kulture, a čine je delegati iz delegacija kulture i radnici delegirani iz organizacija udruženog rada kulture. Konkretno — skupštine OSIZ sačinjavaju delegati što ih delegiraju delegacije za kulturu i delegati radnika u OUR kulture; u skupštinama su općinskih SIZ delegati OSIZ, delegati iz delegacija za kulturu, te delegacije radnika koji obavljaju djelatnost kulture; skupštine USIZ čine delegati obaju vijeća općinskih skupština samoupravnih interesnih zajednica u oblasti kulture; Republičku samoupravnu interesnu zajednicu samoupravno predstavlja i u njoj vodi poslove Skupština, u kojoj su delegati obaju vijeća općinskih skupština SIZ i USIZ. Rad se Skupštine propisuje Statutom i Samoupravnim sporazumom o osnivanju RSIZ kulture. Sve skupštine samoupravnih interesnih zajednica u oblasti kulture imaju dva vijeća.

U Zakonu o stambenim odnosima (od čl. 24. do 28) također se regulira rad skupština u samoupravnim interesnim zajednicama. I u toj je oblasti skupština određena kao najviši organ upravljanja zajednice i osnovnih zajednica, a sastavljena je od delegata članova zajednice. Ako postoji OSIZ, skupštinu SIZ čine delegati iz OSIZ i delegati birani izmedu članova radničkih savjeta komunalnih radnih organizacija. Delegati OOUR biraju se u općoj ili posebnoj delegaciji za SIZ te oblasti. Skupštine donose statute koji utvrđuju djelovanje tih samoupravnih interesnih zajednica i njihovih skupština.

Iz primjera što smo ih naveli dade se zaključiti da su skupštine jedinstveno definirane kao organi upravljanja samoupravne

interesne zajednice, dok sve ostalo u vezi s njima pojedini zakoni rješavaju prilično različito, makar uvijek dosljedno tome da je skupština najviši organ upravljanja u samoupravnoj interesnoj zajednici, organiziran na dosljednoj primjeni delegatskog sistema.

Potrebno je da se obavijestimo i o nadležnostima skupštine samoupravne interesne zajednice. Naravno, tu nam je moguće osvrnuti se tek na one najvažnije, u ostvarenju kojih su delegati skupštine najangažiraniji.

Prvo — u nadležnosti je skupštine da utvrđuje srednjoročne planove i programe razvoja djelatnosti za koju je osnovana samoupravna interesna zajednica.

Utvrđivanje planova i programa razvoja jedna je od osnovnih funkcija skupštine, jer su planovi i programi osnova za svaku razmjenu rada. Zato planiranje razvoja predstavlja temeljni zadatak skupštine. Naravno, koncept utvrđenog razvoja u određenoj djelatnosti potrebno je uskladiti s konceptima razvoja što su utvrđeni u drugim djelatnostima — a usklađenje je potrebno naročito s razvojem u udruženom radu u cjelini. Planovi što su ih postavile skupštine (u što su bile uključene i delegacije) razmatraju se potom u osnovnoj organizaciji udruženog rada, u kojoj se sagledava vlastiti razvoj i planirani razvoj odgovarajuće djelatnosti, osobito ako je ta djelatnost u funkcionalnoj vezi s udruženim radom.

Poslužimo se usmjerenim obrazovanjem kao prikladnim primjerom: utvrditi u toj oblasti razvoj znači — sagledati »kretanje« populacije (stanovništva) i njezine potrebe za odgovarajućim radnim mjestima, te potrebe OOUR za odgovarajućim profilom radnika, a sve to sagledava se dugoročno. S tim je u vezi i potreba da se ocijene stvarne mogućnosti i obrazovnih ustanova, koje mora da su osposobljene za ostvarivanje postavljenog plana razvoja (da im je osiguran odgovarajući prostor, oprema, potreban stručni kadar . . .). Tako je i sa svim djelatnostima infrastrukture, a i s radom samoupravnih interesnih zajednica znanosti i svih ostalih koje mogu stvarno utjecati na dohodak u materijalnoj proizvodnji.

Utvrđivanje planova i programa razvoja, kojima su osnovica potrebe i mogućnosti udruženog rada, jedan je od najvažnijih poslova skupštine samoupravnih interesnih zajednica.

Drugo — usvajanje planova i programa razvoja.

Nakon što je proveden postupak usklađivanja, predstoji u skupštini, naravno, usvajanje programa i planova razvoja. Tome — kako smo rekli — mora da prethodi i odgovarajuća aktivnost u delegacijama i u osnovnim organizacijama udruženog rada. Pribavljena mišljenja na tim razinama obavezna su osnova odlučivanja o planovima i programima razvoja. Ti se zadaci neće uspješno izvršavati ako u stručnim službama SIZ nije određena i razvijena odgovarajuća metodologija samoupravnog planiranja, kojoj su polazište potrebe udruženog rada, cijeloga društva i pojedinih djelatnosti.

Treće — kada su planovi i programi razvoja usvojeni — rješava se u skupštini mogućnost osiguravanja sredstava.

Naslijeđeni sistem financiranja zajedničkih potreba, koji se zasniva na odgovarajućim stopama, sistem državne intervencije, budžetskog ustrojstva, pa — dakle — i mentaliteta, sada je prevladan. Ipak, dosad se u samoupravnim interesnim zajednicama najviše raspravlja upravo o financiranju, jer ako se ono zadovoljavajuće ne riješi, izložit ćemo se opasnosti ugrožavanja rezultata što su već postignuti. Zato je — za sada — i zadržan sistem stopa (bez obzira na to radi li se o stopama iz dohotka ili iz osobnih dohodaka).

U novom, pak, sistemu financiranja zapravo će financijske potrebe razvoja udruženog rada kao cjeline, kojim su — uz materijalnu — obuhvaćene i ostale sfere, proi-

zići iz potrebe financiranja utvrđenog i prihvaćenog programa, koji sada treba da je program razvoja cijelog društva. Pri odlučivanju o sredstvima delegati u skupštini SIZ uspoređuju postavljeni plan i program s ostvarenjem, i tako ocjenjuju djelotvornost financiranja, zatim — analiziraju postojeće omjere rashoda i rezultata rada u pojedinim institucijama, utvrduju da li su planiranje i razvoj djelatnosti zasnovani na realnim kriterijima, te koliko je opravdano da se prioritet daje baš razvoju u određenoj oblasti... No, u suštini, pri odlučivanju o sredstvima sagledavanje odnosa između planiranog i ostvarenog, između utrošenih sredstava i postignutih rezultata, uvijek treba da je presudan kriterij. Naravno, to je pokatkad i pogdjegde teško sprovedivo, jer su apetiti nakih SIZ i radnih organizacija korisnika sredstava sve veći. Zato se i traži, a doista s najvećim pravom, da se svi SIZ sa svojim programima zajednički nađu (u isto vrijeme) u osnovnim organizacijama udruženog rada.

Sadašnji će — dakle — sistem, kojim dominira stopa, zamijeniti sistem financiranja programa i kontrole njihova izvršenja. Znači — iz stvarno sagledanih potreba, uključujući i one što osiguravaju daljnji razvoj djelatnosti, treba da proizidu financijske potrebe. A informacije o uspješnosti ostvarenja programa, naročito u usporedbi s utrošenim financijskim sredstvima, treba da se u delegacijama i osnovnim organizacijama udruženog rada stalno raspravljaju.

Četvrto — analiza rada i njegovo usmjeravanje u radnim organizacijama korisnika sredstava.

Jedan od prvorazrednih zadataka skupština SIZ, a i sistema cjelokupnog samoupravnog interesnog organiziranja, jest promjena odnosa korisnika sredstava. Zapravo, u tome je također jedan od razloga primjene sistema slobodne razmjene rada. Time se, u stvari, radi o potrebi reforme u pojedinim oblastima — usmjerenom obrazovanju, znanosti, stanovanju, zdravstvu i dr. Bivše stanje odnosa i podmirivanje potreba iz budžeta, dakako — u skladu s budžetskom logikom, uzrokovali su to da su zanemarivane upravo stvarne potrebe. Dohodak — potreban za život i rad ustanova — nije ovisio o njihovu radu, već o spretnosti pojedinaca da svoje ustanove nametnu udruženom radu kao neophodne. Pa ni kasniji sistem stopa, a ni samoupravni organi (savjeti i skupštine), pri raspoređivanju sredstava nisu se upuštali u analizu cjelokupne oblasti. Politički je reforme pojedinih oblasti, kao uvjet ostvarenja dominantne uloge radničke klase, postavio Deseti kongres SKJ svojim rezolucijama.

Korisne ilustracije radi, zadržimo se, npr., na potrebi reforme usmjerenog obrazovanja. Osnovni zadatak reforme u toj oblasti jest stvaranje mogućnosti da se odgojem i obrazovanjem brže i bolje obučeni radnici uključe u proces rada, sa specifičnim znanjima kojima će se uspješno znati služiti radi bržeg stjecanja dohotka i stjecanja većeg dohotka. No, taj proces treba da se usmjeruje i da sistem društvu daje isključivo potrebne kadrove. Tako se jedino mogu eliminirati »višak« i »manjak« kadrova, koji inače sada istodobno postoje. Ako se usklade potrebe, onda nema ni viška kadrova (kojih je mnogo prijavljenih zajednicama zapošljavanja). Eto, iako se pouzdano zna da se učenici nekih škola ne mogu zaposliti, ipak te škole, punim kapacitetom, i dalje osposobljavaju kadar neadekvatnog zvanja. S tim su u vezi ova tri problema: škola koja odgaja i obrazuje za nepotrebne profesije, kadar koji je izobražen za neadekvatnu potrebu i cijena obrazovanja koja tereti udruženi rad.

Najprije — što sa školom i s radnim ljudima koji u njoj rade? Na ta je pitanja odgovor samo u reformi, kojom treba, vodeći računa o socijalnoj sigurnosti radnika, razriješiti odnos koji dovodi do »proizvodnje« nepotrebne stručnosti. Jer — teško je pridobiti za reformu one kojima ona donosi socijalnu i radnu nesigurnost.

S druge strane, u udruženom se radu znade da praksa »produkcije« kadra neadekvatnog zanimanja poskupljuje obrazovanje — cijenu kojeg u takvim slučajevima udruženi rad zapravo plaća dvostruko — jednom putem usmjerenog obrazovanja, a drugi put zapošljavanjem i prekvalifikacijama neadekvatno izobraženih radnika, te naknadama nezaposlenim radnicima.

Nelogičan je stav u usmjerenom obrazovanju, zasnovan i na postojećim propisima i na sadašnjoj organizaciji, da je pravo SIZ samo da usiugu plaća, a na drugima je da vode računa o nastavnom planu i programu, mreži škola, dakle — o svemu onome što posve uvjetuje troškove u toj oblasti. Dakako, reforma traži da se o usluzi i cijeni onaj tko plaća dogovori s onim tko uslugu obavlja. Zato se skupštine SIZ treba da bave i mrežom ustanova i nastavnim programima i dr., poštujući pri tom, naravno, stručnost i stručne prijedloge, a što ni ne može biti sporno budući da su u skupštini i delegati korisnika sredstava — radne organizacije iz oblasti usmjerenog obrazovanja.

Tako je i s reformom znanosti. Naime, znanost mora osjetnije utjecati na povoljnost privredivanja, dakle — na stvaranje dohotka. Znanost neposredno ne stvara dohodak, ali svojim doprinosom može (i mora) pridonijeti da on u materijalnoj proizvodnji bude veći.

Slično je i u zdravstvu i u više drugih oblasti.

Dakle, u vezi s potrebom ostvarenja reforme, nameću se ovi osnovni principi:

a) racionalniji pristup i reformiranje pojedinih djelatnosti na racionalnijim osnovama;

b) stvaranje jedinstvenog pristupa reformi; dakle, u SIZ treba reformski jedinstveno djelovati, u sklopu sistema (npr., usmjerenog obrazovanja, zdravstva . . .);

c) uvjete za izravnu slobodnu razmjenu rada treba stvarati gdje god je to moguće.

Peto — unapređivanje samoupravljanja u sistemu samoupravnih interesnih zajednica.

Zadatak je skupština i da rade na unapređivanju samoupravljanja u pojedinim samoupravnim interesnim zajednicama (OSIZ, SIZ, USIZ i RSIZ). Nedovoljno ili krivo usmjerena aktivnost skupština i drugih tijela samoupravnih interesnih zajednica može zakočiti i djelovanje delegacija, a i aktivnosti drugih samoupravnih interesnih zajednica. Npr., u oblasti usmjerenog obrazovanja u SR Hrvatskoj osnovano je više od 200 OSIZ i 87 SIZ, a radi (aktivno) samo Republička samoupravna interesna zajednica. Doduše, problema je mnogo, i to velikih, ali dok se ne stvore uvjeti za rad i svih drugih organa u samoupravnoj interesnoj strukturi te oblasti, nema gotovo nikakvog izgleda da cjelokupan sistem usmjerenog obrazovanja bude djelotvorniji. Zato je dužnost Skupštine Republičke samoupravne interesne zajednice usmjerenog obrazovanja da se založi na unapređenju djelovanja i ostalih samoupravnih interesnih zajednica. Ne učini li to, neće se moći računati da djeluje u skladu s principima delegatskog sistema, bez obzira na to što njene delegacije formalno i rade (makar da je i to praktički nezamislivo, barem što se tiče mogućnosti uspješnog rada).

Podsjetimo i na to da su osnivanjem USIZ u nekim oblastima ili pojedinim gradovima određeni poslovi, koje bi inače obavljale SIZ, prešli u djelokrug USIZ. Samo po sebi to — naravno — nije problem, ali je očito da je time oslabljen rad u nekim SIZ, koje su bitni dio USIZ. Tako je, zapravo, USIZ, preuzimanjem funkcije SIZ, ugrozio — da tako kažemo — djelovanje u SIZ. O tim bi pojavama morale skupštine i SIZ i udruženih SIZ da vode računa, i da otklone sve potencijalne opasnosti od potiskivanja općinskih samoupravnih interesnih zajednica.

Budući da skupština SIZ treba da se brine o svemu što bi moglo unaprijediti samoupravljanje u sistemu samoupravnog interesnog organiziranja, te da donosi o tome sta-

vove i zaključke, ne smije zanemariti niti potrebu aktiviranja OSIZ, koje se teško »probijaju« u praksi.

Normalno, u razvoju je samoupravljanja i briga o razvoju delegatskog sistema i sistema odlučivanja i zauzimanja stavova u delegacijama, pa i o tome treba brinuti skupština.

Šesto — skupštine donose statute i opće akte samoupravne interesne zajednice.

Uz statute, koji određuju odnose i način rada i poslovanja samoupravne interesne zajednice, te poslovnike koji definiraju odnose u radu SIZ, status općih akata imaju i samoupravni akti kojima se utvrđuju društveno-ekonomski odnosi, te planovi razvoja i perspektivni planovi. Odredbama općih akata određuju se okviri za obavljanje slobodne razmjene rada i omogućuje djelovanje sistema u cjelini. Uz donošenje općih akata, dužnost je skupština i da vode računa o njihovoj primjeni, koju delegati moraju neprestano analizirati.

Sedmo — skupštine, također, imenuju pojedine poslovodne i izvršne organe, koji svoje funkcije obavljaju u skladu s ovlaštenjima koja im one daju.

Osmo — skupštine analiziraju rad zajedničkih i stručnih službi samoupravnih interesnih zajednica, te rad drugih organa i organizacija koji obavljaju poslove za samoupravne interesne zajednice.

Nakon osvrta na neke nadležnosti skupština samoupravnih interesnih zajednica, koje su im i glavni predmet rada, preostaje da se upoznamo kako je određen predmet djelovanja skupština samoupravnih interesnih zajednica. Dovoljno je da se — u tu svrhu — poslužimo primjerom Samoupravnog sporazuma o osnivanju Samoupravne interesne zajednice odgoja i usmjerenog obrazovanja građevinskog usmjerenja u djelatnosti građevinara u Zagrebu. Čl. 37, kojim je u tom sporazumu određen rad Skupštine, navodimo u cjelini:

»Skupština Zajednice na zajedničkoj sjednici Vijeća delegata udruženog rada iz građevinarstva, Vijeća delegata udruženog rada iz odgoja i usmjerenog obrazovanja i Vijeća učenika i studenata utvrđuje usklađivanje stavova delegacija i, na osnovi usklađenog mišljenja većine ukupnog broja delegacija —

1. donosi Statut Zajednice;
2. utvrđuje prijedlog za izmjenu i dopunu Samoupravnog sporazuma o osnivanju Zajednice;
3. podnosi izvještaj o svom radu članovima Zajednice;
4. razmatra izvještaje o stanju u odgoju i usmjerenom obrazovanju u ovoj djelatnosti;
5. odlučuje o suradnji s drugim zajednicama, organizacijama udruženog rada i drugim organizacijama i organima o pitanjima od zajedničkog interesa;
6. razmatra stanje razvoja i razvijenosti samoupravnih odnosa u Zajednici i poduzima mjere za unapređivanje tih odnosa;
7. pokreće inicijative i sudjeluje u zaključivanju društvenih dogovora i samoupravnih sporazuma kojima se uređuje razvoj odgoja i usmjerenog obrazovanja za određeno razdoblje, a i razvoj samoupravnih socijalističkih društveno-ekonomskih odnosa u odgoju i usmjerenom obrazovanju;
8. osigurava javnost rada i obaviještenost članova Zajednice i organizacija šire javnosti o radu Zajednice i njenih organa;
9. osigurava uvjete za organizaciju Stručne službe Zajednice, daje smjernice za njezin rad, utvrđuje sredstva i ugovara naknadu za rad koji Stručna služba obavlja, odobrava opće akte Stručne službe i zaključuje samoupravne sporazume i ugovore s njenom radnom zajednicom na osnovi prethodnog sporazuma s ostalim samoupravnim zajednicama u sjedištu Zajednice;
10. zaključuje samoupravne sporazume s drugim zajednicama u vezi s ostvarenjem zajedničkih mjera i akcija na unapređenju odgoja i usmjerenog obrazovanja u ovoj djelatnosti, a i samoupravne sporazume koji se zaključuju radi ostvarivanja solidarnosti i uzajamnosti;

11. osniva posebne komisije i kolegijalna tijela za izvršenje određenih zadataka;

12. bira i opoziva predsjednika i potpredsjednika Skupštine Zajednice;

13. imenuje tajnika Skupštine Zajednice — na osnovi javnog natječaja;

14. donosi poslovnik o svome radu;

15. obavlja i druge poslove određene ovim sporazumom i Statutom Zajednice«.

O skupštini smo, dakle, kao najvišem organu upravljanja u samoupravnim interesnim zajednicama, ukratko se samo podsjetimo, rekli da su — između ostalog — njezin sastav (vijeća, delegacije i dr.), nadležnosti i predmet djelovanja određeni odgovarajućim zakonima (za pojedine djelatnosti), te njihovim aktima — samoupravnim sporazumima i statutima.

Inače, o praksi bi se samoupravnog interesnog organiziranja već mnogo toga moglo reći. U tom je, možda, najkarakterističnija pojava još nedovoljne aktivnosti vijeća skupštine, što skupštinu SIZ primorava da se uvijek aktivira u svom kompletnom sastavu.

Izvršni odbor skupštine samoupravne interesne zajednice

Izvršni se odbori biraju iz sastava skupština, i imaju status kolegijalnih izvršnih organa, koji pripremaju prijedloge i nacrte akata koje donose i o kojima odlučuju skupštine. Broj članova i djelokrug poslovanja izvršnog odbora samoupravne interesne zajednice određuju se statutom.

Tako Samoupravni sporazum o udruživanju potrošača električne energije u Samoupravnu interesnu zajednicu potrošača SR Hrvatske, definirajući rad izvršnog odbora, kaže:

»Izvršni organ Skupštine je Izvršni odbor, koji izvršava odluke i zaključke Skupštine, a posebno:

1. brine se o izvršenju planova i programa koje donosi ili utvrđuje Skupština;

2. predlaže i priprema prijedloge samoupravnih sporazuma;

3. u hitnim slučajevima izrađuje rebalans godišnjeg plana i dostavlja ga Skupštini;

4. razmatra i utvrđuje periodične obračune i privremene obračune radova na izgradnji elektroenergetskih objekata;

5. poduzima mjere za namjensko trošenje sredstava Zajednice;

6. odobrava zaključivanje ugovora za ostvarivanje financijskog plana do iznosa utvrđenog Statutom, a i drugih ugovora utvrđenih Statutom ili odlukom Skupštine;

7. zaključuje ugovore s organizacijama i organima kojima se povjeri obavljanje poslova Zajednice;

8. raspisuje natječaj i imenuje radnike u stručnim službama Zajednice, izuzev one za koje je ovlaštena radna zajednica, u skladu sa Samoupravnim sporazumom, te nadzire rad stručnih službi Zajednice;

9. osniva stalne i povremene stručne komisije i imenuje njihove članove;

10. odlučuje o drugim pitanjima utvrđenim ovim sporazumom, Statutom i odlukama Skupštine« (čl. 41).

A kako se određuje predmet djelovanja izvršnog odbora pogledajmo u Statutu Republičke samoupravne zajednice odgoja i osnovnog obrazovanja:

»Izvršni odbor u svom radu obavlja naročito ove poslove:

— priprema odgovarajuće prijedloge i nacrte akata o kojima odlučuje Skupština Republičke zajednice;

— utvrđuje prijedlog financijskog plana;

— brine se o izvršenju financijskog plana;

— daje prijedloge o korištenju sredstava pojedinih namjena i prijedlog korisnika sredstava;

— utvrđuje prijedloge uvjeta i mjerila za dodjelu investicionih kredita i benificiranih kamata za investiciona ulaganja u oblasti odgoja i osnovnog obrazovanja;

— raspisuje natječaj za dodjelu investicionih kredita na osnovi odluke Skupštine Republičke zajednice;

— utvrđuje nacrte godišnjih i srednjoročnih programa investicione izgradnje u oblasti odgoja i osnovnog obrazovanja;

— vrši nadzor nad upotrebom sredstava koje Republička zajednica daje korisnicima kao kredit za financiranje investicija;

— brine se o izvršenju zaključaka Skupštine ili pojedinog vijeća;

— surađuje s organizacijama udruženog rada odgoja i osnovnog obrazovanja, njihovim udruženjima, znanstvenim ustanovama za unapređivanje odgoja i osnovnog obrazovanja, društveno-političkim zajednicama i organizacijama, a i s istovjetnim institucijama drugih republika i pokrajina u pitanjima od zajedničkog interesa za odgoj i osnovno obrazovanje;

— obavlja i druge poslove koje mu povjeri Skupština Republičke zajednice, odnosno koji su predviđeni ovim statutom i drugim aktima Republičke zajednice« (čl. 38).

I da ponovno kažemo — izvršni je odbor kolegijalni izvršni organ skupštine. Odgovarajuće svoje planove i zadatke obavlja samo u vezi s odlukama skupštine, i njima je uvijek vezan — u svakom pogledu.

Poznato je da izvršni poslovi (što su predmet rada izvršnih odbora) nisu ni malobrojni ni jednostavni. Međutim, ni u kojim sredinama dosad nije bilo niti nagovještaja da bi se izvršni odbori mogli nametnuti kao otuđeni centri moći u sistemu samoupravnih interesnih zajednica. Kao operativna tijela, oni se češće sastaju, pripremajući prijedloge za skupštine. Izvršni su odbori vrlo često samo mjesta koja ovjeravaju stavove što ih prethodno utvrde organi stručnih službi. Takav je odnos i postupak čest naročito kada se radi o prijedlogu zaključaka — izrada kojih se tehnički povjeri stručnoj službi, ali se skupštini na usvajanje upućuju putem izvršnog odbora.

U daljnjem unapređenju prakse samoupravnog interesnog organiziranja treba poraditi i na tome da izvršni odbori stvarno postanu izvršna tijela skupština, a time će se utjecati na ubrzanje procesa da i stručne službe u postojećem samoupravnom sistemu dobiju svoje stvarno mjesto, jer je stanje odnosa u sadašnjem trenutku takvo da se one snagom svoga mjesta i svoje stručnosti lako mogu nametnuti i skupštinama i njihovim izvršnim organima.

Stalne i povremene komisije i odbori

U sastavu skupština samoupravnih interesnih zajednica i izvršnih odbora može se imenovati odgovarajući broj stalnih komisija i odbora, a za određenu problematiku u toku njezina razrješavanja može se imenovati i neograničen broj povremenih komisija. Komisije se formiraju od delegata skupštine, ali u njihovu radu mogu sudjelovati i stručnjaci izvan sastava skupštine i njenih delegacija. Rad određene povremene komisije svodi se na konkretni zadatak u vezi s problematikom za koju je i osnovana, a rad stalnih komisija i odbora na zadatke konkretnog područja djelovanja skupštine i izvršnog odbora — u kojem propisani postupak donošenja određene odluke zahtijeva prethodno proučavanje i izjašnjenje tih organa.

Zadatke i djelovanje komisija (stalnih i povremenih) i odbora određuju statuti interesnih zajednica, a u njima se utvrđuju i područja za koja se mogu osnivati stalni takvi organi skupštine i izvršnog odbora, te mogućnosti osnivanja povremenih komisija.

U praksi se to, npr., regulira ovako:

»Za proučavanje pojedinih pitanja u okviru zadataka Zajednice, Skupština osniva stalne i povremene komisije.

Prijedlog za članove komisije može dati svaki delegat Skupštine. Članove stalnih i po-

vremenih komisija biraju javnim glasanjem svi delegati Skupštine.

Mandat stalnih komisija traje toliko koliko i mandat članova Skupštine. Mandat povremenih komisija traje do izvršenja zadatka zbog kojeg je komisija osnovana.

Komisija broji pet članova i između sebe bira predsjednika.

Komisija za svoj rad odgovara Skupštini« (iz Statuta Samoupravne interesne zajednice za standard učenika i studenata općine Osijek).

U republičkim samoupravnim interesnim zajednicama uz komisije se osnivaju i odgovarajući odbori. Vrlo je teško govoriti o nekoj naročitoj razlici između tih dvaju organa, jer je zapravo niti nema. Tako, npr., Republička samoupravna interesna zajednica odgoja i osnovnog obrazovanja ima četiri stalna odbora: Odbor za unapređivanje društveno-ekonomskih odnosa, Odbor za unapređivanje odgoja i osnovnog obrazovanja, Odbor za ekonomska i financijska pitanja, te Odbor za investicije. No, u Samoupravnoj interesnoj zajednici potrošača električne energije takva, gotovo identična, tijela nazivaju se komisijama. Dakle, stvarno nema, u suštini, razlika između stalnih komisija i odbora. Kako se statutom određuju način, mogućnosti i potrebe komisija i odbora, tim su aktom utvrđeni i njihovi poslovi. Statut Republičke samoupravne interesne zajednice odgoja i osnovnog obrazovanja čini to za odbor ovako:

»Odbor za unapređivanje društveno-ekonomskih odnosa obavlja ove poslove:

— analizira ostvarene rezultate društveno-ekonomskih odnosa u odgoju i osnovnom obrazovanju;

— prati i proučava ostvarivanje društvenih dogovora i samoupravnih sporazuma i, u vezi s tim, predlaže mjere za unapređenje društveno-ekonomskih odnosa u odgoju i usmjerenom obrazovanju;

— prati i proučava ostvarivanje načela uzajamnosti i solidarnosti i predlaže mjere za njihovo unapređivanje;

— prati i proučava ostvarivanje slobodne razmjene rada u oblasti odgoja i osnovnog obrazovanja;

— obavlja i druge poslove koje mu stavi u nadležnost Skupština Republičke zajednice«.

Naravno, podjednako je tako precizno riječ o poslovima stalnih komisija u statutima nekih SIZ, a i onih što ih pojedini organi mogu povremeno formirati. Nakon što povremena komisija razmotri predmet za koji je i osnovana i podnese o tome izvještaj organu koji ju je imenovao, njezin rad prestaje.

Vijeća skupština samoupravnih interesnih zajednica

Osvrćući se na strukturu skupština samoupravnih interesnih zajednica, utvrdili smo da u njihovu sastavu rade dva ili tri vijeća, s tim što ima i samoupravnih interesnih zajednica u kojima skupštine nisu organizirane u vijeća. Tako, s obzirom na broj vijeća, postoje:

- skupštine u sastavu kojih se ne organiziraju vijeća (npr., u samoupravnim interesnim zajednicama zapošljavanja);
- skupštine s dva vijeća — predstavljaju najuobičajeniji tip skupštine, jer je i cjelokupan sistem slobodne razmjene rada zasnovan na tome da se u skupštinama sastaju delegati iz društvenih djelatnosti i delegati iz udruženog rada (npr., samoupravne interesne zajednice odgoja i osnovnog obrazovanja);
- skupštine s tri vijeća (npr., — usmjereno obrazovanje: vijeće davalaca sredstava, vijeće korisnika sredstava i vijeće učenika i studenata; u toj grupi SIZ opravdanost osnivanja trećega vijeća jest u tome što učenici i studenti ne mogu biti, u samoupravnom smislu, objekti samoupravljanja, već subjekti — s odgovarajućim pravima i odgovarajućim obavezama);

• sistem s dvije skupštine (Samoupravna interesna zajednica potrošača električne energije i Zajednica radnih organizacija elektroprivrede SR Hrvatske; taj je model u cjelini izuzetak, a u svom se praktičnom djelovanju približava skupštinama s dva vijeća).

Također, medu skupštinama samoupravnih interesnih zajednica ima i onih, u kojima sudjeluju samo delegati organizacija udruženog rada davalaca sredstava i delegati organizacija korisnika sredstava, te i onih skupština u radu kojih sudjeluju i predstavnici društveno-političkih i drugih organizacija. Tako, u skupštinama pojedinih samoupravnih interesnih zajednica djeluju predstavnici sindikata (SIZ za zapošljavanje i dr.), delegati SOFK-e (Saveza za fizičku kulturu) sudjeluju u radu skupštine SIZ za fizičku kulturu i sl., a predstavnici JNA u Skupštini SIZ potrošača električne energije SR Hrvatske.

Konkretne odredbe o nadležnostima vijeća skupština samoupravnih interesnih zajednica date su u Ustavu, zakonima, samoupravnim sporazumima i statutima samoupravnih interesnih zajednica.

Odredene predmete za koje su nadležne, skupštine rješavaju na zajedničkim sjednicama (obaju vijeća, ili triju vijeća), a neke na odvojenim sjednicama vijeća. Statutom je odredeno što sve zasebno rješavaju pojedina vijeća, kako je to, npr., učinjeno u Statutu SIZ kulture općine Osijek:

»Vijeće korisnika usluga samostalno:

— utvrđuje programe kulture i utvrđuje visinu sredstava potrebnih za njihovo ostvarivanje;

— utvrđuje opseg proširene djelatnosti za iduću godinu i sredstva za te djelatnosti;

— razmatra izvještaje o ostvarenju programa djelatnosti kulture i predlaže Skupštini donošenje adekvatnih odluka;

— obavlja ostale poslove koji se odnose samo na korisnike usluga.

Vijeće davalaca usluga samostalno:

— predlaže programe djelatnosti kulture i predlaže visinu sredstava potrebnih za njihovo ostvarenje;

— predlaže opseg proširenja djelatnosti za iduću godinu i sredstava za te djelatnosti;

— podnosi izvještaje o ostvarivanju programa djelatnosti kulture;

— obavlja ostale poslove koji se odnose samo na davaoce usluga« (čl. 72).

Kompetencije su, dakle, pojedinih vijeća povezane s djelatnošću delegata, s tim da o sredstvima odlučuje vijeće korisnika usluga. Ako se dogodi da vijeća donesu nepodudarne odluke, rasprava se o tom predmetu odlučivanja obnavlja na zajedničkoj sjednici skupštine, s tim što je za istovjetnu odluku i tada potrebna usklađenost obaju vijeća. Ako se to ne postigne, konačnu odluku donosi nedležno vijeće kvalificiranom većinom.

U samoupravnim interesnim zajednicama odgoja i usmjerenog obrazovanja u SR Hrvatskoj, kako smo već i naveli, djeluju tri vijeća. Bit će korisno da se obavijestimo kako u jednoj osnovnoj samoupravnoj interesnoj zajednici odgoja i usmjerenog obrazovanja ta tri vijeća djeluju:

»Vijeće delegata organizacija udruženog rada u građevinskom projektiranju, na osnovi usklađenog mišljenja većine delegacija, samostalno:

1. ovjerava mandate delegiranih delegata;
2. odlučuje o načinu korištenja sredstava udruženih u zajednicu za ostvarivanje zajedničkih potreba i interesa u odgoju i usmjerenom obrazovanju u ovoj djelatnosti;
3. donosi financijski plan Zajednice — na osnovi pribavljenog mišljenja Vijeća odgojno-obrazovnih organizacija;
4. utvrđuje zaključni račun Zajednice — na osnovi pribavljenog mišljenja Vijeća odgojno-obrazovnih organizacija;
5. odlučuje o udruživanju sredstava sa sredstvima drugih samoupravnih interesnih

zajednica radi financiranja odgoja i usmjerenog obrazovanja od zajedničkog interesa;

6. odlučuje o osnivanju odgojno-obrazovnih organizacija i drugih organizacija za potrebe odgoja i usmjerenog obrazovanja u ovoj djelatnosti — na osnovi mišljenja Vijeća organizacija udruženog rada u odgoju i usmjerenom obrazovanju koje su udružene u ovu zajednicu;

7. utvrđuje prijedlog samoupravnog sporazuma o udruživanju sredstava za ostvarivanje zajedničkih interesa u odgoju i usmjerenom obrazovanju u ovoj djelatnosti;

8. utvrđuje prijedlog samoupravnog sporazuma o udruživanju sredstava za proširenu reprodukciju u odgoju i usmjerenom obrazovanju za ovu djelatnost;

9. pokreće inicijativu za utvrđivanje troškova odgoja i usmjerenog obrazvanja za radnike koji se individualno školuju u ovoj djelatnosti;

10. raspravlja kad to smatra potrebnim, o pitanjima odgoja i usmjerenog obrazovanja za koja je nadležno Vijeće udruženog rada i daje mišljenje o njima;

11. bira i opoziva predsjednika i potpredsjednika vijeća, odbore i komisije vijeća i druge organe i članove, u skladu sa Statutom Zajednice i Poslovnikom o radu ovog vijeća;

12. razmatra i odlučuje o drugim pitanjima iz ovog sporazuma, Statuta i drugih općih akata Zajednice«.

»Vijeće delegata organizacija udruženog rada u odgoju i usmjerenom obrazovanju koje su udružene u ovu zajednicu, na osnovi usklađivanja mišljenja većine delegacija, samostalno —

1. ovjerava mandate delegiranih delegata;

2. razmatra organizaciju odgoja i usmjerenog obrazovanja u ovoj djelatnosti, imajući u vidu potrebe, korištenje kapaciteta i opreme, a i preporuke društveno-političkih zajednica;

3. razmatra stanje stručnih kadrova u odgoju i usmjerenom obrazovanju u ovoj djelatnosti, i daje svoje mišljenje o stručnom osposobljavanju, usavršavanju i drugim mjerama za poboljšanje kadrovske strukture;

4. razmatra izvršavanje ugovorenih obaveza OUR odgoja i usmjerenog obrazovanja u ovoj djelatnosti prema Zajednici;

5. raspravlja o znanstveno-istraživačkom radu odgoja i usmjerenog obrazovanja u ovoj djelatnosti za potrebe Zajednice;

6. bira i opoziva predsjednika i potpredsjednika Vijeća, članove odbora i komisija vijeća i druge članove i organe, u skladu sa Statutom Zajednice i Poslovnikom Vijeća;

7. razmatra pitanja ove djelatnosti koja su u nadležnosti Vijeća kad to ocijeni potrebnim, i daje svoje mišljenje;

8. razmatra i odlučuje o drugim pitanjima iz ovog sporazuma i Statuta Zajednice.«

»Vijeće učenika i studenata samostalno —

1. ovjerava mandate delegiranih delegata;

2. raspravlja i daje mišljenje o upisu učenika i studenata;

3. raspravlja i daje mišljenje o namjeni sredstava za učenički i studentski standard;

4. raspravlja i daje mišljenje o planovima i programima razvoja odgoja i usmjerenog obrazovanja u ovoj djelatnosti;

5. raspravlja i daje prijedloge o općoj i društvenoj politici odgoja i usmjerenog obrazovanja;

6. raspravlja i daje mišljenje s prijedlozima o vrednovanju odgojno-obrazovnog rada u ovoj djelatnosti;

7. raspravlja i daje mišljenje o raspodjeli sredstava koja su udružena u Zajednicu za ostvarivanje ciljeva i zadataka utvrđenih ovim sporazumom i Statutom Zajednice;

8. raspravlja i daje mišljenje o pitanjima iz nadležnosti drugih vijeća, kad to smatra potrebnim;

9. sudjeluje u razmatranju i o drugim pitanjima na način i s pravima utvrđenim ovim

sporazumom, Statutom i drugim općim aktima Zajednice.«

Svoj rad vijeća organiziraju i obavljaju u skladu s poslovnikom, a bave se predmetima za koja su nadležna ili na osnovi zakona ili prema općem aktu samoupravne interesne zajednice.

Naravno, naglasak je uvijek potrebit na radu vijeća davalaca sredstava. Ono bi trebalo biti nosilac klasnog interesa u slobodnoj razmjeni rada. To posebno vrijedi kada skupština SIZ kao cjelina ima funkciju skupštine društveno-političke zajednice, tj. kada postaje jedno od vijeća te skupštine, kada o određenoj priblematici rješava u dijalogu s vijećem udruženog rada skupštine odgovarajuće društveno-političke zajednice.

Poslovodni organ (tajnik zajednice)

Status poslovodnog organa (inokosnog organa) ima tajnik samoupravne interesne zajednice. Ta je osoba odgovorna za obavljanje poslova samoupravne interesne zajednice, i uživa sva prava inokosnih izvršnih organa što ih određuju Ustav, zakon i opći akti samoupravnih interesnih zajednica.

Tajnik SIZ može biti profesionalno angažiran na tajničkim poslovima. Tada se bira na osnovi javnog natječaja. Ako je, pak, tajnik volonter, imenuje ga skupština (iako bi ga — prema mišljenju nekih sudova koji vode registre SIZ — i tada trebalo birati na osnovi javnog natječaja). Tajnik je, ako u SIZ postoje stručne službe, istodobno i njihov rukovodilac. Kada u SIZ nema stručnih službi, tajnik je odgovoran za organizaciju rada zajednice koja obavlja potrebne poslove u vezi s radom SIZ.

Kako se donose odluke u sistemu samoupravnog interesnog organiziranja?

Da bi se u samoupravnoj interesnoj zajednici o čemu odlučilo, potrebno je da se primijeni odgovarajući postupak. On ovisi i o važnosti odluke koja se donosi, ali i o stavu delegacije ili delegata. U praksi se, stoga, sve odluke ne donose na podjednak način. U postupku donošenja određenih odluka potpuno se angažira cjelokupna delegatska osnovica (od osnovne organizacije udruženog rada pa nadalje), ali u praksi odlučivanja ima i odluka koje se usvajaju kratkim postupkom — na samoj sjednici skupštine.

Ako donošenje samoupravne odluke »prolazi« cjelovitim procesom, postupak odlučivanja sastoji se od nekoliko faza:

1. faza inicijative jest ona u kojoj pojedini delegati (u svoje ime ili u ime svojih delegacija), izvršni odbor, odgovarajuća komisija, fizička osoba ili forum (koji je za to ovlašten) daju inicijativu;
2. faza utvrđivanja prijedloga — u njoj djeluje skupština koja, izravno ili putem odgovarajućih organa, utvrđuje prijedlog i upućuje ga na razmatranje u delegacije;
3. faza razmatranja prijedloga u delegaciji ili osnovnoj organizaciji udruženog rada — tu se delegatima daju uputstva o njihovu djelovanju u skupštini;
4. faza usklađivanja prijedloga — ako prijedlog u svim delegacijama nije usvojen u podjednakom obliku — potrebno je potaći usklađivanje o njemu, s tim da ono može rezultirati obavezom da se prijedlog ponovno vrati na raspravu u delegatsku bazu, ili mu, pak, rezultat može biti sporazumnost delegacija o prijedlogu odluke;
5. faza usvajanja prijedloga — odvija se ponovno na sjednici skupštine.

Znači, svi činioci delegatskog sistema izravno sudjeluju u postupku odlučivanja, tako da ga se može smatrati u potpunosti delegatskim i demokratskim. Međutim, takav postupak treba primjenjivati samo onda kada se radi o vrlo važnim odlukama. A ako bi i sve druge, manje važne, odluke bile tako donošene, banalizirao bi se i takav postupak odlučivanja i stvarno odlučivanje delegacija, a delegat u skupštini sveo bi se na pukog nosioca glasanja koji, u stvari, samo prenosi mišljenje svoje delegacije. Zbog toga, praksa teba (osim kada je to određeno zakonom ili aktom) da ukaže kada je neophodno doći do delegacije i zborova radnih ljudi, a kada to nije. No, ipak — čini se da zborove radnih ljudi ne bi trebalo zaobilaziti naročito:

- u određivanju planova srednjoročnog razdoblja;
- u donošenju samoupravnih sporazuma o društveno-ekonomskim odnosima;
- u odlučivanju o svemu čime se značajnije mijenjaju odnosi u raspodjeli u OOUR.

Naravno, svaka delegacija o svemu može da od svoje delegatske baze zatraži konkretni stav.

Analizirajući djelovanje delegata u samoupravnim interesnim zajednicama Centar društvenih djelatnosti SSO Hrvatske u Zagrebu utvrdio je da 51,6 posto delegata ne pročita nijedan za njih pripremljen materijal, da ih 35 posto niti ne zna tko je delegat, te da se pojedine delegacije ni ne sastaju. Dalje — više od 50 posto ispitanika reklo je da se održao jedan ili više sastanaka njihovih delegacija, 31 posto nije znalo da li su sastanci održani, a 7,5 posto delegata reklo je da nisu bili ni na jednom sastanku delegacije.

Ti bi se podaci, naravno, iscrpno mogli komentirati. Recimo samo da naročito upozoravaju na potrebu većeg aktiviranja delegacija — da se sva samoupravna zbivanja ne bi događala samo na razini skupštine SIZ.

Inače, takvim analizama oskudjevamo, pa bismo se trebali organizirati tako da se one neprestano obavljaju i da budu pouzdani pokazatelj o aktivnosti svih snaga u sistemu samoupravnih interesnih zajednica.

Odlučivanje skupština samoupravnih interesnih zajednica ravnopravno s nadležnim vijećem skupština društveno-političkih zajednica

Ustavom je i zakonom određeno da ravnopravno s nadležnim vijećem skupštine odgovarajuće društveno-političke zajednice, kad ono donosi odluku o predmetima koji su u vezi s radom, stanjem i razvojem u pojedinim djelatnostima, odlučuje i skupština odgovarajuće samoupravne interesne zajednice za tu djelatnost.

Tako, Zakon o samoupravnim interesnim zajednicama odgoja i obrazovanja u SRH (čl. 54) kaže:

»Skupštine samoupravnih intresnih zajednica u oblasti odgoja i obrazovanja odlučuju ravnopravno s nadležnim vijećem skupštine društveno-političke zajednice o pitanjima iz oblasti odgoja i obrazovanja, koji su u nadležnosti skupštine odgovarajuće društveno-političke zajednice.«

Ustavom i zakonom pobliže je utvrđen i predmet ravnopravnog odlučivanja skupština SIZ i nadležnih vijeća skupština društveno-političkih zajednica u kojima te SIZ djeluju. Na toj je osnovi ta problematika regulirana i u općim aktima skupština društveno-političkih zajednica, te samoupravnih interesnih zajednica.

U Statutu, npr., Skupštine općine Osijek s tim su u vezi ove odredbe:

»Samoupravne interesne zajednice u oblasti odgoja i obrazovanja, zdravstva, socijalne

zaštite, kulture i znanosti obavljaju djelatnosti koje su od posebnog društvenog interesa.

Samoupravne interesne zajednice iz prethodnog stava odlučuju ravnopravno s nadležnim vijećem Općinske skupštine o pitanjima iz tih oblasti koja su u nadležnosti Općinske skupštine, na način i pod uvjetima utvrđenim ovim statutom« (čl. 99).

Kao što i zapažamo, takva je praksa odlučivanja određena samo u području djelatnosti koje su od posebnog društvenog interesa, što je — naravno — društveno potpuno opravdano. Inače, ravnopravno odlučivanje o djelatnostima od posebnog društvenog interesa, navedenim u osječkom statutu (odgoj i obrazovanje, te zdravstvo, socijalna zaštita, kultura i znanost) — primjenjuje se u skupštinama (nadležnim vijećima) svih društveno-političkih zajednica, dok se za stambenu oblast to čini samo na općinskoj razini. Kako se uključivanje skupština SIZ u odlučivanje koje je u nadležnosti skupštine odgovarajuće društveno-političke zajednice konkretno ostvaruje, svakako je točno određeno poslovnikom o radu te skupštine.

Financiranje i razvoj određene djelatnosti od posebnog društvenog interesa sigurno da su najvažniji predmet raspravljanja i odlučivanja u skupštinama društveno-političkih zajednica kada skupštine SIZ djeluju kao jedno od njihovih vijeća. U svakom slučaju, radi se o:

- donošenju odgovarajućih propisa koji definiraju pojedine oblasti (npr., izmjene Zakona o samoupravnim interesnim zajednicama odgoja i obrazovanja SR Hrvatske utvrđene su na zajedničkom zasjedanju Vijeća udruženog rada Sabora SRH i republičkih samoupravnih interesnih zajednica osnovnog i usmjerenog obrazovanja kao posebnog vijeća Sabora);
- donošenju okvirnih planova razvoja odgovarajućih djelatnosti;
- donošenju stavova o izmjenama sistema stopa, a i o osiguravanju sredstava za djelatnosti od posebnog društvenog interesa.

Društveni smisao takve prakse samoupravnog odlučivanja jest u statusu skupština društveno-političkih zajednica, koje su na svom području nosioci općeg interesa, pa su i najpogodnija mjesta za konfrontiranje — radi društveno prihvatljivog razrješenja — pojedinačnih i općih interesa. Naravno, tome treba da prethodi zauzimanje stavova u delegacijama, ali budući da je ista delegatska baza zastupljena u obim skupštinama — i društveno-političke zajednice i SIZ, neophodno je — u tom postupku odlučivanja — i izjašnjavanje delegatske baze.

Šteta je što se u samoupravnoj praksi takav način odlučivanja, još uvijek, vrlo rijetko primjenjuje, a kada se odluke i donose takvim postupkom, ne koriste se sve mogućnosti za njegovu dovoljnu samoupravnu i društvenu afirmaciju (npr., u općinskim skupštinama i SIZ).

Učinjeni su prvi koraci

Razmatranje o delegatskom sistemu u samoupravnim interesnim zajednicama možemo zaključiti mišljenjem da su prvi koraci u njegovoj afirmaciji stvarno učinjeni. Skupštine samoupravnih interesnih zajednica i njihovi izvršni odbori u punom su zamahu aktivnosti, što se još za rad s delegatima i delegacijama ne bi moglo reći. Zato je potrebno da se rad delegacija u statutima organizacija udruženog rada cjelovitije odredi, da se aktiviraju konferencije delegacija, te da se s delegatima u pojedinim samoupravnim interesnim zajednicama uspostave čvršće veze na razini organizacije udruženog rada.

S tim je u vezi naročito potreba da se aktualizira uspostavljanje djelotvornog sistema informiranja, a u njemu najveću pažnju treba pokloniti upravo informiranju delegata i delegacija. U tu su svrhu dragocjene posebno informacije iz OOUR, koje bi — kao sažete, pristupačne, objektivne, aktualne i važne —

trebalo da su delegatima i delegacijama redovito dostupne, i koje treba da ih čine maksimalno obavještenim o stanju u udruženom radu kao njihovoj bazi.

Dakako, najpouzdanija osnova za unapređenje djelovanja delegatskog sistema jest analiza postojeće prakse. U tom izuzetno odgovornom i društveno važnom poslu trebalo bi angažirati sve pogodne institucije, pa i razviti neke posebne organizacione oblike za rad na tom području. Jer, sve što sputava zamah delegatskog sistema mora da se mijenja, bez obzira radi li se o rješenjima u općim aktima ili zakonima, budući da u našem društvu delegatski sitem stvarno treba da postane opći sistem.

OBLICI SKUPŠTINA SAMOUPRAVNIH INTERESNIH ZAJEDNICA

NADLEŽNOST SKUPŠTINE SAMOUPRAVNE INTERESNE ZAJEDNICE

- utvrđivanje srednjoročnih planova i programa razvoja djelatnosti
- usvajanje planova i programa razvoja
- analiza rada i njegovo usmjeravanje u radnim organizacijama korisnika sredstava
- donošenje statuta i općih akata samoupravne interesne zajednice

- odlučivanje o sredstvima za ostvarivanje programa i kontrola izvršenja
- unapređivanje samoupravljanja u sistemu samoupravnih interesnih zajednica
- imenovanje pojedinih poslovodnih i izvršnih organa i određivanje njihovih ovlaštenja
- analiza rada zajedničkih i stručnih službi SIZ, te drugih organa i organizacija koje obavljaju poslove za SIZ

POSTUPAK DONOŠENJA ODLUKA U SKUPŠTINI SIZ

INICIJATIVA

daju je delegati — kao pojedinci ili u ime delegacija, te izvršni odbor, komisija, pojedinac ili organ

UTVRĐIVANJE

skupština ili njen organ utvrđuju prijedlog i upućuju ga na razmatranje u delegacije ili OOUR

RAZMATRANJE

prijedlog se razmatra u delegacijama ili OOUR (što određuju samoupravni akti SIZ) gdje radnici ili građani daju delegatima upute za djelovanje u skupštini

USKLAĐIVANJE

prijedlog se usklađuje ako u svim delegacijama nije prihvaćen u istom obliku

USVAJANJE

odluka se donosi na sjednici skupštine (prema poslovniku)

ORGANI SKUPŠTINE SAMOUPRAVNE INTERESNE ZAJEDNICE

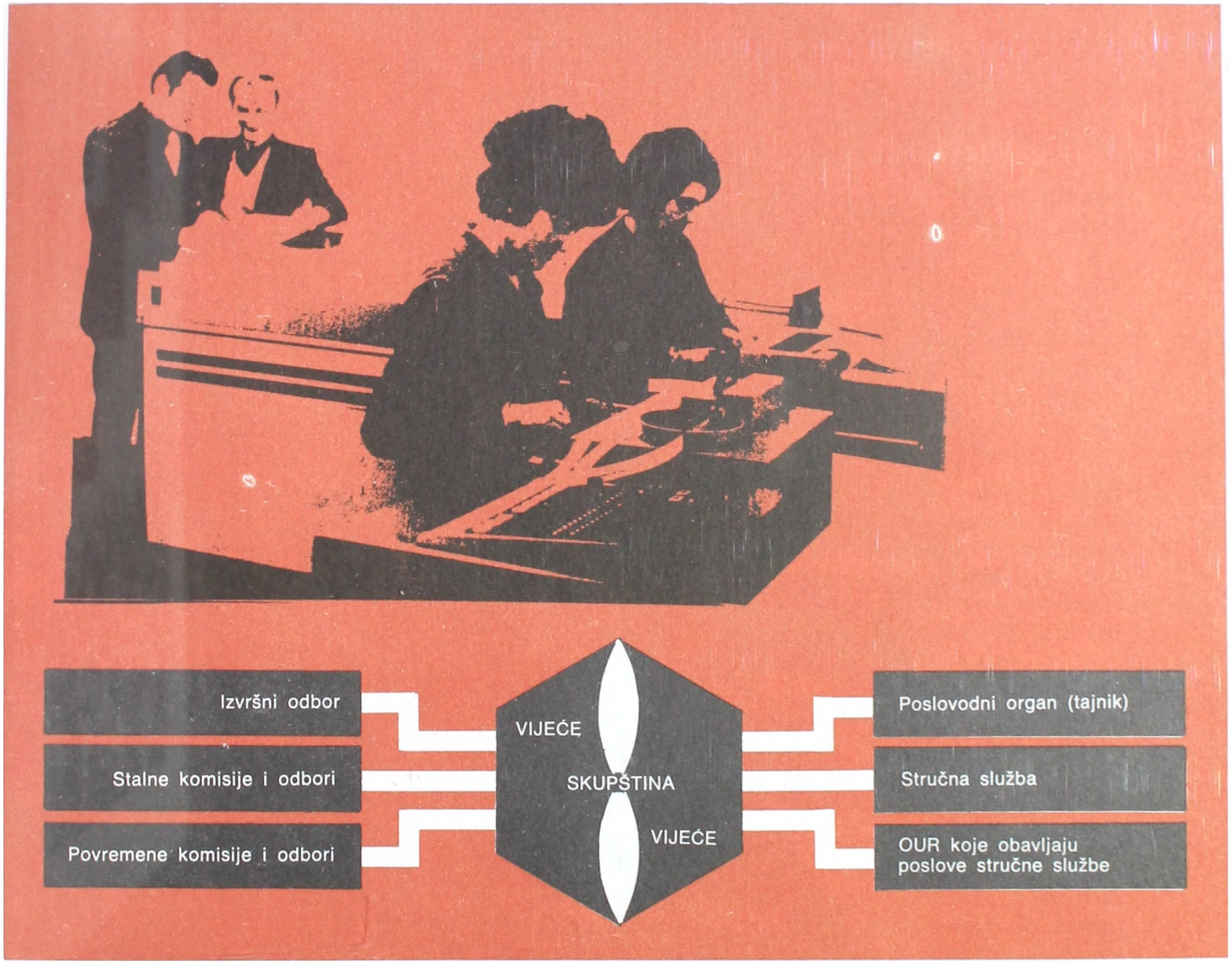

DUŠAN DREZGA

Informativna djelatnost u samoupravnim interesnim zajednicama

Informiranje je jedna od presudnih djelatnosti u afirmiranju samoupravnog interesnog organiziranja, a kao tako važna funkcija ostvaruje se u vrlo složenim uvjetima. Informativna djelatnost treba da uvelike doprinosi ostvarenju ustavom utvrđenih ciljeva i zadataka samoupravnih interesnih zajednica, i time da pridonosi njihovoj konsolidaciji i uklanjanju dosad već nagomilanih slabosti, što se vrlo brzo može odraziti na unapređenju cjelokupnog sistema samoupravnog interesnog organiziranja. Zato je informiranje prvenstveno upereno protiv državnog i svakog drugog posredništva između pojedinih dijelova udruženog rada, koji se povezuju putem SIZ, i suprotstavljeno je jačanju svake moći koja nije zasnovana na samoupravljanju.

Ti globalni ciljevi organiziranog informiranja u samoupravnim interesnim zajednicama — koje su njihovi subjekti dužni posebno utvrditi i pridržavati ih se — određuju i osnovne funkcije te djelatnosti.

Doprinos uspješnog informiranja samoupravnim odnosima u samoupravnim interesnim zajednicama

Ostvarenjem funkcija informiranja, u pravilu, treba omogućiti:

- da se ustanove bitni objektivni uvjeti za djelovanje samoupravnih interesnih zajednica i donošenje konkretnih odluka;
- da se potpunije utvrde interesi i potrebe radnih ljudi, te zajednički i opći interesi koji se ostvaruju djelovanjem zajednica;
- da radni ljudi izraze svoje stvarne potrebe i interese, da ih zastupaju i usklađuju s interesima i potrebama radnih ljudi koji djeluju u istim ili različitim oblastima udruženog rada, te da im se omogući usklađivanje pojedinačnih potreba i interesa sa zajedničkim i općedruštvenim potrebama i interesima;
- da radni ljudi izraze svoje stavove i volju o svemu što je predmet aktivnosti samoupravnih interesnih zajednica i odlučivanja u njima, da budu pokretači rasprava i rješavanja problema, i da to bude oblik njihova organiziranog sudjelovanja u upravljanju poslovima SIZ;
- da delegacije i delegati i organi zajednice upoznaju interese i stavove radnih ljudi, da bi ih u procesu odlučivanja doslovno mogli tumačiti i zastupati, a zatim — povratno — polagati im račune;
- da se postigne obaviještenost radnih ljudi, njihovih delegata i delegacija o svemu što je bitno za rad SIZ, a u prvom redu o izdvajanju i trošenju dohotka namijenjenog za financiranje djelatnosti pojedinih samoupravnih in-

teresnih zajednica, zatim o širim društvenim kretanjima poznavanje kojih im omogućuje da se opredjeljuju u procesu odlučivanja;

- da, koristeći se djelotvornim informacionim sistemom, radni ljudi neposredno sudjeluju u donošenju osnovnih odluka i u kontroli njihova izvršenja;
- da radni ljudi uspostave aktivniji odnos prema svojim pravima i obavezama koje proizlaze iz rada SIZ;
- da se razvija svijest radnih ljudi o uzajamnosti njihovih interesa i solidarnost među njima;
- da se pojednostavljivanjem složenih sadržaja i iznalaženjem adekvatnijih izražajnih sredstava radnim ljudima, delegacijama i delegatima prilagode ne samo razna obavještenja i materijal za raspravu nego da im se prilagodi i cijeli postupak odlučivanja;
- da se ažurno odvija proces donošenja samoupravnih odluka, bilo da se radi o aktivnosti u osnovnim organizacijama udruženog rada, u njihovim delegacijama ili u skupštinskim organima samoupravnih interesnih zajednica;
- da se upotrebom informacionih metoda postigne veća racionalnost i ekonomičnost cjelokupnog procesa odlučivanja u SIZ.

Proces višesmjernog informiranja

Ciljeve kojima »služi« i funkcije kojima ostvaruje svoju osnovnu ulogu djelatnost informiranja u samoupravnim interesnim zajednicama postiže primjenom specifičnog informacionog mehanizma i postupka.

Informiranje u samoupravnim interesnim zajednicama treba da je cjelovit društveni proces, prilagođen procesu donošenja odluka i ostvarenju njihove uloge. Pobliže, njime se radni ljudi aktivno uključuju u pojedine faze odlučivanja — bez obzira da li sami izravno sudjeluju u donošenju odluka, i koliko su udaljeni od mjesta na kojem se odluke formalno usvajaju.

Važno je istaći da je proces informiranja osnovni (unutrašnji) mehanizam kojim se ostvaruju intencije delegatskog odlučivanja (još izraženije nego kad se odluke donose neposredno). Donošenje odluka tim putem podrazumijeva neprekidni slijed brojnih informacija koje radni ljudi, delegacije, delegati, organi skupština i drugi činioci međusobno izmjenjuju. Tim informacionim tokom prvenstveno radni ljudi iznose stavove, tumače svoje interese i usmjeruju delegate, a od njih, pak, dobivaju obavještenja o tome kako izvršavaju povjerenu im funkciju, te ostale informacije koje su im neophodne za pouzdano snalaženje u cjelovitosti samoupravnog sistema (u kojoj su oni osnovni subjekti).

Tako se ostvaruje temeljni ustavni princip: radni čovjek dolazi u središte svih zbivanja u samoupravnim interesnim zajednicama. Zato je, također, neophodno da se proces informiranja u samoupravnim interesnim zajednicama odvija višesmjerno, jer je njime moguće povezati i u aktivni rad uključiti sve ustavno utvrđene razine i činioce u tim samoupravnim asocijacijama.

Međutim, u praksi su osobito važna tri osnovna smjera informiranja:

prvi, kojim informacija polazi od organa samoupravnih interesnih zajednica, organa društveno-političkih zajednica i organizacija i drugih društvenih i stručnih središta prema društvenoj bazi, a kojim se ostvaruje obaveza prije spomenutih činilaca da radnim ljudima i njihovim delegacijama pruže sva obavještenja koja osnovne subjekte osposobljavaju za sudjelovanje u donošenju odluka i koja afirmiraju ulogu samoupravnih interesnih zajednica;

drugi, smjer kojim informacija polazi od društvene baze prema organima samoupravnih interesnih zajednica i drugim sudionicima,

i putem kojeg radni ljudi ukazuju na probleme u svojoj radnoj i životnoj sredini rješenje kojih je u »nadležnosti« SIZ, te izražavaju samoupravne stavove;

trećim smjerom međusobno se informiraju organizacije udruženog rada (ili delegacije u njima) koje udružuju sredstva i rad u SIZ, a i samoupravne interesne zajednice (svrha je i jednog i drugog međusobnog informiranja usklađivanje nastojanja i aktivnosti).

Posebno treba naglasiti da sužavanje procesa informiranja samo na obavještenja koja organizatori djelovanja samoupravnih interesnih zajednica »daju« radnim ljudima ne čini djelatnost informiranja potrebnim instrumentom kvalitetno novih samoupravnih odnosa.

Sudionici procesa informiranja i izvori informacija

Funkcija informiranja u samoupravnim interesnim zajednicama ostvariva je potpuno samo ako svaki sudionik tog složenog procesa redovno izvršava svoj zadatak, ako u tom jedinstvenom procesu ne zataji ničiji angažman. Zapravo, svaki njegov sudionik obavlja svoj dio informativne aktivnosti, koji proizlazi iz karaktera njegove osnovne radne i samoupravne uloge u mehanizmu SIZ i iz obaveza prema drugim sudionicima.

Na osnovi tog kriterija, među osnovne sudionike procesa informiranja u samoupravnim-interesnim zajednicama treba svrstati:

- u formalnoj strukturi SIZ — udružene radne ljude i građane, delegacije, konferencije delegacija, delegate, pojedine samoupravne interesne zajednice, organe upravljanja zajednica, stručne službe samoupravnih zajednica i asocijacije zajednica;
- u udruženom radu — osnovne organizacije udruženog rada (u svim djelatnostima koje putem zajednica udružuju rad i sredstva), radne i složene organizacije, organe upravljanja osnovnih organizacija, stručne službe, društveno-političke zajednice i službe za informiranje;
- u društveno-političkim zajednicama — skupštine i njihova izvršna i pomoćna tijela, upravu i druge organe vlasti, pravosudne organe, Službu društvenog knjigovodstva, statističku službu, organe za plan i analizu, stručne i znanstvene institucije i organizacije za javnu informativnu djelatnost.

Sa stajališta informiranosti radnih ljudi koji udruženo osnivaju samoupravne interesne zajednice, njihovih delegacija i delegata, a radi ostvarenja njihove upravljačke funkcije u SIZ, posebno su važni neki od spomenutih sudionika procesa informiranja što, po svojoj funkciji, predstavljaju bitnije stjecište potrebnih informacija. Za radne ljude i njihove delegate oni imaju ulogu izvora važnih informacija, a to su, u prvom redu: organi upravljanja organizacija udruženog rada; stručne službe organizacija udruženog rada; informativno-dokumentacioni centri organizacija udruženog rada; organi upravljanja samoupravnih interesnih zajednica; stručne službe SIZ; skupštine društveno-političkih zajednica; organi uprave (sekretarijati, inspekcije, itd.); pravosudni organi; Služba društvenog knjigovodstva; zavodi za statistiku; ostale institucije specijalizirane za informiranje; zavodi za plan i analizu; organi društveno-političkih organizacija; stručne i samoupravne institucije.

Uostalom, bilo da ih tretiramo kao izravne sudionike procesa informiranja ili kao institucionalna izvorišta neophodnih obavještenja, u svakom se slučaju radi o dugoj listi društvenih činilaca od kojih se očekuje da ispune svoju obavezu u izgradnji djelotvornog sistema informiranosti kao pretpostavke uspješnog djelovanja samoupravnih interesnih zajednica.

Sadržaji informacija

Sadržaji informacija namijenjenih radnim ljudima i ostalim sudionicima u radu samoupravnih interesnih zajednica moraju biti u skladu s principima na kojima je zasnovana njihova djelatnost. Temeljni je zahtjev da procesom informiranja budu obuhvaćeni oni informativni sadržaji koji radnim ljudima, njihovim delegacijama i delegatima pružaju osnovu za opredjeljenje u toku odlučivanja. Da bi udovoljilo tom zahtjevu, informiranje treba da omogući uvid u sva područja koja čine djelatnost samoupravne interesne zajednice, a isto tako da informacije daju potpuna obavještenja primjerena svrsi.

Zato sadržaji informacija u djelovanju samoupravnih interesnih zajednica treba da obuhvate:

- konkretne interese i potrebe radnih ljudi koji udruženo osnivaju samoupravne interesne zajednice (uvid u njihove osobne i zajedničke interese i potrebe što se ostvaruju u zajednici i uvid u utvrđivanje i zadovoljavanje njihovih interesa i potreba, te u probleme koji se — s tim u vezi — javljaju);
- općedruštvene interese i zahtjeve kojim djelovanjem samoupravnih interesnih zajednica treba udovoljiti;
- stavove, prijedloge i inicijative radnih ljudi i svih ostalih subjekata samoupravnih zajednica o sadržaju i načinu njihova rada, u javnim raspravama i izvan njih;
- programe zadovoljavanja zajedničkih potreba (godišnje i dugoročne, te utvrđivanje programa i njihovo ostvarivanje);
- vrednovanje programa djelatnosti zajednica koje utvrde njihovi organi, te ostvarenje programa i kriterija za to vrednovanje;
- izvještaje o izvršenju programa SIZ;
- izvještaje o radu stručnih službi samoupravih interesnih zajednica;
- planove, rad i probleme organizacija udruženog rada privrede i drugih djelatnosti koje razmjenjuju rad s organizacijama društvenih djelatnosti;
- izdvajanje sredstava za djelovanje zajednica iz dohotka osnovnih organizacija (za zajedničke potrebe u cjelini i za pojedine SIZ, za redovno financiranje zajednica i za investicije i ostale namjenske potrebe);
- udruživanje i upotrebu izdvojenih sredstava;
- ostvarenje programa investicija u djelatnostima za koje su osnovane samoupravne interesne zajednice;
- konačni obračun sredstava izdvojenih za SIZ;
- završne račune samoupravnih zajednica;
- planove i djelovanje organizacija udruženog rada društvenih djelatnosti;
- aktivnost organa i organizacija koji su subjekti odlučivanja u samoupravnim interesnim zajednicama (zborova radnih ljudi u osnovnim organizacijama udruženog rada i radnim zajednicama, zborova građana u mjesnim zajednicama, organa društveno-političkih organizacija — u SIZ čiji su oni subjekt osnivanja, delegacija i njihovih konferencija, delegata, skupština zajednica i njihova vijeća, izvršnih i pomoćnih organa skupština, organa radničke kontrole, skupština društveno-političkih zajednica kad samoupravne interesne zajednice u njihovu radu nastupaju kao posebno vijeće);
- pripremu, usvajanje i ostvarenje osnovnih odluka koje donose organi SIZ;
- statusne promjene u samoupravnim interesnim zajednicama i njihovim asocijacijama;
- donošenje, izmjenu i ostvarivanje odredbi samoupravnih akata;
- djelovanje asocijacija samoupravnih interesnih zajednica;
- djelovanje ostalih zajednica, bilo da su osnovane za istu ili neku drugu oblast;
- ostvarenje međusobnih prava i obaveza

koje utvrđuju radni ljudi i njihove organizacije u vezi s radom zajednice;

- ostvarenje stalne nadzorne funkcije skupština društveno-političkih zajednica;
- mjere ekonomske politike koje se odnose na samoupravne interesne zajednice;
- aktivnost i stavove društveno-političkih organizacija (u prvom redu one koji se izravno odnose na rad SIZ);
- šira društvena zbivanja poznavanje kojih radnim ljudima omogućuje potpunije uključivanje u rad samoupravnih interesnih zajednica i usmjeravanje njihova razvitka.

Osim tih sadržaja koji treba da su zastupljeni u praksi svih oblika samoupravih interesnih zajednica, u nekima od njih treba da informiranje obuhvati i one sadržaje što proizlaze iz njihove specifične društvene funkcije. Postoji također i potreba za selektivnim usmjeravanjem informacija, ovisno o ulozi pojedinih činilaca SIZ ili korisnika informacija. Sadržaji koje smo tu naveli namijenjeni su, u prvom redu, osnovnoj obaviještenosti svih radnih ljudi.

Sredstva i oblici informiranja

Važnost sredstava i oblika informiranja u samoupravnim interesnim zajednicama proizlazi iz ciljeva i zadataka koje u toj oblasti treba ostvariti. A izbor sredstava i njihov karakter u izravnoj su ovisnosti o sadržajima o kojima treba informirati, o opsegu i intenzitetu aktivnosti, o broju i lokaciji subjekata koji u njoj sudjeluju. Ona moraju biti dostatna da bi se uspješno ostvarila funkcija informiranja, a i posve adekvatna svojoj osnovnoj svrsi, koja se sastoji u zahtjevu da ona budu izravno u službi radnih ljudi — da bi u samoupravnom postupku mogli da iznose, brane, usklađuju i ostvaruju svoje interese i potrebe.

Kvaliteta sredstava informiranja ogleda se prvenstveno u tome koliko su sudionika u djelovanju SIZ uključila u proces obavještavanja i koliko se informativna djelatnost ostvaruje racionalno. Zato je neminovna potreba da se, u prvom redu, u taj proces — adekvatno i dosljedno — uključe masovna i druga postojeća sredstva informiranja, koja u radu samoupravnih interesnih zajednica treba da nađu jedno od primarnih područja svoga djelovanja. Istodobno treba težiti primjeni i onih sredstava koja omogućuju neposredniju samoupravnu komunikaciju.

U tom bi poslu pogotovo trebalo angažirati ova sredstva informiranja: 1. tzv. javna masovna sredstva informiranja — a) komunalna, regionalna i republička, b) radio, televizija, novine, časopisi, film; 2. sredstva informiranja organizacija udruženog rada (novine, bilteni, razglasne stanice, itd.); 3. sredstva za elektroničku obradu podataka; 4. sredstva poštanskog prometa.

Neophodno je da samoupravne interesne zajednice, radi što uspješnijeg ostvarivanja funkcije informiranja u svom djelovanju, pokrenu i odjelotvore i posebna, vlastita sredstva i oblike informiranja. Svakako će od veličine SIZ i od drugih uvjeta zavisiti koja i kakva će biti ta sredstva i oblici, međutim, ocjenjujući u prosjeku, bit će sigurno potrebne za pokretanjem i organiziranjem ovih sredstava i oblika informiranja samoupravnih interesnih zajednica: sastanci i drugi oblici okupljanja, novine, bilteni, leci, tekstovi umnoženi strojevima za umnožavanje, brošure, panoi, oglasne ploče, razna tehnička pomagala (teleprinteri, magnetofoni) i dr.

Primjena tih sredstava i pomagala uvjetovana je sadržajima koje će ona prenositi, a i prirodom svakog od njih. To znači da samoupravne interesne zajednice prethodno treba da utvrde cjelovit program informativne djelatnosti, potom da izaberu sredstva i oblike kojim će taj postavljeni program ostva-

riti, pobliže definirajući funkciju svakog sredstva i oblika za koje se opredijele. Bit će i potrebe da samoupravne interesne zajednice, pojedinačno ili udruženo, utvrde konkretne aranžmane s organizacijama udruženog rada, te da — nakon utvrđivanja opsega njihova angažiranja — odluče o potrebi vlastitih medija.

Metode i sistemi informiranja

U samoupravnim interesnim zajednicama treba težiti takvim metodama informiranja kojim će objektivno biti moguće postići najbolje rezultate. Pri tom nema sumnje da će se u samoupravnim interesnim zajednicama prvenstveno voditi računa:

- o tome da se informiranjem obuhvati što više radnih ljudi i njihovih delegata;
- da se radnim ljudima omogući stvarno sudioništvo u donošenju odluka;
- o podsticanju radnih ljudi da koriste informacije i da sudjeluju u odlučivanju.

U informiranju, zatim, ima mjesta i primjeni dobro poznatih praktičnih rješenja kojim se omogućuje najbrže obavještavanje radnih ljudi i njihovih organa, koja su najekonomičnija i garantiraju neophodno odabiranje informacija. U praksi informiranja u SIZ mora se postići sažetost i jednostavnost izražavanja (primjenom postupka pretvaranja složenih sadržaja u jednostavne), tako da su informacije upotrebljive za većinu radnih ljudi.

Mora se, s tim u vezi, radikalno prerasti naročito sadašnje stanje — u kojem prijeti opasnost da informativni materijal postane prije sredstvo manipuliranja delegatom, nego neophodna mu pomoć u odlučivanju. Inače, u utvrđivanju najpogodnijih oblika izražavanja i metoda obrade informacija mnogo će pomoći praksa, ali u procesu stalnog unapređenja uopće samoupravnim interesnim zajednicama treba da pruže pomoć i stručne i znanstvene institucije.

Kao i u svakoj drugoj oblasti društvenog djelovanja, potrebno je da i u samoupravnim interesnim zajednicama djelatnost informiranja čini cjelovit sistem. Budući da je u samoj funkciji odlučivanja radnih ljudi o njihovim životnim interesima, koji se ostvaruju u samoupravnoj interesnoj zajednici, sistem informiranja treba da prožima cjelokupni društveni proces samoupravnog interesnog organiziranja. Njime treba da je povezana sva informativna aktivnost, koja započinje u osnovnim samoupravnim organizacijama i zajednicama, a završava se donošenjem odluka na najvišim razinama interesnog organiziranja i njihovim ostvarenjem. Svi sastavni dijelovi tog jedinstvenog procesa informiranja adekvatnim sistemom treba da su objedinjeni i usklađeni, a sudionicima u njemu trebalo bi da su poznata prava i obaveze u toku davanja i primanja informacija.

Zasnovano na takvoj svrsishodnosti i funkcionalnosti, informiranje u samoupravnim interesnim zajednicama dio je jedinstvenog sistema informiranja u cijelom društvu.

Organizacija i normiranje djelatnosti informiranja

Svaka samoupravna interesna zajednica (uključivši osnovne i udružene) dužna je osigurati uspješno funkcioniranje informativne djelatnosti u svom najširem sastavu. Zato valja da se informiranje organizaciono uključi u osnovnu djelatnost, u ukupni mehanizam putem kojeg se ona ostvaruje i u osnovni program djelovanja. Osim angažiranja delegacija, delegata i drugih sudionika, treba predvidjeti koje će informativne poslove obavljati izvršni organi skupština, stručne službe ili, pak, u većim zajednicama i središtima, posebni

kadrovi, a koje — ako je potrebno — angažirane specijalizirane organizacije djelatnosti informiranja i odredeni centri za informiranje. Svi ti odgovorni sudionici u procesu informiranja djeluju u skladu s potrebama i smjernicama radnih ljudi. Osiguravaju se, znači, potrebni uvjeti za uspješnu informiranost radnih ljudi, što podrazumijeva, među ostalim, da im se, tamo gdje rade i žive, neprestano omogućuje da dolaze do neophodne pristupačne informacije, koja je nezamjenjiva osnovica za mogućnost utjecaja na sva zbivanja.

Samoupravne interesne zajednice obavezne su i da ukupnu svoju djelatnost informiranja dosljedno normiraju. Osnovne postavke — s tim u vezi — određuju se već samoupravnim sporazumom o osnivanju SIZ, a kasnije i statutom, dok su za detaljnije utvrdivanje obaveza samoupravnih interesnih zajednica u vezi s informiranjem neophodni posebni pravilnici. A na taj način radnim ljudima treba osigurati i pravo upravljanja djelatnošću informiranja.

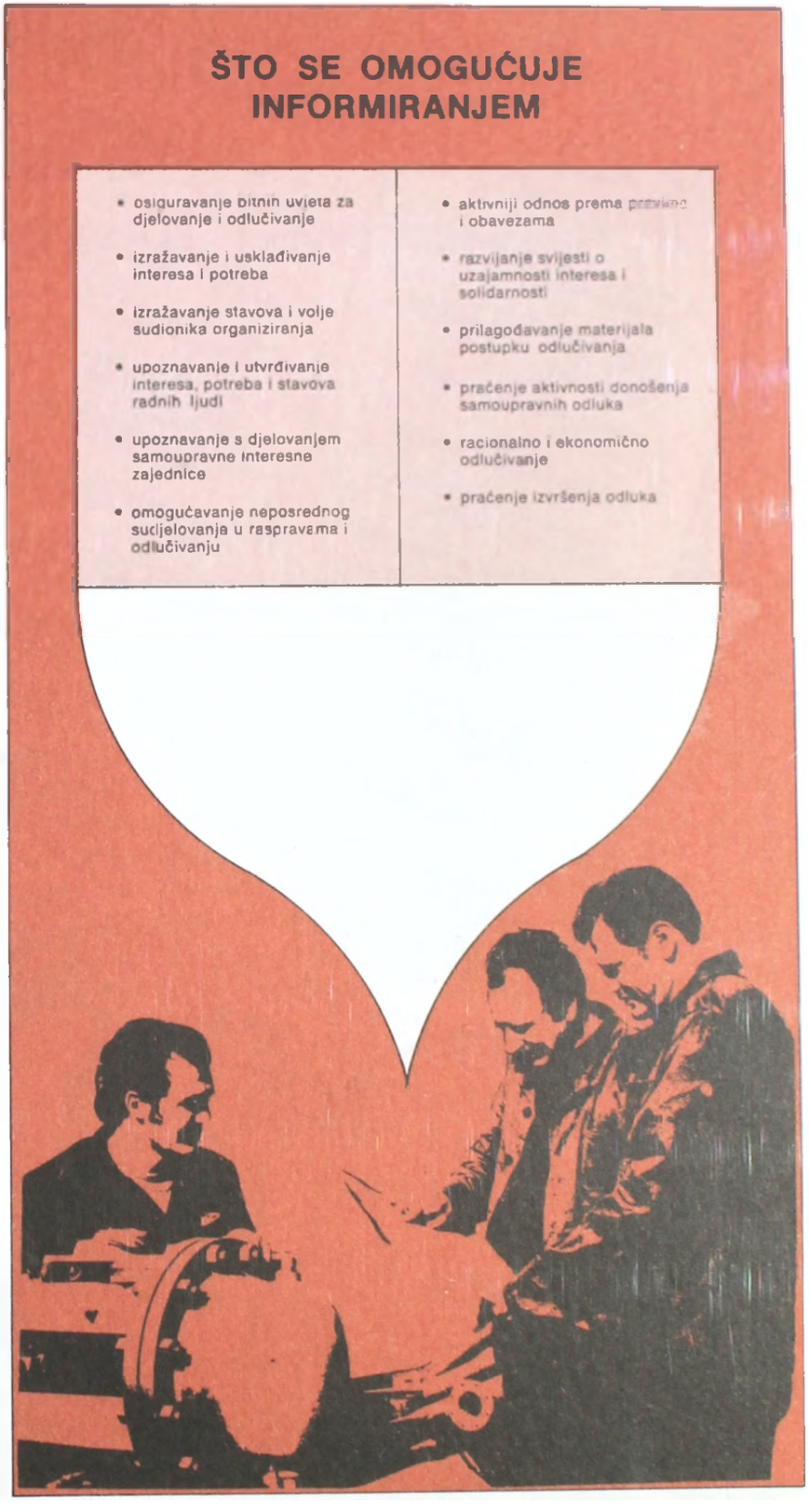

SADRŽAJ INFORMIRANJA

- utvrđivanje i zadovoljavanje potreba radnih ljudi
- općedruštveni interesi i zahtjevi kojima radom zajednica udovoljavamo
- stavovi, prijedlozi i inicijative radnih ljudi
- godišnji i dugoročni programi
- kriteriji i primjena kriterija u ostvarivanju programa
- izvještaji o izvršenju programa
- planovi, rad i problemi radnih organizacija koje razmjenjuju rad — materijalne proizvodnje i društvenih djelatnosti
- izdvajanja iz dohotka za redovno i namjensko osiguravanje
- upotreba sredstava izdvojenih iz dohotka (ulaganja, udruživanja i sl.)
- programi investicija i njihovo ostvarivanje
- godišnji završni računi samoupravnih interesnih zajednica
- aktivnost organa i organizacija, subjekata odlučivanja u samoupravnim interesnim zajednicama
- priprema, usvajanje i ostvarivanje odluka organa SIZ
- statusne promjene u SIZ i njihovim asocijacijama
- donošenje, izmjena i ostvarivanje odredbi samoupravnih akata djelovanje cijelog sistema razmjene rada (svih SIZ)
- ostvarivanje prava i obaveza sudionika u odlučivanju
- ostvarivanje stalne nadzorne uloge skupština društveno-političkih zajednica
- mjere ekonomske politike koje se odnose na zajednice
- stavovi i aktivnost društveno-političkih organizacija
- šira društvena kretanja čije upoznavanje omogućava najbolje usmjeravanje djelatnosti samoupravnih interesnih zajednica

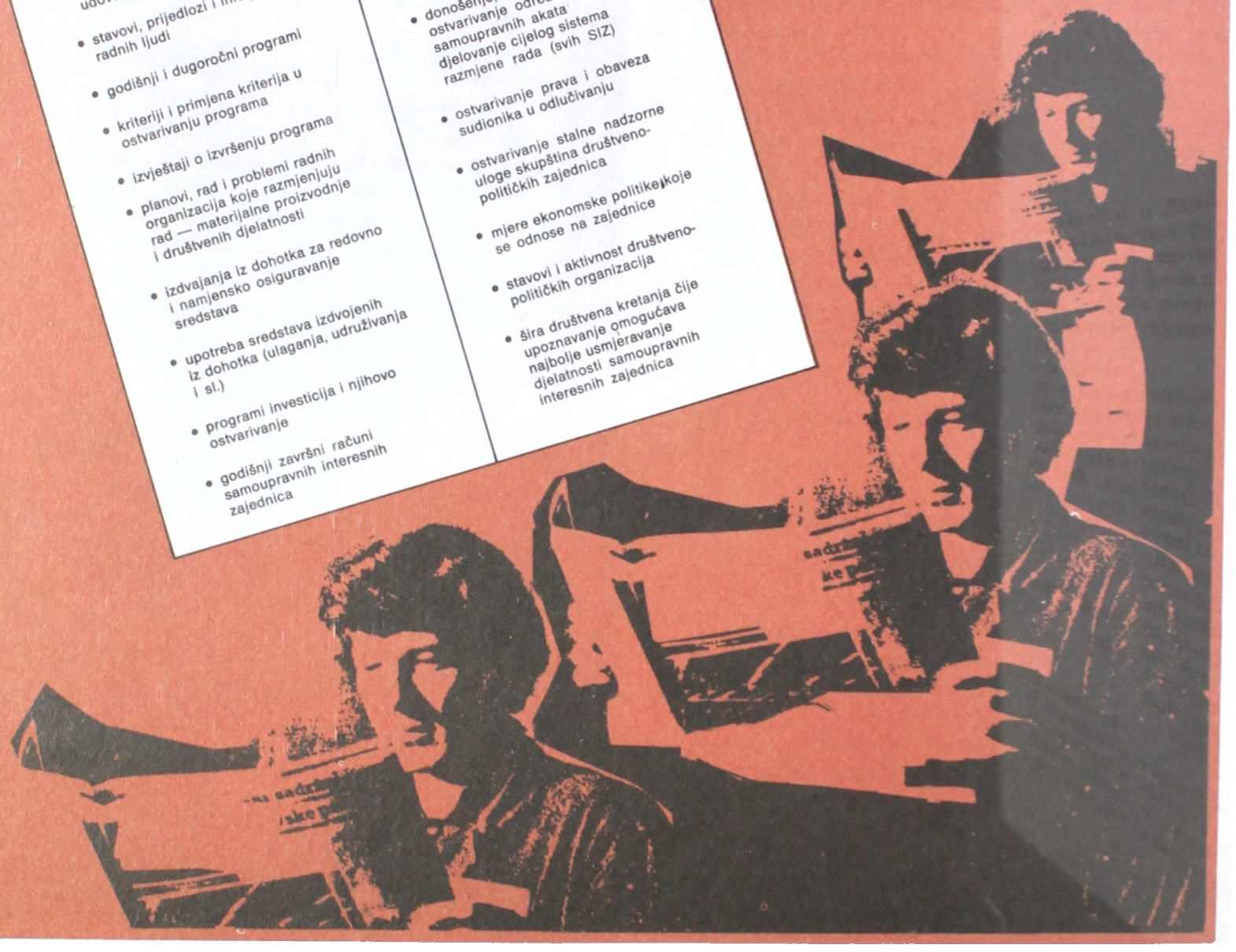

DRAGUTIN BOŽIĆ
ĐORĐE ĐURIĆ

Samoupravni normativni akti u samoupravnim interesnim zajednicama

Prema odredbama Ustava SFRJ i Ustava SRH — prava, obaveze i odgovornosti u međusobnim odnosima u samoupravnim interesnim zajednicama uređuju se samoupravnim sporazumom o njihovu osnivanju, statutom i drugim samoupravnim normativnim aktima.

Toj opsežnoj normativnoj aktivnosti u samoupravnom interesnom organiziranju prijeko je potrebna odgovarajuća stručna pomoć. Radi toga osvrćemo se prvenstveno na to — što bi sve trebalo da sadrže spomenuti samoupravni normativni akti u samoupravnim interesnim zajednicama. Konkretno — radi se o samoupravnim sporazumima SIZ (posebno o samoupravnom sporazumu o osnivanju samoupravne interesne zajednice i samoupravnom sporazumu o programu, udruživanju sredstava i kriterijima za slobodnu razmjenu rada), statutu, o poslovniku o radu delegacija, te poslovniku o radu skupštine samoupravnih interesnih zajednica.

Ti se akti, odmah to valja naglasiti, ne mogu ograničiti samo na ono što se o pojedinim samoupravnim interesnim zajednicama navodi i određuje u odgovarajućim zakonima o njihovu osnivanju, već u svoje sadržaje oni treba da uključe i druge zakonske odredbe, te problematiku međusobnih odnosa sudionika u SIZ, detaljno razrađenu, konkretno utvrđenu i usklađenu prvenstveno s uvjetima sredine u kojoj se radi. U tom odgovornom i složenom poslu, da bi se radilo sa zadovoljavajućim uspjehom, potrebno je — uz neposredno angažiranje radnih ljudi u samoupravnim organizacijama i zajednicama, i aktivno sudjelovanje organa društveno-političkih zajednica i društveno-političkih organizacija, koje su — uostalom — ustavno za to i odgovorne.

Uređivanje odnosa samoupravnim sporazumima

Samoupravni je sporazum oblik općeg akta osnovne organizacije udruženog rada, neke druge samoupravne organizacije ili zajednice koji, kada ga zaključe, obavezuje sve sudionike sporazumijevanja. Zato se zakon-

skim propisima i određuje da se samoupravni sporazumi usvajaju načinom i postupkom kojim se u samoupravnoj organizaciji ili zajednici donose i opći akti.

U samoupravnim organizacijama i samoupravnim interesnim zajednicama samoupravni sporazum na osnovi kojeg je izvršeno njihovo udruživanje ili osnivanje najviši je njihov opći akt. Zato ostali opći akti tih samoupravnih organizacija i samoupravnih interesnih zajednica ne smiju biti u suprotnosti sa spomenutim samoupravnim sporazumom, kao — naravno — što ni odredbe tih samoupravnih sporazuma ne mogu biti u neskladu s onim što su prethodno utvrđene odgovarajućim zakonima.

Zavisno od načina na koji je izrađen, samoupravnim se sporazumom, u određenim slučajevima, pojedini opći akti mogu i zamijeniti. Tada njegove odredbe o toj određenoj problematici moraju biti dovoljno konkretne i neposredno primjenljive.

U sistemu samoupravnog interesnog organiziranja prava, obaveze i odgovornosti u međusobnim odnosima u SIZ određuju se samoupravnim sporazumom o njihovu osnivanju. Obaveza je tih sporazuma da — načelno zasnovani na ustavnim i zakonskim odredbama — te odnose razrade i urede što konkretnije.

A treba reći da se, zasad, u tom poslu nije dovoljno uspjelo. Razlozi su nam poznati — onemogućili su nas u tome kratki rokovi u kojima je trebalo donijeti samoupravne sporazume o osnivanju SIZ.

U još nepovoljnijim uvjetima nastajali su samoupravni sporazumi o programu, udruživanju sredstava i kriterijima za slobodnu razmjenu rada. Iako su ustavne i zakonske intencije sasvim određene — da se i tim aktima doprinese daljnjoj izgradnji novih društvenih odnosa na samoupravnim osnovama, u nekim primjerima tih sporazuma nedostaju čak i najbitniji sadržaji.

Taj je važni društveni zadatak, dakle, još uvijek pred nama. Postojeće samoupravne sporazume detaljnije treba analizirati, i više ih — kada se za to ukaže pogodna prilika — prilagoditi uvjetima, zahtjevima, potrebama i mogućnosti određenih sredina i djelatnosti, jer tek kao regulatori zasnovani na tim bitnim životnim elementima, mogu biti djelotvorna sredstva.

Budući da se dalje detaljnije osvrćemo na obavezne sadržaje obaju spomenutih samoupravnih sporazuma potrebno je, možda, reći da smo pri njihovu iznošenju posebna obrazloženja izbjegli u vezi sa samoupravnim sporazumom o osnivanju SIZ — smatrajući ga jednostavnijim i terminološki razumljivijim aktom, a što nismo mogli učiniti i u osvrtu na samoupravni sporazum o programu, udruživanju sredstava i kriterijima za slobodnu razmjenu rada, jer je često riječ o pojmovima koji nisu osobito poznati.

Sadržina samoupravnih sporazuma o osnivanju samoupravne interesne zajednice

Sistem samoupravnih interesnih zajednica podrazumijeva potrebu osnivanja samoupravne interesne zajednice na različitim stupnjevima interesnog organiziranja, budući da sami za sebe ti stupnjevi ne bi mogli postojati. S tim u vezi, i Ustav SRH sadrži određene organizacione odredbe, jer su i organizaciona rješenja vrlo važna za sadržajnije i uspješnije obavljanje zadataka u samoupravnim interesnim zajednicama.

Na svakoj razini (stupnju) samoupravnog interesnog organiziranja (OSIZ, SIZ, USIZ, RSIZ) donosi se posebni samoupravni sporazum o osnivanju. Međutim, a što je vrijedno naročito naglasiti, radni ljudi s nacrtima samoupravnih sporazuma o osnivanju osnovne samoupravne interesne zajednice i samoupra-

ne interesne zajednice treba istodobno da razmatraju i nacrte samoupravnih sporazuma o konstituiranju gradske, regionalne, funkcionalne i republičke samoupravne interesne zajednice. Radni se, dakle, ljudi u osnovnim samoupravnim organizacijama i zajednicama izjašnjavaju o cjelokupnom sistemu organiziranja i konstituiranja samoupravnih interesnih zajednica na određenom području, bez obzira na kojim se sve stupnjevima one organiziraju i konstituiraju.

Konkretna sadržina sporazuma o osnivanju SIZ ovisna je o vrsti samoupravne interesne zajednice — i s obzirom na djelatnost u kojoj se osniva i s obzirom na njezinu razinu organiziranja. No, navodimo samo ono što se može smatrati najvažnijom sadržinom samoupravnih sporazuma o osnivanju samoupravnih interesnih zajednica — neovisno o razini na kojoj se one organiziraju.

Radi se, dakle, o najbitnijim zajedničkim elementima:

- popis sudionika sporazumijevanja (koji sporazum zaključuju);
- područje za koje se osniva SIZ (ako se formira na područnom principu);
- ciljevi i zadaci samoupravne interesne zajednice;
- djelatnost SIZ i poslovi od zajedničkog interesa za njezine članove;
- društveno-ekonomski odnosi i odnosi u slobodnoj razmjeni rada (pri tome su naročito važni — programiranje djelatnosti, tj. način donošenja programa, te način osiguranja i izvor sredstava za ostvarivanje djelatnosti zajednice i način utvrđivanja visine potrebnih sredstava);
- način odlučivanja o poslovima u SIZ — tj. o čemu se odlučuje neposredno, koja su ovlaštenja delegacija u odlučivanju, i sl.
- način i postupak osnivanja i opozivanja delegacija;
- osnovna prava, dužnosti i odgovornosti članova delegacija;
- način organiziranja i sastav skupštine zajednice;
- broj delegata i način njihova delegiranja u skupštinu zajednice, te način opozivanja delegata;
- osnovna prava, dužnosti i odgovornosti delegata;
- način osnivanja i sastav izvršnih i drugih organa za obavljanje određenih poslova iz nadležnosti zajednice, djelokrug njihova rada, ovlaštenja i odgovornosti skupštini SIZ;
- organizacija i zadaci samostalne ili zajedničke stručne službe zajednice ili naziv stručne službe druge samoupravne organizacije kojoj se povjeravaju poslovi SIZ;
- djelokrug, ovlaštenja i neposredna odgovornost skupštine i drugih organa samoupravne interesne zajednice;
- način ostvarivanja kontrole članova zajednice nad radom skupštine, njezinih organa i stručne službe;
- sastav, način izbora i nadležnost samoupravne kontrole radnih ljudi članova SIZ;
- način informiranja o radu skupštine i njezinih organa i o radu stručne službe;
- sastav i naziv skupštine SIZ koja se eventualno ovlašćuje da predstavlja druge skupštine SIZ (npr., u oblasti odgoja i obrazovanja) i da, kao ravnopravno vijeće, u skupštini odgovarajuće društveno-političke zajednice odlučuje o predmetima iz nadležnosti skupštine, a koja su u vezi s djelatnošću SIZ;
- načela, uvjeti i postupak za osnivanje osnovnih SIZ, te njihov odnos prema samoupravnoj interesnoj zajednici;
- položaj i prava društvenih organizacija u zajednici, a u vezi s djelatnostima za koje je to utvrđeno zakonom (npr., u oblasti fizičke kulture);
- mjere za ostvarivanje samoupravnog sporazuma;

• način i postupak za rješavanje sporova u primjeni samoupravnog sporazuma;

• način i postupak za izmjenu sporazuma;

• način donošenja statuta i ostalih akata zajednice;

• način objavljivanja akata zajednice;

• sve ostalo što je od zajedničkog interesa za radne ljude i samoupravne organizacije i zajednice organizirane u samoupravnim interesnim zajednicama.

Sadržina samoupravnih sporazuma o programu, udruživanju sredstava i kriterijima za slobodnu razmjenu rada

U vezi sa samoupravnim sporazumom o programu, udruživanju sredstava i kriterijima za slobodnu razmjenu rada sudionicima sporazumijevanja uvijek se, kao najpreče, postavlja pitanje — kako uopće sačiniti taj samoupravni normativni akt, kojim — u najvećoj mjeri — treba osigurati razvoj novih društveno-ekonomskih odnosa putem slobodne razmjene rada. Jer — normativno oblikovanje te problematike traži, i to od svih sudionika zainteresiranih za sporazumijevanje — zaista kreativan pristup.

Samoupravni sporazum o programu, udruživanju sredstava i kriterijima za slobodnu razmjenu rada trebalo bi da sadrži:

• popis (naziv) sudionika sporazumijevanja — korisnika i davalaca usluga;

• kratku »bilancu« prethodnog stanja zadovoljavanja potreba u djelatnosti SIZ;

• izvještaj o tome u što su se sve sredstva trošila prije sporazumijevanja.

• Zatim — neophodno je sporazumom utvrditi program zadovoljavanja potreba u određenoj godini — s naznakom opsega programa koji će svaka osnovna organizacija udruženog rada društvene djelatnosti i radna zajednica stručne službe ostvariti u toj godini. Planovi razvoja i godišnji programi djelatnosti, koji su podloga za izradu samoupravnih sporazuma o sredstvima potrebnim za ostvarivanje programa, moraju biti u skladu s planovima razvoja društvenih djelatnosti, utvrđenim u planovima osnovnih organizacija udruženog rada, mjesnih zajednica i drugih samoupravnih organizacija i zajednica, te planovima društveno-političkih zajednica. Ti su programi neposredna osnova slobodne razmjene rada, s tim da se veličina sredstava za ostvarivanje programa djelatnosti utvrđuje na osnovi kriterija koji definiraju razmjenu rada i na taj je način čine slobodnom.

• Sporazumom treba da se utvrdi i raspored sredstava za izvršenje programa određene SIZ, što znači da prethodno valja odrediti koje će se potrebe na kojoj razini (u kojoj samoupravnoj interesnoj zajednici — od osnovne do republičke) ostvariti.

• Određuju se i sredstva za rad stručne službe samoupravne interesne zajednice, a u skladu s potrebom da se, što više, izjednači položaj svih ljudi u radnim zajednicama tih službi, i da se njihovo nagrađivanje učini ovisnim o programu koji ostvaruju u samoupravnim interesnim zajednicama. Treba pri tom utvrditi da li stručna služba koja obavlja poslove za samoupravnu interesnu zajednicu ostvaruje dohodak iz ukupnog prihoda ili pak neposredno. Međutim, u oba slučaja (i za dohodak i za ukupni prihod) čini se to putem slobodne razmjene rada.

• Stope izdvajanja sredstava prema doprinosu društvenih djelatnosti: samoupravnim se sporazumom ne određuju samo ukupna sredstva za djelatnost u pojedinoj samoupravnoj interesnoj zajednici, već se regulira i visina

sredstava koje će osnovne ogranizacije udruženog rada izdvajati iz dohotka, radnici iz osobnih dohodaka, a ostali radni ljudi iz dohotka i drugih prihoda. Samoupravni sporazum ne bi trebao sadržati samo odredbe o stopama, već istodobno i jasno utvrđen program i način njegova ostvarivanja.

• Sadržina je sporazuma i cijena usluga. Naime, u društvenim djelatnostima kao, npr., u obrazovanju, znanosti, kulturi, zdravstvu, itd. — ukupni se prihod ostvaruje na osnovi naknada za izvršene usluge, što predstavlja cijenu usluge, koja dominira u slobodnoj razmjeni rada između njezinih korisnika i davalaca. Samoupravnim sporazumom mogu se, prema potrebi, utvrditi i druge osnove ostvarivanja ukupnog prihoda u tim društvenim djelatnostima.

• Dohodak organizacija udruženog rada društvenih djelatnosti također mora biti utvrđen samoupravnim sporazumom. Radnici osnovnih organizacija udruženog rada društvenih djelatnosti ostvaruju svoj dohodak iz ukupnog prihoda — slobodnom razmjenom rada s radnicima u osnovnim organizacijama udruženog rada materijalne proizvodnje (bilo neposredno ili u samoupravnoj interesnoj zajednici putem cijene usluga). Zapravo, u samoupravnim se sporazumima određuje samo akontirani dohodak, jer se stvarna veličina dohotka, ukupnog prihoda, može utvrditi tek na kraju godine (kalendarske ili, npr., za obrazovanje, školske), dakle — kada je poznato koliki je dohodak ostvarila osnovna organizacija udruženog rada materijalne proizvodnje i kada skupština samoupravne interesne zajednice može ocijeniti ostvarenje programa djelatnosti utvrđenog samoupravnim sporazumom.

• Obavezni su sadržaj samoupravnog sporazuma o programu, udruživanju sredstava i kriterijima za slobodnu razmjenu rada i kriteriji za vrednovanje rada, tj. za stjecanje dohotka osnovnih organizacija udruženog rada društvenih djelatnosti. Osim obavezne primjene kriterija određenih samoupravnim sporazumom o stjecanju i raspodjeli dohotka, moraju se utvrditi i struktura dohotka i kriterij za svaki element dohotka:

— za materijalne troškove — samoupravnim sporazumom treba utvrditi osnove i mjerila prema kojem će se određivati sredstva za materijalne djelatnosti, a kojima treba što racionalnije raspolagati;

— troškove amortizacije — pri utvrđivanju visine tih troškova, polazeći prvenstveno od mogućnosti materijalne proizvodnje (i zajedničkih interesa) da staru opremu zamjenjuje novom, potrebno je, osim u planovima društveno-političkih zajednica, i u planovima osnovnih organizacija udruženog rada utvrditi mogući standard zadovoljavanja zajedničkih potreba i dinamiku zamjene postojećih osnovnih sredstava u društvenim djelatnostima;

— osobne dohotke radnika — davalaca usluga — u nastojanju da se izjednači društveno-ekonomski položaj svih radnika, potrebno je i u samoupravnom sporazumu utvrditi kriterije prema kojima će osobne dohotke i radnici u društvenim djelatnostima ostvarivati prema radu;

— fondove — samoupravnim sporazumom treba utvrditi sredstva obaveznog rezervnog fonda, poslovnog fonda i fonda zajedničke potrošnje;

— sredstva za proširenje materijalne osnove rada — veći dio sredstava za proširenje materijalne osnove rada alimentira se iz namjenkih sredstava i putem posebnog samoupravnog sporazuma koji zaključuju korisnici usluge - osnivači samoupravne interesne zajednice; dakle, samoupravnim sporazumom o programu, udruživanju sredstava i kriterijima za slobodnu razmjenu rada utvrđuje se samo

dio sredstava za proširenje materijalne osnove rada, koji se priznaje u cijeni usluga.

• Opseg sredstava solidarnosti — u samoupravnom sporazumu treba navesti kolika će se sredstva udruživati na principu solidarnosti, te kojoj će se ona samoupravnoj interesnoj zajednici dostavljati, a — po mogućnosti — i osnovnoj organizaciji udruženog rada društvenih djelatnosti ili radnoj zajednici stručnih službi koje će ostvarivati zadovoljavanje solidarno dogovorenih zajedničkih potreba.

Samoupravni sporazum o programu, udruživanju sredstava i kriterijima za slobodnu razmjenu rada određuje još i sadrži:

• djelokrug, odgovornost i ovlaštenja skupštine i njenih organa u ostvarivanju sporazuma;

• ovlaštenje delegacija da odlučuju o predmetima iz samoupravnog sporazuma;

• način praćenja i kontrole ostvarivanja samoupravnog sporazuma;

• zatim — način vrednovanja izvršenog programa;

• i na kraju — način informiranja radnih ljudi, te minimum informacija koje im treba pružiti o ostvarivanju samoupravnog sporazuma.

Mogućom sadržinom samoupravnog sporazuma o osnivanju SIZ i samoupravnog sporazuma o programu, udruživanju sredstava i kriterijima za slobodnu razmjenu rada, koju smo navodili, treba se služiti tek kao podsjetnikom, a u svakoj konkretnoj sredini i djelatnosti sadržina tih izuzetno važnih samoupravnih akata, kao što smo i rekli, treba da je potaknuta i određena stvarnim potrebama, mogućnostima, položajem, uvjetima rada i drugim specifičnostima — koje će, zajedno s tim sporazumima i njihovim ostvarenjem, najpotpunije odražavati tu konkretnu sredinu i djelatnost, njihove težnje i snage.

Što sadrži statut samoupravne interesne zajednice?

Statut samoupravne interesne zajednice samoupravni je opći akt kojim se uređuju poslovi koji su od zajedničkog interesa za članove samoupravne interesne zajednice, način odlučivanja o tim poslovima, djelokrug, ovlaštenja i odgovornost skupštine i drugih organa zajednice, i sve drugo što je od zajedničkog interesa radnih ljudi i samoupravnih organizacija i zajednica, organiziranih u samoupravnoj interesnoj zajednici. Donosi ga skupština samoupravne interesne zajednice, a sadržaj mu i odredbe moraju biti u skladu s Ustavom i zakonima, statutom društveno-političke zajednice i samoupravnim sporazumom o osnivanju samoupravne interesne zajednice.

Sadržaj statuta samoupravne interesne zajednice utvrđen je, uglavnom općenito, Ustavom i zakonima kojima se uređuje osnivanje samoupravnih interesnih zajednica u pojedinim društvenim oblastima. No, pored tog općenitog određenja sadržaja statuta i u Ustavu i u tim zakonima navedene su posebice i neke odredbe koje su vrlo važne za organiziranje i funkcioniranje samoupravnih interesnih zajednica, a za koje je utvrđeno da se konkretno određuju statutom SIZ.

Polazeći od spomenutih pravnih akata, a i od ustavnog položaja i uloge samoupravnih zajednica, iznijet ćemo što bi sve trebalo biti predmet statutarnog reguliranja u samoupravnim interesnim zajednicama.

Statut samoupravne interesne zajednice treba, najprije, da sadrži uvodni dio. U njemu se naznačuje pravni temelj za donošenje akta, a što je, zapravo, odredba odgovarajućeg zakona kojim se utvrđuju samoupravne interesne zajednice u određenoj oblasti ili odredba samoupravnog sporazuma o osnivanju samoupravne interesne zajednice (ako osnivanje SIZ u nekoj oblasti nije uređeno posebnim

zakonom). Tu još treba navesti da statut donosi skupština samoupravne interesne zajednice na svome zasjedanju (navesti dan, mjesec i godinu održavanja sjednice skupštine). U statutu samoupravnih interesnih zajednica čije su skupštine sastavljene od dvaju vijeća potrebno je naznačiti da se akt donosi na njihovoj zajedničkoj sjednici.

Nakon tog uvodnog dijela navodi se naziv akta i puni naziv odgovarajuće samoupravne interesne zajednice.

Statut, nadalje, svojim općim odredbama treba da izrazi neke opće principe važne za organiziranje i funkcioniranje samoupravne interesne zajednice. Tako se u općim odredbama može, najprije, navesti samoupravni sporazum o osnivanju samoupravne interesne zajednice i, okvirno, zadaci i poslovi samoupravne interesne zajednice, tj. ciljevi radi kojih je zajednica osnovana. Potom se naznačuje naziv samoupravne interesne zajednice, njeno sjedište, te podatak da samoupravna interesna zajednica ima svojstvo pravne osobe.

Ako samoupravna interesna zajednica obavlja djelatnost od posebnog društvenog interesa (što je utvrđeno Ustavom, zakonom i — s tim u skladu — odlukom skupštine društveno-političke zajednice), to u općim odredbama valja posebno istaći. Tu je mjesto i uobičajenoj odredbi o pečatu. Nadalje, u općim se odredbama može navesti kako je organizirano upravljanje u samoupravnoj interesnoj zajednici i kako se osiguravaju sredstva za obavljanje zadataka i poslova samoupravne interesne zajednice, tj. kako se utvrđuje program zadovoljavanja određenih zajedničkih potreba, kriteriji za slobodnu razmjenu rada — ako se ona ostvaruje u određenoj interesnoj zajednici — i udruživanje sredstava.

Predstavljanje i zastupanje samoupravne interesne zajednice (npr., predstavlja je predsjednik skupštine, a zastupa je inokosni poslovodni organ) također se regulira općim odredbama statuta, utvrđuju obaveze obavještavanja radnih ljudi o radu organa zajednice, a i obavještavanja javnosti uopće, te obaveza suradnje zajednice u ostvarivanju zadataka s drugim samoupravnim interesnim zajednicama, samoupravnim organizacijama i zajednicama i društvenim zajednicama, te društveno-političkim organizacijama radi organiziranog i uspješnog ostvarivanja politike i razvoja oblasti u kojoj zajednica djeluje.

Polazeći od poslova i zadataka samoupravne interesne zajednice, utvrđenih u samoupravnom sporazumu o osnivanju, a i poslova i zadataka definiranih u odgovarajućem zakonu kojim se uređuje interesno organiziranje u određenoj oblasti, statutom treba, što konkretnije i detaljnije, odrediti djelatnost samoupravne interesne zajednice, navodeći i nabrajajući poslove čije se obavljanje organizira u SIZ.

S obzirom da se samoupravna interesna zajednica osniva radi zadovoljavanja određenih osobnih i zajedničkih potreba, u dijelu statuta u kojem se utvrđuje i opisuje djelatnost zajednice valja navesti i uvjete koje trebaju ispunjavati radni ljudi, organizirani u samoupravnu interesnu zajednicu, za ostvarivanje pojedinih prava u vezi s djelatnošću samoupravne interesne zajednice, a i postupak za ostvarivanje tih prava.

U statutu je — potom — obaveza regulirati samoupravljanje u samoupravnoj interesnoj zajednici i njegovu organizaciju. Utvrđuju se najprije oblici neposrednog upravljanja u SIZ, a to su: zborovi korisnika i zborovi davalaca usluga, te referendum. U vezi s održavanjem zborova korisnika i zborova davalaca usluga statut određuje način na koji se utvrđuju područja za koja se zborovi održavaju, postupak za sazivanje zborova, predmet odlučivanja zborova (to će, u pravilu, biti najvažnija problematika u vezi s djelatnošću samoupravne interesne zajednice, za koju je neophodno neposredno odlučivanje radnih ljudi na zborovima), te način donošenja odluka na zborovima. Da se tekst

statuta ne bi opterećivao detaljnijim odredbama o načinu rada zborova i postupku njihova djelovanja, bilo bi korisno statutom ovlastiti skupštinu samoupravne interesne zajednice da propiše način i postupak sazivanja i održavanja tih zborova, postupak donošenja odluka na zborovima i izvršavanja zaključaka.

Također, statutom bi trebalo ovlastiti skupštinu samoupravne interesne zajednice da može raspisati referendum — radi izjašnjavanja korisnika i davalaca usluga o posebno važnim pitanjima njezine nadležnosti. Raspisivanje referenduma može se predvidjeti samo za korisnike usluga, kad se radi o isključivo njihovu predmetu odlučivanja i interesu.

Zatim, statutom se regulira i osnivanje delegacija, te prava, dužnosti i odgovornosti delegacija i delegata. Tim bi se aktom moglo istaći da se delegacije osnivaju u samoupravnim organizacijama i zajednicama — članicama samoupravne interesne zajednice — tako kao što je utvrđeno statutima tih organizacija i zajednica, a u skladu sa Zakonom o izboru i opozivu delegacija i samoupravnim sporazumom o osnivanju interesne zajednice. O pravima i dužnosti delegacija trebalo bi navesti da se one izjašnjavaju o problematici koja je utvrđena samoupravnim sporazumom o osnivanju samoupravne interesne zajednice. Tu je potrebno odrediti i odgovornost člana delegacije (on je odgovoran radnim ljudima koji su ga birali), osobito u vezi s njegovom obavezom upoznavanja radnih ljudi s radom delegacije i radom samoupravne interesne zajednice. U skladu sa samoupravnim sporazumom o osnivanju interesne zajednice, statutom se određuje i način delegiranja delegata u skupštinu samoupravne interesne zajednice (za sjednicu skupštine, za određeno razdoblje ili prema predmetima o kojima će se u skupštini raspravljati ili odlučivati). Utvrđivanje, pak, prava i dužnosti delegata trebalo bi da obuhvati njihovu obavezu da rade i u skupštini zajednice odlučuju u skladu sa smjernicama i osnovnim stavovima delegacija koje su ih izabrale, da o radu skupštine i o svome radu u skupštini redovno obavještavaju delegacije, da u skupštini pokreću razmatranja koja su važna za ostvarivanje zadataka zajednice, i dr.

U dijelu statuta u kojem se regulira organizacija samoupravne interesne zajednice treba utvrditi organizaciju skupštine kao najvišeg organa upravljanja u zajednici (broj vijeća) i njen sastav (broj delegata, ukupno i po vijećima) i djelokrug rada skupštine i njenih vijeća. U statutu SIZ sa skupštinom organiziranom od dvaju (ili triju) vijeća određuje se i to o čemu se sve raspravlja i odlučuje na zajedničkoj sjednici, a što je u nadležnosti pojedinih vijeća da rasprave i odluče pojedinačno i odvojeno.

Tako bi, primjerice, skupština samoupravne interesne zajednice na zajedničkoj sjednici mogla raspravljati i odlučivati o donošenju statuta, donošenju programa djelatnosti, financijskog plana, o usvajanju završnog računa, zatim — mogla bi razmatrati ostvarivanje politike i razvoja u oblasti u kojoj djeluje interesna zajednica, itd. Na zajedničkoj se sjednici, također, bira predsjednik i potpredsjednik skupštine, članovi skupštinskih radnih tijela (odbora, komisija i sl.), imenuje inokosni poslovodni organ (tajnik), donosi poslovnik o radu skupštine i dr.

Naravno, na odvojenim se sjednicama samostalno razmatra i odlučuje o svemu što je isključivo ili pretežno u interesu samo pojedinih vijeća koja skupštinu čine.

Statutom se određuje i način donošenja odluka skupštine i njenih vijeća (potreban broj glasova delegata, kojih delegata i sl.), te postupak koji se primjenjuje kada se na zajedničkoj sjednici vijeća odluka ne može donijeti s potrebnom većinom glasova delegata.

Statutom samoupravne interesne zajednice trebalo bi ovlastiti skupštinu da donese poslovnik o svome radu i o radu vijeća.

U dijelu statuta u kojem se uređuje organizacija i način rada skupštine utvrđuju se — nadalje — prava i dužnosti delegata u vezi s njihovim radom u skupštini. Tako bi se moglo navesti da je pravo i dužnost delegata da prisustvuju sjednicama skupštine i vijeća, da na tim sjednicama odlučuju, daju mišljenja i prijedloge o predmetima koji se raspravljaju, da biraju organe skupštine, te da i sami u njih budu birani, da predlažu skupštini donošenje općih akata . . .

Položaj, prava i dužnosti predsjednika i potpredsjednika skupštine, te predsjednika vijeća također se određuju statutom SIZ.

Inače, predsjednik skupštine ima pravo i dužnost da predstavlja skupštinu, saziva sjednice i predsjedava im, usklađuje rad skupštine i njenih vijeća, da se brine o primjeni samoupravnog sporazuma o osnivanju samoupravne interesne zajednice, statuta SIZ, poslovnika i drugih samoupravnih normativnih akata zajednice, brine se o objavljivanju donesenih općih akata, potpisuje akte koje donosi skupština, itd. Valjalo bi odrediti da predsjednika skupštine, kada je to potrebno, zamjenjuje potpredsjednik skupštine. Predsjednici, pak, pojedinih vijeća sazivaju sjednice vijeća, predsjedavaju im, predlažu dnevni red, i sl.

Vrijeme na koje se biraju predsjednik i potpredsjednik skupštine, te predsjednici vijeća, a i mogućnost njihova razrješenja i prije isteka tog vremena, isto mora biti određeno u tom normativnom aktu.

• Izvršni odbor statutom SIZ definira se kao kolegijalni izvršni organ skupštine, kojem se povjerava funkcija izvršenja. Mora se utvrditi broj članova tog organa i njegov sastav (npr., koliko se članova iz kojega vijeća u nj bira, trajanje mandata članova izvršnog odbora, a i mogućnost da se pojedini njegovi članovi razriješe i prije no što im istekne mandat). Tu se određuje i odgovornost izvršnog odbora koju snosi za svoj rad u ostvarivanju izvršne funkcije pred skupštinom (npr., obaveza redovitog podnošenja izvještaja o radu, mogućnost da se u skupštini pokrene pitanje odgovornosti izvršnog odobra, i sl.). Utvrđuje se tu, također, prava i dužnosti izvršnog odbora: predlaganje skupštini donošenja statuta, njegovih dopuna i izmjena, podnošenje prijedloga programa razvoja, financijskog plana i završnog računa, te općih akata, zatim — briga o ostvarivanju samoupravnog sporazuma o osnivanju samoupravne interesne zajednice i o izvršenju odluka i zaključaka skupštine i njenih vijeća . . .

• Skupština samoupravne interesne zajednice i njena vijeća osnivaju svoja radna tijela (npr., komisije i odbori), a statutom se orijentaciono određuje njihova uloga i zadatak (razmatraju, npr., i utvrđuju pojedine prijedloge — akata, odluka i dr.), njihov sastav, trajanje mandata članova radnih tijela, itd. Za reguliranje osnivanja tih radnih tijela i za detaljno utvrđivanje njihovih zadataka, sastava, načina rada i dr. statutom bi trebalo ovlastiti skupštinu da ona to učini svojim poslovnikom.

• Potrebno je, nadalje, definirati položaj, prava i dužnosti, te odgovornost inokosnog poslovodnog organa (tajnika ili sl.), a posebno u skladu s odredbama zakona kojim se određuje osnivanje samoupravnih interesnih zajednica u pojedinim djelatnostima zbog nekih specifičnosti u njima koje se odnose upravo na taj organ.

Svakako, u statutu valja navesti da inokosni poslovodni organ imenuje skupština, da skupštini odgovara za svoj rad, uvjete koje mora ispunjavati u vezi sa stručnom spremom, radnim iskustvom i dr.

Inokosni poslovodni organ dužan je osigurati obavljanje poslova za samoupravnu interesnu zajednicu, odgovoran je za zakonitost u radu i poslovanju SIZ, dužan je pripremati i organizirati rad sjednica skupštine i u tome surađivati s predsjednikom skupštine i predsjednicima vijeća. Statutom se naročito

određuje i obaveza inokosnog poslovodnog organa da u radu i poslovanju SIZ osigurava izvršenje zakona i drugih propisa, samoupravnog sporazuma o osnivanju samoupravne interesne zajednice, statuta i drugih općih akata SIZ, da zastupa zajednicu u imovinskim pitanjima, zaključuje ugovore u skladu s datim ovlaštenjima . . . Budući da je taj organ odgovoran za zakonitost rada i poslovanja samoupravne interesne zajednice, bilo bi prihvatljivo statutom ga obavezati da donosioca nekog općeg akta zajednice upozori na eventualnu njegovu nezakonitost — ako se o njoj doista i radi. Tada bi — ako donosilac, i nakon tog upozorenja, odbije ili propusti da sporni akt uskladi sa zakonom, inokosni poslovodni organ valjalo obavezati da o tome obavijesti nadležni organ skupštine društvenopolitičke zajednice, koji kontrolira zakonitost općih akata samoupravnih organizacija i zajednica.

• Kao opći samoupravni normativni akt statut SIZ uređuje i rad stručne službe samoupravne interesne zajednice, a i pri tom je obavezna usklađenost s odredbama zakona o osnivanju SIZ u pojedinim djelatnostima, osobito zbog toga što su njima — u vezi s radom stručnih službi nekih samoupravnih interesnih zajednica — izražene i odgovarajuće specifičnosti (centar za socijalni rad, npr.). Točno valja naznačiti poslove i zadatke stručne službe, a to su — među ostalim — pripremanje materijala za sjednice skupštine, njenih vijeća i radnih tijela, te izvršnog odbora, poslovi u vezi s izvršavanjem odluka i zaključaka skupštine i njenih organa, vođenje propisanih evidencija i dokumentacije i stručna pomoć delegatima u skupštini. Statut može definirati i samoupravni položaj radnika stručne službe (da radnici stručne službe čine radnu zajednicu, da inokosni poslovodni organ može obustaviti izvršenje samoupravnih općih akata koje donosi radna zajednica, i dr.).

• Odgovarajućim odredbama i samoupravna radnička kontrola (osnivanje, njena prava i dužnosti, način rada) mora u tom aktu biti određena. Skupština samoupravne interesne zajednice osniva organ samoupravne radničke kontrole (komisiju, odbor ili sl.) i imenuje njene članove (između članova delegacija, s tim da delegat u skupštini ne može biti član samoupravne radničke kontrole). Aktom se određuje i broj članova samoupravne radničke kontrole i trajanje njihova mandata.

Zadaci i poslovi samoupravne radničke kontrole statutom se osobito konkretno navode. Taj organ — među ostalim — prati rad samoupravne interesne zajednice i njenih organa, traži da se — s tim u vezi — određeni predmeti razmotre i riješe i kontrolira namjensku upotrebu sredstava.

Samoupravna je radnička kontrola u skupštini SIZ dužna da svaku nezakonitost postupaka i rada pojedinih organa ili pojedinaca (prekršaj, privredni prijestup, krivično djelo) prijavi nadležnom državnom organu,. a što treba da je statutarna obaveza tog organa. Tim se aktom samoupravna radnička kontrola, također, obavezuje da o svom radu, zapažanjima, prijedlozima i poduzetim mjerama redovito obavještava skupštinu samoupravne interesne zajednice i delegacije. Ali, način rada i funkcioniranje samoupravne radničke kontrole mogu se pobliže urediti i posebnim općim aktom.

• Informiranje i javnost rada samoupravne interesne zajednice i njenih organa statut regulira tako da utvrđuje obavezu skupštine da redovno obavještava radne ljude organizirane u SIZ o radu i poslovanju zajednice i njenih organa, o korištenju udruženih sredstava, o ostvarivanju utvrđene politike . . . Može se odrediti i način informiranja (posebni bilten, javna sredstva informiranja i sl.), te obaveza organa zajednice da odgovaraju na pitanja koja im u vezi s njihovim radom upućuju delegati, članovi delegacija ili zborovi korisnika i zborovi davalaca usluga.

• Predmet reguliranja statuta SIZ jest i poslovna ili službena tajna (koji se dokumenti, materijal i podaci smatraju tajnim, kako se čuvaju, kome se, i pod kojim uvjetima, mogu stavljati na raspolaganje, itd.).

Odgovarajuće mjesto u tom aktu samoupravne interesne zajednice treba da dobije i narodna obrana, što znači da — u skladu s položajem i ulogom samoupravnih interesnih zajednica u sistemu općenarodne obrane, utvrđenom Ustavom i u Zakonu o općenarodnoj obrani — valja urediti prava, dužnosti i odgovornost organa SIZ u toj oblasti.

Važno je statutarno utvrditi i međusobne odnose samoupravne interesne zajednice i određenih organa i organizacija. Tako, treba naglasiti obavezu suradnje SIZ, pored ostalih — s organima odgovarajuće društveno-političke zajednice, s drugim samoupravnim interesnim zajednicama i društveno-političkim organizacijama, pa i naznačiti — ako je moguće — oblike te suradnje (razmjena materijala, međusobno informiranje, pokretanje, predlaganje, organiziranje, međusobno informiranje zajedničkih akcija i mjera, i dr.). I pravo skupštine samoupravne interesne zajednice da odlučuje ravnopravno s nadležnim vijećem skupštine društveno-političke zajednice, ako ga zakonski ima, treba obuhvatiti statutom SIZ.

U tom samoupravnom normativnom aktu osobito mjesto daje se udruživanju sredstava za financiranje zadataka i poslova samoupravne interesne zajednice, a što se posebno definira prema odgovarajućim propisima kojima se utvrđuju izvori i vrste sredstava koja radni ljudi udružuju u samoupravnim interesnim zajednicama. Tu se, također, određuje sve što je u vezi sa stalnom rezervom, financijskim planom i programom zajednice, te drugim planovima i programima, pri čemu se detaljnije utvrđuje što sve oni sadrže.

U statutu je mjesto i planiranju u samoupravnoj interesnoj zajednici. Tim se odredbama određuju razdoblja za koja se planovi razvoja (i drugi planovi) donose, postupak izrade i donošenja plana, način njegova usvajanja i sl.

Na kraju bi se statutom SIZ moglo još propisati da se taj akt i drugi samoupravni opći akti (ili samo određeni) samoupravne interesne zajednice objavljuju u službenom glasilu odgovarajuće društveno-političke zajednice.

Sadržaj statuta samoupravne interesne zajednice što smo ga tu izložili zasnovan je tek na jednom od više mogućih pristupa sistematiziranju statutarne građe i statutarnim rješenjima. Zapravo, taj je sadržaj prikazan u općoj varijanti, a poznato je da se samoupravni akti SIZ uvelike zasnivaju na zakonima što su za svaku oblast posebno doneseni, i koji su često određeni specifičnostima djelatnosti koju reguliraju. U statutima SIZ te, a i sve druge, posebnosti određene samoupravne interesne zajednice moraju se maksimalno odraziti.

Poslovnik o radu delegacije

Ustav sadrži samo osnovna načela o radu delegacija putem kojih radni ljudi i građani ostvaruju svoja samoupravna prava u odlučivanju o društvenim poslovima. Zato Ustav ovlašćuje osnovne samoupravne organizacije i zajednice da tu problematiku odrede svojim statutima. No, kako nije moguće niti da se statutima to važno područje dovoljno definira (jer se radi i o potrebi utvrđivanja pojedinih postupaka koji — u pravilu — i nisu statutarna materija), ti akti mnogih osnovnih samoupravnih organizacija i zajednica sadrže odredbu kojom se ovlašćuju delegacije da donose poslovnik o svom radu, i njime da pobliže — u skladu sa statutom — odrede kako će najuspješnije ostvarivati svoju ulogu

u samoupravnom odlučivanju u procesu upravljanja društvenim poslovima.

Dakle, poslovnik o radu delegacije donosi sama delegacija, a osnova za njegovo donošenje valja da je sadržana u statutu osnovne samoupravne organizacije ili zajednice.

Neće biti nekorisno da tu iznesemo i mogući sadržaj poslovnika o radu delegacije, koju radni ljudi i građani osnivaju u samoupravnim organizacijama i zajednicama radi neposrednog ostvarivanja svojih prava, dužnosti i odgovornosti, te organiziranog sudjelovanja u obavljanju funkcija samoupravnih interesnih zajednica.

U uvodnim odredbama poslovnika može se navesti da se njime određuje način rada delegacije, koja — u ostvarivanju svojih prava i dužnosti — postupa prema njegovim odrednicama, a u skladu s općim propisima, te statutom samoupravne interesne zajednice i statutom samoupravne organizacije i zajednice. Tu je mjesto i odredbi da se poslovnik primjenjuje na sve sudionike sjednica delegacije (dakle, i na one koji nisu članovi delegacije, a pozvani su da sjednici prisustvuju), te da se predsjednik delegacije brine o poštivanju i primjeni poslovnika.

Poslovnik može sadržavati i odredbe o izboru predsjednika delegacije i o njegovim pravima i dužnostima. Kako je propisima o izboru delegacija određeno obavezno konstituriranje delegacije, znači da delegacija predsjednika i njegova zamjenika bira među svojim članovima. Primjerice, poslovnikom bi se moglo urediti da kandidata za predsjednika delegacije može predložiti svaki član delegacije i sindikalne organizacije u samoupravnoj organizaciji ili zajednici, zatim — da se predsjednik bira javnim glasanjem i da se smatra izabranim onaj kandidat za kojega je glasala većina članova delegacije.

U poslovniku se utvrđuju i prava i dužnosti predsjednika delegacije: brine se o pripremi sjednice delegacije, saziva i vodi sjednicu, predlaže formuliranje zaključaka i stavova delegacije, brine se općenito o radu delegacije, pogotovo u vezi s izvršavanjem odredbi statuta samoupravne organizacije i zajednice, statuta samoupravne interesne zajednice i poslovnika, organizira dostavljanje zaključaka i stavova delegacije delegatu i skupštini samoupravne interesne zajednice . . . U tom bi se dijelu akta moralo odrediti i položaj zamjenika predsjednika delegacije: da zamjenjuje predsjednika u radu delegacije — kad god je to potrebno — i da pri tom ima sva prava i dužnosti koja su utvrđena za predsjednika delegacije.

Članovi delegacije — tako bi poslovnikom valjalo najprije odrediti — dužni su prisustvovati sjednicama delegacije, imaju pravo raspravljanja i zauzimanja stavova o predmetima razmatranja u delegaciji, predlažu određena rješenja u vezi s pravima i dužnostima skupštine samoupravne interesne zajednice i njenih organa, pokreću rasprave koje su od zajedničkog interesa za radne ljude i građane organizirane u samoupravnoj interesnoj zajednici, i dr.

Tu je neophodna odredba i o tome da je obaveza člana delegacije o eventualnoj svojoj spriječenosti da prisustvuje sjednici — obavijestiti predsjednika, a moglo bi se još odrediti da se u zapisnik unosi bilješka o opravdanosti izostanka delegata sa sjednice . . . Ako član delegacije mora napustiti sjednicu u toku njena održavanja, dužan je to prethodno najaviti predsjedniku delegacije.

Poslovnikom se uređuje, također, pravo članova delegacije da su informirani o svemu što je raspravljano na sjednicama, pravo uvida u materijale i dokumentaciju o raspravama na sjednicama, itd.

Postupak za delegiranje delegata u skupštinu samoupravne interesne zajednice poseban je predmet reguliranja poslovnika. S obzirom da delegacije mogu delegata delegirati za određenu sjednicu skupštine samoupravne interesne zajednice, za određeno razdoblje ili pak prema problematici o kojoj će se ras-

pravljati i odlučivati u skupštini, u poslovniku valja utvrditi postupak za izbor delegata, polazeći od toga da je statutom utvrđen način delegiranja delegata. Moglo bi se, npr., odrediti tko predlaže delegata (svaki član delegacije, sindikalna organizacija i sl.), način na koji se glasa o njegovu izboru, te izdavanje potvrde o izboru da bi se izabrani delegat mogao predstaviti u skupštini. Kada skupština samoupravne interesne zajednice odlučuje ravnopravno s nadležnim vijećem skupštine odgovarajuće društveno-političke zajednice kao delegat za tu sjednicu skupštine ne može se delegirati funkcioner što ga bira ili imenuje skupština te društveno-političke zajednice ili njeno izvršno vijeće, a ne mogu se za tu sjednicu skupštine delegirati ni sudac ni odbornik skupštine društveno-političke zajednice s čijim vijećem SIZ zajednički odlučuje.

Posebno detaljno poslovnikom se definira način sazivanja i održavanja sjednica delegacije. Kao što je i rečeno, sjednice delegacije saziva predsjednik delegacije ili njegov zamjenik. Poslovnikom valja odrediti da sjednicu može sazvati predsjednik organa samoupravljanja u samoupravnoj organizaciji ili zajednici, ako predsjednik delegacije ne sazove sjednicu delegacije u roku koji je utvrđen statutom osnovne samoupravne organizacije ili zajednice. Zatim, valja utvrditi da se sjednice, u pravilu, sazivaju pismenim pozivom — u kojem se naznačuje vrijeme i mjesto održavanja sjednice, te prijedlog dnevnog reda. Poziv za sjednicu, zajedno s odgovarajućim materijalom, treba članovima delegacije dostaviti pravovremeno (poslovnikom se točno utvrđuje vrijeme — npr., 24 sata prije sjednice, tri dana . . .). Mora se predvidjeti i mogućnost održavanja zajedničke sjednice s drugim delegacijama, kad je to, radi usklađivanja stavova, potrebno.

Poslovnikom o radu delegacije korisno je odrediti i to da se o sazivanju sjednice obavještava i organ upravljanja u samoupravnoj organizaciji ili zajednici i sindikalna organizacija, a i da se sazivanje sjednica objavljuje na oglasnoj ploči u OOUR ili zajednici, zatim — da u radu delegacije može sudjelovati i pozvani predstavnik organa upravljanja te organizacije ili zajednice i predstavnik organa samoupravne interesne zajednice. Tim aktom određuje se i tok održavanja sjednica (sjednicu, npr., otvara predsjednik delegacije, iznosi prijedlog dnevnog reda, upoznaje članove delegacije s izvršenjem zaključaka sjednice). Sjednica radi prema prethodno utvrđenom dnevnom redu. Točno se utvrđuje način obrazlaganja predmeta o kojima delegacija raspravlja (npr., član delegacije kao izvjestilac upoznaje prethodno članove delegacije s predmetom rasprave), početak rasprave, sudjelovanje u njoj i utvrđivanje stavova koje delegat iznosi u skupštini samoupravne interesne zajednice.

Obaveza predsjednika da se brine o održavanju reda na sjednicama delegacija (opominjanje članova delegacije koji se ne pridržavaju poslovnika ili remete red na sjednici, zatim oduzimanje riječi, itd.), te da udaljuje sa sjednice osobe koje nisu članovi delegacije ako se, ni nakon opomene, ne pridržavaju poslovnika i remete red na sjednici — također mora da je predmet poslovnika o radu delegacije.

Tim aktom utvrđuje se i obaveza da se o održavanju i radu sjednice vodi zapisnik (bilješke), koji treba sadržavati osnovne podatke o radu sjednice (vrijeme održavanja sjednice, dnevni red, imena prisutnih članova delegacije, zaključci i utvrđeni stavovi), određuje se tko čuva zapisnike (predsjednik, stručna služba samoupravne organizacije ili zajednice, i sl.), tko je zadužen za vođenje zapisnika (npr., radnik stručne službe) i sl.

I način na koji delegacija podnosi izvještaj o svom radu i o radu delegata u skupštini samoupravne interesne zajednice zborovima korisnika ili zborovima davalaca usluga (vrijeme za koje se podnosi izvještaj, način ut-

vrdivanja izvještaja u delegaciji, okvirni sadržaj izvještaja . . .) mora imati određenje u poslovniku o radu delegacije. Još bi valjalo odrediti i to da na zborovima korisnika ili zborovima davalaca usluga podnošenju izvještaja o radu delegacije prisustvuju i članovi delegacije, da izvještaj u ime delegacije, u pravilu, podnosi njen predsjednik, da se izvještaj objavljuje na prikladan način u samoupravnoj organizaciji ili zajednici . . .

U vezi s izradom poslovnika o radu delegacije korisno je posebno istaći:

- da poslovnik nije prikladno sačiniti tako da suviše detaljno uređuje sve konkretne situacije u radu delegacije, jer to može uzrokovati prenaglašavanje formalizma u radu delegacije i u odnosima delegata; mnogo toga valja prepustiti praksi i kreativnoj snazi njezinih sudionika — da se u konkretnim prilikama i uvjetima svake sredine nađu najbolja rješenja, bez unaprijed utvrđenih formalnih postupaka;

- u samoupravnim organizacijama i zajednicama u kojima se osnivaju posebne delegacije za skupštine pojedinih samoupravnih interesnih zajednica može se — umjesto sačinjanja posebnih akata — koristiti jedan poslovnik o radu delegacije;

- u samoupravnim organizacijama i zajednicama u kojima delegacija u skupštini društveno-političke zajednice ima poslovnik o svom radu, i delegacija za skupštinu samoupravne interesne zajednice može ga, prikladnom primjenom, koristiti za svoje potrebe;

- kad je u samoupravnim organizacijama i zajednicama organu upravljanja povjerena funkcija delegacije za skupštinu samoupravne interesne zajednice taj se organ — i kad djeluje kao delegacija — koristi poslovnikom o svom redovnom radu, pa nema potrebe da se i za rad takve delegacije izrađuje poseban poslovnik.

Poslovnik o radu skupštine samoupravne interesne zajednice

Skupština samoupravne interesne zajednice, također, svoj rad određuje posebnim poslovnikom. Pravna osnova za donošenje tog akta treba da je sadržana u statutu samoupravne interesne zajednice.

Rad skupštine samoupravne interesne zajednice može se utvrditi jednim poslovnikom, što znači da u skupštinama interesnih zajednica koje su organizirane, npr., u dva vijeća ne bi trebalo donositi posebne poslovnike i o radu tih pojedinih vijeća.

U uvodnom dijelu poslovnika treba se pozvati na odredbu statuta samoupravne interesne zajednice kojom se skupština ovlašćuje da poslovnik donese, zatim — treba navesti dan, mjesec i godinu održavanja sjednice skupštine na kojoj je poslovnik donesen. U odredbama još se navodi da se poslovnikom uređuje način rada skupštine, njenih vijeća i radnih tijela, da se rad skupštine odvija na sjednicama, koje se održavaju prema potrebi, a u skladu s godišnjim programom rada skupštine, da se sjednice skupštine, u pravilu, ne održavaju u toku ljetnog odmora (npr., od 15. srpnja do 1. rujna) — dakako, ako to odgovara radu i potrebama sredine i djelatnosti skupštine, da je rad na sjednicama javan i dr.

Budući da je skupština organizirana i da djeluje na delegatskoj osnovi, poslovnikom bi trebalo najprije urediti ostvarivanje prava i dužnosti delegacija u radu skupštine i njenih vijeća. S tim u vezi valjalo bi istaći da se mora osigurati organizirano informiranje delegacija osnovnih samoupravnih organizacija i zajednica o raspravama i odlukama u skupštini, da materijal koji se upućuje delegacijama mora biti sažet, jasan i sačinjen tako da im omogućuje zauzimanje stavova, izražavanje mišljenja, te iznošenje primjedbi

i prijedloga, da se materijal za sjednice skupšine mora pravovremeno dostavljati delegacijama (u pravilu, npr., 20 dana prije njihova razmatranja u skupštini), itd. Mora se tu i obavezati predsjednika skupštine i predsjednike vijeća da se brinu o informiranju delegacija, a stručne poslove informiranja da obavlja stručna služba interesne zajednice, te odrediti da delegacije svoje prijedloge, mišljenja i stavove mogu upućivati neposredno skupštini ili putem delegata . . .

U poslovniku o radu skupštine SIZ, nadalje, treba detaljnije razraditi prava i dužnosti delegata u skupštini. Budući da skupština samoupravne interesne zajednice može biti sastavljena od »promjenjivih« delegata (delegat za određenu sjednicu ili za određeno razdoblje i sl.), ne bi trebalo određivati primjenu posebnog postupka verifikacije mandata, jer bi se njime opterećivao rad sjednica. Stoga se poslovnikom može propisati da »promjenjivi« delegat predaje prije sjednice predsjedniku skupštine potvrdu o delegiranju, koja se pohranjuje u dokumentaciji sjedničkog materijala.

U vezi s pravima i dužnostima delegata moglo bi se propisati da su dužni raditi u skladu sa smjernicama i osnovnim stavovima svojih delegacija, i u tom duhu zauzimati stavove u skupštini; zatim — da imaju pravo predlagati donošenje općih akata, pokretati raspravu o stanju i pojavama u djelatnosti u kojoj je interesna zajednica osnovana, te postavljati pitanja izvršnom odboru zajednice; dalje — da su dužni izvršavati zadatke koje im povjeri skupština, njeno vijeće ili radno tijelo, te prisustvovati sjednicama skupštine, vijeća i radnih tijela (o eventualnoj svojoj spriječenosti dužni su obavijestiti predsjednika skupštine ili vijeća). Pravo je delegata i da biraju i da budu birani u organe zajednice; nadalje — imaju pravo tražiti stručnu pomoć u obavljanju delegatske funkcije od stručne službe zajednice . . . dužnost im je da čuvaju poslovnu (službenu) tajnu i dr.

Djelokrug se rada skupštine i njenih vijeća također može razraditi u poslovniku. Pri tome ne bi trebalo samo preuzeti odgovarajuće odredbe iz statuta samoupravne interesne zajednice, nego nastojati da se to područje — u skladu sa spomenutim statutarnim odredbama — dovoljno razradi i konkretizira.

U poslovnicima skupština samoupravnih interesnih zajednica koje, u skladu s Ustavom, ravnopravno odlučuju s nadležnim vijećem skupštine društveno-političke zajednice valja naznačiti da se takvo odlučivanje ostvaruje prema postupku utvrđenom poslovnikom skupštine društveno-političke zajednice.

U »višedomno« (dva ili više vijeća) organiziranoj skupštini interesnih zajednica moglo bi se utvrditi da jedno vijeće ima pravo predložiti drugom vijeću (dakle — međusobno) da razmotri određenu problematiku o kojoj inače ono samostalno odlučuje, i da vijeće koje je razmatranje prihvatilo obavijesti o svome mišljenju vijeće koje je razmatranje predložilo.

Nadalje, tim se aktom regulira i programiranje rada skupštine i njenih vijeća (razdoblja za koja se izrađuje program, postupak izrade programa, konzultiranje delegacija o prijedlogu programa, suradnja sa skupštinom društveno-političke zajednice u izradi programa i, prema potrebi, usklađivanje programa rada skupštine samoupravne interesne zajednice i skupštine društveno-političke zajednice, način objavljivanja programa rada, itd.).

Poslovnik treba da sadrži i odredbe o predsjedniku i potpredsjedniku skupštine i predsjednicima vijeća. Njime se propisuje da predsjednika bira skupština na svojoj zajedničkoj sjednici, i to — među delegatima, da on predstavlja skupštinu, da saziva zajedničke sjednice i predsjedava im, da potpisuje akte koje donosi skupština, da se brine o primjeni poslovnika o radu skupštine, da se brine o međusobnoj suradnji skupštine interesne zajednice i skupštine društveno-političke zajed-

nice. Predsjednika skupštine SIZ u odsutnosti zamjenjuje potpredsjednik — sa svim predsjedničkim pravima i dužnostima. Prava, pak, i dužnosti predsjednika vijeća mogu se odrediti analogno pravima i dužnostima predsjednika skupštine dok predsjedava zajedničkim sjednicama tog organa. S tim u vezi valja utvrditi i postupak kojim se bira predsjednik skupštine, potpredsjednik skupštine i predsjednici obaju vijeća (postupak kandidiranja, komisija za izbor, način glasanja).

I osnivanje, djelokrug i način rada radnih tijela skupštine (odbora, komisija) definiraju se poslovnikom o radu skupštine samoupravne interesne zajednice. Ta se tijela poslovnikom mogu i osnovati (što treba da je određeno statutom SIZ), njime se može utvrditi njihov sastav (u nekim su tijelima samo delegati, a u nekim su, uz njih, i stručne osobe, javni radnici, izvan skupštinskog sastava), a i način rada (sjednice, sazivanje i održavanje sjednica radnih tijela, istupanje predstavnika radnog tijela u skupštini ili vijećima, obavljanje stručnih poslova za radna tijela).

Poslovnikom se uređuje — dalje — postupak ostvarivanja odgovornosti izvršnog odbora skupštini interesne zajednice (podnošenje izvještaja skupštini, pokretanje postupka odgovornosti članova izvršnog odbora u skupštini, predstavljanje izvršnog odbora u radu skupštine, njenih vijeća i radnih tijela). Slično treba utvrditi i postupak ostvarivanja odgovornosti inokosnog poslovodnog organa.

U dijelu poslovnika koji određuje akte skupštine valja navesti vrste akata koje skupština donosi (statut, odluke, zaključke, planove i dr.), a i akte u zaključivanju kojih skupština sudjeluje (samoupravni sporazumi), te način objavljivanja akata (u službenom glasilu društveno-političke zajednice, biltenu interesne zajednice ili sl.). Poslovnikom se može urediti i postupak za donošenje pojedinih akata u skupštini (ovlašteni predlagač, npr., izvršni odbor i radno tijelo, delegacija i delegati, itd., postupak s prijedlogom, stavljanje amandmana i postupak s amandmanima, pravo izvršnog odbora da se izjasni o prijedlozima drugih ovlaštenih predlagača).

Regulira se i obaveza vođenja javne rasprave o prijedlozima važnijih akata ili planova razvoja u određenoj djelatnosti, s tim da se pobliže regulira postupak javne rasprave (tko odlučuje o iznošenju prijedloga na javnu raspravu, u kojim se sredinama rasprava vodi, određivanje radnog tijela koje prati i sumira rezultate javne rasprave, postupak u skupštini pri odlučivanju o predmetima koji su javno raspravljeni, eventualno utvrđivanje kvalificirane većine glasova delegata pri donošenju odluke o tome). Mora se utvrditi i postupak koji se u skupštini primjenjuje kada većina sudionika u javnoj raspravi izrazi neslaganje s iznesenim prijedlogom (npr., skidanje s dnevnog reda takvog prijedloga, osim ako ne prijeti opasnost da se odlaganjem odluke uzrokuju štetne posljedice za ostvarivanje ciljeva interesne zajednice, i dr.).

Zatim, poslovnikom bi se moglo razraditi pravo delegata da upućuju delegatska pitanja izvršnom odboru i inokosnom poslovodnom organu (određuje se — kad se može uputiti takvo pitanje, obaveza izvršnog odbora da dade odgovor, način odgovaranja, postupak u vezi s pitanjem koje zadire u predmet poslovne ili službene tajne).

Sazivanje i održavanje sjednica skupštine samoupravne interesne zajednice i njenih vijeća također mora biti regulirano. Zajedničke sjednice saziva predsjednik skupštine, samoinicijativno ili na prijedlog vijeća skupštine, izvršnog odbora, određenog broja delegata, predsjednika skupštine društveno-političke zajednice i dr. Odvojene sjednice vijeća sazivaju predsjednici vijeća, s tim da i predsjednik skupštine ima pravo predložiti vijećima da se odvojeno sastanu. Važan je i način sazivanja sjednica (pismenim putem, uz dosta-

vljanje prijedloga dnevnog reda i odgovarajućeg materijala, te skraćenog zapisnika s prethodne sjednice), pa i njega treba utvrditi. Ako je samoupravna interesna zajednica informiranje organizirala putem posebnog biltena, obavijesti o sazivanju sjednica, prijedloge dnevnog reda i skraćeni materijal u vezi s problematikom koja će se raspravljati i o kojoj će skupština odlučivati svakako bi trebalo objavljivati u tom glasilu.

Nadalje, u tom se aktu uređuje i postupak za utvrđivanje dnevnog reda, s njegovim dopunama i izmjenama, te tok sjednice (tko može, npr., sudjelovati u radu, prava i dužnosti govornika na sjednici, održavanje reda na sjednicama, tok sjednice).

Posebno poslovnikom treba urediti način odlučivanja na sjednicama skupštine. Naime, vjerojatno će se odluke najčešće donositi većinom glasova prisutnih delegata (za održavanje sjednice, u pravilu, traži se natpolovična prisutnost ukupnog broja delegata), ali za odlučivanje u određenim slučajevima poslovnikom se može utvrditi da je za donošenje odluke potrebna posebna, kvalificirana većina glasova delegata (za donošenje statuta ili sl.). Tu bi valjalo propisati i postupak koji se mora primijeniti kada na zajedničkoj sjednici nije donesena odgovarajuća odluka budući da se za nju nije izjasnila potrebna većina delegata svakog vijeća (npr., osnivanje zajedničke komisije, odlaganje donošenja odluke, međusobno usklađivanje stavova vijeća).

Točno se poslovnikom mora urediti i vođenje i izrada zapisnika sa sjednica skupština (sadržaj zapisnika, tko osigurava njegovo vođenje, verifikacija zapisnika, mogućnost vođenja stenografskih i fonografskih bilješki).

U tom aktu skupštine SIZ detaljnije se određuje javnost rada skupštine i njenih vijeća (način obavještavanja javnosti, prisustvo predstavnika sredstava javnog informiranja na sjednicama, davanje obavještenja za javnost, konferencije za štampu).

Potrebno je da se poslovnikom urede i odnosi izmedu skupština samoupravnih interesnih zajednica i društveno-političkih zajednica (medusobna suradnja i obavještavanje, razmjena materijala i iskustva i sl.). Pri tom se posebno utvrduju oblici i sadržaj te suradnje skupštine samoupravne interesne zajednice koja, prema Ustavu, odlučuje ravnopravno s nadležnim vijećem skupštine odgovarajuće društveno-političke zajednice (npr., sudjelovanje predstavnika skupštine SIZ u radu radnih tijela skupštine društveno-političke zajednice, i obrnuto, zajedničko pripremanje odgovarajućih prijedloga). Zatim, poslovnikom se regulira i suradnja skupštine samoupravne interesne zajednice s društveno-političkim organizacijama, te radnim i drugim samoupravnim organizacijama i zajednicama, pri čemu treba posebno naglasiti i razraditi suradnju i odnose skupštine i samoupravnih organizacija i zajednica organiziranih u samoupravnoj interesnoj zajednici.

Poslovnikom o radu skupštine SIZ uređuje se još i rad stručne službe SIZ, osobito sa stajališta njenih obaveza u obavljanju stručnih poslova za skupštinu i pripremanje materijala za delegacije i delegate . . .

Sporazumijevanje — jedina moguća osnova djelotvornosti samoupravnog interesnog organiziranja

Ustavom je određeno da radni ljudi i u samoupravnim interesnim zajednicama — u sklopu svojih samoupravnih prava — usklađuju vlastite interese u društvenoj podjeli rada i društvenoj reprodukciji, udružuju rad i sredstva, utvrđuju međusobna prava, obaveze i odgovornosti, mjere za njihovo ostvarivanje, a utvrđuju i druge odnose koji su u vezi

sa zajedničkim interesima. Kao aktivni sudionici sistema samoupravnog interesnog organiziranja — izravni, a i putem svojih delegacija i delegata — radni ljudi te svoje interese usklađuju i odnose uređuju (u samoupravnim interesnim zajednicama tako kao i u drugim društvenim oblicima samoupravnog organiziranja) odgovarajućim samoupravnim sporazumima, kao novim — najdjelotvornijim društvenim instrumentima. Tako, praksa samoupravnog sporazumijevanja u samoupravnim interesnim zajednicama, na svim razinama, predstavlja osnovu na kojoj SIZ jedino i može graditi i uspostavljati svoju funkcionalnost — uspješnost djelovanja. U toj praksi sporazumijevanja — pored samoupravnih normativnih akata SIZ na koje smo se tu, u početku, osvrnuli (samoupravni sporazum o osnivanju samoupravne interesne zajednice i samoupravni sporazum o programu, udruživanju sredstava i kriterijima za slobodnu razmjenu rada) — najčešće još nailazimo na ove samoupravne sporazume kojima se uređuje odgovarajući odnosi u SIZ:

- samoupravni sporazum o udruživanju osnovih samoupravnih interesnih zajednica ili samoupravnih interesnih zajednica u udruženja (SIZ, udružene SIZ, republičke SIZ);
- samoupravni sporazum o udruživanju sredstava samoupravne interesne zajednice i radi ostvarivanja određenih ciljeva (u pravilu se udružuju sredstva samoupravnih interesnih zajednica koje se bave srodnim djelatnostima);
- samoupravni sporazum o udruživanju sredstava samoupravne interesne zajednice i određenih samoupravnih organizacija i zajednica radi ostvarivanja zajedničkih ciljeva;
- samoupravni sporazum o osnivanju i organiziranju stručne službe (vlastite, zajedničke, ili povjeravanje odgovarajućih poslova određenom organu ili organizaciji).

Dakako, ostvarivanje funkcija i zadataka samoupravnih interesnih zajednica, a i ostvarivanje samoupravnih prava radnih ljudi organiziranih u samoupravnoj interesnoj zajednici, zahtijevat će zaključivanje i drugih samoupravnih sporazuma. Ti, međutim, akti karakteristični su za većinu samoupravnih interesnih zajednica — u najvećem im broju pristupaju, pa to opravdava ovdašnje njihovo navođenje; sadržaj im je opredijeljen ciljevima zaključivanja, a postupak sporazumijevanja valja da je određen statutom samoupravne interesne zajednice.

Usklađenost samoupravnih sporazuma i drugih samoupravih općih akata sa statutom općine

Samoupravni sporazum o osnivanju i drugi samoupravni sporazumi samoupravnih interesnih zajednica, njihovi statuti i drugi opći akti treba da su usklađeni s Ustavom i zakonom. To je — dakako — obaveza i statuta općina, a ako je ta ustavna usklađenost na obim tim normativnim razinama i postignuta, ne može biti niti raskoraka — nesklada, između samoupravnih normativnih akata SIZ i statuta općine. Međutim, praksa pokazuje da je statutima općina uređena i neka pravna sadržina koja nije u domeni tih akata, već se ona određuje u samoupravnim interesnim zajednicama, što sužava prostor samoupravne regulative SIZ. Zatim — neki su statuti općina u utvrđivanju odgovarajućih odredbi u vezi s organiziranjem i funkcioniranjem samoupravnih interesnih zajednica otišli dalje i od ustavne i od zakonske regulative, pa to u određnim sredinama i djelatnostima uzrokuje svojevrsne dileme pri normativnom uređenju SIZ. Zato, usklađenost općih akata samoupravne interesne zajednice sa statutom općine treba suditi samo u onoj mjeri u kojoj je ona važna za samoupravnu regulativu u samoupravnim interesnim zajednicama, a što se odnosi na od-

redbe koje statut općine — na osnovi Ustava i zakona — ima pravo, s tim u vezi, regulirati (npr., određivanje samoupravnih interesnih zajednica čije skupštine odlučuju ravnopravno s nadležnim vijećima skupštine općine, utvrđivanje SIZ čije skupštine imaju druga određena prava odlučivanja u skupštini društveno-političke zajednice).

NORMATIVNI AKTI KOJI REGULIRAJU RAD SAMOUPRAVNIH INTERESNIH ZAJEDNICA

SAMOUPRAVNI SPORAZUMI

To su opći akti kojim se utvrđuju obaveze svih sudionika u vezi s

- osnivanjem SIZ
- programima, udruživanjem sredstava i kriterijama za slobodnu razmjenu rada

STATUT

Uređuje poslove što su u zajedničkom interesu, način odlučivanja, djelokrug ovlaštenja i odgovornost organa

POSLOVNIK O RADU DELEGACIJE

Određuje kako delegacije najuspješnije ostvaruju svoju ulogu u odlučivanju i upravljanju

POSLOVNIK O RADU SKUPŠTINE

Utvrđuje način djelovanja skupštine SIZ (i njenih vijeća)

Usklađeni su sa zakonom, statutom općine i statutima OOUR-sudionika samoupravnog interesnog organiziranja

MATKO KUNA

Stručne službe u samoupravnim interesnim zajednicama

Ugrađivanjem samoupravnih interesnih ajednica u naš društveno-ekonomski i druš-eno-politički sistem, što je Ustavom uči-jeno 1974. g., važno društveno pitanje ostalo je njihovo stručno opsluživanje. No, stavom je samo načelno uređen položaj dnika koji u svojim radnim zajednicama ručnih službi obavljaju poslove za SIZ, na načelnom određenju tih stručnih poslova talo se u SRH i u republičkim zakonima* o reguliraju određene oblasti u kojima se avezno osnivaju samoupravne interesne za-dnice. U tim zakonskim odredbama u pra-lu se ističe da SIZ obavljanje svojih struč-h poslova organiziraju u samostalnoj struč-oj službi, koju same osnivaju, ili u zajedničj stručnoj službi, koju osnivaju s drugim IZ, ili pak obavljanje tih stručnih poslova vih ili određeog dijela) povjeravaju nekoj ganizaciji udruženog rada. Spomenutim za-nima, u većini slučajeva, nisu razrađene ste stručnih poslova, tj. nije utvrđeno o jim se, zapravo, sve stručnim poslovima di. S tim se u vezi najčešće u njima na-di da se u stručnoj službi SIZ obavljaju ručni administrativni, financijski i drugi čni opći poslovi.

Međutim, polazeći od potrebe organiziranja što uspješnijeg stručnog opsluživanja interesnih zajednica, a i od osnovnih društvenih zahtjeva za ekonomičnim i organizaciono racionalnim rješenjima u organiziranju i obavljanju administrativno-stručnih poslova, mjesto stručnih službi u sistemu samoupravnog interesnog organiziranja mora biti svestrano sagledano i točno određeno.

---

* To su ovi zakoni (u zagradama upućujemo na članove koji reguliraju problematiku stručnih službi): Zakon o samoupravnim interesnim zajednicama u oblasti odgoja i obrazovanja (čl. 30—32); Zakon o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta (čl. 28—35); Zakon o samoupravnim interesnim zajednicama u oblasti kulture (čl. 32—35); Zakon o organizaciji znanstvenog rada (čl. 49. st. 9. do 15. i čl. 51. st. 1); Zakon o zdravstvenom osiguranju (čl. 76—81); Zakon o socijalnoj zaštiti (čl. 64, 81, 114—122. i 140); Zakon o mirovinskom i invalidskom osiguranju (čl. 186, 186.a, 186.b i 186.c); Zakon o stambenim odnosima (čl. 18. st. 1. al. 9); Zakon o vodama (čl. 110—111); Zakon o javnim cestama (čl. 23—27); Zakon o elektroprivredi (čl. 19—20); Zakon o zapošljavanju (čl. 80—86. i čl. 113—114).

Funkcije (zadaci i poslovi) stručnih službi

Zadaci i poslovi što bi trebalo da ih stručna služba obavlja za samoupravnu interesnu zajednicu prvenstveno su određeni karakterom djelatnosti za koju je osnovana SIZ. No, bez obzira na njihov opseg i vrstu, ti zadaci i poslovi uvijek zahtijevaju odgovarajuću stručnost i specijalnost, pa to nameće i potrebu da se izvršioci njima bave kao svojim glavnim zanimanjem. Uobičajeno se administrativno-stručnim poslovima smatraju: plansko-analitički poslovi, vođenje knjigovodstva i evidencije; pripremanje i obrada pravno-stručnog materijala, poslovi u vezi s investicionim ulaganjima i s drugim slučnim potrebama, uključujući i određene pomoćne poslove (održavanje i čuvanje objekata i društvenih sredstava).

Prema složenosti, mogućnosti njihova objedinjavanja u zajedničkoj stručnoj službi i mogućnosti da se njihovo obavljanje povjeri radnim zajednicama drugih organa i organizacija, stručno-administrativni poslovi za potrebe samoupravnih interesnih zajednica mogu se podijeliti u četiri srodne grupe.

Prvo — to su stručno-analitički poslovi, koji proizlaze iz obaveze praćenja i proučavanja stanja i razvoja društvene oblasti u kojoj djeluje samoupravna interesna zajednica.

Tim poslovima stručna služba, obavezna da omogućuje ostvarivanje funkcija samoupravne interesne zajednice, osigurava prikupljanje podataka o činjenicama neophodnim za uvid u stanje, odnose i razvoj. Nadalje, organima SIZ potrebno je da se pravovremeno osiguraju razni izvještaji, elaborati i drugi materijal o stanju i razvoju društvene djelatnosti.

U vezi s obavezom praćenja stanja stručna je služba dužna da za potrebe skupštine samoupravne interesne zajednice pravoremeno obradi odgovarajuću problematiku i da, u skladu s ustanovljenim stanjem, pokreće odgovarajuće inicijative i podnosi potrebne prijedloge, te da poduzima mjere za koje je ovlaštena.

Stručne službe redovno izrađuju različiti materijal (koji je ili podloga za odlučivanje u skupštini ili predstavlja odgovarajuće prijedloge), a on se osobito odnosi na:

- planiranje i programiranje razvoja društvene oblasti u kojoj djeluje samoupravna interesna zajednica;
- izvršavanje planova i programa;
- način utvrđivanja programa zadovoljavanja određenih zajedničkih potreba, kriterija za slobodnu razmjenu rada i udruživanja sredstava uopće;
- razradu elemenata za slobodnu razmjenu rada ili razradu elemenata strukture cijene usluga;
- razradu elemenata za društvenu potvrdu rada organizacija udruženog rada koje razmjenjuju rad s korisnicima svojih usluga;
- razradu načina za vrednovanje ponuđenih programa rada;
- udruživanje sredstava s drugim samoupravnim interesenim zajednicama i organizacijama udruženog rada;
- društveno dogovaranje i sporazumijevanje;
- ostvarivanje prava članova samoupravne interesne zajednice — u samoj SIZ ili u organizaciji udruženog rada koja svojom djelatnošću omogućuje ostvarivanje tih prava.

Drugo — poslovi realiziranja utvrđene politike i izvršavanja odredbi zakona, propisa i drugih općih akata što ih donose skupštine i njihovi izvršni organi, a kojim se zapravo ti propisi i akti neposredno primjenjuju, uključujući i — u skladu sa zakonskim ovlaštenjima — rješavanje u upravnim stvarima.

Budući da je stručnoj službi SIZ povjereno izvršavanje odredbi zakona, propisa i drugih općih akata, osobito u ostvarivanju prava

građana, ona je dužna osigurati njihovu neposrednu primjenu, te pravovremeno upozoravati na određena stanja i pojave koje pri tome uočava. Neposredno primjenjujući zakone, propise i druge opće akte, u izvršavanju te svoje funkcije stručna služba SIZ poduzima — dakle — mjere kojima se njihova primjena osigurava, te rješava o pravima građana u okviru javnih ovlaštenja u upravnom postupku.

Treće — administrativno-tehničko-pravni poslovi: knjigovodstveno-financijski, vođenje različitih evidencija, pravni poslovi i dr.

Ti su poslovi pretežno operativni, a karakterizira ih masovnost, učestalost i opsežnost. Stručna služba (ili samoupravna organizacija kojoj su stručni poslovi SIZ povjereni) mora osigurati da se oni obave racionalno, brzo i uspješno.

U toj su grupi i neki poslovi (financijsko-manipulativni i računovodstveni, ubiranje prihoda, evidencije, i sl.) obavljanje kojih je, u pravilu, najsvrsishodnije povjeriti postojećim specijaliziranim organima ili organizacijama.

Četvrto — raznovrsni administrativno-tehnički poslovi neophodni za redovno i normalno djelovanje skupštine samoupravne interesne zajednice i njenih izvršnih organa, kojima je u svakodnevnom radu potrebno neposredno administrativno opsluživanje.

S tim u vezi, potrebno je da se organizira obavljanje:

- stručnih poslova koji se odnose na pripremanje i rad sjednica skupštine, pojedinih vijeća (ako ih ima), izvršnog odbora i radnih tijela samoupravne interesne zajednice;
- redovnih (dnevnih) stručnih i administrativnih poslova neposredno povezanih s radom sjednica skupštine, vijeća skupštine, izvršnog odbora i radnih tijela. Tu se još obrađuje zapisnik, vode se potrebne evidencije, pruža neophodna pomoć delegatima i delegacijama u njihovu obavljanju funkcije, informira javnost o radu samoupravne interesne zajednice . . .

Položaj i odnosi stručnih službi

Radnici koji obavljaju administrativno-stručne poslove za samoupravne interesne zajednice ograniziraju se u radnu zajednicu stručne službe SIZ, u skladu s Ustavom, zakonom, samoupravnim sporazumom o osnivanju i organizaciji rada stručne službe i statutom.

Položaj stručne službe određene samoupravne interesne zajednice, kao radne zajednice, utvrđuje se njenim odnosom prema — skupštini samoupravne interesne zajednice, skupštini društveno-političke zajednice i organizacijama koje obavljaju djelatnosti u oblasti te zajednice. Struktura njene organizacije ovisi o vrsti, o opsegu povjerenih joj zadataka i poslova što ih mora obavljati za tu zajednicu, pa može biti jednostavna i, kada je čini više organizacionih jedinica (opći poslovi, poslovi plana i analize, knjigovodstva, poslovi izvršenja i ostvarivanja i sl.), složena.

Stručnu službu osniva samoupravna interesna zajednica (ako se nije opredijelila da obavljanje stručnih poslova osigura u zajedničkoj stručnoj službi ili u nekoj samoupravnoj organizaciji) — u skladu s odgovarajućim ustavnim i zakonskim obavezama, pri čemu je bitna odredba Ustava kojom je utvrđeno da se na radne zajednice stručnih službi ne mogu prenositi prava, ovlaštenja i odgovornosti samoupravnih interesnih zajednica.

Rukovođenje stručnom službom povjereno je inokosnom poslovodnom organu (tajniku, direktoru) što ga — na osnovi javnog natječaja — imenuje skupština SIZ, a za svoj rad, za izvršenje povjerenih joj poslova i zadataka, stručna je služba neposredno odgovorna skupštini samoupravne interesne zajednice, njenom izvršnom odboru i inokosnom poslo-

vodnom organu. Na tim odredbama o odgovornosti stručne službe i o nadležnostima skupštine SIZ u vezi s izborom inokosno-poslovodnog organa zasnovan je i njen opći položaj.

U samoupravnim općim aktima (samoupravnim sporazumima i statutima) potrebno je naglastiti osobito ove obaveze stručne službe:

- dužna je skupštini i izvršnom organu dostavljati, redovno i povremeno, izvještaje o svom radu, o stanju u djelatnosti za koju je SIZ osnovana, o ostvarenju zakona i drugih propisa, te općih akata i o stvaranju utvrđene politike;
- mora osiguravati podatke, spise i druge dokumente koji su potrebni skupštini za njen rad;
- osigurava stručnu pomoć delegatima i delegacijama;
- na zahtjev skupštine, njezina izvršnog organa i inokosno-poslovodnog organa stručna je služba dužna, pored redovnog praćenja, izučavati određene predmete, obavljati pojedine poslove u određenom roku, podnositi izvještaj o stanju u određenoj djelatnosti, obavještavati i objašnjavati potrebnu problematiku, odgovarati na pitanja delegata i delegacija samoupravne interesne zajednice;
- dužna je da, na zahtjev, pruža stručnu pomoć i daje potrebne obavijesti skupštini, vijećima skupštine, organima i radnim tijelima i dr.;
- dužnost joj je i pravo iznositi skupštini određene prijedloge na razmatranje — a u vezi sa svojim radom i nadležnostima, zatim — predlagati mjere radi ostvarivanja utvrđene politike, donesenih zaključaka i izvršavanja zakona, propisa i drugih općih akata (stručna služba, u pravilu, čini to putem izvršnog organa, a ne izravno).

Stručna služba SIZ odgovorna je za podnošenje izvještaje, analize, prijedloga, stavova i dr. na osnovi kojih se donose odluke. Taj se materijal mora zasnivati na objektivnom prikazivanju stanja, točnosti podataka i na samoupravnoj usklađenosti pojedinačnih i zajedničkih interesa. Odgovornost stručne službe ne može se utvrđivati samo na osnovi točnosti i potpunosti podataka koje prati, prikuplja i dostavlja ili njihove istinitosti, već i prema svrsishodnosti i usklađenosti prijedloga što ih podnosi skupštini i njenim organima.

Kada kažemo da ponašanje službe mora biti objektivno i nepristrano, mislimo istodobno da je na toj društveno šire formuliranoj odgovornosti zasnovan i obavezan odnos stručne službe prema skupštini odgovarajuće društveno-političke zajednice i prema njenim organima.

No, ta neophodna objektivnost ponašanja stručne službe naročito treba da dođe do izražaja u tretmanu interesa korisnika i interesa davalaca usluga u SIZ, a na to je važno posebno upozoriti kad obavljanje stručnih poslova SIZ povjerava određenim organizacijama udruženog rada koje su već, putem svoga delegata, prisutne u vijeću davalaca usluga.

Iz obaveze stručne službe da izvršava povjerene joj zadatke i poslove samoupravne interesne zajednice, proizlazi i njena odgovornost prema izvršnom i inokosno-poslovodnom organu skupštine SIZ. Ta odgovornost nije isključivo hijerarhijska nadređenost, jer se zasniva i na utvrđenim pravima i samostalnosti stručne službe, a što je određeno zakonom, samoupravnim sporazumom i statutom. Taj međusobni odnos treba da karakterizira suradnja i društveno-politička angažiranost i opredijeljenost. Zapravo, izvršni organi i drugi organi (samoupravna kontrola radnika) skupštine SIZ prate i nadziru rad stručne službe, donose odluke o načelima njene unutrašnje organizacije, odlučuju o njoj (na osnovi prijedloga organa upravljanja stručne službe), neposredno izvršavaju odluke i zadatke, usmjeravaju rad u SIZ, utvrđuju prijedloge akata što ih donosi skupština, a koji se, u pravilu, prethodno stručno obrađu-

ju u stručnoj službi . . . Tako, u aktima samoupravne interesne zajednice obaveze stručne službe prema izvršnom organu treba da su zasnovane na — odgovornosti, nadzoru, te usmjeravanju i usklađivanju, a izvršni bi organ tim aktima valjalo obavezati da u obavljanju svojih funkcija, redovno i povremeno, nadzire rad stručne službe, da ga usklađuje i usmjeruje — osobito kada stručna služba radi i surađuje s drugim službama, organima i institucijama.

Budući da, prema Ustavu i zakonu, skupština društveno-političke zajednice »utvrđuje politiku i odlučuje o osnovnim pitanjima koja su značajna za politički, privredni, socijalni i kulturni život, te društveni razvoj«, potrebno je da se pobliže odrede i obaveze samoupravne interesne zajednice pa — dakle — i njene stručne službe, prema skupštini (i njenim organima) društveno-političke zajednice u kojoj djeluje. Dužnost je, a i pravo, samoupravne interesne zajednice (uključujući i njezinu stručnu službu) da obavještava skupštinu društveno-političke zajednice o stanju u svojoj djelatnosti, o ostvarenju politike razvoja i mjerama što ih u tu svrhu poduzima. Također, skupština samoupravne interesne zajednice i stručna služba SIZ obavezne su, što proizlazi iz utvrđene ogovornosti, razmatrati stavove skupština društveno-političke zajednice i o svojim mišljenjima i stavovima, kao rezultatu tih razmatranja, obavještavati skupštinu i njene nadležne organe.

Skupština društveno-političke zajednice može prema samoupravnoj interesnoj zajednici (čl. 130. Ustava SFRJ, čl. 198. Ustava SRH) poduzimati privremene mjere, a na koje inače ima pravo i u odnosu na organizacije udruženog rada. Pri tom se primjenjuju mjere što su navedene u Ustavu, a to znači — raspuštanje izvršnog organa, smjenjivanje s dužnosti inokosno-poslovodnog organa, imenovanje privremenih organa i dr.

I tu je potrebno podsjetiti se na ustavnu nadležnost skupština SIZ društvenih djelatnosti da ravnopravno raspravljaju i odlučuju s nadležnim vijećem skupštine odgovarajuće društveno-političke zajednice, što se — naravno — odnosi na područje u kojem taj SIZ djeluje (kultura, znanost i dr.), jer i to obavezuje na najčvršću suradnju dviju skupština i njihovih organa. Štoviše, kada se radi o njihovim izvršnim organima i stručnim službama, ne nameće se samo obaveza uske suradnje i međusobnog povezivanja, nego i više od toga. Npr., stručna služba samoupravne interesne zajednice obavlja, zapravo, određene stručne poslove i za skupštinu društveno-političke zajednice (neposredno ili posredno) i sl. Jer — jasno je da će stručna služba samoupravne interesne zajednice raspolagati s najviše podataka o stanju djelatnosti u kojoj za svoju SIZ radi, iako za to stanje odgovaraju i izvršno vijeće skupštine društveno-političke zajednice i organ uprave koji je za tu djelatnost zadužen. Zato je, objektivno, stručna služba samoupravne interesne zajednice u povoljnijem položaju kada se traže pravodobne, točne i potpune informacije o oblasti u kojoj djeluje.

Ako inokosni poslovodni organ stručne službe SIZ smatra da su organi samoupravne interesne zajedice donijeli akt koji nije u skladu sa zakonom, samoupravnim sporazumom o osnivanju SIZ ili kojim drugim obaveznim propisom, ovlašten je (ima to pravo i dužnost) da ih na to upozori. Ne odustane li odgovorni organ u SIZ od takvog akta, inokosni je poslovodni organ dužan predložiti skupštini društveno-političke zajednice da obustavi njegovo izvršenje.

Trebalo bi da je pravo i dužnost inokosnog poslovodnog organa stručne službe prema radnoj zajednici te službe da obustavi — ako za to ima razloga — izvršenje zaključaka organa samoupravljanja radne zajednice, koji su u vezi s ostvarivanjem funkcija samoupravne interesne zajednice. Uostalom, i ne preostaje drugo nego da se to

uredi samoupravnim sporazumima i statutima samoupravnih interesenih zajednica, jer je zakonima ta problematika regulirana nejedinstveno. Inokosni je poslovodni organ rukovodilac stručne službe i imenuje ga — kao što smo i rekli — skupština. U stručnoj službi, osobito ako je složena, rade rukovodioci pojedinih organizacionih jedinica, koji neposredno rukovode njihovim poslovima. Zato bi valjalo osigurati utjecaj inokosno-poslovodnog organa na uspostavljanje organizacije stručne službe, na izbor osoba za rukovodna radna mjesta u službi, te utvrditi obavezu službe da u obavljanju svoje funkcije postupa u skladu sa zahtjevima svoga inokosno-poslovodnog organa.

Najprikladniji organizacioni oblici za obavljanje stručnih poslova

Pojedinim je zakonskim odredbama omogućeno da se za obavljanje stručnih poslova u SIZ osnivaju različiti organizacioni oblici, a o kojima se, polazeći od utvrđenih stavova i konkretnih prilika svake sredine, odlučuje u samoupravnoj interesnoj zajednici.

Pri opredjeljivanju u SIZ za najdjelotvornije organizacione oblike dobro je da se vodi računa i o:

- razlikama u položaju i funkciji samoupravnih interesnih zajednica u oblasti u kojoj djeluju;
- razlikama u postojećem stanju (jer — u nekim su djelatnostima stručne službe organizirane, a u nekim ih uopće nema);
- različitosti u pojedinim zakonima o organiziranju stručnih službi;
- međuopćinskim razlikama (koje postoje i između pojedinih općina iste zajednice i između pojedinih zajednica općina).

No, i pored tih očitih razlika, koristit će da uputimo na neke organizacione oblike prikladne za obavljanje stručnih poslova u samoupravnim interesnim zajednicama:

- organiziranje stručne službe kao samostalne samoupravne organizacije, koja se konstituira kao radna zajednica;
- organiziranje zajedničke stručne službe za više srodnih samoupravnih interesnih zajednica, koja se konstituira kao radna zajednica;
- povjeravanje svih, ili određenih, stručnih poslova odgovarajućoj organizaciji udruženog rada;
- obavljanje stručnih poslova za samoupravne interesne zajednice u stručnoj službi republičke ili udružene samoupravne interesne zajednice;
- organiziranje obavljanja samo određenih stručnih poslova (u pravilu, analitičko-stručnih) u stručnoj službi, s tim da se ostali potrebni poslovi, osobito knjigovodstveno-financijski i administrativno-opći, povjeravaju drugoj organizaciji.

Naravno, u svakodnevnom će se radu osjetiti potrebe da se određeni stručni poslovi i zadaci, osobito privremeni i povremeni, povjeravaju raznim stručnim organizacijama — na osnovi ugovornog odnosa, pa ni to ne bi trebalo zanemariti kada se SIZ odlučuje za najprikladniji organizacioni oblik za obavljanje stručnih poslova.

Pri tom organiziranju u samoupravnoj interesnoj zajednici potrebno je:

- osigurati funkcionalno povezivanje stručne službe (okomito) adekvatnim organizacionim rješenjima;
- da se organizacijom stručne službe samoupravnih interesnih zajednica osigura veći utjecaj samoupravnih struktura, osobito korisnika i davalaca usluga, te društveno-političkih organizacija na rad i ponašanje službe;
- da se organiziranje stručne službe obavi prema objektivnim kriterijima, tj. prvenstveno prema potrebi funkcije samoupravne interesne zajednice;

• da se najbrže organizira obavljanje svih stručno-administrativnih poslova, koji su uvjet za uspješno djelovanje skupštine samoupravne interesne zajednice i njezina izvršnog odbora, delegata i delegacija samoupravnih organizacija i zajednica (davalaca i korisnika usluga).

Stavovi o organizaciji i funkcijama stručnih službi samoupravnih interesnih zajednica

Republički koordinacioni odbor za osnivanje samoupravnih interesnih zajednica u SRH na svojoj sjednici 17. lipnja 1975. g., nakon široke rasprave i održanog savjetovanja, opredijelio se za određene stavove u vezi s organiziranjem stručnih službi SIZ i njihovim funkcijama i u vezi s obavljanjem funkcije inokosno-poslovodnog organa (tajnika) samoupravne interesne zajednice (zastupanje).

Te ćemo stavove izložiti, jer mogu poslužiti za usmjeravanje rada i za iznalaženje najdjelotvornijih rješenja. Radi se, najprije, o stručnim službama, a potom — o zastupanju.

Stručna služba

Prvo — Osnovni princip i zahtjev koji se postavljaju u organiziranju stručnih poslova za samoupravne interesne zajednice jest racionalno organiziranje stručnih poslova, što znači da se maksimalno mora onemogućiti neopravdano i nepotrebno povećanje administracije u društvu.

Racionalno organiziranje obavljanja stručnih poslova za samoupravne interesne zajednice podrazumijeva pristup koji polazi od toga da se koriste svi organizacioni oblici što ih zakon omogućava. To znači da, pored najčešćeg oblika organiziranja vlastite stručne službe, treba ići na povjeravanje svih, ili određenih, stručnih poslova postojećim stručnim institucijama (zavodima, centrima, radnim organizacijama), zatim — na osnivanje zajedničkih stručnih službi, osobito u srodnim djelatnostima (odgoj i obrazovanje s kulturom i fizičkom kulturom ili djelatnosti privredne infrastrukture).

U organiziranju stručnih poslova valja polaziti i od toga da stručne službe moraju biti tako organizaciono postavljene da su dovoljno blizu radnim ljudima i građanima. To znači da se ne mogu, samo zbog principa racionalnosti, osobito korištenja tehnike, osnivati stručne službe isključivo koncentrirane pri udruženim samoupravnim interesnim zajednicama, savezima i republičkim samoupravnim interesnim zajednicama. Ako specifičnosti pojedine samoupravne interesne zajednice ipak nalažu takvo organizaciono postavljanje stručnih službi, sistemom organizacionih rješenja (ekspoziture, detaširani organi i sl.) potrebno je osigurati da djelatnosti službe budu prisutne u svakoj, ili skoro svakoj, sredini (lokalnoj).

Nadalje, stručne se službe organizaciono moraju tako postaviti da na njihovo djelovanje mogu neposredno utjecati i skupštine osnovnih samoupravnih interesnih zajednica i samoupravnih interesnih zajednica, a i radni ljudi i građani putem svojih delegacija i asocijacija — organizacija udruženog rada i mjesnih zajednica.

Drugo — Pri organiziranju stručnih poslova za svaku samoupravnu interesnu zajedicu treba polaziti od poslova i zadataka (funkcija) te zajednice, zatim — od opsega poslova što se u funkciji izvršenja moraju obaviti, uzimajući u obzir dosadašnje stanje u obavljanju stručnih poslova, a i postojeće stanje u društveno-političkim zajednicama (općinama i zajednicama općina).

Posebno se ukazuje na potrebu da se pri normativnom uređivanju i utvrđivanju poslova i zadataka što ih treba obavljati stručna služba u funkciji ostvarivanja zadataka i uloge samoupravnih interesnih zajednica što jasnije utvrde sve vrste poslova.

Treće — Pri odlučivanju o tome kako će se organizirati obavljanje stručnih poslova za pojedinu samoupravnu interesnu zajednicu treba polaziti od:

- prirode i karaktera djelatnosti za koju je osnovana samoupravna interesna zajednica; osnovnu razliku čini već to da li samoupravna interesna zajednica djeluje u oblasti društvenih djelatnosti ili u oblasti privredne infrastrukture;
- konkretnijih rješenja sadržanih u pojedinim zakonima (socijalna zaštita, zapošljavanje, mirovinsko-invalidsko osiguranje, znanost, elektroprivreda, vodoprivreda), koji već — na određeni način — opredjeljuju rješenja;
- dosadašnjeg načina obavljanja stručnih poslova i od postojećeg stanja;
- srodnog grupiranja djelatnosti (srodne grupe čine: a — odgoj i obrazovanje, znanost, kultura i fizička kultura; b — stambena i komunalna djelatnost i lokalne ceste; c — zdravstveno i mirovinsko osiguranje; d — ostala privredna infrastruktura);
- zauzetih društveno-političkih stavova u vezi s volonterskim ili profesionalnim obavljanjem funkcije inokosno-poslovodnog organa.

Četvrto — Za uspješno djelovanje samoupravne interesne zajednice, za ostvarivanje novih društveno-ekonomskih i društveno-političkih odnosa, važno je kako će biti uređeni i kako će se ostvarivati odnosi koji određuju položaj stručne službe.

Položaj stručne službe (bilo da se radi o samostalnoj radnoj zajednici ili organizaciji udruženog rada kojoj je povjereno obavljanje stručnih poslova) određuje se prvenstveno odnosom prema skupštini samoupravne interesne zajednice, njenom izvršnom odboru, radnim tijelima skupštine i izvršnog odbora, te prema inokosno-poslovodnom organu (bilo da je rukovodilac stručne službe ili ne).

Taj odnos zasniva se na odgovornosti za izvršavanje povjerenih zadataka i poslova, što znači da je stručna služba obavezna postupati u skladu sa zahtjevima tih organa. Radi ostvarivanja uspješnog utjecaja organa samoupravne interesne zajednice na ponašanje stručne službe, polazeći od osnovnog odnosa, potrebno je u samoupravni sporazum i statut unijeti odredbe kojima se to osigurava. To znači da treba poći od programa rada, putem kojega se uspostavlja društveno-ekonomski odnos između samoupravne interesne zajednice i stručne službe, sve do prava skupštine da uređuje načela unutrašnje organizacije i ostvaruje utjecaj na obavljanje rukovodnih funkcija u službi. Međutim, ta odgovornost nije neposredne prirode, pa je kao takvu valja i odrediti. Odnos se prvenstveno zasniva na obavezi izvještavanja i obaveznoj suradnji. Neostvarivanje obaveze obavještavanja o stanju u svojoj djelatnosti skupštine društveno-političke zajednice, izvršnog vijeća i organa uprave, a i neostvarivanje čvrste suradnje, predstavljaju, u biti, neizvršavanje funkcije.

Peto — Stručni poslovi za osnovnu samoupravnu interesnu zajednicu ne organiziraju se u posebnu samostalnu radnu zajednicu. Iznimno, to se može učiniti kada osnovna samoupravna interesna zajednica djeluje u sastavu velikog sistema (npr., ŽTP). Obavljanje stručnih poslova za osnovnu samoupravnu interesnu zajednicu treba povjeriti organizaciji udruženog rada na čijem je ona programu pretežno konstituirana ili stručnoj službi samoupravne interesne zajednice.

Šesto — Financijsko-manipulativne i računovodstvene poslove, polazeći od njihove opsežnosti, mogućnosti korištenja tahnike i specijaliziranog obavljanja, u pravilu, treba

u svim općinskim sredinama, pa i izvan njih — kada za to postoje potrebne pretpostavke, organizirati za sve, ili veći broj, samoupravnih interesnih zajednica, koristeći oblik povjeravanja poslova ili osnivanja zajedničke službe.

Sedmo — Osobito je interesantan odnos inokosno-poslovodnog organa skupštine samoupravne interesne zajednice, koji istovremeno nije i rukovodilac stručne službe, s jedne strane, i stručne službe i njenog inokosno-poslovodnog organa (direktora). Taj odnos karakterizira odgovornost za izvršavanje povjerenih zadataka, s tim što tajnik skupštine (inokosno-poslovodni organ), u ime skupštine i u skladu s ovlaštenjima, prati izvršavanje zadataka. No, osnovna je potreba da se ti odnosi zasnivaju na čvrstoj međusobnoj suradnji (vodoravnim smjerom).

Osmo — Ne teba odmah popuniti sva postojeća radna mjesta, već pažljivo odabirati i upošljavati kvalitetne i društvene angažirane kadrove, onim tempom kojim se razvija aktivnost organa samoupravne interesne zajednice.

Zastupanje

Prvo — Postavlja se pitanje — da li ista osoba može obavljati funkciju inokosno-poslovodnog organa istovremeno u dvije ili više samoupravnih interesnih zajednica, i pogotovo — da li osoba koja obavlja funkciju inokosno-poslovodnog organa u samoupravnoj interesnoj zajednici može tu funkciju istovremeno obavljati i u osnovnoj samoupravnoj interesnoj zajednici.

S obzirom na važnost uloge inokosno-poslovodnog organa u zastupanju i predstavljanju samoupravne interesne zajednice i u povezivanju interesa u samoupravnom sporazumijevanju, funkciju inokosno-poslovodnog organa ista osoba može obavljati samo u jednoj samoupravnoj interesnoj zajednici. Ista osoba ne može istovremeno u dvije, ili više, samoupravnih interesnih zajednica obavljati funkciju inokosno-poslovodnog oragana ni kada kao inokosno-poslovodni organ samoupravne interesne zajednice treba tu funkciju obavljati u osnovnoj samoupravnoj interesnoj zajednici.

Drugo — Ako u zakonu kojim se uređuje djelatnost određene samoupravne interesne zajednice nije utvrđeno tko zastupa tu SIZ, treba to regulirati u samoupravnom sporazumu o osnivanju samoupravne interesne zajednice ili u njenom statutu.

Zastupanje samoupravne interesne zajednice, kada se ono povjerava odredenoj osobi koja obavlja funkciju (znači povjeravanje zastupanja funkcije), može se povjeriti samo inokosno-poslovodnom organu, predsjedniku skupštine samoupravne interesne zajednice ili predsjedniku izvršnog odbora skupštine. Ako zastupanje ne obavljaju osobe što vrše navedene funkcije, u općim aktima (statutu) treba navesti ime i prezime osobe kojoj je to zastupanje povjereno.

Treće — Postavlja se pitanje: kako treba urediti ograničenja koja u obavljanju funkcije zastupanja imaju njeni nosioci?

Polazeći od položaja radnih ljudi u našem društveno-političkom sistemu, kojima se Ustavom jamče određena neotuđiva prava, inokosno-poslovodni organ (ili koji drugi zastupnik) ne može neograničeno raspolagati pravima zastupanja. Zato je potrebno, kako bi inokosno-poslovodni organ (ili drugi zastupnik) mogao raspolagati nekim od prava koja su uobičajenog karaktera (raspolaganje novčanim sredstvima do određenog iznosa ili prema njihovoj namjeni), da se pravo inokosno-poslovodnog organa (ili drugog zastupnika) na zastupanje utvrdi u samoupravnom sporazumu o osnivanju samoupravne interesne zajednice ili u statutu, a što bi se upisalo i u sudski registar. Naime, ako se tako ne postupi, upisom u sudski registar inokosno-

-poslovodni organ (ili drugi zastupnik) bit će ograničen u svakom raspolaganju odlukama kolegijalnih organa.

Sve što je tu izneseno o ograničenjima za osobe koje obavljaju funkciju inokosno-poslovodnog organa (ili drugog zastupnika) vrijedi i za osobe koje su inače ovlaštene za potpisivanje u samoupravnoj interesnoj zajednici (rukovodioci računovodstva i sl.).

Sadržaj samoupravnog sporazuma o osnivanju i organizaciji zajedničke stručne službe

Zahtjevi za racionalnom i društveno prihvatljivom organizacijom stručnih poslova u samoupravnim interesnim zajednicama, a i prije izneseni stavovi, upućuju na potrebu organiziranja zajedničkih stručnih službi, osobito za srodne interesne zajednice (svakako da je svrsishodno da se za više SIZ osnuje i organizira jedinstvena stručna služba). Organiziranje, pak, samostalnih i posebnih stručnih službi za svaku samoupravnu interesnu zajednicu zahtjeva da svaka od njih bude zaokružena posebna cjelina. To znači da u svakoj takvoj službi moraju biti zastupljena sva potrebna stručna, tehnička i opća administrativna radna mjesta, kako bi, tehnološki, mogle uspješno djelovati. Takav bi pristup neminovno uzrokovao »dupliranja« (umnožavanja) određenih radnih mjesta i poslova, pa je — kao neracionalan i neekonomičan — društveno neprihvatljiv.

Zato ćemo tu iznijeti okvirnu sadržinu samo samoupravnog sporazuma o osnivanju i organiziranju zajedničke stručne službe za više samoupravnih interesnih zajednica.

U uvodnim odredbama tog akta treba navesti njegove donosioce. Subjekti su samoupravne interesne zajednice, a odluku o zaključivanju donose njihove skupštine (u istovjetnom tekstu).

U općim odredbama samoupravnog sporazuma može se naglasati da potpisnici polaze od srodnosti i objedinjavanja određenih poslova radi postizavanja racionalnosti, ekonomičnosti i stručnije obrade poslova i zadataka u ostvarivanju funkcija SIZ. Zatim, treba određeno navesti da se tim sporazumom osniva zajednička stručna služba samoupravnih interesnih zajednica (navesti njihove nazive).

Nadalje, tu je potrebno utvrditi i djelatnost stručne službe, primjerice, navodeći koje poslove i zadatke ona osobito obavlja. Znači, treba navesti vrste poslova i zadataka (za to korisno može poslužiti sistematizacija poslova i zadataka stručne službe SIZ koju smo prije izložili govoreći o funkcijama stručnih službi).

Polazeći od toga da će rukovođenje zajedničkom službom biti povjereno osobi koja nije istovremeno i tajnik određene SIZ (to je u skladu s izloženim stavovima), treba predvidjeti da se, ravnopravno, u zajedničku službu uključuju i tajnici pojedinih samoupravnih interesnih zajednica za koje ona poslove obavlja. Naime, kada su poslovi koje obavlja inokosno-poslovodni organ (tajnik) SIZ manji po svojem opsegu, može se utvrditi da on, osim poslova inokosno-poslovodnog organa, u »višku radnog vremena« obavlja i poslove radnika zajedničke službe (takva mogućnost predviđa se i za inokosno-poslovodne organe osnovnih organizacija udruženog rada — u Zakonu o udruženom radu, čl. 503). Smatra se tada u djelokrugu poslova i zadataka zajedničke stručne službe svrsishodnim utvrditi da tajnik odgovarajuće SIZ, s određenim brojem radnika, obavlja specifične poslove za »svoju« SIZ. Broj njegovih suradnika utvrđuje se u skladu s prirodom, opsegom, složenošću i važnošću tih poslova. A specifičnost poslova pojedine SIZ koju zajednička stručna služba opslužuje odnosi se prvenstveno na praćenje problematike koju treba temeljitije poznavati u svakoj oblasti interesne zajednice. Također se ta specifičnost

odnosi i na kreativno i organizaciono pripremanje sjednica skupštine, izvršnih odbora i njihovih radnih tijela.

Ne bi trebalo propustiti ni mogućnost (u skladu sa Zakonom o udruženom radu, čl. 404) da se u tom samoupravnom sporazumu utvrde osnovni uvjeti u vezi sa strukturom radnih mjesta i kvalifikacionom strukturom kadrova u radnoj zajednici zajedničke stručne službe. To se pogodno može izraziti tako da se u samoupravnom sporazumu utvrde stalne grupe poslova i pri tom navede — naziv grupe poslova i struktura radnih mjesta, te najmanji broj izvršilaca, a i stručni profil tih kadrova i potrebno radno iskustvo.

U samoupravnom sporazumu o osnivanju i organizaciji rada zajedničke stručne službe SIZ treba, nadalje, odrediti i — odgovornost radne zajednice za izvršavanje poslova (prema skupštini, izvršnom odboru i rukovodiocu službe), način rješavanja sporova i način koordinacije između rukovodioca i tajnika SIZ koji rade u službi. Svrsishodno bi — sigurno — bilo utvrditi da rukovodioca (direktora) zajedničke stručne službe SIZ dogovorno imenuju, na osnovi natječaja, izvršni odbori skupština samoupravnih interesnih zajednica.

Sredstva za rad zajedničke stručne službe osiguravaju potpisnice samoupravnog sporazuma — prema opsegu poslova što ih za njih obavlja. Naravno, osnova za utvrđivanje visine tih sredstava, a i za praćenje izvršavanja zadataka, mora da bude program rada, uz primjenu principa slobodne razmjene rada.

Na kraju, u samoupravnom sporazumu o osnivanju i organizaciji zajedničke stručne službe SIZ valja utvrditi i davanje suglasnosti organa potpisnica samoupravnog sporazuma o aktima i radnjama radne zajednice koji su u vezi s odnosima ostvarivanja zadataka samoupravnih interesnih zajednica. Tu suglasnost mogu dati, npr., tajnici SIZ, izvršni odbori, radna tijela skupština ili same skupštine samoupravnih interesnih zajednica.

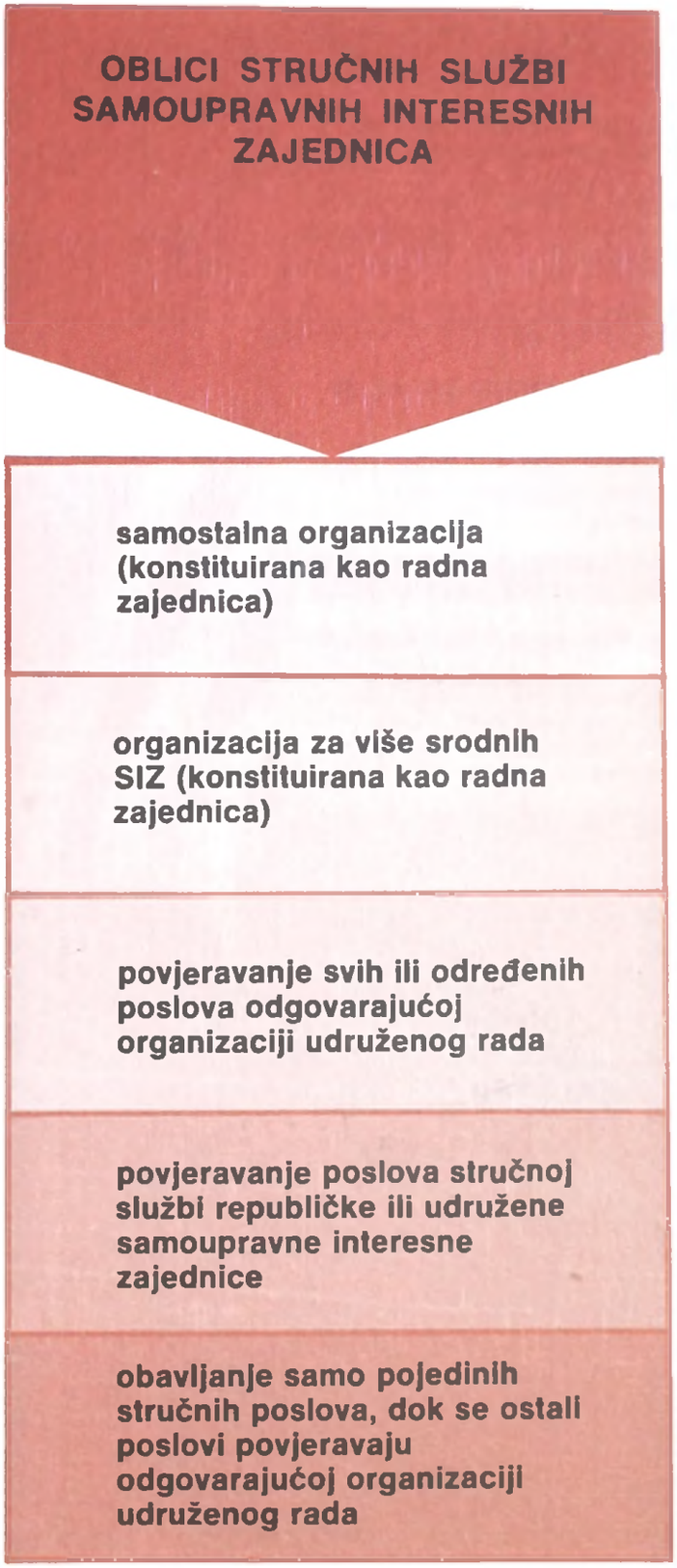

POSLOVI STRUČNIH SLUŽBI SAMOUPRAVNIH INTERESNIH ZAJEDNICA

PRIMJENA ZAKONA, PROPISA I DRUGIH OPĆIH AKATA

primjena u praksi i upozoravanje na postojeća stanja i odgovarajuće pojave

ADMINISTRATIVNO-TEHNIČKO--PRAVNI POSLOVI

operativni poslovi — koje treba obavljati racionalno, brzo i uspješno

STRUČNO-ANALITIČKI POSLOVI

proučavanje stanja i razvoja društvene djelatnosti u kojoj djeluje samoupravna interesna zajednica

ADMINISTRATIVNO-TEHNIČKI POSLOVI

njima se osigurava redovno i normalno djelovanje skupštine zajednice i izvršnih organa

ZLATKO JELIČIĆ

Samoupravna kontrola radnika u samoupravnim interesnim zajednicama

Samoupravnim sporazumima o osnivanju samoupravnih interesnih zajednica i drugim općim aktima potrebno je odrediti, među ostalim, kako nalaže Ustav SFRJ — i »način ostvarivanja kontrole članova interesne zajednice nad radom organa upravljanja i stručnih službi, te način obavještavanja članova interesne zajednice o radu tih organa i službi« (čl. 112). No, premda je ustavno pravo radnika (doslovno tako definirano i u Zakonu o udruženom radu, čl. 551 i dr.) da zaštitu svojih samoupravnih prava ostvaruju neposrednom samoupravnom radničkom kontrolom i preko organa upravljanja, te putem posebnog organa samoupravne radničke kontrole, u samoupravnim aktima SIZ, kojima je obaveza da svojim rješenjima tu važnu funkciju radnika u samoupravnom interesnom organiziranju pobliže odrede, uglavnom je razrađeno kako sudionici organiziranja u SIZ zaštitu svojih samoupravnih prava ostvaruju putem samoupravne radničke kontrole kao posebnog organa samoupravne interesne zajednice. Naravno da u normativnoj i životnoj praksi i samoupravnog interesnog organiziranja funkciju zaštite svojih samoupravnih prava radnici moraju potpuno ostvarivati.

Inače, samoupravni sporazumi o osnivanju samoupravnih interesnih zajednica utvrđuju da se poseban organ samoupravne radničke kontrole u SIZ osniva radi ostvarivanja samoupravne kontrole nad radom zajednice, njene skupštine, izvršnog odbora i drugih organa i tijela skupštine, te stručnih službi samoupravne interesne zajednice, zapravo — radi kontrole cjelokupnog njezina djelovanja SIZ.

Tim je aktima određeno da članove odbora samoupravne radničke kontrole bira skupština samoupravne interesne zajednice — između članova delegacija koji nisu delegati u skupštini te samoupravne interesne zajednice. Primijenjen je — dakle — pri tome sasvim ispravan princip da oni koji donose odluke ne mogu istovremeno biti ni »kontrolori« tog donošenja, niti »kontrolori« izvršavanja tih odluka.

Nadležnosti organa samoupravne radničke kontrole SIZ, način njegova rada, određivanje sastava, izbor članova, trajanje mandata članovima tog organa, i dr., — sve to, kako nalažu samoupravni sporazumi o osnivanju samoupravnih interesnih zajednica, opširno se razrađuje i pobliže utvrđuje statutima SIZ.

Sadržaj rada organa samoupravne radničke kontrole u samoupravnim interesnim zajednicama

U uspješnom obavljanju svojih zadataka organ će se samoupravne radničke kontrole u samoupravnim interesnim zajednicama uglavnom usmjeravati na kontrolu u ovim područjima djelatnosti SIZ (što će odrediti i najvažnije sadržaje njegova rada):

- ostvarivanje samoupravnog sporazuma o osnivanju samoupravne interesne zajednice;
- ostvarivanje samoupravnog sporazuma o društveno-ekonomskim odnosima (o programu zadovoljavanja zajedničkih potreba, te udruživanju sredstava i kriterijima za slobodnu razmjenu rada);
- ostvarivanje statuta i drugih samoupravnih općih akata samoupravne interesne zajednice;
- izvršavanje odluka skupštine samoupravne interesne zajednice, izvršnog odbora, te usklađenost tih akata i odluka sa samoupravnim pravima, dužnostima i interesima radnika;
- odgovorno i društveno i ekonomski svrsishodno korištenje udruženih sredstava i način raspolaganja tim sredstvima;
- obavještavanje delegata i delegacija o svemu što je povezano s odlučivanjem u SIZ;
- zaštita samoupravnih prava i interesa radnika u zadovoljavanju osobnih i zajedničkih potreba koje se ostvaruju u samoupravnoj interesnoj zajednici;
- primjena postupka samoupravnog donošenja odluka u skupštini samoupravne interesne zajednice, posebno kada se radi o ostvarivanju politike samoupravne interesne zajednice;
- ostvarivanje planova i programa razvoja djelatnosti za koje je osnovana samoupravna interesna zajednica.

Ti najvažniji sadržaji rada organa samoupravne radničke kontrole u SIZ tek su dobra osnovica za široko njihovo konkretno utanačenje — u svakoj samoupravnoj interesnoj zajednici posebno. Naravno, sadržaj rada organa samoupravne radničke kontrole uvijek ovisi i o razini samoupravnog interesnog povezivanja, od osnovnih samoupravnih interesnih zajednica, te samoupravnih interesnih zajednica do udruženih samoupravnih interesnih zajednica.

Kako rade organi samoupravne radničke kontrole u samoupravnim interesnim zajednicama?

Organ samoupravne radničke kontrole SIZ razmatra odgovarajuće predmete i donosi svoje zaključke na sjednicama. Te zaključke upućuje skupštini samoupravne interesne zajednice — da bi se taj najviši organ upravljanja SIZ o njima obavijestio, te da bi ih, u dovoljnoj mjeri, raspravio i — na odgovarajući način — ostvario. Naime, istodobno, a u vezi s tim zaključcima, organ samoupravne radničke kontrole predlaže skupštini i mjere i postupke za uklanjanje određenih propusta i nedostataka, koji su u djelovanju SIZ uočeni. O ishodu razmatranja tih zaključaka, a i prijedloga spomenutih mjera i postupaka, skupština — u utvrđenom roku, obavještava samoupravnu radničku kontrolu. Međutim, ako organ upravljanja ili stručna služba samoupravne interesne zajedniče ne postupa u skladu sa zaključcima samoupravne radničke kontrole, ili se usprotive spomenutim mjerama i postupcima tog organa, pravo je radničke kontrole da o tome informira delegate skupštine samoupravne interesne zajednice i delegacije osnovnih organizacija udruženog rada i zajednica, potpisnica samoupravnog sporazuma o osnivanju SIZ.

Razmatranja pojedinih predmeta na sjednicama tog organa i donošenje odgovarajućih zaključaka zasnivaju se na informacijama i podacima koje mu je dužan osigurati organ upravljanja, izvršni odbor ili stručna služba samoupravne interesne zajednice. Tu obavezu treba utvrditi u statutu i drugim samoupravnim aktima SIZ, jer predstavlja vrlo važan uvjet za uspješno djelovanje samoupravne radničke kontrole u samoupravnoj interesnoj zajednici.

Samoupravna radnička kontrola u samoupravnim interesnim zajednicama organ je radnika osnovnih organizacija udruženog rada i radnih zajednica koje tu samoupravnu interesnu zajednicu čine, te njihove delegacije. Zbog toga je organ samoupravne radničke kontrole dužan, najmanje jednom u šest mjeseci, izvještavati ih o svome radu.

Vrlo je važno — što naročito treba istaći i ostvariti — da se osigura pravo, pa i utvrdi obaveza, organa samoupravne radničke kontrole SIZ da surađuju s organima društvenog nadzora pri skupštinama društveno-političkih zajednica, a posebno s komisijama za društveni nadzor, društvenim pravobraniocima samoupravljanja i sa sudovima udruženog rada. Naravno, tu bi suradnju obostrano trebalo odjelotvoriti, pa bi — isto tako — obaveza tih organa bila da, na najpogodniji način, i oni toj potrebnoj suradnji doprinose, npr. — redovnim obavještavanjem organa samoupravne radničke kontrole u SIZ o najvažnijim zaključcima koji se odnose na njihove svakodnevne poslove nadzora, pokretanja postupka, odlučivanja, poticanja i poduzimanja mjera i dr. No, organi se samoupravne radničke kontrole moraju dovoljno angažirati pogotovo u doista najčvršćoj suradnji s organima Službe društvenog knjigovodstva, koja obavlja stručnu kontrolu materijalno-financijskog poslovanja samoupravnih interesnih zajednica. Trebalo bi da SDK o tim svojim nalazima organe samoupravne radničke kontrole u samoupravnim interesnim zajednicama redovito i pristupačno obavještava, a i da im pruža svaku potrebnu pomoć ako u SIZ — iz bilo kojih razloga — ne mogu doći do pouzdanih i pravovremenih podataka, analiza i ocjena stručnih službi o pojedinim predmetima ili o ukupnom poslovanju samoupravne interesne zajednice.

Smatra li samoupravna radnička kontrola SIZ da pojedine odluke ili drugi akti skupštine samoupravne interesne zajednice ili njena izvršnog odbora povređuju samoupravna prava radnika ili društveno vlasništvo, i da su oni u suprotnosti sa stavovima delegata ili delegacija, pravo joj je i obaveza da taj organ SIZ na to upozori i o tom neskladu da obavijesti organizaciju sindikata. Ako organ upravljanja SIZ ne izvrši zatraženu preinaku nezakonite odluke, samoupravna radnička kontrola može skupštini odgovarajuće društveno-političke zajednice predložiti da obustavi njeno izvršenje.

Kontrola radnika u samoupravnom sporazumu o osnivanju i u statutu zajednice

Samoupravnim sporazumom o osnivanju samoupravne interesne zajednice u prvom se redu određuje javnost rada svih organa zajednice i način obavještavanja radnika i radnih ljudi u organizacijama udruženog rada, njihovih delegacija, te delegata skupštine SIZ.

U tom se osnovnom aktu naročita važnost pridaje odredbama o samoupravnoj kontroli radnika u interesnoj zajednici, kojima se utvrđuje — kao što smo i prije rekli — način ostvarivanja kontrole članova zajednice nad radom organa upravljanja i stručnih službi SIZ, te nad njezinim djelovanjem uopće. Samoupravnim sporazumom podjednako valja

razraditi sve oblike samoupravne kontrole radnika — od onih neposrednih, te mogućnosti kontrole putem organa upravljanja do samoupravne radničke kontrole kao posebnog organa SIZ. Tako se utvrđuje da neposrednu samoupravnu kontrolu djelovanja SIZ radni ljudi u osnovnim organizacijama udruženog rada i drugim organizacijama i zajednicama ostvaruju putem javnih sredstava informiranja i internih glasila zajednica, putem delegacija i delegata u skupštinama samoupravnih interesnih zajednica, te predstavnika delegacija u konferencijama delegacija, zatim — svojim pravom uvida u dokumentaciju, izvještaje i druge podatke o poslovanju samoupravne interesne zajednice i sl.

U vezi s ulogom i obavezama organa upravljanja, putem kojih radni ljudi u samoupravnim organizacijama i zajednicama također vrše samoupravnu kontrolu u SIZ, sporazumom treba, među ostalim, odrediti i to da skupština samoupravne interesne zajednice — delegati u njoj, obavlja kontrolu nad cjelokupnim radom SIZ (rad raznovrsnih organa i tijela skupštine), a pogotovo nad radom svoga izvršnog organa, te kontrolu nad radom stručne službe samoupravne interesne zajednice.

Oblik, pak, samoupravne kontrole radnika koji se u samoupravnoj interesnoj zajednici ostvaruje putem posebnog organa samoupravnim se sporazumom određuje kao obavezan, s tim da se detaljnije definira statutom SIZ. O radu organa samoupravne radničke kontrole SIZ donosi se poseban poslovnik.

Statutom treba utvrditi da organ samoupravne radničke kontrole ostvaruje kontrolu nad cijelim poslovanjem samoupravne interesne zajednice, a određuje se njime i sadržaj rada organa radničke kontrole, koji treba da je uvjetovan i specifičnošću djelatnosti SIZ, a i karakterom samoupravnog interesnog povezivanja u određenoj interesnoj zajednici. Nadalje, tu se utvrđuje i od koliko će se članova organ samoupravne radničke kontrole sastojati, te trajanje njihova mandata (četiri godine). Postupak izbora i opoziva članova samoupravne radničke kontrole u tom se aktu tek načelno regulira, budući da se ta sadržina detaljno razrađuje spomenutim pravilnikom. No, statutom — s tim u vezi — treba naložiti da članove organa samoupravne radničke kontrole »biraju i opozivaju radnici u osnovnim samoupravnim organizacijama i zajednicama, koje su udružene u odgovarajuće . . . zajednice, i to na načelima delegatskog sistema« (ZUR, čl. 558).

Članovi se tog organa biraju tajnim glasanjem.

U vezi s izborom u statutu je SIZ još potrebno naglasiti da se za članove organa samoupravne radničke kontrole u samoupravnoj interesnoj zajednici ne mogu birati delegati u skupštini te SIZ, članovi njezina izvršnog odbora, te radnici stručnih službi samoupravne interesne zajednice.

Samoupravna radnička kontrola kao poseban organ samostalna je u radu, a pravo joj je i dužnost da o uočenim nedostacima u djelovanju SIZ, svojim primjedbama, prijedlozima i zaključcima obavještava delegate osnovnih organizacija udruženog rada i radnih zajednica povezanih u SIZ — što također treba da je statutarno regulirano. Prije smo spomenuli da je još pravo i dužnost radničke kontrole da o svojim zaključcima obavještava organe samoupravne interesne zajednice — skupštinu i izvršni odbor (koji su — ako se u njima upozorava na neke nedostatke u radu, slabosti, propuste ili na neke druge negativne pojave — dužni da ih otklone), a dostavlja ih i stručnim službama i svim drugim organima kada se sadržaj tih zaključaka — posredno ili neposredno — odnose na njihovo djelovanje. U tim odredbama statut SIZ mora biti sasvim određen.

U ulozi organa samoupravne radničke kontrole u SIZ statut još treba da utvrdi:

• pravo radničke kontrole da svoje zaključke i mišljenja objavljuje u internom glasilu samoupravne interesne zajednice (ostvarenje tog prava dužni su joj, na zahtjev, omogućiti odgovorni organi i službe zajednice);

• da se određenom problematikom (za koju je — radi kontrole — nadležan) organ samoupravne radničke kontrole bavi — ili samoinicijativno, ili na zahtjev skupštine samoupravne interesne zajednice, pojedinih delegata skupštine, delegacija ili njihovih konferencija, ili, pak, na zahtjev izvršnog odbora skupštine samoupravne interesne zajednice;

• obavezu tajnika SIZ da radničkoj kontroli — ako ona to zatraži — osigura sve potrebne podatke i dokumente (putem stručne službe) o predmetu za koji se zanima, te da angažira dovoljno stručnih radnika na izradi analize i davanju stručnih ocjena o pojedinim problemima — ako organ samoupravne radničke kontrole to bude smatrao potrebnim;

• obavezu stručne službe SIZ da za potrebe organa radničke kontrole obavlja sve administrativne i stručne poslove;

• prava, ali i obaveze, radničke kontrole da surađuje s organima društvene kontrole pri skupštinama društveno-političkih zajednica (komisije za društveni nadzor, društveni pravobranioci samoupravljanja, sudovi udruženog rada i dr.);

• pravo samoupravne kontrole da traži stručnu i drugu adekvatnu pomoć (kada nije zadovoljna određenom stručnom analizom ili ocjenom stručnih službi SIZ ili u nekim drugim slučajevima) organa Službe društvenog knjigovodstva, te inspekcijskih i ostalih organa;

• obavezu da skupština SIZ svojim poslovnikom odredi konkretne oblike svoje suradnje i njenih organa s organima samoupravne radničke kontrole, radi što uspješnijeg ostvarivanja funkcije samoupravne kontrole radnika u samoupravnoj interesnoj zajednici.

Što sadrži pravilnik o radu samoupravne radničke kontrole

Bit će korisno da se još osvrnemo i na neke sadržaje, makar osnovne, i spomenutog pravilnika o radu organa samoupravne radničke kontrole u samoupravnim interesnim zajednicama.

Odredbe tog akta zasnivaju se na onim što su prethodno — kao što smo i upozorili — utvrđene samoupravnim sporazumom o osnivanju SIZ i statutom zajednice, a koje se pravilnikom proširuju i — za neposredan rad tog organa — dovoljno razraduju. U općim odredbama pravilnika odmah treba istaći da se njime reguliraju prava i dužnosti organa samoupravne radničke kontrole (komisije, odbora), koji se osniva kao jedan od mogućih oblika samoupravne kontrole radnika u SIZ (pored neposrednih oblika ostvarivanja kontrole, te ostvarivanja kontrole putem organa upravljanja samoupravne interesne zajednice). Potom odmah valja naglasiti da je taj organ samoupravne radničke kontrole u SIZ samoupravni i društveni organ udruženih radnika i njihovih delegacija, pa da zato za svoj rad neposredno odgovara radnicima osnovnih organizacija udruženog rada i drugim organizacijama i zajednicama i njihovim delegacijama.

Mora se, također, naglasiti da taj organ obavlja svoju funkciju u skladu s Ustavom i zakonima, te samoupravnim aktima SIZ, koji svojim odredbama utvrđuju njegovu ulogu, prava i dužnosti.

Pravilnikom se, dalje, još naglašava da je u svom radu — kao samostalan organ — samoupravna radnička kontrola dužna pridržavati se načela zakonitosti postupka utvrđivanja materijalne istine, javnosti rada, te objektivnog i pravodobnog informiranja delegacija i delegata u skupštinama samoupravnih interesnih zajednica i delegacijima.

U općim odredbama valja istaći i to da radnička kontrola djeluje prvenstveno preventivno. Međutim, kada treba da se uklone konkretne negativne pojave u poslovanju, upravljanju ili radu uopće, cijele samoupravne interesne zajednice ili kojeg njezina dijela, taj je organ dužan, pravovremeno i odlučno, poduzeti i sve potrebne operativne akcije.

U skladu s odredbama samoupravnog sporazuma o osnivanju SIZ i statuta zajednice, tim se pravilnikom određuju i razrađuju izbori i opoziv članova organa samoupravne radničke kontrole, te sastav tog organa. S tim u vezi mora se utvrditi da članove samoupravne radničke kontrole biraju (i opozivaju) delegati skupštine samoupravne interesne zajednice, i to — tajnim glsanjem, a na mandat od četiri godine. Zakonom o udruženom radu (čl. 558) određeno je da »listu kandidata za članove samoupravne radničke kontrole utvrđuje i kandidacioni postupak provodi sindikalna organizacija.«

I u tom se aktu mora naglasiti da se u radničku kontrolu ne može birati radnik koji radi na rukovodećem mjestu, zatim — ni radnik koji je delegat skupštine samoupravne interesne zajednice, te ni radnik stručne službe samoupravne interesne zajednice. Naravno, za članove samoupravne kontrole treba birati prvenstveno radnike i članove delegacija koji u svojim OOUR i mjesnim zajednicama uživaju povjerenje kao osobe dobrih moralno-političkih i radnih kvaliteta. O tome svoj stav — prije isticanja liste kandidata — zauzimaju organizacije sindikata na području društveno-političke zajednice u kojoj se samoupravna interesna zajednica osniva.

Pri izboru organa radničke kontrole mora se — a što pravilnik također definira — voditi računa i o strukturi njegova sastava. U njemu mora da bude najmanje 2/3 članova izabranih među radnicima koji rade u oblasti materijalne proizvodnje, a u SIZ su udružili sredstva kao korisnici usluga — da bi zadovoljili odgovarajuće osobne i zajedničke potrebe, dok se najviše 1/3 članova radničke kontrole bira od radnika organizacija u kojima rade — i koji su se kao takvi udružili u zajednicu — davaoci usluga kojima se potrebe tih radnika zadovoljavaju.

Opoziv članova organa samoupravne radničke kontrole odvija se prema odredbama samoupravnog akta o postupku u vezi s izborom i opozivom članova organa upravljanja samoupravne interesne zajednice, s tim što one moraju biti usklađene sa zakonom. S tim u vezi, Zakon o udruženom radu (čl. 558) određuje: »članovi organa samoupravne radničke kontrole opozivaju se na prijedlog sindikalne organizacije.«

Pravilnikom treba odrediti da prvu sjednicu samoupravne kontrole saziva predsjednik skupštine samoupravne interesne zajednice, i da se na njoj bira predsjednik kontrole i njegov zamjenik.

Radnička kontrola kao organ radi kolektivno, i svoje zaključke donosi većinom glasova. Pravilnikom se taj organ obavezuje da o svojim nalazima i o utvrđenom činjeničnom stanju sastavlja izvještaj, koji potpisuju svi njegovi članovi. No, svaki član samoupravne radničke kontrole ima pravo u izvještaj, izdvojeno, unijeti i svoje mišljenje o utvrđenom činjeničnom stanju i o eventualnim uočenim nepravilnostima.

O radu radničke kontrole, zaključcima, o broju pokrenutih inicijativa i zahtjeva, te o podnesenim izvještajima, a i mišljenjima organa kojima ih je ona dostavila obavezno je — kako se nalaže i pravilnikom — voditi redovnu i točnu evidenciju. Taj je organ dužan i da prati poduzimanje mjera nadležnih organa upravljanja SIZ i službi za koje je ocijenjeno da su neophodne da bi se mogli ukloniti nedostaci na koje je samoupravna kontrola upozorila.

Pravilnikom se mora odrediti da radnička kontrola o svom radu izvještava skupštinu samoupravne interesne zajednice, a što čini najmanje jedanput u šest mjeseci. De-

legacije, pak, i konferencije delegacija o svom su radu dužne izvještavati najmanje jedanput u toku godine. Izvještaji što ih samoupravna kontrola podnosi redovno se razmatraju na sjednicama skupštine SIZ. U vezi sa svakim predmetom na koji je organ radničke kontrole upozorio skupština SIZ donosi poseban zaključak — kojim utvrđuje sve potrebne zadatke i mjere — nalažući odgovarajućim organima i službama da ih izvrše. Time se stalno djeluje u skladu sa zapažanjima kontrole. Skupština se, ako utvrdi potrebu, obraća i odgovarajućim vanjskim organima (SDK, javno tužilaštvo, radne inspekcije) — za društvenu intervenciju, na osnovi ocjene i stavova radničke kontrole. Adekvatni postupak koji se u vezi s izvještajem organa samoupravne kontrole SIZ primjenjuje u delegacijama i njihovim konferencijama također treba regulirati pravilnikom. Na kraju, obavezno je da se pravilnikom o radu samoupravne radničke kontrole i odredi:

- obaveza radničke kontrole da surađuje s organima upravljanja samoupravne interesne zajednice, s izvršnim i drugim njenim organima i stručnom službom, te sa svim tim organima i službama u drugim samoupravnim interesnim zajednicama; zatim — da surađuje s društveno-političkim organizacijama, organima društvene kontrole, nadležnim državnim organima, te s organima samoupravne radničke kontrole organizacija udruženog rada udruženih u samoupravnu interesnu zajednicu;
- obaveza organa upravljanja samoupravne interesne zajednice da radničkoj kontroli redovito dostavljaju materijale za sjednice, te zaključke, odluke i sve što je neophodno da bi i taj organ postao djelotvoran ravnopravni dio procesa upravljanja u samoupravnoj interesnoj zajednici;
- dužnost izvršnog odbora i tajnika skupštine samoupravne interesne zajednice u vezi s potrebom obavljanja administrativnih i tehničkih poslova za samoupravnu radničku kontrolu.

Taj je pravilnik — ako se tako odredi — punovažan danom objavljivanja u internom ili javnom glasilu (ili na neki drugi način), a nakon što ga usvoji skupština samoupravne interesne zajednice — na osnovi stavova delegacija i konferencija delegacija.

SAMOUPRAVNA KONTROLA RADNIKA U SAMOUPRAVNIM INTERESNIM ZAJEDNICAMA

Kontrolira

- ostvarivanje samoupravnih sporazuma, statuta i samoupravnih općih akata
- izvršavanje odluka skupštine i kolegijalnog organa i usklađenost tih odluka sa samoupravnim pravima, dužnostima i interesima radnika
- odgovorno i društveno-ekonomski svrhovito korištenje udruženih sredstava i način raspolaganja tim sredstvima

osobito:

- obavještavanje delegata i delegacija o svemu što je povezano s odlučivanjem u SIZ
- zaštitu samoupravnih prava i interesa radnika u zadovoljavanju osobnih i zajedničkih potreba koji se ostvaruju u SIZ
- primjenu postupka samoupravnog donošenja odluka u skupštini
- ostvarivanje planova i programa razvoja djelatnosti

RADE LOLIĆ

Savez komunista u samoupravnom interesnom organiziranju

Radni ljudi ne mogu neposrednije i snažnije utjecati na politiku u tzv. nadgradnji (društvenim djelatnostima) ako je ona izvan jedinstvenog (cjelovitog) sistema udruženog rada, te ako se ne razvija u skladu s njegovim interesima i u ovisnosti o zajednički stvorenim materijalnim mogućnostima za razvitak proizvodnih snaga u cjelini, dakle — i obrazovanja, i znanosti, i kulture, te socijalne zdravstvene zaštite, infrastrukture, itd. Odvojenost tih činilaca proizvodnih snaga i proizvodnih odnosa od proizvodnje uzrokovala je njihovu postupnu otuđenost, pa su etatističke i birokratske strukture, koje su bile pozvane da posreduju u tom međuprostoru, mogle vrlo vješto manipulirati tim važnim funkcijama udruženog rada. No, snažnim samoupravnim revolucioniranjem našega društva ostvareni su uvjeti za uklanjanje svih posrednika i za čvrstu integraciju tih, donedavno sasvim odvojenih, dijelova društvene reprodukcije — društvenih djelatnosti i proizvodnje — u jedinstveni (cjeloviti) sistem udruženog rada. Samo u tom jedinstvenom sistemu svaka podjela rada može postati slobodno udruživanje različitih oblika i vrsta rada, i time gubiti sva svoja negativna socijalna i klasna obilježja.

Povezivanje društvenih djelatnosti s proizvodnjom

Uspješnost tog razvojnog stupnja naše revolucije ovisna je o pozitivnoj društvenoj angažiranosti svih sudionika u udruženom radu, i svih organiziranih društveno-političkih snaga. Ipak, u ostvarivanju krupnih zadataka integracije svih vrsta i oblika rada u jedinstveni sistem udruženog rada osobita je uloga i odgovornost, pored ostalih društveno-političkih organizacija, upravo Saveza komunista.

S tim u vezi — neophodno je u svakoj osnovnoj organizaciji SK sagledati zajedničke zadatke u razvoju društva, te u skladu s njima odrediti posebno zadatke svake radne i životne sredine, stalno analizirati pojave do kojih u tim sredinama dolazi, utjecati na stvaranje uvjeta u kojima se grade novi odnosi, neprekidno se osposobljavati za uspješno organiziranje radnika u izvršavanju zajedničkih zadataka, izgrađivati organizacione oblike i metode rada, te aktivno doprinositi mijenjanju postojećeg stanja. A zajednički zadaci koje u povezivanje društvenih djelatnosti s proizvodnjom treba ostvariti jasno su određeni

prvenstveno rezolucijama Desetog kongresa SKJ i Sedmog kongresa SKH, zatim — u Ustavu SFRJ i Ustavu SRH, Zakonom o udruženom radu, te u drugim posebnim dokumentima, stavovima društveno-političkih organizacija i dr.

Deetatizacija i integracija društvenih djelatnosti u jedinstveni sistem udruženog rada, u kojem radni ljudi samoupravno odlučuju o procesima proste i proširene reprodukcije, o društvenoj reprodukciji i društvenim odnosima, trajan su zadatak, a s njim je u vezi i više drugih konkretnih zadataka: idejno-teorijsko osmišljavanje konkretnih procesa i oblika udruživanja i razmjene rada; reforma društvenih djelatnosti radi njihova osposobljavanja za snažniji utjecaj društvenog standarda; izgrađivanje tih djelatnosti u neposrednom utjecaju udruženog rada, a na osnovi programa i sporazuma o potrebama i sredstvima i na osnovi zajedničkih društvenih potreba cjelokupnog udruženog rada i društva; zatim — izjednačavanje društveno-ekonomskog položaja radnika u društvenim djelatnostima s radnicima u proizvodnji; neposredno (zajedničko, sporazumno) odlučivanje o upotrebi zajednički stvorenih materijalnih i kulturnih vrijednosti; organiziranje radnih ljudi u ostvarivanju tih zadataka, što pretpostavlja i organiziranje Saveza komunista i drugih društveno-političkih organizacija — u ideološko-političkom osposobljavanju i u konkretnim akcijama mijenjanja odnosa.

U samoupravljanju se oslobađaju goleme društvene snage svih radnih ljudi u udruženom radu, i to — njihovim neposrednim utjecajem na sve tokove razvoja društva, a ono, pak, pretpostavlja stalno organiziranje tih društvenih snaga, radničke klase i njenih političkih organizacija, a osobito stalno izgrađivanje idejnog i akcionog jedinstva Saveza komunista — prvenstveno u bazi, u osnovnim organizacijama udruženog rada i mjesnim zajednicama kao žarištima izgrađivanja društva i osloncu izgrađivanja i povezivanja cjelokupnog udruženog rada. Organiziranje radnih ljudi u izgrađivanju samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa zadatak je društveno-političkih organizacija u društvenim djelatnostima i u proizvodnji. Njihova se revolucionarna funkcija može ostvarivati samo toliko koliko budu, uz ostvarivanje ostalih krupnih zadataka, uspijevali i u povezivanju društvenih djelatnosti s proizvodnjom, u međusobnom izjednačavanju položaja njihovih radnika u skladu sa zajednički ostvarenim materijalnim i duhovnim dobrima, u organiziranju radnika u društvenim djelatnostima radi postizanja ciljeva i izvršenja zadataka koji su zajednički cijeloj radničkoj klasi i radnim ljudima u udruženom radu.

Dakle, za organizacije SK u društvenim djelatnostima nema važnijih zadataka od povezivanja tih dviju oblasti rada u jedinstvenom sistemu udruženog rada, od izgrađivanja samoupravnih društvenih odnosa u društvenim djelatnostima i od stalnog usklađivanja svih sadržaja i oblika rada, te od razvoja i unapređivanja svih djelatnosti prema potrebama razvoja proizvodnje i društva u cjelini. Prvenstveni interesi radnika u tzv. izvanprivrednim djelatnostima u stalnom su doprinosu razvoju proizvodnih snaga i samoupravnih socijalističkih odnosa, oslobođenju rada od kapitala, »integraciji radnika svih oblasti društvenog rada u radničku klasu« (E. Kardelj), i prevladavanju odvojenosti manuelnog i intelektualnog rada.

Međutim, procese deetatizacije društvenih djelatnosti i integraciju u jedinstven sistem udruženog rada prate teškoće koje proizlaze iz složenosti novih odnosa, a i teškoće koje su odraz naslijeđene svijesti i stavova o dvjema odvojenim sferama ljudskog rada — u čemu je posredovanje jedina logična materijalizirana mogućnost njihova međusobnog odnosa. Ima radnika i u jednoj i u drugoj oblasti rada koji su time opterećeni, ne shvaćajući još značenje samoupravne alternative u građenju odnosa, pa se čak neposredno i zalažu za utjecajnije posredovanje državnim i političkim instrumentima. Takvom je zalaganju plodno

uporište u ostacima birokratskih struktura, a i u kadrovima koji, strahujući od građanskog liberalizma, neopravdano traže jedini izlaz u državno-zakonodavnom uređivanju svih odnosa, tvrdeći da su samoupravni oblici odnosa u začetku, pa da nisu osposobljeni za preuzimanje najvažnijih funkcija u društvu.

Upravo zato i jest zadatak društveno-političkih organizacija u deetatizaciji društvenih djelatnosti da organiziraju i osposobljavaju svoje redove, a i sve druge radne ljude, za neprekidnu djelotvornu akciju radi jačanja samoupravnih oblika odlučivanja, organiziranja i osposobljavanja delegatskog sistema, stalnog unapređenja informiranja radnika, radi doprinosa sve većoj ulozi društvenog dogovaranja i samoupravnog sporazumijevanja u uređivanju odnosa i utvrđivanju razvoja i promjena u razvoju, stalnog djelotvornog suprotstavljanja birokratizaciji i institucionaliziranju društvenog odnosa, te građanskoj liberalizaciji i privatizaciji. U ostvarivanju tih zadataka valja koristiti pozitivna iskustva koja su već stečena u različitim oblicima i stupnjevima neposrednog samoupravnog povezivanja radnih organizacija proizvodnje i društvenih djelatnosti.

Aktivi saveza komunista u samoupravnim interesnim zajednicama

Deetatizacija društvenih djelatnosti i njihova integracija u jedinstveni sistem udruženog rada ostvaruju se organiziranjem radnika u osnovnim organizacijama udruženog rada i njihovim asocijacijama prvenstveno na ovladavanju politikom i poslovima društvene reprodukcije, na udruživanju s organizacijama čiji radnici svojim radom zadovoljavaju zajedničke i osobne potrebe na osnovi zajednički dogovorenih i sačinjenih programa razvoja društvenih djelatnosti. Budući da se najviše tih potreba zadovoljava u organizacijama udruženog rada društvenih djelatnosti, koje su institucionalno odvojene od proizvodnje, i koje su konstituirane kao posebne samoupravne organizacije radnika u društvenim i drugim djelatnostima, izgrađuje se sistem pogodnih zajedničkih oblika za udruživanje i razmjenu rada, sistem samoupravnih interesnih zajednica. Da bi se samoupravne interesne zajednice osposobile kao zajednički oblik slobodne razmjene i udruživanja rada i društvenih i proizvodnih djelatnosti, jednih i drugih osnovnih organizacija udruženog rada, u samim tim OOUR potrebno je ovladati ukupnošću politike i programima djelatnosti za svaku pojedinu oblast. Tako će samoupravne interesne zajednice sve više postajati samo izraz i sinteza obostranih interesa, samo oblik razmjene i udruživanja rada i mjesto dogovaranja i sporazumijevanja radnika o uvjetima zadovoljavanja društvenih, kulturnih i materijalnih potreba.

Zadaci su — dakle — i odgovornosti društveno-političkih organizacija u vezi s djelovanjem i daljnjim izgrađivanjem SIZ, prije svega, u stvaranju uvjeta da osnovne organizacije udruženog rada potpuno preuzmu odgovornost i brigu za procese svoje ukupne reprodukcije, a najodgovorniji politički subjekti u tome su, naravno, osnovne organizacije SK i druge društveno-političke organizacije upravo u samoj OOUR. Jer — u bazi se vodi najkonkretnija borba za nove odnose, pa u njoj mora biti i najsnažnija akcija političkih organizacija.

Budući da smo na početku ovladavanja procesima društvene reprodukcije u udruženom radu, i da samoupravne interesne zajednice, silom prilika, moraju — još uvijek — nadomještati pojedine bitne funkcije samog udruženog rada, ako i one još nisu njegov integralni dio, zadatak je društveno-političkih organizacija da vode neprestanu bitku za to da taj privremeni nadomještaj funkcija udru-

ženog rada ne bi okoštao, da u odlučivanju u SIZ, o svemu što je bitno, bude »u pokretu« cijeli delegatski sistem i zborovi radnika, a pogotovo da se u odlučivanju spriječi svaki subjektivni utjecaj grupa i pojedinaca iz stručnih službi i nelegalnih grupa izvan samoupravnog interesnog organiziranja. Moglo bi se reći da je to »drugi front« akcije društveno-političkih organizacija, a u njegovu su središtu aktivi komunista koje su osnovali delegati u skupštinama samoupravnih interesnih zajednica.

Kada su u SIZ aktivi komunista konstituirani, postavljanih pitanja bilo je napretek: kakve su njihove funkcije i odgovornosti, gdje su organizaciono vezani, kako jedinstvo akcije ostvarivati sa cjelokupnim Savezom komunista, itd. Dobro je što komunisti u mnogim aktivima SIZ ta pitanja nisu ostavili bez odgovora, pa su sačinili i programe svoga djelovanja — koje je već u toku. Inače, CK SKH još je na Šestoj sjednici (14. srpnja 1975. g.) zaključio da u SIZ treba osnivati aktivne SK, koji će biti nosioci politike Saveza komunista u samoupravnom interesnom organiziranju, »odgovorni da se ne dovedu u pitanje ustavni ciljevi razmjene rada i samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa između udruženog rada iz proizvodnje i društvenih djelatnosti«.

Drugih, dakle, ciljeva i zadataka izvan onih zajedničkih — na kojima su angažirani svi radni ljudi i sve organizirane društveno-političke snage (stvaranje uvjeta i izgrađivanje oblika za slobodnu razmjenu i udruživanje rada, te ovladavanje politikom i materijalnom osnovom društvene reprodukcije u udruženom radu), ti aktivi SK — naravno — nemaju. Ali, mjesto njihove akcije sasvim je određeno. To je SIZ u kojoj aktiv djeluje, pa se i program njegova rada zasniva na najvažnijim poslovima i aktivnostima te samoupravne interesne zajednice, a prema kojima je neprekidno potreban kritički odnos Saveza komunista — snage koja je odgovorna i za idejnu prosudbu o tome koliko se tim poslovima i aktivnostama doprinosi ostvarenju osnovnih ciljeva radnih ljudi u izgrađivanju samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa. Komunisti koji su uspješno organizirani u svojim aktivima SIZ u poziciji su time da najbrže i najplodonosnije djeluju kada se dogodi da praksa određenih činilaca u pojedinim SIZ odudara od postavljenih ciljeva i zadataka samoupravnog interesnog organiziranja. Njihovo pravovremeno i ispravno suprotstavljanje takvim pojavama čini nepotrebnom »vanjsku intervenciju«.

Aktivi SK u samoupravnim interesnim zajednicama angažiraju se pogotovo u organiziranim naporima za ostvarivanje najvažnijih funkcija i zadataka SIZ. Komunisti pri tome moraju prednjačiti u stalnom iznalaženju rješenja koja najviše odgovaraju izgrađivanju novih samoupravnih odnosa i ostvarivanju ciljeva sadašnjeg stupnja njihove izgradnje. Taj kriterij djelovanja mora biti prisutan i u svakoj konkretnoj akciji komunista i aktiva SK u samoupravnim interesnim zajednicama. Zato je i potrebno da aktivi komunista — na najpogodniji način (obavezni idejni pristup svim važnijim samoupravnim dokumentima zajednice i akcijama u njoj, i sl.) — osposobljavaju svoje članove za takvo konkretno djelovanje, koji u taj svoj rad unose i vlastita iskustva i spoznaje što ih donose iz baze i iz svojih osnovnih organizacija SK, uključujući i znanja i stavove koje su stekli ideološko-političkim osposobljavanjem.

Aktivi SK u samoupravnim interesnim zajednicama nisu posebne organizacije Saveza komunista — sa svim organizaciono-statutarnim obavezama, što ne umanjuje njihovu političku odgovornost za izvršavanje spomenutih zadataka. Njihova odgovornost treba biti uspostavljena i prema delegatima u skupštinama, a i prema radnicima i njihovim samoupravnim organizacijama i delegacijama, te prema osnovnim organizacijama SK i prema organizacijama SK koje su ih osnovale. Dobro bi bilo da su aktivi SK u općinskim SIZ jače akciono povezani s općinskim komitetima SK,

a aktivi SK u republičkim SIZ s Izvršnim komitetom Predsjedništva CK SKH. Dakle, ne radi se o organizacionoj povezanosti, već o povezivanju radi ostvarivanja dogovorenih programa i akcija koje su zajedničke u cijelom Savezu komunista. Takvom se povezanošću i odgovornošću osigurava idejno i akciono jedinstvo SK u djelovanju aktiva na ostvarivanju najvažnijih zadataka u samoupravnim interesnim zajednicama.

Organizirane društveno-političke snage, a Savez komunista pogotovo, usmjerene su i na razvijanje i reformu društvenih djelatnosti u skladu s potrebama udruženog rada i društva, a radi razvijanja proizvodnih snaga i samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa, stalnog podizanja društvenog standarda radnika i djelotvornog utjecaja društvenih djelatnosti na smanjivanje i ublažavanje socijalnih razlika reproduciranih različitim naslijeđenim ekonomskim i kulturnim uvjetima. Naravno, radnici u društvenim djelatnostima ni te zadatke ne ostvaruju neovisno o radnicima u proizvodnji. Ima već oblasti u kojima se razvoj i reforma društvenih djelatnosti vrlo uspješno usklađuju sa zajedničkim interesima radnika u udruženom radu, ali je — još uvijek — mnogo i onih u kojima se takav odnos prema razvoju i reformi društvenih djelatnosti sporije razvija. No, sigurno je da angažman komunista u mnogim sredinama nije na tim zadacima osobit, tako da reformski poticaji i mnoga — s tim u vezi — rješenja više dolaze iz posredničkih i državnih struktura nego od radnika. Pa iako se danas, kada su državne institucije izmijenjene i podruštvovljene, kada se više ne radi o klasičnoj državnoj organizaciji već o društveno-političkim zajednicama konstituiranim na samoupravnim osnovama i na samoupravnom delegatskom sistemu, u principu, u nas ne može govoriti o etatizmu u njegovu starom, klasičnom liku i značenju, ipak opasnosti od etatističkog djelovanja pod utjecajem stare svijesti, stavova i želja pojedinaca i dalje postoje, pogotovo ako radni ljudi — predvođeni Savezom komunista — nisu stalno angažirani na svestranoj deetatizaciji društvenih djelatnosti, uključujući i odlučivanje o njihovu razvoju, materijalnoj reprodukciji, reformi i osposobljavanju za odgovarajuću ulogu u proizvodnji i razvoju društvenog odnosa, u društvenom standardu i socijalnoj politici. Zaista, čak ni »taj front« ne može biti državni, već, prije svega, front radnika i njihove avangarde — SKJ, njihovih političkih organizacija, a državni samo toliko koliko su oni u samoupravnom delegatskom sistemu ovladala i tim funkcijama u društveno-političkim zajednicama, tj. koliko je državna vlast prerasla u samoupravnu vlast radnih ljudi.

Društveno-politička zajednica, s obzirom na funkcije koje su joj u društvu povjerene, važan je subjekt u organiziranju i mijenjanju društva u cjelini, pa tako i u oblasti društvenih djelatnosti. Zato je potrebno i u njima organizirati kvalitetan rad društveno-političkih organizacija — u skupštinama društveno-političkih zajednica i u njihovim stručnim institucijama i organima uprave. Naravno da se idejno i akciono jedinstvo djelovanja Saveza komunista u tijelima društveno-političkih zajednica osigurava radom na ostvarivanju jedinstvenih zadataka SK i akcionom povezanošću s rukovodstvima SK društveno-političkih zajednica, a i odgovornošću prema partijskoj bazi. Ta partijska veza čini se da sada ipak nije funkcionalno uspostavljena s organizacijama SK u državnoj upravi i u stručnim službama SIZ. A kada razmatramo mogućnosti što masovnijeg okupljanja na zadatku korjenitih promjena stanja u društvenim djelatnostima i čvrste i prirodne ugradnje tih djelatnosti (s proizvodnjom) u jedinstveni sistem društvene reprodukcije u udruženom radu — sigurno je da treba računati i na te rezerve pozitivnog društvenog angažmana, jer u ovim presudnim društvenim procesima nitko ne može ostati po strani — neusmjeren, nepovezan i nedovoljno uspješan, a ponajmanje komunisti koji rade na tako važnim društvenim poslovima.

Dr ZDRAVKO TOMAC

Mjesna zajednica i samoupravne interesne zajednice

U teoriji i praksi još je uvijek vrlo mnogo dilema o odnosu mjesne zajednice i samoupravnih interesnih zajednica u zadovoljavanju zajedničkih potreba. Npr., tvrdi se da samoupravne interesne zajednice »oduzimaju«, »uzurpiraju«, sadržaj rada mjesne zajednice, da preuzimaju upravo one funkcije za koje je Ustav izričito odredio da su u nadležnosti radnih ljudi i građana samoupravno organiziranih u mjesnoj zajednici, a usamljeni nisu ni oni koji tvrde upravo suprotno.

Te dileme dolaze do izražaja i u vezi s potrebom i načinom osnivanja osnovnih samoupravnih interesnih zajednica ili jedinica samoupravnih interesnih zajednica na teritorijalnom principu, te u vezi s načinom njihova uključivanja u samoupravni mehanizam mjesne zajednice.

Vrlo je mnogo i nerazumijevanja uloge mjesne zajednice i samoupravnih interesnih zajednica u zadovoljavanju zajedničkih potreba, budući da o dohotku u cjelini odlučuju radnici u osnovnoj organizaciji udruženog rada. Tako — neki pokušavaju u praksi negirati tu osnovnu koncepciju, prema kojoj se o cijelom dohotku odlučuje u osnovnoj organizaciji udruženog rada, tražeći da o jednom njegovu dijelu radni ljudi odlučuju na mjestu stanovanja — u mjesnoj zajednici ili u samoupravnim interesnim zajednicama, a ima i onih koji — ne shvaćajući suštinu novih odnosa — mjesnu zajednicu i samoupravne interesne zajednice vide u položaju »molilaca sredstava« prema radnicima u osnovnoj organizaciji udruženog rada.

Stajališta nisu usklađena niti o potrebi uključivanja mjesne zajednice u sistem samoupravnih interesnih zajednica, a ni o tome za koje samoupravne interesne zajednice treba u mjesnoj zajednici osnovati osnovne samoupravne interesne zajednice ili jedinice samoupravnih interesnih zajednica.

Spomenute dileme, nerazumijevanja i neusklađenost stajališta, a i nepostojanje razrađenog modela organiziranja samoupravnih interesnih zajednica na teritorijalnom principu i načina uključivanja mjesnih zajednica u sistem samoupravnih interesnih zajednica, glavni su uzroci što novi sistem samoupravnog interesnog organiziranja, prvenstveno osnivanje i rad osnovnih samoupravnih interesnih zajednica i njihovo uključivanje u samoupravni mehanizam mjesne zajednice, u praksi vrlo slabo djeluje.

Zato je potrebno konkretno odrediti ulogu mjesne zajednice u konstituiranju samoupravnih interesnih zajednica (što će razriješiti i postojeće dileme o njihovu odnosu), zatim — utvrditi za koje se SIZ radni ljudi i građani organiziraju i u mjesnoj zajednici, te koje od njih u mjesnoj zajednici imaju svoje OSIZ i kako se te osnovne samoupravne interesne zajednice uključuju u samoupupravni mehanizam mjesne zajednice.

Mjesna je zajednica interesna samoupravna zajednica

Te su dileme, nerazumijevanja i neusklađenost koncepcija i stajališta prvenstveno uzrokovani neispravnim pristupom suštini mjesne zajednice i njenoj ulozi u našem društveno-političkom sistemu.

Ako se mjesna zajednica, u prvom redu, tretira kao nova institucija — organizacija, te ako se ona poistovjećuje s njezinim organima i funkcijama tih organa, neizbježno je pitanje — što treba koji organ da radi. Tada se smatra da se osnivanjem svakog novog organa, pa tako i samoupravnih interesnih zajednica, pojačava njihova međusobna konkurencija i borba za funkcije i za veće nadležnosti! U samoupravnoj su praksi takva shvaćanja i sada još česta, a njima se nameće potreba razrješavanja, zapravo, izmišljene dileme o tome koja je funkcija mjesne zajednice, a koja samoupravnih interesnih zajednica, tj. koja sredstva pripadaju osnovnim organizacijama udruženog rada, a koja, pak, samoupravnim interesnim zajednicama i mjesnim zajednicama.

Za postavljanje jedinstvenog, razumljivog i racionalnog samoupravnog modela organiziranja radnih ljudi i građana u mjesnoj zajednici bitno je da se odredi suština te mjesne zajednice, što uvelike razjašnjava i sporni odnos mjesne zajednice i samoupravnih interesnih zajednica.

Mjesna je zajednica, prije svega, samoupravna zajednica. U tom područnom obliku organiziranja radni se ljudi i građani povezuju — putem organa mjesne zajednice i putem više drugih organa i organizacija — radi ostvarivanja zajedničkih interesa zasnovanih na zajedništvu stanovanja u lokalnom prostoru (naselju ili dijelu naselja). A svi ti, pak, oblici povezivanja — društveno-političke i društvene organizacije, društva, delegacije, osnovne samoupravne interesne zajednice i dr., samoupravni su mehanizam mjesne zajednice — te stvarne samoupravne zajednice stanovanja. Dakle, djelovanjem delegacija za pojedine SIZ u mjesnoj zajednici i osnivanjem OSIZ ne stvaraju se novi, konkurentski, organi u mjesnoj zajednici, koji bi težili nadležnosti u nekim njezinim funkcijama, nego se time — naprotiv — obogaćuje samoupravni mehanizam mjesne zajednice — rezultirajući povoljnijim uvjetima za neposredno odlučivanje radnih ljudi i građana.

U suštini — mjesna je zajednica interesna samoupravna zajednica, jer svojim organima povezuje sve oblike organiziranja i sve one (organizacije, institucije, organe i dr.) koji su zainteresirani za ostvarivanje zajedničkih interesa i potreba stanovnika mjesne zajednice, prvenstveno onih koji se najracionalnije ostvaruju povezivanjem različitih činilaca i njihovim djelovanjem u naselju — mjesnoj zajednici.

Potrebno je da radni ljudi i građani ovladaju cjelokupnim samoupravnim mehanizmom mjesne zajednice — u kojem se funkcija njezinih organa svodi na samoupravnu koordinaciju, povezivanje, organiziranje, a što je neophodno za sintezu različitih interesa koju u mjesnoj zajednici treba ostvariti.

Interesno organiziranje u mjesnoj zajednici

U našem društveno-političkom sistemu mjesna je zajednica i oblik organiziranja radnih ljudi i građana kao korisnika usluga i potrošača. Takvom određenju mjesne zajednice, sadržanom u odgovarajućim odredbama Ustava (1974. g.), prethodila su brojna dugogodišnja pozitivna iskustva što su stjecana u mnogim mjesnim zajednicama, a koja su osobito rezultat uspješnog rada zborova korisnika usluga i savjeta potrošača u mjesnoj zajednici, društvenih organizacija i udruženja u njoj, te zborova stanara, kućnih savjeta i dr. Štoviše, ta mnogobrojna nastojanja da se radni ljudi i građani djelotvorno organiziraju u mjesnoj zajednici i kao korisnici usluga i potrošači vrlo su brzo svoje sudionike suočila i s potrebom društvenog dogovaranja mjesnih zajednica i radnih organizacija o rješavanju problema društvenog standarda, a i s potrebom samoupravnog sporazumijevanja (pristupanje »potrošačkom kodeksu«) potrošača u mjesnoj zajednici i radnika u udruženom radu »o poslovima od zajedničkog interesa«, koje je dio cjelovitog sistema društvenog dogovaranja i samoupravnog sporazumijevanja što ga u zadovoljavanju zajedničkih potreba treba izgrađivati u općini.

Na osnovi spomenutih iskustava Ustav SFRJ i ustavi socijalističkih republika i socijalističkih autonomnih pokrajina, a čini to i Zakon o udruženom radu, utvrdili su načine i principe organiziranja radnih ljudi i građana kao korisnika usluga i potrošača. S tim u skladu, dvije su osnovne grupe organizacionih oblika u kojima se radni ljudi i građani u mjesnoj zajednici organiziraju i kao korisnici usluga i potrošači.

Prvo — to se organiziranje ostvaruje u delegacijama za samoupravne interesne zajednice i u samoupravnim interesnim zajednicama ili jedinicama samoupravnih interesnih zajednica u osnovnom obrazovanju, društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta, kulturi, socijalnoj zaštiti, fizičkoj kulturi, stanovanju, komunalnoj djelatnosti, vodoprivredi, putnoj privredi (lokalni putevi), elektroprivredi, zaštiti čovjekove okoline . . .

Zato je u mjesnoj zajednici (jednoj ili za njih nekoliko) potrebno osnovati osnovnu samoupravnu interesnu zajednicu za odgoj i osnovno obrazovanje, za dječju zaštitu, za socijalnu zaštitu, za kulturu, za fizičku kulturu, za zdravstvenu zaštitu, za stanovanje i za komunalnu privredu. Te se OSIZ osnivaju na različite načine. Tako se, npr., osnovne samoupravne interesne zajednice za osnovno obrazovanje, dječju zaštitu i zdravstvenu zaštitu osnivaju na području djelovanja institucija koje pružaju usluge (osmogodišnja škola, dječji vrtić, dom zdravlja), a OSIZ za stanovanje, komunalnu privredu, putnu privredu, elektroprivredu, vodoprivredu osnivaju se na području jedne ili nekoliko mjesnih zajednica.

U osnovnoj samoupravnoj interesnoj zajednici korisnici usluga valja da se s davaocima usluga što neposrednije dogovaraju o kvaliteti usluga, cijenama, razvoju i o svemu ostalome što je u zajedničkom interesu.

Drugo — obaveza je organizacija udruženog rada proizvodnje i usluga za neposrednu potrošnju (čl. 43. Ustava SFRJ), a i svih drugih OUR koje se bave poslovima što su od neposrednog interesa za radne ljude i građane (čl. 114. i 121. Ustava SFRJ), da se dogovaraju s mjesnom zajednicom i potrošačkim organizacijama o svemu što je u njihovu zajedničkom interesu. Naime, dok se na svim razinama društveno-političkog sistema ne iznađu adekvatni mehanizmi putem kojih radni čovjek treba da odlučuje i o konkretnoj potrošnji dijela dohotka što ga u osnovnoj organizaciji udruženog rada izdvaja za zajedničke potrebe (u cjelini i za pojedine namjene), društvene obaveze i težnje da o dohotku kojim se zadovoljavaju zajedničke potrebe radnik stvarno odlučuje ostat će neostvarene. Pa

budući da se velik dio toga dohotka troši upravo u mjesnim zajednicama, mora se radnik samoupravno organizirati i na toj razini. U mjesnoj zajednici čini on to putem samoupravnih interesnih zajednica i kao izravni sudionik u samoupravnom mehanizmu mjesne zajednice — u kojem sagledava, sintetizira i usklađuje sve različite interese, uključujući i one što ih ostvaruje djelovanjem pojedinih samoupravnih interesnih zajednica. Tako je moguće da radnik — stanovnik određene mjesne zajednice, na zboru korisnika usluga, putem svoje delegacije za odgovarajuće SIZ i putem OSIZ zaista odlučuje o zadovoljavanju svojih potreba u pojedinim oblastima, a izravnim sudjelovanjem u samoupravnom mehanizmu mjesne zajednice — u kojem se ostvaruje spomenuta sinteza i usklađivanje različitih interesa — odlučuje o svemu što mu je na mjestu stanovanja u vlastitom interesu.

Očito je — dakle — da su delegacije (ili delegacija) mjesne zajednice za samoupravne interesne zajednice, a i samoupravni mehanizam osnovnih samoupravnih interesnih zajednica sastavni dio samoupravnog mehanizma mjesne zajednice — kao stvarne samoupravne zajednice stanovanja.

Organ upravljanja mjesne zajednice, bilo da se radi o njezinu savjetu, skupštini ili vijeću delegata, uvijek je sastavljen na delegatskom principu, a osnovna mu je funkcija upravo to da ostvaruje sintezu interesa i samoupravnu koordinaciju — na osnovi godišnjeg i petogodišnjeg plana razvoja mjesne zajednice.

Samoupravnim sporazumom o donošenju plana i bitnim elementima toga plana valja odrediti kako se osnovne organizacije udruženog rada, samoupravne interesne zajednice i mjesne zajednice povezuju u ostvarivanju zajedničkih interesa koji se najracionalnije i najuspješnije mogu ostvarivati u mjesnoj zajednici. Planom se točno utvrđuju i funkcija, zadaci i način ostvarivanja pojedinih zajedničkih interesa, i pri tom jasno određuje uloga delegacija za samoupravne interesne zajednice i uloga osnovne samoupravne interesne zajednice.

Tako sredstvima koja su udružena za zadovoljavanje zajedničkih potreba, za izvršavanje plana razvoja mjesne zajednice, ne raspolažu samo organi mjesne zajednice nego i samoupravne interesne zajednice, a posebno osnovne samoupravne interesne zajednice.

Zadovoljavanje zajedničkih potreba

Budući da o dohotku i o njegovu raspoređivanju odlučuju radni ljudi u osnovnoj organizaciji udruženog rada, udruživanje sredstava za zadovoljavanje zajedničkih potreba zahtijeva da se vrlo precizno odrede odnosi između osnovne organizacije udruženog rada i mjesne zajednice — samoupravnih interesnih zajednica. Bitno je osigurati takav sistem koji omogućuje da radni ljudi odlučuju o svim raspoloživim sredstvima namijenjenim za zajedničke potrebe. Ta se sredstva raspoređuju tako da se jednim njihovim dijelom omogućuje zadovoljavanje zajedničkih potreba standardne razine, a drugim se, pak, ostvaruju zajedničke potrebe koje su povrh standardne razine potreba (to su tzv. dodatna sredstva za zadovoljavanje zajedničkih potreba i radnih ljudi udružuju iz čistoga svog dohotka).

Pojam standardna razina nastao je (pri razradi ustavne koncepcije samoupravnih interesnih zajednica) dogovorom socijalističkih republika i socijalističkih autonomnih pokrajina, a podrazumijeva potrebe koje se u sistemu samoupravnog interesnog organiziranja zadovoljavaju na osnovi udruživanja sredstava u skladu s načelima uzajamnosti i solidarnosti. Radi se, zapravo, o dogovorenim potrebama i sredstvima kojima se njihovo zadovoljavanje osigurava svakom članu SIZ. To su — dakle — sredstva koja se solidarno troše bez obzira na to koliko je tko uložio.

Inače, sredstva se za standardnu razinu potreba koje se zadovoljavaju djelovanjem samoupravnih interesnih zajednica što su od posebnog društvenog interesa obavezno udružuju. Tamo gdje to udruživanje samoupravno izostane, skupština nadležne društveno-političke zajednice može zakonom ili odgovarajućom odlukom — u tu svrhu — propisati obavezu plaćanja. No, odluku o izdvajanju i udruživanju dodatnih sredstava za zadovoljavanje zajedničkih potreba iznad standardne razine (bez obzira na to u kojoj se ono SIZ ostvarivalo) donose samoupravno isključivo radnici, pa društveno-politička zajednica takve obaveze ne može propisati osnovnoj organizaciji udruženog rada koja ih ne prihvaća dobrovoljno.

O izdvajanju sredstava za zajedničke potrebe radnici odlučuju donošenjem godišnjeg i petogodišnjeg plana, kojima se određuju ukupna sredstva što su namijenjena za ostvarivanje svih zajedničkih potreba, tj. za djelovanje svih samoupravnih interesnih zajednica. Tako se o stupnju solidarnosti na razini općine, zajednice općina i republike u zadovoljavanju zajedničkih potreba izjašnjavaju odlučivanjem o tzv. standardnim potrebama i o dodatnim sredstvima koje su voljni udruživati na različitim razinama, uključujući i mogućnost uspostavljanja izravnih odnosa s davaocima usluga.

Na osnovi takvog sistema osiguravanja sredstava za zajedničke potrebe, u mjesnoj se zajednici za njihovo zadovoljavanje mogu udruživati — sredstva od neto osobnog dohotka radnih ljudi što ih oni samodoprinosom izdvoje za zadovoljavanje pojedinih zajedničkih potreba na mjestu stanovanja; sredstva samoupravnih interesnih zajednica, osobito osnovnih samoupravnih interesnih zajednica; sredstava za zajedničke potrebe, u mjesnoj rada — s područja određene mjesne zajednice ili izvan njega.

• Prvo su — dakle — sredstva od neto osobnog dohotka radnih ljudi koja oni samodoprinosom izdvajaju za zadovoljavanje pojedinih zajedničkih potreba na mjestu stanovanja.

U novom zakonu o samodoprinosu utvrđuje se da o izdvojenim sredstvima odlučuju samo oni koji ih udružuju, a ne i građani u mjesnoj zajednici. Međutim, trebalo bi da o udruživanju sredstava zajednički glasaju radnici, poljoprivrednici, umirovljenici i obrtnici, s tim da se samoupravnim sporazumom prethodno utvrdi koliko će se koja kategorija stanovnika što plaćaju samodoprinos opteretiti. Ubuduće bi samodoprinosom trebalo osiguravati sredstva isključivo za ostvarenje plana razvoja mjesnih zajednica, kojima bi valjalo ostaviti mogućnost da dio tih sredstava udruže radi zadovoljavanja zajedničkih potreba u više mjesnih zajednica.

• Drugi su izvor — spomenuta sredstva samoupravnih interesnih zajednica, a pogotovo sredstva osnovnih samoupravnih interesnih zajednica.

U mjesnoj se zajednici — prema nekim procjenama — troši oko 45 posto ukupnih sredstava za zajedničke potrebe. Pored toga što se velik dio sredstava za zadovoljavanje standardne razine potreba troši u mjesnoj zajednici, tj. u osnovnim interesnim zajednicama, tu se — što i jest funkcija mjesne zajednice i osnovnih interesnih zajednica — u skladu s planom razvoja, omogućuju dodatna udruživanja sredstava za pojedine specifične potrebe radnih ljudi i građana u mjesnoj zajednici (npr., za izgradnju dječjeg vrtića, izgradnju škole, doma kulture, doma zdravlja i dr.). OOUR čiji radnici žive u mjesnoj zajednici koja je utvrdila takve potrebe izdvajaju odgovarajuća dodatna sredstva i udružuju ih u osnovnoj samoupravnoj interesnoj zajednici ili općinskoj samoupravnoj interesnoj zajednici, rješavajući tako te utvrđene zajedničke potrebe svojih radnika. A — naravno — sami će radnici odlučiti o tome da li će dodatna sredstva udruživati solidarno na razini općine, ili će ih udružiti u jednoj ili više mjesnih zajednica, ili će ih,

pak, »trošiti« u svojoj samoupravnoj organizaciji. Bez osnovnih se — dakle — samoupravnih interesnih zajednica, kao dijela samoupravnog mehanizma mjesnih zajednica, ne može ostvariti obaveza da radnik odlučuje i o svom dohotku što ga izdvaja za zadovoljavanje zajedničkih potreba na mjestu stanovanja. U svojoj osnovnoj organizaciji udruženog rada taj radnik neposredno odlučuje o tome koliko će sredstava i za koje potrebe izdvojiti, ali kontrolirati njihovo trošenje može samo ako je u mjesnoj zajednici samoupravno organiziran kao korisnik usluga kojim se te potrebe zadovoljavaju. Zato je neophodno da se osnivanjem osnovnih samoupravnih interesnih zajednica što neposrednije stvaraju povoljni uvjeti za povezanost i suradnju davalaca i korisnika usluga. Isto je tako potrebno da i u mjesnoj zajednici, putem njezina samoupravnog mehanizma, radnik — kao korisnik usluga i potrošač — ostvaruje sintezu interesa, kako bi pri raspoređivanju dohotka u svojoj OOUR realno mogao sagledavati stvarne vlastite potrebe i — s tim u vezi — ispravno odlučiti.

• Treći »financijski izvor« mjesne zajednice jest udruživanje sredstava osnovnih organizacija udruženog rada — s područja mjesne zajednice i izvan njega.

Ta se sredstva udružuju samoupravnim sporazumom — na osnovi zajedničkog programiranja i planiranja. U nekim, pak, općinama potpisuju se posebni društveni dogovori kojima se razrađuju kriteriji udruživanja sredstava organizacija udruženog rada za potrebe njihovih radnika koje se zadovoljavaju u mjesnim zajednicama. Dosad su se, po određenoj stopi, sredstva udruživala na razini općine i onda se dijelila na osnovi programa razvoja mjesnih zajednica, ili su se na općinskoj razini dogovarali kriteriji prema kojima bi se samo jedan dio sredstava koncentrirao u općini — za solidarno zadovoljavanje potreba, a sva su se druga sredstva koristila u mjesnoj zajednici — za konkretne programe na osnovi samoupravnih sporazuma mjesnih zajednica i organizacija udruženog rada.

Budući da se prvim spomenutim načinom udruživanja stvara ipak posredni mehanizam odlučivanja o sredstvima koje radnici udružuju na razini općine, u praksi udruživanja sredstava OOUR za zadovoljavanje zajedničkih potreba u mjesnoj zajednici preporučljivije je drugo rješenje.

Cijeli sistem osiguravanja sredstava za zadovoljavanje zajedničkih potreba radnih ljudi i građana u mjesnoj zajednici mora se zasnivati na planu razvoja — godišnjem i višegodišnjem — mjesne zajednice, samoupravnih interesnih zajednica, osnovnih organizacija udruženog rada i općina. A sva sredstva što su određena mjesnoj zajednici — osim onih za redovno poslovanje — potrebno je uvjetovati izvršenjem zadataka utvrđenih tim planom.

II DIO

PODRUČJA SAMOUPRAVNOG INTERESNOG ORGANIZIRANJA

U ovom dijelu knjige uz tekst o samoupravnom interesnom organiziranju po pojedinim oblastima, priložili smo i grafičke prikaze s kojima smo označili delegatsku bazu, kretanje delegata i delegacija i organizacionu strukturu — osnovne samoupravne interesne zajednice, samoupravne interesne zajednice, udružene i republičke zajednice te za neke oblasti i saveze zajednica. Uz to smo prikazali i strukturu njihovih skupština s jednim, odnosno dva ili tri vijeća.

Ovakav bi grafički prikaz bio nepregledan da su doslovno prikazane sve osnovane samoupravne interesne zajednice, pa smo stoga izabrali simbole. Također bi umanjilo čitkost i doslovni prikaz kretanja delegata i delegacija iz pojedinih sredina do svakog pojedinog vijeća, pa smo to kretanje do određenih vijeća skupština samoupravnih interesnih zajednica objasnili različitim bojama.

Na legendi uz ovaj tekst dajemo upute što vrijede za sve grafičke prikaze.

DELEGACIJE poljoprivrednika

Delegatska baza iz koje se biraju delegacije korisnika u samoupravnim interesnim zajednicama predstavljena je crnim poljem na kojem su navedeni sudionici.

Delegatska baza davalaca u samoupravnim interesnim zajednicama predstavljena je zelenim poljem na kojem su također navedeni sudionici.

Kretanje delegacija i delegata prikazano je strelicama. Crne strelice označavaju kretanje delegacija korisnika, smeđe davalaca, dok se u jednom slučaju javlja i treća varijanta — delegacije učenika i studenata, što je označeno sivim tonom.

Skupština samoupravne interesne zajednice je u svim grafičkim prikazima predočena šestorokutom. Ukoliko skupština ima samo jedno vijeće, polje šestorokuta popunjeno je bojom kojom je simbolizirana delegatska baza tog SIZ-a. Ukoliko skupština ima dva vijeća, svako vijeće je označeno poljem polovice šestorokuta, onom bojom kojom je označena i delegatska baza. Za SIZ-ove sa tri vijeća šestorokut je podijeljen na tri dijela i svako je od ovih polja u boji koja simbolizira delegatsku bazu pojedinog vijeća.

ZDENKA ŠNAJDER

1 *Samoupravne interesne zajednice društvene brige o djeci predškolskog uzrasta*

Cilj i oblici društvene brige o djeci predškolskog uzrasta (određuje ih republički Zakon o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta iz 1975. g.) usmjeravani su višegodišnjim stavovima o potrebi brzog i svestranog razvoja društvene brige o djeci te dobi (rezolucije IX i X kongresa SKJ, VII kongresa SKH, VII kongresa SSJ i IX kongresa SSH), koji su izraz društvenog saznanja da zaštita, odgoj i obrazovanje djece predškolske dobi spadaju među primarne zadaće obrazovne, socijalne i ekonomske politike našega samoupravnog socijalističkog društva. Tako je VII kongres SKH istakao, da navedemo samo stav jedne od njegovih rezolucija, da je »društvena briga o djeci jedna od osnova razvijanja novih odnosa u porodici, temeljnih uvjeta planiranja cjelokupne reprodukcije društva i daljnjeg razvoja socijalističkih društvenih odnosa. Savez komunista naglašava potrebu uvođenja različitih oblika društveno-organiziranih odgojnih utjecaja na djecu radi udovoljavanja obavezi prioriteta u društvenim ustanovama za djecu i radi obuhvaćanja, u doglednom vremenu, sve djece predškolske dobi«.

Donedavni je zakon, zbog svoje ograničenosti »određenim oblicima društvene zaštite djece«, upućivao na programe kojima se zaštita omogućuje samo dijelu djece predškolske dobi, dok se Zakonom o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta iz 1975. g. utvrđuje obaveza društva prema rastu i razvoju sve djece te dobi — kao budućih nosilaca ekonomskog i socijalnog napretka društva. Tim zakonom prvenstveno se naglašava da se o tom području ne može govoriti kao o djelatnosti budući da se radi o zbiru programa od posebnog društvenog interesa raznih djelatnosti koje imaju određene obaveze prema rastu i razvoju djece. Zatim, u njemu se nabrajaju svi programi i oblici za koje se osobito izdvajaju sredstva: investicioni programi za sve prostore društvenog standarda namijenjenog djeci predškolskog uzrasta; svi oblici društveno-organizirane njege, odgoja i obrazovanja djece predškolske dobi; neki oblici socijalne i zdravstvene zaštite što utječu na pravilan razvoj djeteta u prenatalnom, dojenačkom i predškolskom razdoblju života; minimum odgoja i obrazovanja svoj djeci koja ne koriste šire programe vrtića u godini

prije polaska u osnovnu školu; društveni korektiv u cijeni usluga i druge pogodnosti obitelji kojima se zadovoljavaju osnovne potrebe djeteta predškolskog uzrasta; obaveza udruživanja općinskih samoupravnih interesnih zajednica na republičkoj razini — u Savez zajednica, što podrazumijeva i obavezu izdvajanja sredstava za djelovanje Saveza; udruživanje sredstava u Fond solidarnosti Saveza zajednica radi udovoljavanja osnovnim potrebama djeteta putem određenih oblika društvene brige o djeci predškolskog uzrasta, a kriterije, mjerila i uvjete za to utvrdit će SIZ što su udružene u Savez.

Odredbe sadašnjeg zakona jasne su i u određivanju prioriteta u korištenju primarnih oblika i mjera za ostvarivanje prava prioriteta — u skladu sa stavovima IX kongresa SKJ i IV kongresa SSH. Očito je da sada pravo na primarne oblike društvene brige o djeci — putem devetosatnog svakodnevnog programa predškolskih ustanova — mogu u većem postotku (u usporedbi s dosadašnjim mogućnostima) ostvarivati upravo obitelji s nižim prihodima.

Istovremeno s donošenjem Zakona o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta 1975. g. neki elementi socijalne funkcije škole (što su prije financirani iz fondova za neposrednu dječju zaštitu) Zakonom o samoupravnim interesnim zajednicama u oblasti odgoja i obrazovanja određeni su kao obavezni dio pedagoškog standarda (npr., korištenje obroka u školskoj kuhinji, razvoj produženog boravka, ljetovanje, zimovanje, povlastice za sve navedene oblike, i dr.).

Razvijenost društvenog standarda za djecu do samoupravnog interesnog organiziranja

Za daljnje unapređenje društvene brige o djeci posebno je važna analiza razvijenosti društvenog standarda do uvođenja sistema samoupravnog organiziranja u toj oblasti. Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku, 1975. g. — u trenutku konstituiranja samoupravnih interesnih zajednica društvene brige o djeci predškolskog uzrasta — 14 općina u SRH još uvijek nije raspolagalo nikakvim društveno-organiziranim prostorom za djecu predškolske dobi, dok su jaslice tada djelovale u svega 23 općine (samo ih je u gradu Zagrebu deset), okupljajući samo 1,7 posto djece do 3 godine u SR Hrvatskoj.

Korisna je i analiza vremena tadašnjeg rada predškolskih ustanova. Utvrđeno je da je 30. travnja 1975. g. čak 50,5 posto djece (njih 21.378) boravilo u tim ustanovama kraće od radnog vremena roditelja, a u 31 općini ni jedno se dijete u vrtiću nije zadržavalo duže od 6 sati dnevno.

I podaci o stručnoj spremi roditelja čija su djeca boravila u predškolskim ustanovama potvrđuju korisnost detaljnog razrađivanja prava prioriteta, kako je to učinjeno novim zakonom: čak u 56 općina 1975. g. nije bila poznata stručna sprema roditelja — korisnika vrtića, a među njima je i 10 industrijski najrazvijenijih općina u Republici. U ostalim, pak, općinama ustanovljeno je da preko 50 posto roditelja djece obuhvaćene predškolskim ustanovama ima VŠ i VS spremu ili su VKV radnici.

Spomenutom analizom ustanovljeno je također da je od ukupno 42.333 djece, koliko ih 1975. g. bilo u predškolskim ustanovama SRH, samo njih 5,1 posto to pravo ostvarivalo za porodicu u cjelini besplatno. Zapravo, određene je povlastice uživalo svega 7.889 djece, s tim što čak u 21 općini to pravo nije uživalo ni jedno dijete. Budući da je prema donedavnom zakonu svaki korisnik imao pravo na besplatan odgoj i obrazovanje djeteta, a povlastica se obračunavala samo na prehrani i nekim drugim uslugama, očito je — s obzirom na tadašnju strukturu korisnika, da su se do 1975. g. pod vrlo povoljnim uvjetima koristile društvenim standardom za djecu najviše obitelji visokog

u poslijepodnevnim satima omoguće i drugim grupama djece makar kraći odgojno-obrazovni sadržaji, koja zato nisu ostvarivala ni najosnovnija prava na besplatni odgoj i obrazovanje. Time je činjen krupan propust jer je upravo predškolska dob djeteta važna za socijalizaciju, fizički, zdravstveni, estetski, intelektualni i moralni razvoj čovjeka.

Sistem samoupravnih interesnih zajednica društvene brige o djeci predškolskog uzrasta

Budući da je društvena briga o djeci oblast složenih sadržaja iz raznih djelatnosti, i sistem je samoupravnog interesnog organiziranja otvoren prema svima koji su osposobljeni i spremni da putem programa (što su određeni Zakonom i samoupravnim sporazumima) utječu na zdrav i svestran razvoj djece predškolske dobi. Pravo je svih nosilaca programa i sredstava da samoupravno uređuju međusobne odnose i da utvrđuju oblike organizacije i odlučivanja koji najsvrsishodnije omogućuju što neposrednije sudjelovanje radnih ljudi u ostvarivanju društvene brige o djeci, uključujući i stvaranje uvjeta za proširenje materijalne osnove radi daljnjeg razvoja te oblasti.

Samoupravna interesna zajednica društvene brige o djeci predškolskog uzrasta osniva se u svakoj općini. Ta je obaveza, međutim, utvrđena alternativno: društvenu brigu o djeci te dobi moguće je samoupravno organizirati u posebnoj samoupravnoj interesnoj zajednici ili u jedinstvenoj (zajedničkoj) samoupravnoj interesnoj zajednici za odgoj i osnovno obrazovanje i društvenu brigu o djeci predškolskog uzrasta (»kada ne postoje uvjeti za osnivanje SIZ društvene brige o djeci ili gdje se pojavi potreba da se ovo pravo i obaveza rješavaju zajedno s osnovnim obrazovanjem i odgojem«). Međutim, i u jedinstvenoj zajednici samostalni su i programi i sredstva društvene brige o djeci predškolskog uzrasta, što se određuje samoupravnim sporazumom o udruživanju u SIZ i drugim samoupravnim aktima. Štoviše, sporazumi o društveno-ekonomskim odnosima, te o programima i sredstvima za određeno razdoblje u jedinstvenim samoupravnim interesnim zajednicama potpisuju se zasebno. Jer, razlike u samoupravnom organiziranju između oblasti društvene brige o djeci i djelatnosti osnovnog obrazovanja osobito su u izvorima udruženih sredstava, u načinu formiranja sredstava za investicije, osnivanju OSIZ i njihovim pravima, u načinu udruživanja sredstava, te u obliku udruživanja na razini Republike.

Savez zajednica društvene brige o djeci predškolskog uzrasta obavezni je i najviši oblik samoupravnog udruživanja korisnika i davalaca usluga u ovoj oblasti na republičkoj razini. U njemu se ostvaruje, u skladu sa Zakonom, Samoupravnim sporazumom o udruživanju u Savez i drugim samoupravnim sporazumima SIZ, šira solidarnost i uzajamnost u ostvarivanju određenih oblika društvene brige o djeci predškolskog uzrasta, obavljaju poslovi i zadaci što su u zajedničkom interesu udruženih SIZ, te poslovi u interesu Republike koji mu se povjere zakonom, samoupravnim sporazumom ili društvenim dogovorom.

Pored tih dviju obaveznih razina udruživanja, u praksi sistema samoupravnog interesnog organiziranja društvene brige o djeci predškolskog uzrasta još su dva oblika udruživanja (gdje ima uvjeta i ako su izražene potrebe) — međuopćinska SIZ i osnovna SIZ. Na međuopćinskoj se razini šire programiraju zajedničke potrebe za više susjednih općina, a OSIZ treba da pridonesu neposrednijem ostvarivanju prava i interesa korisnika i davalaca usluga.

Osnovne samoupravne interesne zajednice osnivaju se ili na područnom ili na funkcionalnom principu, ali su uvijek sastavni dio

svoje općinske SIZ, pa se i samoupravni sporazum o njihovu osnivanju zaključuje u skladu sa samoupravnim sporazumom SIZ općine.

Područne OSIZ osnivaju se na području jedne ili više mjesnih zajednica u određenoj općini. Budući da one na svom području ostvaruju usvojen program općinske samoupravne interesne zajednice, SIZ im prenosi i dogovorena sredstva. Dakako, područne OSIZ mogu taj program i proširivati ako su udruženi korisnici zainteresirani da se za njegovo ostvarivanje udružuju dodatna sredstva.

Funkcionalna OSIZ, koja se zasebnim sporazumom osniva za potrebe jedne ili više OOUR korisnika usluga, ugovara takve dodatne programe za koje su radnici tih OOUR posebno zainteresirani radi socijalne sigurnosti svoje djece i interesa proizvodnje (npr., jaslice i vrtići, stacionari za njegu bolesne djece, ostvarivanje programa ljetovanja djece radnika OOUR, i dr.).

Što se na kojoj razini samoupravnog interesnog organiziranja ostvaruje?

Složenost pristupa pravima djeteta predškolskog uzrasta u samoupravnom interesnom organiziranju zahtijeva:

- da se društvena briga o djeci razvija u skladu s rastom cjelokupnog dohotka u osnovnim organizacijama udruženog rada;
- korištenje raznih izvora sredstava radi bržeg razvoja te oblasti — da bi se u njoj što bolje ostvarivale odgovarajuće zajedničke potrebe;
- jačanje načela solidarnosti radi ostvarivanja pogodnosti za obitelj i dijete u svim djelatnostima koje utječu na stupanj i kvalitet zadovoljavanja osnovnih potreba djeteta.

Naravno, na svim se razinama udruživanja obavezno osigurava prioritet oblicima kojima se zadovoljavaju osnovne potrebe djeteta i korisnika kojima je to najpotrebnije — u skladu s kriterijima određenih Zakonom a i sporazumom o udruživanju u samoupravnu interesnu zajednicu i u Savez zajednica.

Samoupravne interesne zajednice društvene brige o djeci predškolskog uzrasta osiguravaju radnim ljudima odlučivanje o sredstvima za njegu, odgoj, obrazovanje i zaštitu djece, te o sredstvima za druge programe ostvarivanjem se kojih utječe na zdrav i svestran razvoj djece te dobi. Putem SIZ oni utvrđuju i donose programe društvene brige o djeci i neposredno sudjeluju u određivanju i ostvarivanju politike udruženog rada i društva u toj oblasti.

Programi samoupravnih interesnih zajednica (OSIZ) utvrđuju se na osnovi analize potreba OOUR korisnika usluga za organiziranim oblicima njege, odgoja, obrazovanja, zaštite i drugih pogodnosti za dijete i obitelj, te na samoupravno utvrđenoj razini zadovoljavanja tih potreba.

Sudeći prema nekim sporazumima o udruživanju u SIZ (Zagreb, Rijeka, Pula, Zadar, Varaždin, Sisak, Bjelovar i dr.), najvažniji sadržaji rada zajednica jesu — utvrđivanje i ostvarivanje primarnih oblika njege, odgoja, obrazovanja i zaštite djece predškolske dobi putem dnevnih (uključujući i drugu smjenu) i tjednih jaslica i vrtića; osnivanje sezonskih ustanova za potrebe djece sezonskih radnika i za potrebe turizma; uvođenje primarnog oblika društvene brige o djeci u drugoj porodici; uvođenje oblika kućne i stacionarne dnevne njege bolesne djece uposlenih roditelja; organiziranje odgovarajućih oblika odgoja, obrazovanja i rekreacije za djecu koja nisu obuhvaćena primarnim odgojno-obrazovnim radom u vrtićima; ostvarivanje posebnih zaštitnih programa (utvrđivanje raznih pogodnosti) za majku i dijete — u prenatalnoj dobi, porodu i dojenačkoj dobi — u posebnim ustanovama i putem usluga, te dohrane dojenčadi i male djece; organiziranje

posebnih oblika zaštite, njege i odgoja djece ometene u psihofizičkom razvoju; određeni oblici brige o djeci lišenoj roditeljskog staranja. U obaveznim je programima SIZ i utvrđivanje uvjeta i postupka za ostvarivanje prava korištenja svih oblika društvene brige o djeci u skladu sa zakonski obaveznim kriterijima za prvenstvo, određivanje cijene programa (sačinjene na osnovi cijene usluga što su njime obuhvaćene) i udjela obitelji, ovisno o njenim prihodima, u ostvarenim troškovima.

Na takvom osnovnom programskom pristupu pravima djeteta u općinskoj SIZ zasniva svoje obaveze OSIZ: utvrđuje programe za svoje područje; određuje kriterije i prioritete u korištenju primarnih i drugih programa za djecu — ovisno o prihodima obitelji, a u skladu s okvirnim kriterijima SIZ; usklađuje radno vrijeme predškolskih ustanova na svom području; organizira određene oblike odgoja i obrazovanja djeci koja nisu korisnici primarnih programa predškolskih ustanova i određene društvene utjecaje na djecu putem dječjih igrališta, klubova, malih kina, kutića, biblioteka i sl.; sudjeluje svojim programima u zaštiti djece koja su smještena u druge porodice, jer su lišena roditeljskog staranja, i dr.

Na međuopćinskoj razini udruživanja potrebe i interesi u njezi, odgoju, obrazovanju i zaštiti djece predškolskog uzrasta zasad se usklađuju samo u zagrebačkim općinama — putem Udružene samoupravne interesne zajednice društvene brige o djeci predškolskog uzrasta Zagreba.

Sporazum o udruživanju u Savez samoupravne interesne zajednice koje vode politiku društvene brige o djeci predškolske dobi na području općina opredijelile su se za to da će putem tog svog najvišeg republičkog samoupravnog oblika sudjelovati u određivanju plana društveno-ekonomskog razvoja SRH, jer je i dugoročna, cjelovita i jedinstvena politika društva prema djeci i porodici nerazdvojna pretpostavka razvoja socijalističkih društvenih odnosa; zatim — SIZ se udruživanjem na toj razini obavezuju da će utvrđivati prijedloge za promjene određenih zakona i drugih propisa što su u interesu sudionika u njihovoj oblasti; dalje — da će poboljšavati uvjete života obitelji s djecom određivanjem i ostvarivanjem potrebne razine zajedničkih i općedruštvenih interesa u toj oblasti na području Republike; sporazumijevati se i dogovarati o svim vrstama standarda i normativa prostora i usluga — da bi se racionalno usmjeravala sva udružena sredstva; određivati kriterije, mjerila i uvjete pod kojima će pojedine SIZ stjecati prava na sredstva Fonda solidarnosti Saveza radi osiguravanja osnovnih uvjeta za razvoj djece.

Savez zajednica surađuje sa srodnim republičkim samoupravnim interesnim zajednicama drugih republika i pokrajina, te se, radi usklađivanja, koordiniranja i utvrđivanja zajedničkih stavova o ciljevima, osnovama i zadacima društvene brige o djeci predškolskog uzrasta, učlanjuje u određeni oblik samoupravnog djelovanja na razini federacije.

Zakonom i sporazumima o udruživanju u toj oblasti ustanovljena je potreba da se SIZ društvene brige o djeci na svim razinama samoupravno sporazumijevaju sa SIZ ostalih sistema samoupravnog interesnog organiziranja o određenim oblicima suradnje i sredstvima za ostvarivanje zajedničkih zadataka koji su i dio obaveza drugih oblasti rada i života ljudi (SIZ zdravstva, socijalne zaštite, kulture, fizičke kulture, usmjerenog obrazovanja, stanovanja, i dr.).

Takva je suradnja neophodna prvenstveno radi — usklađivanja, programa odgoja, obrazovanja i zaštte djece svih uzrasta; ekonomičnog i racionalnog korištenja objekata i prostora namijenjenih djeci; stvaranja pogodnosti za dijete i obitelj u svim djelatnostima koje utječu na stupanj i kvalitetu zadovoljavanja osnovnih potreba djece; osiguravanja dugoročne, cjelovite i skladne politike društva prema djeci i obitelji.

Samoupravljanje u sistemu samoupravnih interesnih zajednica

Samoupravne interesne zajednice društvene brige o djeci osnivaju: radnici u osnovnim i drugim organizacijama udruženog rada i radnim zajednicama; radnici zaposleni kod građana koji zapošljavaju druge osobe; umirovljenici; osobe koje obavljaju osobnim radom samostalne djelatnosti u obliku zanimanja; radnici koji samostalno obavljaju djelatnost osobnim radom sredstvima rada u vlasništvu gradana; poljoprivrednici putem svojih zborova ili zakonom određenih oblika udruživanja; radnih ljudi u mjesnim zajednicama.

Davaoci usluga u tom sistemu samoupravnog interesnog organiziranja nisu samo radnici udruženi u OOUR za njegu, odgoj, obrazovanje i zaštitu djece (jaslice i vrtići), nego i radnici koji djeci pružaju druge oblike odgoja i obrazovanja, odgovarajuće oblike fizičke kulture i rekreacije, neke oblike zdravstvene zaštite i dr. Status, dakle, davaoca usluga pripada i organizacijama koje određenim sadržajima i programima utječu na stupanj i kvalitetu zadovoljavanja osnovnih potreba djeteta i pridonose ostvarenju dugoročne, cjelovite i jedinstvene politike društva prema djeci i obitelji (»Narodna tehnika«, »Partizan«, »Mladost«, Društvo »Naša djeca«, Crveni križ, Savez socijalističke omladine, i dr.). Tom mogućnošću trebalo bi koristiti se osobito u općinama na području kojih nema nikakvog organiziranog društvenog standarda za djecu predškolske dobi i u općinama sa simboličnim obuhvatom djece putem svega jednog vrtića sa najviše 100 djece. Međutim, i u općinama s razvijenim standardom za djecu korisno je uključiti i nosioce drugih oblika društvene brige o djeci. Takvim proširenjem kruga davalaca usluga doprinosi se racionalnosti u izboru sadržaja i povećanju broja kadrova za rad s djecom, dakle i broja delegata davalaca usluga.

Budući da je Zakonom utvrđena obaveza razmjene rada korisnika i davalaca usluga na svim razinama samoupravnog interesnog organiziranja u tom sistemu, skupština SIZ (OSIZ, USIZ, Saveza), kao njen najviši organ, ima dva vijeća — vijeće davalaca usluga i vijeće korisnika usluga. U pravilu, u vijeću je korisnika usluga dvije trećine svih delegata skupštine.

U donošenju odluka na zajedničkoj sjednici skupštine ravnopravna su oba vijeća, a i tada kada vijeća odvojeno raspravljaju o problematici o kojoj ravnopravno odlučuju.

- Vijeće korisnika usluga samostalno donosi odluke o načinu i uvjetima korištenja sredstava SIZ (financijski plan i program, završni račun i izvještaj o financijskom poslovanju), o korištenju sredstava rezerve, zaduženjima zajednice i o odobravanju kredita iz njenih sredstava, a skupštini SIZ predlaže da na zajedničkoj sjednici odluči o prijedlogu samoupravnog sporazuma o udruživanju sredstava za ostvarivanje programa društvene brige o djeci predškolskog uzrasta u određenom vremenskom razdoblju.

- Vijeće davalaca usluga samostalno razmatra problematiku razvoja društvene brige o djeci, organizaciju rada OOUR za njegu, odgoj, obrazovanje i zaštitu djece sa stajališta korištenja kapaciteta i opreme, te stanje stručnih kadrova, a o stručnom osposobljavanju i drugim mjerama unapređivanja kadrovske politike daje skupšini SIZ svoje mišljenje.

Oba vijeća ravnopravno odlučuju o osnivanju organizacija udruženog rada i drugih organizacija koje pružaju usluge njege, odgoja, obrazovanja i zaštite djece predškolskog uzrasta; zatim — donose planove razvoja i unapređivanja društvene brige o djeci predškolskog uzrasta; utvrđuju uvjete i način korištenja ustanova za njegu, odgoj, obrazovanje i zaštitu djece; određuju osnove, standarde i mjerila za razmjenu rada u SIZ; utvrđuju kriterije i mjerila za vrednovanje rezultata

rada u ostvarivanju programa određenog oblika društvene brige o djeci; ustanovljuju kriterije i mjerila za naknade u troškovima korisnika pojedinih oblika društvene brige o djeci.

• Delegate za Skupštinu Saveza biraju skupštine samoupravnih interesnih zajednica među svojim delegatima — u skladu s načelom da se, u pravilu, jedan delegat delegira na približno jednak broj korisnika i davalaca usluga na određenom području, s tim da sa svakog područja može biti najviše po jedan delegat u pojedinom vijeću (112 općinskih SIZ u SRH imaju u Savezu zajednica 84 delegata: 54 delegata Vijeće korisnika, 27 delegata Vijeće davalaca, a 3 delegata Vijeća korisnika imenuje Vijeće Saveza sindikata Hrvatske).

U Savezu zajednica, prema Sporazumu o udruživanju i Statutu, Vijeće korisnika usluga samostalno (pored spomenutih nadležnosti u vezi s financijskim planom i programom) podnosi Skupštini prijedlog o visini doprinosa (sredstava) za solidarno sudjelovanje Saveza u ostvarivanju određenih oblika društvene brige o djeci u pojedinim nedovoljno razvijenim područjima, prema utvrđenim kriterijima razvoja te oblasti u SRH, o čemu potom odlučuju članice Saveza posebnim samoupravnim sporazumom. Zatim, Vijeće korisnika određuje uvjete, kriterije i mjerila za dodjeljivanje sredstava pojedinim članicama, kako bi ostvarivale oblike društvene brige o djeci uvrštene u grupu za program solidarnosti; predlaže izmjenu visine doprinosa članica Saveza radi usklađivanja financijske politike Saveza sa ekonomskom politikom, prati financijsko poslovanje Saveza i, s tim u vezi, donosi potrebne odluke.

Vijeće davalaca usluga samostalno razmatra razvoj društvene brige o djeci predškolskog uzrasta u SRH i SFRJ; raspravlja i brine se o pravilnom razvoju i korištenju kapaciteta OOUR za njegu, odgoj, obrazovanje i zaštitu djece predškolskog uzrasta; predlaže odgovarajućim SIZ usmjerenog obrazovanja potrebne mjere u vezi s obrazovanjem kadrova; daje mišljenje o sredstvima potrebnim za ostvarivanje zadataka Saveza.

• Izvršni odbor skupštine SIZ (OSIZ, USIZ, Saveza) kolegijalni je izvršni organ, koji — utvrđuje prijedlog programa rada SIZ (OSIZ, USIZ, Saveza); predlaže skupštini plan i program razvoja društvene brige o djeci; ustanovljuje prijedlog statuta i drugih akata što ih donosi skupština; predlaže sazivanje skupštine i njezinih vijeća; predlaže skupštini zaključivanje samoupravnih sporazuma i društvenih dogovora; utvrđuje nacrte općih samoupravnih akata što ih donosi skupština, te daje primjedbe na nacrte propisa iz oblasti društvene brige o djeci i politike prema obitelji; brine se o pravilnom i pravovremenom izvršavanju odluka i zaključaka skupštine; podnosi skupštini izvještaj o radu SIZ (OSIZ, USIZ, Saveza), a i o svome radu, te obavlja i druge poslove koje mu povjeri skupština (ili koje od njenih vijeća).

U cjelokupnom sistemu samoupravnog interesnog organiziranja u oblasti društvene brige o djeci predškolskog uzrasta korisnici i davaoci usluga ostvaruju neposredno samoupravljanje izravnim odlučivanjem i sporazumijevanjem na zborovima radnika svojih samoupravnih organizacija i zajednica, referendumom i drugim oblicima samoupravljanja — omogućenim zakonskim propisima i samoupravnim aktima SIZ.

O problematici o kojoj skupština i drugi organi SIZ raspravljaju i odlučuju delegati prethodno pribavljaju mišljenja i stavove svojih delegacija, koji ih potom obavezuju. Zato je statutom SIZ predviđeno da se određeni stavovi usklađuju i među pojedinim delegacijama, što se odnosi i na delegate.

• Budući da je — kao što i znamo — društvena briga o djeci predškolskog uzrasta djelatnost od posebnog društvenog interesa, skupštine samoupravnih interesnih zajednica

(općinskih, USIZ, Saveza) ravnopravno, kao posebno vijeće, u skupštini svoje društveno-političke zajednice raspravljaju i odlučuju o problematici društvene brige o djeci, a koja je u nadležnosti te skupštine društveno-političke zajednice. S tim u vezi, samoupravne su interesne zajednice dužne (SIZ, USIZ i Savez) da skupštine svojih društveno-političkih zajednica izvještavaju o radu (uključujući i podnošenje godišnjeg izvještaja), da ih redovno informiraju o uspješnosti ostvarivanja dogovorene politike u toj oblasti i o tome koliko se konkretno na tom području uspijeva u zadovoljavanju interesa, te osobnih i zajedničkih potreba radnih ljudi. Zapravo, u samoupravnoj praksi raspravljanja, usklađivanja i dogovaranja neophodna je neprestana povezanost svih važnih činilaca u toj djelatnosti — na svim razinama udruživanja i odlučivanja. Tako, Skupština Saveza SIZ razmatra preporuke što joj ih upućuje Sabor SRH i o njima zauzima vlastite stavove, zatim — iznosi svoje mišljenje (primjedbe i prijedloge) o nacrtima odgovarajućih akata koji se utvrđuju u Saboru i dr., a s Izvršnim vijećem Sabora i odgovarajućim sekretarijatima surađuje u oblikovanju društveno-političkih stajališta utjecajnih na stanje i razvoj oblasti društvene brige o djeci predškolskog uzrasta. Skupština se Saveza izjašnjava i o preporukama Vijeća Saveza sindikata Hrvatske, Republičke konferencije SSRN i izvršnih organa tih republičkih društveno-političkih organizacija, te drugih važnih činilaca — na njihov zahtjev ili samoinicijativno.

Udruživanje sredstava za ostvarivanje programa društvene brige o djeci

Sredstva za ostvarivanje programa određenih u sistemu SIZ društvene brige o djeci predškolskog uzrasta osiguravaju se — udruživanjem na osnovi samoupravnih sporazuma, društvenih dogovora i odluka društveno-političkih zajednica — iz dvaju izvora: obaveznih i mogućih.

Obavezni su ovi izvori: dio osobnog dohotka radnika; dio osobnog dohotka od samostalnog obavljanja privrednih i neprivrednih djelatnosti; dio koji plaćaju zajednice mirovinskog i invalidskog osiguranja, te zajednice za zapošljavanje za korisnike novčanih naknada. Obaveznim se izvorom sredstava smatra i poseban doprinos na sve PTT usluge, na vozne karte za sredstva javnog prometa, na ulaznice za priredbe svih vrsta u toku »Dječjeg tjedna«, a o visini tih doprinosa odlučuje Izvršno vijeće Sabora SRH.

I mogući su izvori sredstava raznovrsni: sredstva OOUR i ostalih samoupravnih organizacija i zajednica, društveno-političkih zajednica i drugih pravnih osoba koje sudjeluju u udruživanju sredstava za ostvarivanje određnih programa društvene brige o djeci što su utvrđeni međusobnim samoupravnim sporazumima i društvenim dogovorom; prihodi od samodoprinosa građana, sabirnih akcija, priloga i dr.

Budući da, uz obavezne, postoji zakonska mogućnost korištenja sredstava iz raznih izvora, treba očekivati da će SIZ svojom programskom orijentacijom zainteresirati OOUR korisnika usluga da u svoje planove razvoja uključuju i razne dodatne oblike udruživanja sredstava i rada, posebice zbog programa kojima se ostvaruje socijalna sigurnost djece uposlenih roditelja, uključujući i programe kućne njege djece. Istovremeno, treba očekivati da će OOUR davalaca usluga nastojati da za razne kraće odgojno-obrazovne sadržaje zainteresiraju društvene organizacije, udruženja, klubove i druge asocijacije građana koji u svom programu imaju rad s djecom i porodicom.

Sredstva što se osiguravaju iz spomenutih obaveznih izvora, a na osnovi samoupravnog sporazuma o programima zadovolja-

vanja zajedničkih potreba u oblasti društvene brige o djeci, udruživanju sredstava i kriterijima za slobodnu razmjenu rada, udružuju se u općinskoj SIZ, čije se financijsko poslovanje prati i iskazuje posebno za SIZ i posebno za OSIZ u njenu sastavu.

A sredstva za djelovanje Saveza zajednica (i USIZ) osiguravaju općinske SIZ — na osnovi jedinstvenog samoupravnog sporazuma o udruživanju sredstava, programu zadovoljavanja zajedničkih potreba u toj oblasti na području općine i kriterijima za slobodnu razmjenu rada u jednogodišnjem razdoblju. Tako OOUR korisnika usluga u istom sporazumu imaju pregled svih namjena sredstava, svih programa i obaveza, vode raspravu o svim dijelovima samoupravnog sporazuma i odlučuju svojim potpisom o cjelokupnom dokumentu.

U ostvarivanju i udruživanju sredstava polazi se od utvrđenih potreba OOUR korisnika usluga i programa OOUR koji pružaju usluge njege, odgoja, obrazovanja i zaštite djece, te programa drugih organizacija i zajednica koje ostvaruju ostale društveno-organizirane oblike rada s djecom predškolske dobi. Sporazumom o udruživanju sredstava detaljno se određuju nosioci svakog programa, utvrđuje obaveza ocjenjivanja u usporedbi s izvršenjem i rezultatima ostvarivanja programa, koji se zasnivaju na usvojenom srednjoročnom planu razvoja društvene brige o djeci predškolskog uzrasta u određenoj općini i u Republici. Na toj se osnovi SIZ sporazumijeva i s drugim samoupravnim interesnim zajednicama koje svojim djelatnostima utječu na stupanj i kvalitetu zadovoljavanja osnovnih potreba djece predškolske dobi i na ostvarivanje dugoročne i cjelovite politike društva prema djeci i obitelji. Tim zasebnim sporazumima o prihvaćanju zajedničkih programa određuju se i odgovarajuće obaveze, potrebna sredstva za ostvarivanje svake od tih obaveza, način kontrole izvršenja programa i sl. I o zasebnim sporazumima izjašnjavaju se radnici u OOUR udruženim u SIZ društvene brige o djeci predškolskog uzrasta i SIZ s kojom se ostvaruje zajednički program.

Organi zajednice dužni su da stalno prate ostvarivanje svakog sporazuma o programima i sredstvima, te kriterijima za slobodnu razmjenu rada, i da analize o tome, s prijedlozima mjera i eventualnih izmjena i dopuna programa i odredaba sporazuma, dostavljaju delegacijama potpisnika sporazuma, koje će za potrebe svojih delegata s tim u vezi utvrditi stavove i izraditi uputstva.

Pred novim mjerama i zadacima

Na novom pristupu pravima djeteta predškolske dobi sistem samoupravnog interesnog organiziranja utvrdio je Sporazum o osnovama plana srednjoročnog razvoja u toj oblasti i Plan srednjeročnog razvoja Republike. Na osnovi tog sporazuma određeni su zadaci društvene brige o djeci predškolskog uzrasta što su uključeni u Rezoluciju o osnovama politike društveno-ekonomskog razvoja SRH u 1977. g. i u Mjere i akcije za ostvarivanje te rezolucije. U tim dokumentima sadržani su i mnogi zadaci Saveza zajednica i općinske SIZ.

Naime, Sporazumom o osnovama plana srednjoročnog razvoja i Planom srednjoročnog razvoja Republike taj se sistem samoupravnog organiziranja opredijelio za oko 6 puta veći obuhvat djece društvenim standardom u usporedbi sa zatečenim 1975. g. Radi se o 275.000 djece u dobi od 1 do 7 godina obuhvaćene raznim odgojno-obrazovno-rekreativno zaštitnim sadržajima putem različitih oblika društvene brige o djeci, s tim da se naglasak stavlja na primarne programe (devetosatni svakodnevni boravak u dječjim jaslicama, vrtićima i dnevnoj društvenoj brizi o djeci u drugoj obitelji), što je osnovna potreba djece zaposlenih roditelja. A uz te primarne oblike, određena je i obaveza SIZ

da uvode kraće odgojno-rekreativne programe kao stalne, stalnije, povremene i prigodne sadržaje u različitom trajanju tokom tjedna, mjeseci ili dana u godini za djecu od 3—7 godina kojoj primarni program nije neophodan. Novina je u toj oblasti i uvođenje zdravstveno-zaštitno-odgojnih programa za određene skupine djece, počev već od dojenačke dobi, kako bi se u najranijem razdoblju razvoja pojačanom zdravstvenom zaštitom, terapijom i odgojnim programima smanjivao sadašnji nedopustivo visok postotak djece ometene u psihofizičkom razvoju.

Radi ostvarivanja Plana srednjoročnog razvoja društvene brige o djeci predškolskog uzrasta, u skladu s odredbama Samoupravnog sporazuma o osnovama plana srednjoročnog razvoja od 1976. do 1980. g. za područje SR Hrvatske, dogovorene su, kao pravilo ponašanja u toj oblasti, ove mjere:

- treba odrediti normative ekonomičnosti i racionalnosti u planiranju mreže objekata, projektiranju i izgradnji, opremi i održavanju, te korištenju svih objekata i prostora namijenjenih djeci;

- sve raspoložive prostore za rad s djecom prvenstveno valja koristiti za uvođenje raznovrsnih sadržaja u devetosatnom dnevnom boravku kao najpotrebnijem obliku društvene brige o djeci uposlenih roditelja;

- valja podsticati udruživanje individualnog rada i stambenog prostora drugih obitelji na programima dnevne društvene brige o djeci, s tim da davalac tih usluga stječe sva prava što proizlaze iz udruživanja rada;

- utvrditi normative rada svih kadrova u svim prostorima u ostvarivanju programa društvene brige o djeci;

- odrediti program ranog predškolskog odgoja (do 3 godine) i pravce daljnjeg razvoja cjelokupnog predškolskog odgoja putem vrtića i drugih posebnih oblika rada s djecom;

- neophodno je ustanoviti normative zdravstvene zaštite i prehrane djece u dječjim jaslicama i vrtićima, u obitelji koja ostvaruje program dnevne društvene brige o djeci i u drugim dnevnim specijalnim ustanovama za djecu;

- potrebno je uvoditi nove oblike odgoja, obrazovanja i rekreacije u raznim prostorima namijenjenim djeci predškolskog uzrasta, uključujući i ljetovališta i zimovališta, te zaštitno-odgojne programe za djecu ometenu u psihičkom razvoju od najranije dobi;

- na ukupnom programu u svim prostorima utvrditi financijski udio obitelji-korisnika tako da i cijena stimulira ostvarivanje prioriteta onima koji to pravo imaju zbog nedovoljnih ukupnih prihoda, zaposlenosti roditelja i odnosa u obitelji;

- valja utvrditi program minimuma odgojno-obrazovnog rada s djecom predškolskog uzrasta, koji se ostvaruje u posebnim uvjetima u godini prije polaska u osnovnu školu — 150 sati godišnje;

- neophodno je odrediti program osnovnih potreba djeteta predškolskog uzrasta koji bi se suostvarivao sredstvima Fonda solidarnosti Saveza zajednica društvene brige o djeci predškolskog uzrasta SR Hrvatske i udjelom toga fonda u ostvarivanju samoupravno dogovorenog programa u određenim općinama — u skladu s kriterijima razvoja društvene brige o djeci predškolskog uzrasta u Republici;

- potrebno je ustanoviti i ostvarivati programe izobrazbe širokog spektra kadrova za rad s djecom predškolskog uzrasta u predškolskim odgojno-zaštitnim organizacijama udruženog rada, u drugim programima i u drugim prostorima, nove profile kadrova, interdisciplinarno obrazovanje, i dr.

Savez zajednica društvene brige o djeci predškolskog uzrasta svojim prošlogodišnjim programom akcija otpočeo je proces razrade i uvođenja tih i drugih mjera u oblasti

društvene brige o djeci, što je neophodna osnova i za ostvarivanje Plana srednjoročnog razvoja od 1976. do 1980. godine.

Naravno, uz ostvarivanje spomenutih zadataka, predstoji nam i hitna obaveza usklađivanja i zakonskih i samoupravnih odredbi u oblasti društvene brige o djeci predškolskog uzrasta s odredbama Zakona o udruženom radu.

1 SAMOUPRAVNO INTERESNO ORGANIZIRANJE DRUŠTVENE BRIGE O DJECI PREDŠKOLSKOG UZRASTA

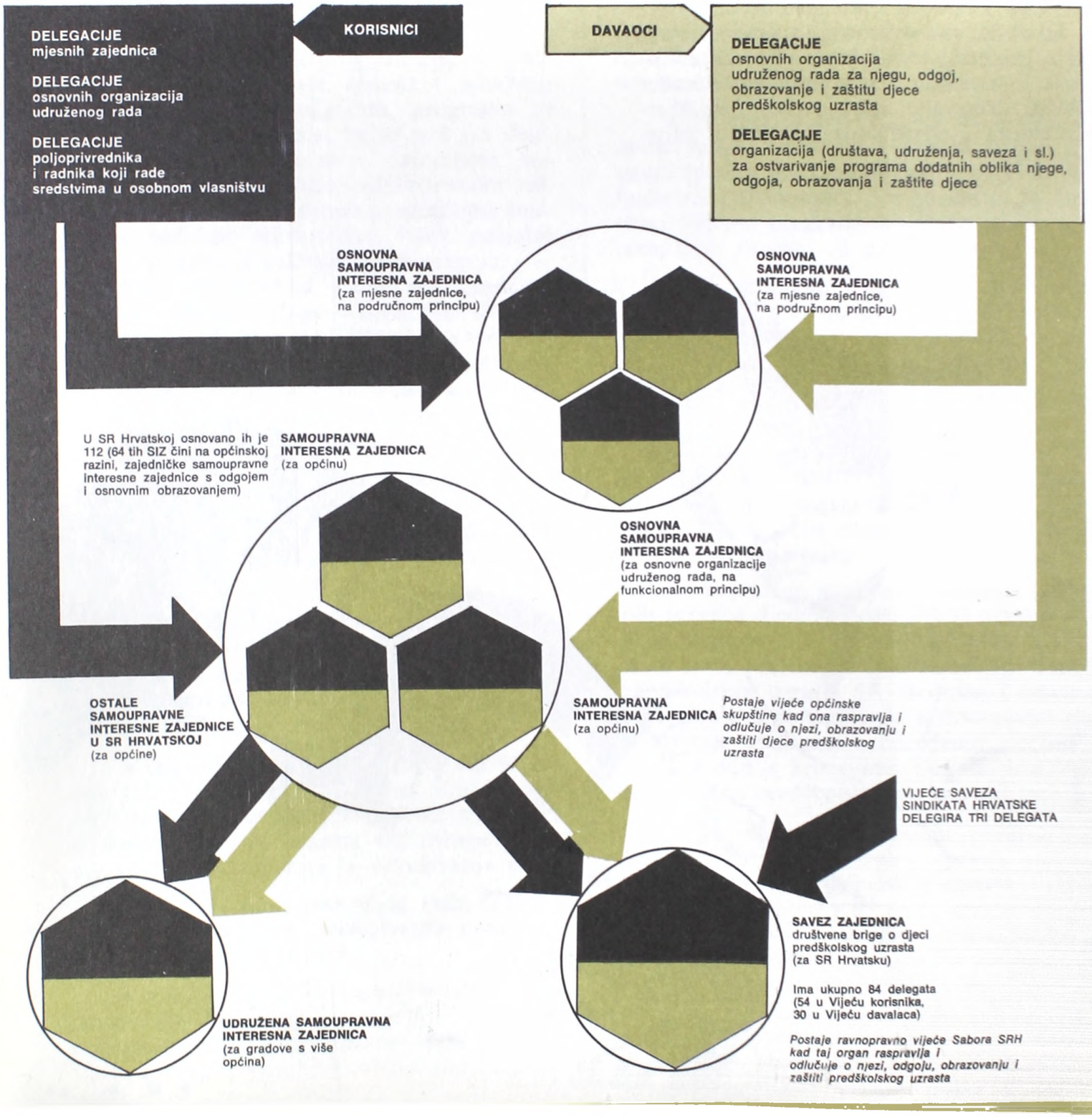

Mr MILAN CVITKOVIĆ

2 *Samoupravne interesne zajednice odgoja i osnovnog obrazovanja*

Sistem samoupravnih interesnih zajednica u odgoju i osnovnom obrazovanju SRH čine: osnovne samoupravne interesne zajednice odgoja i osnovnog obrazovanja (OSIZ); samoupravne interesne zajednice odgoja i osnovnog obrazovanja (SIZ); udružene samoupravne interesne zajednice odgoja i osnovnog obrazovanja (USIZ); Republička samoupravna interesna zajednica odgoja i osnovnog obrazovanja (RSIZ).

Osnovne samoupravne interesne zajednice, a i samoupravne interesne zajednice osnivaju: radni ljudi i građani u mjesnim zajednicama, radni ljudi u OOUR s područja na kojem se zajednica osniva i radni ljudi u OUR odgoja i osnovnog obrazovanja. Udruženu samoupravnu interesnu zajednicu osnivaju samoupravne interesne zajednice odgoja i osnovnog obrazovanja. Samoupravne interesne zajednice za specijalno osnovno obrazovanje osnivaju se za potrebe zajednica općina. A Republičku samoupravnu interesnu zajednicu odgoja i osnovnog obrazovanja osnivaju, udruživanjem, samoupravne interesne zajednice odgoja i osnovnog obrazovanja, samoupravne interesne zajednice specijalnog obrazovanja i udružene samoupravne interesne zajednice odgoja i osnovnog obrazovanja.

OSIZ se osnivaju za škole čije usluge koristi jedna ili više mjesnih zajednica, a na razini općine osnivaju se SIZ. Samoupravni sporazum o osnivanju samoupravnih interesnih zajednica smatra se prihvaćenim ako se za nj izjasnila većina radnih ljudi u većini organizacija udruženog rada, te organizacija i zajednica koje se u SIZ udružuju.

Na osnovi samoupravnog sporazuma samoupravne se interesne zajednice mogu udruživati u USIZ. U SR Hrvatskoj to je udruženje potaknuto jedino u Zagrebu, pa je na području gradske zajednice općina osnovana Udružena samoupravna interesna zajednica odgoja i osnovnog obrazovanja Zagreba.

Samoupravni sporazum o osnivanju općinskih SIZ odgoja i osnovnog obrazovanja potvrđuju skupštine općina, Sporazum o udruživanju u USIZ potvrdila je Skupština grada Zagreba, a potvrđivanje samoupravnog sporazuma o udruživanju SIZ (općinskih), USIZ i SIZ specijalnog osnovnog obrazovanja (jedino je u SRH osnovana, za sada, na razini Zagreba) u Republičku samoupravnu interesnu zajednicu — u nadležnosti je Sabora SR Hrvatske.

Delegatski princip organiziranja

Samoupravnim se sporazumom o osnivanju OSIZ i SIZ određuju: ciljevi i zadaci zajednice; način odlučivanja; neposredna odgovornost i ovlaštenja skupštine i njenih organa; način obavještavanja članova zajednice.

U osnovnim samoupravnim interesnim zajednicama odgoja i osnovnog obrazovanja radni ljudi neposredno ostvaruju svoja samoupravna prava i interese. Tu se — među ostalim — ostvaruje slobodna razmjena rada, uzajamnost i solidarnost; donosi se — u skladu s društvenim potrebama — program razvoja odgoja i osnovnog obrazovanja i osigurava njegovo ostvarivanje, vrednuju se rezultati rada, te predlažu, prihvaćaju i ostvaruju osnove opće politike odgoja i osnovnog obrazovanja.

Delegacije za skupštinu OSIZ osnivaju radni ljudi i građani na svojim zborovima u mjesnoj zajednici. Radni ljudi OOUR na području na kojem se osniva OSIZ mogu formirati svoje delegacije za skupštinu te zajednice.

Delegacije iz svoga sastava delegiraju delegate u skupštinu osnovne samoupravne interesne zajednice i delegate u skupštinu samoupravne interesne zajednice.

Davaoci usluga (radni ljudi OUR koji obavljaju djelatnost odgoja i osnovnog obrazovanja) ne osnivaju delagacije za OSIZ, već tu ulogu povjeravaju odgovarajućem organu upravljanja svoje OOUR.

Poslovima samoupravne interesne zajednice u oblasti odgoja i osnovnog obrazovanja upravlja skupština. Čine je delegati delegacija skupština osnovnih samoupravnih interesnih zajednica i delegati organizacija udruženog rada s općinskog područja. Taj najviši organ upravljanja ima dva vijeća: vijeće delegata radnih ljudi udruženih u OUR koje obavljaju djelatnost odgoja i osnovnog obrazovanja (vijeće davalaca usluga) i vijeće delegata radnih ljudi i građana koji svoje potrebe i interese zadovoljavaju u oblasti odgoja i osnovnog obrazovanja (vijeće korisnika usluga).

Za izvršavanje određenih redovnih, privremenih i povremenih zadataka skupštine SIZ osnivaju odbore i komisije, te biraju svoje izvršne i druge organe. Svi ti organi što ih skupština SIZ osniva neposredno su joj odgovorni za svoj rad.

Samoupravne interesne zajednice odgoja i osnovnog obrazovanja osnovane su u svih 112 općina u SR Hrvatskoj, s tim što u 65 općina ta oblast s oblasti društvene brige o djeci predškolskog uzrasta čini zajedničke (jedinstvene) općinske SIZ.

Stručne, administrativne i financijske poslove te SIZ (samostalne i zajedničke) obavljaju u vlastitim ili zajedničkim (u posljednje vrijeme sve češće — za više srodnih zajednica u općini) stručnim službama.

Mogućnost međusobnog udruživanja u odgoju i osnovnom obrazovanju u SRH iskoristile su — što smo već i rekli — samo SIZ zagrebačke zajednice općina, koje — udružene — čine USIZ odgoja i osnovnog obrazovanja Zagreba. Delegati skupštine USIZ biraju se među delegatima skupština osnovnih samoupravnih interesnih zajednica i općinskih samoupravnih interesnih zajednica.

U tom gradskom sistemu samoupravnog interesnog organiziranja očit je ovaj problem: SIZ ne obavlja posve svoje zadatke, jer su uvelike ovisne o Udruženoj samoupravnoj interesnoj zajednici. A udruživanje ne bi, naravno, smjelo da sputava djelovanje SIZ ni na kojoj razini — pa ni općinskoj.

U republičkoj samoupravnoj interesnoj zajednici odgoja i osnovnog obrazovanja udružene su sve općinske (samostalne i zajedničke) samoupravne interesne zajednice u SR Hrvatskoj, Udružena samoupravna interesna zajednica odgoja i osnovnog obrazovanja Zagreba i Samoupravna interesna zajednica specijalnog osnovnog obrazovanja Zagreba, a na osnovi međusobnog sporazuma.

Najviši organ upravljanja RSIZ jest Skupština. Sastoji se od Vijeća korisnika usluga i Vijeća davalaca usluga. Oba vijeća svoje odluke donose na samostalnim (odvojenim) i na zajedničkim sjednicama, a uvijek glasaju odvojeno.

Izvršni je odbor kolegijalni izvršni organ Skupštine Republičke samoupravne interesne zajednice odgoja i osnovnog obrazovanja.

Kao i u SIZ na ostalim razinama, uloga je inokosno-poslovodnog organa i u RSIZ povjerena tajniku. Bira se i postavlja na funkciju putem javnog natječaja, a o njegovu izboru mišljenje se usklađuje sa Saborom SRH (svaka skupština društveno-političke zajednice utječe na izbor tog organa na svojoj razini samoupravnog interesnog organiziranja).

Da bi uspješnije mogla obavljati određene zadatke Skupština Republičke samoupravne interesne zajednice odgoja i osnovnog obrazovanja osnovala je više svojih stalnih odbora — za ekonomsko-financijska pitanja, za unapređivanje društveno-ekonomskih odnosa, za unapređivanje odgoja i osnovnog obrazovanja i obrazovanje odraslih i za investicije. Članovi su im delegati Skupštine. Nadzor nad radom organa upravljanja i stručne službe RSIZ obavlja Odbor samoupravne radničke kontrole, čiji članovi nisu delegati Skupštine (biraju se, kao i u drugim SIZ, među preostalim članovima delegacija).

Stručni, administrativni i financijski poslovi RSIZ obavljaju se u posebnoj stručnoj službi.

Aktivnost na pojedinim razinama samoupravnog interesnog organiziranja

• U osnovnoj se samoupravnoj interesnoj zajednici ostvaruje slobodna razmjena rada, uzajamnost i solidarnost ; zatim — tu se donosi program razvoja odgoja i obrazovanja u skladu s društvenim potrebama i osigurava njegovo ostvarivanje; vrednuju rezultati rada odgojno-obrazovnih organizacija; predlažu i ostvaruju osnove opće politike odgoja i obrazovanja; obavljaju i drugi poslovi što su određeni samoupravnim sporazumom i statutom.

• Sudionici samoupravnog interesnog organiziranja određuju da se u samoupravnoj interesnoj zajednici (općinskoj) odgoja i osnovnog obrazovanja — ostvaruje slobodna razmjena rada; uzajamnost i solidarnost; donosi godišnji i višegodišnji program razvoja odgoja i obrazovanja, u skladu s društvenim potrebama, i osigurava njegovo ostvarivanje; utvrđuje i ostvaruje opća politika odgoja i obrazovanja; osiguravaju uvjeti za ostvarivanje profesionalne orijentacije u osnovnom obrazovanju; određuju zajednički kriteriji i mjerila za razmjenu rada; vrednuju rezultati rada odgojno-obrazovnih organizacija; utvrđuje globalna raspodjela sredstava za financiranje djelatnosti odgoja i obrazovanja prema osnovnim namjenama; odlučuje o upisu učenika; odlučuje o standardu učenika; osiguravaju uvjeti za razvoj službi za unapređivanje odgoja i obrazovanja i znanstveno-istraživačkog rada u odgoju i obrazovanju; odlučuje o organizaciji stručne službe samoupravne interesne zajednice; obavljaju i drugi poslovi što su određeni samoupravnim sporazumom i statutom.

• Udružene samoupravne interesne zajednice — na osnovi samoupravnog sporazuma — udružuju: poslove koji su u zajedničkom interesu udruženih SIZ; način odlučivanja o

poslovima što su u zajedničkom interesu; djelokrug, ovlaštenja i odgovornost organa upravljanja USIZ; sve druge poslove i zadatke koji su u zajedničkom interesu udruženih SIZ, a što ih određuju samoupravnim sporazumom o udruživanju.

• U Republičkoj samoupravnoj interesnoj zajednici SRH ostvaruju se ovi ciljevi i zadaci: sudjelovanje u društvenom dogovaranju o općoj politici odgoja i osnovnog obrazovanja; ostvarivanje zajedničke politike odgoja i osnovnog obrazovanja, godišnjih, višegodišnjih i dugoročnih planova razvoja cjelokupnog odgoja i osnovnog obrazovanja u SR Hrvatskoj; donošenje globalne bilance sredstava za odgoj i osnovno obrazovanje i ostvarivanje uzajamnosti i solidarnosti; sudjelovanje u izgrađivanju i ostvarivanju sistema odgoja i osnovnog obrazovanja djece i omladine, te sistema odgoja i osnovnog obrazovanja radnih ljudi i građana; osiguravanje uvjeta i sudjelovanje u ostvarivanju reforme odgoja i osnovnog obrazovanja; određivanje općih kriterija mreže odgojno-obrazovnih organizacija odgoja i osnovnog obrazovanja; utvrđivanje prijedloga pedagoškog standarda radi zadovoljavanja potreba u odgoju i osnovnom obrazovanju u SR Hrvatskoj; osiguravanje uvjeta za ostvarenje društveno dogovorenog pedagoškog standarda odgoja i osnovnog obrazovanja u SR Hrvatskoj; osiguravanje uvjeta za ostvarivanje uzajamnosti i solidarnosti u sistemu odgoja i osnovnog obrazovanja; usklađivanje općih kriterija i mjerila za vrednovanje rezulata rada u organizacijama udruženog rada odgoja i osnovnog obrazovanja; utvrđivanje zajedničke politike unapređivanja materijalnih uvjeta odgoja i osnovnog obrazovanja i investicione izgradnje na osnovi solidarnosti; ostvarivanje materijalnih i drugih uvjeta rada i razvoja odgoja i specijalnog osnovnog obrazovanja; osiguravanje materijalnih i drugih uvjeta rada i razvoja prosvjetno-pedagoške službe i znanstveno-istraživačkog rada u odgoju i osnovnom obrazovanju; osiguravanje uvjeta za uspostavljanje jedinstvenog informativnog sistema u odgoju i obrazovanju u SR Hrvatskoj; suradnja s drugim SIZ, OOUR i društveno-političkim zajednicama o svemu što je u zajedničkom interesu; obavljanje i drugih poslova i zadataka određenih samoupravnim normativnim aktima RSIZ.

Uzajamnost i solidarnost bitno određuju odnose

U Republičkoj samoupravnoj interesnoj zajednici ostvaruje se uzajamnost i solidarnost, što bitno određuje odnose u zadovoljavanju zajedničkih potreba u oblasti odgoja i osnovnog obrazovanja na republičkoj razini. Time se osobito doprinosi osiguravanju uvjeta za ostvarenje jedinstvenog pedagoškog standarda koji se određuje posebnim društvenim dogovorom o pedagoškom standardu odgoja i osnovnog obrazovanja u SR Hrvatskoj. Republički pedagoški standard obavezuje sve općine, ali će mnoge od njih moći osigurati i njegovu višu razinu od obavezne.

Sredstva za ostvarivanje uzajamnosti i solidarnosti u RSIZ udružuju se samoupravnim sporazumom.

U skladu sa spomenutim društvenim dogovorom o pedagoškom standardu za izjednačavanje i ostvarenje jedinstvenih uvjeta odgoja i osnovnog obrazovanja sredstva se osiguravaju, prema kriterijima i mjerilima Samoupravnog sporazuma o programu, slobodnoj razmjeni rada i o načinu udruživanja sredstava solidarnosti u Republičku samoupravnu interesnu zajednicu, svake godine posebno.

Solidarnost, pak, za odgoj i specijalno osnovno obrazovanje, osnovno umjetničko obrazovanje i osnovno obrazovanje odraslih ostvaruje se udruživanjem sredstava svih SIZ

odgoja i osnovnog obrazovanja, SIZ odgoja i specijalnog osnovnog obrazovanja i SIZ za osnovno obrazovanje odraslih.

No, kad se radi o sredstvima, svakako je korisno obavijestiti se o tome koliko se dosad ulagalo u oblast odgoja i obrazovanja.

U prikazima što ih objavljujemo navodimo podatke o ukupnim sredstvima za odgoj i osnovno obrazovanje kojim se u SRH raspolagalo od 1970. do 1975. g. i iznosimo pregled prihoda Republičke zajednice za financiranje osnovnog obrazovanja od 1970. do 1976.

Ukupna sredstva za odgoj i osnovno obrazovanje

1970.	1,184.880	183.566	1,368.446
1971.	1,541.647	259.431	1,801.078
1972.	1,943.795	321.880	2,265.675
1973.	2,166.919	368.535	2,535.454
1974.	2,849.668	470.285	3,319.953
1975.	3,610.794	610.436	4,221.230

Prihodi Republičke zajednice za financiranje osnovnog obrazovanja

— u 000 d —

1970.	172.273	321	972	173.566	100	100
1971.	241.446	563	17.422	259.431	149,5	149,5
1972.	305.915	1.005	14.960	321.880	185,5	124,1
1973.	353.069	5.660	9.806	368.535	212,3	114,5
1974.	450.251	553	19.481	470.285	271,0	127,6
1975.	566.762	2.020	41.654	610.436	351,7	129,8
1976.	663.168	2.250	39.650	705.068	406,2	115,5

A kolike su doista bile potrebe u toj oblasti dade se ocijeniti i prema ovim podacima: na početku šk. 1975/76. god. u 3.011 osnovnih škola (842 samostalne-centralne i 2.119 područnih) u SR Hrvatskoj bilo je 19.989 odjeljenja (16.759 čistih i 3.230 kombiniranih) sa 530.486 učenika (470.220 u čistim odjeljenjima i 60.266 u kombiniranim); u jednom je odjeljenju prosječno bilo 26,5 učenika, a nastavu je u njima izvodilo 26.089 nastavnika (1.399 VSS ili 5,4 posto, 18.427 VŠS ili 70,6 posto i 6.263 SSS ili 24 posto); ostalog je osoblja (administrativno-tehničkog) »zatečeno« 7.494 (na svako odjeljenje 0,31 radnik).

Društveno-ekonomski odnosi

Dosadašnji sistem financiranja osnovnog obrazovanja (fondovski, pa polufondovski) što je državno određivan odgovarajućim zakonskim odredbama, Ustavom je 1974. g. osporen — da bi postupnim svojim mijenjanjem sve više ustupao mjesto novim društveno-ekonomskim odnosima u toj oblasti. Tako se stvaraju sve povoljniji uvjeti za to da se odgoj i osnovno obrazovanje što više prilagode stvarnim potrebama društva.

Sistemom samoupravnih interesnih zajednica odgoja i osnovnog obrazovanja u SRH okupljeni su svi važni činioci te djelatnosti korisnici i davaoci usluga — koji su najzainteresiraniji za razvoj i unapređenje odgoja i osnovnog obrazovanja. U SIZ odgoja i obrazovanja radni ljudi OUR, te drugih samoupravnih organizacija i zajednica na načelima uzajamnosti i solidarnosti ostvaruju svoje osobne i zajedničke potrebe i interese, s radnicima OUR koje obavljaju djelatnost odgoja i obrazovanja ostvaruju slobodnu razmjenu rada, udružuju rad i sredstva i ravnopravno i zajednički odlučuju o obavljanju djelatnosti odgoja i obrazovanja u skladu sa zajedničkim interesima, utvrđuju politiku razvoja i unapređivanje odgoja i obrazovanja, te ostvaruju druge zajedničke interese.

No, da bi se svi ti zajednički interesi mogli što potpunije ostvarivati potrebno je da cijelom djelatnošću odgoja i osnovnog obrazovanja posve prevladaju novi društveno-ekonomski odnosi, u kojima će korisnici i davaoci usluga — zaista zajednički, dogovorno i odgovorno — razmjenjivati rad, zadovoljavajući tako svoje zajedničke potrebe odgoja i osnovnog obrazovanja. Njihovo konkretno i brzo oživotvorenje treba da se ostvari u skladu sa Zakonom o samoupravnim interesnim zajednicama u oblasti odgoja i obrazovanja (čl. 44. do 53). Zapravo, i ustavno i zakonski (što je — naravno — bilo osnova i za odgovarajuće odredbe samoupravnih sporazuma o udruživanju u SIZ odgoja i osnovnog obrazovanja na svim razinama) jasno je određeno da isključivo pravo odlučivanja o sredstvima, udruživanju sredstava i visini doprinosa za ostvarenje utvrđene standardne razine potreba u odgoju i osnovnom obrazovanju imaju radni ljudi u osnovnim organizacijama udruženog rada, samoupravnim organizacijama i zajednicama i radni ljudi i građani u mjesnim zajednicama, koji se međusobno samoupravno sporazumijevaju. Na tim principima posve treba — korjenito — izmijeniti preživjele odnose i praksu.

Samoupravni sporazumi o programu, udruživanju sredstava i kriterijima za slobodnu razmjenu rada

U samoupravnoj interesnoj zajednici odgoja i osnovnog obrazovanja radni ljudi u osnovnim organizacijama udruženog rada, samoupravnim organizacija i zajednicama i radni

ljudi i građani u mjesnim zajednicama samoupravnim sporazumom osiguravaju i udružuju sredstva za ostvarivanje utvrđene politike odgoja i osnovnog obrazovanja, što znači da tako odlučuju o sredstvima. Taj se sporazum konkretno zasniva na Zakonu o samoupravnim interesnim zajednicama u oblasti odgoja i obrazovanja (čl. 47, stav 1), a i na odgovarajućim odredbama samoupravnih sporazuma o osnivanju SIZ. Naravno, on mora biti u skladu s općom bilancom sredstava za financiranje općih društvenih i zajedničkih potreba i s dogovorenom društvenom politikom razvoja odgoja i osnovnog obrazovanja.

A u Republičkoj samoupravnoj interesnoj zajednici odgoja i osnovnog obrazovanja SRH Samoupravnim sporazumom o osiguravanju i udruživanju sredstava za ostvarivanje utvrđene politike u odgoju i osnovnom obrazovanju omogućuje se ostvarivanje društveno dogovorenog pedagoškog standarda u SR Hrvatskoj, a i ostvarivanje zajedničkih zadataka i poslova što su povjereni RSIZ.

Samoupravni sporazum o programu i udruživanju sredstava za ostvarenje programom utvrđene politike trebalo bi da sadrži: sudionike samoupravnog sporazumijevanja; svrhu sporazumijevanja; ciljeve, zadatke i poslove utvrđene ustavno i zakonski, te one što su određeni društvenim dogovorom o pedagoškom standardu i samoupravnim sporazumom o osnivanju (udruživanju) u SIZ; način ostvarivanja ciljeva, zadataka i poslova; utvrđenu visinu sredstava koja se udružuju; određeni postupak za obračunavanje i naplatu sredstava; način korištenja sredstava; način izmjene visine sredstava koja se udružuju; razdoblje za koje se sredstva udružuju; kriterije i mjerila utvrđena pedagoškim standardom; odgovornost; način praćenja ostvarivanja samoupravnog sporazuma. Također je potrebno da se odredi postupak koji se primjenjuje u slučajevima nezaključivanja samoupravnog sporazuma o programu, udruživanju sredstava i kriterijima za slobodnu razmjenu rada.

Naravno, sudionike sporazumijevanja treba obavezati da sve svoje samoupravne normativne akte usklade s odredbama tog samoupravnog sporazuma.

Pedagoški standard osnovnog obrazovanja

Osnovno je obrazovanje temelj cjelokupnog odgoja i obrazovanja. Zbog toga društvena zajednica valja da cjelokupnoj mladoj generaciji osigurava takav odgoj i osnovno obrazovanje koji će joj pružiti podjednake mogućnosti za daljnje obrazovanje i za njezino uspješno uključivanje u proces rada bez obzira na ekonomsku razvijenost sredine i materijalno stanje obitelji.

Upravo će se republičkim pedagoškim standardom obaveznog osnovnog obrazovanja svoj djeci i omladini u SR Hrvatskoj osigurati podjednaka razina obaveznog osnovnog obrazovanja, ostvarivanje cilja i zadataka odgoja i osnovnog obrazovanja, te uspješno završavanje obaveznog osnovnog obrazovanja. Njime će se smanjivati razlike u mogućnostima stjecanja osnovnog obrazovanja, a koje su uzrokovane nejednakom razvijenošću osnovnog školstva u pojedinim dijelovima Republike.

Razina republičkog pedagoškog standarda obaveznog osnovnog obrazovanja određuje se društvenim dogovorom, kojim bi trebalo osigurati: ostvarenje prava na stjecanje osnovnog obrazovanja; način osiguravanja sredstava za ostvarivanje dogovorenog pedagoškog standarda u Republici, koja će se udruživati na osnovi solidarnosti; dogovorene osnove društvene brige o djeci radi uklanjanja utjecaja socijalnih razlika na razvoj i uspjeh učenika; ujednačavanje kadrovskih i materijalnih uvjeta potrebnih za uspješno ostvarenje obaveznog osnovnog obrazovanja; dinamiku ostvarivanja pedagoškog standarda u srednjeročnom plan-

skom razdoblju; praćenje i poduzimanje mjera u ostvarenju republičkog pedagoškog standarda.

Ekonomski nedovoljno razvijenim općinama koje same ne budu mogle udružiti dovoljna sredstva za ostvarivanje obaveznog osnovnog obrazovanja djece, omladine i odraslih prema dogovorenom republičkom pedagoškom standardu, potrebna će sredstva (solidarnosti) osiguravati ekonomski razvijenije sredine.

Jednako tako (solidarnošću) osiguravat će se i sredstva za odgoj i osnovno obrazovanje u OUR s nastavom na jeziku narodnosti, OUR (ili odjeljenjima) za odgoj i obrazovanje djece i omladine sa smetnjama u psihofizičkom razvoju, te u OUR za odgoj i obrazovanje djece i omladine s poremećajima u ponašanju.

Sredstva što su potrebna za odgoj i osnovno obrazovanje solidarno treba da osiguravaju svi radni ljudi i gradani — da bi se udružila u samoupravnim interesnim zajednicama odgoja i osnovnog obrazovanja radi ostvarenja zajedničkih interesa i potreba svih sudionika samoupravnog interesnog organiziranja u toj oblasti.

Dio, pak, sredstava za ostvarenje republičkog pedagoškog standarda trebalo bi da općinske SIZ odgoja i osnovnog obrazovanja udružuju u Republičku samoupravnu interesnu zajednicu odgoja i osnovnog obrazovanja SRH.

Republičkim pedagoškim standardom osnovnog obrazovanja valja osigurati izvođenje općeg i nastavnog plana i programa OUR odgoja i osnovnog obrazovanja, pa se njime obuhvaća: nastava; praktični tečajevi; dopunska, dodatna, posebna i produžna nastava; slobodne aktivnosti; zdravstvena zaštita učenika; opća kultura i javna djelatnost OUR odgoja i osnovnog obrazovanja.

Prihvaćanjem tog republičkog pedagoškog standarda odgoja i osnovnog obrazovanja jednakim postupkom osiguravat će se i sredstva za osnovno obrazovanje odraslih.

To također podrazumijeva da se odgojno-obrazovni rad prema općem i nastavnom planu i programu ostvaruje u svim organizacijama udruženog rada odgoja i osnovnog obrazovanja u SR Hrvatskoj, bez obzira na njihovu veličinu i sredinu u kojoj djeluju.

A u OUR odgoja i osnovnog obrazovanja (ili odjeljenjima u redovnim OUR odgoja i osnovnog obrazovanja) za djecu sa smetnjama u psihofizičkom razvoju republičkim se pedagoškim standardom osiguravaju nastava i drugi potrebni oblici specijalnog odgojno-obrazovnog rada.

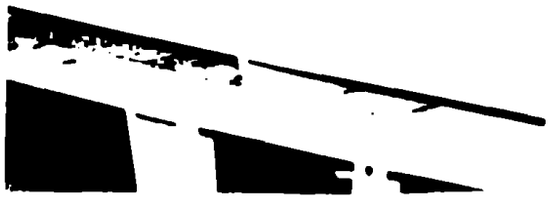

2 SAMOUPRAVNO INTERESNO ORGANIZIRANJE ODGOJA I OSNOVNOG OBRAZOVANJA

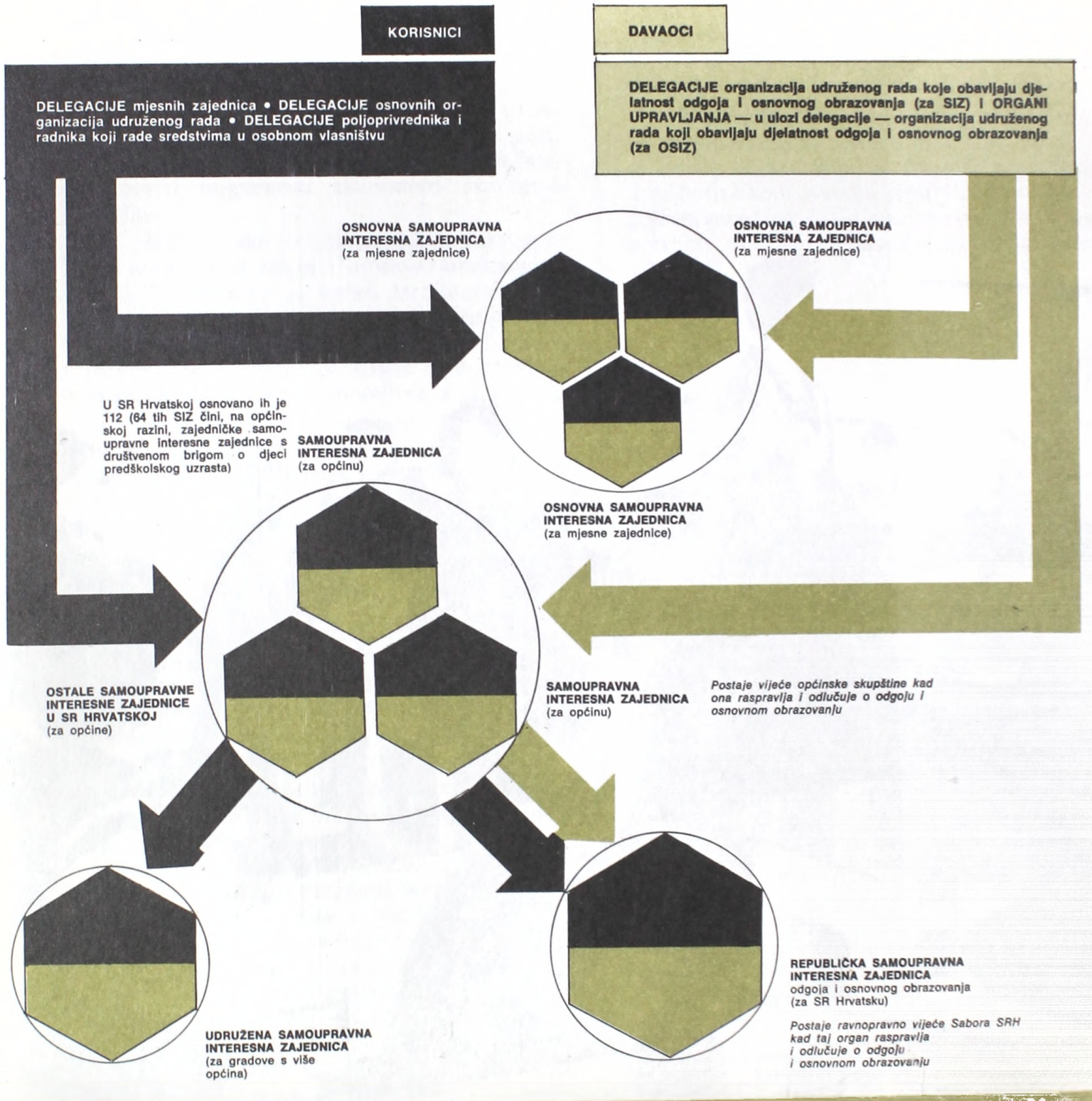

VLADIMIR PODREBARAC

3 *Samoupravne interesne zajednice odgoja i usmjerenog obrazovanja*

Obrazovanje, osobito ono koje je neposredno usmjereno na osposobljavanje za rad i samoupravljanje, sve je više bitan činilac društveno-ekonomskog razvitka. U tom je razvitku najpresudnija uloga čovjeka kao stvaraoca i subjektivnog činioca proizvodnih snaga, a njegovoj se osposobljenosti — da bi sasma djelotvorno koristio sve svoje snage — najviše doprinosi upravo obrazovnom i znanstvenom djelatnošću. Tako bi se osobito za znanost i usmjereno obrazovanje moglo reći da primjenom saznanja u tehnici, tehnologiji, organizaciji rada i drugdje, te osposobljavanjem radnika uvelike doprinose kreativnosti, poticanju stvaralaštva, unapređenju procesa rada i ljudskih djelatnosti uopće. Zato je danas tijesna međusobna ovisnost obrazovanosti radnika i ekonomskog razvoja društva — što je potvrđeno svim poznatim istraživanjima — neosporna.

Orijentiranost našega društva na što obrazovanijeg radnika i na bržu primjenu znanja u praksi objektivno je uvjetovana stupnjem društveno-ekonomskog razvoja. No, potrebno je iznalaziti najprikladnije mogućnosti kako da se društveno uspostavlja ta neopohdna povezanost obrazovanja (a i ostalih društvenih djelatnosti) i materijalne proizvodnje.

Zapravo, u svakom su društvu obrazovanje i proizvodnja — zbog ekonomskih, socijalnih, političkih, kulturnih i drugih razloga — na odgovarajući način povezani, premda idealistička stajališta (kojih još ima) negiraju društvenu ulogu odgoja i obrazovanja i njihovu društvenu ovisnost ili ih, pak, izvode iz humanističke prirode procesa obrazovanja. Marksističkom analizom tradicionalnih obrazovnih sistema u građanskim društvima utvrđena je klasna njihova priroda i dokazano da ti sistemi odražavaju klasnu strukturu društva: tzv. opće humanističko obrazovanje privilegija je vladajuće elite, dok je radničkoj klasi dostupan tek minimum obrazovanja — određen potrebom svladavanja industrijskog načina rada.

---

* Odgoj i usmjereno obrazovanje obuhvaća srednje, više i visoko obrazovanje, razne oblike osposobljavanja i usavršavanja omladine i odraslih za rad i samoupravljanje, specijalno srednje obrazovanje i osposobljavanje, te standard učenika i studenata (čl. 39. Zakona o samoupravnim interesnim zajednicama u oblasti odgoja i obrazovanja).

Zato su tradicionalni sistemi obrazovanja zasnovani na podjeli intelektualnog i fizičkog rada, na podjeli teorije i prakse. A upravo kritika i dokidanje te društvene podjele rada, koju je proces školovanja do sada i u nas odražavao, bitna je pretpostavka radnog i samoupravnog povezivanja materijalne proizvodnje i obrazovanja. Takvo se povezivanje društveno započinje ostvarivati slobodnom razmjenom rada, samoupravnim interesnim zajednicama kao društveno-institucionalnim okvirom tih novih odnosa, tj. postizanjem ciljeva reforme odgoja i obrazovanja.

Dakako, povezanost obrazovanja i proizvodnje, te zadaci, svrsishodnost i putovi tog povezivanja određeni su oblikom vladajućih društvenih odnosa. Tako, u odnosima u kojima je proizvođač najamni radnik interes je »poslodavca« da, povećavajući sposobnost »radne snage«, neprestano povećava intenzivnost radnikova rada, a što rezultira — kao krajnjim »poslodavčevim« ciljem — većim viškom rada otuđenim od proizvođača. Radnik, pak, u odnosima samoupravnog udruženog rada, kakve naše društvo uspostavlja, koristeći se znanjima stečenim u procesu obrazovanja, podiže produktivnost svog i ukupnog društvenog rada, povećava dohodak i tako stvara bolju materijalnu osnovicu osobnog i društvenog standarda i uvjete za brži razvoj cijele društvene zajednice. Zato je bitno značenje novih odnosa koji se u odgoju i usmjerenom obrazovanju uspostavljaju osnivanjem samoupravnih interesnih zajednica u tome što udruženi rad, ovisno o stvorenom dohotku, samoupravno odlučuje o dijelu svog dohotka namijenjenom programima usmjerenog obrazovanja ostvarenjem kojih povećava produktivnost svoga i ukupnog društvenog rada. Sve to podrazumijeva i takve korjenite promjene koje obrazovanje, sve njegove sadržaje i oblike, uključuju u jedinstveni sistem društvene reprodukcije. Zato je reforma obrazovanja društveni proces koji, prije svih, moraju ostvariti osnovni društveni subjekti — radnici u organizacijama udruženog rada odgoja i obrazovanja.

Prihvaćanjem takvog društvenog opredjeljenja u vezi s odnosima odgoja i obrazovanja i materijalne proizvodnje, zasnovanog na stajalištima Saveza komunista, Ustavu i na Zakonu o udruženom radu, radni ljudi (udruženi rad) preuzimaju pravo i obavezu da osiguraju odgovarajuće obrazovanje mladoj generaciji i radnicima, a i da usmjeruju razvoj te djelatnosti. Neposrednim samoupravnim sporazumijevanjem utvrđuju se programi obrazovanja koji doprinose unapređivanju proizvodnje i samoupravnih društvenih odnosa. Među sudionicima tog sporazumijevanja nema više mjesta posrednicima, bez obzira radi li se o državnim organima ili o eventualnom posredničkom ponašanju nekih činilaca u sistemu samoupravnog interesnog organiziranja. Ipak, takve opasnosti prijete osobito tamo gdje se SIZ smatraju samo decentraliziranim oblikom državne vlasti, a ne oblikom samoupravne integracije udruženog rada, koja započinje u OOUR i u njoj se završava. No, samoupravna je interesna zajednica funkcija udruženog rada. Zasniva je na društveno-ekonomskim, kadrovskim i obrazovnim programima razvoja — kao djelotvorni organizacioni oblik uspostavljanja samoupravnih odnosa među korisnicima i davaocima usluga na svim razinama samoupravnog odlučivanja.

Samoupravno interesno organiziranje u odgoju i usmjerenu obrazovanju

Slobodnoj razmjeni rada i sistemu SIZ što su određeni Ustavom, u oblasti su odgoja i obrazovanja prethodile zajednice za financiranje kao važni društveni oblici odlučivanja. Početak ostvarivanja politike deetatizacije obrazovanja i izgradnje novih društveno-ekonom-

skih odnosa u toj djelatnosti omogućen je 1969. g. Zakonom o financiranju odgoja i obrazovanja. Na toj zakonskoj osnovi započelo se s uspostavljanjem novih društvenih odnosa u odgoju i obrazovanju — najprije putem Republičke zajednice, a zatim i putem zajednica za pojedine grane i oblasti društvenog rada, čime su stečena određena pozitivna iskustva neophodna za daljnji razvoj. Međutim, ni novi sistem što je tako stvaran nije se mogao osloboditi nužnosti zadržavanja nekih budžetsko-fondovskih značajki financiranja: akumulacije sredstava na osnovi zakonom utvrđene stope i predstavničkog mehanizma upravljanja sredstvima. Zato se i nije mogao suštinski prevladati administrativno-budžetski karakter materijalne reprodukcije te djelatnosti, a u institucije odgoja i obrazovanja prodirali su odnosi etatističkog i tehnokratskog posredovanja, uz snažna nastojanja da se sredstva centralistički raspodjeljuju putem Republičke zajednice. Ipak, tim sistemom stimulirano je neposredno povezivanje organizacija udruženog rada na ostvarivanju odgojno-obrazovnih programa, što je bilo korisno za razvijanje neposrednih odnosa između radnih organizacija i škola, premda je u praksi to »otvaralo« nove probleme.

Dok se taj sistem izgrađivao na deetatizaciji i decentralizaciji politike razvoja i financaranja odgoja i usmjerenog obrazovanja, slobodna razmjena rada i samoupravno interesno organiziranje u toj oblasti zasnivaju se na samoupravnom odlučivanju radnih ljudi u OOUR, što je najdjelotvornija osnova za objedinjavanje cijelog samoupravnog sistema.

Radni ljudi u osnovnim organizacijama udruženog rada i drugim samoupravnim organizacijama i zajednicama samoupravnim sporazumom osnivaju:

- osnovne samoupravne interesne zajednice odgoja i usmjerenog obrazovanja (OSIZ); osnivaju se radi ostvarivanja određenog odgojno-obrazovnog programa i svojoj su organizacionom strukturom najbliže organizacijama udruženog rada koje su im osnivači — da bi što neposrednije i samoupravnije utvrđivale i ostvarivale programe odgojno-obrazovnog rada za koje su najzainteresiranije;

- samoupravne interesne zajednice (SIZ); osnivaju se za više srodnih odgojno-obrazovnih djelatnosti, a za potrebe određenih privrednih i drugih grupacija, grana i sl.;

- udruženja samoupravnih interesnih zajednica (USIZ); SIZ ih konstituiraju radi međusobne suradnje, usklađivanja politike razvoja i dogovaranja odgojno-obrazovnih standarda, te ostvarivanja zajedničkih interesa;

- Republičku samoupravnu interesnu zajednicu odgoja i usmjerenog obrazovanja SR Hrvatske (RSIZ); SIZ je osnivaju kao obavezan oblik udruživanja, osobito s obzirom na potrebu ostvarivanja određenih zajedničkih interesa.

Te četiri razine čine jedinstveni sistem samoupravnih interesnih zajednica usmjerenog obrazovanja, na kojim se interes udruženog rada može izraziti i ostvariti u svim oblicima udruživanja i samoupravnog organiziranja. Tek djelovanjem tog jedinstvenog sistema samoupravnog interesnog organiziranja u cjelini moguće je uspješno otklanjati objektivne opasnosti od razjedinjavanja društvenih interesa i od centralizma. Suština je odnosa u sistemu SIZ u tome što oni proizlaze iz programa i odluka utvrđenih u OOUR i što se cjelokupni daljnji proces odlučivanja zasniva na delegatskom načelu i samoupravnom odlučivanju, pri čemu se međusobno prožimaju pojedinačni, posebni i opći društveni interesi.

U oblasti odgoja i usmjerenog obrazovanja SR Hrvatske, osnovane su, do sada, i konstituirane 183 osnovne samoupravne interesne zajednice; zatim — 86 samoupravnih interesnih zajednica; 4 udruženja samoupravnih interesnih zajednica — na područnom principu (u Rijeci, Sisku, Splitu i Osijeku, a pripreme za osnivanje USIZ u toku su i u nekim drugim

općinama); osnovana je i Republička samoupravna interesna zajednica odgoja i usmjerenog obrazovanja.

Bitna je odlika samoupravnih interesnih zajednica odgoja i usmjerenog obrazovanja funkcionalan princip njihova zasnivanja: na određenom obrazovanju usmjerenog obrazovanja, jer usmjereno je obrazovanje dio društvene reprodukcije i činilac proizvodnje koji se dohodovno i samoupravno povezuje u cjelinu društvenog rada. No, u praksi konstituiranja samoupravnih interesnih zajednica funkcionalni se princip u ponekim sredinama napušta — a u korist područnog principa. Ta je pojava uzrokovana, među ostalim, neprevladanim shvaćanjima obrazovanja kao dijela potrošnje i kao djelatnost u kojoj se određene demografske potrebe najuspješnije mogu razrješavati lokalno i regionalno. Ali, osnivanje tzv. regionalnih SIZ zapravo je — u većini sredina — negativni odgovor na donedavno odlučivanje o sredstvima centraliziranim u Republičkoj zajednici (tek je donekle bio »spušten« na granske zajednice). Ipak, najvažniji razlog nepotpunog ostvarivanja funkcionalnog principa u osnivanju SIZ jest u tome što je sistem samoupravnog interesnog organiziranja u odgoju i usmjerenom obrazovanju odraz — u pravilu — postignutog stupnja samoupravne objedinjenosti organizacija udruženog rada u privredi i društvenim djelatnostima. Zato će samoupravno udruživanje rada i sredstava u reprodukcione cjeline i zasnivanje usmjerenog obrazovanja na tako integriranim planovima društveno-ekonomskog razvoja biti pouzdana društveno-ekonomska i samoupravna osnova funkcionalnom principu povezivanja SIZ. Međutim, određenu suprotnost funkcionalnog i područnog principa povezivanja valja uklanjati prema kadrovskim i obrazovnim potrebama i materijalnim mogućnostima organizacija udruženog rada i njihovih asocijacija, dakle funkcionalno, a ne negirajući ni potrebu ni interes društveno-političkih zajednica (na svim razinama) da u razvoj pojedinih sredina uključuju i usmjereno obrazovanje. Izlaz doista ne bi trebalo tražiti u tome da se pošto-poto osnivaju područne samoupravne interesne zajednice, jer su moguća i druga — bolja rješenja: uključivanje SIZ u skupštine društveno-političkih zajednica, osnivanje konferencija delegacija, obavezno izvještavanje i sl.

Protiv akumulacije sredstava na osnovi zakonski utvrđene jedinstvene stope

Društveno-ekonomski odnosi u razmjeni rada OUR usmjerenog obrazovanja i OOUR materijalne proizvodnje ostvaruju se na principu dohotka. To znači da se izdvajanje sredstava iz dohotka organizacija udruženog rada — korisnika te djelatnosti, zasniva na doprinosu OUR usmjerenog obrazovanja povećanju produktivnosti rada i na stvaranju dohotka u materijalnoj proizvodnji, tj. na potrebama (udruženog rada i društva u cjelini) za razvojem usmjerenog obrazovanja. Time se, samoupravnim sporazumima, uređuju društveno-ekonomski odnosi u razmjeni rada, koji se, što smo već i istakli, bitno razlikuju od tržišnih i budžetskih odnosa. Ne zasnivaju se ti odnosi niti na »čistoj« volji niti na nametanju odluka, ali ni na njihovu stihijskom određenju pod utjecajem ponude i potražnje, već na povećavanju ukupno stvorenog dohotka u materijalnoj proizvodnji — u kojoj svaki društveni rad objektivno potvrđuje svoju društvenu korisnost, a u skladu s utvrđenim kriterijima vrednovanja rada. To treba da potisne i iz prakse sasma isključi akumulaciju sredstava na osnovi zakonski utvrđene jedinstvene stope i njezinu preraspodjelu u sistemu SIZ. Jer — tako prikupljenim sredstvima najvećim se dijelom »financijski opslužuje« postojeći insti-

tucionalni sistem školstva i razredno-satna nastava, a programi se i stvarni rezultati rada u odgoju i usmjerenom obrazovanju zanemaruju.

Neke odrednice novih ekonomskih odnosa već su utvrđene: osnovica udruživanja sredstava jest dohodak organizacija udruženog rada, a u toku je i donošenje samoupravnih sporazuma kojima će se izravno odrediti odnosi slobodne razmjene rada. Svemu je tome društveno postavljeni cilj »da radni ljudi u osnovnim organizacijama udruženog rada odlučuju o izdvajanju dijela dohotka za reprodukciju odgojno-obrazovne djelatnosti i o njegovoj namjeni, polazeći od svojih dugoročnih kadrovskih potreba i potreba osposobljavanja i usavršavanja radnika, društvene obaveze školovanja mlade generacije, a i od potreba razvoja odgoja i obrazovanja u skladu s društveno-ekonomskim razvojem svake grane i grupacije društvenog rada i zajednice u cjelini« (38. sjednica CK SKH).

Uzajamnost i solidarnost nisu neka zasebna funkcija u sistemu SIZ, premda je socijalna važnost tog principa vrlo velika. Naravno, to nije razlog da se o sredstvima za tu namjenu odlučuje centralistički. Ona su sastavni dio politike razvoja usmjerenog obrazovanja, a taj se razvoj utvrđuje na standardnoj, tj. dogovornoj razini zadovoljavanja potreba u toj oblasti. Te će osnove i kriterije, te mehanizam njihova ostvarivanja tek trebati odrediti.

Premda je standard učenika i studenata sastavni dio politike odgoja i usmjerenog obrazovanja, dakle i djelovanja samoupravnih interesnih zajednica na tom području, zbog praktičnih teškoća prenošenja te funkcije s postojećih fondova za kreditiranje učenika i studenata na nove društvene subjekte (SIZ), odgovarajućim izmjenama Zakona o samoupravnim interesnim zajednicama u oblasti odgoja i obrazovanja omogućeno je da se za te važne potrebe osnivaju posebni OSIZ ili SIZ. Time se osigurava — u prijelaznom razdoblju — normalno daljnje funkcioniranje sistema kreditiranja učenika i studenata, ali treba, istovremeno, osigurati sve potrebne uvjete da se i taj oblik potreba izražava i zadovoljava kao dio jedinstvene politike razvoja odgoja i usmjerenog obrazovanja.

Tri vijeća skupštine — posebnost samoupravnih interesnih zajednica odgoja i usmjerenog obrazovanja

Samoupravljanje se u SIZ zasniva na samoupravnom odlučivanju radnika u OOUR i radnim zajednicama. Oni biraju delegacije i delegate za skupštine SIZ. Strukturu skupštine čine tri vijeća (u kojima su delegati što su ih delegirale delegacije OOUR koje su osnovale zajednicu): vijeće radnih ljudi organizacija udruženog rada, drugih samoupravnih organizacija i zajednica čije se potrebe i interesi zadovoljavaju u odgoju i usmjerenom obrazovanju; vijeće radnih ljudi organizacija udruženog rada koje obavljaju djelatnost odgoja i usmjerenog obrazovanja; vijeće učenika i studenata.

Delegacije i vijeća učenika i studenata posebnost su sistema samoupravnih interesnih zajednica usmjerenog obrazovanja. Njome se izražava aktivan odnos učenika i studenata kao subjekata u odgojno-obrazovnom radu, te njihov samoupravni položaj u organizacijama odgoja i usmjerenog obrazovanja, ali i prava i odgovornost prema organizacijama udruženog rada stvaralaca-davalaca sredstava.

Odlučivanje se u samoupravnoj interesnoj zajednici mora zasnivati na programima i na sredstvima za njihovo ostvarenje što ih radni

ljudi udružuju, i odvijati se u skladu s načelima samoupravnog sporazumijevanja. SIZ su zato za svoj rad odgovorne radnim ljudima u OOUR koje su ih osnovale i povjerile im brigu o ostvarenju dogovorenih programa.

Radnici OOUR u privrednim i društvenim djelatnostima dužni su, neposredno ili putem SIZ, da:

- planiraju svoje kadrovske i obrazovne potrebe planom društveno-ekonomskog razvoja svojih samoupravnih organizacija;
- utvrđuju, zajedno s radnicima u OUR odgoja i usmjerenog obrazovanja, kriterije i mjerila slobodne razmjene;
- sudjeluju u ostvarivanju ciljeva i zadataka odgojno-obrazovne djelatnosti;
- utvrđuju programe osposobljavanja i usavršavanja obrazovanja radnih ljudi, stvarajući neophodne uvjete za njihovo permanentno obrazovanje;
- politikom upisa usmjeravaju mladu generaciju da se obrazuje za neposredno potrebna zvanja i zanimanja, omogućujući time redovno zapošljavanje tako osposobljenog kadra;

Radi ostvarivanja slobodne razmjene rada radnici u osnovnim organizacijama udruženog rada donose: samoupravni sporazum o konstituiranju osnovnih i samoupravnih interesnih zajednica; samoupravni sporazum o programu, udruživanju sredstava i kriterijima za slobodnu razmjenu rada; samoupravni sporazum o proširenoj reprodukciji.

Uspostavljeni delegatski sistem radnim ljudima u OOUR omogućuje da razmatraju sve bitne odluke koje se donose u skupštinama SIZ, a i da utječu na njihovo utvrđivanje i donošenje.

Vrednovanje doprinosa na osnovi ostvarenog dohotka

Odvajanje odlučivanja u samoupravnim interesnim zajednicama odgoja i usmjerenog obrazovanja od proizvodne, radne i samoupravne osnove — iz koje je ono proizišlo i u čijoj je ulozi, najveća je potencijalna opasnost u praksi samoupravnog interesnog organiziranja u toj djelatnosti. Samoupravno je udruživanje rada dugotrajan povijesni proces, ali se jasne idejno-političke odrednice tog novog društvenog odnosa što se uspostavlja ne smiju »zamagljivati« posezanjem za starom praksom. Ponegdje to već rezultira spregom sa polubudžetskim i tehnokratskim ponašanjima. Zato je glavna snaga uspostavljanja novih odnosa samoupravno udruženi radni čovjek u organizacijama udruženog rada, prvenstveno u materijalnoj proizvodnji. Jer — njihova je bit u tome da se vrednovanje doprinosa odgojno-obrazovnog rada kao činioca u procesu društvene reprodukcije osigurava tamo gdje se na osnovi ostvarenog dohotka iskazuje ukupna društvena produktivnost. Taj dohodak rezultat je napora svih radnih ljudi koji su neposredno ili posredno sudjelovali u njegovu ostvarivanju i predstavlja jedinstveni izvor reprodukcije svih društvenih djelatnosti, pa i odgojno-obrazovne.

Dosad su se odluke kojima se određivala raspodjela dohotka donosile izvan udruženog rada, što je otuđivalo višak rada od njegovih stvaralaca. Da bi se takva praksa postupno mogla uspješno prevladavati neophodna je odgovarajuća društvena aktivnost:

- u organizacijama udruženog rada privrednih i društvenih djelatnosti koje (kao sastavni dio svojih razvojnih programa) utvrđuju kadrovske potrebe, politiku zapošljavanja i politiku obrazovanja mlade generacije; početni rezultati — s tim u vezi — postignuti su donošenjem srednjoročnih planova društveno-

-ekonomskog razvoja, ali u daljnjem samoupravnom planiranju i njegovu ostvarivanju potrebno je takvo usmjerenje u organizacijama udruženog rada jačati, kako bi se razvoj djelatnosti što neposrednije i čvršće zasnivao na potrebama i materijalnim mogućnostima udruženog rada;

- u organizacijama udruženog rada odgoja i usmjerenog obrazovanja koje svoje programe i ukupni rad zasnivaju na potrebama udruženog rada, a on je (udruženi rad) u toj oblasti aktivan činilac u istraživanju i utvrđivanju odgojno-obrazovnih i kadrovskih potreba udruženog rada u cjelini;

- u poticanju širih oblika samoupravnog udruživanja, npr., u složene organizacije udruženog rada, u kojima je odgojno-obrazovna djelatnost neposredno programski, dohodovno, kadrovski i samoupravno povezana s organizacijama udruženog rada privrede ili društvenih djelatnosti;

- u izgrađivanju neposrednog odnosa slobodne razmjene rada organizacija udruženog rada davalaca usluga i korisnika djelatnosti, i putem samoupravnih interesnih zajednica; s tim je u vezi osobito bitno učvrstiti važnost uloge OSIZ kao najneposrednije društvene veze udruženog rada na programima usmjerenog obrazovanja;

- u samoupravnom sporazumijevanju kojim valja razriješiti ključne pretpostavke djelovanja novih društveno-ekonomskih odnosa — kriterije i mjerila razmjene rada i vrednovanja rezultata odgojno-obrazovnog rada, određivanje standardne razine zadovoljavanja potreba, tj. razine i mehanizma uzajamnosti i solidarnosti i dr.;

- u ostvarivanju principa funkcionalnog udruživanja u sistemu samoupravnih interesnih zajednica na osnovi samoupravnog udruživanja rada i sredstava u privredi i društvenim djelatnostima;

- u idejno-političkom osposobljavanju delegacija i delegata za složene samoupravne funkcije u djelovanju sistema samoupravnih interesnih zajednica.

Ruši se čvrsta barijera u društvenoj podjeli rada

Izgrađivanjem samoupravnih dohodovnih odnosa mijenja se i položaj svih osnovnih subjekata u procesu slobodne razmjene rada. Radnicima u OOUR privrednih i društvenih djelatnosti prvi put pripada odgovornost za obrazovnu djelatnost i njezinu reprodukciju, a s tim u vezi i odgovarajuća prava. Nastavnici i drugi radni ljudi u odgojno-obrazovnoj djelatnosti prevladavaju svoju tradicionlanu usmjerenost prema državi i njezinoj regulativi, te programe u ukupnu djelatnost zasnivaju na potrebama udruženog rada čiji su sastavni dio. Samoupravnim udruživanjem rada i reformom obrazovanja počinje se rušiti i postojeća čvrsta barijara u društvenoj podjeli rada između obrazovanja i drugih djelatnosti društvene proizvodnje. Tako odgoj i usmjereno obrazovanje postaju funkcija i udruženog rada u materijalnoj proizvodnji, koja se ostvaruje u osposobljavanju i usavršavanju radnika, proizvodno-tehničkom obrazovanju na svim razinama obrazovnog sistema i u mnogim drugim oblicima — procesima povezivanja obrazovanja i rada.

Bitno valja mijenjati i društveno-ekonomski i samoupravni položaj učenika i studenata. U pravilu bi u proces usmjerenog obrazovanja (nakon što završe tzv. pripremnu fazu) učenici i studenti ulazili na osnovi svog ostvarenog društveno-ekonomskog položaja u OOUR, ili na osnovi uspostavljenog odnosa obaveze prema udruženom radu — ako se radi o mladoj generaciji koja neposredno nastavlja obrazovanje. Time se doprinosi ostvarivanju načela u

skladu s kojim svatko tko se obrazuje društvenim sredstvima treba da snosi društvenu odgovornost za rezultate svoga rada, mlada generacija ranije će nego dosad »ulaziti u svijet rada i samoupravljanja«, a udruženi će rad, određujući politiku upisa i zapošljavanja, utemeljiti »snažna uporišta« kadrovske i obrazovne reprodukcije.

Ostvarivanje reforme obrazovnog sistema sastavni je dio samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa. Tradicionalni obrazovni sistem koji djeluju na etatistički otuđenim sredstvima nasljeđe je iz građanskog društva, pa i danas pokazuje svoju neuspješnost i opću krizu. Postojeći sistem srednjeg školstva socijalno raslojava omladinu na radničku, koja se rano počinje profesionalno usmjeravati i praktično joj je onemogućeno daljnje obrazovanje — i na intelektualnu, koja može stjecati najviše obrazovanje, neovisno o stvarnoj njegovoj uspješnosti. Očigledno je da veći dio generacije koja se obrazuje napušta školovanje i u sadašnjem sistemu ne stječe odgovarajuće završno obrazovanje. Tako je poznato da 30 posto učenika prvih razreda srednjih škola u SRH ne završava srednje obrazovanje, a 45 do 50 posto studenata osipa se već nakon prve godine studija. Mnoge vrste i profili obrazovanja razvijali su se nezavisno od potreba udruženog rada. Obrazovni sistem bio je zatvoren prema potrebama permanentnog obrazovanja, usavršavanja i doškolovanja radnika. Pojavu vrlo velike ekspanzije školovanja i ekstenzivnog razvoja postojećeg oblika obrazovanja pratila je sve veća neuspješnost cijelog obrazovnog sistema, s dugoročnim negativnim društvenim posljedicama.

Nova društvena uloga i organizacija obrazovanja što se ostvaruju reformom postojećeg sistema zasnivaju se na načelu prožimanja procesa rada i procesa obrazovanja. Dominantno je obilježje nove »škole« obrazovanja za radnu i samoupravnu djelatnost. Ona se otvara prema obrazovanju radnika, a učenike i studente uključuje u proces rada da bi stjecali ispravan odnos prema društvenom radu, razvijali potrebne vještine i usvajali vrednote socijalističkog samoupravljanja. Zato je nužno da se društvena funkcija obrazovanja širi sa obrazovne organizacije na sve sfere društvenog rada, a da se zasniva, istovremeno, na principima permanentnosti obrazovanja (u toku cijeloga radnog vijeka).

Osnovna orijentacija reformiranog odgojno-obrazovnog sistema

Dosadašnja je aktivnost na reformi odgojno-obrazovnog sistema, u skladu sa stavovima i zaključcima Saveza komunista, rezultirala utvrđenim obrisima organizacije cjelovitog reformiranog sistema, što se zasniva:

- na dokidanju dosadašnje granice osnovnog i srednjeg obrazovanja i uvođenja zajedničkih osnova usmjerenog obrazovanja u trajanju od dvije godine za sve koji nastavljaju obrazovanje nakon osnovnog; ta tzv. pripremna faza usmjerenog obrazovanja pruža svima bitne sadržaje suvremenog općeg obrazovanja, uključujući društveno-ekonomska znanja i proizvodno-tehničko obrazovanje;
- na tu zajedničku odgojno-obrazovnu osnovu nadograđuje se usmjeren, elastično zasnovan sistem organizacije obrazovanja, koji će odgovarati zahtjevima i promjenama u strukturi rada, a i osobnim i društvenim potrebama za permanentnim obrazovanjem;
- visokoškolsko obrazovanje programski se i organizaciono povezuje sa srednjim, osobito osnivanjem centara za usmjereno obrazovanje, a zasniva se na jedinstvu znanstvenog i nastavnog rada kojim će se visokostručno obrazovani radnik osposobljavati za stvaralačko razrješavanje problema u proizvodnoj i društvenoj praksi;
- utvrđuju se osnove obrazovanja radnika uz rad i za rad.

U reformi odgoja i obrazovanja, a i u uspostavljanju novih društvenih odnosa važna je uloga i organa društveno-političkih zajednica. Međutim, ona je bitno ograničena na funkcije izgrađivanja jedinstvenih osnova novog sistema obrazovanja i stvaranja općih uvjeta za samoupravno povezivanje, sporazumijevanje i društveno dogovaranje svih nosilaca društvene reprodukcije, te na zaštitu ustavnosti i zakonitosti. No, stvarna reforma zbiva se u odnosima samoupravnog udruživanja i slobodne razmjene rada, i u tome su osnovni pokretači radni ljudi u organizacijama udruženog rada materijalne proizvodnje. Samoupravne interesne zajednice društveni su okvir za odlučivanje u tim organizacijama, kako bi samoupravno udruženi radnik ovladao cjelinom društvenog dohotka i na toj osnovi mijenjao i ugrađivao usmjereno obrazovanje u društveno-ekonomski i samoupravni preobražaj zajednice udruženog rada.

3 SAMOUPRAVNO INTERESNO ORGANIZIRANJE ODGOJA I USMJERENOG OBRAZOVANJA

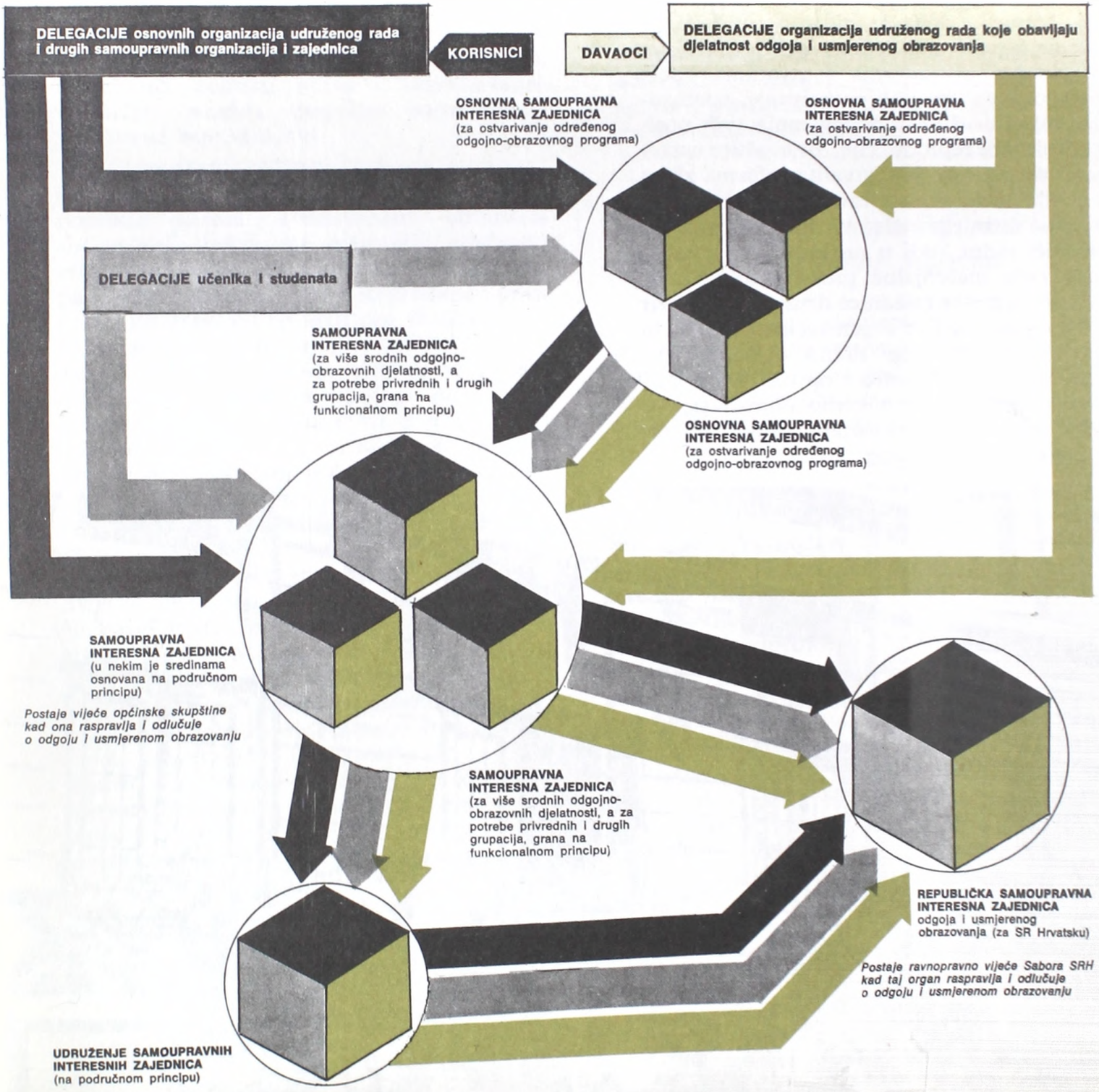

LJUPČE ĐOKIĆ

4 *Samoupravne interesne zajednice obrazovanja za samoupravljanje*

U našem društvu koje se opredijelilo za samoupravni socijalizam obrazovanje radnih ljudi i građana za samoupravljanje logična je trajna potreba. To obrazovanje neophodno je u uspješnom ovladavanju samoupravljanjem kao društveno-ekonomskim odnosom i u procesu stjecanja klasne svijesti o ulozi radničke klase u našem društvu uopće.

Ostvarujući tako jednu od važnih svojih društveno-političkih zadaća, osnivanje samoupravnih interesnih zajednica obrazovanja za samoupravljanje potaknuo je Savez sindikata Hrvatske. Time se započinje konkretno doprinositi mogućnosti da se samoupravnim interesnim organiziranjem zadovolje potrebe radnih ljudi i građana u osposobljavanju za samoupravljanje, da se udruženi radni ljudi i građani samoupravno interesno organiziraju radi zadovoljavanja tih potreba, te da se osiguraju takvi društveno-ekonomski odnosi koji bi pogodovali slobodnoj razmjeni rada u obrazovanju za samoupravljanje.

Zakonom o samoupravnim interesnim zajednicama odgoja i obrazovanja (čl. 39) određeno je da su »razni oblici osposobljavanja i usavršavanja omladine i odraslih za rad i samoupravljanje« dio sadržaja odgoja i usmjerenog obrazovanja. Taj pristup obrazovanju za samoupravljanje jest pogodan, ali ne može se zanemariti ni njegova nepogodnost. Naime, njime je osposobljavanje za samoupravljanje čvrsto utkano u sistem odgoja i obrazovanja i definirano kao permanentno usmjereno obrazovanje, što će uvelike doprinositi unapređenju tog osposobljavanja. Međutim, u praksi dualizam između redovnog sistema odgoja i obrazovanja omladine i odgoja i obrazovanja odraslih time nije prevladan: na jednoj je strani sistem odgojno-obrazovnih ustanova i redovni izvor sredstava, a na drugoj — nedostatak sistema (radnička i narodna sveučilišta i druge odgojno-obrazovne ustanove) i, uglavnom, čisti tržišni odnos.

Spomenuti dualizam u potpunosti je izražen pri osnivanju samoupravnih interesnih zajednica odgoja i usmjerenog obrazovanja. Iako su inicijative za samoupravno interesno organiziranje odgoja i usmjerenog obrazovanja, dakle i obrazovanja za samoupravljanje, pokrenute istodobno, pravovremeno su osnovane samo samoupravne interesne zajednice

koje zadovoljavanje zajedničkih potreba odgoja i usmjerenog obrazovanja osiguravaju djelovanjem redovnog školskog sistema, dok proces osnivanja samoupravnih interesnih zajednica obrazovanja za samoupravljanje još nije završen (premda je trebalo da se okonča još 1975. g.).

Nije samo dualizam onemogućio pravovremeno samoupravno interesno organiziranje obrazovanja za samoupravljanje

Dakako, ne radi se samo o negativnom utjecaju tradicionalnog dualizma. Sporosti samoupravnog interesnog organiziranja obrazovanja za samoupravljanje doprinijelo je, među ostalim, i ovih nekoliko nepogodnosti:

- nedefiniranost programa obrazovanja za samoupravljanje — višestruko je zadirao u programe drugih samoupravnih interesnih zajednica (npr., SIZ odgoja i osnovnog obrazovanja, odgoja i usmjerenog obrazovanja, kulture i dr.), obuhvaćajući tako neadekvatne sadržaje;

- nedovoljna određenost položaja radničkih i narodnih sveučilišta u sistemu obrazovanja (da je obrazovanje za samoupravljanje osnovna djelatnost tih ustanova nakon njihove reforme više nije sporno), što ih je navodilo na to da u samoupravnim interesnim zajednicama obrazovanja za samoupravljanje potraže, kao davaoci usluga, rješenje za svoju cjelokupnu djelatnost;

- određeno nepovjerenje prema obrazovanju za samoupravljanje, budući da su samoupravnom interesnom organiziranju prethodili mnogi promašaji na tom obrazovnom području — uzrokovani neadekvatnim programima i metodama njihova ostvarivanja (andragoško-prosvjetiteljski didaktizam, formalizam, prakticizam i sl.), a osobitim negativnim posljedicama rezultirala je komercijalizacija obrazovanja za samoupravljanje;

- pojave negativnog odnosa prema obrazovanju za samoupravljanje, koje su rezultat nastojanja određenih struktura u pojedinim društvenim sredinama da očuvaju povlaštene vlastite pozicije što im omogućuju da »samoupravljaju u ime radnika«;

- neadekvatna podrška u samoupravnom interesnom organiziranju obrazovanja za samoupravljanje (ostalo se, uglavnom, na inicijativi Sindikata), a izostala su i svestranija nastojanja na aktualiziranju potrebe obrazovanja za samoupravljanje i na osiguravanju uvjeta za njeno samoupravno zadovoljavanje.

Samoupravne interesne zajednice obrazovanja za samoupravljanje nisu samo sakupljači i distributeri sredstava

Predviđeno je da se u SR Hrvatskoj osnuje deset samoupravnih interesnih zajednica obrazovanja za samoupravljanje (na razini zajednice općina) i oko pedeset osnovnih samoupravnih interesnih zajednica (na razini općine). A dosad proces samoupravnog interesnog organiziranja obrazovanja za samoupravljanje završen je u svega pet zajednica općina. No, s obzirom da je u nekim sredinama preostalo riješiti samo neke probleme u vezi s registracijom tih SIZ, usklađivanjem mreže OSIZ, određivanjem sjedišta SIZ i sl., s osnivanjem samoupravnih interesnih zajednica obrazovanja za samoupravljanje moglo bi se u SR Hrvatskoj posve završiti sredinom 1977. g.

Iako na sporost u samoupravnim interesnom organiziranju obrazovanja za samoupravljanje tu, s pravom, ukazujemo kao na negativnu pojavu, za odnos prema toj važnoj obrazovnoj djelatnosti još je indikativnije to što osnovane OSIZ i SIZ nisu oživotvorene kao mjesto društvenog dogovaranja i vođenja politike obrazovanja za samoupravljanje. Međutim, istaknute nepogodnosti kojima je bilo izloženo osnivanje SIZ obrazovanja za samoupravljanje i drugi nepovoljni činioci što su utjecali na uvjete djelovanja na tom području međusobno su isprepleteni i višestrukog su negativnog utjecaja, pa je neprihvatljivo (zbog jednostranosti takvog stava) spomenutu neoživotvorenost postojećih OSIZ i SIZ pravdati nedovoljnim sredstvima koja su u njima udružena. Istina, Zakonom o samoupravnim interesnim zajednicama odgoja i obrazovanja (čl. 43) određeno je da samoupravne interesne zajednice »osiguravaju materijalne i druge uvjete za rad i razvoj odgoja i usmjerenog obrazovanja«, a u 1976. g. od ukupnih sredstava odgoja i usmjerenog obrazovanja u SR Hrvatskoj djelatnosti obrazovanja za samoupravljanje »pripalo« je samo 2 miliona dinara, ali to je više potvrda spomenutog dualizma između sistema redovnog odgoja i obrazovanja omladine i obrazovanja odraslih, a manje ispravno razjašnjenje problema u vezi sa samoupravnim interesnim organiziranjem obrazovanja za samoupravljanje i sporosti njegova uspostavljanja i oživotvorenja. Jer, kada se radi o samoupravnim interesnim zajednicama obrazovanja za samoupravljanje, nedopustivo je da one postanu sakupljači i distributeri sredstava: samoupravna potvrda društvene potrebe obrazovanja za samoupravljanje, utvrđivanje programa njezina zadovoljavanja i, na osnovi slobodne razmjene rada, osiguravanje društveno-ekonomskih odnosa za zadovoljavanje te društvene potrebe — prvenstvena je zadaća tih samoupravnih interesnih zajednica.

Da bi se osnivanje OSIZ i SIZ obrazovanja za samoupravljanje pospješilo i da bi se ubrzao proces njihove afirmacije u praksi odlučivanja Savez sindikata Hrvatske založio se, još u toku 1976. g., a u 1977. g. osobito intenzivno, za veće napore na određenijem definiranju sadržaja obrazovanja za samoupravljanje, uloge i zadataka OSIZ i SIZ obrazovanja za samoupravljanje i uloge i zadataka davalaca usluga u njima, te da se i u toj djelatnosti uspostave društveno-ekonomski odnosi u skladu s principima slobodne razmjene rada. I premda su te posljednje inicijative Sindikata neposredno potaknute potrebom osposobljavanja radnika za primjenu Zakona o udruženom radu, ne radi se o zalaganju za ostvarivanje kampanjske »obrazovne akcije« (koja bi se ograničila samo na 1977. i 1978. g. u vezi s primjenom odredbi čl. 660. Zakona o udruženom radu), već o trajnom sistematskom osposobljavanju radnika za mijenjanje (unapređivanje) postojećih društveno-ekonomskih odnosa.

Obrazovanje za samoupravljanje tolikog opsega i takve orijentacije određeno je da se osigura samoupravnim sporazumom o programu, sredstvima i slobodnoj razmjeni rada. Štoviše, nacrt tog osnovnog samoupravnog akta već je izrađen, a ocijenjeno je da se već njime uvelike doprinosi pospješivanju procesa samoupravnog interesnog organiziranja obrazovanja za samoupravljanje i uspješnosti djelovanja osnovnih samoupravnih interesnih zajednica. Uostalom, svi preduvjeti za takvo sporazumijevanje postoje: potreba obrazovanja za samoupravljanje utvrđena je u udruženom radu, program njena zadovoljavanja društveno se potvrđuje u samoupravnim interesnim zajednicama, sačinjeni su kriteriji za vrednovanje rada na tom području, a udruženi rad raspolaže određenim sredstvima što ih je namijenio za ostvarivanje programa obrazovanja za samoupravljanje (ta sredstva ostaju u udruženom radu sve do samog ostvarivanja programa).

Tamo gdje je obrazovanje za samoupravljanje utvrđeno kao stvarna potreba nađu se i potrebna sredstva

No, u vezi s djelovanjem samoupravnih interesnih zajednica obrazovanja za samoupravljanje prečesto se naglašava upravo problem sredstava i ukazuje na njegovu nerazrješivost. Budući da je obrazovanje za samoupravljanje dio odgoja i usmjerenog obrazovanja, sredstva za njegovo ostvarivanje udruženi rad izdvaja od dohotka što ga je namijenio zadovoljavanju potreba za cjelokupnim odgojem i usmjerenim obrazovanjem, a u praksi to izgleda ovako: izdvojena se sredstva, uglavnom, usmjeruju na ostvarivanje programa i odgoja i obrazovanja omladine, pa obrazovanju za samoupravljanje malo što preostane — više simbolički iznos. Međutim, neprihvatljivo je da se takva sredstva osiguravaju samo korištenjem prava na određenu »stopu«. Zašto da se obrazovanje za samoupravljanje »gura« samo na dio dohotka što ga udruženi rad redovno izdvaja za odgoj i usmjereno obrazovanje? Obrazovanje za samoupravljanje, osposobljavanje za trajnu primjenu Ustava i Zakona o udruženom radu, tj. za neprestano mijenjanje (unapređivanje) postojećih društveno-ekonomskih odnosa, zapravo je, uvelike, osposobljavaje delegacija i delegata u skupštinama samoupravnih i društveno-političkih zajednica za obavljanje njihovih samoupravnih funkcija, pa ga bezuvjetno treba osigurati. Takav odnos prema obrazovanju za samoupravljanje ruši »barijeru« sredstava u djelotvornosti sistema samoupravnog interesnog organiziranja.

Zapravo, sve nedoumice s tim u vezi svode se na to koliko udruženi radni ljudi obrazovanje za samoupravljanje osjećaju kao stvarnu svoju potrebu, potrebu vlastite radne prakse i društvenog života, da li smo u stanju da tu potrebu organizirano i kvalitetno zadovoljavamo. Dakle, ipak je prvenstveno pitanje kako se gdje i kada što cjelovitije i djelotvornije samoupravno interesno organizirati, s čim je u vezi i položaj davalaca usluga u samoupravnim interesnim zajednicama obrazovanja za samoupravljanje i dr., a tu nismo ni dovoljno brzi ni dovoljno uspješni: proces osnivanja planiranih OSIZ i SIZ ni dvogodišnjom aktivnošću nije okončan, a davaoci usluga u obrazovanju za samoupravljanje uglavnom su samo radnička i narodna sveučilišta, uz nekoliko klubova samoupravljača (takvi davaoci nisu u stanju, osim rijetkih izuzetaka, osigurati kvalitetno djelovanje). Međutim, potencijalnih je davalaca usluga tu još vrlo mnogo — obrazovne, stručne i znanstvene organizacije, sredstva informiranja, izdavačka djelatnost . . . Njihovim aktiviranjem i društveno poduzetnim zalaganjem pouzdano je moguće osigurati društveno prihvatljivu razinu zadovoljavanja zajedničkih potreba u obrazovanju za samoupravljanje. A koliko ćemo u samoupravnom organiziranju obrazovanja za samoupravljanje doista uspjeti i koliko ćemo djelovanjem tog sistema osigurati zadovoljavanje zajedničkih potreba na tom području ovisi i o uspješnosti zalaganja svih organiziranih socijalističkih snaga na prevladavanju činilaca što negativno djeluju na afirmaciju obrazovanja za samoupravljanje, na oživotvorenje samoupravljanja kao osnovnog društveno-ekonomskog odnosa u našem društvu.

4 SAMOUPRAVNO INTERESNO ORGANIZIRANJE OBRAZOVANJA ZA SAMOUPRAVLJANJE

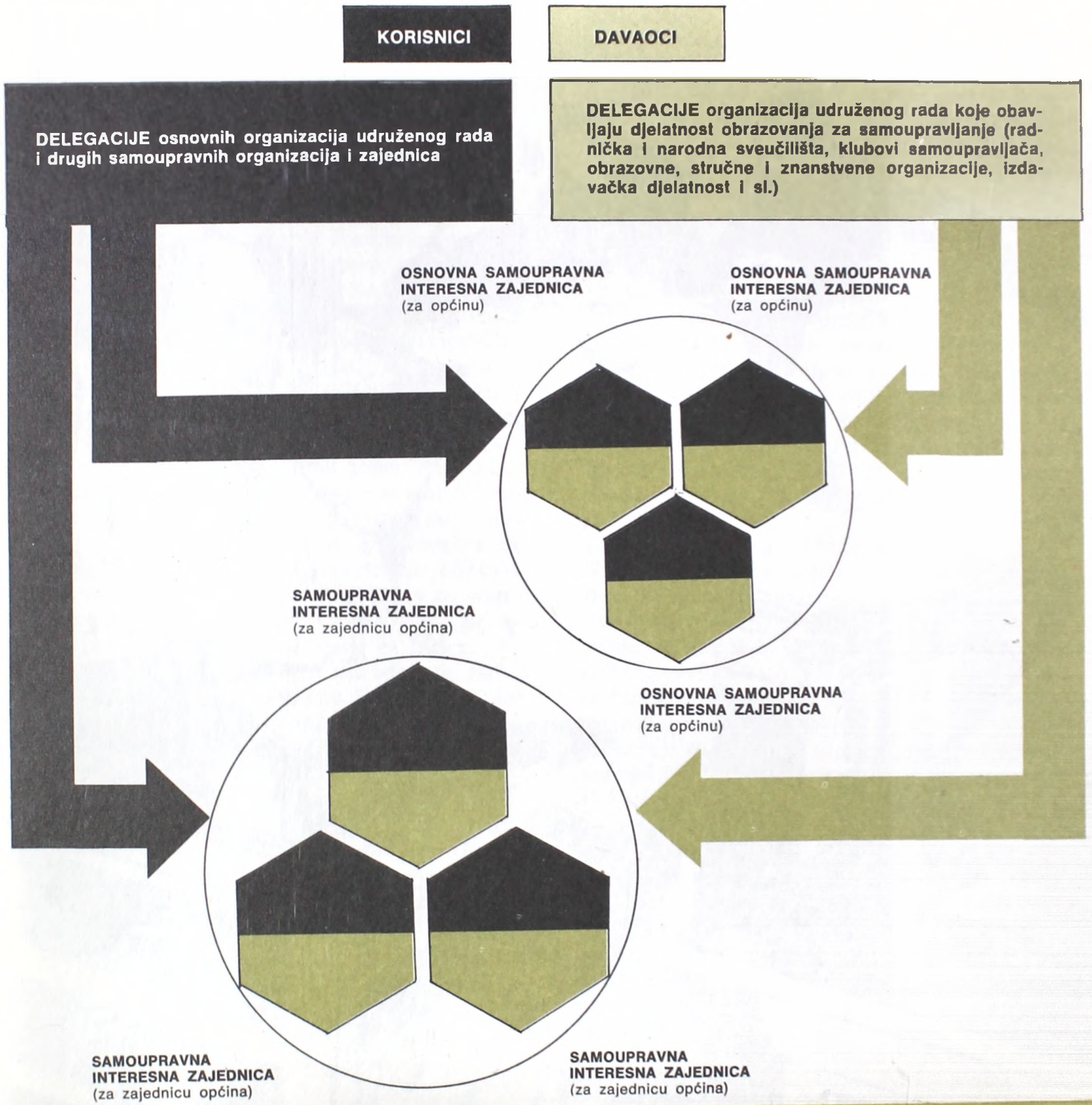

DAMIR BAČIĆ

5 *Samoupravne interesne zajednice kulture*

U oblasti se kulture samoupravne interesne zajednice osnivaju radi organiziranog i što potpunijeg zadovoljavanja osobnih i zajedničkih kulturnih potreba i interesa u kulturi, te radi usklađivanja rada, razvoja i unapređivanja kulturnih djelatnosti s potrebama i interesima radnih ljudi u udruženom radu i cijele društvene zajednice.

Na svim razinama samoupravnog interesnog organiziranja u kulturi udruženi radni ljudi što su korisnici (usluga) kulturnih programa (kojima zadovoljavaju svoje osobne i zajedničke kulturne potrebe i interese u kulturi) i radni ljudi udruženi u samoupravnim organizacijama kulture kao neposredni nosioci tih programa (davaoci usluga) ostvaruju međusobno slobodnu razmjenu rada. Time radnici što su samoupravno udruženi u djelatnosti kulture osiguravaju društveno-ekonomski položaj jednak društveno-ekonomskom položaju radnika koji su samoupravno udruženi u organizacijama drugih djelatnosti. No, slobodna razmjena rada u toj oblasti osigurava kulturi i primjeren samoupravni položaj — također odgovarajući samoupravnom položaju ostalih djelatnosti, i to je bitno za daljnji razvoj socijalističkog samoupravnog društva.

Tko osniva samoupravne interesne zajednice u kulturi?

Subjekti osnivanja SIZ u oblasti jesu:

- radnici u OOUR i radni ljudi u drugim samoupravnim organizacijama i zajednicama kao korisnici kulturnih vrijednosti i dobara;
- radnici u OUR i drugim organizacijama u kulturi, kulturni stvaraoci i ostali radnici koji obavljaju djelatnosti kulture.

No, Ustav SRH (čl. 157) to pravo daje — da budu subjekti osnivanja SIZ — i radnim ljudima i građanima u mjesnim zajednicama. Zato su mjesne zajednice (tako je, naime, ta ustavna odredba primijenjena) ravnopravni potpisnici samoupravnih sporazuma o osnivanju općinskih SIZ, pa biraju — u tu svrhu — i svoje delegacije i delegate.

Za osnivanje samoupravne interesne zajednice kulture u općini nisu neophodna oba subjekta, tj. korisnici kulturnih dobara i vrijednosti i radnici koji obavljaju djelatnosti kulture. Zakon o samoupravnim interesnim zajednicama u oblasti kulture SRH omogućuje

da u općinama u kojima nema organiziranih područnih oblika kulturnog djelovanja, pa nema dakle ni nosilaca programa kulture (davalaca kulturnih usluga), SIZ osnivaju sami korisnici.

Radni će se ljudi — korisnici usluga u kulturi — u takvim samoupravnim interesnim zajednicama neposredno povezivati, radi zadovoljavanja osobnih i zajedničkih svojih potreba i interesa, s organizacijama udruženog rada kulture drugih općina, i udruživati se — prema potrebi — s radnim ljudima u samoupravnim interesnim zajednicama kulture općina s razvijenijom kulturnom djelatnošću. No, bez obzira koje će se sve mogućnosti — s tim u vezi — koristiti najpreča obaveza takvih samoupravnih interesnih zajednica valja da je stvaranje povoljnih uvjeta za osnivanje i djelovanje najpotrebnijih vlastitih organizacija kulture, te poticanje i razvijanje drugih područno najneophodnijih oblika kulturnih aktivnosti.

Radni ljudi što koriste kulturna dobra i vrijednosti i radni ljudi koji obavljaju djelatnost kulture ravnopravni su subjekti u samoupravnoj interesnoj zajednici. Na osnovi usklađenih zajedničkih interesa, prihvaćenog programa i utvrđenih kriterija i mjerila za slobodnu razmjenu rada, oni u njoj zajednički — bez nadglasavanja odlučuju o razvoju i unapređivanju kulture u cjelini.

Osnovne samoupravne interesne zajednice

Osnovni samoupravni oblik najneposrednijeg odlučivanja radnih ljudi o razvoju i unapređenju kulturnog života vlastite sredine, a i aktivnog sudjelovanja u utvrđivanju i ostvarivanju kulturne politike jesu osnovne samoupravne interesne zajednice. Pravo radnih ljudi da ih osnivaju određeno je Ustavom i Zakonom. Putem OSIZ zadovoljavaju se određene osobne i zajedničke kulturne potrebe: za knjigom, likovnim vrijednostima, muzičko-scenskim ostvarenjima . . . Zakonom (čl. 12) je predviđeno da se OSIZ kulture osnivaju: u osnovnim i drugim samoupravnim organizacijama udruženog rada; u mjesnim zajednicama; zatim — za određene djelatnosti kulture; na osnovi određenog programa kulturnog razvoja. Prednost svakako treba dati razinama kojima su radni ljudi i građani najbliži — samoupravnim organizacijama udruženog rada i mjesnim zajednicama.

OSIZ mogu osnivati radni ljudi u jednoj OOUR ili u više njih, a i radni ljudi i građani jedne mjesne zajednice ili više mjesnih zajednica, te radni ljudi davaoci kulturnih usluga. Tako, npr., radnici (korisnici usluga) jedne OOUR ili njih više, da bi što bolje zadovoljili svoje potrebe i interese za knjigom, zajedno s radnicima (davaocima usluga) u biblioteci mogu — na osnovi samoupravnog sporazuma — osnivati osnovnu samoupravnu interesnu zajednicu, a zatim — također odgovarajućim samoupravnim sporazumom — utvrditi program zadovoljavanja tih potreba i obavezati se na međusobni odnos slobodne razmjene rada. Pri tom treba uskaditi konkretne programe svih subjekata — i među korisnicima i među davaocima kulturnih usluga.

Budući da se samoupravnim sporazumima o osnivanju (općinskih) SIZ kulture, uglavnom, utvrđuju i određene odredbe o osnivanju OSIZ u toj oblasti, treba upozoriti da nije prihvatljivo ni jedno »normativno rješenje« koje u određenim sredinama sputava inicijativu radnih ljudi i građana u samoupravnim organizacijama i mjesnim zajednicama da se — potaknuti odgovarajućom kulturnom potrebom — samoupravno interesno organiziraju i na tim osnovnim — njima najbližim, razinama. Sigurno je da će se najbolja rješenja iznaći samom praksom.

Ustavno je i zakonski određeno da samoupravni sporazum o osnivanju OSIZ za zado-

voljavanje određene (ili određenih) osobne i zajedničke kulturne potrebe mora biti usklađen sa samoupravnim sporazumom o osnivanju SIZ, što, naravno, znači da je obavezna i usklađenost samoupravnih sporazuma o programu, udruživanju sredstava i kriterijima za slobodnu razmjenu rada — zasebno usvojenih na tim dvjema razinama.

Samoupravne interesne zajednice u općinama

Zajedničke kulturne potrebe i interesi radnih ljudi u udruženom radu i radnih ljudi i građana u mjesnim zajednicama na području određene općine doista su brojne. Nastojeći da ih što bolje i potpunije zadovolje i da stvore povoljne uvjete za neprestano njihovo zadovoljavanje oni, zajednički i solidarno, osnivaju na svome području — odgovarajućim samoupravnim sporazumom — samoupravnu interesnu zajednicu u oblasti kulture. Tako su dosad te SIZ osnovane u 110 općina u SR Hrvatskoj — ne djeluju još samo na području Lastova i u vrgoračkoj općini.

Uostalom, Zakonom je određeno da se samoupravne interesne zajednice u oblasti kulture na općinskoj razini osnivaju obavezno.

U samoupravnim se interesnim zajednicama kulture zajednički utvrđuju, prihvaćaju i ostvaruju općinski programi kulturnih potreba radnih ljudi i građana. Udružujući rad i sredstva, a u skladu s principima uzajamnosti i solidarnosti, sudionici samoupravnog organiziranja zadovoljavaju u njima osobne i zajedničke potrebe i interese, određuju i vode kulturnu politiku u općini, te putem svojih delegata utječu na utvrđivanje i vođenje kulturne politike u zajednici općina i Republici. A određivati i voditi kulturnu politiku, zapravo, znači — razvijati nove kulturne potrebe i interese radnika; usklađivati postojeće potrebe i interese; osiguravati ravnomjerniji kulturni razvoj svih sredina u općini stvaranjem pogodnih prostornih i drugih uvjeta za razvoj kulturnih djelatnosti; stimulirati i unapređivati kulturno i umjetničko stvaralaštvo; poticati kulturne samoaktivnosti radnih ljudi i sve druge aktivnosti koje obogaćuju kulturni život sredine i podižu kulturnu razinu radnih ljudi što žive i rade na području općine.

Udružena samoupravna interesna zajednica

Ustavno i zakonski — već smo to i prije rekli — samoupravnim interesnim zajednicama kulture omogućeno je da se udružuju (okupljaju) u međuopćinskim asocijacijama. To je sasvim opravdano, i u skladu je sa »stvarnim stanjem kulture« na nekim općinskim područjima.

Naime, više je općina u SRH u kojima organizacija udruženog rada djelatnosti kulture, pa ni onih koje mogu zadovoljiti tek skromnije kulturne potrebe radnih ljudi, uopće nema. No, na sreću — u nas je i takvih područja na kojima uspješno djeluje više organizacija udruženog rada kulture (arhivi, muzeji, kazališta i dr.), imaju odgovarajućih objekata za potrebe djelatnosti kulture i spomenika kulture, te organiziraju i uspješne kulturne manifestacije (Dubrovačke ljetne igre, npr.) i dr., a za svu tu raznovrsnu kulturnu djelatnost nisu zainteresirani samo radni ljudi s matičnog općinskom područja, već i mnogi drugi korisnici kulturnih vrijednosti i dobara.

Dakako, jedan je od važnih razloga za međuopćinsko udruživanje SIZ kulture i uzajamnost i solidarnost radnih ljudi u zadovoljavanju kulturnih potreba — osobnih i zajedničkih. Samoupravnim sporazumom o osnivanju udružene samoupravne interesne zajednice određuje se sve što je bitno za njezino djelovanje — zadaci USIZ, odnosi sudionika sporazumijevanja, prava i obaveze . . .

No, za općinske, pak, samoupravne interesne zajednice na području grada, dakle za SIZ kulture općina gradske zajednice, Zakonom o samoupravnim interesnim zajednicama u oblasti kulture nije predviđena mogućnost već obaveza udruživanja u USIZ. U SR Hrvatskoj to se, dakako, odnosi samo na samoupravne interesne zajednice kulture zagrebačkih općina, pa su se one — na spomenutoj zakonskoj osnovi — udružile u Udruženu samoupravnu interesnu zajednicu kulture Zagreba.

Smisao je tog udruživanja prvenstveno zasnovan na potrebi integracije zagrebačke kulture, kojoj se najviše može doprinositi zadovoljavanju osobnih i zajedničkih kulturnih potreba i interesa radnih ljudi i građana u samoupravnim organizacijama i zajednicama i mjesnim zajednicama u svih dvanaest gradskih općina. Jer — ostvarenje se kulturnih programa u jednom gradu ne može općinski omedivati, a to je nedopustivo i zbog toga što se svi dijelovi Zagreba (koji ionako — što je potrajalo sve donedavno — godinama nije ni bio organiziran na općinskom principu) nisu, naravno, podjednako razvijali — ni ekonomski ni kulturno. Tako sada — općinski gledajući — neki dijelovi grada imaju vrhunski kulturni standard, a neki su čak »kulturno nerazvijeni«. Npr., zagrebačke su organizacije koje obavljaju djelatnost kulture u najvećem broju na području općine Centar, a koliko su one, i ostali oblici kulturnog djelovanja, doista neravnomjerno raspoređene u gradu najuočljivije je bilo pri konstituiranju skupština SIZ kulture općina: njih gotovo polovina (pet) nije moglo osnivati vijeće davalaca usluga. Ipak, tim mnogim raznovrsnim oblicima kulturnog djelovanja u općini Centar svoje kulturne potrebe zadovoljavaju radni ljudi cijeloga grada, pa i mnogi korisnici najšireg područja.

Stvarni je, dakle, interes udruživanja SIZ kulture zagrebačkih općina u Udruženu samoupravnu interesnu zajednicu kulture Zagreba očit. Putem USIZ radni ljudi, solidarnošću i uzajamnošću, osiguravaju ravnomjernije mogućnosti zadovoljavanja svojih kulturnih potreba, i daljnji razvoj kulturnih djelatnosti u gradu usmjeruju tako da se postupno smanjuje postojeća razlika u kulturnoj razvijenosti pojedinih općina. Ne znači to, naravno, da će se u svim općinama — po ugledu na Centar — osnivati sve »općinske« organizacije kulture i podizati kulturni objekti, ali će se pri širenju gradske mreže organizacija i oblika kulture više voditi računa o kulturno nerazvijenijim dijelovima grada (općinama) u kojima treba stvarati — ovisno o materijalnim mogućnostima udruženog rada — prostorne i druge uvjete za zadovoljavanje postojećih i razvijanje novih kulturnih potreba radnih ljudi.

Takva orijentacija kulture u Zagrebu prihvaćena je i srednjoročnim planom razvoja grada, kojim se predviđaju i ovi kulturni zahvati: otkup objekata za Centar za kulturu u Novom Zagrebu, podizanje zgrade za općinsku biblioteku Peščenice i za Dom kulture u Dubravi, te osnivanje centra za kulturu i uređenje Doma kulture u Maksimiru.

Samoupravnim sporazumom određena su područja djelovanja USIZ i SIZ: o muzičko-scenskoj djelatnosti, muzejsko-galerijskoj, zaštiti spomenika kulture i prirode, gostovanjima, kulturnim manifestacijama i sl., te o investicionim zahvatima radni ljudi odlučuju u Udruženoj samoupravnoj interesnoj zajednici, a u samoupravnoj interesnoj zajednici svoje općine o — centrima za kulturu, domovima kulture, bibliotekama i knjižnicama, kulturno-umjetničkim samodjelatnostima i dr.

Republička samoupravna interesna zajednica

Republičkoj su samoupravnoj interesnoj zajednici kulture SRH zakonskim i drugim odredbama određeni — među ostalim — ovi zadaci:

• usklađivanje kulturnih potreba i interesa radnih ljudi na republičkoj razini, te programa kulturnog razvoja u SR Hrvatskoj;

• poticanje razvoja kulture u nedovoljno razvijenim sredinama;

• planiranje i poticanje investicione izgradnje u kulturi koja je važna za Republiku;

• razvijanje i poticanje međunarodne i međurepubličke kulturne suradnje;

• unapređivanje i razvoj kulturnog i umjetničkog stvaralaštva;

• osiguranje materijalne osnove za ostvarivanje programa organizacija, stručnih udruženja i asocijacija kulturnih radnika važnih za Republiku;

• ostvarenje akcija i manifestacija kulture koje su u zajedničkom interesu udruženih radnih ljudi u Republici.

Zakonom je određeno da su općinske SIZ kulture u SRH obavezne udružiti se na republičkoj razini — u Republičku samoupravnu interesnu zajednicu kulture. Smatra se osnovanom kada samoupravni sporazum o njenu osnivanju prihvati i potpiše najmanje dvije trećine općinskih i udruženih samoupravnih interesnih zajednica.

Jedinstveni sistem samoupravnih interesnih zajednica u oblasti kulture još nije cjelovito uspostavljen — izgrađen. Osobitu pažnju u svim sredinama treba posvetiti mogućnosti osnivanja OSIZ, a i potrebi da se SIZ za kulturu više općina udružuju u USIZ. Jer — tek djelotvornošću cjelovito izgrađenog sistema samoupravnog interesnog organiziranja u kulturi moguće je radnim ljudima i građanima osigurati odgovarajući kulturni standard, usklađen s dohodovnim mogućnostima i kulturnim potrebama sudionika tog udruživanja, te materijalnim mogućnostima i kulturnim potrebama cijeloga društva.

Programi zadovoljavanja potreba kulturnih djelatnosti

Osnova za izradu programa kulturnih djelatnosti koji se ostvaruju putem samoupravnih interesnih zajednica valja da su kulturne potrebe i interesi radnih ljudi što su u njima udruženi.

Postupak stvaranja programa jest ovaj: u svakoj samoupravnoj organizaciji i zajednici korisnici kulturnih dobara i vrijednosti utvrđuju godišnji i srednjoročni plan i program zadovoljavanja kulturnih potreba i interesa. Ti se planovi i programi usklađuju s planovima i programima odgovarajućih organizacija kulturnih djelatnosti, da bi se tek u OSIZ i SIZ najšire uskladili, utvrdili i usvojili. Međutim, na svakoj razini samoupravnog interesnog organiziranja na kojoj se, sporazumno, programi kulturnih potreba ostvaruju, zainteresirani radni ljudi udružuju i sredstva što su za to potrebna.

Daljnji kulturni razvoj, pa dakle i spomenuti programi, treba da polaze od kulturnih potreba i interesa radnih ljudi, što će najviše doprinositi i neprestanom daljnjem razvoju (povećanju) tih potreba i interesa.

Ipak, u praksi je — s tim u vezi — česta upravo neusklađenost, jer da nije tako već se i dosad više moglo na tom području postići. A kakvi su doista programi što ih radnim ljudima i građanima nude organizacije kulture možemo najpouzdanije ocijeniti na javnim raspravama o njima. Mnogi se kulturni sadržaji više nude »po inerciji« nego na osnovi kriterija o njihovoj korisnosti, a malo je programa utvrđenih kulturnih potreba radnih ljudi i građana u samoupravnim organizacijama i zajednicama i mjesnim zajednicama. To, zapravo, i jest glavni razlog nepodudarnosti između onoga što davaoci usluga nude i što korisnici usluga u kulturi traže i trebaju.

Naravno, ne bi se moglo reći da nisu vidljivi i novi pristupi programiranju kulturnih potreba. Organizacije u kulturi najviše im mogu doprinositi svojim zalaganjem u tome da se u svakoj sredini doista utvrde stvarne kulturne potrebe, što jedino može biti pouzdana osnova kratkoročnoj, srednjoročnoj i dugoročnoj orijentaciji kulturnog razvoja.

Dok se programi zadovoljavanja osobnih i zajedničkih potreba u kulturi određuju samoupravnim sporazumijevanjem, programi su općedruštvenih kulturnih potreba zakonski utvrđeni. Zapravo, Zakonom o samoupravnim interesnim zajednicama u oblasti kulture općedruštvene su potrebe određene na razini Republike, a ostalim je društveno-političkim zajednicama samo omogućeno da to isto učine na svojim razinama. Šteta je što većina društveno-političkih zajednica još uvijek tu zakonsku mogućnost nije iskoristila.

Sredstva za ostvarivanje općedruštvenih potreba u kulturi osiguravaju se budžetom društveno-političke zajednice. Samoupravnoj se interesnoj zajednici ona ustupaju onda kada preuzima odgovarajuće obaveze ostvarivanja utvrđenog programa općedruštvenih potreba.

Reforma u kulturi

Potreba uspostavljanja novih odnosa u kulturi, zapravo — nazovimo to tako — potreba ostvarivanja reforme u kulturi, nalaže — naravno — usklađeno ponašanje svih sudionika u toj oblasti. Novi su, npr., društveno-ekonomski odnosi u djelatnosti kulture ostvarivi jedino ako su im kulturne potrebe i interesi radnih ljudi glavno neposredno polazište, što u dosadašnjoj društvenoj i kulturnoj praksi nije bilo uobičajeno. Sada je, pak, neophodno da se kultura svim svojim sadržajima i organizacijom uklopi u udruženi rad u cjelini, jer i njime — kao i svim ostalim društvenim djelatnostima — valja doprinositi bržem razvoju proizvodnje i porastu dohotka, što će stabilizirati i njezinu materijalnu osnovu i osigurati joj brži razvoj.

Tek tako reformirana kultura će moći biti u izravnoj funkciji udruženog rada — aktivna jedino na stvarnim kulturnim potrebama radnih ljudi i društva.

Očito je, dakle, da pravi reformski zahvati u kulturi ne mogu biti usmjereni na smanjivanje, već samo na povećavanje dostignute kulturne razine. No, pri tom treba primijeniti doista društveno i kulturno najprihvatljivije kriterije, jer je sasvim sigurno da bismo se odmah mogli, npr., odreći nekih kulturnih institucija, manifestacija i dr. a da jednako visoko ostanemo na ljestvici uspješnosti kulturno-umjetničkog djelovanja i brige o kulturnoj baštini.

Unapređivati treba i dostignutu materijalnu osnovu kulture, jer je kulturne potrebe i interesi radnih ljudi, zapravo, već sada premašuju. Velike su, dakako, rezerve i u racionalnijoj i uspješnijoj organizaciji i djelovanju organizacija udruženog rada kulture, racionalizaciji kulturnih manifestacija i sl., čijim bi se »aktiviranjem« ostvarivanje boljih rezultata moglo osigurati i s postojećim sredstvima.

No, reforma u kulturi treba, među ostalim, da donese i skladniji kulturni razvoj pojedinih sredina — što podrazumijeva i uklanjanje dosadašnjih razlika u njihovoj kulturnoj razvijenosti, solidarnost i međusobno pomaganje u ostvarivanju zajedničkih programa kulturnih potreba (u svim sredstvima ne mogu djelovati sve organizacije kulture koje bi mogle da zadovoljavaju različite kulturne potrebe i interese), te primjeran društveno-ekonomski položaj radnicima u kulturnim djelatnostima.

Odlučivanje u samoupravnoj interesnoj zajednici

Svim poslovima samoupravne interesne zajednice u oblasti kulture upravljaju njeni osnivači — udruženi radni ljudi putem svojih delegacija i delegata. Delegacije za SIZ kulture radni ljudi korisnici kulturnih vrijednosti i dobara osnivaju u samoupravnim organizacijama i zajednicama i u mjesnim zajednicama. Šteta je što se u praksi samoupravnog interesnog organiziranja u kulturi najrjeđe primijenjuje upravo najpogodniji oblik — posebna delegacija. Dogodilo se, naime, da su opće delegacije tu pravilo, a posebne izuzeci, iako je trebalo biti obrnuto.

Uloga delegacije u OUR koje obavljaju djelatnost kulture s malo radnika povjerena je zboru radnih ljudi.

Skupštinu SIZ kulture čine vijeće korisnika kulturnih dobara i vrijednosti (usluga), koje je svuda brojnije, i vijeće davalaca usluga u kulturi. U odlučivanju oba su vijeća ravnopravna. Skupština bira, od delegata obaju vijeća, izvršni odbor kao izvršno tijelo, a za obavljanje određenih poslova iz svog djelokruga osniva odbore i komisije. Zasnovana na delegatskom principu, SIZ kulture sve svoje obaveze, odnose i dr. određuje odgovarajućim samoupravnim aktima. Zastupa je tajnik, koji rukovodi stručnom službom. Nadzor nad radom organa upravljanja i stručne službe SIZ obavlja samoupravna radnička kontrola.

Skupštine samoupravnih interesnih zajednica u oblasti kulture, da podsjetimo, ravnopravno odlučuju s nadležnim vijećima odgovarajućih društveno-političkih zajednica o svemu što je bitno u djelatnosti kulture a što je u nadležnosti tih društveno-političkih zajednica. U samoupravnom interesnom organiziranju to je ustavno i zakonsko pravo SIZ vrlo važno, pa je nedopustivo da se ono u određenim sredinama uopće ne ostvaruje. S tim u vezi više bi trebalo da se založe i same društveno-političke zajednice, zapravo svi činioci u njima.

Slobodna razmjena rada

Ustavom SRH (čl. 16) utvrđeno je da radnici organizacija udruženog rada koje obavljaju djelatnost kulture stječu dohodak slobodnom razmjenom svoga rada s radom radnih ljudi čije kulturne potrebe i interese zadovoljavaju.

Tri su moguća oblika takve slobodne razmjene rada: **prvi** — neposredna razmjena rada s radnim ljudima čije potrebe zadovoljavaju; **drugi** — razmjena putem njihovih organizacija udruženog rada; **treći** — putem samoupravnih interesnih zajednica u oblasti kulture.

Odnos slobodne razmjene rada u sistemu samoupravnog interesnog organiziranja u kulturi neophodno je odrediti i razraditi samoupravnim sporazumima o programima zadovoljavanja kulturnih potreba, udruživanju sredstava i kriterijima za slobodnu razmjenu rada.

Međutim, u praksi se, izgleda, ne polazi od tog ustavnog opredjeljenja.

Postojeći sporazumi ograničili su se na udruživanje sredstava i na određivanje stopa za njihovo osiguravanje, što ih samo po sebi bitno ne razlikuje od odluka kojim su prije ta sredstva određivale skupštine društveno-političkih zajednica. Premda uspostavljanje novih društveno-ekonomskih odnosa znači, zapravo, krupne revolucionarne promjene, i one se ne mogu vremenski tako brzo ostvariti, neophodno je u svim se sredinama svestrano društveno založiti za samoupravne sporazume o programu zadovoljavanja kulturnih potreba i udruživanju sredstava koji će, kao osnovni samoupravni akti o slobodnoj raz-

mjeni rada, poimenično utvrditi sve subjekte tog važnog sporazumijevanja — samoupravne organizacije udruženog rada i zajednice, s točno određenim njihovim kulturnim potrebama, te organizacije u djelatnosti kulture, radne zajednice i stručne službe kao subjekte koji će svojim radom te utvrđene potrebe korisnika zadovoljavati.

Samoupravne interesne zajednice kulture nisu svemoguće

Stari, naslijeđeni odnosi mijenjaju se, naravno, sporo. Zato i jeste najmanje učinjeno u ostvarivanju slobodne razmjene rada, koja je s takvim odnosima i ponašanjima — a kojim je određena i svijest njihovih nosilaca — upravo nepomirljivo sučeljena. Međutim, pokrenuli smo se makar na izradi programa kulturnih potreba. Nikad dosad nije toliko radnih ljudi i građana sudjelovalo u raspravama o njima.

Vrlo je važno da se određene negativne pojave što su očite u praksi samoupravnog interesnog organiziranja u kulturi uklone već sada — na samom početku djelovanja SIZ. Npr., u vijećima korisnika kulturnih dobara i vrijednosti USIZ Zagreba i RSIZ (a i drugdje) mnogo je radnika iz organizacija odgoja i obrazovanja i radnika iz organizacija djelatnosti kulture. Radi se o delegatima kojih su u ta vijeća izabrani u delegacijama mjesnih zajednica. Sigurno je da bi na mjesta tih delegata odmah trebalo — odgovarajućim postupkom — delegirati delegate radnih ljudi u OOUR koji su stvarni korisnici usluga. Mijenjati treba i dosadašnji postupak izbora delegacija. Neophodno je da se ostvari orijentacija na posebne delegacije za SIZ kulture. Ako doista nema uvjeta za njihov izbor treba birati zajedničke delegacije, a tek izuzetno opće delegacije (koje, objektivno je zaista tako, najmanje mogu doprinijeti razvoju sistema).

Da bi se putem samoupravnih interesnih zajednica brže i dosljednije uspostavljali novi društveno-ekonomski odnosi u kulturi potrebno je:

- da organi društveno-političkih zajednica, društveno-političke organizacije i organi upravljanja u OUR više vode računa o djelovanju SIZ, o tome kako one ostvaruju svoje obaveze, da odgovaraju za uspješnost njihova rada;

- da se zajedničke stručne službe (za opće poslove, kadrovske, za zajedničke potrebe i standard) organizacija udruženog rada osposobe za to da zboru radnika, radničkom savjetu i delegaciji mogu stručno pomoći u utvrđivanju plana i programa zadovoljavanja zajedničkih kulturnih potreba, te kriterija za slobodnu razmjenu rada, i u obavljanju kontrole ostvarivanja sporazuma;

- samoupravne interesne zajednice kulture povezivati s OUR, i tako rješavati administrativne, financijske i tehničke poslove, a razvojne, pak, poslove povjeravati zajedničkim razvojnim službama, koje bi te usluge obavljale za međusobno povezane SIZ kulture ili za one što se povezuju sa SIZ srodnih djelatnosti.

Donošenjem odluka u skupštinama samoupravnih interesnih zajednica izlažemo se golemoj opasnosti od kompromitiranja prakse samoupravnog odlučivanja. Takvim nedopustivim pojavama pogoduje donedavni sistem odnosa (koji je trebalo već da odbacimo), a ponajviše ipak to što u samoupravnim aktima mnogih OUR i SIZ uopće nije dovoljno određen način odlučivanja, pa se zapravo često niti ne zna tko o čemu odlučuje.

Naravno, i zakonska rješenja nekada »vuku vodu na stari mlin« — toliko koliko su zastarjela i neodgovarajuća, pogotovo ako samoupravnu praksu kruto zasnivamo na nji-

hovim odredbama. Zato i na tom području brzo treba reagirati — mijenjati određene zakonske nepreciznosti, a puno toga ostaviti i samoupravnom reguliranju.

Neopravdano se pogdjegdje drži da osnivanje samoupravnih interesnih zajednica ujedno znači kraj svim problemima u kulturi, da je SIZ »deus ex machina«, i sve da je suvišno, pa da sve društvene organizacije za kulturu (kulturno prosvjetne zajednice i dr.) treba ukinuti . . . za svu kulturnu problematiku da je svemoćna upravo samoupravna interesna zajednica. Ona će i organizirati i koordinirati, biti nosilac kulturne politike i ostvarivati tu politiku. Takva shvaćanja mogu rezultirati samo iz nerazumijevanja društvene potrebe samoupravnog interesnog organiziranja u kulturi, pa se treba osigurati od eventualnih štetnih akcija koje bi u određenim sredinama, s njima u skladu, mogle uslijediti.

Sistemom se samoupravnih interesnih zajednica ne potiskuju društvene organizacije u kulturi, niti se ukidaju svi ostali oblici neposrednih odnosa i suradnje OOUR privrede i kulture. Samoupravna interesna zajednica kao organizacioni oblik kojim se zamjenjuju svi drugi oblici kulturnog djelovanja značila bi, zapravo, državnu vlast, dakle — suštu suprotnost svome samoupravnom konceptu, zasnovanom na delegatskom principu i slobodnoj razmjeni rada.

5 SAMOUPRAVNO INTERESNO ORGANIZIRANJE KULTURNIH DJELATNOSTI

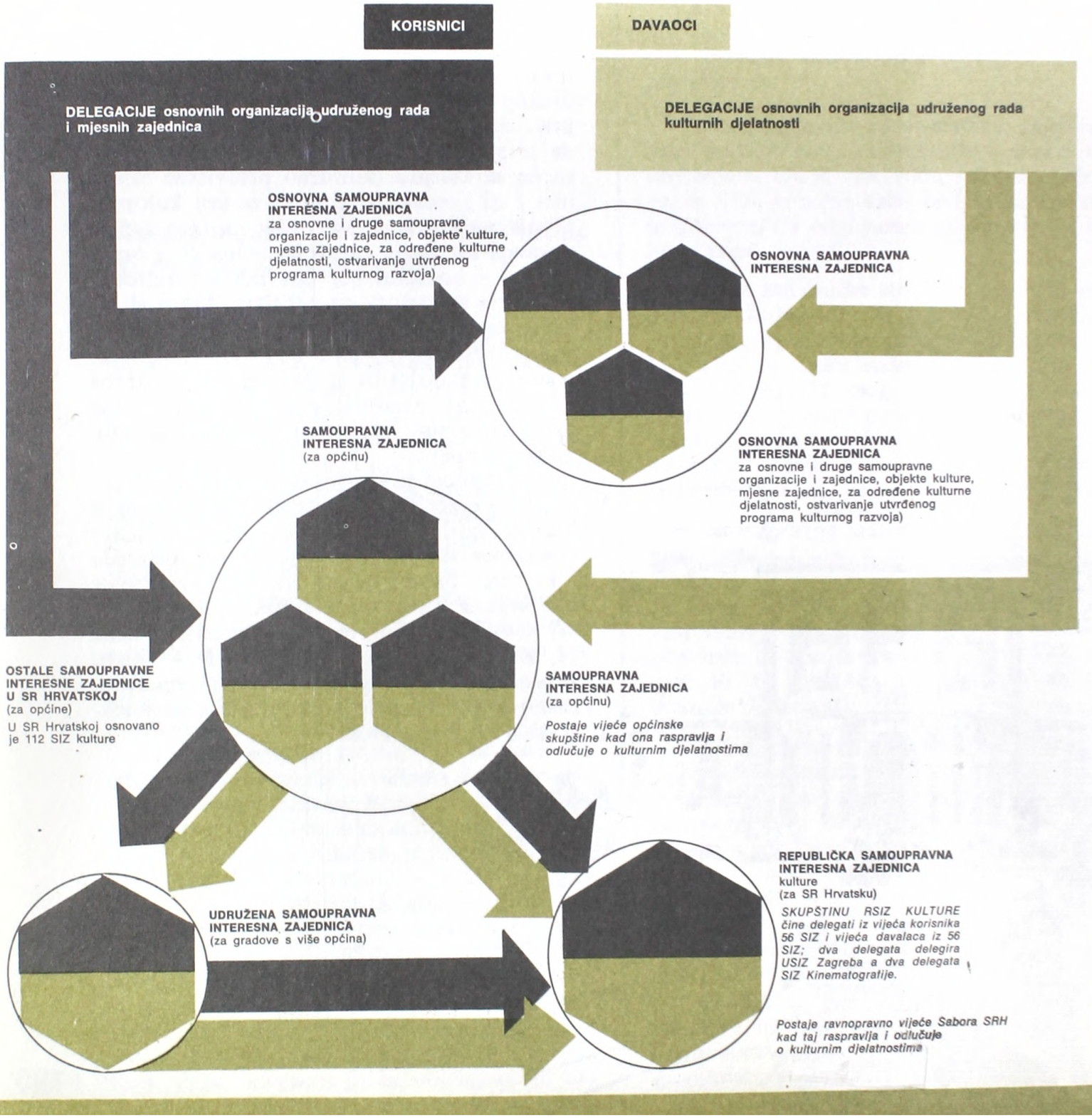

IVAN ŠKOVRLJ

9 *Samoupravne interesne zajednice kinematografije*

Osjetivši potrebu da se i kinematografija cjelovito samoupravno interesno organizira, općinske samoupravne interesne zajednice kulture i općinske osnovne samoupravne interesne zajednice kinematografije i radni ljudi koji obavljaju djelatnost kinematografije osnovali su, u prosincu 1976. godine, Samoupravnu interesnu zajednicu kinematografije SR Hrvatske.

Skupštinu RSIZ kinematografije čine dva vijeća — Vijeće davalaca i Vijeće korisnika usluga. U Vijeće korisnika izabrano je 27 delegata, a delegirane su ih samoupravne interesne zajednice kulture zajednica općina Bjelovara, Gospića, Karlovca, Osijeka, Rijeke, Siska, Splita, Varaždina, Gradske zajednice općina Zagreba i Zajednice općina Zagreba. Vijeće davalaca usluga čine delegati organizacija udruženog rada za proizvodnju, promet, prikazivanje i čuvanje filmova i drugog filmskog materijala, televizije, udruženih filmskih radnika, te ostalih organizacija koje pridonose unapređivanju kinematografije i svih filmskih djelatnosti. U Vijeće davalaca usluga Samoupravne interesne zajednice kinematografije SR Hrvatske izabrano je 19 delegata.

Prijedlog programa razvoja kinematografije Skupština RSIZ utvrđuje dogovaranjem i sporazumijevanjem, u skladu s potrebama i interesima korisnika kinematografskih dobara i vrijednosti, društvenim planovima i ciljevima usvojene politike.

Skupština je osnovala svoja stalna i povremena radna tijela. Izvršni odbor (od 13 delegata), Odbor za program i sredstva, Komisija za izbor i imenovanja, Komisija za normativne akte i Komisija samoupravne radničke kontrole djeluje kao stalni organi Skupštine, a kao njena povremena tijela rade — Natječajna komisija za dugometražni i igrani film, Natječajna komisija za kratkometražni i animirani film, Natječajna komisija za ostale filmske djelatnosti, Natječajna komisija za scenarističke djelatnosti i Komisija za proizvodno-financijske poslove. U svakoj toj komisiji okupljeno je po 5 članova (svako vijeće delegira po jednog člana, a ostala tri člana ne biraju se među delegatima Skupštine). Natječajne komisije obavezno rade u punom sastavu (obavezno je prisustvo svakog člana), vrednujući programe kinematografske djelatnosti na osnovi Kriterija i mjerila vred-

novanja programa. Vrednovani materijal ti organi argumentirano, odgovorno i javno predočuju Izvršnom odboru, koji ih — s vlastitim mišljenjem — prosljeđuje Skupštini RSIZ — kao jedino ovlaštenom organu za donošenje odluke o usvajanju projekata, njihovu financiranju i ostvarivanju. Time je, dakle, svakom delegatu i svakoj delegaciji osigurano da odlučuje o programima i politici Zajednice, uključujući i mogućnost osobnog uvida u svaki projekt i svaki dokument.

Protiv menadžerstva, biznisa, komercijalizma, privatizacije . . .

Kriterije i mjerila za vrednovanje programa što ih je Skupština već utvrdila ne treba shvatiti kao nešto nepromjenjivo i konačno. Štoviše, i postojeće kriterije i mjerila valjat će neprestano prilagođivati, ali u procesu — ne zaustavljajući proizvodnju i kontinuitet produkcije. Budući da je na samoj osnivačkoj skupštini SIZ pouzdano utvrđeno da je naša kinematografija opterećena menadžerstvom, biznisom, komercijalizmom, privatizacijom, grupnim vlasništvom, budžetskim administriranjem, sigurno je da su time odmah utvrđene i programske osnove djelovanja od kojih nema odstupanja. Otklanjanje, u hodu, svih tih negativnosti, i borba za samoupravnu, demokratsku kinematografiju stvaralaca, u kojoj će se istinsko povjerenje gajiti prema svakom istinskom stvaraocu — najprioritetniji je zadatak samoupravnog interesnog organiziranja kinematografije. U takvom kritičkom preispitivanju cjelokupnog stanja u toj djelatnosti delegati su pokazali svoju beskompromisnost i doraslost, što znači da se mogu »nositi« s nagomilanim teškoćama, da ih mogu otklanjati, korjenito, pogotovo društveno adekvatnim sistemskim rješenjima.

Ostvarivanjem pogodnije, objektivnije i stimulativnije politike razvoja kinematografije, racionalnijim korištenjem sredstava (štedjeti valja svuda gdje je to neophodno i svrsishodno, ali nikako ne nauštrb umjetničke i estetske razine produkcije), snimajući više, hrabrije, vodeći računa o stimuliranju pravih umjetničkih i društvenih vrijednosti (ne zanemarujući, dakako, ni eksperimentiranje), naravno da ćemo kinematografiju dovoditi i u povoljniji ekonomski položaj. Dijalozi, vrlo demokratski, sa svim činiocima u djelatnosti kinematografije daju naslutiti da smo svi voljni odlučno krenuti u tom pravcu. Predstoji praktični oblik organiziranja, objedinjavanja sredstava i rada, uspostavljanje logične i uspješne komunikacije i suradnje između proizvođača, distributera i kinoprikazivača, uz sinhroniziranu, organiziranu akciju Skupštine, čime se jedino može doskočiti neprihvatljivim dosadašnjim odnosima. Na toj osnovi se Skupština i priprema donijeti program djelovanja RSIZ za kinematografiju, pri čemu je najvažnije zadovoljavajuće riješiti ono što je i dosad bilo najspornije — kako najkorisnije i najekonomičnije, utrošiti velika sredstva društva (svake godine ona su sve veća, pa se time povećava i odgovornost njihove raspodjele) namijenjena djelatnosti kinematografije? Uvjeti da se u tome postigne napredak kojim bi se u ovom trenutku naša društvena zajednica mogla zadovoljiti neosporno je da sada postoje. A svi su izgledi da će se ti povoljni uvjeti i iskoristiti.

Jedina u zemlji

Budući da je kinematografija dio cjelokupnog kulturnog i društvenog života u nas i od posebnog je društvenog interesa, i u toj djelatnosti treba se uspješnije i dosljednije angažirati na stvaralačkom i kritičkom

određivanju i oživotvorenju koncepcije socijalističke kulture, čemu će se najviše moći doprinositi toliko koliko razvoj kinematografije stvarno bude u funkciji oslobađanja rada i jačanja moći radničke klase. A napori svih radnih tijela Skupštine Zajednice, uključujući i delegatsku bazu, koji su neosporni, konkretan su dokaz da ta SIZ svoje društvene i konkretne zadatke pouzdano zna realizirati i svoju ulogu ostvariti — trenutačno na osnovi jednogodišnjih programa, ali s težnjom da se razvoj domaće kinematografije, što prije, odredi i srednjoročno i dugoročno.

Samoupravna interesna zajednica kinematografije najmlađa je SIZ u SR Hrvatskoj, a i jedina te vrsti u zemlji.

Ako je filmu i filmskoj umjetnosti središnja preokupacija čovjek, proizvođač, stvaralac, njegov napor u izmjeni postojećeg i izgradnji budućeg, moralna vrijednost čovjekova postojanja, njegove hrabrosti, snage i odnosa prema događajima u kojima sudjeluje, moguće je u Samoupravnoj interesnoj zajednici kinematografije SR Hrvatske otvoriti prostor za dogovornu i plansku politiku, u društveno stvaralačkom susretu, svjesnom usmjeravanju tematike i svih aktivnosti, a sve to donedavnu improviziranu raspodjelu novca u djelatnosti kinematografije odbacuje, da bi se nagradivanje i stimuliranje rada i stvaralaštva sada nametnulo kao jedino mogući odnos u toj izuzetno važnoj društvenoj djelatnosti.

Ponovno valja naglasiti da su preduvjeti za takav odnos već naša društvena zbilja.

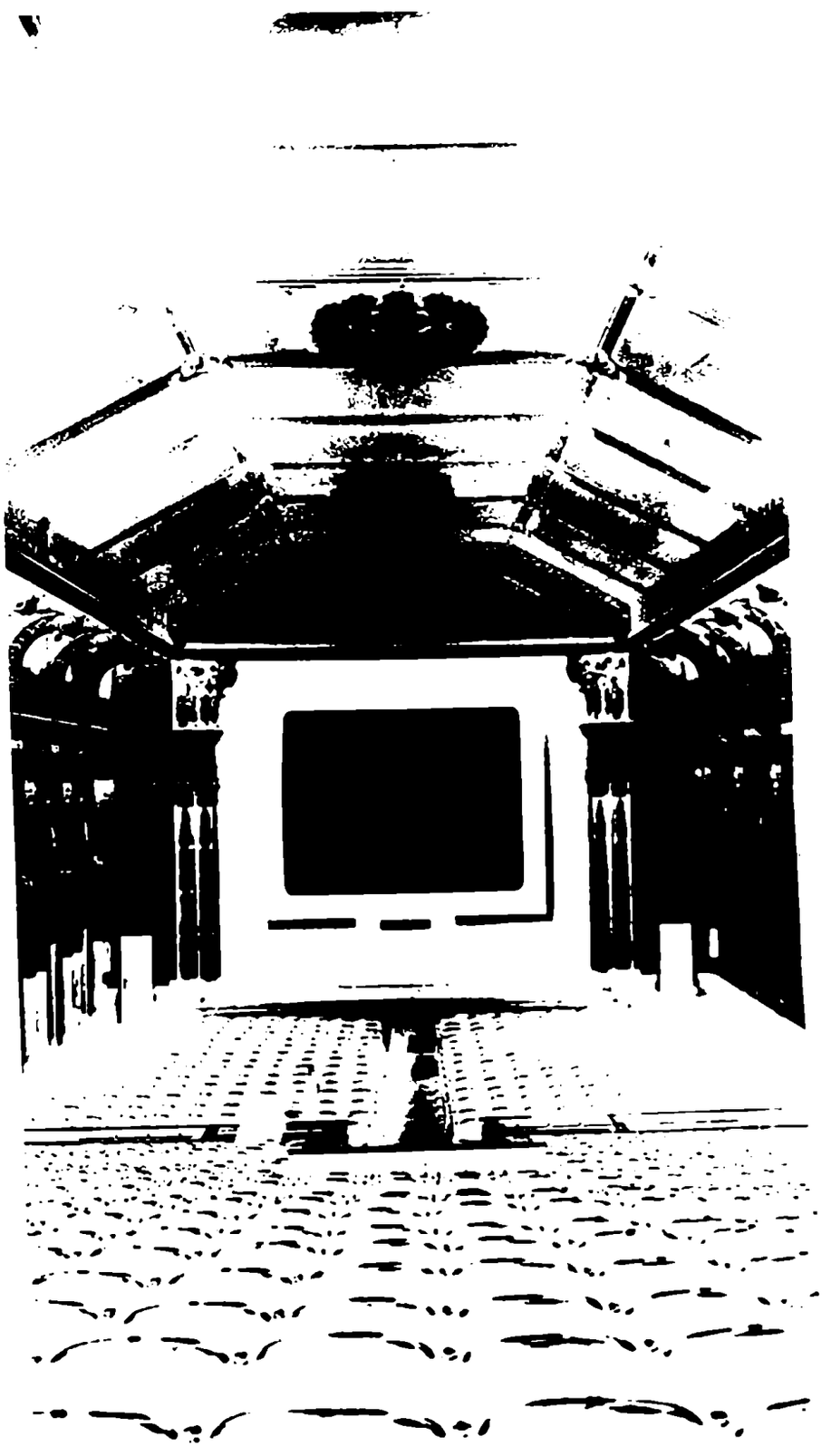

6 SAMOUPRAVNO INTERESNO ORGANIZIRANJE KINEMATOGRAFIJE

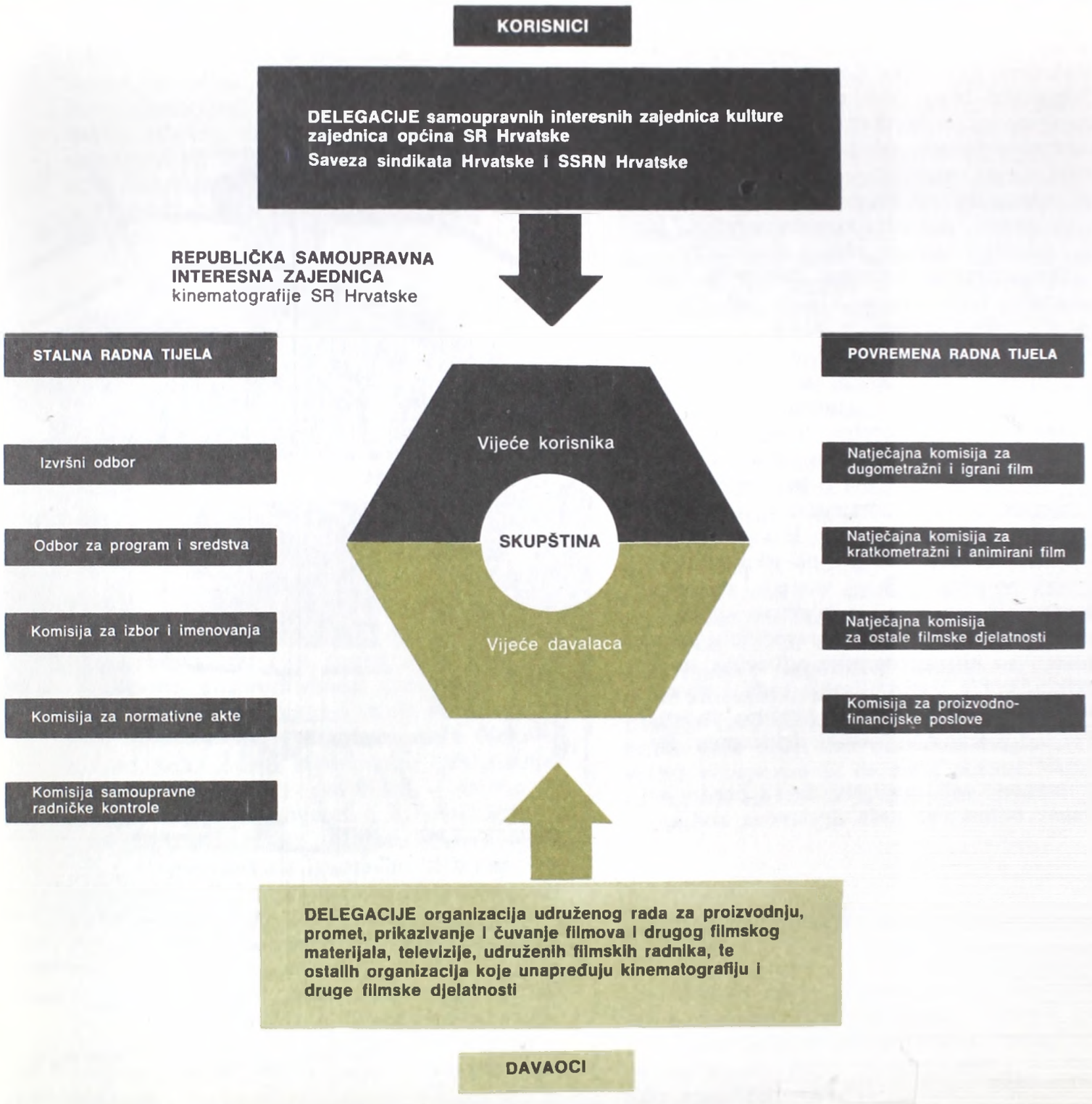

Dr MILOŠ MRAKOVIĆ

7 *Samoupravne interesne zajednice fizičke kulture*

Suvremeni život karakterizira sve veća urbanizacija, koja ljude sve više onemogućuje da prirodnim ritmom svakodnevnih aktivnosti održavaju svoje zdravlje i psihofizičke sposobnosti. Zato se o fizičkoj kulturi ne može više govoriti samo sa stajališta potrebe sadržajnijeg korištenja slobodnog vremena, već i sa stajališta neophodnosti njezina doprinosa zaštiti i podizanju zdravlja ljudi, povećanju proizvodnosti rada, razvoju stvaralačkih sposobnosti i humaniziranju međuljudskih i društvenih odnosa.

Usporedo s novom ulogom što je fizička kultura valja da prihvati u društvu, mijenja se — iako zasad ne toliko koliko je potrebno — i odnos društva prema toj djelatnosti. Tako se, npr., ulaže sve više sredstava u materijalni i kadrovski razvoj fizičke kulture. Tim je sredstvima u posljednjih nekoliko godina izgrađeno mnogo sportskih objekata, osposobljen je veliki broj novih visokostručnih kadrova u fizičkoj kulturi, razvijeni su novi organizacioni oblici djelovanja, a više je i sportskih organizacija i aktivnih sportaša. Sve to potaknulo je — naravno — i razvoj kvalitete fizičke kulture.

No, imaju spomenuti rezultati i svoje naličje: stalno zaostajanje fizičke kulture za objektivnim društvenim potrebama i mogućnostima, koje se osobito odražava u nedovoljnoj mogućnosti ostvarivanja osnovnih interesa i prava radnog čovjeka u fizičkoj kulturi — prava na vlastitu sportsku aktivnost. Nedostaju objekti za sportske i rekreativne aktivnosti radnih ljudi, djece, omladine i građana u njihovoj radnoj i životnoj sredini, nedostaju sredstva i kadrovi za ostvarenje odgovarajućih programa sportskih aktivnosti, a određene potrebe i interesi ne zadovoljavaju se uvijek uspješno ni postojećim organizacionim oblicima djelovanja. Materijalna sredstva (relativno skromna) kojima se raspolaže, te objekti, oprema i kadrovi u fizičkoj kulturi angažiraju se prvenstveno za potrebe tzv. natjecateljskog sporta, pa je raskorak između osobnih i zajedničkih potreba radnih ljudi u fizičkoj kulturi i rezultata omasovljavanja sportskih aktivnosti postajao sve veći.

Utjecaj udruženog rada — odlučujući

Potrebno je, dakle, dugoročnom politikom razvoja osigurati ostvarivanje interesa radnih ljudi u toj oblasti, te na stabilnim materijalnim, kadrovskim i organizacionim osnovama društveno omogućiti ravnomjeran razvoj vrhunskog i tzv. masovnog sporta. Dakako, postizivao je sve to samo na samoupravno zasnovanim odnosima svih sudionika u toj djelatnosti, što podrazumijeva odlučujući utjecaj radnih ljudi na fizičku kulturu. U Dokumentu o nekim aktualnim idejno-političkim pitanjima i aktivnosti članova i organizacija SK u oblasti fizičke kulture, što ga je Izvršni biro Predsjedništva SKJ usvojio u siječnju 1974. g., kaže se:

»Daljnji razvoj fizičke kulture i odnosi u njoj moraju se zasnivati na idejno-političkim osnovama koje su utvrđene novim ustavom i Platformom za Deseti kongres SKJ. Zato je neophodno započeti s osnivanjem samoupravnih interesnih zajednica fizičke kulture, koje će osigurati optimalne uvjete za djelovanje i daljnji razvoj društvenih organizacija u toj oblasti. To je jedini put koji vodi socijalističkom samoupravnom konstituiranju fizičke kulture, te osiguravanju odlučujućeg utjecaja udruženog rada i u toj sferi, a time i stabilnih izvora financiranja, planskog razvoja i uključivanja fizičke kulture u planove društvenog razvoja od osnovne organizacije udruženog rada pa do federacije. Izgrađivanjem takvih odnosa i politike pridonijet će se i uspješnom otklanjanju mnogih uzroka nesocijalističkih i nesamoupravnih pojava i odnosa u fizičkoj kulturi.«

U skladu s takvim društvenim opredjeljenjima i ciljevima Zakonom o fizičkoj kulturi SRH utvrđeno je da se samoupravne interesne zajednice fizičke kulture osnivaju radi organiziranog i što potpunijeg zadovoljavanja osobnih i zajedničkih potreba i interesa radnih ljudi i građana u oblasti fizičke kulture na načelima uzajamnosti i solidarnosti, te radi usklađivanja djelatnosti organizacija udruženog rada i drugih samoupravnih organizacija i zajednica i društvenih organizacija u fizičkoj kulturi s tim potrebama i interesima. Tim su još zakonom pobliže određene osnove sistema samoupravnog organiziranja u toj oblasti, utvrđeni zadaci i organizacija samoupravnih interesnih zajednica fizičke kulture i ustanovljen postupak udruživanja sredstava za ostvarivanje određenih planova i programa u fizičkoj kulturi.

Od osnovne do republičke samoupravne interesne zajednice fizičke kulture

Samoupravne interesne zajednice fizičke kulture osnivaju radni ljudi u samoupravnim organizacijama i zajednicama, radni ljudi i građani u mjesnim zajednicama i radni ljudi i građani u društvenim organizacijama fizičke kulture. Svaka se SIZ osniva odgovarajućim samoupravnim sporazumom, kojim osnivači utvrđuju djelatnost i poslove zajednice, svoja prava, obaveze i potrebe koje će u njoj zadovoljavati, način upravljanja poslovima, organe zajednice i dr.

Samoupravne se interesne zajednice osnivaju kao osnovne samoupravne interesne zajednice, samoupravne interesne zajednice u općini i kao udruženja samoupravnih interesnih zajednica. Organiziraju se na područnom principu (za područje jedne općine, mjesne zajednice ili više njih), što jedino nije slučaj s OSIZ, koje se mogu osnovati i za pojedine sportske objekte, sportske djelatnosti . . .

• Osnovne samoupravne interesne zajednice radni ljudi i građani osnivaju radi neposrednog zadovoljavanja svojih potreba i interesa za fizičkom kulturom u sredinama u kojima žive i rade. Prvenstveni im je zadatak, sudeći prema dosadašnjoj praksi (koja još uvijek mnogo zaostaje za objektivnim potrebama samoupravnog organiziranja fizičke kulture), ostvarivanje konkretnih programa sportskih i rekreativnih aktivnosti radnih ljudi u organizacijama udruženog rada.

Osnivanje i djelovanje OSIZ bitni su za izgradnju sistema samoupravnog organiziranja u fizičkoj kulturi i neophodan su uvjet postizanja osnovnih ciljeva i zadataka te djelatnosti, jer radni ljudi što su u njima organizirani najbolje mogu neposredno da izraze svoje konkretne interese i potrebe u fizičkoj kulturi.

• Samoupravne interesne zajednice u općini okosnica su cjelokupnog sistema samoupravnog interesnog organiziranja fizičke kulture u SR Hrvatskoj. Osnovane su u gotovo svim općinama i u njima radni ljudi i građani utvrđuju politiku razvoja i unapređivanja fizičke kulture u općini, donose planove i programe fizičke kulture i osiguravaju sredstva za njihovo ostvarivanje.

Zakonom o fizičkoj kulturi predviđena je mogućnost da se općinske SIZ međusobno udružuju (savezi i drugi oblici udruživanja) i da iznalaze odgovarajuće oblike korisne suradnje. Tako se uspostavljaju potrebni samoupravno-organizacioni uvjeti za određivanje i ostvarivanje zajedničke politike, te i zato da bi se mogla osigurati sredstva što su potrebna za postizanje zajedničkih ciljeva i zadataka. Ta zakonska mogućnost udruživanja SIZ iskorištena je dosad samo u Zagrebu, gdje su se SIZ fizičke kulture gradske zajednice općina sporazumijele da se udruže u Udruženu samoupravnu interesnu zajednicu fizičke kulture Zagreba.

Sve općinske SIZ u Republici udružile su se u Republičku samoupravnu interesnu zajednicu fizičke kulture SRH. Samoupravnim sporazumom o osnivanju RSIZ povjereno je osnivanje zadataka što su u zajedničkom interesu svih njenih osnivača.

Upravljanje i organi zajednice

Upravljanje poslovima samoupravnih interesnih zajednica fizičke kulture zasnovano je na delegatskom principu. Zato u sistemu samoupravnog interesnog organiziranja u fizičkoj kulturi radni ljudi i građani svoje interese ostvaruju neposredno i odlučivanjem o osnovama razvoja fizičke kulture i potrebnim sredstvima putem svojih delegacija i delegata u skupštini SIZ.

• Skupštinu svake SIZ čine delegati radnih ljudi u samoupravnim organizacijama i zajednicama udruženog rada i radnih ljudi u poljoprivrednoj i obrtničkoj djelatnosti i dr. Svoje delegate u organe samoupravnih interesnih zajednica fizičke kulture delegiraju i sportaši, stručni i društveni radnici u sportskim organizacijama. To se njihovo pravo zasniva na posebnom statusu i ulozi što ih oni imaju u djelatnosti fizičke kulture.

Skupštine samoupravnih interesnih zajednica fizičke kulture organizirane su kao jedinstvena vijeća radnih ljudi i sportaša. Međutim, Zakon o fizičkoj kulturi dopušta — kada je moguća slobodna razmjena rada — da se one organiziraju i u dva vijeća: vijeće delegata korisnika i vijeće delegata davalaca usluga. No, bez obzira na oblik organiziranosti skupštine SIZ, delegati udruženog rada (korisnika usluga) u njoj su uvijek u većini.

Kao najviši samoupravni organ SIZ skupština odlučuje o svemu što je u nadležnosti zajednice: utvrđuje planove u programe,

prihvaća i primjenjuje kriterije za vrednovanje rada, tj. sportskih djelatnosti, odlučuje o udruženim sredstvima i dr. Određene, pak, poslove za koje je odgovorna — skupština može povjeriti svojim izvršnim i drugim organima.

• Izvršni kolegijalni organ skupštine SIZ jest izvršni odbor. Članove tog organa skupština bira među svojim delegatima. U nekim SIZ (manjim) izvršne funkcije skupština može povjeriti i svome predsjedniku.

Tajnik je inokosni poslovodni organ SIZ. Zadatak mu je da SIZ zastupa, da se brine o zakonitosti njezina rada i za to da SIZ izvršava sve propisane obaveze. Ovlašten je, što mu je i zadatak, da nadzire zakonitost akata skupštine, pa je o eventualnoj sumnji da je u SIZ usvojen nezakoniti akt dužan upozoriti organe društvene kontrole i druge odgovarajuće organe u društveno-političkoj zajednici.

Djelovanje sistema samoupravnog interesnog organiziranja u fizičkoj kulturi

Ustavno i zakonski nije određeno da skupštine SIZ fizičke kulture ravnopravno odlučuju s vijećima skupština društveno-političke zajednice o problematici u oblasti fizičke kulture, ali im je dato pravo da pokreću i predlažu raspravljanje i rješavanje svega u fizičkoj kulturi općine što je u nadležnosti općinske skupštine.

Sistem samoupravnog organiziranja u toj oblasti zasniva se na neotuđivom pravu radnih ljudi da odlučuju o dohotku, tj. o sredstvima koja izdvoje za ostvarivanje svojih osobnih i zajedničkih potreba u fizičkoj kulturi. Posebnost organizacije te djelatnosti neposredno određuje osnove i oblike njezina samoupravnog organiziranja. Naime, fizičku kulturu obilježuju raznovrsni oblici okupljanja djece, omladine i građana: od sportskih sekcija i aktiva u omladinskim organizacijama, organizacijama udruženog rada i mjesnim zajednicama, radničko-sportskih aktivnosti i posebnih oblika sportskog okupljanja seoske omladine do klubova, sportskih društava i saveza u kojima se okupljaju i organizirano djeluju, gotovo isključivo amaterski, stotine tisuća sportaša i sportskih radnika. Profesionalizam je tu sveden na najmanji broj profesionalnih stručnih kadrova i vrhunskih sportaša u pojedinim sportskim granama. Zato su u fizičkoj kulturi, umjesto organizacija udruženog rada te djelatnosti, pretežni davaoci usluga upravo spomenuti raznovrsni oblici društvenog organiziranja — kojim radni ljudi razvijaju svoju samoaktivnost i zadovoljavaju druge osobne i zajedničke potrebe u fizičkoj kulturi. Umjesto slobodne razmjene rada, koja je u fizičkoj kulturi više izuzetak nego pravilo, radni ljudi udružuju sredstva na načelima uzajamnosti i solidarnosti.

Posebnost je tih SIZ i u onome što smo već prije istakli: da su im skupštine, u pravilu, organizirane kao jedinstvena vijeća, i da sportaši, stručni i društveni radnici u sportskim organizacijama — kao amateri — imaju pravo neposredno i putem svojih delegata ravnopravno odlučivati o poslovima SIZ u kojoj su organizirani. Budući da su nosioci programa fizičke kulture, dakle — na određeni način — davaoci usluga, još uvijek pretežno sportske organizacije, zasnovane kao društvene organizacije, svaki radni čovjek koji sudjeluje u sportskim aktivnostima tu se, zapravo, pojavljuje u dvostrukoj ulozi korisnika usluge. Zbog toga u fizičkoj kulturi stroga podjela na radne ljude davaoce usluga i na radne ljude korisnike usluga uopće nije moguća, što čini neophodnom potrebu da se razrade posebni, originalni kriteriji za vrednovanje programa u toj djelatnosti.

Fizička kultura u srednjoročnom planu razvoja

Politika razvoja fizičke kulture u SR Hrvatskoj utvrđuje se srednjoročnim planovima. U srednjoročnom razdoblju od 1976. do 1980. g. planirano je da se ostvare velike pozitivne promjene u fizičkoj kulturi (samoupravne, programske i dr.), i da se u njoj ostvari više temeljnih zahvata.

Osnovne samoupravne promjene, a i osnovni zadaci zajednica određeni su samoupravnim sporazumima i osnovama planova SIZ fizičke kulture u općinama i Republici. Tako je sada očito da je u toj oblasti potrebno:

- što više omasoviti broj djece i omladine obuhvaćene permanentnim i organiziranim sportskim aktivnostima;

- izgraditi sistem sportsko-rekreativnih aktivnosti radnih ljudi i građana u njihovoj radnoj i životnoj sredini (radničke sportske igre, sportske aktivnosti u mjesnoj zajednici, itd.), i osigurati meterijalne i kadrovske mogućnosti za ostvarivanje kontinuiteta tih aktivnosti;

- osnivanjem novih rekreativno-sportskih oblika djelovanja povećati broj organizacija za fizičku kulturu i aktivnih sportaša;

- izgraditi više novih — otvorenih i zatvorenih — sportskih objekata, a prvenstvena onih što služe radnim ljudima i građanima u naseljima i uz mjesta odmora za svakodnevnu sportsko-rekreativnu aktivnost;

- osposobljavanje i usavršavanje kadrova za stručne funkcije u djelatnosti fizičke kulture.

Svim tim postignućima uvelike će se doprinijeti omasovljavanju fizičke kulture, podizanju kvalitete svih sportsko-rekreativnih aktivnosti i osiguranju stabilne materijalne i kadrovske osnove u toj djelatnosti, a što treba da je neprestana orijentacija na tom području.

Srednjoročnim je planom, također, određeno da se u SR Hrvatskoj izgradi i više temeljnih objekata fizičke kulture:

- u Splitu će se za potrebe Osmih mediteranskih igara (što će se održati 1979. g.) podići više vrlo velikih sportskih objekata, kojim će se unaprijediti razvoj fizičke kulture i u tom gradu i u Republici (gradski stadion, zimski bazen, velika sportska dvorana, itd.);

- dovršit će se sportsko-rekreativni i kadrovski centar Saveza za fizičku kulturu Hrvatske na Badiji;

- na Bjelolasici će se podići zimski sportsko-rekreativni centar, što će biti golemi doprinos razvoju zimskih sportova u Hrvatskoj;

- dovršit će se izgradnja Fakulteta za fizičku kulturu u Zagrebu;

- izgradnja velikih sportskih i sportsko-rekreativnih objekata što su izuzetno važni za razvoj pojedinih sportova i fizičke kulture uopće planirana je i u Sisku, Zagrebu, Bjelovaru, Osijeku i u više drugih gradova u Republici.

Programi su razvoja fizičke kulture u spomenutom srednjoročnom razdoblju očito vrlo ambiciozni, ali je njihovo ostvarenje bitan uvjet napretka te djelatnosti u SR Hrvatskoj. Zato samoupravne interesne zajednice fizičke kulture, sve delegate u njima, očekuju — s tim u vezi — doista veliki napori.

No, izvršenje srednjoročno utvrđenih ciljeva i zadataka fizičke kulture aktualizira i potrebu određenih reformi u toj oblasti. Tim reformama prvenstveno valja osigurati bolje korištenje sredstava, kadrova i objekata u fi-

zičkoj kulturi, pa će im težište biti na reorganizaciji postojećih sistema natjecanja i na ustanovljivanju novih organizacionih oblika djelovanja. Znači da i u postojećim uvjetima treba osigurati najbolje rezultate na omasovljavanju svih aktivnosti u fizičkoj kulturi. Dakako, izvršenim reformama organizacije fizičke kulture osposobit će se za nove neophodne zadatke.

Srednjoročno će razdoblje donijeti toj djelatnosti i korjenite promjene u društveno-ekonomskim odnosima. Najpotpunije one se sada očituju u novom načinu osiguravanja sredstava za programe fizičke kulture: umjesto dosadašnjih budžeta i fondova, sredstva za ostvarenje prihvaćenih programa osigurat će radni ljudi udruživanjem dijela dohotka organizacija udruženog rada i sredstava radnih zajednici, te osobnih dohodaka poljoprivrednika, samostalnih profesija i dr. Takvo osiguravanje sredstava stabilizira izvore, ali se odlučno zahtijeva da se u fizičkoj kulturi mijenjaju dosadašnja ponašanja i da se djeluje organiziranije i uspješnije. Donedavno financiranje pojedinih klubova i društava, njihovih troškova u pojedinim natjecanjima i sl. zamijenjeno je osiguravanjem sredstava za ostvarenje određenih programa (kao isključive osnove) što ih prihvaćaju delegati u organima SIZ.

U organiziranim nastojanjima da se mijenja postojeće stanje u fizičkoj kulturi nailazit će se — naravno — na određene teškoće. Budući da još uvijek ima snaga koje postojeće monopole i odnose u fizičkoj kulturi žele da sadrže, svako odupiranje tome rezultira »nesporazumima« i otporima. Određenih teškoća bit će i zbog toga što još nismo utvrdili standarde fizičke kulture u mjesnoj zajednici, općini i Republici, niti smo ustanovili kriterije za vrednovanje pojedinih porgrama. No, sve to pouzdano je razrješivo procesima koji osiguravaju bitno novi društveno-ekonomski položaj fizičke kulture u našem društvu i odlučujuću ulogu radničke klase u upravljanju poslovima te djelatnosti. Ti procesi potaknuti su naporima da se oživotvore ustavne odredbe kojima je fizička kultura utvrđena kao dio jedinstvenog procesa društvenog rada koji je veoma važan za samoupravni socijalistički razvoj društva.

ALEKSANDAR KRAMARIĆ

8 *Samoupravne interesne zajednice odmora i rekreacije*

Odmor i rekreacija nedjeljivi su dio životnih i radnih uvjeta svih radnih ljudi. Ipak, iako suvremeni način života i rada nameće neophodnost visokog stupnja zadovoljavanja osobnih i zajedničkih potreba na tom području očito je da mogućnosti odmora i rekreacije radnih ljudi zaostaju za stvarnim našim društvenim razvitkom. To je prvenstveno uzrokovano nedostatnošću objekata za odmor i rekreaciju, nepovoljnim uvjetima njihova korištenja, pa i neracionalnošću korištenja raspoloživih sredstava. Budući da je neophodno da u društvenoj reprodukciji uloga odmora i rekreacije bude što veća, potrebno je da se i ta važna djelatnost jedinstveno samoupravno konstituira na osnovama zahtjeva, potreba i interesa udruženog rada, što će doprinijeti boljoj organiziranosti, te uspostavljanju odnosa solidarnosti i uzajamnosti u zadovoljavanju osobnih i zajedničkih potreba na tom području.

Potreba svestranog razvoja mogućnosti zadovoljavanja zajedničkih potreba u oblasti odmora i rekreacije zasniva se na ovim bitnim postavkama:

- u procesu izgradnje našeg samoupravnog socijalističkog društva produktivnost, kvaliteta izvršenja radnih zadataka, zdravstveno stanje, fizičke i obrambene sposobnosti radnih ljudi ovise uvelike o djelatnosti sistema odmora i rekreacije;

- razvitak društvenog samoupravljanja izravno je ovisan o sadašnjosti korištenja slobodnog vremena, tj. o tome koliko će se ono koristiti za raznovrsne aktivnosti radnih ljudi;

- unapređenje životnog standarda radnih ljudi ne može se uspješno ostvarivati bez ulaganja u društveni standard, a čiji su, naravno, sastavni dio i odmor i rekreacija.

Poticaj i osnova samoupravnog interesnog organiziranja djelatnosti odmora i rekreacije dati su stavovima Desetog kongresa SKJ, ustavnim odredbama i Zakonom o udruženom radu. Samoupravne interesne zajednice i na tom području trenutačno su društveno najdjelotvorniji oblik udruživanja radi zadovoljavanja zajedničkih potreba, što također doprinosi ostvarenju takvih socijalističkih samoupravnih odnosa u kojima su radni ljudi u udruženom radu osnovni subjekti i nosioci svih društvenih funkcija, a koji upravljaju cjelokupnim procesom društvene reprodukcije.

Politika razvoja odmora i rekreacije u zadovoljavanju osobnih i zajedničkih potreba radnih ljudi zasniva se na:

- socijalističkoj solidarnosti i uzajamnosti u zadovoljavanju osobnih i zajedničkih potreba i interesa;
- udruživanju sredstava za ostvarivanje programa odmora i rekreacije;
- korištenju i pristupačnosti svih dobara i vrijednosti u oblasti odmora i rekreacije;
- osiguranju samoupravnih prava radnih ljudi da odlučuju o udruženim sredstvima i da njima, razvojem odmora i rekreacije, unapređuju i svoje radne i životne uvjete.

Tri su razine na kojima radni ljudi zadovoljavaju osobne i zajedničke potrebe odmora i rekreacije: osnovna organizacija udruženog rada, samoupravna interesna zajednica odmora i rekreacije u općini i udružena samoupravna interesna zajednica.

- U osnovnim organizacijama udruženog rada i drugim samoupravnim organizacijama i zajednicama, a u skladu s odgovarajućim planovima i programima odmora i rekreacije, radnih ljudi svoje osobne i zajedničke potrebe zadovoljavaju: organiziranom aktivnošću u toku dnevnih, tjednih i godišnjih odmora; organiziranim odmorom u toku rada i aktivnom pauzom; organiziranom aktivnošću putem rekreativnih i zabavnih igara i susreta u radnoj organizaciji i izvan nje; organiziranim boravkom u prirodi i izletištima; akcijama i osvarenjem programa preventivnih odmora; ostvarenjem programa organiziranih godišnjih odmora; izgradnjom i korištenjem objekata društvenog standarda za potrebe tjednih i godišnjih odmora; osiguravanjem naknade radnicima za korištenje godišnjih odmora.
- Radni se ljudi opredjeljuju da u samoupravnim interesnim zajednicama odmora i rekreacije u općinama, na osnovi načela solidarnosti i uzajamnosti, te u skladu s postojećim planovima i programima, ostvaruju zajedničke programe organiziranja rekreativnih zabavnih igara i susreta na području općine; organiziraju rekreativne sadržaje i odmor putem grupa za rekreaciju odraslih, majki i djece, te kinesiološku rekreaciju invalida i umirovljenih osoba; unapređuju aktivnosti organizacija za rekreaciju, osobito rad organizacije izviđača, organizacije sportskih ribolovaca, planinarskih i lovačkih organizacija, organizacije »Partizan«, »Stablo mladosti« . . .; organiziraju akcije i manifestacije od posebnog interesa za općinu; planiraju i potiču investicionu izgradnju rekreativnih objekata na području općine, brinu se za investiciono održavanje objekata društvenog standarda na području odmora i rekreacije; potiču i razvijaju principe samoupravnog sporazumijevanja i dogovaranja s osnovnim i drugim organizacijama udruženog rada, samoupravnim organizacijama i zajednicama, te drugim SIZ odmora i rekreacije; obavljaju i druge poslove utvrđene samoupravnim sporazumom o osnivanju samoupravne interesne zajednice odmora i rekreacije.
- Udruženu samoupravnu interesnu zajednicu odmora i rekreacije osnivaju SIZ odmora i rekreacije na području zajednice općina. U njoj radni ljudi zajedničke potrebe zadovoljavaju putem društveno-ekonomskog i prostornog planiranja odmora i rekreacije na svom području; utvrđivanjem društvenog standarda odmora i rekreacije i kriterija kojim će se ostvarivati postavljena razina standarda radnih ljudi u odmoru i rekreaciji; ostvarivanjem zajedničkih programa izletništva, preventivnih odmora, klimatskih i godišnjih odmora, a i odmora u toku dana; planiranjem i izgradnjom kapitalnih objekata za potrebe tjednog i godišnjeg odmora; organiziranom akcijom solidarnosti i uzajanosti, te turističkom štednjom i kreditiranjem na razini zajednice općina; ostvarenjem programa osposobljavanja kadrova za rad u oblasti odmora s rekreacije; ostvarenjem planova i programa znanstveno-

-istraživačkog rada i primjenom znanstvenih saznanja na području odmora i rekreacije; poticanjem samoupravnog sporazumijevanja s općinskim samoupravnim interesnim zajednicama odmora i rekreacije i drugim samoupravnim interesnim zajednicama na osnovi programa ostvarenje kojih je u zajedničkom interesu i dr.

Razine zadovoljavanja osobnih i zajedničkih potreba i planiranja u samoupravnim interesnim zajednicama odmora i rekreacije odredene su specifičnošću što je ta djelatnost ima u društvenoj reprodukciji.

Potrebe, interese i mogućnosti organizacija udruženog rada i svih društveno-političkih zajednica treba uskladiti takvim planovima razvoja koji će svojim ostvarenjem osigurati dinamičan, svestran i stabilan razvoj odmora i rekreacije. Oživotvorenjem takvih osnovnih načela u planiranju, razvoj odmora i rekreacije moguće je osigurati u svim sredinama u kojima radni ljudi žive i rade.

Na potrebu izgradnje cjelovitog sistema samoupravnih interesnih zajednica odmora i rekreacije, kojim valja obuhvatiti sve sredine u kojima radni ljudi žive i rade, ukazano je osobito na Četvrtom kongresu Saveza sindikata Hrvatske, koji je obavezao članove svih svojih organizacija da se zalažu na njegovu ostvarenju.

7 SAMOUPRAVNO INTERESNO ORGANIZIRANJE FIZIČKE KULTURE

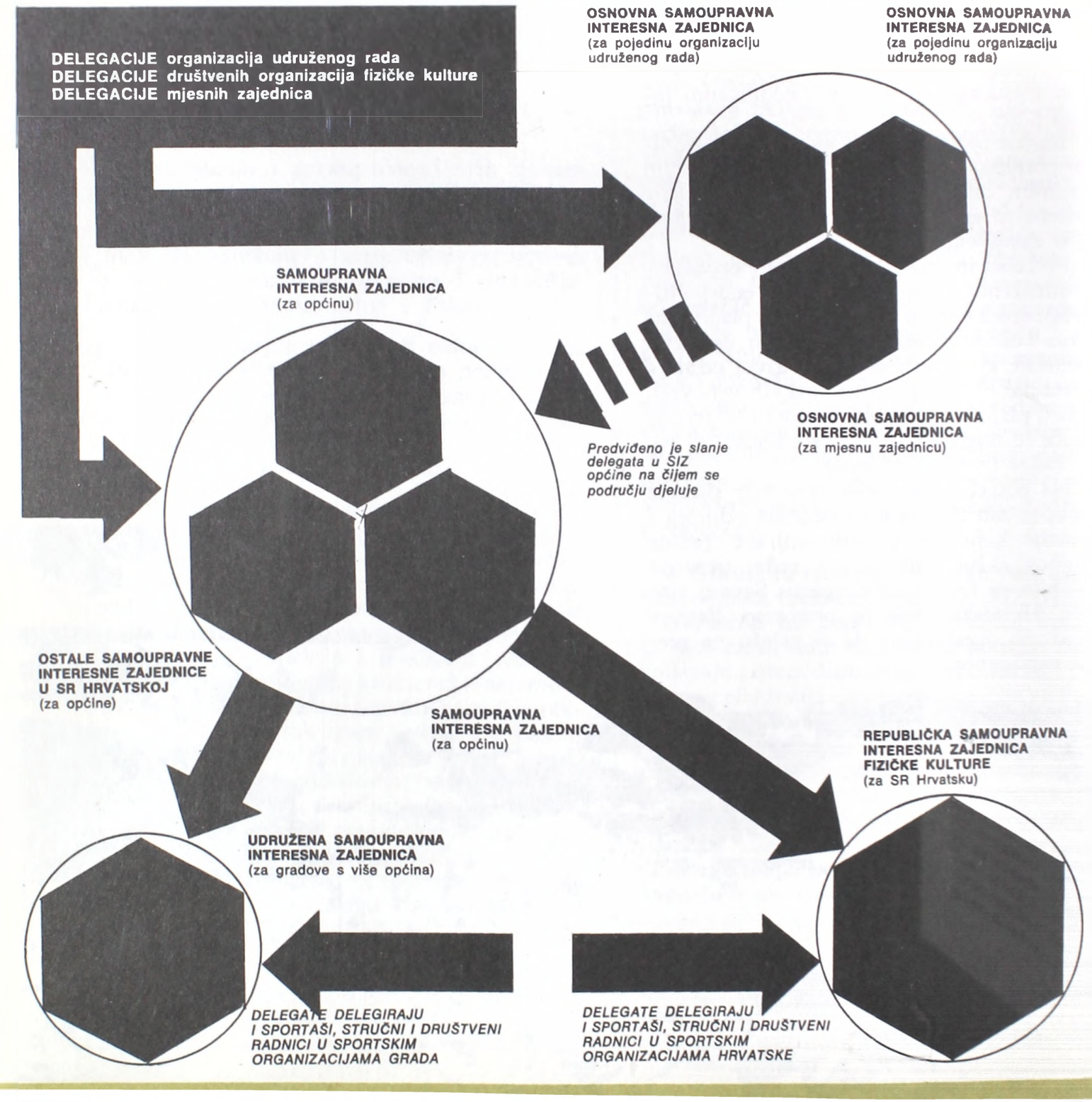

AKADEMIK Dr IVAN JURKOVIĆ — Dr BRANKO ADAMČIĆ

9 *Samoupravne interesne zajednice znanosti*

Radni ljudi u samoupravnim interesnim zajednicama znanosti ostvaruju slobodnu razmjenu rada, udružuju rad i sredstva, ravnopravno i zajednički odlučuju o obavljanju znanstvenih djelatnosti u skladu sa zajedničkim potrebama i interesima i uređuju međusobne odnose. Tako se osigurava pravo radnika da odlučuju o udruženim sredstvima i pravo radnika znanstvenih organizacija da u slobodnoj razmjeni rada ostvaruju društveno-ekonomski položaj jednak društveno-ekonomskom položaju radnika u drugim organizacijama udruženog rada. Ti osnovni principi samoupravljanja u samoupravnim interesnim zajednicama znanosti ustavno su određeni.

Znanstvena je djelatnost, što utvrđuje Ustav SRH, a i Zakon o organizaciji znanstvenoga rada, od posebnog društvenog interesa, i radni se ljudi obavezno udružuju u samoupravne interesne zajednice znanosti — da bi osigurali zadovoljavanje onih svojih i općedruštvenih potreba koje ne mogu uspješno zadovoljiti ostvarivanjem slobodne razmjene rada neposredno ili izravnom suradnjom svojih organizacija udruženog rada.

U razmjeni rada raspodjela dohotka što ga radni ljudi samoupravnim sporazumima udružuju u samoupravne interesne zajednice znanosti, a koji do sada nije u neposrednim odnosima slobodne razmjene rada, vrši se po kriteriju udjela u stvaranju nove vrijednosti, doprinosa dohotku i razvoju društva, tj. prema zadovoljavanju zajedničkih potreba. SIZ znanosti u funkciji su udruženog rada, što znači da radni ljudi u osnovnim organizacijama udruženog rada treba da imaju stalni uvid nad dohotkom koji su u njima udružili.

Funkcionalni princip organiziranja — najdjelotvorniji

Zakonom o organizaciji znanstvenog rada (1974. g.) određeno je da se u znanosti osnivaju osnovne samoupravne interesne zajednice, samoupravne interesne zajednice i republička samoupravna interesna zajednica. Osnovne OSIZ obavezni su dijelovi odgovarajuće SIZ, a sve SIZ obavezno se udružuju u RSIZ. U općinama u kojima ne djeluje niti jedna

registrirana znanstvena organizacija udruženog rada Zakon predviđa (čl. 47) osnivanje vijeća korisnika, što je specifično rješenje u sistemu samoupravnog interesnog organiziranja.

Znanstveni radnici djeluju kao pojedinci ili organizirano. Organizirana znanstvena djelatnost — u kojoj znanstveni radnici udružuju svoj rad i sredstva, odvija se u osnovnim organizacijama udruženog rada (u skladu s kriterijima što su postavljeni Zakonom o organizaciji znanstvenog rada, čl. 11), koje su upisane u registru znanstvenih organizacija udruženog rada i znanstvenih jedinica. Dvije ili više znanstvenih osnovnih organizacija udruženog rada dijelovi su registrirane znanstvene radne organizacije. Znanstvene organizacije udruženog rada mogu se udružiti u znanstvenu složenu organizaciju udruženog rada, a mogući su i neki drugi oblici udruživanja.

Kada nema osobite potrebe za osnivanjem znanstvene osnovne organizacije udruženog rada, ili pak nedostaju za to potrebni uvjeti, u radnim se organizacijama mogu osnivati znanstvene jedinice (čl. 14. Zakona).

Broj, područni razmještaj i znanstveni profil registriranih znanstvenih organizacija udruženog rada u SR Hrvatskoj (tabela 1) uvjetovani su povijesnim razvitkom znanosti.

Znanstvene organizacije udruženog rada, znanstvene osnovne organizacije udruženog rada i znanstvene jedinice na području SR Hrvatske

(tabela 1)

1	Zagreb	21	26	10	13	70
2	Jastrebarsko	—	1	—	—	1
3	Rijeka		—	—	—	4
4	Rovinj	—	O	(1) *	—	(1) *
5	Split	4	2	—	—	6
6	Zadar	1	—	—	—	1
7	Dubrovnik	1	1	—	—	2
8	Karlovac	—	—	—	1	1
9	Sisak	(1) * *	—	1	1	2+(1) * *
10	Varaždin	1	—	—	—	1
11	Križevci	—	—	—	1	1
12	Slavonski Brod	—	—	1	—	1
13	Osijek	3	1	—	—	4
14	Borovo	—	—	—	1	1
	postotak udjela Zagreba	60	84	83	76	73,7

* dio Instituta »Ruder Bošković« u Rovinju

** dio Tehnološkog fakulteta iz Zagreba u Sisku

Vidljivo je, dakle, da čak 70 (74 posto) znanstvenih organizacija udruženog rada (s fakultetima, koje Zakon izjednačuje sa znanstvenim institutima) i znanstvenih jedinica, od njih 95 registriranih, svoje sjedište ima u Zagrebu. Određeni oblici organizirane znanstvene djelatnosti postoje samo u 14 općina (Zagreb je uzet kao cjelina) u SR Hrvatskoj, što znači da je bez njih čak 91 općina u Republici. A po regijama, pak, rasprostranjenost je oblika organizirane znanstvene djelatnosti ovakva: u zagrebačkoj je regiji spomenutih 70 znanstvenih organizacija i jedinica, u dalmatinskoj 9, istarsko-primorsko-goranskoj 4, slavonsko-baranjskoj regiji 6, varaždinsko-međimurskoj 1, bilogorsko-podravskoj 1, sisačko-banijskoj regiji 2, karlovačko-kordunskoj 1, ličkoj regiji — 0, a na području vanjskih općina Zagreba djeluje 1 znanstvena organizacija.

Racionalan i uspješan znanstveno-istraživački rad uvjetovan je, među ostalim, postojanjem znanstvenih biblioteka, arhiva, laboratorija, dovoljnog broja znanstvenih radnika raznih znanstvenih disciplina, a sve to usredotočeno je samo u nekoliko jačih ekonomskih i društveno-političkih središta.

Među 95 znanstvenih organizacija i jedinica, koliko ih je registrirano u SRH, najmanje je onih što im je djelatnost interdisciplinarnog karaktera, a prevladavaju organizacije koje svojom djelatnošću pokrivaju samo određenu znanstvenu oblast ili pak samo pojedine znanstvene discipline određenih oblasti. Struktura je, dakle, znanstvenih organizacija udruženog rada funkcionalna (to danas karakterizira zakonitosti razvoja znanosti u svijetu uopće). Štoviše, u SRH za pojedine znanstvene discipline djeluje samo po jedna znanstvena institucija, rijetko dvije ili više.

Tako je neujednačenošću područne rasprostranjenosti i funkcionalnom strukturom znanstvenih organizacija udruženog rada u SR Hrvatskoj (a slično je i u ostalim republikama i pokrajinama) nametnut — kao najdjelotvorniji — funkcionalni princip organiziranja sistema samoupravnih interesnih zajednica znanosti.

Na osnovi mišljenja iznijetih u široko ostvarenoj javnoj raspravi u nas i određenih iskustava djelotvornog organiziranja znanosti nekih razvijenijih zemalja zaključeno je da se u SRH osnuje sedam samoupravnih interesnih zajednica znanosti (SIZ I-VII) koje bi se (čl. 37. Zakona o organizaciji znanstvenog rada), obavezno udružile u republičku samoupravnu interesnu zajednicu. Taj sistem samoupravnog interesnog organiziranja u znanosti ocijenjen je kao najracionalniji u sadašnjem trenutku.

Znanstvene organizacije udružene su u samoupravne interesne zajednice na principu pretežnosti karaktera njihove djelatnosti. Pojedine SIZ karakterizira više znanstvenih disciplina koje tvore — prema postojećim međunarodnim kriterijima — organski povezanu znanstvenu oblast, a uključuju fundamentalne i primijenjene znanstvene discipline, sve do razvojnih istraživanja. Tako (što je vidljivo u tabeli 2) SIZ-I karakteriziraju fizičko-matematske discipline s odgovarajućim tehnološkim disciplinama, SIZ-II kemijske znanstvene discipline s odgovarajućim kemijsko-tehnološkim disciplinama, SIZ-III geoznanosti i geotehničke znanstvene discipline, SIZ-IV biotehničke znanosti i biotehničke discipline, SIZ-V biomedicinske znanosti i biomedicinska tehnologija, SIZ-VI društvene znanosti (u širem smislu), a SIZ-VII humanističke znanosti.

Takva podjela znanstvenih disciplina uglavnom odgovara postojećoj strukturi privrednih i izvanprivrednih djelatnosti u Republici, premda u ovom trenutku nije bilo moguće izbjeći sve njezine slabosti.

Funkcionalni princip organizacije sistema samoupravnih interesnih zajednica znanosti omogućuje postizanje dvaju ciljeva: vertikalno povezivanje znanstvenih disciplina, od fundamentalnih preko primijenjenih do razvojnih

Struktura sedam samoupravnih interesnih zajednica znanosti prema znanstvenim disciplinama i korisnicima, te prema broju radnika u znanstvenim organizacijama (ZR) i u organizacijama udruženog rada korisnika (KO) — utvrđena 30. III 1974. g.

(tabela 2)

	Znanstvene organizacije udruženog rada koje obavljaju znanstveno-istraživački rad u znanstvenim disciplinama ili oblastima	Korisnici znanstveno-istraživačkog rada u organizacijama udruženog rada
	fizika, metalurške, elektro-tehničke, brodograđevne i strojarske znanstvene discipline	metalurgija, strojogradnja, brodogradnja, elektronika, elektroprivreda, PTT djelatnosti, pomorski i riječni promet, odgovarajuća trgovačka djelatnost
	kemija, kemijsko-tehnološke i farmaceutske znanstvene discipline	kemijska industrija, prerada nafte i plina, prerada nemetala, farmaceutska industrija, odgovarajuća trgovačka djelatnost
	astronomija, geofizika, geologija, geokemija, fizička geografija, geodezija, rudarske, građevinske, arhitektonske i prometne znanstvene discipline	geološko-istraživačke organizacije, rudarstvo, proizvodnja nafte i plina, vodoprivreda, građevinarstvo, arhitektura, stambeno-komunalna djelatnost, željeznički, cestovni i zračni promet, odgovarajuća trgovačka djelatnost

agronomske, stočarske, veterinarske, šumarske, i prehrambeno-tehnološke znanosti	poljoprivreda, stočarska proizvodnja, veterinarstvo, šumarstvo, proizvodnja i prerada drveta, prehrambena industrija i odgovarajuća trgovačka djelatnost
medicinske, biomedicinske i stomatološke znanstvene discipline	zdravstvo, socijalna zaštita, odgovarajuća farmaceutska industrija, odgovarajuća trgovačka djelatnost
matematske, statičke, ekonomske, pravne, politološke, ekonomsko-geografske, sociološke i informatičke znanstvene discipline	banke, osiguranje, komunalna djelatnost, ugostiteljstvo, turizam, društvene službe, dio trgovačke djelatnosti koji nije uključen u druge SIZ
povijesne, arheološke, etnološke, filološke, filozofijske, psihologijske, pedagoške, kinesiološke, defektološke i muzikološke znanstvene discipline	kulturne, obrazovne, znanstvene, umjetničko-zabavne djelatnosti; grafička, izdavačka, novinska, radio-televizijska i filmska djelatnost; organi i radne zajednice društveno-političkih zajednica

A prikaz strukture i broja znanstvenih organizacija udruženog rada po pojedinim samoupravnim interesnim zajednicama znanosti izgleda ovako:

(tabela 3)

I	4 + (2)	2 + (1)	5	2	13 + (3)
II	2 + (2)	2 + (1)	1	5	10 + (3)
III	4+ (1)	3 + (1)	—	3	10 + (2)
IV	4 + (2)	11	6	1	22 + (2)
V	3	4 + (1)	—	5	12 + (1)
VI	11 + (1)	3	—	—	14 + (1)
VII	5	5	—	1	11

() Tehnološki fakultet u Zagrebu »pokriva« svojom djelatnošću i unutarnjom organizacijom (OOUR) znanstvene discipline u SIZ I, II i IV, zagrebački Prirodoslovno-matematski fakultet u SIZ I, II, III, IV i VI, a Institut »Ruđer Bošković«, Zagreb — Rovinj, znanstvene discipline u SIZ I, II, III i V.

istraživanja i izravne primjene u praksi, i povezivanje, u istoj SIZ, privrednih i izvanprivrednih organizacija udruženog rada čiji se pretežan interes zadovoljava rezultatima znanstveno-istraživačkog rada spomenutog vertikalnog povezivanja grupe znanstvenih disciplina.

Osnivačke skupštine svih sedam samoupravnih interesnih zajednica znanosti održane su u rujnu 1975, kada je — njihovim udruživanjem — osnovana i Republička zajednica za znanstveni rad SR Hrvatske. Sredstva i obaveze dotadašnjeg Republičkog fonda za naučni rad preneseni su, odlukom Sabora SRH, na odgovarajuće samoupravne interesne zajednice.

Razine samoupravnog interesnog organiziranja u znanosti

Znanstvene djelatnosti samoupravno su interesno organizirane u OSIZ, SIZ i RZZR.

Skupština Republičke zajednice za znanstveni rad SR Hrvatske utvrdila je — u skladu s odredbama Ustava, Zakona o organizaciji znanstvenog rada i samoupravnih sporazuma o osnivanju samoupravnih interesnih zajednica znanosti — kriterije za osnivanje osnovnih samoupravnih interesnih zajednica u oblasti znanstvenog rada.

• Prvo — OSIZ znanosti osnivaju radni ljudi organizacije udruženog rada (ili više njih) i znanstvene organizacije (ili njih više) za čiju je znanstvenu djelatnost udruženi rad zainteresiran, a na osnovi programa zadovoljavanja zajedničkih potreba. Osnovne samoupravne interesne zajednice djeluju, unutar odgovarajuće samoupravne interesne zajednice znanosti, na funkcionalnom principu, mogu se osnivati na području jedne i više općina, regije i cijele Republike.

• Drugo — OSIZ znanosti pravna je osoba — s pravima, obavezama i odgovornošću ustavno i zakonski utvrđenim, te onim što proizlaze iz samoupravnog sporazuma o osnivanju SIZ i njezina statuta. Bira svoje delegate u skupštinu SIZ znanosti unutar koje djeluje.

• Treće — planovi i programi rada i razvoja što ih ostvaruje OSIZ, a koji su zasnovani na potrebama OOUR, dijelom se financiraju sredstvima odgovarajuće samoupravne interesne zajednice (o čemu — postupkom potrebnog usklađivanja — odluku donosi njezina skupština), a dijelom udruženim sredstvima zainteresiranih organizacija udruženog rada.

U postojećem sistemu samoupravnog interesnog organiziranja znanosti u SRH postoje i uvjeti za osnivanje funkcionalno-teritorijalnih i užih funkcionalnih OSIZ. Time bi se doprinijelo još snažnijem međusobnom prožimanju interesa znanosti i udruženog rada na svim razinama — regija, užih grupacija privrede i dr.

Osnovne samoupravne interesne zajednice znanosti nisu neka trajna i »paušalna« kategorija. Znači da je potrebno zasnovati ih tako da određenoj organizaciji (ili organizacijama) udruženog rada omogućuju — na osnovi slobodne razmjene rada — utvrđivanje (samoupravnim sporazumom) znanstvenog projekta s odgovarajućom (jednom ili više) znanstvenom organizacijom. Tim se projektom određuje zadatak (cilj) istraživanja, cijena njegova izvođenja (procjena) i odnosi u zajedničkom ostvarenom dohotku. Sudionici tog sporazumijevanja osnivaju zajednički organ upravljanja.

Samoupravne interesne zajednice znanosti osnivaju radni ljudi osnovnih i znanstvenih organizacija udruženog rada radi osiguranja međusobne suradnje u planiranju važnih dugoročnih znanstvenih istraživanja koja su u

zajedničkom interesu, a osobito u širem interesu udruženog rada.

Zakonom o organizaciji znanstvenog rada i samoupravnim sporazumom o osnivanju određeni su zadaci i djelatnost SIZ znanosti, opseg prava i potreba koji se samoupravnim interesnim organiziranjem u znanosti zadovoljavaju, način udruživanja sredstava, društveno-ekonomski odnosi u razmjeni rada i drugi međusobni odnosi, način odlučivanja o pravima, obavezama i odgovornosti u međusobnim odnosima, osnovna prava i dužnosti delegata, način donošenja statuta, organiziranja stručne službe i dr.

U samoupravnim interesnim zajednicama radni ljudi utvrđuju planove razvoja znanstvene djelatnosti na određenom području (o potrebnim znanstvenim organizacijama, o njihovim kapacitetima i smještaju, obrazovanju znanstvenog podmlatka i svemu ostalome što je važno za osiguranje uspješnog razvitka znanstvene djelatnosti — usklađenog s potrebama i mogućnostima udruženog rada).

Budući da su SIZ znanosti organizirane na funkcionalnom principu, mogu se udruživati u saveze i udruženja na svim razinama u Republici, pa i šire.

Samoupravne interesne zajednice znanosti — što smo već i naveli — obvezno se udružuju u Republičku zajednicu za znanstveni rad. One su to dužne učiniti da bi mogle uspješno surađivati na ostvarenju zajedničkih zadataka i interesa, uključujući i interese šire društvene zajednice, te radi potrebe sudjelovanja u radu Sabora SRH kada odlučuje o znanstvenoj djelatnosti i osiguravanja uvjeta za ostvarenje uzajamnosti i solidarnosti.

Dugoročne, srednjoročne i godišnje planove razvoja znanstveno-istraživačkog rada RZZR donosi u skladu s dogovorenom općom politikom razvoja znanosti u Republici i s ciljevima koje treba postići, te na osnovi planova samoupravnih interesnih zajednica i planova društveno-ekonomskog razvoja SR Hrvatske (u čijim pripremama i sama sudjeluje radi povezivanja planiranja društveno-ekonomskog razvoja s planiranjem razvoja znanstveno-istraživačkog rada).

Samoupravne interesne zajednice znanosti što su udružene u Republičkoj zajednici, nakon usklađivanja vlastitih programa, samoupravnim sporazumom usvajaju globalni program znanstveno-istraživačkog rada za razdoblje koje je određeno srednjoročnim društvenim planom Republike. Taj globalni program zajednički razmatraju — prije njegova konačnog usvajanja — Skupština Republičke zajednice za znanstveni rad SR Hrvatske i Vijeće udruženog rada Sabora.

Put do slobodne razmjene rada

Konstituiranjem samoupravnih interesnih zajednica 1975. g. nije istovremeno uspostavljena i slobodna razmjena rada u znanosti. Zakonom o mjerama za financiranje općih društvenih i zajedničkih potreba u 1976. određeno je da se financiranje znanstvenog rada — dok se ne zaključe samoupravni sporazumi o programima i sredstvima, te o udruživanju sredstava za ostvarivanje tih programa — vrši odgovarajućim zakonskim odredbama. Prema njima sredstva za znanstveni rad osiguravaju se doprinosom iz dohotka osnovnih organizacija udruženog rada i radnih zajednica (0,25 posto), doprinosom iz osobnog dohotka od poljoprivredne djelatnosti (1 posto) i doprinosom iz osobnog dohotka radnika koji osobnim radom i vlastitim sredstvima obavljaju privrednu ili neprivrednu djelatnost (0,25 posto).

Sada, pak, visinu sredstava što se izdvajaju iz dohotka osnovnih organizacija udru-

ženog rada i radnih zajednica i udružuju u samoupravne interesne zajednice znanosti radni ljudi utvrđuju samostalno samoupravnim sporazumima o programu znanstvene djelatnosti, udruživanju sredstava i slobodnoj razmjeni rada. Ta sredstva izdvajaju se u skladu s ciljevima SIZ, utvrđenim potrebama i dogovorenim osnovama i mjerilima vrednovanja rada u slobodnoj razmjeni rada, te planiranim opsegom te razmjene, a i u skladu s obavezama osiguranja sredstava za standardnu razinu zadovoljavanja potreba u oblasti znanstvenoga rada, kriterijima za ostvarivanje određenog opsega solidarnosti u sistemu samoupravnog interesnog organiziranja znanosti i drugim obavezama prihvaćenim samoupravnim sporazumom.

Načelo uzajamnosti i solidarnosti u samoupravnim interesnim zajednicama znanosti utvrđeno je odredbama Zakona o organizaciji znanstvenog rada, samoupravnim sporazumima o osnivanju SIZ i Samoupravnim sporazumom o udruživanju u Republičku zajednicu za znanstveni rad SR Hrvatske Glavni oblici solidarnosti i uzajamnosti u znanosti dolaze do izražaja pri zajedničkom programiranju i financiranju znanstvenih istraživanja, te zajedničkom korištenju rezultata znanstvenih istraživanja.

Kada se dogodi da za određena neophodna znanstvena istraživanja, utvrđena kao takva i planom, nema konkretnih partnera (interesenata), radi potrebe da se ostvarenje takvih istraživanja obavezno osigura kao partner — »korisnik« postavlja se samoupravna interesna zajednica znanosti (ili društvo).

Ostvarenjem samoupravnih sporazuma o programu znanstvene djelatnosti, udruživanju sredstava i slobodnoj razmjeni rada u samoupravnim interesnim zajednicama znanosti otpočinje nova faza sudjelovanja neposrednih proizvođača u planiranju potreba i sredstava u znanstvenoj djelatnosti.

Kriteriji vrednovanja znanstveno-istraživačkoga rada

Razvojnom politikom znanstveno-istraživačke djelatnosti treba osigurati njeno programsko usmjeravanje prvenstveno na ona područja koja su važna za privredni i društveni razvoj, te razvoj znanstveno-istraživačke aktivnosti u organizacijama udruženog rada. Nastojanja da se stalno uvećava ukupni znanstveni potencijal potrebno je da su trajna. Znanstveno istraživački programi valja da proizlaze iz potreba i programa razvoja udruženog rada. Štoviše, udruženi će rad, neposredno ili putem samoupravnih interesnih zajednica znanosti, odgovarajućim samoupravnim sporazumima utvrditi — programe znanstvenih istraživanja i razvoja i zadatke koji su postavljeni utvrđenom politikom i programima.

Skupštine svih sedam samoupravnih zajednica znanosti ustanovile su osnovne kriterije programsko-financijskog vrednovanja znanstveno-istraživačkog rada. Tako, svaki predloženi znanstveno-istraživački program mora zadovoljavati ove opće kriterije: da je istraživanje znanstvenih problema čije se ostvarenje predlaže u općem društvenom interesu i u skladu s dugoročno postavljenim ciljevima društveno-ekonomskog razvoja Republike u određenom planskom razdoblju; da je njegovo ostvarenje usklađeno s postojećim znanstvenim potencijalom; da se ostvaruje putem znanstvenih organizacija udruženog rada ili znanstvenih jedinica; da je razrađen prema suvremenoj znanstvenoj metodologiji i da u njegovu realiziranju znanstvenici primjenjuju jedinstvenu istraživačku metodologiju; da je oblikovan najmanje kao konzistentan projekt koji sadrži, zbog izbjegavanja dupliciteta i zbog racionalnog obavljanja istraživanja, sve relevantne znanstvene teme i zadatke, a njegovu prihvaćanju da prethodi obavezan postupak razmatranja i usa-

glašavanja u vijećima korisnika i vijećima davalaca usluga odgovarajućih samoupravnih interesnih zajednica znanosti.

Prednost se daje programima za ostvarenje kojih neposredni korisnici iz udruženog rada odvajaju dodatna financijska sredstva, a i projektima za čije su ostvarenje zainteresirani korisnici više samoupravnih interesnih zajednica znanosti ili kojima se znanstveni problemi što su od šireg jugoslavenskog značenja rješavaju međurepubličkom ili međunarodnom suradnjom.

Delegatski sistem i upravljanje

Funkcija delegacije za SIZ znanosti u osnovnim i znanstvenim organizacijama udruženog rada povjerena je radničkom savjetu (ili njemu odgovarajućem organu upravljanja). Tako, radnički savjet delegira delegate u skupštinu SIZ i utvrđuje stavove u skladu s kojima delegati u organima samoupravne interesne zajednice djeluju, razmatra problematiku kojom se SIZ bavi i potiče njezino rješavanje, predlaže donošenje odgovarajućih akata i zaključaka, organizira zborove radnih ljudi radi obavještavanja o radu SIZ i o radu delegata i dr.

• Poslovima samoupravne interesne zajednice znanosti upravlja skupština, koju čine delegati što ih delegiraju skupštine OSIZ znanosti i delegati delegacija (radničkih savjeta) OOUR.

Delegati se u skupštinu SIZ znanosti delegiraju na određeno vrijeme (mandat) ili prema problematici o kojoj se u skupštini raspravlja i odlučuje.

• Skupština samoupravne interesne zajednice znanosti ima dva vijeća: vijeće korisnika rezultata znanstvenih istraživanja i vijeće znanstvenih radnika.

U vijeću korisnika rezultata znanstvenih istraživanja su delegati što ih delegiraju radnički savjeti (ili njima odgovarajući organi upravljanja) OOUR i radnih zajednica, razmjerno broju udruženih radnika u pojedinim granama djelatnosti (tabela 4). Oni, pak, radnički savjeti koji prema tim kriterijima nemaju pravo delegiranja delegata osnivaju konferenciju delegacija, koje u skupštinu SIZ delegiraju zajedničkog delegata. Konferenciju čine po 3 člana svakog radničkog savjeta — delegacije.

Vijeće znanstvenih radnika konstituiraju delegati koje delegiraju radnički savjeti (ili njima odgovarajući organi upravljanja) znanstvenih organizacija udruženog rada, u pravilu, iz redova znanstvenih radnika — razmjerno broju udruženih radnika u znanstvenoj oblasti SIZ (tabela 4). Radničkim savjetima kao delegacijama i tu se omogućuje osnivanje konferencije delegacija radi delegiranja zajedničkog delegata, ako nemaju pravo da ga izaberu samostalno.

• Odlučivanje u skupštini SIZ ostvaruje se na zajedničkim i odvojenim sjednicama njenih vijeća. Na zajedničkoj se sjednici vijeća skupštine SIZ donosi zajednički plan rada i razvoja znanosti, usklađuju stavovi i prijedlozi o planovima razvoja znanstvene djelatnosti utvrđenim srednjoročnim i dugoročnim društvenim planom, raspravlja o izvršenju planiranih znanstvenih istraživanja i mjerama kojim treba osigurati njihovo pravoremeno ostvarivanje, razmatra organizacija, mreža i korištenje kapaciteta, opreme i kadrova znantvenih organizacija udruženog rada i znanstvenih jedinica, utvrđuju osnovni kriteriji vrednovanja znanstveno-istraživačkog rada, donosi financijski plan i program rada samoupravne interesne zajednice, usvaja završni račun i izvještaj o poslovanju SIZ, donosi program ulaganja u modernizaciju objekata i opreme znanstvenih organizacija (uključujući i »financijsku konstrukciju«) i analizira njegovo izvršenje, donosi statut SIZ i poslovnik o radu skup-

štine, obavlja izbor za funkcije u organima skupštine SIZ znanosti i dr.

U odlučivanju o problematici o kojoj se odluke donose zajednički vijeća skupštine posve su ravnopravna. Nadležnost vijeća korisnika rezultata znanstvenih istraživanja zasniva se na ustavnom pravu radnih ljudi da odlučuju o sredstvima koja udružuju u SIZ znanosti, a u nadležnosti su vijeća znanstvenih radnika poslovi u vezi s ostvarivanjem i organizacijom znantveno-istraživačkog rada.

I skupštinama samoupravnih interesnih zajednica znanosti pripada pravo da ravnopravno odlučuju s nadležnim vijećem skupštine odgovarajuće društveno-političke zajednice, naravno kada se radi o znanstvenoj problematici.

• Od dvaju vijeća sastavljena je i Skupština Republičke zajednice za znanstveni rad SR Hrvatske: Vijeće korisnika rezultata znanstvenih istraživanja ima 60 delegata, a u Vijeću je znanstvenih radnika 40 delegata.

Prikaz izbora delegata u skupštinu samoupravne interesne zajednice znanosti prema broju radnika u organizacijama i znanstvenim organizacijama udruženog rada

(tabela 4)

I	70 članova — 1 delegat na 3031 radnika	30 članova — 1 delegat na 113 radnika
II	70 članova — 1 delegat na 2293 radnika	30 članova — 1 delegat na 43 radnika
III	70 članova — 1 delegat na 2708 radnika	30 članova — 1 delegat na 54 radnika
IV	70 članova — 1 delegat na 2977 radnika	30 članova — 1 delegat na 72 radnika
V	40 članova — 1 delegat na 1695 radnika	20 članova — 1 delegat na 81 radnika
VI	60 članova — 1 delegat na 1726 radnika	20 članova — 1 delegat na 51 radnika
VII	56 članova — 1 delegat na 2096 radnika	24 člana — 1 delegat na 34 radnika

Vijeće korisnika razultata znanstvenih istraživanja i Vijeće znanstvenih radnika RZZR čine delegati što ih delegiraju samoupravne interesne zajednice znanosti, razmjerno broju zaposlenih radnika u pojedinim granama djelatnosti (tabela 5).

Skupština RZZR i Vijeće udruženog rada Sabora SRH ravnopravno utvrđuju osnove politike razvoja znanosti, te donose zakone i druge akte koji su u nadležnosti Sabora, a kojima se određuju odnosi i drugi činioci u znanstvenoj djelatnosti (ako za odlučivanje o određenoj znanstvenoj problematici nije nadležno drugo vijeće).

Prikaz izbora delegata u Skupštini Republičke zajednice za znanstveni rad SR Hrvatske prema samoupravnim interesnim zajednicama znanosti

• Kao izvršni kolegijalni organ SIZ znanosti djeluje izvršni odbor. U nadležnosti su mu poslovi pripremanja materijala za sjednice skupštine i njenih vijeća, izvršenje odluka i zaključaka skupštine i njenih vijeća, usklađivanje rada komisija i radnih tijela i dr. Zapravo, glavni zadatak izvršnog odbora jest dosljedno ostvarenje politike što je skupština utvrđuje, s čim je u vezi i stalna neposredna odgovornost tog organa skupštini SIZ.

• Poslovima samoupravne interesne zajednice znanosti rukovodi tajnik — kao inokosni poslovodni organ. Tajnik je neposredno odgovoran za zakonitost rada SIZ. Pomaže predsjedniku skupštine, predsjednicima vijeća i predsjedniku izvršnog odbora u pripremanju sjednica, brine se o izvršenju odluka i zaključaka skupštine i svih njenih organa, organizira rad stručne službe i pomaže delegatima u obavljanju njihove delegatske funkcije, zaključuje ugovore u ime SIZ kada je za to ovlašten i naredbodavac je za izvršenje isplata prema financijskom planu samoupravne interesne zajednice, a na osnovi odluka skupštine i njenih organa. S tim u skladu odgovoran je i za financijsko poslovanje SIZ znanosti.

(tabela 5)

I	12 delegata	11 delegata
II	9 delegata	4 delegata
III	11 delegata	5 delegata
IV	12 delegata	7 delegata
V	4 delegata	6 delegata
VI	6 delegata	4 delegata
VII	6 delegata	3 delegata

Izborni mandat tajniku traje 4 godine, a prije toga roka može ga opozvati i razriješiti dužnosti samo skupština samoupravne interesne zajednice.

U samoupravnim interesnim zajednicama znanosti djeluje i organ samoupravne kontrole radnika, a kao i drugdje u sistemu samoupravnog interesnog organiziranja — zadatak mu je da svestrano nadzire zakonitost cjelokupnog rada SIZ, uključujući i stručnu službu.

U znanosti prevladava neposredna slobodna razmjena rada

U proteklom srednjoročnom planu razvoja (1971—1975) najveći dio sredstava za znanstvena istraživanja (76 posto u god. 1971; 86 posto u 1975. g.) organizacije udruženog rada izdvajale su, namjenski, za svoje potrebe. Ta istraživanja pretežno su se obavljala u njihovim vlastitim znanstvenim organizacijama ili znanstvenim jedinicama, ali i u — na osnovi ugovora — samostalnim znanstveno-nastavnim i znantvenim institucijama. Tako je u golemom opsegu ostvarivana neposredna slobodna razmjena rada. Doprinosom iz osobnih dohodaka (1971. i 1972. g.) ili dijela saveznog poreza na promet i usluge (1973. i 1974. g.), te doprinosom iz dohotka (1975. g.) formiran je tek manji dio sredstava. Ona su se akumulirala u tadašnjem Republičkom fondu za naučni rad i namjenski se koristila za financiranje znanstvenih projekata što su bili u širem društvenom interesu (oko 70 posto), za kreditiranje nabave znanstvene opreme, za pomoć pri izdavanju znanstvenih časopisa i drugih edicija, za održavanje znantvenih skupova i za uzdizanje znanstvenih kadrova (oko 30 posto). Posljednjih godina proteklog srednjoročnog razdoblja Republički je fond za naučni rad polovinu sredstava za financiranje znanstvenih istraživanja, sistemom sufinanciranja više privrednih i izvanrednih organizacija udruženog rada, usmjerio na one znanstvene programe i projekte za koje su te organizacije bile izravno zainteresirane i čije su rezultate koristile za svoje potrebe.

Tako se, zapravo, u neposrednoj — stvarnoj slobodnoj razmjeni rada našlo čak oko 90 posto svih sredstava koja su u god. 1975. izdvajana za znanstvena istraživanja u Republici. Po toj svojoj najznačajnijoj specičnosti znanost se posve razlikuje od svih ostalih društvenih djelatnosti. Znanosti je, naravno, ta specifičnost ostala svojstvena i nakon njezina samoupravnog interesnog organiziranja. U 1976. SIZ znanosti raspolagale su sa samo 14 posto od cjelokupnih izdvajanja za potrebe znantvenih istraživanja, dok je ostalih 86 posto sredstava bilo pod izravnom kontrolom organizacija udruženog rada — namjenski usmjereno na realizaciju njihovih vlastitih znanstvenih programa i projekata na principu neposredne slobodne razmjene rada.

Dileme samoupravnog interesnog organiziranja u znanosti

Na osnovi podataka završnih računa za 1975. svih registriranih znanstvenih organizacija udruženog rada i registriranih znanstvenih jedinica u organizacijama udruženog rada u privredi i izvanprivrednim djelatnostima, te organizacija udruženog rada koje su imale ugovore za znanstvena istraživanja s tadašnjim Fondom za naučni rad, Republički savjet za naučni rad izradio je preliminarnu analizu utvrđivanja određenih pokazatelja o financijskom stanju ulaganja u znanost u SR Hrvatskoj. Premda metodologija rada na oblikovanju materijala nije bez zamjerke, pa se njezinim poboljšanjem nastoje ukloniti očiti nedostaci analize, SIZ se njime pouzdano koriste u planiranju znanosti.

Poslužit ćemo se tu trima prikazima da bismo iznijeli samo neke najkarakterističnije studijom utvrđene pokazatelje (tabele 6, 7 i 8).

• Dajemo najprije prikaz regionalnog rasporeda ukupnog prihoda (P) svih registriranih znanstvenih i znanstveno-nastavnih organizacija udruženog rada i znanstvenih jedinica u odnosu na cijelu Republiku, zatim raspored sredstava donedavnog Republičkog fonda za naučni rad (uključena su i sredstva jugoslavensko-američkog tzv. »Žitnog fonda«) namijenjenih za znanstvena istraživanja po regijama, te udjela sredstava Fonda (K) u ukupnom prihodu tih organizacija po regijama (tabela 6).

(tabela 6)

1	dalmatinska	2,82	5,02	14,93
2	istarsko-goransko--riječka	3,24	7,02	18,19
3	sisačko-banijska	1,66	1,22	6,18
4	varaždinsko--međimurska	0,67	0,09	1,09
5	bilogorsko--podravska	0,47	0,14	2,58
6	slavonsko--baranjska	6,08	2,71	3,74
7	karlovačko--kordunska(*)	1,06	—(*)	
8	lička	—	—	—
9	zagrebačka	84,00	83,80	8,36

(*) Znanstvena jedinica »Jugoturbina« — Karlovac koristila je sredstva Fonda izravno — kao subkontraktor institucija zagrebačke regije.

Zagrebačka regija ima, dakle, najveći znanstveni i znanstveno-nastavni potencijal, jer ukupni prihodi njenih organizacija iznose 84 posto u odnosu na cijelu Republiku. Adekvatno tom potencijalu istraživačke organizacije zagrebačke regije u sredstvima Fonda za naučni rad sudjelovale su sa 83,8 posto, što iznosi 8,36 posto njihova ukupnog prihoda ($K = \frac{F}{P}$), a to je gotovo identično tom faktoru za cijelu Republiku (K = 8,39).

Uočljivo je da su jedino znanstvene institucije dalmatinske i istarsko-goransko-riječke regije bile favorizirane u usporedbi sa svojim materijalnim i kadrovskim znanstvenim potencijalom (K = 14,93; K = 18,19) u sredstvima Fonda, dok su sve druge regije (izuzev zagrebačke koja je u prosjeku) dobivale iz Fonda manje sredstava u odnosu na svoje potencijale.

Spomenuti nedostaci prikazanih podataka odnose se na stvarnu vrijednost P, a time posredno i na koeficijenat K. U preliminarnoj analizi nije se uspjelo prihode pojedinih znanstvenih institucija »očistiti« od dijela koji se odnosi na prihode ostvarene vlastitom proizvodnjom (npr., prihodi od sjemenskog kukuruza, ribogojstva, sadnica, uzgoja rasplodne stoke, rutinskih analiza, pogonskih analiza, zdravstvenih usluga i sl.) i prihode od SIZ obrazovanja za pedagošku djelatnost fakulteta. Njihovim razgraničenjem smanjit će se ukupni P u Republici, a povećati K za cijelu Republiku, što će biti stvarnije stanje izdvajanja sredstava za fundamentalna, primijenjena i razvojna istraživanja. Time ćemo dobiti stvaran podatak za koeficijent K koji označava odnose između neposredne slobodne razmjene rada i slobodne razmjene rada u sistemu samoupravnih interesnih zajednica znanosti.

Tako, čak i uz krajnju pretpostavku da će se vrijednost P smanjiti za polovinu, K

će biti manji od 20 posto, što znači da se više od 4/5 ukupno za znanost u SRH izdvojenih sredstava ostvaruje neposrednom slobodnom razmjenom rada, a manje od 1/5 razmjenom u sistemu samoupravnog interesnog organiziranja znanosti.

• Interesantan je i prikaz (tabela 7) raspореда pokazatelja P, F i K prema tipovima znanstvenih organizacija udruženog rada.

(tabela 7)

1	znanstveno-nastavne (fakulteti)	30,84	15,85	4,31
2	znanstvene(samostalni instituti)	35,22	74,68	17,79
3	znanstveni instituti i znanstvene jedinice u privrednim i zdravstvenim organizacijama udruženog rada	30,22	6,96	1,93
4	znanstvene jedinice u organizacijama udruženog rada financirane sredstvima društveno-političkih zajednica u JAZU	3,72	2,51	5,66

Najznačajniji znanstveni i materijalni kapacitet, vidljivo je iz prikaza, nalazi se u samostalnim institutima (P = 35,22 posto). Velik je kapacitet i u fakultetima, ali faktor P = 30,84 posto ne odražava stvarno stanje, jer je najmanje polovica tog znanstvenog potencijala angažirana u nastavnom procesu. Tako je i s institutima u privredi i zdravstvu, koji dio svojih kapaciteta koriste za rutinske usluge svojim osnivačima, što se ne može smatrati znanstveno-istraživačkim radom. Vidljivo je, također, da je 3/4 sredstava bivšeg fonda za znanstveno-istraživački rad bilo usmjereno na samostalne institute (F = 74,68 posto), najmanje na institute u privredi (F = 6,96 posto). Premda je spomenuti fond u financiranju samostalnih instituta sudjelovao s priličnim sredstvima, u god. 1975. ona su iznosila samo 17,79 posto (K) ukupnih njihovih prihoda, što samoupravne interesne zajednice onemogućuju da djelotvornije utječu na politiku znanosti u Republici. A ta nedovoljna mogućnost utjecaja SIZ očita je osobito u vezi s institutima u privredi, jer u ukupnim njihovim sredstvima ona su 1976. g. sudjelovala sa svega simboličnih 1,93 posto.

• Osvrnimo se još i na prikaz (tabela 8) dosad analiziranih pokazatelja prema pojedinim samoupravnim interesnim zajednicama znanosti.

Niti jedna samoupravna interesna zajednica znanosti nema, zbog svog neznatnog udjela u financiranju (K = 6,20 – 12,33 posto) — kako se dade zaključiti, bitniju mogućnost utjecaja na oblikovanja politike znanosti, osim kada se radi o istraživanjima što su od šireg društvenog značenja. Izravnom razmjenom rada djelovanje i razvoj znanstvenih organizacija koristi i usmjeruje, uglavnom, udruženi rad.

Analiza pokazatelja P, F i K podstiče otvorenu raspravu o opravdanosti i djelotvornosti sadašnjeg (iako u ostalim društvenim djelatnostima najracionalnijeg) sistema samoupravnih interesnih zajednica znanosti, s obzirom na spomenuti vrlo mali udio sredsta-

va za znanost koja se ostvaruju razmjenom rada u SIZ (0,19 posto od društvenog proizvoda SRH, tj. samo oko 15 posto ukup-

(tabela 8)

I	22,34	19,40	7,29
II	9,87	11,13	9,46
III	18,91	13,97	6,20
IV	17,19	20,68	10,09
V	15,79	14,87	7,93
VI	8,69	9,33	9
VII	7,21	10,62	12,33

nih sredstava što se u SRH izdvajaju za znanost).

Postavlja se pitanje — nije li mehanizam samoupravnog interesnog organiziranja u znanosti preskup i suviše složen, i nije li opravdanije postojeći sistem usavršavati na jednom od ovih dvaju, možda najlogičnijih, pravaca:

- pojednostavljivanje sistema — tako što bi zadržao samo najkrupnije i društveno najvažnije znanstvene probleme, a sve ostalo da se prepusti izravnoj slobodnoj razmjeni rada;

- uspostavljanjem mreže OSIZ u postojećem sistemu organizirano produbiti utjecaj delegacija organizacija udruženog rada na politiku razvoja znanosti, uz preduvjet da se dio sadašnje izravne slobodne razmjene rada ostvaruje u sistemu OSIZ ili da se sredstva kojim se raspolaže u sistemu samoupravnih interesnih zajednica znanosti doprinosom iz dohotka udvostruče.

9 SAMOUPRAVNO INTERESNO ORGANIZIRANJE ZNANOSTI

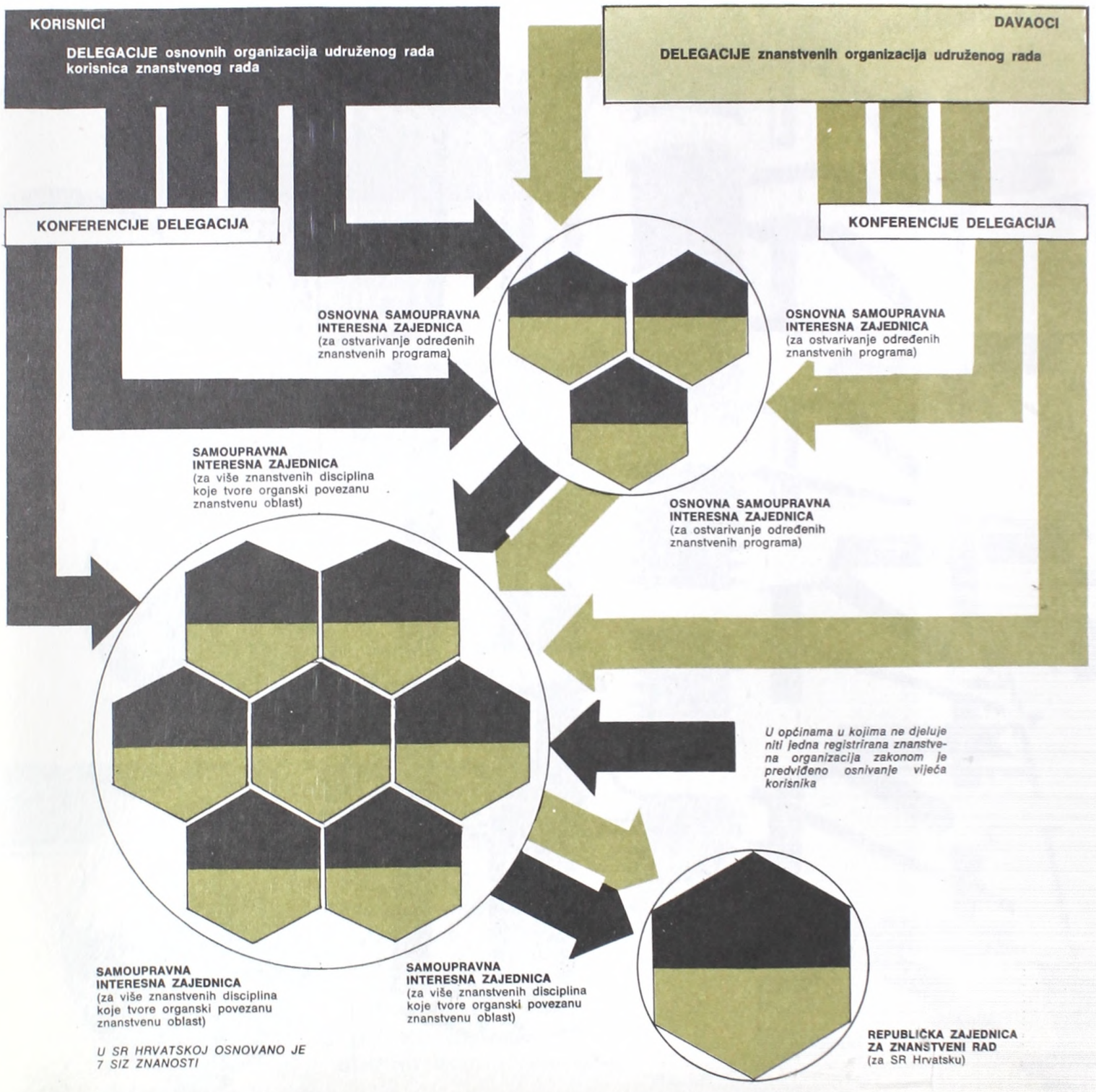

U SR HRVATSKOJ OSNOVANO JE 7 SIZ ZNANOSTI

NIKOLA PAPIĆ — STEVO DESIĆ

⑩ *Samoupravne interesne zajednice zdravstvenog osiguranja i zdravstva*

U SR Hrvatskoj zdravstveno je osigurano gotovo svo stanovništvo (99,3 posto): zdravstvenim osiguranjem radnika obuhvaćeno je 76 posto stanovnika, zdravstvenim osiguranjem poljoprivrednika 21,4 posto, dok 1,9 posto stanovnika uživa prava zdravstvenog osiguranja samostalnih obrtnika, ugostitelja i prijevoznika. Preostalih 0,7 posto stanovnika zdravstveno su neosigurane osobe — za koje se određena zdravstvena zaštita osigurava sredstvima doprinosa općina i građana.

Zakonom o zdravstvenom osiguranju SRH (čl. 25) određeno je pravo osiguranika i svih ostalih građana na obavezni minimum zdravstvene zaštite. Taj zdravstveni minimum obavezne zaštite obuhvaća: sprečavanje, suzbijanje i liječenje zaraznih bolesti koje se obavezno prijavljuju; liječenje od distrofije i srodnih mišićnih i neuromišićnih oboljenja; aktivnost na ranom otkrivanju malignih oboljenja, endemske nefropatije i šećerne bolesti, te njihovo liječenje; zdravstvenu zaštitu žena u vezi s trudnoćom, porođajem, materinstvom i kontracepcijom; potpunu zdravstvenu zaštitu djece do navršenih petnaest godina života, tj. do završetka obaveznog redovnog školovanja; zdravstvenu zaštitu školske omladine — do navršenih devetnaest godina života, i redovnih studenata — najduže do navršene dvadeset i šeste godine (sistematski pregledi, zaštita i liječenje zubi, sprečavanje, suzbijanje i liječenje reumatične groznice, protetičke i rehabilitacione mjere pri oštećenju i anomalijama vida i sluha i pri ortopedskim anomalijama i deformitetima); liječenje u bolnici s odgovarajućom medicinskom rehabilitacijom u svim ostalim potrebnim slučajevima; aktivnost u zdravstvenom odgoju stanovništva, uključujući prevenciju alkoholizma i narkomanije osoba do dvadeset i pete godine starosti.

Spomenuti minimum zdravstvene zaštite sadrži i pravo na potrebno bolničko liječenje, te pravo na lijekove u toku liječenja i naknadu troškova prijevoza u vezi s njezinim korištenjem.

Uz obavezni zdravstveni minimum zaštite koju uživaju svi građani, osiguranici u odgovarajućim samoupravnim interesnim zajednicama zdravstvenog osiguranja i zdravstva ostvaruju potpunu zdravstvenu zaštitu.

Opseg zdravstvene zaštite osiguranika u svim SIZ zdravstvenog osiguranja radnika uglavnom je jednak. Različit je samo način korištenja te zaštite (eventualno visina udjela participacije osiguranika u troškovima zdravstvene zaštite i sl.), a što je prvenstveno ovisno o sredstvima kojima raspolažu.

U sličnom su položaju i osiguranici Samoupravne interesne zajednice zdravstvenog osiguranja samostalnih obrtnika, ugostitelja i prijevoznika, a što se ne može reći i za osiguranike samoupravnih interesnih zajednica zdravstvenog osiguranja poljoprivrednika i zdravstva. Zbog toga što trenutačno ne raspolažu dovoljnim sredstvima, te SIZ svojim osiguranicima korištenje zdravstvene zaštite, omogućuju tek u zakonski obaveznom opsegu, a iznad tog opsega rjeđe i ovisno o vlastitim ekonomskim mogućnostima.

Naravno, ta se nejednakost osiguranika u zdravstvenom osiguranju postupno uklanja. Vidan napredak učinjen je već Zakonom o zdravstvenom osiguranju, a snažniji materijalni razvoj društva omogućit će korištenje većih prava na zdravstvenu zaštitu i osiguranicima — poljoprivrednicima, istovjetna onim što su dostupna u zdravstvenom osiguranju radnika (u SR Sloveniji, SR Crnoj Gori, SR Bosni i Hercegovini i u SAP Vojvodini ta neophodna izjednačenost medu osiguranicima SIZ već je manje ili više, ostvarena).

Cjeloviti sistem samoupravnog interesnog organiziranja zdravstvenog osiguranja i zdravstva

Odredene osobitosti spomenutih oblika zdravstvenog osiguranja uvjetovale su i strukturu samoupravnog interesnog organiziranja u tom području. Tako se samoupravne interesne zajednice zdravstvenog osiguranja i zdravstva osnivaju kao: SIZ zdravstvenog osiguranja radnika i radnika zdravstva na području općine, SIZ zdravstvenog osiguranja poljoprivrednika i radnika zdravstva na području općine i SIZ zdravstvenog osiguranja samostalnih obrtnika, ugostitelja i prijevoznika i radnika zdravstva na području Republike. Zakon, međutim, dopušta da se za zdravstveno osiguranje radnika, poljoprivrednika i radnika zdravstva na području općine osnivaju zajedničke samoupravne interesne zajednice, što ovisi o tome postoje li uvjeti da se poljoprivrednici osiguraju u posebnoj SIZ — o čemu, uz suglasnost općinskog vijeća sindikata, ocjenu i odluku donosi skupština općine.

Odgovarajućim zakonskim odredbama i adekvatnim političkim stavovima u SR Hrvatskoj se potiče i na to da se u sastavu samoupravnih interesnih zajednica zdravstvenog osiguranja radnika i zdravstva organiziraju i osnovne samoupravne interesne zajednice.

U sistemu samoupravnog interesnog organiziranja zdravstvenog osiguranja djeluju i udružene samoupravne interesne zajednice, budući da je udruživanje SIZ zdravstvenog osiguranja radnika i zdravstva i SIZ zdravstvenog osiguranja poljoprivrednika i zdravstva (za područje više općina) obavezno (Zakon o zdravstvenom osiguranju, čl. 52, st. 6). Ovisno o načinu na koji su organizirani SIZ i USIZ mogu biti posebne i zajedničke.

Na razini, pak, Republike SIZ se obavezno (ZOZO, čl. 68) udružuju u svoje saveze — Savez zajednica zdravstvenog osiguranja radnika i zdravstva Hrvatske i Savez zajednica zdravstvenog osiguranja poljoprivrednika i zdravstva Hrvatske.

Samoupravne interesne zajednice zdravstvenog osiguranja radnika i zdravstva osnivaju radnici u samoupravnim organizacijama i zajednicama, te radnici koje zapošljavaju građani što osobnim radom obavljaju samostalne djelatnosti u obliku zanimanja, umirovljenici

i radnici u djelatnosti zdravstva na području određene općine (u zaključivanju sporazuma sudjeluju, potpisujući ga, i općinska sindikalna vijeća), dok radnici jedne ili više organizacija udruženog rada s radnicima organizacije udruženog rada zdravstva koji im organizirano pružaju potrebnu zdravstvenu zaštitu osnivaju osnovnu samoupravnu interesnu zajednicu zdravstvenog osiguranja radnika i zdravstva (u zaključivanju sporazuma sudjeluje, potpisujući ga, i sindikalna organizacija). Poljoprivrednici i zdravstveni radnici na području određene općine subjekti su, pak, osnivanja SIZ zdravstvenog osiguranja poljoprivrednika i zdravstva. Skupštine SIZ zdravstvenog osiguranja radnika i zdravstva ovlaštene su za osnivanje USIZ, koja prava imaju i skupštine SIZ zdravstvenog osiguranja poljoprivrednika i skupštine zajedničkih SIZ, a te su samoupravne interesne zajednice i subjekti osnivanja svojih saveza. Samoupravnu interesnu zajednicu zdravstvenog osiguranja samostalnih obrtnika, ugostitelja i prijevoznika i zdravstva osnivaju građani koji samostalno obavljaju djelatnost osobnim radom vlastitim sredstvima rada s radnicima zdravstvenih organizacija udruženog rada čije zdravstvene usluge koriste.

Samoupravna interesna zajednica zdravstvenog osiguranja smatra se osnovanom ako su ovlašteni subjekti prihvatili odgovarajući samoupravni sporazum o njenu osnivanju. No, kada suglasnost subjekta osnivanja s tim u vezi (iz bilo kojeg razloga) izostane, potrebne odluke donosi skupština nadležne društveno-političke zajednice, budući da je uspostavljanje djelovanja cjelovitog sistema samoupravnog interesnog organiziranja u zdravstvenom osiguranju i zdravstvu (koje je djelatnost od posebnog društvenog interesa) obavezno.

Samoupravne sporazume o osnivanju samoupravnih interesnih zajednica zdravstvenog osiguranja i zdravstva potvrđuju skupštine društveno-političkih zajednica — nadležne za pojedine razine samoupravnog interesnog organiziranja.

Samoupravno interesno organiziranje zdravstvenog osiguranja i zdravstva u općini

Samoupravna interesna zajednica zdravstvenog osiguranja i zdravstva može se osnovati ako se doprinosima, prihodima fonda solidarnosti i drugim prihodima mogu ostvariti sredstva za osiguranje utvrđenih prava na zdravstvenu zaštitu i drugih prava zdravstvenog osiguranja, unapređenje zdravstvene zaštite osiguranih osoba, osiguranje propisane rezerve i podmirenje troškova ostvarivanja zdravstvenog osiguranja, te ako su osigurani uvjeti u kojima osiguranici i drugi članovi SIZ, a i zdravstveni radnici, mogu, što neposrednije ostvarivati svoja samoupravna prava (ZOZO, čl. 51).

U sistemu samoupravnog interesnog organiziranja zdravstvenog osiguranja i zdravstva temeljna je samoupravna interesna zajednica. U njoj i u OSIZ radni ljudi ostvaruju svoju socijalnu sigurnost u zdravstvenom osiguranju i zdravstvu i — u skladu s načelima uzajamnosti i solidarnosti — zadovoljavaju svoje osobne i zajedničke potrebe i interese u tim oblastima. Sa zdravstvenim radnicima oni ostvaruju slobodnu razmjenu rada u zdravstvu, zajednički odlučuju o djelatnosti zdravstva, utvrđuju politiku njena razvoja i unapređenja i udružuju rad i sredstva. Samoupravnim sporazumom o osnivanju SIZ osigurava se pravo radnika da odlučuju o tim sredstvima i pravo radnika zdravstva da slobodnom razmjenom rada ostvaruju svoj društveno-ekonomski položaj jednak društveno-ekonomskom položaju radnika u udruženom radu. Korisnici i davaoci usluga organizirani u SIZ sporazumijevaju se i o poslovima što su u zajedničkom interesu, a utvrđuju i način odlučivanja o njima.

Samoupravnim sporazumom o osnivanju samoupravne interesne zajednice zdravstvenog osiguranja i zdravstva na razini općine treba, što određenije, utvrditi međusobna prava, obaveze i odgovornosti delegata, a osobito:

- nadležnost i odgovornost organa skupštine SIZ, način odlučivanja i odgovornost delegata i delegacija u donošenju odluka u skupštini, te način usklađivanja stavova i ostvarivanja kontrole rada organa i službi zajednice;
- unutrašnje međusobne odnose SIZ i OSIZ, te odnose između SIZ i OOUR korisnika zdravstvenih usluga kada se one izravno povezuju s OOUR davalaca usluga radi ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu u opsegu koji se, prema osnovama plana, osigurava u SIZ na principu solidarnosti i uzajamnosti;
- udruživanje SIZ u udružene zajednice i saveze zajednica, način osiguravanja veće solidarnosti, rizike reosiguranja i usklađivanje planova razvoja zdravstva i zdravstvenog osiguranja na širim područjima;
- način ustanovljivanja osnova plana SIZ, koje su rezultat određenih potreba OOUR korisnika i OOUR davalaca usluga, način financiranja ostvarivanja plana i vrijeme informiranja delegata o izvršenju plana, odlučivanje o usmjeravanju sredstava za provedbu plana, te razvoja zdravstva i zdravstvenog osiguranja;
- odnos samoupravnih interesnih zajednica i društveno-političkih zajednica u donošenju dogovora o osnovama plana društveno-političke zajednice, izvještavaju skupštine ili pojedinih vijeća društveno-političke zajednice o ostvarivanju zdravstvene politike.

Na toj se osnovi ostvaruje slobodna razmjena rada sudionika sporazumijevanja.

Naravno, točno se samoupravnim sporazumom određuje postupak koji se primijenjuje u raspravljanju i odlučivanju o određenoj problematici — na zasebnim sjednicama vijeća davalaca i vijeća korisnika usluga, na zajedničkoj sjednici obaju vijeća i sl.

Nadležnosti vijeća korisnika i vijeća davalaca usluga, organa koji čine skupštinu SIZ, i njihovi međusobni odnosi u svim su samoupravnim interesnim zajednicama zdravstvenog osiguranja i zdravstva gotovo podjednaki. Postojeće razlike više se odnose na princip organiziranja: SIZ zdravstvenog osiguranja radnika i zdravstva i SIZ zdravstvenog osiguranja poljoprivrednika i zdravstva osnovane su u svakoj općini u SRH (izuzetak je Zagreb — u kojem SIZ zdravstvenog osiguranja poljoprivrednika ne djeluje na razini svake gradske općine, već samo na razini grada), a samostalni obrtnici, ugostitelji i prijevoznici organizirani su kao osiguranici u republički jedinstvenoj SIZ zdravstvenog osiguranja i zdravstva.

Pored redovne zdravstvene zaštite, u SIZ zdravstvenog osiguranja radnika obavezno se osiguravaju i oblik i opseg zdravstvene zaštite određene međunarodnim konvencijama (kojima je naša zemlja pristupila), te prava na zdravstvenu zaštitu i druga prava iz zdravstvenog osiguranja u slučaju nesreće na radu i profesionalnih oboljenja.

U SR Hrvatskoj osnovano je 112 SIZ zdravstvenog osiguranja radnika i zdravstva i 104 SIZ zdravstvenog osiguranja poljoprivrednika i zdravstva, među kojima je 52 zajedničke samoupravne interesne zajednice zdravstvenog osiguranja radnika, poljoprivrednika i zdravstva (koje su iskazane u ukupnom broju obiju vrsta SIZ, jer u njima djeluje samostalno i sa statusom pravne osobe).

U zajedničkim SIZ zdravstvenog osiguranja i zdravstva osiguranici svake kategorije zdravstvenog osiguranja osnivaju svoja vijeća, koja — uz vijeća radnika zdravstva — čine skupštine tih samoupravnih interesnih zajednica.

Kad u općini treba raspraviti zajedničke probleme zdravstvenog osiguranja i zdravstva

i o njima odlučiti, predviđa se sastajanje zajedničke skupštine svih osiguranika i zdravstvenih radnika na njenu području (vijeće osiguranika-radnika, vijeće osiguranika-poljoprivrednika, delegati-članovi Skupštine zajednice samostalnih obrtnika, ugostitelja i prijevoznika s područja te općine i vijeće zdravstva).

Na toj svojoj zajedničkoj skupštini korisnici i davaoci usluga u zdravstvenom osiguranju i zdravstvu —

- određuju planove i programe mjera zdravstvene zaštite svih osiguranika na svom području, zavisno od njena opsega utvrđenog za pojedine vrsti zdravstvenog osiguranja;
- razmatraju zdravstveno stanje osiguranika svih SIZ na svom području, ovisno o njenu opsegu određenom za pojedine vrsti zdravstvenog osiguranja, što čine u razdobljima predviđenim samoupravnim sporazumom;
- utvrđuju planove i programe razvoja djelatnosti zdravstva, zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja;
- određuju standarde, normative, osnove i mjerila za slobodnu razmjenu rada;
- definiraju zajedničke osnove za izradu kriterija i mjerila vrednovanja rezultata rada organizacija udruženog rada zdravstva;
- izrađuju osnovne elemente za određivanje cijena zdravstvenih usluga i utvrđuju samoupravne sporazume SIZ zdravstvenog osiguranja i zdravstva i OOUR zdravstva o uvjetima pružanja zdravstvene zaštite.

Svojim poslovnikom zajednička skupština samoupravnih interesnih zajednica zdravstvenog osiguranja i zdravstva propisuje postupak raspravljanja i odlučivanja o zajedničkom problemu. Sazivaju je, sporazumno, predsjednici skupština svih SIZ zdravstvenog osiguranja i zdravstva određene općine, koji joj i predsjedavaju. S nadležnim vijećem općinske skupštine zajednička skupština razmatra svu važnu problematiku zdravstvenog osiguranja i zdravstva što je u zajedničkom interesu, i zajednički s tim vijećem o njoj odlučuje.

Organiziranje na razini organizacija udruženog rada

U vezi s mogućnošću i potrebom osnivanja osnovnih samoupravnih interesnih zajednica zdravstvenog osiguranja jasan je Zakon, a jasni su i politički stavovi: OSIZ se osnivaju u sastavu SIZ zdravstvenog osiguranja radnika i zdravstva. Radni ljudi organizacija udruženog rada imaju pravo da s radnicima udruženog rada zdravstva koji im, organizirano, pružaju zdravstvene usluge osnivaju OSIZ zdravstvenog osiguranja radnika.

Osjetno izražene pojedinačne i zajedničke zdravstvene potrebe radnika OOUR i mogućnost da se osiguraju dovoljna sredstva za racionalno pružanje kvalitetne zdravstvene zaštite, najmanje u opsegu predvidenom u samoupravnim interesnim zajednicama, osnovni je uvjet za organiziranje i djelovanje osnovnih samoupravnih interesnih zajednica. Pored sredstava osiguranih u SIZ na principu uzajamnosti i solidarnosti, za utvrđeni opseg zdravstvene zaštite predviđen u OSIZ radnici OOUR izdvajaju, prema potrebi, i odgovaravarajuća dodatna sredstva iz dohotka OOUR ili osobnih dohodaka — ovisno o doprinosu što ga zdravstvena djelatnost osigurava poboljšanjem zdravstvenog stanja, povećanjem produktivnosti rada i dr.

Korisnici i davaoci usluga u OSIZ osiguravaju slobodnu i neposrednu razmjenu rada, u skladu za zaključenim samoupravnim sporazumima; donose programe mjera zdravstvene zaštite, prema svojim potrebama i mogućnostima, i osiguravaju njihovo ostvarivanje; predlažu osnove opće politike zdravstvene zaštite samoupravne interesne zajednice u sastavu koje djeluju; samoupravnim sporazumijevanjem i društvenim dogovaranjem usklađuju svoje interese i uređuju odnose sa samoupravnim interesnim zajednicama u čijem se sastavu nalaze i dr.

U osnovnim samoupravnim interesnim zajednicama osigurava se zdravstvena zaštita samo osiguranicima — radnicima jedne ili nekoliko organizacija udruženog rada određene djelatnosti (ili više srodnih djelatnosti). Budući da su već programom SIZ utvrđena sva prava osiguranika na redovnu zdravstvenu zaštitu, u OSIZ — smatra se — trebalo bi radnim ljudima osigurati pravo na aktivnu i pasivnu zdravstvenu zaštitu što je predviđena posebnim programom. Ostvarenjem takvih programa mjera zdravstvene zaštite uspješno bi se izravno moglo utjecati na smanjenje bolovanja, koje je golema rezerva dohotka u mnogim organizacijama udruženog rada. Dakako, samoupravnim sporazumom o osnivanju OSIZ zdravstvenog osiguranja radnika i zdravstva moguće je predvidjeti ostvarivanje i drugih oblika (također izvan redovnih) zdravstvene zaštite, s tim da se za to odrede i potrebna sredstva. No, treba podsjetiti da, npr., zdravstveni pregledi radnika obavljanje kojih je određeno posebnim propisima (pregledi radnika zaposlenih u proizvodnji živežnih namirnica, skolama, te pregledi za utvrđivanje zdravstvene sposobnosti za rad na određenim radnim mjestima i sl.) ne terete sredstva zdravstvenog osiguranja.

Osnovna samoupravna interesna zajednica zdravstvenog osiguranja radnika i zdravstva potrebna sredstva — da ponovimo — ostvaruje iz dvaju izvora: dijelom su to sredstva SIZ u sastavu koje je osnovana, a dijelom sredstva doprinosa vlastitih osiguranika. Eventualni višak prihoda nad rashodima OSIZ koristi za unapređenje zdravstvene zaštite svojih osiguranika, ali joj je i sanacija eventualnog manjka vlastita briga.

Udruživanje na razini više općina

Samoupravne interesne zajednice zdravstvenog osiguranja i zdravstva općina obavezno se međusobno udružuju, a broj partnera na razini se kojih udruživanje ostvaruje zakonom nije određen. SIZ se udružuju radi ostvarivanja šire solidarnosti i uzajamnosti u zadovoljavanju zajedničkih potreba zdravstvenog osiguranja i zdravstva i radi utvrđivanja planova i programa mjera zdravstvene zaštite i razvoja djelatnosti zdravstva i zdravstvenog osiguranja na širem području, što je jedno od rješenja za objektivno nejednake mogućnosti korištenja prava osiguranika u pojedinim SIZ (s obzirom na odnos broja zaposlenih i broja članova porodice za koje se osigurava zdravstvena zaštita u njima, broj žena, visinu osobnih dohodaka i ukupni dohodak OUR, razvijenost zdravstvene djelatnosti i dr.).

Usmjeravanjem programa i planova zdravstvene zaštite i razvoja zdravstvene djelatnosti udružene SIZ treba da doprinose kvaliteti zdravstvene zaštite, njenoj boljoj organizaciji i racionalnosti (onemogućavanje nepotrebne dvostrukosti kapaciteta i skupe opreme, povoljniji raspored kadrova i osiguravanje planskog korištenja zdravstvene zaštite).

U SR Hrvatskoj trenutačno djeluje deset udruženih samoupravnih interesnih zajednica zdravstvenog osiguranja radnika i zdravstva, a toliko je udruženih i zajednica zdravstvenog osiguranja poljoprivrednika i zdravstva (neke su USIZ zajedničke za osiguranike — radnike i osiguranike — poljoprivrednike), no proces je udruživanja na razini više općina (s obzirom na njegovu obaveznost) još u toku. Tom zadatku ne bi trebalo samo formalno pristupiti, kao što je to slučaj USIZ sa samo dva partnera udruživanja (područje dviju općina), jer su programi zadataka ostvarenje kojih udruživanjem treba pospješiti doista pozamašni. Dosadašnja iskustva, iako nedovoljna, upućuju na to da se djelotvornosti zdravstva i zdravstvenog osiguranja najviše može doprinositi uspješnim samoupravnim interesnim organiziranjem na razini zajednice općina, čija je sada uloga u sistemu planiranja i programiranja, posebno zaštite zdrav-

lja stanovništva, velika (na toj su se dosad razini udružile samo SIZ zagrebačkih općina i općinske SIZ zdravstvenog osiguranja i zdravstva na širem području Karlovca i Gospića). Djelovanjem USIZ stječe se i mogućnost da se dio ukupne solidarnosti zadovoljavanja zajedničkih potreba iznad razine SIZ (općine) ostvaruje na međuopćinskoj, a ne u cjelini na republičkoj razini. Uostalom, općine su preusko, a Republika preširoko područje za organiziranje uspješnog zdravstva, pa i to opravdava zakonsku obavezu udruživanja općinskih SIZ zdravstvenog osiguranja i zdravstva.

Savezi zajednica zdravstvenog osiguranja i zdravstva

Cjeloviti sistem samoupravnog interesnog organiziranja zdravstvenog osiguranja i zdravstva u Republici uspostavlja se, konačno, osnivanjem dvaju saveza zajednica zdravstvenog osiguranja i zdravstva: Saveza zajednica zdravstvenog osiguranja radnika i zdravstva Hrvatske i Saveza zajednica zdravstvenog osiguranja poljoprivrednika i zdravstva Hrvatske.

Najvažniji sadržaji što se uređuju u tim savezima SIZ jesu ovi: planiranje i programiranje zdravstvene zaštite na republičkoj razini, izrada planova i programa razvoja djelatnosti zdravstva u Republici, utvrđivanje kategorizacije zdravstvenih radnih organizacija, udruživanje sredstava SIZ radi ostvarivanja zajedničkih ciljeva i unapređenja razvoja zdravstvenog osiguranja i zdravstva, primjena odredbi međunarodnih sporazuma koje se odnose na zdravstveno osiguranje i dr.

Sudionici udruživanja obaju republičkih saveza osnovali su fondove solidarnosti: Fond solidarnosti zdravstvenog osiguranja radnika i Fond solidarnosti zdravstvenog osiguranja poljoprivrednika, djelovanjem kojih se osiguravaju, koliko je moguće, približno isti uvjeti za unapređenje i ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu i drugih prava iz zdravstvenog osiguranja svim radnim ljudima — zdravstvenim osiguranicima. Opseg solidarnosti u zadovoljavanju zajedničkih potreba zdravstvenog osiguranja ovisan je o ekonomskim mogućnostima udruženog rada, tj. osiguranika i o kriterijima za stimuliranje racionalnog ponašanja u zdravstvenoj zaštiti. Zakonom su utvrđeni kriteriji i mjerila prema kojima pojedinim SIZ zdravstvenog osiguranja radnika i zdravstva i SIZ poljoprivrednika i zdravstva pripadaju sredstva iz spomenutih fondova solidarnosti.

Tako, samoupravne interesne zajednice zdravstvenog osiguranja radnika sredstva iz fonda solidarnosti svoga saveza dobivaju radi pokrića troškova zdravstvenog osiguranja radnika, zatim — ako troškovi zakonom utvrđenog opsega zdravstvene zaštite na njihovu području opterećuju osobni dohodak osiguranika preko određene granice, te za podmirivanje većih troškova uzrokovanih postojećim demografskim uvjetima i za pokriće većih troškova naknade osobnog dohotka zbog korištenja dodatnog porodiljskog dopusta. Fond solidarnosti Saveza zajednica zdravstvenog osiguranja radnika i zdravstva raspolaže sredstvima koja se formiraju tako što svaka SIZ u nj izdvaja 7,5 posto od svojih prihoda ostvarenih doprinosima iz osobnih dohodaka osiguranika i mirovina. SIZ u tom savezu solidarnost ostvaruju i putem obaveznog i dobrovoljnog reosiguranja za pojedine rizike u zdravstvenom osiguranju.

Sredstva, pak, kojima raspolaže Fond solidarnosti Saveza zajednica zdravstvenog osiguranja poljoprivrednika i zdravstva njegove članice osiguravaju također iz vlastitih izvora, što iznosi 3 posto od osnovice za plaćanje doprinosa za zdravstveno osiguranje poljoprivrednika od katastarskog prihoda i od osnovice za određivanje poreza iz osobnog dohotka ostvarenog od sporednih djelatnosti u poljoprivredi, te 15 dinara za svakog osigura-

nika. No, princip solidarnosti među osiguranicima nalaže, a što je Zakonom o zdravstvenom osiguranju postavljeno i kao obaveza, da i zdravstveno osiguranje radnika sudjeluje u namicanju sredstava potrebnih za ostvarenje potrebnog opsega zdravstvene zaštite poljoprivrednika (udio iznosi 15,5 posto od prihoda Fonda solidarnosti Saveza zajednica), a i SIZ samostalnih obrtnika, ugostitelja i prijevoznika (0,10 posto od osnovice za plaćanje doprinosa za zdravstveno osiguranje samostalnih obrtnika, ugostitelja i prijevoznika).

Da bi određena SIZ zdravstvenog osiguranja poljoprivrednika i zdravstva stekla pravo na sredstva fonda solidarnosti svoga saveza uvjet je — među ostalim — naplaćen razrezani doprinos za zdravstveno osiguranje poljoprivrednika na njenu području (najmanje 80 posto ukupnog razrezanog doprinosa iz prethodne godine).

U Savezu zajednica zdravstvenog osiguranja poljoprivrednika i zdravstva sudionici udruživanja također reosiguravaju teže rizike obaveznim reosiguranjem, osim rizika nastalih zbog kolektivnih nesreća na poslu, a mogu reosiguravati i druge rizike.

Radi usklađivanja zajedničkih interesa u zdravstvenom osiguranju i zdravstvu putem sistema samoupravnog interesnog organiziranja i preko radnika u udruženom radu što su organizirani delegatskim sistemom društveno-političkih zajednica, na razini Republike organizira se Skupština zdravstvenog osiguranja i zdravstva, kao zajednički organ svih osiguranika i zdravstvenih radnika. Ona djeluje pri Savezu zajednica zdravstvenog osiguranja radnika i zdravstva Hrvatske, a sastoji se od Vijeća osiguranika (čine ga određeni broj delegata obaju saveza), te Vijeća osiguranika SIZ samostalnih obrtnika, ugostitelja i prijevoznika SRH i Vijeća zdravstva. Skupština ravnopravno s nadležnim vijećem Sabora SR Hrvatske odlučuje o problematici zdravstvenog osiguranja i zdravstva za koju je nadležan Sabor.

Novi društveno-ekonomski odnosi u zdravstvenom osiguranju i zdravstvu

Zajedničko planiranje i programiranje zdravstvene zaštite i razvoja djelatnosti zdravstva i zdravstvenog osiguranja, te udruživanje sredstava i rada u SIZ osnove su za uređivanje društveno-ekonomskih odnosa i za slobodnu razmjenu rada korisnika zdravstvenih usluga — osiguranika i davalaca zdravstvenih usluga — zdravstvenih radnika. Zasnovani na samoupravnom sporazumijevanju, međusobni odnosi sudionika u slobodnoj razmjeni rada odnosi su ravnopravnih partnera, kojima zakonitosti tržišta nisu bitna osnova za usklađivanje rada, već im je presudna povezanost osobnih, zajedničkih i općedruštvenih interesa.

Radnici udruženog rada zdravstva stječu dohodak slobodnom razmjenom rada (koji je dio jedinstvenog procesa društvenog rada) s radom radnika čije zajedničke potrebe i interese zadovoljavaju, čime ostvaruju pravo na društveno-ekonomski položaj istovjetan društveno-ekonomskom položaju radnika — korisnika svojih usluga.

Udružujući se na osnovi slobodne razmjene rada s radnim ljudima udruženog rada da bi ostvarili i zajedničke i društvene potrebe, zdravstveni radnici istovremeno prilagođuju zdravstvo interesima i potrebama udruženog rada. A rezultati rada koji se razmjenjuju valja da izravno utječu na produktivnost rada, tj. porast dohotka.

S obzirom da o rezultatima rada ovisi i dohodak zdravstva potrebno je, što je moguće preciznije, odrediti elemente i kriterije za njihovo vrednovanje u zdravstvenoj djelatnosti. Te je rezultate ponegdje moguće utvrditi sasvim konkretno (preventivne akcije, smanjenje bolovanja i sl.), dok će se u pojedinim slučajevima rad vrednovati prema ostvarenju pret-

hodno određenih vrijednosti ili će osnovicu za vrednovanje činiti radno vrijeme koje je potrebno da se obave konkretni poslovi. Pri tome važan je činilac i cijena usluga, dogovorena prema točno određenim elementima i kriterijima, odgovarajućim sistemu programiranja i planiranja u zdravstvu i zdravstvenom osiguranju.

Zbog toga je potrebno da osnovne organizacije udruženog rada, materijalne proizvodnje prvenstveno zdravstvo obuhvate već svojim planovima i programima — koji su osnova planiranja i programiranja na svim daljnjim razinama.

Naravno, uspostavljanje tih novih društveno-ekonomskih odnosa ostat će neostvarivo bude li i dalje izostajala neophodna reorganizacija djelatnosti zdravstva — za koju upravo postoje odgovarajući društveni uvjeti (izjednačenosti društveno-ekonomskog položaja radnika u udruženom radu, uključujući i radnike zdravstva, i samoupravnog odlučivanja o programima i planovima rada i razvoja zdravstva).

Planiranje u zdravstvenom osiguranju i zdravstvu

Programi mjera zdravstvene zaštite i planovi razvoja zdravstvene djelatnosti bit će posve prihvatljivi tek kada postanu stvarni odraz potreba radnih ljudi za zdravstvenom zaštitom i odraz poznavanja zdravstvenog stanja.

Uspješnost djelovanja sistema samoupravnog interesnog organiziranja u zdravstvenom osiguranju i zdravstvu podrazumijeva i postojanje odgovarajućih standarda i normativa u djelatnosti zdravstva. Njihova je uloga neobično važna ne samo u utvrđivanju cijena, već pogotovo u programiranju zdravstvene zaštite, određivanju potrebnog broja zdravstvenih radnika (odgovarajućih usmjerenja), utvrđivanju dostatnih sredstava za ostvarivanje zdravstvene zaštite (a time i za redovni rad zdravstvenih organizacija), planiranju poslovanja zdravstvenih organizacija, samoupravnom sporazumijevanju SIZ zdravstvenog osiguranja i zdravstva i OOUR zdravstva o uvjetima pružanja zdravstvene zaštite, te u objektivizaciji stjecanja dohotka i raspodjele prema rezultatima rada u OUR zdravstva.

Važan činilac u planiranju zdravstvenog osiguranja i zdravstva jest i kategorizacija organizacija udruženog rada zdravstva.

Programi i planovi mjera zdravstvene zaštite i planovi razvoja zdravstvene djelatnosti na određenim razinama moraju biti usklađeni s društvenim planom određene društveno-političke zajednice. Zapravo, ti su programi i planovi SIZ zdravstvenog osiguranja i zdravstva, utvrđeni u skladu s planovima OOUR korisnika i davalaca usluga, osnova plana društveno-političke organizacije. Njima se određuju ciljevi i prvenstva u zadovoljavanju zajedničkih potreba za zdravstvenom zaštitom, sredstva za ostvarivanje zdravstvene zaštite i za njen razvoj. Pri tom vodi se računa i o programima i planovima drugih samoupravnih interesnih zajednica i obavezno primjenjuje potrebno usklađivanje. No, samom donošenju planova treba da prethodi usvajanje društvenog dogovora ili samoupravnog sporazuma o osnovama plana SIZ zdravstvenog osiguranja i zdravstva, što ih zaključuju svi sudionici koje povezuje zajednički interes.

Istina, pri ustanovljivanju nacrta i prijedloga planova i programa zdravstvenih potreba sve više sudjeluju korisnici i davaoci zdravstvenih usluga, uz vrlo aktivno angažiranje stručnih organizacija zdravstva. Međutim, utvrđivanje potreba za zdravstvenom zaštitom još uvijek nije postalo obaveznim dijelom planova OOUR korisnika i davalaca zdravstvenih usluga.

Godišnji program zdravstvene zaštite, kojim se predviđa minimum mjera i akcija

koje treba da planiraju sve SIZ zdravstvenog osiguranja i zdravstva, određuje — na razini Republike — Zajednička skupština zdravstvenog osiguranja i zdravstva. Na toj se razini ustanovljuju i program mjera zdravstvene zaštite za srednjoročno razdoblje, samoupravni sporazum o osnovama plana obaju saveza zajednica i SIZ zdravstvenog osiguranja samostalnih obrtnika, ugostitelja i prijevoznika i zdravstva Hrvatske, te plan razvoja zdravstvene djelatnosti i zdravstvenog osiguranja za srednjoročno razdoblje u SRH. Naravno, svi se ti dokumenti prethodno raspravljaju u svim SIZ zdravstvenog osiguranja i zdravstva, uključujući i skupštine saveza zajednica, da bi na kraju o njima raspravila i odlučila Zajednička skupština zdravstvenog osiguranja i zdravstva.

Proširena reprodukcija u zdravstvu

U samoupravnim interesnim zajednicama zdravstvenog osiguranja i zdravstva sredstva za proširenje materijalne osnove djelatnosti zdravstva osiguravaju se namjenskim doprinosom.

S tim u vezi izrađuju se posebni programi (i određuju sredstva potrebna za njihovo ostvarenje), koji se u SIZ i USIZ prihvaćaju samoupravnim sporazumom, a društvenim dogovorom između SIZ zdravstvenog osiguranja i zdravstva i odgovarajućih društveno-političkih zajednica, dok se na razini Republike prihvaćaju samoupravnim sporazumom SIZ u njihovim savezima i SIZ samostalnih obrtnika, ugostitelja i prijevoznika ili društvenim dogovorom obaju saveza zajednica SIZ samostalnih obrtnika, ugostitelja i prijevoznika i zdravstva i Republike.

Tako se uspostavljaju povoljni uvjeti za uspješnije planiranje i programiranje proširene reprodukcije u zdravstvu i omogućuje izravno odlučivanje udruženog rada o proširenoj reprodukciji u zdravstvu (uspješnije će se onemogućavati paralelizam u kapacitetima i skupoj opremi, osiguravati njihovo ekonomičnije i teritorijalno ravnomjernije raspoređivanje i sl.).

Takvu su pristupu proširenoj reprodukciji svojstvene neke pozitivne, a i neke negativne osobine. Pozitivno je to što je njime izrađena mogućnost rasterećenja cijene zdravstvene usluge (jer se za proširenu reprodukciju, dakle sredstva posebno izdvajaju), a time izbjegnute i velike razlike u njima između područja koja odvajaju veća sredstva za proširenu reprodukciju i onih gdje proširene reprodukcije uopće nema ili je pak tek minimalna. No, rješenje koje sav teret proširene reprodukcije u zdravstvu određenog područja svaljuje na njegov udruženi rad dakako da ne može biti bez zamjerke.

Dio sredstava kojima SIZ sudjeluje u modernizaciji zdravstva sadržan je u cijeni zdravstvenih usluga, čime se, zapravo, osigurava zamjena sredstava rada tehnički suvremenijom opremom (što se ne odnosi na vrlo skupe aparate), a određuje se samoupravnim sporazumima i društvenim dogovorima o osnovama i mjerilima za utvrđivanje cijena zdravstvenih usluga na području pojedinih samoupravnih interesnih zajednica.

Samoupravno djelovanje u sistemu samoupravnog interesnog organiziranja zdravstvenog osiguranja i zdravstva

Poslovima SIZ i OSIZ zdravstvenog osiguranja i zdravstva upravljaju njihove skupštine — u kojima djeluje dva ili tri vijeća. Drži se da sve skupštine SIZ zdravstvenog osiguranja radnika i zdravstva broje oko 4 800 delegata, a skupštine SIZ zdravstvenog osi-

guranja poljoprivrednika i zdravstva oko 3 200 delegata. U Skupštini samoupravne interesne zajednice zdravstvenog osiguranja samostalnih obrtnika, ugostitelja i prijevoznika, pak, djeluje 100 delegata. U skupštine na ostalim razinama samoupravnog interesnog organiziranja zdravstvenog osiguranja i zdravstva ne biraju se posebni delegati, već se oni delegiraju iz sastava skupština SIZ.

Među članovima skupština samoupravnih interesnih zajednica dvije je trećine delegata organizirano u vijećima korisnika usluga — osiguranika, a preostali su u vijećima davalaca usluga — radnika zdravstva. O svim važnijim pitanjima delegati odlučuju ravnopravno — u svojim vijećima ili zajednički u skupštini (kada se odluke donose većinom glasova delegata svakog vijeća).

Naravno, samoupravnim je sporazumima uređeno da o određenoj problematici pojedina vijeća skupština SIZ odlučuju samostalno. Tako vijeće osiguranika samostalno (uglavnom) odlučuje o načinu korištenja sredstava; utvrđuje prijedlog samoupravnog sporazuma o visini doprinosa za zdravstveno osiguranje; određuje visinu doprinosa za neosigurane osobe kojima se zdravstvena zaštita osigurava u određenim okolnostima; ustanovljuje visinu doprinosa za korištenje prava iz zdravstvenog osiguranja zbog nesreće na poslu i profesionalnih oboljenja; potiče uvođenje udjela osiguranih osoba u troškovima zdravstvene zaštite; razmatra — kada je za to zainteresirano — probleme što su u nadležnosti vijeća zdravstvenih radnika i iznosi mišljenje o njima i dr.

A vijeće radnika zdravstva samostalno (uglavnom) raspravlja o organizaciji zdravstvene djelatnosti, mreži zdravstvenih organizacija na području SIZ i o korištenju kapaciteta i opreme, dajući — s tim u vezi — odgovarajuće preporuke zdravstvenim organizacijama; o stanju medicinskih kadrova; ostvarivanju samoupravnih sporazuma SIZ zdravstvenog osiguranja i zdravstva i OOUR zdravstva o uvjetima pružanja zdravstvene zaštite, o pitanjima za koje je nadležno vijeće osiguranika, kad to ocijeni potrebnim, dajući o tome i vlastito mišljenje; o znanstveno-istraživačkom radu u zdravstvu . . .

Na svim razinama samoupravnog interesnog organiziranja — od općine do Republike, ravnopravno s nadležnim vijećima svojih društveno-političkih zajednica o svemu što je u zajedničkom interesu u oblasti zdravstvenog osiguranja i zdravstva raspravljaju i odlučuju zajedničke skupštine svih osiguranika i zdravstvenih radnika.

Izvršni je kolegijalni organ u skupštinama svih SIZ zdravstvenog osiguranja i zdravstva izvršni odbor, a one osnivaju i druge (stalne ili povremene) odbore, te komisije i slične organe — za obavljanje određenih poslova i zadataka.

Izvršni odbori ustanovljuju prijedloge dokumenata što ih potom donose skupštine (ili njihova vijeća pojedinačno): programi razvoja, samoupravni sporazumi koje zaključuju osiguranici i radnici zdravstva na svojim zborovima, samoupravni sporazumi koje zaključuju zajednice s određenim društveno-pravnim subjektima, programi rada skupština zajednica, financijski planovi i drugi opći akti. Brinu se i o izvršavanju odredaba sporazuma, zaključaka skupština i vijeća, o ostvarivanju prava osiguranika, itd.

Samoupravnim sporazumima o osnivanju, statutima i drugim aktima određene su nadležnosti i obaveze i izvršnih odbora skupština SIZ i ostalih njihovih organa.

Inokosni poslovodni organ samoupravnih interesnih zajednica zdravstvenog osiguranja i zdravstva, uključujući udružene SIZ i saveze zajednica, jest tajnik. Imenuje ga skupština SIZ, kojoj je i odgovoran za svoj rad. Tajnik rukovodi stručnom službnom SIZ. Dužan je da organizira i osigura obavljanje svih poslova SIZ, izvršenje odluka i primjenu samoupravnih akata i da se brine o zakonitosti cjelokupne djelatnosti u samoupravnoj interesnoj zajednici.

Delegacije i delegati

Skupštine SIZ zdravstvenog osiguranja radnika i zdravstva čine delegati tzv. općih delegacija. Iznimno je izabrano nekoliko delegacija za srodne interesne zajednice (zdravstveno osiguranje, mirovinsko-invalidsko osiguranje i socijalna zaštita).

U Skupštinu SIZ zdravstvenog osiguranja obrtnika, ugostitelja i prijevoznika Hrvatske biraju se delegati delegacija te kategorije osiguranika općina, dok skupštine SIZ zdravstvenog osiguranja poljoprivrednika čine delegati iz delegacija mjesnih zajednica na području općina. Radnike, pak, zdravstva u njihova vijeća SIZ zdravstvenog osiguranja i zdravstva delegiraju radnički savjeti ili drugi organi upravljanja kojima je u organizacijama udruženog rada zdravstva povjerena funkcija delegacije.

Kao što smo već i rekli, delegati skupština udruženih samoupravnih interesnih zajedinica i saveza zajednica zdravstvenog osiguranja i zdravstva biraju se iz redova delegata skupština općinskih SIZ zdravstvenog osiguranja radnika i zdravstva i SIZ zdravstvenog osiguranja poljoprivrednika i zdravstva, što znači da je njima za te potrebe delegatskog sistema povjerena i funkcija delegacija.

Inače, delegacije se izjašnjavaju o prijedlogu statuta SIZ i OSIZ, o programu zdravstvene zaštite, planu razvoja djelatnosti zdravstva i zdravstvenog osiguranja i o opsegu sredstava potrebnih za njihovo ostvarivanje, o udjelu osiguranih osoba u troškovima korištenja oblika zdravstvene zaštite koje zajednice uvode i u troškovima korištenja lijekova i bolničkog liječenja (smještaj i prehrana), potiču — smatraju li to potrebnim — donošenje općih akata u skupštinama i izmjene i dopune samoupravnih sporazuma o osnivanju zajednice, obavještavaju osiguranike i radnike zdravstva o svemu što je važno i potrebno da bi se zauzeli određeni stavovi i u organima upravljanja SIZ i OSIZ donijela odgovarajuća odluka i sl.

Međutim, razmatranje programa i planova zdravstvene zaštite, planova razvoja zdravstvenih djelatnosti i zdravstvenog osiguranja, samoupravnih sporazuma o sredstvima za zdravstveno osiguranje i zdravstvo, programa proširenja materijalne osnove zdravstvene djelatnosti (proširena reprodukcija) i osiguranja sredstava za te programe — sve to u izričitoj je nadležnosti zborova osiguranika osnovnih organizacija udruženog rada.

Skupštine samoupravnih interesnih zajednica zdravstvenog osiguranja i zdravstva kao delegacije za skupštine saveza zajednica redovito raspravljaju o važnijim dokumentima, a o nekima od njih, posebno kada se radi o udruživanju sredstava, odlučuju sklapanjem samoupravnih sporazuma.

Da bi se pospješilo djelovanje cjelokupnog delegatskog sistema u samoupravno organiziranom zdravstvenom osiguranju i zdravstvu potrebno je djelotvornije organizirati informiranje delegata i delegacija i pripremanje materijala, a kao neophodno nameće se i to da se ocijeni da li treba zadovoljiti se postojećim općim delegacijama ili je potrebno angažirati se na osnivanju delegacija srodnih djelatnosti.

Novi odnosi — uspješnija zdravstvena zaštita

Premda su zdravstveno osiguranje i zdravstvo tek u srpnju 1975. ustanovno organizirani u samoupravne interesne zajednice, novi odnosi već se oživotvoruju:

- izrazito je sada veća uloga udruženog rada, tj. osiguranika u odlučivanju i upravljanju zdravstvenim osiguranjem i zdravstvom;

- jedinstveno organiziranje korisnika (osiguranika) i davalaca usluga (zdravstvenih radnika) u istim interesnim zajednicama potiče iznalaženje brojnih oblika slobodne i neposredne razmjene rada;
- oblici zdravstvene zaštite i drugih prava koji se obavezno osiguravaju sve su raznovrsniji;
- sudjelovanje skupština SIZ u odlučivanju o svemu što je presudno za stanje u zdravstvenom osiguranju i zdravstvu ravnopravno sa skupštinama društveno-političkih zajednica na svim razinama (premda ta praksa još nije dovoljno razvijena) doprinosi donošenju adekvatnijih odluka.

U usporedbi s donedavnim sistemom, to zaista predstavlja potpuno nov kvalitet, omogućen oživotvorenjem ustavnih odredbi, koje su dosljedno usmjerene na to da se radnim ljudima — osiguranicima zagarantira neposredno i stvarno odlučivanje o stanju i razvoju zdravstvenog osiguranja i zdravstva, kao djelatnosti od posebnog društvenog interesa.

U samoupravnim interesnim zajednicama zdravstvenog osiguranja i zdravstva korisnici usluga — osiguranici i davaoci usluga — zdravstveni radnici zajednički odlučuju o zdravstvenom osiguranju i zdravstvu, što znači da su i zajednički odgovorni i za uspješnost njihova djelovanja. A to, zapravo, i jest najveća garancija da će u zdravstvenom osiguranju i zdravstvu pozitivna praksa sasvim prevladati, da će novi odnosi imperativno nametnuti potrebu korjenite reorganizacije te djelatnosti i da će se solidarnost i uzajamnost, kao najneophodniji oblici odnosa u samoupravnom interesnom organiziranju zdravstvenog osiguranja i zdravstva, presudni za njegovo uspješno djelovanje, postupno unaprijediti do krajnjih granica.

10 SAMOUPRAVNO INTERESNO ORGANIZIRANJE

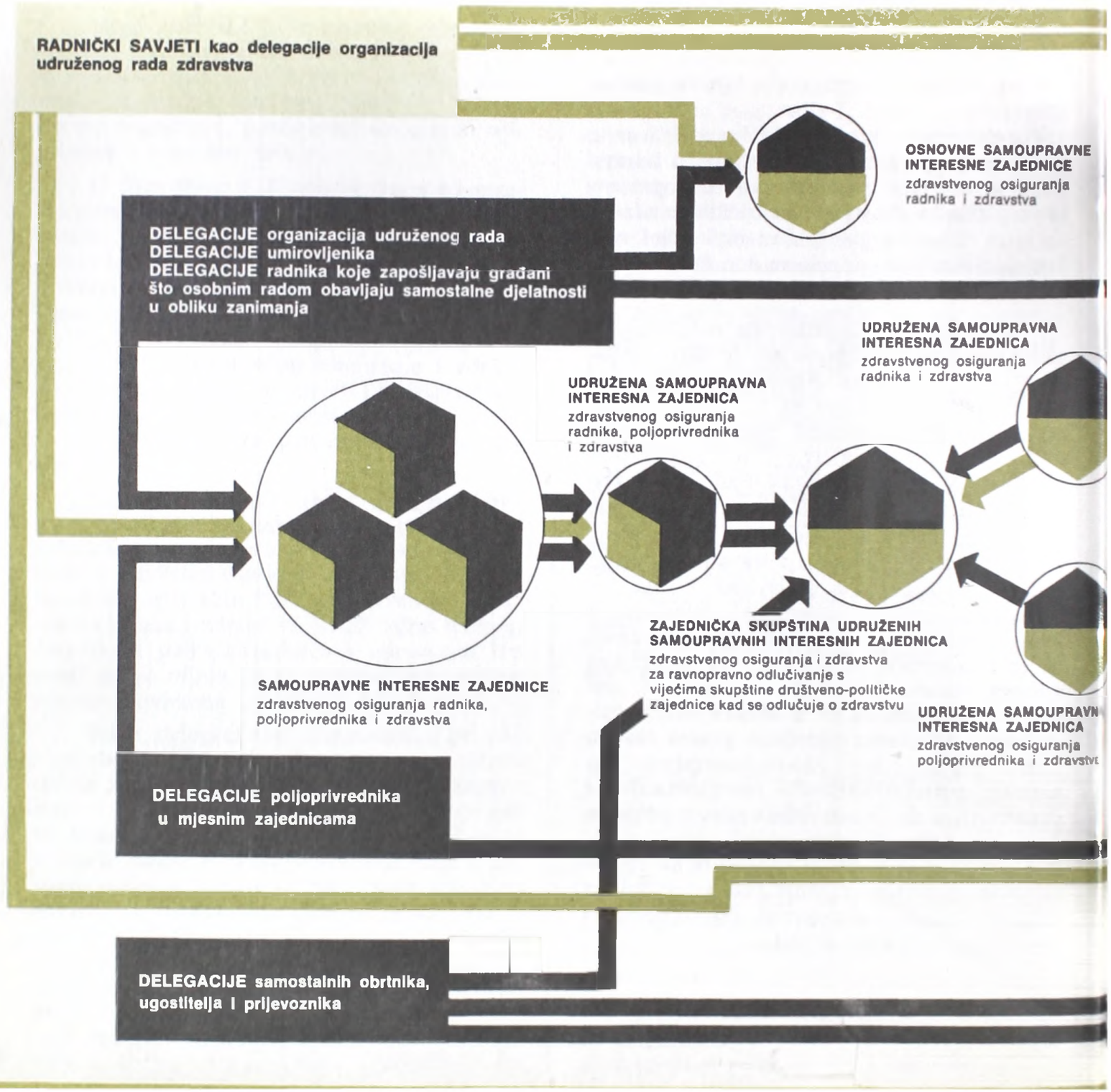

ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA I ZDRAVSTVA

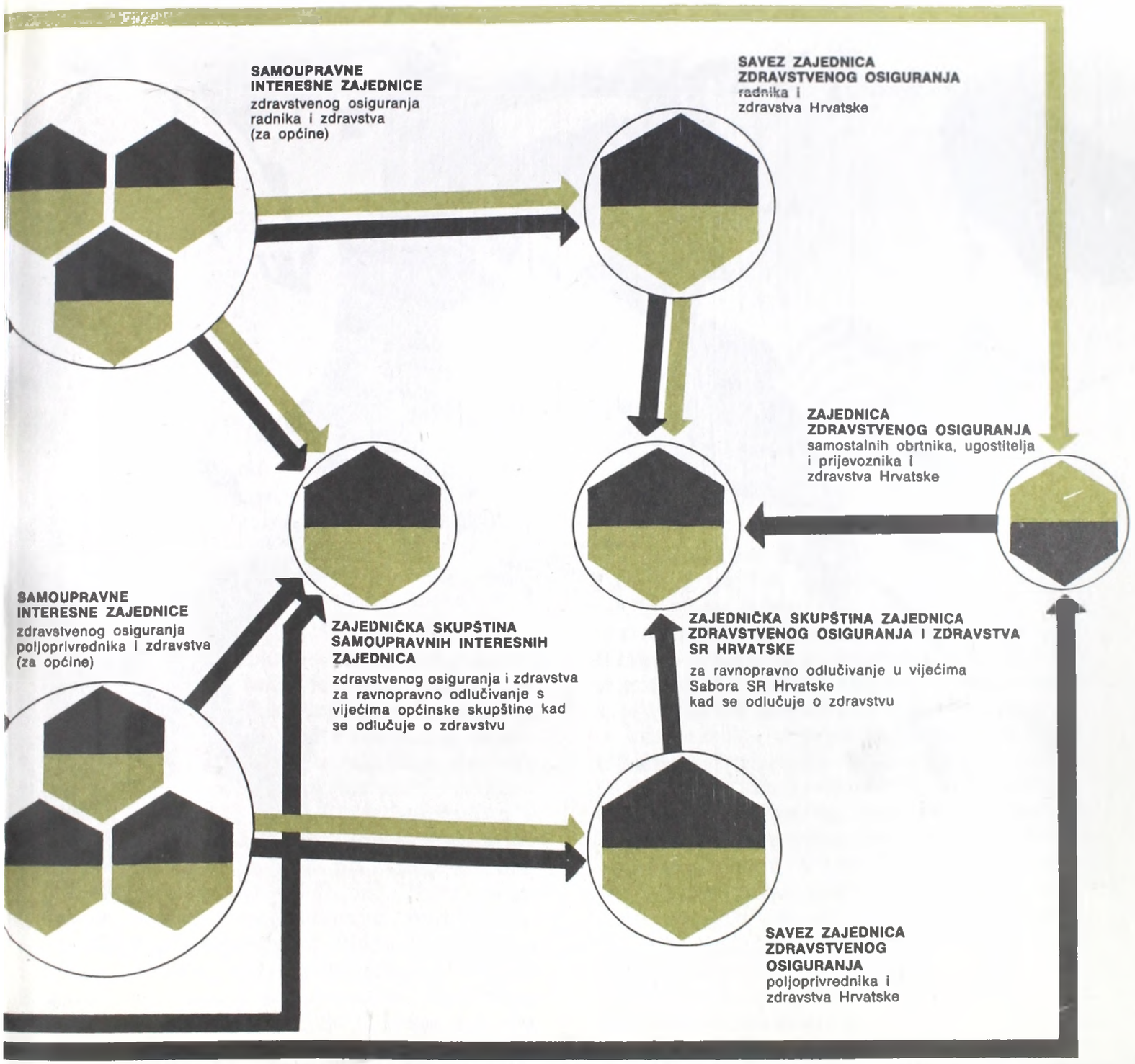

FRANE BOKO

11 *Samoupravne interesne zajednice mirovinskog i invalidskog osiguranja*

Socijalna sigurnost radnih ljudi i njihovih obitelji u našem je društvu zagarantirana. U njezinu sklopu od osobite je važnosti onaj oblik socijalne sigurnosti što ga radni ljudi ostvaruju u određenoj svojoj radno-starosnoj dobi i tada kada više nisu sposobni da rade i stvaraju nove vrijednosti, te u slučaju smrti (određena prava, s tim u vezi, ostvaruju i koriste pojedini članovi njihovih obitelji).

»Radi osiguranja(te) svoje socijalne sigurnosti radni ljudi osnivaju samoupravne interesne zajednice mirovinskog i invalidskog osiguranja ili drugih oblika socijalnog osiguranja u kojima u tu svrhu udružuju sredstva i utvrđuju, na načelima uzajamnosti i solidarnosti, te minulog rada, svoje zajedničke i pojedinačne obaveze prema tim zajednicama, te zajednička i pojedinačna prava koja u njima ostvaruju« (Ustav SFRJ, čl. 53). Prava što su radnim ljudima zagarantirana mirovinsko-invalidskim osiguranjem stječu se radom i na osnovi rada: njihovu materijalnu osnovu radnici osiguravaju sredstvima što ih u toku aktivne radne dobi izdvajaju iz svoga dohotka i udružuju u samoupravnim interesnim zajednicama mirovinskog i invalidskog osiguranja.

Što je određeno saveznim zakonom, što republičkim, a što statutima zajednica?

Jedinstveni sistem djelotvorne socijalne sigurnosti vitalni je interes svih naših radnih ljudi, pa je posebnim saveznim zakonom određena i obaveza jedinstvenosti — za cijelu zemlju — sistema mirovinskog i invalidskog osiguranja. Utvrđujući osnovna prava i jednake uvjete njihova ostvarivanja za sve radne ljude — osiguranike, u svim socijalističkim republikama i socijalističkim autonomnim pokrajinama, Zakonom o osnovnim pravima iz mirovinskog i invalidskog osiguranja regulirano je pravo na starosnu mirovinu, invalidsku i obiteljsku, pravo na profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje invalida rada i na novčanu naknadu u slučajevima tjelesnog oštećenja. Tim je još zakonom određeno koliki je potreban mirovinski staž da bi se ostvarilo pravo na mirovinu, utvrđeni su njime i jedinstvena mirovinska osnovica, obaveza usklađivanja mirovina s ekonomskim kretanjima, prava sudionika NOR i dr. Sva ostala problematika,

čije rješenje nije presudno za spomenutu potrebnu jedinstvenost sistema mirovinskog i invalidskog osiguranja u Jugoslaviji, razrađuje se i utvrđuje republičkim znakovima o mirovinskom i invalidskom osiguranju i statutima samoupravnih interesnih zajednica mirovinskog i invalidskog osiguranja.

Tako su Zakonom o mirovinskom i invalidskom osiguranju u SR Hrvatskoj ustanovljena prava:

- osiguranika koji rade u uvjetima neposredne opasnosti od invalidnosti na osposobljavanje za rad i zapošljavanje na drugom mjestu;
- osiguranika i korisnika starosne mirovine i invalidske mirovine na doplatak za pomoć i njegu koju im pruža druga osoba — kada su ta pomoć i njega prijeko potrebni zbog visokog stupnja invaliditeta;
- djece osiguranika na profesionalnu rehabilitaciju kada se radi o invalidnosti uzrokovanoj bolešću, ozljedom ili ometenošću u fizičkom i psihičkom razvoju;
- korisnika mirovina na minimalnu mirovinu (tj. pravo na zaštitni dodatak ako je njihova mirovina ispod zajamčenog minimuma mirovinskog primanja).

Statutom, pak, SIZ mirovinskog i invalidskog osiguranja radnika SR Hrvatske određeno je pravo na otpremninu i pravo na novčanu naknadu bračnog druga koji nakon smrti osiguranika nije stekao pravo na obiteljsku mirovinu; pravo na naknadu putnih troškova u vezi s ostvarivanjem osiguranih prava; pravo na jednokratnu godišnju novčanu pomoć korisnika mirovina i na naknadu osobnog dohotka osiguranika u toku profesionalne rehabilitacije; pravo na privremenu naknadu što proizlazi iz prava na zaposlenje. Statutom SIZ mirovinskog i invalidskog osiguranja samostalnih obrtnika, ugostitelja i prijevoznika Hrvatske ta su prava zagarantirana i tim osiguranicima — osim prava na rad na drugom odgovarajućem poslu (koje radnici-osiguranici mogu ostvariti u spomenutim uvjetima), zaposlenje sa skraćenim radnim vremenom i prava na minimalnu mirovinu.

Naš sistem mirovinskog i invalidskog osiguranja zasnovan je na ovim bitnim određenjima:

- radni ljudi u udruženom radu i na radu kod građana, te radni ljudi koji samostalno obavljaju određenu djelatnost osobnim radom obavezno su osiguranici mirovinsko-invalidskog osiguranja, čime stječu odgovarajuća prava na vlastitu socijalnu sigurnost i socijalnu sigurnost svojih obitelji tada kada su djelomično ili potpuno onesposobljeni za rad, kada prijeđu određenu dobnu (starosnu) granicu za rad i u slučajevima smrti (prava na određenu socijalnu sigurnost stječu tada njihove obitelji);
- utvrđena prava i obaveze osiguranika, organizacija udruženog rada i društveno-političkih zajednica u čvrstoj su međuzavisnosti;
- sredstva kojima se osiguranicima omogućuje ostvarivanje njihovih prava osiguravaju se samofinanciranjem i udruživanjem; republike i federacija financiraju onaj dio obaveza mirovinskog i invalidskog osiguranja koji proizlaze iz povoljnijih uvjeta za ostvarivanje pojedinih prava osiguranika što ih te društveno-političke zajednice propisuju;
- prava osiguranika zasnivaju se na radnom doprinosu ostvarenom ukupnim redovnim i minulim radom, pa mirovina ovisi o ostvarenom osobnom dohotku osiguranika u određenom razdoblju i o mirovinskom stažu, a mirovina invalida i o uzroku invalidnosti;
- prava što ih radni ljudi stječu mirovinsko-invalidskim osiguranjem neotuđiva su i nezastariva;
- sva mirovinska i ostala slična primanja obavezno se usklađuju s ekonomskom uspješnošću pojedinih sredina i cijelog društva;

• radni ljudi kao osiguranici obavezno se udružuju u samoupravne interesne zajednice mirovinskog i invalidskog osiguranja, samoupravno u njima uređuju odnose, utvrđuju oblike organizacije, način određivanja i ostvarivanja pojedinih prava i dr.;

• odnosi u samoupravnim interesnim zajednicama mirovinskog i invalidskog osiguranja zasnivaju se na uzajamnosti i solidarnosti osiguranika — i u vezi s pravima i u vezi s osiguranjem sredstava za njihovo ostvarivanje...

• Zakonom je određeno da se rizici koji su obuhvaćeni mirovinskim i invalidskim osiguranjem radnika i njihovih obitelji, te osoba koje samostalno obavljaju djelatnost vlastitim radom i njihovih obitelji obavezno osiguravaju.

Tri kategorije osiguranika

Zakon o mirovinskom i invalidskom osiguranju u SR Hrvatskoj utvrđuje tri kategorije osiguranika: radnici-osiguranici; osobe koje samostalno obavljaju određenu djelatnost osobnim radom; osobe što su osigurane u određenim okolnostima.

Status osiguranika — radnika imaju radni ljudi (osobe u radnom odnosu) koji su zaposleni s najmanje polovinom punog radnog vremena; zatim — članovi predstavničkih tijela i njihovih organa na stalnim dužnostima i izborne osobe na stalnim dužnostima u društvenim organizacijama, zadružnim organizacijama, komorama i sl., ako im je to jedino ili glavno zanimanje i ako za taj rad primaju stalnu mjesečnu naknadu; članovi obrtničkih zadruga i članovi ribarskih zadruga kojima je privredni rad jedino ili glavno zanimanje; invalidi rada i vojni invalidi koji su zaposleni na osnovi preostale radne sposobnosti; osobe koje se nakon završenog školovanja nalaze na obaveznom praktičnom radu ili na dobrovoljnoj praksi rade li puno radno vrijeme — neovisno o tome pripada li im za to naknada; jugoslavenski državljani koji su u radnom odnosu u inozemstvu, a dotle su bili osigurani ili su imali prebivalište u SR Hrvatskoj — ako nisu obavezno osigurani kod inozemnog nosioca mirovinskog i invalidskog osiguranja.

Strani državljani što su zaposleni u jugoslavenskim organizacijama i kod naših poslodavaca, te oni koji su u službi međunarodnih ustanova, stranih diplomatskim i konzularnih predstavništava ili u osobnoj službi stranih državljana s diplomatskim imunitetom osiguravaju se kao i jugoslavenski državljani — ako je takvo osiguranje predviđeno međunarodnim ugovorom.

Radnici koji su u organizacijama udruženog rada ili kod poslodavaca radni odnos zasnovali na radu koji iznosi manje od polovine radnog vremena obavezno se osiguravaju za slučajeve invalidnosti i tjelesnog oštećenja uzrokovane nesrećom na poslu ili profesionalnom bolešću.

Osiguranici — osobe koje obavljaju određenu djelatnost osobnim radom jesu: samostalni obrtnici, samostalni ugostitelji i prijevoznici; kulturni radnici (umjetnici, književnici, skladatelji, prevodioci znanstvenih i književnih djela i dr.), estradni radnici (muzičari, artisti, manekeni i dr.) i filmski radnici — ako im je priznat status radnika s takvim jedinim ili glavnim zanimanjem; odvjetnici, liječnici, stomatolozi, zubari, zubni tehničari, istaknuti sportaši, nosači, kolporteri, ribari, poslovni agenti izdavačkih organizacija, debatni stenografi, lektori, učitelji plesa, svećenici i vjerski službenici; osobe koje samostalno obavljaju neku drugu djelatnost osobnim radom — ako im je to jedino i glavno zanimanje.

Osiguranjem treće kategorije obuhvaćene su osobe što su osigurane samo u određenim

okolnostima: tako su svi sudionici omladinskih radnih akcija osigurani za slučaj invalidnosti i tjelesnog oštećenja (uzrokovanim bolešću, ozljedom izvan posla, nesrećom na poslu ili profesionalnom bolešću) u toku boravka na radnim akcijama. Odgovarajuća prava osiguranika uživaju — kad je nesrećom na poslu ili profesionalnom bolešću došlo do invalidnosti ili tjelesnog oštećenja — i učenici srednjih škola na stručnom osposobljavanju, te učenici srednjih škola i studenti visokoškolskih ustanova u toku praktične nastave i proizvodnog rada u učionicama, laboratorijima i školskim radionicama — u organizacijama udruženog rada i kod poslodavaca. Za slučaj invalidnosti i tjelesnog oštećenja kao posljedice nesreće osigurani su svi građani dok sudjeluju u organiziranim javnim radovima što su u općem interesu, te u akcijama spasavanja i obrane od elementarnih nepogoda; zatim — osobe koje mogu da dožive nesreću dok obavljaju određene javne funkcije ili građanske dužnosti na poziv državnih organa; svi građani dok pružaju pomoć organima unutrašnjih poslova (na zahtjev tih organa) u izvršavanju određenih zadataka, osobito u zaštiti ustavom utvrđenog društvenog uređenja, osobne sigurnosti građana i imovine, sprečavanju i otkrivanju krivičnih djela, održavanju javnog reda i mira i sl.; natjecatelji na određenim organiziranim javnim sportskim priredbama i organizatori tih priredbi. Članovi, pak, dobrovoljnih vatrogasnih društava osigurani su za slučaj invalidnosti i tjelesnog oštećenja nastalih u toku gašenja požara, spasavanja ljudi i imovine ugrožene požarom i drugim elementarnim nepogodama, uklanjanja posljedica nepogoda, te u toku odlaska na vježbe, za vrijeme vježbi i na povratku s vježbe, a i za vrijeme školovanja koje organizira vatrogasno društvo. I osobe koje su osuđene na vremenske kazne zatvora osigurane su za slučaj invalidnosti i tjelesnog oštećenja uzrokovanih nesrećom na poslu ili profesionalnom bolešću za vrijeme izdržavanja kazne.

Mirovinskim, dakle, i invalidskim osiguranjem u SR Hrvatskoj nisu obuhvaćeni jedino individualni poljoprivredni proizvođači. No, stavovi Desetog kongresa SKJ, Sedmog kongresa SKH i ustavne odredbe — na oživotvorenju kojih se upravo radi — obavezuju da se iznađu rješenja kojima bi se i tim radnim ljudima zagarantiralo pravo na taj oblik socijalne zaštite, a koji treba da ostvaruju na osnovi vlastitog rada i doprinosa — u skladu s načelima uzajamnosti i solidarnosti.

Visoki stupanj solidarnosti i uzajamnosti u mirovinskom i invalidskom osiguranju

Osnove za stjecanje prava što su ustanovljena mirovinskim i invalidskim osiguranjem jesu: invalidnost; neposredna opasnost od invalidnosti; tjelesno oštećenje; potrebna pomoć i njega druge osobe; starost; smrt.

Odnosi u mirovinskom i invalidskom osiguranju čvrsto su izgrađeni u skladu s načelom solidarnosti i uzajamnosti. Naime, radni ljudi za mirovinsko i invalidsko osiguranje sredstva osiguravaju uzajamno i solidarno, a prava što su tim osiguranjem ustanovljena oni i njihove obitelji koriste samo kada ostvare koju od spomenutih osnova za njihovo stjecanje. To istodobno znači da ostvarivanje socijalne sigurnosti na osnovi mirovinskog i invalidskog osiguranja uzajamno jamče svi osiguranici. Posebnost načela solidarnosti i uzajamnosti što se među svim osiguranicima ostvaruje u samoupravnim interesnim zajednicama mirovinskog i invalidskog osiguranja određuje i mogućnost da se to osiguranje stječe i koristi na području cijele Jugoslavije (nekada i izvan nje). A, zapravo, uzajamnost i solidarnost visokog stupnja u mirovinskom i invalidskom osiguranju najsnažnije dolaze do izražaja pri utvrđivanju pogodnijih uvjeta stjecanja prava određenih osiguranika (utvrđiva-

nje prava na osnovi invalidnosti ili smrti izazvanih nesrećom na poslu ili profesionalnom bolešću, određivanje prava osiguranicima— ženama, garantiranog minimalnog iznosa mirovine i dr.).

Naravno, to podrazumijeva i potrebu djelomičnog odstupanja od dosljedne primjene principa prema kojem prava mirovinskog i invalidskog osiguranja ovise o radnom doprinosu svakog osiguranika.

Od socijalnog osiguranja do samoupravno interesno organiziranog mirovinskog i invalidskog osiguranja

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju i Zakonom o invalidskom osiguranju utemeljene su 1971. g. u svim republikama i pokrajinama zajednice mirovinskog i invalidskog osiguranja. Odredbama spomenutih zakona naloženo je da se na razini republika i pokrajina one osnivaju kao samoupravne organizacije, a njima je ustanovljen i Savez zajednica mirovinskog i invalidskog osiguranja Jugoslavije. Tako su dotadašnji republički i pokrajinski zavodi za socijalno osiguranja konstituirani kao zajednice mirovinskog i invalidskog osiguranja.

1972. g. donesen je Zakon o osnovnim pravima u mirovinskom i invalidskom osigiranju kojim su odnosi u zajednicama dobili nedvosmisleno svoje samoupravno određenje. Snažni, pak, zamah samoupravljanju u tom području dat je u SR Hrvatskoj Zakonom o mirovinskom i invalidskom osiguranju, što se primjenjuje od 1973. g. Ustanovljeno je njime pravo osiguranika i korisnika mirovina da neposredno i putem organa koje sami biraju upravljaju zajednicom, a oblici — uz skupštinu kao najviši organ — stvarnog sudjelovanja osiguranika i korisnika mirovina u samoupravljanju mirovinskim i invalidskim osiguranjem određuju se statutima zajednica. A posljednje barijere u procesu prerastanja mirovinskog i invalidskog osiguranja kao djelatnosti za koju je nadležna država u djelatnost što je u nadležnosti osiguranika uklanja, dakako, Ustav SFRJ, te potom i Ustav SRH.

Na republičkoj su razini u SR Hrvatskoj osnovane dvije samoupravne interesne zajednice mirovinskog i invalidskog osiguranja: Zajednica mirovinskog i invalidskog osiguranja radnika Hrvatske i Zajednica samostalnih obrtnika, samostalnih ugostitelja i prijevoznika Hrvatske. Takva organiziranost omogućuje redovno osiguravanje potrebnih sredstava i dugoročnu materijalnu sigurnost u ostvarivanju prava koja su osiguranjem u zajednicama zagarantirana.

No, u težnji našega društva da se sve najvitalnije djelatnosti samoupravno interesno organiziraju na svim razinama — od OOUR i mjesne zajednice do republika i pokrajina, pa i federacije — nije po strani moglo ostati ni mirovinsko i invalidsko osiguranje. Tako je 1974. g. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom i invalidskom osiguranju u SRH određeno da »radi što neposrednijeg ostvarivanja svojih samoupravnih prava iz mirovinskog i invalidskog osiguranja, osiguranici i korisnici mirovina osnivaju osnovne samoupravne interesne zajednice mirovinskog i invalidskog osiguranja«, koje su sastavni dio odgovarajuće RSIZ mirovinskog i invalidskog osiguranja (čl. 138).

Samoupravna organiziranost i djelovanje u mirovinskom i invalidskom osiguranju radnika

Samoupravno interesno organiziranje mirovinskog i invalidskog osiguranja u SR Hrvatskoj — zasnovano na delegatskom principu

— uslijedilo je 1975. g. U mirovinskom i invalidskom osiguranju radnika, kojima su obavezno obuhvaćeni svi osiguranici osim samostalnih obrtnika, ugostitelja i prijevoznika, koji se obavezno osiguravaju u svojoj posebnoj zajednici, delegatski je tada konstituirano, na razini svake općine u Republici — kao što je i Zakonom određeno, 112 osnovnih samoupravnih interesnih zajednica, a na republičkoj razini delegatski je konstituirana Republička samoupravna interesna zajednica mirovinskog i invalidskog osiguranja radnika Hrvatske.

Najčvršća osnova samoupravljanja u OSIZ i RSIZ jest u zborovima osiguranika u samoupravnim organizacijama udruženog rada i zajednicama, te organizacijama umirovljenika. Osiguranici i umirovljenici raspravljaju i odlučuju na svojim zborovima o vlastitim pravima i obavezama iz mirovinskog i invalidskog osiguranja, a i o načinu njihova ostvarivanja. A bitni samoupravni činilac u sistemu samoupravnog interesnog organiziranja mirovinskog i invalidskog osiguranja jesu delegacije za SIZ mirovinskog i invalidskog osiguranja u organizacijama udruženog rada i radnim zajednicama i delegacije umirovljenika, što ih neposredno biraju radni ljudi i umirovljenici. Među ostalim, te se delegacije izjašnjavaju o prijedlogu statuta OSIZ i RSIZ, o načinu korištenja sredstava za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje invalida rada (s tim u vezi, s odgovarajućim organima u samoupravnim organizacijama surađuju u poduzimanju preventivnih mjera radi sprječavanja invalidnosti i u iznalaženju mogućnosti zapošljavanja invalida rada prema njihovoj preostaloj radnoj sposobnosti); zatim — delegacije prate i razmatraju korištenje sredstava za zadovoljavanje stambenih potreba umirovljenika i invalida rada; predlažu skupštinama OSIZ i RSIZ donošenje novih akata i njihovu izmjenu; biraju delegate u skupštine OSIZ. Dužnost je delegacija da osiguranike i korisnike mirovina redovito obavještavaju o svome radu, da pribavljaju njihovo mišljenje o svojoj aktivnosti i s njim u skladu da usmjeruju svo svoje djelovanje — odgovarajući za nj osiguranicima i korisnicima mirovina koji su ih delegirali.

U osnovnim samoupravnim interesnim zajednicama mirovinskog i invalidskog osiguranja radnika najviši je organ upravljanja skupština. Čine je delegati što ih delegiraju iz svojih redova delegacije, vodeći računa o potrebi ravnomjerne zastupljenosti svih struktura osiguranika i umirovljenika u općini. Prema odluci RSIZ o sastavu i načinu izbora i opoziva delegata za skupštine OSIZ mirovinskog i invalidskog osiguranja radnika i za Skupštinu Republičke zajednice, u samoupravnim organima SIZ treba ostvariti ovakvu strukturu: 66 posto delegata u tim organima valja da je iz privrede, 11 posto iz neprivrede, a korisnici mirovina treba da su zastupljeni sa 23 posto delegata. Odluka obavezuje i na odgovarajuću zastupljenost neposrednih proizvođača (uključujući i ravnomjernost izbora po pojedinim granama djelatnosti i grupacijama), te žena i omladine. U skupštine OSIZ delegiraju svoje delegate i općinska sindikalna vijeća (njih 3 do 9), pa svih delegata u tom organu ima od 15 do najviše 51.

Delegati u skupštinama osnovnih samoupravnih interesnih zajednica mirovinskog i invalidskog osiguranja radnika odlučuju o sredstvima za rješavanje stambenih potreba umirovljenika i invalida rada; o sredstvima kojima se osigurava poduzimanje mjera preventivnog onemogućavanja invalidnosti; o sredstvima za odmor i rekreaciju umirovljenika.

Zapravo, u skupštinama OSIZ prethodno se raspravlja, iznose mišljenja i utvrđuju stavovi o svim važnim predmetima odlučivanja u Skupštini RSIZ mirovinskog i invalidskog osiguranja radnika, što i jest osnovna pretpostavka djelatnosti delegatskog sistema u tom području. Delegati u Skupštini Zajednice

mogu zastupati samo stavove onih koji su ih delegirali, pa to znači da skupštine OSIZ stvarno odlučuju o svoj problematici mirovinskog i invalidskog osiguranja, naravno — onoj koja nije određena zakonom. Organiziraju još javne rasprave o svim važnim aktima, brinu se o ostvarivanju prava na profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje invalida rada u suradnji s OUR, sindikalnim organizacijama i dr., te o uspješnom preventivnom djelovanju radi sprečavanja invalidnosti; zatim — prate ostvarivanje svih prava osiguranika i pospješuju ga poduzimanjem odgovarajućih mjera; brinu se o redovitoj naplati prihoda na svom području (svoju obavezu uplate zanemaruju poneki poslodavci); donose svoj statut, program djelovanja, financijski plan, biraju delegate u Skupštinu Republičke samoupravne interesne zajednice mirovinskog i invalidskog osiguranja radnika i dr.

Skupštine OSIZ biraju svoje izvršne odbore, a za neposrednije bavljenje pojedinim područjima djelatnosti i druge potrebne organe (odbor za rješavanje stambenih potreba umirovljenika, odbor za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje invalida rada i dr.).

Skupština je najviši organ i u RSIZ mirovinskog i invalidskog osiguranja radnika Hrvatske. Čini je 167 delegata. Među njima je najmanje po jedan delegat iz svake OSIZ, tj. općine (OSIZ do 12.000 osiguranika delegira jednog delegata, a one brojnije još po jednog na svakih daljnjih 12.000 osiguranika) i 9 delegata Vijeće Saveza sindikata Hrvatske. Dakako i struktura delegata Skupštine RSIZ valja da je sačinjena u skladu sa spomenutom njezinom odlukom o sastavu i načinu izbora i opoziva delegata.

Kolegijalni izvršni organ Skupštine RSIZ mirovinskog i invalidskog osiguranja radnika jest Izvršeni odbor. Među sedamnaest članova, koliko ih je u tom organu, njih pet određuje Vijeće Saveza sindikata Hrvatske. Pripadaju mu sva prava i obaveze što su takvim kolegijalno-izvršnim organima u samoupravnom interesnom organiziranju zakonski određeni. Tako je, među ostalim, ovlašten da, u ime Skupštine, zaključuje samoupravne sporazume i ugovore s Radnom zajednicom Stručne službe RSIZ, ustanovljuje plan znanstveno-istraživačkog rada i odlučuje o sredstvima za njegovo ostvarenje, osniva komisije za imovinsko-pravna potraživanja, određuje sjedišta i područja rada stručnih organa vještačenja i invalidskih komisija i imenuje njihove članove, imenuje rukovodioce područnica i druge rukovodioce u Stručnoj službi za koje je to predviđeno samoupravnim sporazumom.

Djelotvornosti rada Skupštine RSIZ mirovinskog i invalidskog osiguranja radnika doprinose i drugi njezini organi (više odbora i komisija), koji se temeljitije bave pojedinim područjima djelovanja Zajednice, a zadatak im je da rade na izradi nacrta određenih akata, prijedloga mjera i odluka.

Samoupravna organiziranost i djelovanje u mirovinskom i invalidskom osiguranju samostalnih obrtnika, ugostitelja i prijevoznika

Osiguranici i u Samoupravnoj interesnoj zajednici mirovinskog i invalidskog osiguranja samostalnih obrtnika, ugostitelja i prijevoznika Hrvatske upravljaju mirovinskim i invalidskim osiguranjem neposredno putem svojih zborova, te putem delegacija i delegata skupština svojih osnovnih zajednica i delegata Skupštine RSIZ. U sastavu te RSIZ djeluje pet OSIZ — svaka od njih za više općina — sa sjedištem u Rijeci, Splitu, Osijeku, Karlovcu i Zagrebu (nadležnosti su im, rad i organizacija isti kao i u OSIZ mirovinskog i invalidskog osiguranja radnika).

Skupština Zajednice mirovinskog i invalidskog osiguranja samostalnih obrtnika, ugostitelja i prijevoznika Hrvatske, koja joj je najviši organ, broji 67 delegata, što su ih delegirale skupštine OSIZ (njezine nadležnosti jednake su nadležnosti Zajednice mirovinskog i invalidskog osiguranja radnika Hrvatske, a tako je i s njezinom organiziranošću i djelovanjem uopće).

Ustavom SRH određeno je da se i o mirovinskom i invalidskom osiguranju u Saboru ravnopravno raspravlja i odlučuje na razini odgovarajućeg vijeća i adekvatnog oblika samoupravnog interesnog organiziranja u toj oblasti što je od posebnog društvenog interesa. Naravno, toj društvenoj potrebi i obavezi valjalo je prilagoditi i postojeću formalno dvostruku organizaciju mirovinskog i invalidskog osiguranja u Republici. Zato je samoupravnim sporazumom dviju republičkih zajednica (RSIZ mirovinskog i invalidskog osiguranja radnika i RSIZ mirovinskog i invalidskog osiguranja samostalnih obrtnika, ugostitelja i prijevoznika) osnovana Skupština zajednica mirovinskog i invalidskog osiguranja Hrvatske. U njoj je 49 delegata: RSIZ mirovinskog i invalidskog osiguranja radnika delegirala je u zajedničku skupštinu 41 delegata, a RSIZ mirovinskog i invalidskog osiguranja samostalnih obrtnika, ugostitelja i prijevoznika svojih 8 delegata. Taj zajednički organ ima status ravnopravnog saborskog vijeća kada se u Saboru raspravlja i odlučuje o važnoj problematici mirovinskog i invalidskog osiguranja.

U mirovinu — sa stanom, ali . . .

Neophodno zadovoljavanje stambenih potreba umirovljenika i invalida rada nameće obavezu izdvajanja potrebnih sredstava, te uspješnu organiziranost i usmjerenost u njihovu korištenju. U tu se svrhu od ukupno isplaćenih mirovinskih i invalidskih primanja u SRH godišnje izdvaja 4 posto (1976. g. to je iznosilo 430 milijuna dinara). Tako prikupljena sredstva koriste se za gradnju domova umirovljenika i poboljšanje uvjeta stanovanja u postojećim domovima, za kupnju ili gradnju stanova umirovljenika i invalida rada, te za kreditiranje gradnje ili kupnje stanova i poboljšanje uvjeta u postojećim stambenim prostorima.

Samo sredstvima Zajednice mirovinskog i invalidskog osiguranja radnika izgrađeno je od 1971. do 1975. g. prostora za 880 postelja u domovima umirovljenika, 2.440 stanova i dodijeljeno 16.740 kredita za individualnu stambenu izgradnju i za poboljšanje uvjeta stanovanja, u što je ukupno utrošeno 1,283.150.000 dinara. Predviđeno je da će u ovom srednjoročnom razdoblju, od 1976. do 1980. g., ta Zajednica raspolagati sa 1,8 milijardi dinara za rješavanje stambenih potreba umirovljenika i invalida rada.

U rješavanju stambenih potreba umirovljenika i invalida rada u SRH osobito je važna uloga OSIZ. Praktički, osnovnim samoupravnim interesnim zajednicama mirovinskog i invalidskog osiguranja i osnovnim samoupravnim interesnim zajednicama mirovinskog i invalidskog osiguranja samostalnih obrtnika, ugostitelja i prijevoznika RSIZ određuju samo politiku korištenja tih sredstava, čime ih, zapravo, tek usmjeruju, a sve ostalo prepušteno je njima u nadležnost (u OSIZ djeluju posebni odbori za rješavanje stambenih potreba umirovljenika i invalida rada).

Budući da je malo OSIZ koje same raspolažu dostatnim sredstvima za podizanje domova umirovljenika, ti objekti što su standardu umirovljenika neophodni rezultat su, uglavnom, sporazumijevanja više osnovnih zajednica o izdvajanju i udruživanju sredstava za njihovu gradnju i o načinu korištenja izgrađenih kapaciteta. Svoja sredstva za stambene potrebe umirovljenika i invalida rada OSIZ mogu udruživati i s drugim samoupravnim interesnim zajednicama i organizacijama udruženog rada ako ocijene da im je to u interesu.

Uspješnost zajednica mirovinskog i invalidskog osiguranja, pogotovo osnovnih, u zadovoljavanju spomenutih stambenih potreba uvelike će ovisiti i o tome koliko će se zalagati za ostvarenje socijalno neophodnog političkog stava prema kojem bi svakom radnom čovjeku trebalo omogućiti da svoje stambene potrebe riješi makar do mirovine ili nedugo nakon toga (ako OUR svom radniku nije uspjela ni do mirovine pomoći da dođe do odgovarajućeg stana dužna je da tu obavezu prema radniku zadrži i nakon umirovljenja, dajući njegovu zahtjevu za dodjelu stana maksimalno prvenstvo). Oživotvorenjem tog političkog stava sredstva zajednica za stambene potrebe mogla bi se svrsishodnije koristiti u podizanju standarda naših umirovljenika.

RSIZ i OSIZ mirovinskog i invalidskog osiguranja u svom su se dosadašnjem djelovanju osobito zalagale na profesionalnoj rehabilitaciji, poduzimanju preventivnih mjera u sprječavanju invalidnosti i na zapošljavanju invalida rada, o čemu najbolje svjedoče postignuti rezultati (očekuje se, npr., da do kraja 1977. neće više u SRH biti nezaposlenih invalida rada, što i jeste jedan od glavnih zadataka osnovnih zajednica, OUR i odgovarajućih društvenih snaga). Uostalom, Zakon o međusobnim odnosima radnika u udruženom radu organizacijama udruženog rada određuje obavezu da radnika s preostalom radnom sposobnošću zadrže u radnom odnosu, što znači da ubuduće doista više ne bi trebalo biti nezaposlenih invalida rada (pravo na invalidsku mirovinu stječe samo radnik kod kojega nije utvrđena preostala radna sposobnost).

Izdvajanje i udruživanje sredstava

Samoupravnim sporazumom određeno je da doprinos za potrebe mirovinskog i invalidskog osiguranja radnika iznosi 12,5 posto od osobnih dohodaka, a organizacije udruženog rada da u tu svrhu izdvajaju 2 posto dohotka (a tim doprinosom osiguravaju se sredstva za pokriće rashoda koji nastaju zbog nesreća na poslu i profesionalnih bolesti osiguranika, za staž osiguranja koji se osiguranicima priznaje s povećanim trajanjem, te za usklađivanje mirovina). Kao što je već rečeno, izdatke mirovinskog i invalidskog osiguranja proizišle određivanjem povoljnijih kriterija za priznavanje mirovina pojedinim kategorijama osiguranika snose federacija (nosiocima »Partizanske spomenice 1941«, borcima NOR-a, sudionicima građanskog rata u Španjolskoj i NOP-a Grčke) i Republika (radnicima koji su radili na određenim zadacima u organima unutrašnjih poslova i pravosuđa, dio mirovina rudara u rudnicima uglja, za mirovine koje Izvršno vijeće Sabora SRH određuje građanima kao priznanje za osobite zasluge u javnom djelovanju, znanosti, kulturi, umjetnosti i dr.).

Tako su u 1976. g. ukupna sredstva RSIZ mirovinskog i invalidskog osiguranja radnika iznosila oko 13,5 milijardi dinara, s udjelom sredstava federacije od 15,54 posto i Republike od oko samo 1 posto.

Osiguranici RSIZ mirovinskog i invalidskog osiguranja samostalnih obrtnika, ugostitelja i prijevoznika međusobno su se sporazumijeli da za svoje mirovinsko i invalidsko osiguranje izdvajaju 16,5 posto od osnovice osiguranja, koju utvrđuje Skupština Zajednice.

Organizacija i rad stručnih službi zajednica

Obavljanje svih stručno-administrativnih i tehničko-organizacionih poslova RSIZ mirovinskog i invalidskog osiguranja radnika povjerila je posebnoj svojoj stručnoj službi. Ta je služba jedinstvena i organizirana tako da može osiguravati ostvarenje principa dvostepenosti u rješavanju o pravima iz miro-

vinskog i invalidskog osiguranja. Ima svoju direkciju, kojoj je sjedište u Zagrebu, i 15 podružnica — u Bjelovaru, Dubrovniku, Gospiću, Karlovcu, Koprivnici, Osijeku, Puli, Rijeci, Šibeniku, Slavonskom Brodu, Splitu, Sisku, Varaždinu, Zadru i u Zagrebu.

U toj se stručnoj službi obavljaju svi poslovi i RSIZ i OSIZ. Zbog toga osnovne zajednice nemaju čak ni profesionalne tajnike (oni su radnici Stručne službe i posebno za taj svoj »tajnički posao« ne dobivaju naknadu, jer ga obavljaju uz svoje redovne zadatke).

U podružnicama se vodi cjelokupan prvostepeni postupak radi ostvarivanja prava iz mirovinskog i invalidskog osiguranja i svi poslovi za potrebe samoupravnih organa OSIZ na njihovu području. U Direkciji Stručne službe organiziran je drugostepeni postupak u rješavanju o pravima osiguranika i prvostepeni postupak u ostvarivanju prava osoba osiguranih na osnovi međunarodnih ugovora i konvencija, zatim — u njoj se obavljaju poslovi za potrebe organa samoupravljanja Zajednice, analitičko-planski poslovi i oni što su u vezi sa znanstveno-istraživačkim radom, instruktaže i revizije u Službi za priznanje i ostvarivanje prava iz mirovinskog i invalidskog osiguranja i u materijalno-financijskom poslovanju, poslovi centralne matične evidencije, automatske obrade podataka i tiskanja uputnica za isplatu mirovina (intenzivno se već radi i na prikupljanju i sređivanju potrebnih podataka u centralnoj matičnoj evidenciji, da bi Direkcija mogla preuzeti kompletnu isplatu mirovina, što će taj posao učiniti pravovremenijim i racionalnijim).

Skupština RSIZ imenuje rukovodioca Stručne službe Zajednice, a Izvršni odbor njegove pomoćnike, rukovodioce podružnica i članove organa vještačenja-invalidskih komisija.

Republička samoupravna interesna zajednica mirovinskog i invalidskog osiguranja samostalnih obrtnika, ugostitelja i prijevoznika ima Službu za ostvarenje osiguranja. Sjedište joj je u Zagrebu, a obavlja sve poslove i za Zajednicu i za OSIZ, a i za Samoupravnu interesnu zajednicu zdravstvenog osiguranja samostalnih obrtnika, ugostitelja i prijevoznika i zdravstva Hrvatske.

Služba za ostvarenje i osiguranja donosi prvostepena rješenja o pravima iz mirovinskog i invalidskog osiguranja. U RSIZ osigurana je dvostepenost u rješavanju predmeta iz mirovinskog i invalidskog osiguranja (drugostepena rješenja donosi odbor Skupštine).

U sistemu samoupravnog interesnog organiziranja mirovinskog i invalidskog osiguranja, zasnovanog i odjelotvorenog na delegatskom principu, posebnu pažnju valja posvetiti obaviještenosti delegata, delegacija i svih osiguranika, s čim je u vezi i mogućnost, potreba i obaveza uspješnog ostvarivanja funkcije svestrane kontrole u toj društveno izuzetno značajnoj oblasti.

11 SAMOUPRAVNO INTERESNO ORGANIZIRANJE MIROVINSKOG I INVALIDSKOG OSIGURANJA

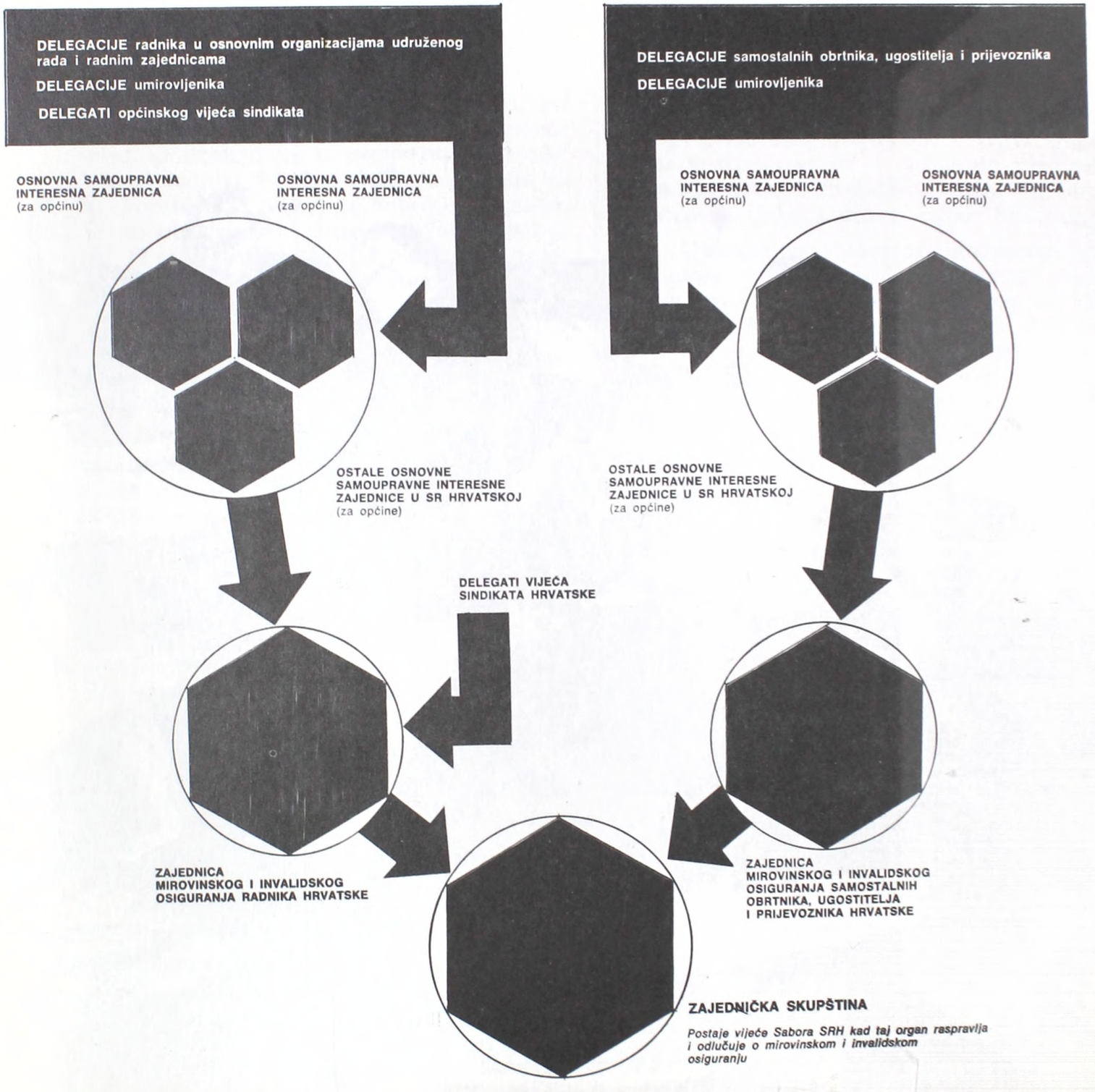

ANTE MATUTINOVIĆ

12 *Samoupravne interesne zajednice socijalne zaštite*

Socijalni je rad humanitarna javna djelatnost kojom određene službe, u ime društva, pružaju potrebnu pomoć pojedincima ili grupama građana i time doprinose ostvarenju socijalne politike društva. U osnovnim organizacijama udruženog rada, mjesnim zajednicama i na razini svih društveno-političkih zajednica organiziranim i planskim socijalnim radom neprestano se poduzimaju odgovarajuće mjere i akcije koje su potaknute neprekidnom društvenom brigom o čovjeku, a usmjerene na stvaranje uvjeta za materijalnu i socijalnu sigurnost svih građana.

Interes je i obaveza naše društvene zajednice da svojim članovima, kada su u stanju socijalno-zaštitne potrebe, pruža određenu pomoć, a što je osnovni princip ustavno koncipiranog socijalnog rada. A u neposrednom ostvarivanju socijalne zaštite društveno su oživotvoreni još i ovi principi: »pomoć do samopomoći«, jedinstvo prava i obaveza korisnika socijalne zaštite, usklađivanje interesa korisnika socijalne zaštite s interesima i normama našega društva i dr.

Naravno, svojom pomoći društvo ne pasivizira njena korisnika, već ga osposobljava da se, u granicama vlastitih preostalih mogućnosti, društveno-ekonomski aktivira i uključi u normalan život i rad.

Uspješnost mjera i akcija i rad socijalne zaštite uopće neprestano su ovisni o aktivnosti svih društvenih djelatnosti u određenoj društveno-političkoj zajednici. Naime, socijalna je zaštita najkonkretniji odraz društvenih problema što su posljedica neostvarene socijalne sigurnosti i nezadovoljavajuće uključenosti u pozitivnu društvenu sredinu određenih osoba, a na čemu su — kao svojem osnovnom društvenom zadatku — angažirane djelatnosti odgoja i obrazovanja, šire društvene brige o djeci i obitelji, zdravstvene zaštite, invalidskog i mirovinskog osiguranja, zapošljavanja . . . Odgovarajućim oblicima socijalne zaštite društvo pomaže upravo takvim osobama.

U uvjetima institucionaliziranosti i programsko-organizacione jedinstvenosti djelovanja nosilaca socijalno-zaštitnih aktivnosti, utvrđeni standardi najčešće su i nepremostiva zapreka u ostvarivanju pojedinih prava koja čine socijalnu sigurnost građanina i zapreka u prevladavanju socijalnih nejednakosti koje su posljedica socijalnog i kulturnog nasljeđa.

To ukazuje na potrebu da se organizirani oblici socijalnog rada uspostavljaju i socijalno-zaštitne mjere ostvaruju u svim sredinama — gdje god ljudi i građani žive i rade i ostvaruju svoja socijalna prava. Zato je organizirani socijalni rad, kao djelatnost od posebnog društvenog interesa, uspostavljen danas u gotovo svim oblicima organiziranja udruženog rada: u organizacijama udruženog rada proizvodne djelatnosti, samoupravnim interesnim zajednicama zapošljavanja, invalidskog i mirovinskog osiguranja, zdravstvenog osiguranja, stanovanja, u zdravstvenim i socijalnim ustanovama, osnovnim školama, pravosudnim organima i ustanovama, službama unutrašnjih poslova, humanitarnim društvenim organizacijama i dr. A sada se valja više založiti na tome da ti mnogobrojni organizirani nosioci socijalno-zaštitnih funkcija okupe dovoljno stručnog kadra, sposobnog da organizira i ostvaruje utvrđene programe socijalne aktivnosti u pojedinim sredinama, jer njegova je nedovoljnost sada očita.

Socijalno-zaštitne potrebe radnih ljudi i građana, neprilagođena ponašanja pojedinaca i izrazitije socijalno-patološke pojave u svome ustanovljivanju i rješavanju najčešće iziskuju svestran (aktivno uključivanje više disciplina) pristup. Npr., u ostvarivanju socijalne politike poduzimanja organiziranih socijalno-zaštitnih mjera radi obuhvaćanja određenim oblicima sposobljavanja što više djece, omladine i odraslih osoba neprilagođenog i delikventnog ponašanja i uključivanja u normalni život i rad što više invalidnih osoba djelovanje je — makar i uspješno — postojećih institucionaliziranih oblika (specijalne škole i ustanove) nedovoljno. Rješenja su, dakako, u organiziranju diferenciranog odgoja i obrazovanja u redovnim školama, te u radnom osposobljavanju u proizvodnim organizacijama udruženog rada za rad na radnim mjestima na kojima invalidne osobe doista i mogu raditi, proizvoditi i ostvarivati dohodak. Oživotvorenje takve orijentacije moguće je samo na osnovi programa i akcija što će ih svi stručni nosioci funkcija socijalne zaštite i samoupravni nosioci društvenih sredstava zajednički ostvarivati.

Razine zadovoljavanja socijalno-zaštitnih potreba

Radni su ljudi i građani izuzetno zainteresirani za zadovoljavanje određenih osobnih i zajedničkih potreba u socijalnoj zaštiti. A da bi ih mogli zadovoljavati organizirano udružuju se, sami i s radnim ljudima u organizacijama udruženog rada u djelatnosti socijalne zaštite, u samoupravne interesne zajednice socijalne zaštite. Udruženi u skladu s načelima solidarnosti i uzajamnosti, sudionici udruživanja u tim SIZ utvrđuju osobne i zajedničke potrebe i druge interese u oblasti socijalne zaštite, usklađuju vlastite potrebe i interese i, na toj osnovi, udružuju sredstva za njihovo zadovoljavanje (zajedničke su potrebe u socijalnoj zaštiti one socijalno-zaštitne potrebe koje radni ljudi i građani utvrđuju na osnovi najšire društvene solidarnosti radi ostvarivanja posebnog društvenog interesa, te socijalno-zaštitne potrebe koje radni ljudi i građani određuju na osnovi solidarnosti i uzajamnosti, a čije zadovoljavanje doprinosi unapređivanju njihovih radnih i životnih uvjeta).

Radni ljudi i građani osnivaju u SR Hrvatskoj osnovne samoupravne interesne zajednice socijalne zaštite, općinske i samoupravnu interesnu zajednicu na razini Republike. U tom cjelovitom sistemu samoupravnog interesnog organiziranja socijalne zaštite zakonski je određena obaveza osnivanja općinskih SIZ, koje se potom obevezno udružuju u Republičku samoupravnu interesnu zajednicu socijalne zaštite, a omogućeno im je i to da se udružuju na razini dviju ili više općina i na razini zajednica općina.

Radi izvršavanja pojedinih funkcija i zadataka, te ostvarivanja konkretnih programa socijalne zaštite, uz pojedine ustanove — nosioce socijalno-zaštitnog djelovanja za jednu mjesnu zajednicu ili za više njih, te za druge svoje odgovarajuće životno-radne sredine, radni ljudi i građani osnivaju OSIZ socijalne zaštite. U njima, na načelu solidarnosti i uzajamnosti, neposrednom slobodnom razmjenom rada oni ostvaruju zadovoljavanje pojedinih svojih socijalno-zaštitnih potreba. Na obaveznoj općinskoj razini samoupravnog interesnog organiziranja radni ljudi i građani svoje osobne i zajedničke potrebe i interese u socijalnoj zaštiti, solidarno i uzajamno, zadovoljavaju najpotpunije, dok je Republička samoupravna interesna zajednica socijalne zaštite oblik ostvarivanja solidarnosti u zadovoljavanju općih društvenih i osobnih zajedničkih potreba i interesa u socijalnoj zaštiti udruživanjem sredstava kojim se osigurava njihova standardna razina na području Republike.

Od delegacija do skupština i njihovih vijeća

Najviši organ na svim razinama samoupupravnog interesnog organiziranja u socijalnoj zaštiti (OSIZ, SIZ, USIZ, RSIZ) jest skupština. Ako su sudionici udruživanja u određenoj zajednici samo radni ljudi i građani u samoupravnim organizacijama i zajednicama, njenu skupštinu činit će samo vijeće korisnika usluga. Skupština SIZ socijalne zaštite ima dva vijeća (korisnika usluga i davalaca usluga), sasvim ravnopravna, ako su s radnim ljudima i građanima u zajednici udruženi radni ljudi organizacija udruženog rada i radnih zajednica u djelatnosti socijalne zaštite.

U osnovnim samoupravnim organizacijama i zajednicama, te humanitarnim društvenim organizacijama radni ljudi i građani osnivaju svoje delegacije radi neposrednog ostvarivanja vlastitih prava, dužnosti i odgovornosti, te radi organiziranog sudjelovanja u obavljanju funkcija samoupravne interesne zajednice socijalne zaštite. Te se delegacije osnivaju kao posebne (samo za SIZ socijalne zaštite) ili kao zajedničke (za SIZ više srodnih djelatnosti) ili kao opće (za sve SIZ). Funkciju, pak, delegacije za SIZ socijalne zaštite radni ljudi u djelatnosti socijalne zaštite, tj. davaoci usluga povjeravaju radničkom savjetu (ili drugom odgovarajućem organu) svoje OUR.

Skupštinu OSIZ socijalne zaštite čine delegati koje delegira delegacija (ili više njih) za SIZ iz svoga sastava. Jednako se tako bira i dio delegatskog sastava skupština općinskih SIZ socijalne zaštite, a preostali dio delegata delegiraju, iz svoga sastava, skupštine OSIZ. Samoupravnim sporazumom o udruživanju općinskih SIZ u Republičku samoupravnu interesnu zajednicu socijalne zaštite određeno je da se delegiranje delegata u njenu skupštinu vrši prema područjima zajednica općina — u skladu s principom delegiranja po jednog delegata na približno jednako korisnika i davalaca usluga. Tako je u taj organ izabrano 80 delegata (56 ih je u Vijeću korisnika socijalne zaštite i 24 u Vijeću davalaca usluga). No, ne radi se tu samo o delegatima skupština SIZ i USIZ, jer je Zakonom o socijalnoj zaštiti (čl. 70) određeno da sastav tog organa čine i delegati što ih delegira delegacija Republičke konferencije za rehabilitaciju i socijalnu zaštitu invalidnih osoba i delegacija, Republičkog odbora Crvenog križa Hrvatske (Samoupravnim je sporazumom uređeno da te dvije delegacije delegiraju u Skupštinu RSIZ po jednoga svog delegata).

Principi slobodne razmjene rada u socijalnoj zaštiti

Slobodna razmjena rada u socijalnoj zaštiti osnova je uspostavljanja odgovarajućih društveno-ekonomskih odnosa izmedu organizacija udruženog rada djelatnosti socijalne zaštite i radnih ljudi i građana koji zadovoljavaju svoje socijalno-zaštitne potrebe, tj. koriste njihove usluge.

»Radni ljudi u organizacijama udruženog rada iz djelatnosti socijalne zaštite pružaju socijalnu zaštitu građanima u stanju socijalno-zaštitne potrebe na temelju društvene solidarnosti, ostvarujući posebni društveni interes, a slobodnom razmjenom rada s radnim ljudima u organizacijama udruženog rada i drugim samoupravnim organizacijama i zajednicama zadovoljavaju njihove osobne i zajedničke potrebe i interese« (Zakon o socijalnoj zaštiti, čl. 45, stav 2). Ostvarivanje slobodne razmjene rada preciznije utvrđuju i opširnije razrađuju samoupravni sporazumi o osnivanju SIZ, statuti i samoupravni sporazumi o programima i kriterijima za slobodnu razmjenu rada.

U statutima općinskih SIZ socijalne zaštite slobodna razmjena rada definirana je, u pravilu, ovako: društveno-ekonomski odnosi radnih ljudi i građana koji zadovoljavaju svoje socijalno-zaštitne potrebe u socijalnoj zaštiti i radnih ljudi organizacija udruženog rada djelatnosti socijalne zaštite zasnivaju se na načelu slobodne razmjene rada, kojom radnici djelatnosti socijalne zaštite stječu svoj dohodak i ostvaruju društveno-ekonomski položaj jednak društveno-ekonomskom položaju radnika u ostalim djelatnostima.

Program rada, na osnovi kojeg se slobodna razmjena rada i ostvaruje, radni ljudi i građani ravnopravno utvrđuju s radnicima organizacija udruženog rada djelatnosti socijalne zaštite, što podrazumijeva i ravnopravne odnose u procesu ostvarivanja tog programa, tj. razmjene rada.

Za primijenjene oblike socijalne zaštite, za obavljene socijalno-zaštitne usluge radnicima organizacija (ustanova) socijalne zaštite pripadaju naknade, koje se utvrđuju cijenom njihovih usluga. Samoupravni sporazum o udruživanju u Republičku samoupravnu interesnu zajednicu odredio je da način formiranja cijena usluga ustanova socijalne zaštite propisuje Skupština RSIZ, a visina cijena tih usluga da se utvrđuje samoupravnim sporazumima o cijenama usluga organizacija udruženog rada djelatnosti socijalne zaštite, koji se zaključuju na razini općinske SIZ, USIZ i RSIZ (ovisno o tome za čije područje radnici OUR djelatnosti socijalne zaštite u cjelini ili pretežno pružaju usluge na zadovoljavanju socijalno-zaštitnih potreba).

Statutima općinskih SIZ socijalne zaštite predviđeno je da se sredstva za ostvarivanje programa rada organizacija socijalne zaštite (putem cijena usluga, na principu slobodne razmjene rada) osiguravaju u iznosu dostatnom za podmirenje materijalnih troškova, amortizacije osnovnih sredstava, ugovornih obaveza, zadovoljavanje općih društvenih i zajedničkih potreba i za osobnu i zajedničku potrošnju radnika.

Osiguravanje sredstava za proširenje materijalne osnove rada

Zakonom o socijalnoj zaštiti investiranje u izgradnju, adaptaciju i održavanje objekata za zadovoljavanje standardne razine potreba u socijalnoj zaštiti ustanovljeno je kao jedna od zajedničkih potreba, a sudjelovanje u izgradnji, adaptaciji i održavanju objekata socijalne zaštite kao jedna od opće društvenih potreba, koja se ostvaruje na razini Republike. Ta sredstva za proširenje materijalne osnove

rada osiguravaju se samoupravnim sporazumima o njihovu udruživanju, dok sredstva što se udružuju radi sudjelovanja Republike osiguravaju se u republičkom budžetu.

Općinske su SIZ socijalne zaštite svojim statutima predvidjele da se sredstva za proširenje materijalne osnove rada postojećih OUR socijalne zaštite i sredstva za investiranje u nove objekte socijalne zaštite osiguravaju na osnovi zajednički prihvaćenih programa razvoja te djelatnosti u SIZ.

Pravo je i obaveza radnih ljudi i građana da u samoupravnim interesnim zajednicama izrađuju i donose programe i planove razvoja socijalne zaštite. RSIZ donosi dugoročne, srednjoročne i godišnje planove u skladu s dogovorenom općom politikom razvoja socijalne zaštite u Republici i ciljevima koje treba postići, planovima SIZ i planovima društveno-ekonomskog razvoja SR Hrvatske. SIZ socijalne zaštite u općinama u svojim planovima obuhvaćaju socijalno-zaštitne potrebe radnih ljudi i građana, politiku zadovoljavanja socijalno-zaštitnih potreba radnih ljudi i građana, mjere i akcije u vezi sa zadovoljavanjem socijalno-zaštitnih potreba radnih ljudi i građana, korisnike socijalne zaštite, oblike i opseg zaštite, opseg i strukturu sredstava za ostvarenje predviđenih socijalno-zaštitnih potreba i interesa, program izgradnje i modernizacije kapaciteta ustanova socijalne zaštite i dr.

• Pored stalne novčane pomoći, koja je prije bila jedini oblik socijalne zaštite ustanovljen kao pravo korisnika, Zakonom o socijalnoj zaštiti iz 1974. g. broj je tih oblika što su utvrđeni kao pravo korisnika socijalne zaštite proširen: pravo samohrane nezaposlene majke na stalnu novčanu pomoć za vrijeme trudnoće i porođaja, novčanu pomoć za opremu novorođenog djeteta i pravo na poseban dodatak, za nemoćne osobe pravo na stalnu novčanu pomoć za njegu druge osobe, tj. pravo na organiziranu pomoć i njegu i pravo na korištenje svih usluga socijalnog rada.

Propisano je da se i drugi oblici socijalne zaštite (oni što su određeni zakonom i samoupravnim sporazumima) mogu utvrditi kao prava, pa je tako u samoupravnim sporazumima o osnivanju SIZ socijalne zaštite na općinskoj razini ustanovljeno pravo korisnika na profesionalnu rehabilitaciju i pravo na resocijalizaciju i dr.

Treba podržati i dalje poticati nastojanja da se samoupravnim sporazumima i statutima SIZ utvrđuju pojedini oblici socijalne zaštite i da se tim aktima reguliraju prava korisnika na njihovo ostvarivanje.

Udruživanje sredstava za ostvarivanje programa potreba

Za financiranje općih društvenih potreba socijalne zaštite sredstava se osiguravaju u budžetima društveno-političkih zajednica. A radi ostvarivanja programa osobnih i zajedničkih potreba i interesa u socijalnoj zaštiti radni ljudi udružuju sredstva: doprinosom iz osobnog dohotka radnika; doprinosom iz osobnog dohotka od samostalnog obavljanja poljoprivredne djelatnosti; doprinosom iz osobnog dohotka od samostalnog obavljanja privrednih djelatnosti; doprinosom iz osobnog dohotka od samostalnog obavljanja neprivrednih djelatnosti.

Visinu doprinosa iz osobnih dohodaka radni ljudi u samoupravnim organizacijama i zajednicama utvrđuju samoupravnim sporazumom o udruživanju sredstava (kojim se podrazumijeva zadovoljavanja određene razine zajedničkih potreba), a u skladu s usvojenom ekonomskom politikom, te planom i programom mjera socijalne zaštite.

Stope doprinosa kojim je zadovoljavanje zajedničkih potreba obavezno osigurati makar u planiranom opsegu, ustanovljuju se, u pravilu, za svo srednjoročno plansko razdoblje (izmjena tako određene stope doprinosa oba-

vezna je ako se njom ne može osigurati zadovoljavanje zajedničkih potreba na prethodno utvrđenoj razini, o čemu odluku — ne postigne li se, s tim u vezi, odgovarajući sporazum — može donijeti i općinska skupština, ocijeni li takvu mjeru društveno opravdanom).

Općinskim SIZ čija su sredstva za zadovoljavanje standardne razine potreba socijalne zaštite nedovoljna, osiguravaju se u tu svrhu sredstava solidarnosti (o standardnom opsegu potreba socijalne zaštite odlučuju Sabor — na prijedlog RSIZ socijalne zaštite). Ta sredstva solidarnosti samoupravnoj interesnoj zajednici socijalne zaštite osiguravaju se putem RSIZ.

Sredstva za obavljanje djelatnosti koje su zakonom ili na osnovi njega (npr., odlukom općinske skupštine) utvrđene kao opće društvene potrebe dužna je osigurati društveno-politička zajednica koja je obavljanje te djelatnosti povjerila SIZ socijalne zaštite (putem, npr., RSIZ socijalne zaštite financiraju se opće društvene potrebe na razini Republike, a sredstva za to osiguravaju se iz republičkog budžeta).

Radi ostvarivanja određenih zadataka u zadovoljavanju osobnih i zajedničkih potreba, SIZ socijalne zaštite dio vlastitih sredstava za osiguravanje zajedničkih potreba mogu — na osnovi odgovarajućeg samoupravnog sporazuma — udružiti u Republičku samoupravnu interesnu zajednicu, a svoja sredstva one mogu udruživati i sa sredstvima drugih SIZ, te samoupravnih organizacija i zajednica i društveno-političkih zajednica.

Uspješnost socijalne zaštite uvelike je ovisna o uspješnosti drugih djelatnosti

Uzroci socijalnih problema i pojava najčešće su višestruki, pa i samo zadovoljavanje socijalno-zaštitnih potreba radnih ljudi i građana iziskuje raznovrsnu i timsku uslugu davalaca usluga u više djelatnosti. U preventivnom suzbijanju socijalnih problema i asocijalnih pojava društvena zajednica treba da organizirano djeluje putem svih činilaca koji rade na socijalnom području (u najširem smislu) i nosioci su ostvarivanja određenih socijalno-političkih mjera: djelovanjem odgoja i obrazovanja, zdravstvene zaštite, društvene brige o djeci i obitelji, ostvarenjem politike zapošljavanja i zaposlenosti, stambene politike, invalidskog i mirovinskog osiguranja i dr. Zato bi i planove i programe razvoja socijalne zaštite i zadovoljavanja socijalno-zaštitnih potreba trebalo izrađivati, raspravljati i utvrđivati kao sastavni dio cjelovitog planiranja i programiranja razvoja svih spomenutih djelatnosti. Stupanj zadovoljenosti socijalno-zaštitnih potreba nije ovisan samo o razvijenosti socijalne zaštite i njene materijalne, kadrovske i organizacione osnove. Još više ovisan je on i o tome koliko je radni čovjek i građanin ostvario svoju socijalnu sigurnost i dovoljnu uključenost u pozitivnu društvenu sredinu koristeći svoja socijalna prava u drugim samoupravnim interesnim zajednicama u kojima je, na principima solidarnosti, uzajamnosti i socijalističkog humanizma, također udružio dio vlastitog dohotka.

• Djelotvornim sistemom socijalne zaštite i socijalnog rada zadovoljavanje socijalno-zaštitnih potreba čovjeku treba omogućiti tamo gdje on živi i radi. Osobiti zadaci s time se u vezi nameću na području mjesnih zajednica. Prvenstveno u tim sredinama valja se uspješno samoupravno organizirati za ostvarenje socijalne politike i ostvarenju neophodnih socijalno-političkih mjera. Osnovna samoupravna interesna zajednica nesumnjivo jest odgovarajući oblik samoupravnog organiziranja, ali bi bilo neophodno da su u njima s radnim ljudima i građanima mjesne zajednice udruženi i radni ljudi svih organizacija koje svojim djelovanjem zadovoljavaju potrebe korisnika usluga (OUR socijalne zaštite, odgoja

i obrazovanja, društvene brige o djeci, zdravstva, sportske i druge društvene organizacije, trgovina i snabdijevanja i sl.).

Centri za socijalni rad kao stručne službe

Za razliku od SIZ ostalih društvenih djelatnosti, koje »opslužuju« stručne službe, stručno-administrativne i tehničko-organizacione poslove za SIZ socijalne zaštite obavljaju centri za socijalni rad, koji su njihove izvršne službe. Međutim, Zakonom o socijalnoj zaštiti određeno je da to nije jedini zadatak centara za socijalni rad, već da oni rade i na konkretnom ostvarivanju socijalne zaštite, tj. da pružaju neposredne usluge za zadovoljavanje socijalno-zaštitnih potreba radnih ljudi i građana.

Tajnik kao inokosni poslovni organ SIZ istodobno je rukovodilac centra za socijalni rad.

Premda je takvo organizaciono-kadrovsko rješenje krajnje ekonomično, a pogodno je i zbog toga što pospješuje zalaganje kadrova na više poslova i omogućuje najneposrednije svestrano djelovanje na ostvarenje politike i dr., nisu izostale ni očite negativne posljedice. Naime, ono je uzrokovalo nedovoljnu osposobljenost i specijaliziranost stručnog kadra, a što je na određenim poslovima SIZ neophodno. Tamo gdje politički stav da se ne dozvoli naglo povećavanje skupog profesionalnog aparata stručnih službi u SIZ, inače pozitivan, opravdan i neophodan, nije selektivno primenjivan zakočio je i najnužnije kadrovsko ekipiranje, što SIZ socijalne zaštite onemogućuje u redovnom radu.

Uspješna stručna služba doista je jedna od bitnih pretpostavki za normalno djelovanje i izvršavanje poslova i zadataka samoupravnih interesnih zajednica socijalne zaštite, pri čemu je najvažnije okupiti dovoljno stručnog kadra. Tu neophodnu svoju potrebu SIZ što su organizirane u manjim općinama mogu ostvariti samo u suradnji s više drugih SIZ — organiziranjem zajedničkog centra za socijalni rad. A pri tom moguća su različita rješenja: da se obavljanje svih poslova objedini u zajedničkom centru, ili da se određenim centrima u većim i razvijenijim općinama povjeri obavljanje samo dijela poslova (npr., izrada analiza, programa i planova razvoja, organiziranje i ostvarivanje pojedinih oblika i mjera socijalne zaštite putem specijaliziranih institucija — pojedine mjere i oblici resocijalizacije i rehabilitacije i sl.). Naravno, treba pri tome onemogućiti eventualne pokušaje da se u tim zajedničkim stručnim službama centralizira i neposredna realizacija socijalno-zaštitnih mjera. Bez obzira na to na kojoj se osnovi organizira centar za socijalni rad, koji stručno-administrativno i organizaciono-kadrovski opslužuje SIZ, socijalno-zaštitne mjere ostvaruju se, kad god je to objektivno moguće, tamo gdje čovjek živi i radi (osim smještaja u socijalne i druge ustanove, smještaja u druge obitelji i sl.). Socijalnim, dakle, radnicima koji obavljaju poslove tzv. općeg socijalnog rada mjesto djelovanja mora i dalje biti svaka općina ili mjesna zajednica, a važno je i to da se i evidencija i dokumentacija u zajedničkim centrima vode posebno za svaku općinu, a u tom sklopu i za svaku njihovu mjesnu zajednicu.

12 SAMOUPRAVNO INTERESNO ORGANIZIRANJE SOCIJALNE ZAŠTITE

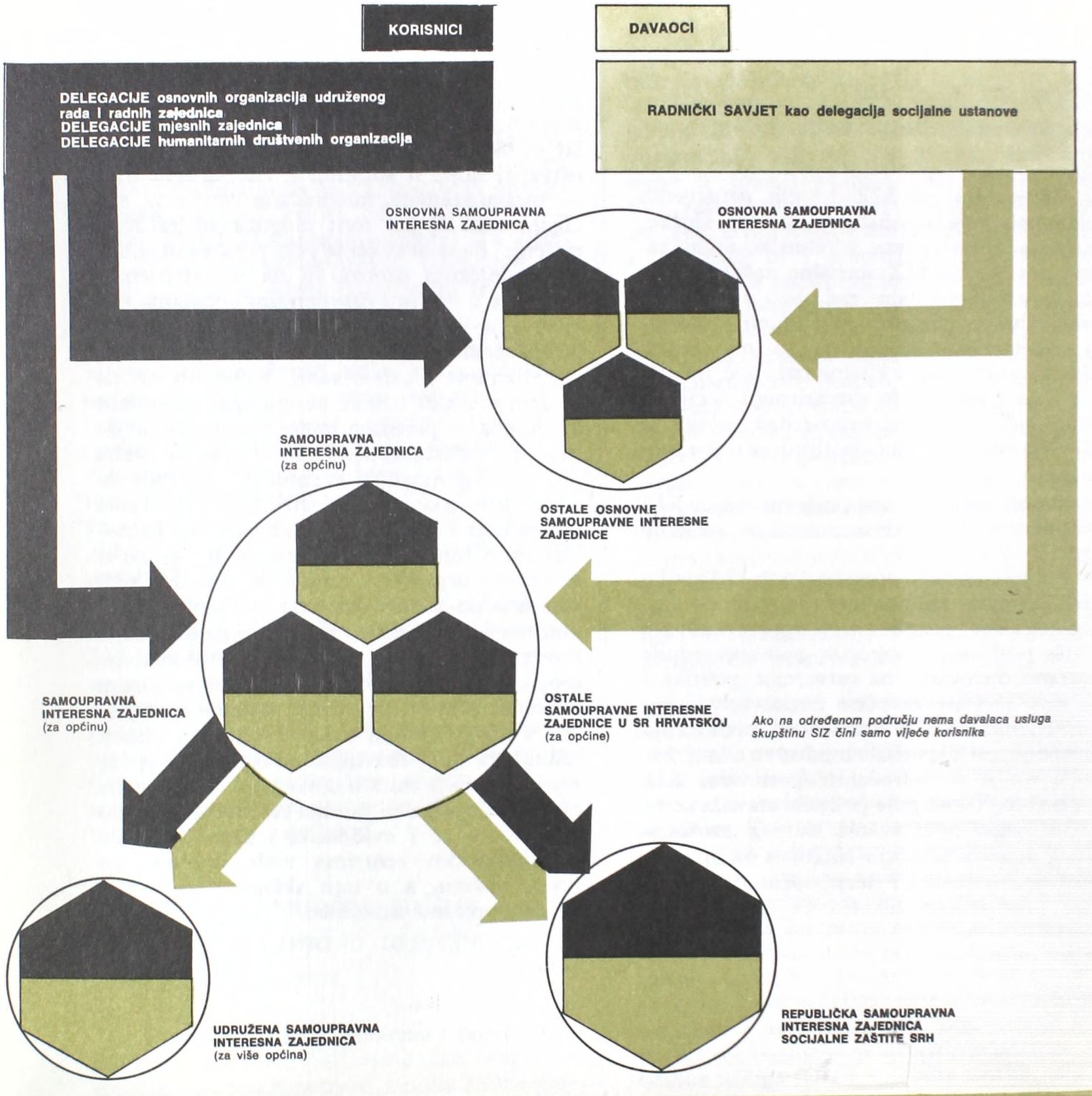

Ako na određenom području nema davalaca usluga skupštinu SIZ čini samo vijeće korisnika

ŽIVKO MARAVIĆ

⓭ *Samoupravne interesne zajednice zapošljavanja*

Zapošljavanje je u SR Hrvatskoj samoupravno interesno organizirano ovako: na razini su općina osnovane samoupravne interesne zajednice zapošljavanja, udružene samoupravne interesne zajednice zapošljavanja osnivaju se udruživanjem dviju ili više susjednih (područno povezanih) općinskih SIZ, a radi razrješavanja problematike zapošljavanja za koje je zainteresirana sva SR Hrvatska osnovana je Republička samoupravna interesna zajednica zapošljavanja. Proces tog samoupravnog interesnog organiziranja u zapošljavanju formalno je završen na općinskoj (osnovano je 112 SIZ, dakle — u svakoj općini Republike) i republičkoj razini, dok u međusobnom udruživanju SIZ zapošljavanja (dosad je u SRH osnovano 19 USIZ) nadalje ostaje otvoren. Na svim se tim spomenutim područnim razinama samoupravne interesne zajednice zapošljavanja, zapravo, obavezno udružuju, što je uvjetovano višestukim potrebama djelatnosti kojom se bave.

• Problemi zaposlenosti i zapošljavanja najočitiji su upravo u općini, pa se u toj društveno-političkoj zajednici ponajviše moraju i razrješavati. Uz samoupravne organizacije i zajednice, ona je najodgovornija za stalno proširenje materijalne osnove udruženog rada, a čime se stvaraju i uvjeti za stalni rast zaposlenosti i radno angažiranje stanovništva uopće. Korisnici odredenih prava koja se ostvaruju putem općinskih SIZ zapošljavanja i usluga tih SIZ nisu samo njihovi osnivači, već i drugi činioci (učenici, omladina i nezaposleni radnici bez radnog staža, poljoprivrednici . . .), pa je i to uvelike određivalo samoupravno interesno organiziranje zapošljavanja na područnom principu.

• Kao i u drugim djelatnostima, i u zapošljavanju se nametnula potreba neposrednijeg utjecaja radnika na politiku i razvoj, što je trebalo osigurati i najprikladnijim oblikom organiziranja i najadekvatnijom sadržinom društvenog djelovanja.

• Budući da se, zbog razlika u stupnju privrednog razvoja općina, udruživanjem sredstava samo na toj razini ne bi mogla osigurati djelatnost SIZ niti bi se privremeno nezaposlenim radnicima mogla osigurati sva prava, samoupravne interesne zajednice zapošljavanja obavezne su da se udružuju na svome

užem i širem području. Tako se — zasnovano na zajedničkom interesu i u skladu s principom uzajamnosti i solidarnosti, te uz racionalnu organizaciju zajedničke stručne službe — putem USIZ pouzdanije omogućuje izvršavanje zadataka pojedinih SIZ, pogotovo ostvarivanje dogovorenih prava radnika za privremene nezaposlenosti.

• Spomenuta obaveza udruživanja SIZ zapošljavanja određena je Zakonom o zapošljavanju SRH, a radi njihove društvene važnosti, te socijalnih i političkih posljedica što ih uzrokuje nezaposlenost propisani poslovi samoupravnih interesnih zajednica, udruženih saoupravnih interesnih zajednica i Republičke samoupravne interesne zajednice zapošljavanja utvrđeni su kao poslovi od posebnog društvenog interesa.

Prava radnika udruženih u samoupravnim interesnim zajednicama zapošljavanja

Sve oblike samoupravnog interesnog organiziranja u zapošljavanju osnivaju radnici u samoupravnim organizacijama, samoupravnim i drugim zajednicama, građanske osobe u službi JNA i radnici zaposleni kod građana. Zapošljavanje je inače jedina djelatnost u kojoj radni ljudi jedinstvenim (jednim) samoupravnim sporazumom neposredno odlučuju o svim oblicima samoupravnog interesnog organiziranja, tj. osnivaju SIZ, USIZ i RSIZ.

Pravo je radnika — stvaraoca dohotka da upravlja i dijelom dohotka što ga izdvaja za zadovoljavanje programiranih osnovnih i zajedničkih potreba koje osigurava u samoupravnim interesnim zajednicama za zapošljavanje. U tome i jest bit novih društveno-ekonomskih odnosa na tom području.

Povezujući se, najprije u općini u kojoj djeluje, a potom i šire, udruženi rad u samoupravnim interesnim zajednicama zapošljavanja planira potrebe za kadrovima, sagledava sve promjene koje nastaju u strukturi postojeće zaposlenosti, u procesu prilagođavanja strukturalnim, tehničko-tehnološkim promjenama, u potrebama za prekvalifikacijom, doškolavanjem i dr. Na toj se osnovi pokreću i ostvaruju odgovarajuće mjere kojim se usmjereno djeluje na postojeće stanje u zaposlenosti i zapošljavanju.

Konkretno, radni se ljudi udružuju i SIZ zapošljavanja osnivaju da bi osigurali vlastito organizirano sudjelovanje u ostvarivanju prava radnika na rad, utvrđivanju politike zaposlenosti i u njenoj realizaciji, te u zapošljavanju i rješavanju kadrovskih potreba udruženog rada; zatim — da bi zagarantirali pravo na profesionalnu orijentaciju u izboru škola, zvanja, zanimanja i radnog mjesta, stručnog osposobljavanja i posredovanja u zapošljavanju; također — radni ljudi udruživanjem u SIZ iznalaze mogućnost korištenja prava na materijalno osiguranje i drugih prava u toku privremene nezaposlenosti, čime se postiže odgovarajuća socijalna sigurnost privremeno nezaposlenih.

Radni ljudi sudjeluju — s organizacijama udruženog rada, društveno-političkim zajednicama, samoupravnim interesnim i drugim zajednicama, organima i organizacijama — u planiranju, ustanovljavanju i ostvarenju politike zaposlenosti i zapošljavanja, te prate, ispituju, utvrđuju i neposredno doprinose rješavanju kadrovskih potreba udruženog rada. Svoje pravo na sudjelovanje u određivanju i oživotvorenju politike zaposlenosti i zapošljavanja oni ostvaruju neposredno i putem delegacija i delegata u skupštinama zajednica (SIZ, USIZ i RSIZ), pri čemu se osobito zalažu za oživotvorenje osnovnih ustavnih prava radnika na rad.

A prava radnih ljudi na profesionalnu orijentaciju, stručno osposobljavanje i posredovanje u zapošljavanju sadrže pravo na stručnu pomoć u izboru škola, zanimanja i

radnog mjesta, te stručnu pomoć u profesionalnoj orijentaciji u školama, OOUR i drugim organizacijama; pravo na osnovno obrazovanje kada je ono uvjet za zaposlenje, na stručno osposobljavanje i prekvalifikaciju radnika koji su privremeno ostali nezaposleni (uključujući i radnike kojima upravo predstoji prestanak zaposlenja uzrokovan višom silom); važna je i obaveza posredovanja SIZ u zapošljavanju, čime se koriste i radnici i organizacije udruženog rada i građani, te posredovanja u inozemstvu radi zapošljavanja naših radnika ili njihova povratka u zemlju. Odluku o tome u kojim se sve to uvjetima ostvaruje, u kojem opsegu i kako donosi samoupravna interesna zajednica zapošljavanja.

Materijalnu, pak, sigurnost u toku privremene nezaposlenosti radni ljudi udruženi u samoupravnu interesnu zajednicu zapošljavanja stječu ostvarivanjem prava na novčanu naknadu, produženu novčanu naknadu, obiteljski dodatak, novčanu pomoć, smještaj i prehranu, naknadu za troškove osnovnog školovanja, stručnog osposobljavanja i prekvakvalifikacije, na naknadu putnih i selidbenih troškova, zdravstvenu zaštitu, invalidsko i mirovinsko osiguranje i dodatak na djecu.

Zadovoljavanje kadrovskih potreba i briga o materijalnoj sigurnosti privremeno nezaposlenih radnika

Sva prava i obaveze nezaposleni radnici ostvaruju u svojoj samoupravnoj interesnoj zajednici zapošljavanja (materijalno osiguranje, profesionalna orijentacija, stručno osposobljavanje, prekvalifikacija, posredovanje pri zapošljavanju).

Samoupravne organizacije i zajednice i građani koji zapošljavaju radnike prijavljuju SIZ svoje trenutačne i planske kadrovske potrebe, u njoj se dogovaraju o ostvarivanju tih potreba, o profesionalnom razvoju kadrova, politici zaposlenosti i zapošljavanja, zajedničkom razjašnjavanju teškoća u vezi sa strukturalnim i tehničko-tehnološkim promjenama . . . A postupno samoupravne interesne zajednice zapošljavanja u općini valja da postanu središta za neposredno dogovaranje udruženog rada o kadrovskoj problematici i za djelomično osiguravanje kadrovske reprodukcije. One su, dakle, jedan od oblika samoupravnog organiziranja radnika, a svojom djelatnošću u izravnoj su funkciji udruženog rada — izvršavanjem određenih poslova i zadataka kojim se zadovoljavaju kadrovske potrebe udruženog rada.

Radni se ljudi, radi ostvarivanja svojih interesa i potreba u zapošljavanju, udružuju i u udruženu samoupravnu interesnu zajednicu. Na toj razini šireg udruživanja, na osnovi uzajamnosti i solidarnosti, rješavaju mogućnost ostvarivanja zajednički dogovorenih i utvrđenih prava u vezi s materijalnim osiguranjem radnika i drugih prava, te osiguravaju racionalnu organizaciju zajedničke stručne službe. U skladu s interesima radnika i udruženog rada u USIZ se planiraju i ostvaruju kadrovske potrebe na području njenih SIZ, a razrješava se i sva ostala zajednička problematika zapošljavanja. Tome, dakako, obavezno prethodi samoupravno sporazumijevanje SIZ o zajedničkim osnovama politike zaposlenosti i zapošljavanja i o društveno-ekonomskom položaju privremeno nezaposlenih radnika.

Organizirano sudjelovanje radnika u određivanju i oživotvorenju politike zaposlenosti i zapošljavanja na republičkoj razini, rješavanje kadrovskih potreba udruženog rada, organizirano praćenje kretanja zaposlenosti i zapošljavanja u SR Hrvatskoj, te organiziranje obavljanja određenih poslova u vezi s privremenim

zapošljavanjem naših građana u inozemstvu i stranih državljana u Republici ostvaruju se putem Republičke samoupravne interesne zajednice zapošljavanja. Njezina je uloga golema osobito u primjeni i unapređivanju jedinstvenih stručnih metoda i postupaka profesionalne orijentacije, u stručnom osposobljavanju i prekvalifikaciji, a također u međumjesnom i međurepubličkom posredovanju u zapošljavanju. Radi uspješnog međumjesnog i međurepubličkog posredovanja i zapošljavanja radnika povratnika s rada u inozemstvu i drugih privremeno nezaposlenih radnih ljudi organizira prikupljanje, razmjenu i obavljanje podataka o slobodnij radnim mjestima i o ponudama radnika koji traže odgovarajuće zaposlenje. Nadalje, RSIZ zapošljavanja angažira se i na organiziranju znanstveno-istraživačkog rada na svome području djelovanja, praćenju razvoja zanimanja i obrazovne strukture zaposlenih, promjenama i dopunama nomenklature zanimanja . . .

Zadatak je RSIZ i to da se brine o usavršavanju kadrova koji rade u zajedničkim stručnim službama USIZ i da djeluje konzultativno-instruktivno u vezi s primjenom — Zakona o zapošljavanju, međunarodnih sporazuma i drugih propisa, društvenih dogovora i samoupravnih sporazuma u praksi samoupravnog interesnog organiziranja zapošljavanja.

Samoupravne interesne zajednice zapošljavanja, putem USIZ, u Republičkoj samoupravnoj interesnoj zajednici udružuju sredstva solidarnosti za pokriće troškova materijalnog osiguranja, stručnog osposobljavanja i prekvalifikacije radnika koji su privremeno ostali nezaposleni (uključujući i one što im višom silom uzrokovana nezaposlenost upravo predstoji) i za dogovorene troškove obavljanja zadataka u zapošljavanju koji su u zajedničkom interesu samoupravnih interesnih zajednica zapošljavanja svih socijalističkih republika i socijalističkih autonomnih pokrajina.

Planiranje, udruživanje sredstava i solidarnost

Na svim razinama u samoupravnom interesnom organiziranju zapošljavanja utvrđuju se i ostvaruju odgovarajući planovi djelovanja. Planovi općinskih SIZ valja da sadrže zajedničke ciljeve i zadatke — koji su dio opće politike u zaposlenosti i zapošljavanju, posebne zadatke — određene posebnošću potreba i mogućnosti zapošljavanja na području određene SIZ i naznaku o sredstvima za ostvarenje predložene politike razvoja — uključujući sredstva što se planiraju udružiti u USIZ i RSIZ. Samoupravne interesne zajednice zapošljavanja (SIZ, USIZ i RSIZ) redovno donose svoje godišnje i srednjoročne planove djelovanja i razvoja, prema metodologiji zajedničkoj za sve SIZ zapošljavanja, pri čemu se mora voditi računa o neposrednim potrebama udruženog rada i o potrebama djelatnosti i društva u cjelini. Uz svaki plan utvrđuje se i samoupravni sporazum o osnovama plana i o udruživanju sredstava.

USIZ i RSIZ zapošljavanja svojim planovima obuhvaćaju poslove, zadatke i obaveze što su na njih preneseni samoupravnim sporazumom o osnivanju ili određeni zakonom. No, pored toga Republička samoupravna interesna zajednica izrađuje i plan razvoja djelatnosti zapošljavanja u cjelini. A svi ti planovi valja da su usklađeni i međusobno i s planovima odgovarajućih društveno-političkih zajednica.

Solidarno zadovoljavanje osobnih i zajedničkih potreba u samoupravnim interesnim zajednicama zapošljavanja ustanovljeno je kao princip Zakonom o zapošljavanju, a na toj osnovi i samoupravnim sporazumima o osnivanju SIZ. U samoupravnim interesnim zajednicama zapošljavanja udružuju se ova sredstva: od doprinosa iz dohotka organizacija

udruženog rada, doprinosa iz osobnih dohodaka radnika zaposlenih kod građana, doprinosa iz osobnih dohodaka radnika privremeno zaposlenih u zemljama s kojima nije zaključen međudržavni sporazum o materijalnom osiguranju za slučaj nezaposlenosti, pridružena sredstva društveno-političkih zajednica i drugi prihodi što ih SIZ ostvaruju. Tako udruženim sredstvima omogućuje se korištenje prava na materijalno osiguranje i drugih prava radnika za njihove privremene nezaposlenosti, osiguravaju sredstva solidarnosti u USIZ i RSIZ zapošljavanja i formiraju potrebne rezerve u USIZ zapošljavanja. Samoupravnim sporazumom o osnovama plana i o udruživanju sredstava točno se utvrđuje, prema opsegu prava i drugim obavezama u djelovanju SIZ za zapošljavanje, visina potrebnih sredstava, i u njemu se jasno naznačuje zašto se sredstva udružuju, tko se njima koristi i što se njihovim udruživanjem postiže.

Zato što je samoupravna interesna zajednica zapošljavanja osnovni nosilac prava i obaveza prema nezaposlenim radnicima u udruženoj samoupravnoj interesnoj zajednici, pored sredstava potrebnih za ostvarivanje zadataka USIZ i RSIZ zapošljavanja udružuju se samo sredstva što su potrebna za pokriće izdataka onih SIZ u udruženoj zajednici koje vlastitim sredstvima ne mogu osigurati kokorištenje zajednički dogovorenog opsega prava i izvršenje zadataka, niti izdvojiti obavezna sredstva za solidarnost koja se ostvaruje u Republičkoj samoupravnoj interesnoj zajednici zapošljavanja. Tako se, zapravo, u USIZ zapošljavanja razrješavaju problemi društveno-ekonomskog položaja nezaposlenih radnika.

Budući da je među samoupravnim interesnim zajednicama zapošljavanja ponajviše upravo onih koje same ne mogu osiguravati potrebna sredstva, udruživanje sredstava solidarnosti u udruženoj samoupravnoj interesnoj zajednici osnovni je instrument međusobnog ispomaganja radnika u zadovoljavanju osobnih i zajedničkih potreba što su osigurane u SIZ zapošljavanja.

A u Republičkoj saoupravnoj interesnoj zajednici zapošljavanja SIZ, putem svojih udruženih samoupravnih interesnih zajednica, udružuju sredstva solidarnosti za pokriće izdataka materijalnog osiguranja, stručnog osposobljavanja i prekvalifikacije radnika koji su privremeno ostali nezaposleni ili im neposredno predstoji prestanak zaposlenja uzrokovan višom silom (prestanak rada OUR zbog potresa, poplave, požara i sl.) i za ublažavanje iznimno teškog ekonomskog stanja do kojeg na području SIZ može doći zbog prestanka rada pojedinih organizacija udruženog rada.

Skupštine udruženih samoupravnih interesnih zajednica i Skupština Republičke samoupravne interesne zajednice zapošljavanja samoupravnim sporazumom određuju visinu sredstava koja se udružuju i način njihove raspodjele. Solidarno udruživanje sredstava na razini Republike dakle je vrlo restriktivno, jer je namijenjeno solidarnom rješavanju problema izazvanih izuzetnim okolnostima, premda se samoupravnim sporazumijevanjem te namjene mogu proširiti.

Nadležnosti delegacija i skupština samoupravnih interesnih zajednica zapošljavanja

Na svojim zborovima radni ljudi neposredno odlučuju o osnivanju samoupravnih interesnih zajednica zapošljavanja na svim razinama, o osnovama plana djelatnosti zapošljavanja, o udruživanju sredstava u SIZ zapošljavanja i dr. Time radni ljudi i neposredno upravljaju u njima ili pak to čine putem svojih delegacija i delegata u skupštinama samoupravnih interesnih zajednica.

Delegacije za samoupravne interesne zajednice zapošljavanja osnivaju se u samoupravnim organizacijama, te samoupravnim i drugim zajednicama. Zborove za osnivanje delegacija radnika koji su u službi JNA i radnika koje zapošljavaju građani sazivaju vijeća općina.

Prava su i dužnosti delegacija samoupravnih interesnih zajednica zapošljavanja da bira — samostalno ili s drugim delegacijama — delegate u skupštinu SIZ i da sudjeluje, neposredno i putem svojih delegata, u njenu cjelokupnom radu i odlučivanju; zatim — da o radu i odlukama skupštine obavještava sve radne ljude, nastojeći da se o najvažnijoj problematici oni izjasne prije no što o njoj raspravi i odluči skupština SIZ; da putem svojih delegata potiče razmatranje pojedinih predmeta i podnosi prijedloge za donošenje akata i odluka u skladu sa zakonom, statutom i drugim općim aktima; da određenu problematiku — osobito važnu za njezinu samoupravnu organizaciju ili zajednicu — razmatra sa svojim delegatima, da bi se oni u skupštini mogli založiti za usvojene stavove i uspješnije se sporazumijevati s delegatima drugih delegacija. Za svoj su rad delegacije SIZ zapošljavanja odgovorne radnim ljudima samoupravnih organizacija i zajednica.

Funkcija delegacija za izbor delegata u skupštine udruženih samoupravnih interesnih zajednica povjerena je skupštinama SIZ zapošljavanja udruženim u tim zajednicama, dok delegate Skupštine RSIZ biraju skupštine USIZ zapošljavanja.

Poslovima samoupravne interesne zajednice zapošljavanja upravlja skupština — kao najviši njen organ. Pored delegata što ih biraju njihove delegacije, u radu i odlučivanju skupštine SIZ sudjeluju i predstavnici vijeća sindikata općine.

Skupština samoupravne interesne zajednice, među ostalim, donosi statut i druge opće akte, planove i programe rada SIZ, pri čemu posebno utvrđuje vlastite obaveze; upravlja financijskim sredstvima SIZ; sudjeluje u utvrđivanju i ostvarivanju politike zaposlenosti i zapošljavanja i rješavanju kadrovskih potreba udruženog rada; donosi odluke u vezi s potrebom materijalnog osiguranja radnika i s pripremama radnika za zapošljavanje, te o načinu posredovanja u zapošljavanju radnika; odlučuje o izgradnji i adaptacijama poslovnog prostora; o zaključivanju samoupravnih sporazuma i društvenih dogovora kojima SIZ pristupa; bira svoga predsjednika i zamjenika predsjednika, te kolegijalne izvršne organe, pomoćna tijela, odbor samoupravne radničke kontrole, delegate u USIZ zapošljavanja i dr.; redovno nadzire rad svih svojih organa i prati izvršenje donesenih odluka.

Slične su nadležnosti i skupština USIZ i Skupštine RSIZ — sa specifičnošću razine na kojoj djeluju. Tako skupštine USIZ i Skupština RSIZ odlučuju o osnivanju stručnih službi i daju suglasnost u vezi s njihovom unutrašnjom organizacijom, zaključuju samoupravni sporazum s radnim zajednicama stručnih službi o uređivanju međusobnih odnosa, odobravaju program njihova rada i određuju sredstva za ostvarivanje tih programa.

U radu i odlučivanju skupštine udružene samoupravne interesne zajednice — uz delegate SIZ — sudjeluju i predstavnici međuopćinskog vijeća Saveza sindikata Hrvatske, a u Skupštini Republičke samoupravne interesne zajednice zapošljavanja — uz delegate USIZ — predstavnici Vijeća Saveza sindikata Hrvatske.

Što je dužnost izvršnog odbora skupštine, a što tajnika zajednice?

Kao kolegijalni izvršni organ (skupština SIZ bira ga među svojim delegatima) izvršni odbor skupštine samoupravne interesne

zajednice zapošljavanja utvrđuje prijedloge i nacrte svih akata koje skupština donosi, prijedloge i nacrte programa i plana rada skupštine, predlaže i donošenje statusnih odluka, utvrđuje prijedlog godišnjeg izvještaja o radu SIZ i skupštine; daje prijedloge o kupnji, prodaji i prijenosu (uz naknadu ili bez naknade) opreme, o otpisu osnovnih sredstava i o njihovu zakupu; odlučuje o osiguravanju osnovnih i drugih sredstava SIZ, te o zakupu poslovnih prostorija, i o službenom putu u inozemstvo delegata skupštine. Zatim, izvršni se odbor skupštine samoupravne interesne zajednice zapošljavanja brine o izvršavanju odluka, zaključaka, preporuka i smjernica skupštine, stara se o izvršenju njena programa rada; raspolaže sredsvima SIZ — u skladu s financijskim planom i samoupravnim sporazumima, odlučuje o otpisu potraživanja i naknadi štete do iznosa utvrđenog općim aktom (otpise u većem iznosu predlaže skupštini SIZ); prati korištenje odobrenih sredstava za reprezentaciju; skupštinu SIZ izvještava o svome radu . . .

I skupštine udruženih samoupravnih interesnih zajednica zapošljavanja i Skupština Republičke samoupravne interesne zajednice biraju svoje izvršne odbore, čije su nadležnosti uvjetovane nadležnostima tih skupština.

Dužnost inokosnog poslovodnog organa u samoupravnoj interesnoj zajednici zapošljavanja obavlja tajnik. Imenuje ga skupština SIZ, a u pravilu je volonter. Svoje, pak, tajnike skupštine USIZ i Skupština RSIZ imenuju na osnovi natječajnog postupka. Tajnici udruženih samoupravnih intresnih zajednica zapošljavanja istodobno su i rukovodioci njihovih zajedničkih stručnih službi, a Stručnom službom Republičke samoupravne interesne zajednice zapošljavanja rukovodi tajnik te zajednice.

U udruženim zajednicama i u RSIZ tajnik je dužan da u određenim poslovima zastupa zajednicu, da rukovodi radom stručne službe i izvršavanjem planova i programa rada zajednice i stručne službe. Dužnost mu je i da u ime zajednice zaključuje ugovore o stvaranju i preuzimanju obaveza u skladu s odlukama skupštine i njenih organa; zatim, da izvršava odluke i zaključke samoupravnih organa; da odlučuje o korištenju sredstava za reprezentaciju; o službenim putovanjima članova radne zajednice stručne službe; potpisuje poslovnu dokumentaciju; podnosi izvještaj o svom radu izvršnom odboru i skupštini i dr. Nadležnosti su, dakle, tajnika skupština udruženih samoupravnih interesnih zajednica zapošljavanja i tajnika Skupštine Republičke samoupravne interesne zajednice isključivo izvršne.

Svoje mjesto u samoupravnom interesnom organiziranju na svim razinama zapošljavanja imaju, dakako, i odbori samoupravne radničke kontrole, ali se funkcija samoupravnog nadzora ne ograničava samo na te organe.

13 SAMOUPRAVNO INTERESNO ORGANIZIRANJE U OBLASTI ZAPOŠLJAVANJA

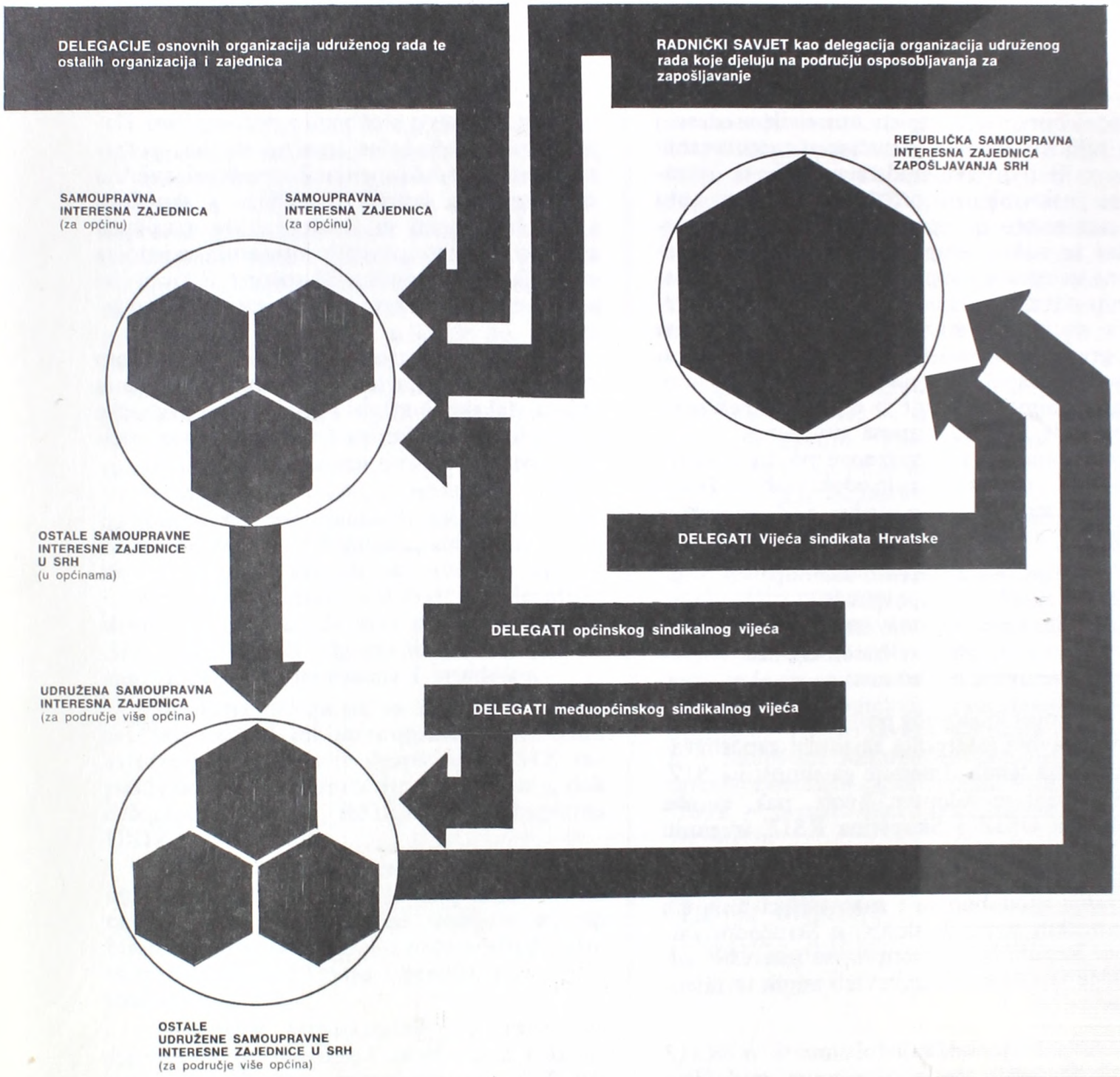

ALBERT ANTOLOVIĆ

14 *Samoupravne interesne zajednice stambeno-komunalnih djelatnosti*

Među djelatnostima za koje je Ustavom određeno da su od posebnog društvenog interesa s punim su se opravdanjem našle i stambeno-komunalne djelatnosti. Zato se osobita pažnja posvećuje i samoupravnom interesnom organiziranju u toj oblasti. Tako je Zakonom o stambenim odnosima ustanovljeno da se na tom području mogu osnivati samoupravne interesne zajednice stambene djelatnosti, samoupravne interesne zajednice komunalnih djelatnosti i samoupravne interesne zajednice stambeno-komunalnih djelatnosti. Sva ta tri predviđena oblika samoupravnog interesnog organiziranja danas postoje i u praksi: u 56 posto općina SR Hrvatske djeluju samoupravne interesne zajednice stambeno-komunalnih djelatnosti, dakle zajedničke SIZ, a u ostalim su se općinama stambena djelatnost i komunalne djelatnosti organizirale u posebnim svojim samoupravnim interesnim zajednicama.

Zakonom o stambenim odnosima detaljnije se određuje samo osnivanje SIZ stambene djelatnosti, dok su o mogućnosti organiziranja u samoupravnim interesnim zajednicama stambeno-komunalnih djelatnosti u njemu date tek osnovne naznake. Osnivanje, pak, posebne samoupravne interesne zajednice komunalnih djelatnosti detaljno će se razraditi zakonom o komunalnim djelatnostima od posebnog društvenog interesa i organizacijama udruženog rada koje obavljaju te djelatnosti — na kojem se upravo radi.

Samoupravno interesno organiziranje u stambenoj djelatnosti

U stambenoj je djelatnosti samoupravno interesno organiziranje obavezno, a u SIZ stambene djelatnosti obavezno se udružuju radni ljudi u samoupravnim organizacijama i zajednicama, stanari stambenih zgrada i stanova u društvenom vlasništvu (neposredno ili putem svojih mjesnih zajednica), vlasnici stanova u etažnom vlasništvu i korisnici poslovnog prostora u stambenim zgradama u društvenom vlasništvu. Predvidi li se to samoupravnim sporazumom o osnivanju, članovi SIZ mogu biti i stambene zadruge, korisnici stanova u privatnom vlasništvu i građani-vlasnici obiteljskih zgrada u odgovarajućim naseljima.

Društveno-političke zajednice ne mogu biti osnivači SIZ stambene djelatnosti, pa se stambene zgrade, stanovi i poslovne prostorije kojima one raspolažu u samoupravnoj interesnoj zajednici udružuju međusobnim ugovorom (društveno-političkih zajednica i SIZ).

Samoupravnom sporazumu o osnivanju samoupravne interesne zajednice stambene djelatnosti dužni su pristupiti svi obavezni sudionici udruživanja, ako se ono ostvaruje u skladu s ustavnim i zakonskim odredbama. Pravo je općinske skupštine da obaveznim sudionicima udruživanja koji takvom samoupravnom sporazumu nisu pristupili svojom odlukom odredi uključivanje u SIZ — u roku od 30 dana.

Samoupravna se interesna zajednica stambene sjelatnosti osniva na općinskoj razini, a pravo je radnih ljudi i građana da se, u njenu sklopu, udružuju i u osnovne samoupravne interesne zajednice, što se propisuje samoupravnim sporazumom o osnivanju SIZ stambene djelatnosti.

Osnovne samoupravne interesne zajednice mogu se osnivati na područnom (za jednu mjesnu zajednicu ili više njih) i proizvodnom principu (za jednu OOUR ili zajednicu ili više njih).

OSIZ se u mjesnoj zajednici posebno orijentira na održavanje stambenih zgrada, stanova i poslovnog prostora i upravljanje njima, te rješava određene komunalne potrebe i probleme uređenja i održavanja šireg područja u kojem su njeni stambeni objekti. U skupštinama OSIZ osobito valja da dođe do izražaja rad delegacija skupova stanara i njihovih delegata i angažmana u donošenju programa i planova investicionog i redovnog održavanja stambenih zgrada — na osnovi kojih se, u skladu s principom solidarnosti i uzajamnosti, udružuju sredstva stanara i druga sredstva kojima raspolažu skupovi stanara.

U nekim organizacijama udruženog rada stečena je dosad izuzetno pozitivna praksa u zadovoljavanju stambenih potreba radnika, koja bi se — sada na novim društvenim osnovama — osobito mogla dalje uspješno razvijati u njihovim OSIZ stambene djelatnosti. Osnivanjem i djelovanjem osnovnih samoupravnih interesnih zajednica u OOUR moguće je doprinositi neposrednijem sagledavanju stambenih potreba radnika, utvrđivanju stvarnih programa i planova njihova zadovoljavanja i udruživanju sredstava na principima solidarnosti i uzajamnosti.

Budući da je u stambenoj djelatnosti OSIZ, zapravo, dio samoupravne interesne zajednice, problem da ona svojom organizacijom i djelovanjem može obuhvatiti samo samoupravne organizacije i zajednice na području vlastite SIZ bio je nepremostiv u organizacijama udruženog rada koje djeluju na području više općina, pa dakle i SIZ stambene djelatnosti. Tako su složene organizacije udruženog rada formalno onemogućavane da osiguravaju ostvarenje jedinstvene stambene politike u svim svojim dijelovima, jer ono uvjetuje zajedničku samoupravnu praksu u zajedničkoj osnovnoj samoupravnoj interesnoj zajednici. Zbog toga je Republički koordinacioni odbor za osnivanje samoupravnih interesnih zajednica zaključio da u takvim organizacijama udruženog rada (ŽTP, INA i sl.) treba dopustiti osnivanje zajedničke osnovne samoupravne interesne zajednice stambene djelatnosti, s tim da svoje obaveze i prava ona odredi ugovorom sa SIZ na čijem području djeluju osnovne organizacije udruženog rada koje su je osnovale i na kojem su njihove stambene zgrade i stanovi.

Uvjeti i postupak osnivanja OSIZ utvrđuju se samoupravnim sporazumom o osnivanju SIZ stambene djelatnosti, a njime se ustanovljuju i načela na kojima treba da se zasnivaju međusobni odnosi osnovnih zajednica i njihov odnos prema samoupravnoj interesnoj zajednici. OSIZ se, dakle, mogu osnivati istodobno sa SIZ, i uvijek potom — kada njeni osnivači ocijene da im je to u interesu.

U pristupu potrebi udruživanja u osnovnu samoupravnu interesnu zajednicu ne smije se zanemariti cjelina stambeno-komunalnih problema, a ona je razrješiva jedino uspješnim ostvarivanjem programa stambenih potreba zajedničkog svim sudionicima udruživanja u samoupravnoj interesnoj zajednici. Uostalom, kao što su neprihvatljiva nastojanja zatvaranja u OSIZ, motivirana uskim vlastitim interesima, štetne su i pojave koncentracije cjelokupnih sredstava na razini samoupravne interesne zajednice. Takva su rješenja neprihvatljiva zbog toga što su u suprotnosti s usvojenim principima samoupravnog odlučivanja, solidarnosti i uzajamnosti u zadovoljavanju stambenih potreba.

Samoupravno interesno organiziranje u komunalnim djelatnostima

Spomenuti principi samoupravnog interesnog organiziranja u stambenoj djelatnosti osnova su za udruživanje i u samoupravne interesne zajednice komunalnih djelatnosti.

Osnivači SIZ komunalnih djelatnosti, koja se osniva na razini općine, jesu radni ljudi i građani (putem svojih samoupravnih organizacija i zajednica) kao korisnici usluga i radni ljudi u organizacijama koje se bave komunalnim djelatnostima kao davaoci usluga. Samoupravni sporazum o osnivanju SIZ prihvaća se pristupanjem većine sudionika udruživanja.

Radi što neposrednijeg i potpunijeg zadovoljavanja pojedinih komunalnih potreba i drugih zajedničkih interesa radni ljudi u samoupravnim organizacijama i zajednicama i građani u mjesnim zajednicama udružuju se i u osnovne samoupravne interesne zajednice komunalnih djelatnosti, koje djeluju, naravno, u sastavu SIZ. Samoupravnim sporazumom kojim se osniva OSIZ, određuje se, među ostalim, njena svrha, područje za koje se osniva, te broj, sastav i način delegiranja delegata u skupštinu, način odlučivanja o zajedničkim poslovima i usklađivanja odnosa i interesa između osnovne samoupravne interesne zajednice i samoupravne interesne zajednice. OSIZ donosi svoj program rada i osigurava sredstva za njegovo ostvarenje.

Budući da je uspješnost rješavanja problema stambene izgradnje neposredno ovisna o komunalnim djelatnostima, što čvrstu suradnju između tih dvaju područja djelovanja (osobito u izradi programa i planova i u njihovu ostvarivanju) čini neophodnom, predviđena je i mogućnost osnivanja samoupravne interesne zajednice stambeno-komunalnih djelatnosti. Osnivanje i djelovanje takve zajedničke samoupravne interesne zajednice doprinosi boljoj koordinaciji rada, bržem ostvarivanju zajedničkih zadataka i interesa, te racionalnijem korištenju sredstava i stručnih kadrova. Pa i tada kada se za te djelatnosti osnivaju posebne samoupravne interesne zajednice, samoupravnim se sporazumima o njihovu osnivanju naznačuje što se sve i kako obavezno zajednički rješava.

I u samoupravnom interesnom organiziranju stambeno-komunalnih djelatnosti moguće je uspostavljanje raznovrsnih oblika suradnje i udruživanje pojedinih SIZ. Samoupravnim sporazumom kojim se to uređuje potrebno je, među ostalim, ustanoviti način suradnje s odgovarajućim samoupravnim interesnim zajednicama čiji su programi i planovi u neposrednoj vezi sa svestranom stambenom izgradnjom (škole, zdravstvene ustanove, dječje ustanove, objekti za zadovoljavanje kulturnih i sportskih potreba i dr.), način suradnje i mogućnost udruživanja sa samoupravnim interesnim zajednicama susjednih općina ili zajednica općina.

Na međusobno udruživanje dosad su se odlučile jedino SIZ gradske zajednice općina

Zagreba — u kojoj su one posebno organizirane u stambenoj djelatnosti, a posebno u komunalnim djelatnostima, pa su se tako i zasebno udružile.

Iako u samoupravnom interesnom organiziranju stambeno-komunalnih djelatnosti udruživanje na republičkoj razini nije obavezno, potrebe prakse za osnivanjem saveza samoupravnih interesnih zajednica stambeno-komunalnih djelatnosti SR Hrvatske već sada su očite. Dakako, u tom se savezu ne bi objedinjavala, ni u kojem obliku, sredstva za stambeno-komunalnu izgradnju. Kao samoupravno tijelo, takav bi republički savez SIZ mogao postati najpogodnijim mjestom dogovaranja i ujednačavanja osnovnih kriterija stambene i komunalne politike, te utvrđivanja prijedloga mjera kojim bi skupštine društveno-političkih zajednica trebalo da usmjeravaju djelovanje i razvoj na tom važnom području.

Društveno usmjeravanje zadovoljavanja stambenih potreba

Uspješno svoje djelovanje samoupravne interesne zajednice stambene djelatnosti bezuvjetno zasnivaju na pouzdanom planiranju. Njime se osigurava utvrđivanje najpovoljnijeg odnosa stvarnih stambenih potreba radnih ljudi i građana i mogućnosti izdvajanja i osiguravanja sredstava za njihovo zadovoljavanje. Planovi zadovoljavanja stambenih potreba obavezno se zasnivaju na načelu solidarnosti i uzajamnosti, a važnost im je golema osobito kada planiraju rješavanje osnovnih društvenih problema (prvenstveno se to odnosi na podizanje novih stambenih objekata). Radni ljudi i građani, udruženi u SIZ putem svojih samoupravnih organizacija i zajednica, imaju pravo i obavezu da odlučuju o izdvajanju, usmjeravanju i udruživanju sredstava za ostvarivanje planova stambene izgradnje i drugih zajedničkih interesa i ciljeva u stanovanju.

Da bi se osigurali osnovni uvjeti za uspješno društveno usmjeravanje stambene izgradnje, programe rješavanja stambenih potreba valja sačiniti u svim samoupravnim organizacijama i zajednicama, te ih ugraditi u program stambene izgradnje samoupravne interesne zajednice i u društveni plan razvoja društveno-političke zajednice (općine). Ti programi (kao sastavni dio programa razvoja djelatnosti) treba da obuhvaćaju srednjoročno razdoblje (s razrađenom godišnjom dinamikom ostvarivanja), da sadrže cjelokupne stambene potrebe, određuju redoslijed njihova zadovoljavanja — ovisno o materijalnim mogućnostima, i utvrđuju način udruživanja sredstava u samoupravnoj interesnoj zajednici stambene djelatnosti (za program usmjerene stambene izgradnje i za podmirenje potreba koje se osigurava sredstvima solidarnosti).

Srednjoročne programe i planove investicionog i redovnog održavanja stambenih zgrada obavezno izrađuju skupovi stanara koji njima upravljaju, a izvori su sredstava za njihovo ostvarenje stanarine (iznos koji se dobije izdvajanjem dijela za amortizaciju).

Svi se ti programi (članova SIZ) u samoupravnim interesnim zajednicama stambene djelatnosti objedinjuju, pri čemu se ne zanemaruju ni planovi ostalih zainteresiranih SIZ, jer zajednički program svestrano usmjerene stambene izgradnje obavezno sadrži i osiguravanje neophodnih pratećih objekata (škole, zdravstvene ustanove, dječje ustanove, ustanove za zadovoljavanje kulturnih potreba i dr.). Skupština SIZ objedinjeni zajednički program zadovoljavanja stambenih potreba usvaja nakon što ga, pojedinačno, prihvate njeni članovi.

U ukupnoj stambenoj izgradnji velik je udio i individualne stambene izgradnje. Društvenim planom razvoja općine takvu izgradnju treba usmjeravati (određivanje lokacije) i na najpogodniji je način stimulirati. Prikladan su organizacioni oblik za to samoupravno organizirane stambene zadruge, koje su pro-

gramski povezane sa samoupravnim interesnim zajednicama stanovanja u cjelokupnu društveno usmjerenu stambenu izgradnju. No, usmjerenom stambenom izgradnjom valja obuhvatiti svu individualnu stambenu izgradnju, koju bi dijelom trebalo orijentirati i na kupnju stanova (osobna svojina, etažno vlasništvo) u višekatnim objektima, izgradnju kojih je korisno poticati osobito u gradovima i većim naseljima. Ako takvo zadovoljavanje svojih stambenih potreba radni ljudi i građani ne ostvaruju putem stambene zadruge ili su se, pak, udružili u zadrugu koja nije član samoupravne interesne zajednice stambene djelatnosti, u samoupravnoj je interesnoj zajednici neophodno iznaći pogodne mogućnosti zadovoljavanja stambenih potreba svih radnih ljudi i građana koji to osiguravaju osobnim sredstvima. Društvenim dogovorom ili posebnim samoupravnim sporazumom treba odrediti kako se financira takva stambena izgradnja (krediti, pretplata na stanarsko pravo, namjenska štednja i sl.)

Bez obzira na to koliko u općini djeluje, uz SIZ stambene djelatnosti, nosilaca stambene izgradnje (JNA i dr.), jedinstvenim općinskim programom stambene izgradnje obuhvaćaju se sve potrebe u stanovanju na njezinu području i planiraju mogućnosti njihova zadovoljavanja. Tim programom predviđa se broj i struktura stanova, područje gradnje, struktura vlasništva stanova i sredstva (društvena i osobna) za njihovu gradnju . . . Tako se cjelokupna stambena izgradnja — u skladu s usvojenom stambenom politikom — društveno usmjerava, što se konkretno ostvaruje dugoročnim poslovnim aranžmanima između samoupravne interesne zajednice stambene djelatnosti i izvođača radova — uspostavljenih na osnovi dugoročnog, srednjoročnog i godišnjeg programa zadovoljavanja potreba stanovanja radnih ljudi i građana. Novi ugovorni odnosi koji se time oživotvoruju (SIZ je naručilac, a građevinska operativa izvođač) osiguravaju građevinskoj operativi neprestani rad, ali je i obavezuju (kao i sve ostale sudionike u izgradnji stanova) da se organizaciono, kadrovski i tehnološki, posebno u završnim radovima, osposobi za suvremeniju, ekonomičniju, pouzdaniju i bržu izgradnju.

Republički društveni dogovor o racionalizaciji stambene izgradnje treba da ubrza međusobno povezivanje i suradnju OUR građevinske operative, projektanata, instalaterskih i završnih radova i OUR industrije građevinskog materijala i više da doprinose bržoj, opsežnijoj i kvalitetnijoj stambenoj izgradnji, poboljšanju uvjeta stanovanja i stabilizaciji cijena stambenog prostora.

Uzajamno i solidarno udruživanje sredstava

Sredstva se u samoupravnoj interesnoj zajednici stambene djelatnosti udružuju — u skladu s načelom solidarnosti i uzajamnosti — radi zadovoljavanja osobnih i zajedničkih stambenih potreba njenih članova, ostvarivanja zajednički utvrđenih planova i programa stambene izgradnje, očuvanja i unapređenja materijalne osnove stanovanja u postojećim stambenim zgradama u društvenom vlasništvu i ostvarivanja drugih važnih interesa u stanovanju radnih ljudi i građana. Pod uvjetima i kako članovi SIZ udružuju svoja sredstva određuje se odgovarajućim samoupravnim sporazumom. No, udruživanjem se sredstava vlasnička prava nad njima (tj. nad objektima izgrađenim tim sredstvima) ne mogu prenositi.

U samoupravnoj interesnoj zajednici stambene djelatnosti udružuju se stambene zgrade u društvenom vlasništvu, stanovi i poslovni prostor u njima (obavezno na osnovi samoupravnog sporazuma); sredstva namjenski izdvojena za stambenu izgradnju; sredstva

za održazvanje postojećeg stambenog fonda u društvenom vlasništvu. Društveno-političke zajednice obavezne su da u samoupravnoj interesnoj zajednici udruže stambene zgrade, stanove i ostala sredstva koja je u nekadašnji stambeni fond unijela društveno-politička zajednica ili koja druga pravna osoba što je ostala bez pravnog slijednika — na osnovi ugovora koji zaključuju sa SIZ stambene djelatnosti.

Sredstva za stambenu izgradnju u društvenom sektoru osiguravaju se, u pravilu, izdvajanjem iz osobnih dohodaka (stopa je propisana), namjenskim izdvajanjem iz dohotka OOUR u fond zajedničke potrošnje (nakon što se završnim računom utvrdi poslovna uspješnost), dijelom stanarine koji predstavlja amortizaciju postojećeg stambenog fonda, anuitetima odobrenih kredita za stambenu izgradnju, kreditima banaka, a nisu malobrojni ni ostali izvori (vlastiti udio pojedinaca pretplatnika na stanarsko pravo i sl.). Ta se sredstva u samoupravnoj interesnoj zajednici udružuju na osnovi prihvaćenog programa usmjerene stambene izgradnje, kojim se određuje i opseg solidarne stambene izgradnje. Dakle, radi se o planiranom ostvarenju određenog, u pravilu, dugoročnijeg programa zadovoljavanja stambenih potreba — usklađenog s materijalnim mogućnostima, pa se ne udružuju obavezno sva sredstva.

Financijskim planom svaki član SIZ stambene djelatnosti utvrđuje ukupno izdvojena sredstva za zadovoljavanje stambenih potreba i razrađuje ih prema njihovoj namjeni: sredstva koja se udružuju u SIZ — na osnovi prihvaćenog programa i odredbi samoupravnog sporazuma; sredstva koja se udružuju u OSIZ — također na osnovi programa i sporazuma; sredstva koja član samoupravne interesne zajednice zadržava za vlastito raspolaganje (može ih koristiti za namjensko kreditiranje svojih radnika, naknadno udružiti za ostvarivanje dodatnog programa u SIZ i OSIZ ili uložiti u banku, oročiti).

Obavezno za stambenu izgradnju izdvojena sredstva namijenjena su za solidarnu stambenu izgradnju, zadovoljavanje stambenih potreba sudionika NOR i za subvencioniranje stanara. Odlukom općinske skupštine određuje se obavezni minimum izdvajanja za osiguranje svake od tih potreba, a koliko će se u samoupravnim organizacijama i zajednicama tih sredstava stvarno izdvajati ovisi o potrebama i mogućnostima svake sredine u kojoj djeluju članovi SIZ što, posebnim samoupravnim sporazumom, obavezno udružuju sredstva.

Udruživanje sredstava u skladu s principom uzajamnosti i solidarnosti u zadovoljavanju stambenih potreba podrazumijeva obavezu osiguravanja sredstava izdvajanjem za stambenu izgradnju (sada je minimum 4 posto od bruto osobnih dohodaka, neovisno o visini osobnog dohotka i o stambenim potrebama); zatim izdvajanjem za solidarnu stambenu izgradnju neophodnu zadovoljavanju stambenih potreba radnih ljudi u samoupravnim organizacijama i zajednicama, koje zbog nedovoljne akumulativnosti (tekstilna industrija i dr.) ili brojnosti (škole, ambulante, kulturne ustanove . . .) nisu u stanju to osiguravati vlastitim sredstvima; izdvajanjem za subvencioniranje pojedinih stanara; izdvajanjem za zadovoljavanje stambenih potreba sudionika NOR; izdvajanjem za zadovoljavanje stambenih potreba umirovljenika i invalida (putem SIZ mirovinskog i invalidskog osiguranja). Sva ta sredstva solidarnosti (osim sredstava što su namijenjena za subvencioniranje stanara) mogu se, u skladu s odredbama samoupravnih sporazuma i drugih samoupravnih akata, upotrijebiti za izgradnju stanova u društvenom vlasništvu i za kreditiranje radnih ljudi koji se odluče da svoje

stambene potrebe riješe izgradnjom ili kupnjom stana u osobnom vlasništvu.

Odlučujući o sredstvima za zadovoljavanje, na principu uzajamnosti i solidarnosti, stambenih potreba u svojoj organizaciji udruženog rada, radni ljudi odlučuju istodobno i o tome koliko će sredstava izdvojiti za ostale oblike solidarnosti — izvan svoje organizacije udruženog rada. Općina je, prema odredbi čl. 170. Ustava SRH, dužna brinuti se o stanovanju građana koji na drugi način nisu u stanju da zadovolje svoje stambene potrebe, a osobito o stanovanju osoba kojima se pruža posebna društvena zaštita.

Održavanje, investiciono i redovno, postojećih stambenih objekata i prostora u društvenom vlasništvu osigurava se, da ponovimo, sredstvima stanarine preostalim nakon što se odbije dio namijenjen za amortizaciju, koja se raspoređuju u skladu s normativima što ih ustanovljuje skupština općine. U SIZ i OSIZ stambene djelatnosti ona se udružuju na osnovi planova investicionog održavanja, a koje bi (zbog neekonomskih stanarina, što uzrokuje neprestanu nedostatnost sredstava za investiciono održavanje) valjalo utvrđivati u skladu s načelima solidarnosti i uzajamnosti. A sredstva što se, prema ustanovljenim normativima, određuju za redovno održavanje stavljaju se, u skladu s odgovarajućim planom, na raspolaganje neposredno skupovima stanara.

U samoupravnim interesnim zajednicama stambeno-komunalnih djelatnosti, osim spomenutih sredstava za zadovoljavanje stambenih potreba, udružuju se još i ova sredstva: od doprinosa za korištenje gradskog zemljišta; sredstva investitora za uređenje građevinskog zemljišta i OUR komunalnih djelanosti namijenjena proširenoj reprodukciji u komunalnoj oblasti; razna druga sredstva što su namijenjena za komunalno uređenje zemljišta i izgradnju komunalnih objekata.

Upravljanje u samoupravno interesno organiziranoj stambenoj djelatnosti

Samoupravna interesna zajednica oblik je udruživanja i samoupravljanja u stambenoj djelatnosti, i u njoj treba da se izgrađuju kvalitetno novi društveno-ekonomski odnosi. Nosioci su takvih odnosa radni ljudi, neposredno i putem svojih samoupravnih organizacija i zajednica. Uzajamno i solidarno udruživanje sredstava, koje je u zadovoljavanju stambenih potreba neophodno, zasniva se na samoupravnom odlučivanju u organizacijama udruženog rada, mjesnim zajednicama, na skupovima stanara i u samoupravnoj interesnoj zajednici.

Radni ljudi u samoupravnim organizacijama i zajednicama neposredno na svojim zborovima odobravju planove i programe zadovoljavanja stambenih potreba; odlučjuju o sredstvima za ostvarenje tako odobrenih planova i programa, a posebno o sredstvima koja se udružuju u samoupravnoj interesnoj zajednici; usvajaju plan i program stambene izgradnje SIZ; utvrđuju samoupravne sporazume, razmatraju statut i, prema potrebi, druge opće akte SIZ; biraju članove svoje delegacije i dr.

Skupština, kao najviši organ SIZ, upravlja poslovima i udruženim sredstvima u samoupravnoj interesnoj zajednici. Čine je delegati delegacija organizacija udruženog rada, radnih zajednica, skupova stanara u stambenim zgradama u društvenom vlasništvu i mjesnih zajednica, koje ih delegiraju i opozivaju. Delegate, pak, skupština SIZ u sastavu kojih djeluju OSIZ biraju skupštine osnovnih samoupravnih interesnih zajednica stambene djelatnosti.

Skupština SIZ bira, u pravilu, ove svoje organe: predsjednika i jednog ili više potpredsjednika skupštine, izvršni odbor kao svoj kolegijalni izvršni organ, te nekoliko odbora

i komisija kao svoja specijalizirana pomoćna tijela za pojedina područja rada. Tajnika samoupravne interesne zajednice skupština imenuje na osnovi natječajnog postupka.

Donoseći svoje odluke u skladu s ovlaštenjima i obavezama sadržanim u statutu samoupravne interesne zajednice, skupština se SIZ stambene djelatnosti osobito angažira na ostvarenju ovih svojih zadataka:

- utvrđivanju stambene politike i određivanju namjene korištenja sredstava udruženih u samoupravnoj interesnoj zajednici, usmjeravanju ostvarivanja te politike radi ekonomičnijeg trošenja raspoloživih sredstava za izgradnju i održavanje stambenih zgrada, stanova i pratećih objekata;
- donošenju programa rada i osiguravanju uvjeta za ostvarivanje usvojenog plana i programa stambene izgradnje;
- odlučivanju o raspodjeli sredstava za održavanje stambenih objekata i drugih stambenih prostora;
- predlaganju stope amortizacije stambenih objekata udruženih u SIZ;
- određivanju visine stanarine i zakupnine za poslovni prostor u skladu s propisanim najvišim iznosima i predlaganju (skupštini općine) donošenja odluka o izmjenama i dopunama propisa o visini stanarine i zakupnine;
- poduzimanju mjera za svrsishodno upravljanje i raspolaganje stambenim prostorom u društvenom vlasništvu — u skladu s potrebama i interesima stanara i nosilaca prava raspolaganja stanovima;
- podnošenju prijedloga o visini i korištenju sredstava za solidarnu stambenu izgradnju i subencioniranje stanara na osnovi usvojenih kriterija;
- donošenju financijskog plana i usvajanju završnog računa SIZ;
- usklađivanju djelovanja svih društvenih činilaca u određivanju politike, izradi plana i programa stambene izgradnje i u ostvarivanju pojedinačnih zadataka tih činilaca;
- odlučivanju o vođenju stručnih i administrativnih poslova za potrebe SIZ;
- donošenju statuta i drugih općih akata kojima se uređuje rad SIZ i njenih organa.

Kao kolegijalni izvršni organ izvršni odbor obavlja poslove koje mu povjeri skupština, a mnogi su mu zadaci ustanovljeni već statutom ili kojim drugim aktom samoupravne interesne zajednice. Tako, među ostalim, izvršni odbor usklađuje rad svih organa skupštine na pripremanju i izradi planova i programa i financijskih planova samoupravne interesne zajednice, i potom sve te akte predlaže skupštini na usvajanje; radi na pravodobnom i odgovarajućem ostvarivanju odluka skupštine, a posebno na ostvarenju usvojenih planova i programa stambene izgradnje; usklađuje rad SIZ stambene djelatnosti s radom SIZ drugih djelatnosti, društveno-političkih zajednica, organizacija i dr.

Ovisno o veličini samoupravne interesne zajednice, najčešća je potreba da skupštine SIZ biraju ove svoje odbore: za usmjerenu stambenu izgradnju, za solidarnu stambenu izgradnju, za održavanje i upravljanje stambenim zgradama i stanovima, za izgradnju, održavanje i upravljanje poslovnim prostorom.

Tajnik je inokosni poslovodni organ samoupravne interesne zajednice stambene djelatnosti, pa zastupa SIZ u njenim operativnim poslovima, brine se o radu stručne službe (tamo gdje je ona osnovna) samoupravne interesne zajednice, tj. o izvršavanju ugovorenih obaveza ako su stručni poslovi povjereni nekoj specijaliziranoj samoupravnoj organizaciji ili zajednici.

Međusobni odnosi skupštine samoupravne interesne zajednice stambene djelatnosti i skupštine općine

U općinskoj skupštini samoupravna interesna zajednica stambene djelatnosti, zapravo — njena skupština, može o stambenoj problematici raspravljati i odlučivati kao ravnopravno vijeće, a u skladu s odredbama statuta općine. Ovlaštena je da općinskoj skupštini i njenim organima predlaže donošenje propisa (ili njihovih izmjena i dopuna) o stambenoj politici i izgradnji, posebno onih što se odnose na urbanističke planove, uređenje i ustupanje građevinskog zemljišta za potrebe stambene izgradnje.

Kada se općinska skupština obrati samoupravnoj interesnoj zajednici stambene djelatnosti u vezi s određenom stambenom problematikom o kojoj ona odlučuje, zahtjevajući odgovarajuće mišljenje i suglasnost, skupština SIZ obavezna je da upućeni zahtjev razmotri i s njim u skladu postupi. Također, skupština je dužna razmotriti prijedloge i primjedbe tog ovlaštenog organa koji se odnose na njezin rad, usvojiti s tim u vezi odgovarajuće zaključke i izvijestiti o njima skupštinu općine.

Samoupravljanje u stambenim zgradama

Stambenim zgradama udruženim u SIZ stambene djelatnosti upravljaju stanari: na skupovima stanara u stambenim zgradama; putem posebne delegacije u mjesnoj zajednici i skupštine OSIZ za jednu ili više mjesnih zajednica (tamo gdje su osnovane); putem skupštine SIZ stambene djelatnosti. Skup stanara čine stanari stambene zgrade, vlasnici stanova i drugih dijelova te zgrade (etažni vlasnici) i zakupci poslovnih prostorija u stambenoj zgradi društvenog vlasništva.

- Skup stanara bira i opoziva delegate u skupštini osnovne samoupravne interesne zajednice i njene organe, usmjeruje njihov rad i o njemu se obavještava (izvještajima i sl.);
- upravlja sredstvima koja pripadaju njegovoj stambenoj zgradi;
- utvrđuje godišnji program redovnog održavanja zgrade;
- donosi godišnji financijski plan stambene zgrade i brine se o njegovu ostvarivanju
- predlaže program investicionog održavanja zgrade;
- daje suglasnost za odobrenje kredita iz slobodnih sredstava za održavanje drugih stambenih zgrada i koristi ih za održavanje stambene zgrade;
- brine se o održavanju zgrade, zajedničkih prostorija i stanova;
- brine se o uređenju i održavanju zemljišta koje pripada zgradi;
- bira i opoziva predsjednika skupa stanara i članove kućnog savjeta;
- obavlja ostale poslove što su određeni propisima skupštine općine i odlukama samoupravne interesne zajednice stambene djelatnosti.

Predsjednik skupa stanara predstavnik je stambene zgrade i zastupa je kao pravnu osobu, kojoj taj status pripada odredbama Zakona o stambenim odnosima.

Izvršni organ skupa stanara jest kućni savjet. Obavlja poslove koje mu skup stanara povjeri, te s tim u vezi priprema, predlaže i izvršava odluke skupa stanara. Kućni savjet čini najmanje tri člana, a bira se u svakoj stambenoj zgradi koja ima više od 15 stanova.

Za obavljanje stručnih poslova samoupravna interesna zajednica stambene djelatnosti može osnovati svoju stručnu službu ili te

poslove povjeriti nekoj specijaliziranoj organizaciji udruženog rada. Međusobni odnosi, prava, obaveze i odgovornosti radne zajednice stručne službe (ili specijalizirane organizacije udruženog rada) i samoupravne interesne zajednice uređuju se ugovorom ili odgovarajućim samoupravnim sporazumom. Pristup organiziranju obavljanja stručnih poslova u praksi je veoma različit, a ovisi o veličini SIZ, opsegu poslova, te o kadrovskim i materijalnim mogućnostima (46 posto SIZ stambene djelatnosti i SIZ stambeno-komunalnih djelatnosti ima svoju stručnu službu, 32 posto tih SIZ obavljanje svojih stručnih poslova povjerilo je specijaliziranim organizacijama udruženog rada, a za preostalih 32 posto SIZ stručne poslove obavlja zajednička stručna služba, osnovana za više srodnih samoupravnih interesnih zajednica). Što prije treba odbaciti praksu nekih općina da obavljanje stručnih poslova za SIZ povjeravaju odgovarajućem organu uprave društveno-političke zajednice, jer je prihvatljivo da se poslovi dvaju različitih područja, dijelom i suprotnih interesa, objedinjavaju u nadležnosti istog organa.

Stručne poslove u SIZ stambenih djelatnosti i SIZ stambeno-komunalnih djelatnosti treba uspješno organizirati i ekonomično obavljati. Zato uvijek valja nastojati — kad god je to moguće — da ih izvršava zajednička stručna služba, koja je organizirana tako da može stručno i tehnički-organizaciono opsluživati sve srodne općinske samoupravne interesne zajednice (stambena djelatnost i komunalne djelatnosti, bez obzira na to da li su zasebno samoupravno interesno organizirane ili objedinjeno, pogotovo treba da se koriste uslugama zajedničke stručne službe). Naime, i kadrovskom i tehničkom racionalnošću presudno se može utjecati na troškove poslovanja, koje redovno svim djelotvornim mjerama treba obuzdavati, te i time doprinositi uspješnosti prakse samoupravnog interesnog organiziranja stambeno-komunalnih djelatnosti.

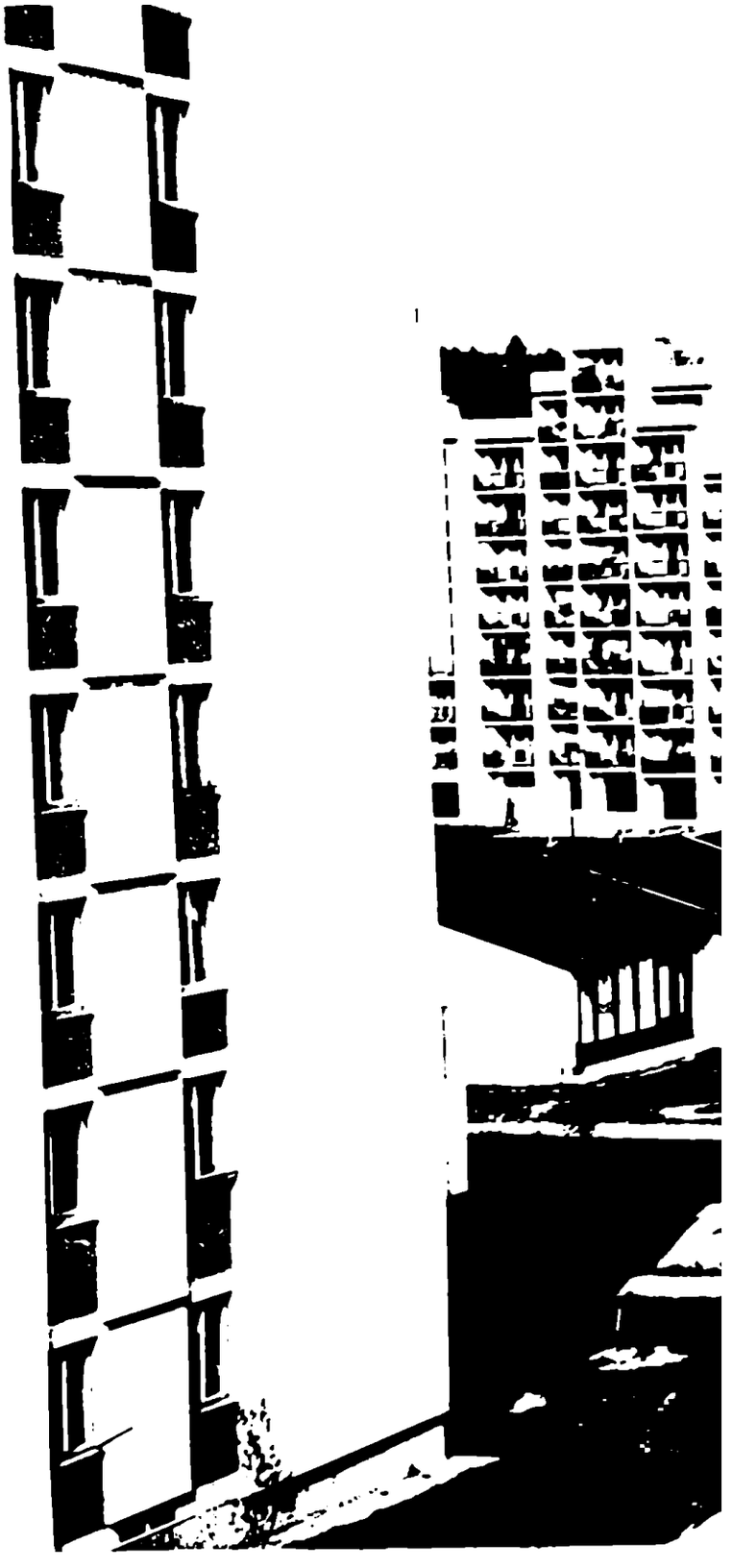

14 SAMOUPRAVNO INTERESNO ORGANIZIRANJE STAMBENE DJELATNOSTI

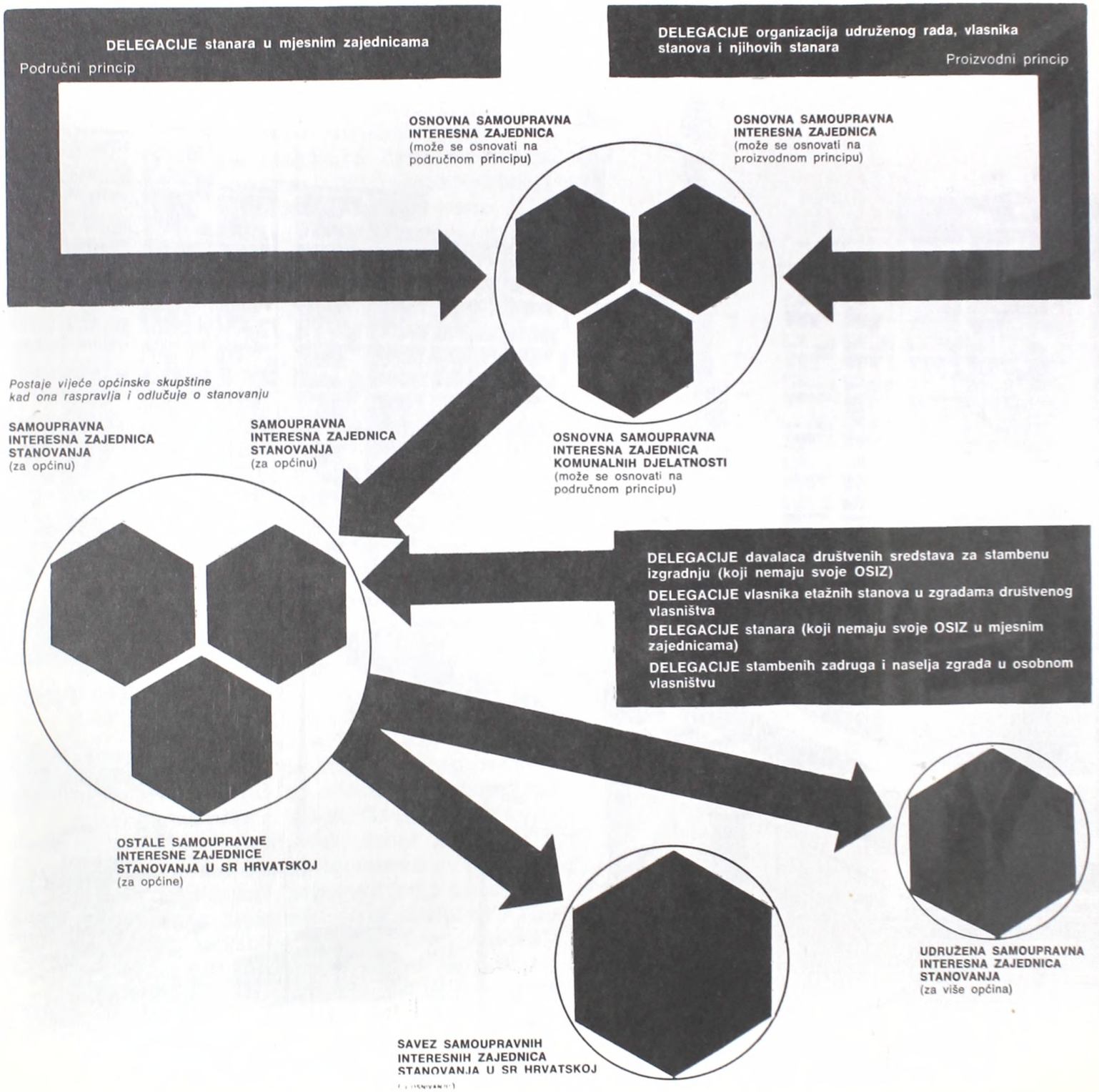

14 SAMOUPRAVNO INTERESNO ORGANIZIRANJE KOMUNALNIH DJELATNOSTI

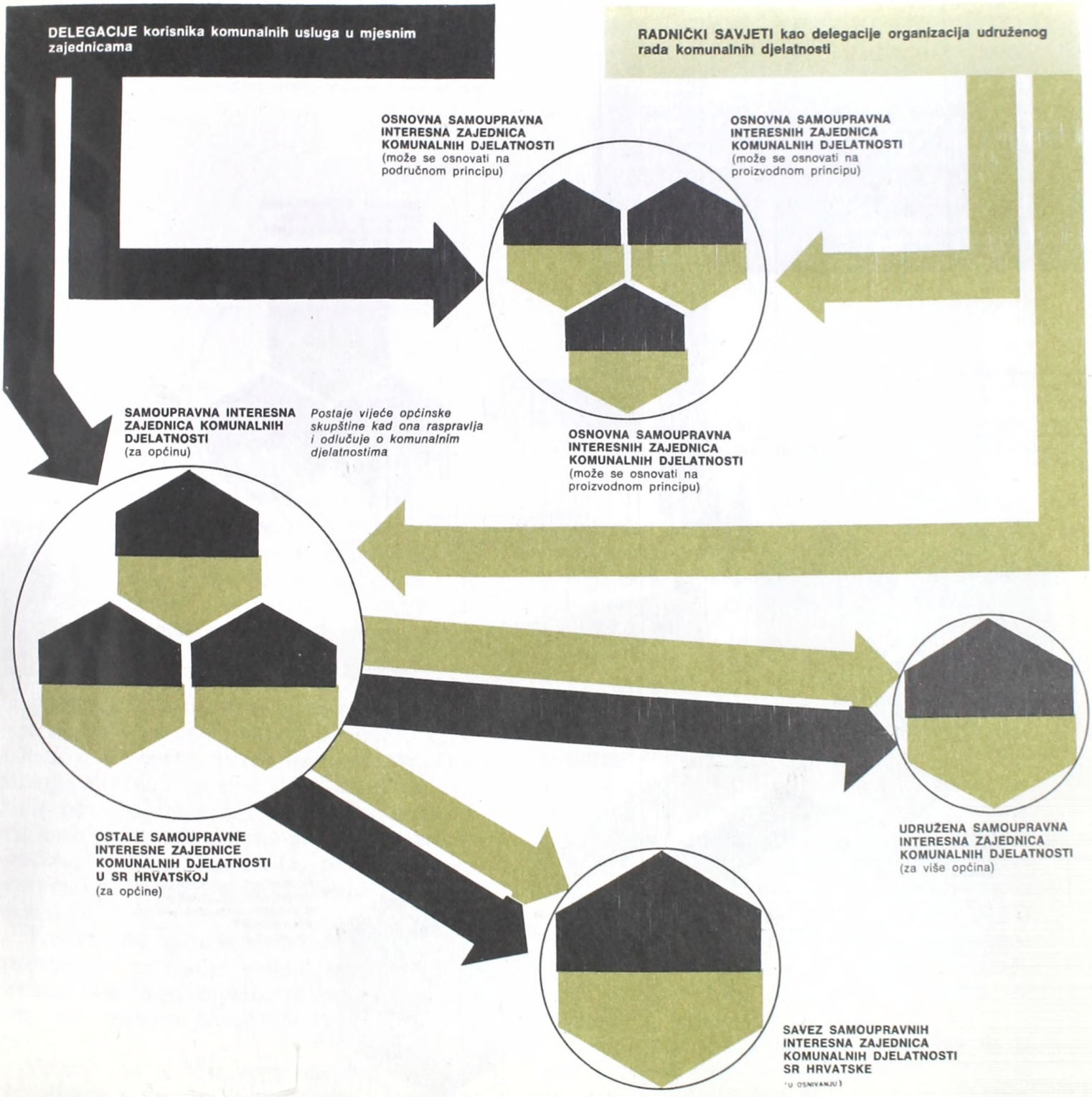

14 SAMOUPRAVNO INTERESNO ORGANIZIRANJE STAMBENO-KOMUNALNIH DJELATNOSTI

DELEGACIJE davalaca društvenih sredstava za stambenu izgradnju (koji nemaju svoje OSIZ)

DELEGACIJE osnovnih samoupravnih interesnih zajednica stambeno-komunalnih djelatnosti

DELEGACIJE stanara (koji nemaju svoje OSIZ u mjesnim zajednicama)

DELEGACIJE vlasnika etažnih stanova u zgradama društvenog vlasništva

DELEGACIJE stambenih zadruga i naselja zgrada u osobnom vlasništvu

DELEGACIJE korisnika komunalnih djelatnosti (koji nemaju svoje OSIZ)

RADNIČKI SAVJETI kao delegacije organizacija udruženog rada komunalnih djelatnosti

OSNOVNA SAMOUPRAVNA INTERESNA ZAJEDNICA STAMBENO-KOMUNALNIH DJELATNOSTI

OSNOVNA SAMOUPRAVNA INTERESNA ZAJEDNICA STAMBENO-KOMUNALNIH DJELATNOSTI

OSNOVNA SAMOUPRAVNA INTERESNA ZAJEDNICA STAMBENO-KOMUNALNIH DJELATNOSTI

Postaje vijeće općinske skupštine kad ona raspravlja i odlučuje o stambenim ili komunalnim djelatnostima

SAMOUPRAVNA INTERESNA ZAJEDNICA STAMBENO-KOMUNALNIH DJELATNOSTI
(za općinu)

SAMOUPRAVNA INTERESNA ZAJEDNICA STAMBENO-KOMUNALNIH DJELATNOSTI
(za općinu)

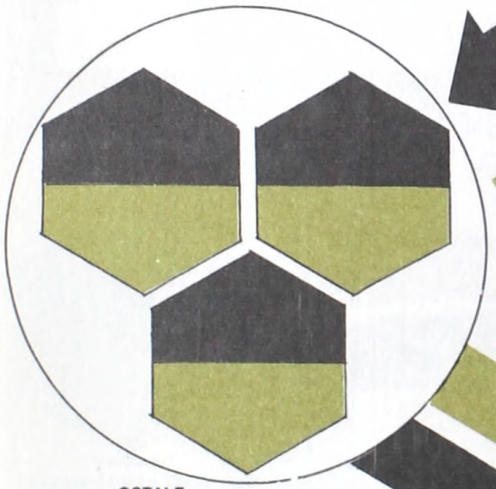

OSTALE SAMOUPRAVNE INTERESNE ZAJEDNICE STAMBENO-KOMUNALNIH DJELATNOSTI U SR HRVATSKOJ
(za općine)

Ove samoupravne interesne zajednice osnivaju se kad se zajednički odlučuje o stambenim i komunalnim djelatnostima

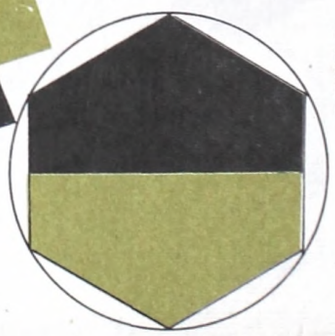

UDRUŽENA SAMOUPRAVNA INTERESNA ZAJEDNICA STAMBENO-KOMUNALNIH DJELATNOSTI
(za više općina)

Mr VLADIMIR KOS

⑮ *Samoupravne interesne zajednice za ceste*

Mogućnosti što potpunijeg, racionalnog i organiziranog zadovoljavanja zajedničkih potreba i interesa u oblasti cesta u neposrednoj su ovisnosti o mogućnostima razvoja mreže cestovnih prometnica. S tim u vezi nameće se potreba djelotvornog povezivanja pojedinih mjesta i krajeva u Republici i u cijeloj našoj zemlji — pogotovo najvažnijih privrednih središta, bolje cestovne povezanosti svih naših socijalističkih republika i socijalističkih autonomnih pokrajina, potreba odgovarajuće uklopljenosti jugoslavenske cestovne mreže u evropski sistem cestovnih prometnica i ubrzanog moderniziranja osnovne cestovne mreže. Uspješno ostvarenje tih opsežnih potreba neposredno će ravnomjerno doprinositi rastu cjelokupne privrede, realnog dohotka, životnog standarda, prevladavanju neravnomjernosti u moderniziranju cestovne mreže i dr.

Kao infrastrukturni objekt cesta je, dakle, neposredno i privredni objekt, kojim se najizravnije doprinosi proširenoj reprodukciji i omogućuje osjetno povećanje produktivnosti rada.

Budući da je Ustavom određeno da se zadovoljavanje zajedničkih potreba i interesa u oblasti cesta rješava odgovarajućim sistemom samoupravnog interesnog organiziranja, programi razvoja cestovnih prometnica prvenstveni su sadržaj djelovanja samoupravnih interesnih zajednica za ceste. Sredstva za ostvarivanje tih programa osiguravaju se, u prvom redu, preraspodjelom poreza na promet goriva, udruživanjem sredstava privrede i zajmovima.

Zapravo, u izgradnju i modernizaciju cesta uključen je svaki naš radni čovjek i građanin. Kada se radi o cestama, gotovo svatko u nas spreman je i na najveća (materijalna i mnoga druga) odricanja: brojni dobrovoljni radovi na modernizaciji cesta, samodoprinosi, zajmovi, isticanje i ostvarivanje prioriteta ulaganja u cestovne prometnice svojim golemim konkretnim doprinosom to uvjerljivo potvrđuju. Uostalom, najuvjerljivije o tome svjedoči jednodušnost kojom smo upravo svi bili zaokupljeni u iznalaženju svih mogućnosti ostvarivanja najopsežnijeg dosadašnjeg srednjoročnog plana razvoja cesta — izvršenje kojeg je već u toku.

No, s obzirom na probleme što ih u vezi s našim cestama svi osjećamo, očito je da se tim neizmjernim potencijalom (sprem-

nošću radnih ljudi i građana da što više doprinesu razvoju tih neophodnih objekata) nismo redovno i djelotvorno koristili.

O korištenju, održavanju i izgradnji cesta brinu općine, zajednice općina i republike

Samoupravne interesne zajednice za ceste korisnici cestovnih prometnica osnivaju radi osiguravanja društvene brige o korištenju, održavanju, rekonstrukciji, izgradnji i o upravljanju tim objektima, čime uspostavljaju nove društveno-ekonomske i političke odnose u toj važnoj oblasti. U skladu s odredbama Ustava i Zakona o javnim cestama, ti odnosi konkretno se utvrđuju samoupravnim sporazumima o osnivanju (na lokalnim i regionalnim razinama i na republičkoj razini) SIZ za ceste i njihovim statutima.

• Samoupravnu interesnu zajednicu za lokalne ceste osnivaju organizacije udruženog rada za gradski i prigradski javni prijevoz, organizacije udruženog rada što obavljaju prijevoz za vlastite potrebe, vlasnici motornih vozila — putem udruženja u kojima su organizirani — koji javno prevoze osobe ili teret, vlasnici osobnih motornih vozila — putem svojih auto-moto društava, i vlasnici traktora i zaprežnih vozila, a putem mjesnih zajednica i svi ostali građani koji sudjeluju u cestovnom prometu. I lokalne SIZ za ceste i SIZ preostalih razina organiziranja osnivaju se na područnom i na funkcionalnom principu (tako, npr., samoupravna zajednica za lokalne ceste brine se o javnim cestovnim prometnicama jedne općine ili više njih).

Ustavom SR Hrvatske (čl. 70) osnivanje samoupravnih interesnih zajednica korisnika cesta radi korištenja, održavanja, rekonstrukcije i izgradnje tih objekata jest obavezno. Odnosi samoupravnih interesnih zajednica za lokalne ceste i organizacija udruženog rada koje za njihove potrebe trajnije obavljaju određene poslove uređuje se, u skladu s načelima slobodne razmjene rada i ravnopravnosti, samoupravnim sporazumom.

Subjekti su, dakle, samoupravnih interesnih zajednica za ceste radni ljudi u organizacijama udruženog rada, vlasnici motornih vozila, vlasnici traktora i zaprežnih vozila i drugi građani koji se koriste cestovnim prometnicama kao javnim objektima. Na samoupravnoj osnovi i delegatskom principu ti subjekti ostvarenje društvene brige o korištenju, održavanju, rekonstrukciji i izgradnji cesta osiguravaju međusobnim ravnopravnim odlučivanjem — omogućujući njime zadovoljavanje zajedničkih svojih potreba.

• Samoupravne interesne zajednice za regionalne i magistralne ceste u SR Hrvatskoj osnovane su za šira područja, a prema prometno-ekonomskoj cjelovitosti i prema interesu korisnika tih objekata. Tako je za područje Zajednice općina Osijeka osnovana Samoupravna interesna zajednica za regionalne i magistralne ceste u Osijeku, Samoupravna interesna zajednica za regionalne i magistralne ceste u Rijeci djeluje na području zajednica općina Gospića i Rijeke, dok je za područje Zajednice općina Splita osnovana Samoupravna interesna zajednica za magistralne i regionalne ceste u Splitu, a za područja zajednica općina Bjelovara, Karlovca, Siska, Varaždina i Zagreba (uključujući i grad Zagreb) Samoupravna interesna zajednica za regionalne i magistralne ceste u Zagrebu. Osnivači su im samoupravne interesne zajednice za lokalne ceste i organizacije udruženog rada za međugradski javni prijevoz osoba i tereta na njihovu području.

Samoupravne interesne zajednice za regionalne i magistralne ceste osiguravaju najpovoljnije prometno-ekonomske uvjete kori-

štenja mreže svojih prometnica, brinu se o sigurnosti prometa na svom području i o ostvarivanju svih zakonskih i drugih odredbi kojim se određuje njihovo djelovanje i korištenje, održavanje, rekonstrukcija i izgradnja objekata kojim one upravljaju.

Odnose s organizacijama udruženog rada za ceste regionalne samoupravne interesne zajednice uređuju samoupravnim sporazumima — zasnivajući ih na načelima slobodne razmjene rada. Tim se samoupravnim sporazumima osobito određuju ciljevi koje treba postići radi što boljeg, racionalnog i ekonomičnog korištenja i održavanja regionalnih i magistralnih cesta i sigurnosti prometa, a njima se utvrđuje i organizacija i obaveza opremljenosti organizacija udruženog rada za ceste, vrsta, opseg i kvaliteta usluga, određuju elementi strukture cijena, način obračuna i plaćanja usluga, te obavljanje nadzora nad radom i izvršenjem ugovornih obaveza.

• Samoupravne interesne zajednice za regionalne i magistralne ceste u Osijeku, Rijeci, Splitu i Zagrebu osnovale su Republičku samoupravnu interesnu zajednicu za ceste Hrvatske. Na toj razini samoupravnog interesnog organiziranja odlučuje se o korištenju, održavanju, rekonstrukciji i izgradnji auto-cesta. RSIZ upravlja auto-cestama, osigurava ostvarivanje jedinstvene politike razvoja i izgradnje cestovnih prometnica za koje je Republika zainteresirana, koordinator je poslova što ih obavljaju samoupravne interesne zajednice za ceste i odgovorni nosilac svih zadataka za čije su ostvarivanje zainteresirana sva područja u Republici. Tako se, npr., u Republičkoj samoupravnoj interesnoj zajednici za ceste Hrvatske usklađuju srednjoročni planovi izgradnje i rekonstrukcije magistralnih i regionalnih cesta što ih, potom, donose regionalne zajednice. Ti se planovi međusobno usklađuju i dopunjuju na osnovi prethodno utvrđenih republičkih prioriteta, budući da magistralne i regionalne cestovne prometnice čine jedinstvenu republičku mrežu javnih cesta.

Djelatnosti samoupravnih interesnih zajednica za ceste na svim razinama — i lokalnoj i regionalnoj i republičkoj — od posebnog su društvenog interesa.

Planiranje razvoja cestovnih prometnica

Svoje planove i programe razvoja samoupravne interesne zajednice za ceste donose i ostvaruju u skladu s društvenim planom SR Hrvatske i SFRJ. Dugoročni plan razvoja mreže cestovnih prometnica u Republici što ga donosi Republička zajednica za ceste odobrava Sabor SR Hrvatske. Njime se izgradnja republičke mreže javnih cesta, auto-cesta i neophodnih pratećih objekata planira za duže vremensko razdoblje — u skladu s perspektivnim potrebama i razvojnim mogućnostima društvene zajednice. Dugoročni plan razvoja cestovne mreže u Republici usklađuje se s planovima razvoja međunarodnih i magistralnih cestovnih prometnica u Jugoslaviji. Zasniva se na prethodnim istraživanjima i studijama stručnih službi i odgovarajućih znanstvenih i stručnih organizacija.

Spomenuti postupak obavezan je i za izradu i usvajanje srednjoročnog plana razvoja cesta i auto-cesta, koji se donosi u skladu s dugoročnim planom razvoja cestovne mreže u Republici i s društvenim planom razvoja SR Hrvatske za određeno razdoblje. Srednjoročnim planovima obuhvaća se razvoj cesta za najmanje petogodišnje razdoblje.

Na osnovi srednjoročnih planova utvrđuju se godišnji planovi. Lokalne samoupravne interesne zajednice planiraju razvoj lokalnih

cesta, a razvoj regionalnih i magistralnih cestovnih prometnica određuje se planovima što ih donose samoupravne interesne zajednice za regionalne i magistralne ceste. Republička samoupravna interesna zajednica godišnje planira izradu studija, projekata i istražnih radova za auto-ceste, magistralne i regionalne ceste, planirajući istodobno i za to potrebna sredstva (koja se — u tu svrhu — udružuju ili se koriste sredstva koja se zakonski namjenski izdvajaju za izgradnju cesta i objekata što su u interesu Republike). Također, RSIZ donosi godišnji plan izgradnje tih cesta i objekata i financijski plan kojim se osiguravaju za to potrebna sredstva.

Nacrti dugoročnih, srednjoročnih i godišnjih planova izgradnje auto-cesta, magistralnih cesta i drugih objekata što su u interesu Republike podnose se na javnu raspravu. Srednjoročnim planom razvoja auto-cesta i magistralne cestovne mreže osobito je obuhvaćena dinamika izgradnje prema prioritetima, a plan obavezno sadrži i model financiranja. Razvoj cestovnih prometnica srednjoročno se planira u skladu s ovim osnovnim kriterijima: regionalni, prostorni, ekonomski i društveni razvoj, prometno opterećenje i gustoća prometa prema strukturi, građevinsko-tehnički elementi u odnosu na promet, funkcionalno zaokruživanje cestovne mreže i potpuno osuvremenjivanje magistralnih cesta.

Ustavni pristup planiranju i nov način donošenja planova, te upravo uspostavljeni sistem upravljanja i gospodarenja cestovnom infrastrukturom omogućuju korisnicima veći utjecaj na daljnji, sve dinamičniji, razvoj cesta i auto-cesta.

U SR Hrvatskoj dosad je modernizirano svega 65 posto mreže cestovnih prometnica. To obavezuje na poduzimanje krupnih zahvata — zasnovanih na dobro pripremljenim planovima razvoja, pogotovo zato što još uvijek nema dovoljno sredstava za ulaganje u te izuzetno važne privredne objekte. Štoviše, ni postojeća skromna sredstva nisu u cjelini usmjerena na ceste, već u značajnom postotku (tzv. super porez) otiču i koriste se za razna druga područja zajedničke potrošnje. Zato, realnost planova razvoja cesta i mogućnost njihova ostvarivanja zavise, u prvom redu, od uspješnosti razrješavanja sistema financiranja cestovnih prometnica. Taj je sistem izrazito defektan, pa su adekvatnija rješenja i novi odnosi s tim u vezi neophodni.

Budući da smo u dosadašnjem razvoju zaostajali u ostvarivanju planova izgradnje cesta, čemu se najviše doprinosilo neadekvatnošću financijske politike i velikim porastom troškova građenja i održavanja cesta, u razdoblju koje je pred nama valja iznaći djelotvornija rješenja. Već danas razvoj je cestovnih prometnica potrebno planirati makar 10 godina unaprijed, jer motorni je promet sve dinamičniji, a ceste su objekti za čiju je izgradnju i moderniziranje potrebno duže razdoblje. Mijenjenjem odnosa u planiranju i financiranju cesta izrazito se može doprinijeti tome da ti objekti postanu što adekvatniji potrebama našeg cjelokupnog privrednog i društvenog razvoja.

Plan razvoja magistralnih cesta od 1976. do 1980. godine

Plan razvoja magistralnih cesta u Republici od 1976. do 1980. g. Sabor SR Hrvatske odobrio je u listopadu mjesecu 1976. g. Tabela koju ovdje donosimo pokazuje da su objekti tog plana najprometnije ceste u SR Hrvatskoj, te da su u njemu zastupljene auto-ceste i poluauto-ceste sa 70 posto, dok su ostali planirani objekti vrlo značajne dionice velikih magistralnih pravaca koje su i do danas ostale neizgrađene.

1.	1	Dionica auto-ceste, Zaprešić — Ivanja Reka — Ivanić Grad — Kutina — Okučani	146,1	6.000
2.	2 i 13	Zaobilaznica Rijeke s dovršenjem poluauto-ceste do Gornjeg Jelenja	26	1.250
3.	12	Dionica ceste Strmica — Lička Kaldrma, s dovršenjem dionice kod Knina	22	370
4.	3	Most preko Dunava, Erdut—Bogojevo	—	240
5.	—	Završetak radova iz programa bivšeg Republičkog fonda za ceste	—	200
6.	2a	Tunel Učka s prilaznim cestama	24,4	572
7.	6	Magistralna cesta u čijem financiranju učestvuje JNA prema dinamici i ugovorima	110	200
8.	—	Cesta Kolan—Pag (obaveza prema JNA)	17	90
9.	3	Zaobilaznica Osijeka	15	120
10.	17b	Dovršenje 6 km dionice cesta preko Krndije na potezu Našice—Slavonski Brod	6	60
11.	17	Nadvožnjak kod Vrpolja	—	40
12.	16	Dionica Okućani—B. Gradiška	11	90
13.	17b	Dionica Slavonski Brod — cesta broj 1 (Zgb-Bgd)	3	20
14.	7	Dovršenje prilaza mostu kod Iloka	—	20
15.	16	Dionica Lipik—Bijela Stijena	8,5	80
16.	4	Dionica Jurovski Brod—Netretić	12	70
17.	3 i 13	Zaobilaznica Varaždina	—	40
18.	5	Dionica Špilnik—Zalužnica	4,5	10
19.	12	Zagorska magistrala — objekti (nedovršeni nadvožnjaci i križanja)	—	150
20.	2	Jadranska magistrala — rekonstr. pojedinih dionica: — Dragonja—Boderna, 50 mil.; — Zaobilaznica Pule, 30 mil.; — Spojna cesta na br. 2 kod Labina, 20 mil.; — Zaobilaznica Crikvenice, 100 mil.; — Zaobilaznica Trogira, 80 mil.; — Zaobilaznica Splita (Stobreč—Solin), 120 mil. — Solin, Klis, rekonstrukcija, 50 mil.	—	450
21.	11	Dionica Gračac—Prezid, dovršenje dionice kod Gračaca	3	20
22.	—	Most kopno — otok Krk s prilaznim cestama	5	388
23.	2b	Maslenica—Obrovac—Žegar—Ervenik—Knin	60	250
24.	6	Dionica Trilj—Cista Provo	22	120
25.	12b	Dionica Drniš—Šibenik	32	70
26.	20	Dionica Ivanjica—Dubrovnik	4	20
27.	11	Obrovac—Karin—Zadar	45	150
		Studije i projektiranje	—	150

Potrebna sredstva za ostvarivanje tog programa osiguravaju se iz ovih izvora: sredstva iz raspodjele poreza na promet benzina — 2.800 milijuna, udružena sredstva privrede — 3.180 milijuna, krediti inozemnih banaka — 1.700 milijuna, krediti domaćih banaka — 520 milijuna i sredstva javnog zajma — 2.500 milijuna. To ukupno iznosi 10.700 milijuna dinara.
Iznos od 11.240 milijuna dinara koji nedostaje za ostvarenje tog opsežnog programa osigurat će se u 1981. godini.

Očito, radi se o sredstvima koja su vrlo pouzdana, što je i velika garancija da će se program i ostvariti. Tako, preko 50 posto ukupnog iznosa čine sredstva koja udružuje privreda SR Hrvatske i koja je stanovništvo upisalo kao javni zajam. Veliki odaziv radnih ljudi i građana na upisu javnog zajma (upisano je preko 4.000 milijuna dinara, što je 60 posto više od planiranog iznosa) najpouzdaniji je dokaz o tome s koliko je odobrenja i oduševljenja prihvaćen program razvoja magistralnih cesta do 1980. godine. Radni su, dakle, ljudi i građani spremni da izdvajaju sredstva i da ih udružuju radi rješavanja krupnih problema infrastrukture. Osobito je važno istaći da su samoupravni sporazumi o udruživanju sredstava raspravljani i prihvaćeni na 5.500 zborova radnika.

Pouzdani razvoj cesta omogućen udruživanjem sredstava

Udruživanje sredstava za ostvarenje programa razvoja magistralnih cesta nova je kvaliteta i nova pozitivna praksa u razrješavanju problema krupne cestovne infrastrukture. Povjerenje i solidarnost radnih ljudi i organizacija udruženog rada što su time u potpunosti došli do izražaja obavezuju na krajnji napor u ostvarivanju utvrđenog programa potreba, što osobito treba da se odrazi u izuzetnom djelotvornom angažiranju samoupravnih interesnih zajednica za ceste na svim razinama.

. Svi dosadašnji sistemi i politika modernizacije cesta u Republici postavljali su sve veće zahtjeve pred neposrednog korisnika cestovnih prometnica u vezi s troškovima izgradnje i održavanja tih objekata. Što se tim putem nije moglo namiriti pokrivano je općedruštvenim sredstvima (pretežno iz budžeta, pa se i tu, zapravo, radi o sredstvima korisnika cesta).

Naravno, sve to je i danas izuzetno aktualno. Štoviše pitanje — kako osigurati potrebna sredstva za pokrivanje troškova izgradnje i održavanja cesta i koji su instrumenti ekonomske politike najpogodniji za ostvarivanje toga cilja danas je aktualnije no ikad dosad. A to što je najprimarnije počinje sada najkonkretnije rješavati udruženi rad na osnovi razvojnih programa cesta — usklađenih s planovima društvenog razvoja.

Put do samofinanciranja cesta još je popriličan, jer je uvjetovan veličinom i potrebom cestovne mreže, ostvarenim stupnjem motorizacije i sl. Toliko koliko je neophodno za modernizaciju, rekonstrukciju i izgradnju cesta korisnici tih objekata ne mogu osigurati. Potreba je, dakle, udruživanja sredstava (udruženog rada) neodložna i prioritetna.

Tako se sva sredstva kojima se upravo raspolaže za održavanje, rekonstrukciju i izgradnju javnih cesta osiguravaju — naknadama za korištenje cesta, udruživanjem sredstava, samodoprinosom građana, javnim zajmovima, kreditima banaka, zatim — iz Fonda za razvoj nedovoljno razvijenih općina i sredstvima Jugoslavenske armije.

Prihodi su lokalnih samoupravnih interesnih zajednica za ceste naknade za ceste što se plaćaju za cestovna motorna vozila s

pogonom na plin, godišnje naknade za cestovna motorna i priključna vozila i za poljoprivredne traktore i cestovna zaprežna vozila.

Samoupravnim interesnim zajednicama za regionalne i magistralne ceste prihod se osigurava naknadama za ceste sadržanim u maloprodajnoj cijeni benzina i plinskog ulja i onim što se plaćaju za izvanrednu i prekomjernu upotrebu cesta.

Samoupravna interesna zajednica za ceste Hrvatske ostvaruje svoje prihode od naknade za strana cestovna motorna vozila, od cestarina i drugih usluga pri upotrebi auto-ceste.

Od tog svog prihodovanog iznosa lokalne i regionalne samoupravne interesne zajednice obračunavaju amortizaciju cesta i objekata na njima (stope su određene Zakonom o javnim cestama, a osnovicu za obračun čini vrijednost cesta utvrđena na osnovi procjena prema jedinstvenim kriterijima za Republiku). Preostala sredstva od naknada, nakon obračuna amortizacije, SIZ koriste u skladu s planovima za održavanje cesta, a njima se plaćaju i troškovi obavljanja tehničkih, financijskih, upravnih i administrativnih poslova zajednice i podmiruju druge obaveze SIZ. Regionalne zajednice koriste sredstva i za pokriće troškova i financiranje poslova što ih obavlja Republička zajednica.

Sredstva za izgradnju novih cesta, dionica i objekata na cestama što su u interesu Republike osiguravaju se udruživanjem sredstava u Republičkoj samoupravnoj interesnoj zajednici za ceste kao nosiocu politike razvoja mreže cestovnih prometnica u Republici. Kada se sredstvima SIZ za ceste pridružuju sredstva društveno-političkih zajednica, organizacija udruženog rada i drugih organizacija ili sredstva građana svatko od tih nosilaca sredstava ima pravo odrediti njihovu namjenu, uvjete korištenja i, s tim u vezi, osigurati nadzor nad trošenjem pridruženih sredstava.

Budući da gradnju cesta više nije moguće financirati budžetski, očekuje se transformacija dijela poreza na promet goriva iznad prosječne stope poreza na promet ostalih proizvoda u naknadu za ceste, a što će se riješiti međurepubličkim dogovorom. Ta sredstva koristit će se za financiranje spomenutih cestovnih programa, a na osnovi samoupravnog sporazuma regionalnih samoupravnih interesnih zajednica za ceste.

Za ostvarivanje cestovnih programa organizacija udruženog rada sredstva se udružuju samoupravnim sporazumom.

Radi izjednačavanja uvjeta održavanja magistralnih i regionalnih cesta regionalne SIZ samoupravnim sporazumom osnivaju u RSIZ Fond solidarnosti. Sredstva u Fond solidarnosti izdvaja ona regionalna zajednica koja od naknade sadržane u maloprodajnoj cijeni benzina, plina i plinskog ulja, nakon podmirenja amortizacije, ima više sredstava od prosjeka sredstava koja se utvrde koeficijentom uvjeta održavanja (utvrđuje ga RSIZ). Prava na sredstva Fonda solidarnosti ima ona regionalna SIZ čija sredstva od naknade ne pokrivaju, nakon odbitka amortizacije, prosječna sredstva za održavanje utvrđenog koeficijenta uvjeta održavanja (prosječna sredstva održavanja ustanovljuju se odnosom sredstava za održavanje svih regionalnih SIZ iz broja dužina svih magistralnih i regionalnih cesta u Republici pomnoženih koeficijentom uvjeta održavanja).

Posebnosti »čistih zajednica«

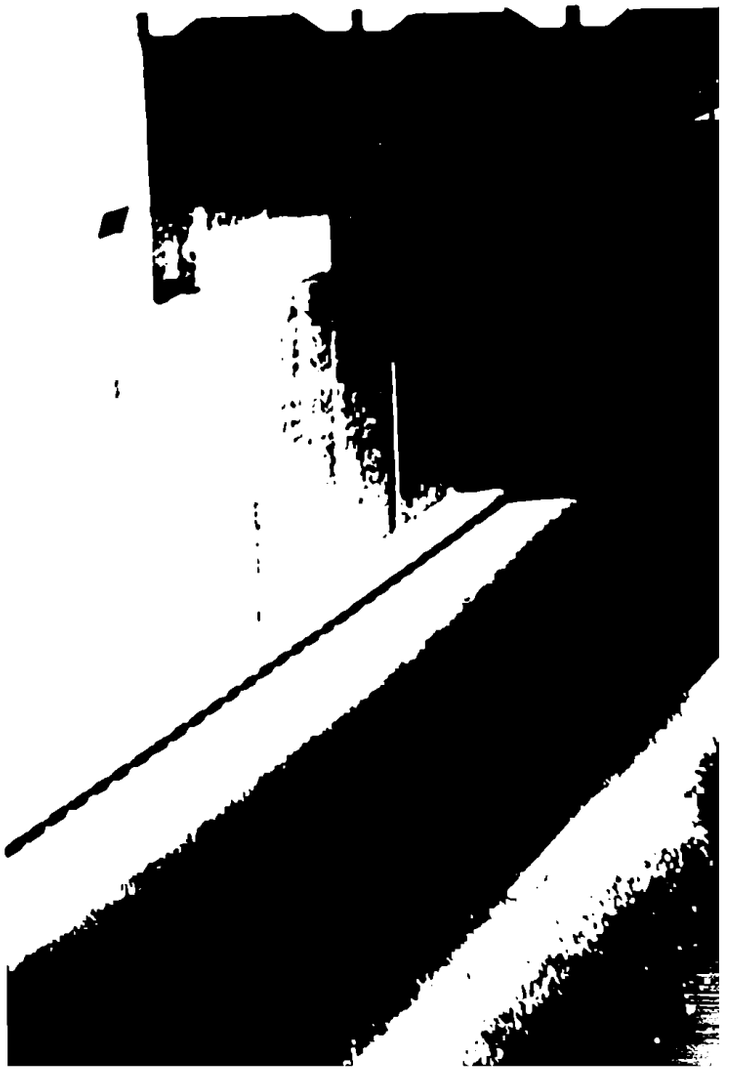

Poslovima samoupravnih interesnih zajednica za ceste upravljaju njihove skupštine, koje čije delegati što ih delegiraju delegacije korisnika cesta. U skupštinu SIZ za ceste delegati se biraju na dvije godine. U regionalnim SIZ korisnici cesta njenim poslovima upravljaju putem skupštine lokalnih zajednica za ceste i radničkih savjeta organizacija udruženog rada.

Zakonom o javnim cestama utvrđeni su izvori sredstava za djelovanje pojedinih samoupravnih interesnih zajednica — za održavanje i za investicije u ceste, što uveliko samoupravno interesno organiziranje u toj oblasti čini — u usporedbi s drugim područjima — posebnim.

Samoupravne interesne zajednice za ceste osnivaju se kao zajednice korisnika, tj. kao tzv. čiste zajednice. Posebnost im još proizlazi i iz same funkcije. Budući da se posebno osnivaju prema kategorijama cesta (lokalne, regionalne i magistralne), djelatnost pojedine SIZ svodi se na određenu vrstu cestovne prometnice. Tako je organizaciona struktura na tom području samoupravnog interesnog organiziranja podređena djelatnosti, zadacima i poslovima SIZ za ceste.

U skladu s politikom i potrebama privrednog razvoja zemlje nameće se neophodnim usklađivanje razvoja cestovne mreže sa željezničkim, riječnim, pomorskim i zračnim prometom, čime bismo najneposrednije odredili novu prometnu politiku — posve prilagođenu potrebama cjelokupnog društvenog razvoja.

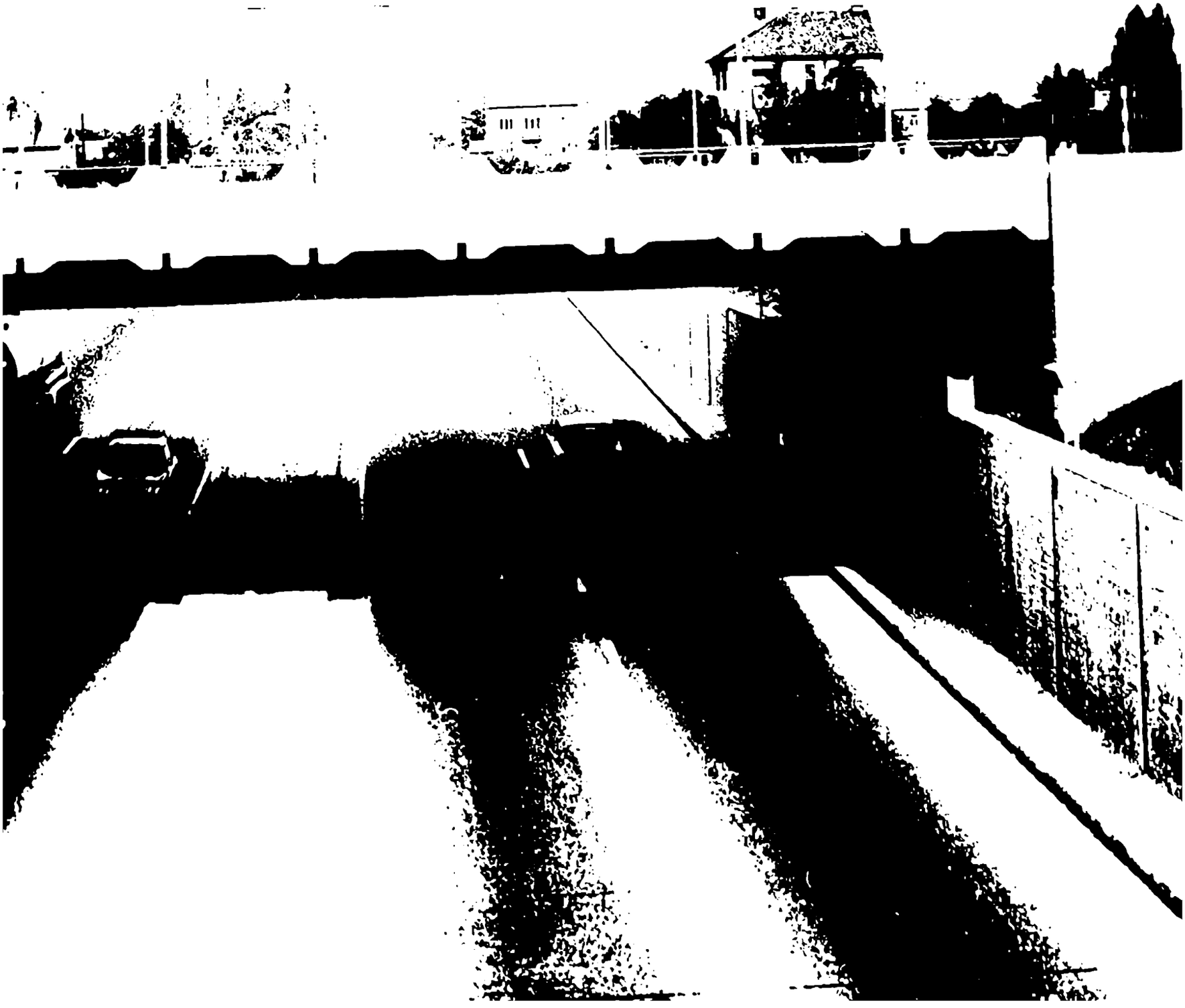

15 SAMOUPRAVNO INTERESNO ORGANIZIRANJE U OBLASTI CESTA

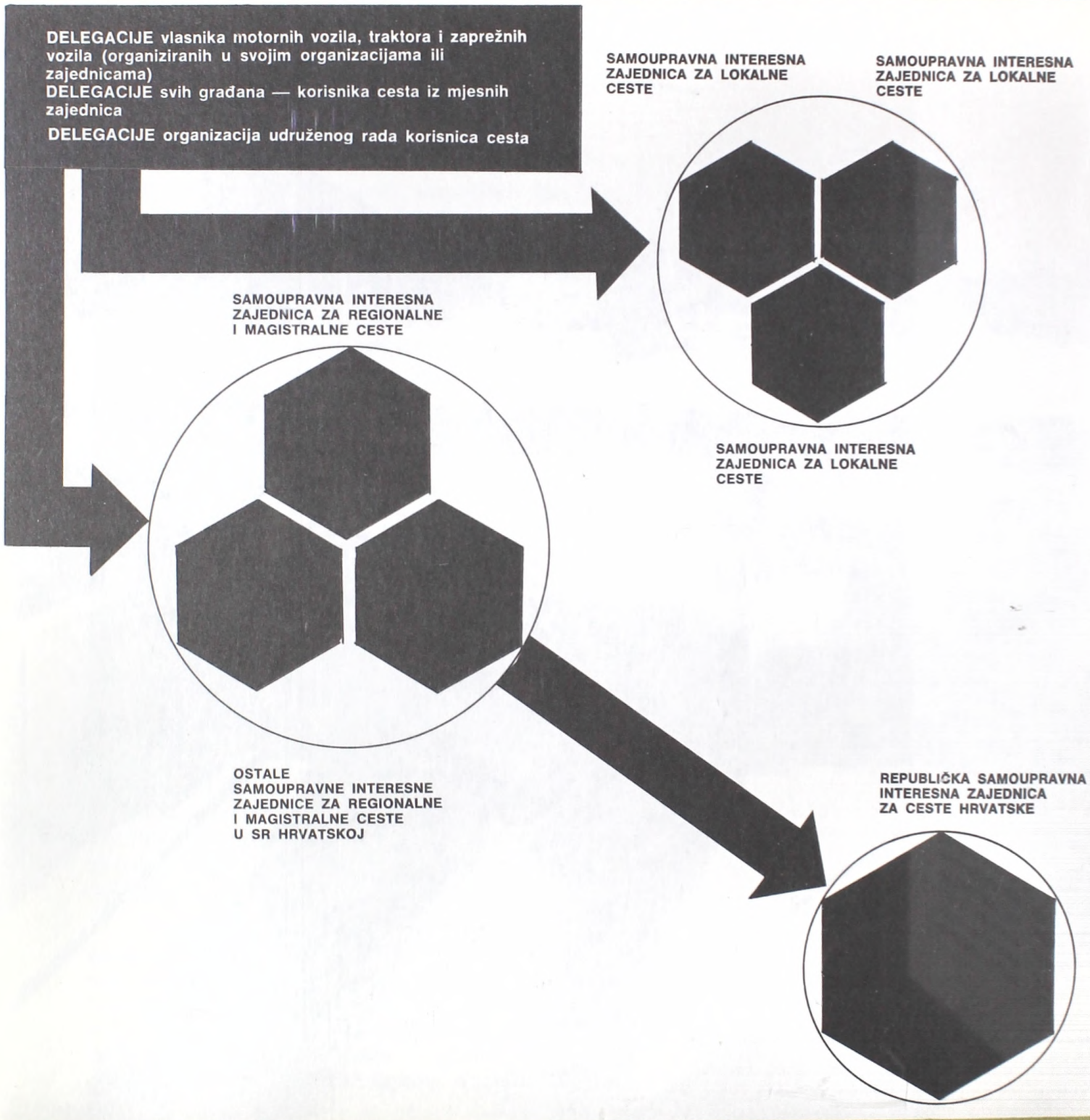

MARTIN PILAR

16 *Samoupravne interesne zajednice vodoprivrede*

U vodoprivredi SR Hrvatske samoupravne se interesne zajednice osnivaju radi vodozaštite, uređenja bujica, vodoopskrbe, melioracija i zaštite voda, a njihovo se djelovanje osigurava udruživanjem sredstava naknada, doprinosa i drugih sredstava što su namijenjena za rad, održavanje, rekonstrukciju i izgradnju vodoprivrednih objekata i postrojenja.

Vodoprivreda obuhvaća dvije grupe djelatnosti.

• U prvoj su grupi vodoprivredne djelatnosti kojima se osiguravaju osnovni uvjeti za razvoj naselja i privrede na vodnom području kao hidrografskoj i ekonomskoj cjelini (obrana od poplava, regulacija vodotoka, zaštita od erozije i dr.) i za daljnji vodoprivredni razvoj područja u kojima opskrba vodom stanovništva i privrede predstavlja ograničavajući faktor napretka (regionalni sistemi za opskrbu vodom, zaštita voda od zagađivanja).

• Vodoprivrednim djelatnostima svrstanim u drugu grupu osigurava se zadovoljavanje pojedinih potreba korisnika usluga na užem području (odvodnjavanje, navodnjavanje, uređenje manjih vodotoka, vodoopskrba i dr.). Ti su korisnici u zadovoljavanju svojih potreba upućeni na korištenje objekata određene namjene kojima upravljaju vodoprivredne organizacije.

Zapravo, tim dvjema grupama obuhvaćene su samo djelatnosti koje se samoupravno interesno organiziraju u SIZ vodoprivrede, jer se preostale vodoprivredne djelatnosti pretežno uključuju u tržišno-robne odnose ili u druge tokove društvene reprodukcije i samoupravnog organiziranja (hidroenergetika, plovidba, iskorištavanje voda).

Vodoprivredne djelatnosti u prvoj spomonutoj grupi organiziraju se u samoupravne interesne zajednice vodnih područja, a djelatnosti u drugoj grupi osnivaju svoje samoupravne interesne zajednice slivnih područja (vodne zajednice), koje djeluju na manjim slivovima. Budući da su zadaci pojedinih sudionika samoupravnog interesnog organiziranja u vodoprivredi različiti, a i zbog različitosti izvora sredstava kojima se osigurava njihovo djelovanje, neposredno se povezuju samo samoupravne interesne zajednice vodnih područja i udružuju u Republičku samoupravnu interesnu zajednicu vodoprivrede. Neposredno su povezane samo interesne zajednice vodnih područja i Republička vodoprivredna

interesna zajednica, a vodne zajednice samo su na područnom principu povezane s interesnim zajednicama vodnog područja i s njima usklađuju svoje programe.

Tko su osnivači samoupravnih interesnih zajednica u vodoprivredi?

Uspješnim djelovanjem samoupravnih interesnih zajednica vodnih područja, posebno izgradnjom i održavanjem regulacionih, zaštitnih i drugih vodoprivrednih objekata, uvelike se doprinosi sigurnosti života i rada (privrijeđivanja) svih radnih ljudi i građana, te sigurnosti društvene i ostale imovine na širem području. Budući da se time neophodni povoljni uvjeti života i djelovanja osiguravaju svim subjektima na određenom području, a što omogućuje i normalnu društvenu reprodukciju u svim oblastima, korisnici su u SIZ vodnog područja svi radni ljudi u samoupravnim organizacijama i zajednicama što na tom području žive i djeluju.

Samoupravne interesne zajednice slivnih područja spomenutu sigurnost života i djelovanja ostvaruju na svom području. Izgrađenim sistemom za lokalnu odvodnju i drugim melioracionim mjerama štiti se zemljište i druga nekretnina na slivnom području, pa su njihovi vlasnici — radni ljudi u udruženom radu, individualni poljoprivrednici i dr., korisnici usluga SIZ slivnih područja.

Vodoprivredne organizacije (opće vodoprivredne organizacije udruženog rada i vodoprivredne organizacije udruženog rada za pojedine slivove) obavljaju stručne vodoprivredne poslove i davaoci su, dakle, usluga SIZ vodoprivrede, ali im ne pripada status (za razliku od prava davalaca usluga u društvenim djelatnostima) njihovih suosnivača. Zato u samoupravnim interesnim zajednicama vodoprivrede korisnici i davaoci usluga ne odlučuju ravnopravno, pa su one, zapravo, SIZ korisnika. Međutim, s obzirom na to da se prema Zakonu o udruženom radu (čl. 389) samoupravne interesne zajednice u materijalnoj proizvodnji osnivaju kao zajednice korisnika i davalaca usluga, bit će potrebno i u SIZ vodoprivrede postupiti u skladu s tom odredbom.

Samoupravne interesne zajednice slivnih područja (vodne zajednice)

Slivno je područje, kao dio vodnog područja, zasebna manja teritorijalna cjelina, koju određuje općinska skupština, i na njemu se uspostavlja jedinstveni sistem hidrotehničkog uređenja i korištenja, što ga, radi zadovoljavanja svojih interesa i potreba, dogovaraju korisnici usluga. Obuhvaća, u pravilu, manje slivove (jedan sliv ili više njih) unutrašnjih vodotoka u određenom vodnom području, a ne predstavlja obavezno prirodnu hidrografsku i ekonomsku cjelinu. U SR Hrvatskoj, uglavnom u njezinu kontinentalnom dijelu, određena su dvadeset i dva slivna područja.

Samoupravne interesne zajednice slivnih područja (vodne zajednice) vode brigu o uređenju manjih slivova, izgradnji i održavanju sistema za odvodnjavanje i navodnjavanje, o opskrbi vodom stanovništva i privrede, zaštiti od erozije i uređenju bujica, te o odvođenju i pročišćavanju otpadnih voda. No, Zakonom o vodama SR Hrvatske omogućeno je da se za zadovoljavanje pojedinih neposrednih potreba i interesa određenih korisnika (za vodoopskrbu, odvođenje i pročišćavanje zagađenih voda i dr.) osnivaju i posebne samoupravne interesne zajednice.

Osnivanje samoupravnih interesnih zajednica slivnih područja nije obavezno, već je isključivo ovisno o vodoprivrednoj problema-

tici i o interesu radnika u udruženom radu i građana da je rješavaju udruživanjem u SIZ. Na vodnim područjima Save (u Zagrebu, Karlovcu, Krapini, Samoboru, Bjelovaru, Dugom Selu, Sisku, Kutini, Novskoj, Daruvaru, Slavonskom Brodu i Vinkovcima), Drave i Dunava (u Čakovcu, Varaždinu, Đurđevcu, Donjem Miholjcu, Virovitici, Osijeku i Dardi) u svim su općinama donesene odluke o određivanju slivnog područja, a na toj razini djeluju u svakoj od njih i vodne zajednice. Tri su još takve zajednice osnovane na općinskim područjima dalmatinskih slivova (u Sinju, Imotskom i Vrgorcu), dok je na primorsko-istarskom području postupak za njihovo osnivanje upravo u toku.

Djelatnost samoupravnih interesnih zajednica slivnih područja raznovrsna je i neophodna mnogim korisnicima, što osobito obavezuje na neprestano unapređivanje samoupravnih odnosa u njima, te na iznalaženje i ostvarivanje najprikladnijih oblika njihova povezivanja s ostalim samoupravnim interesnim zajednicama koje se osnivaju i djeluju na vodnom području.

Samoupravne interesne zajednice vodnih područja

Vodno područje obuhvaća jedan sliv ili više slivova (ili njihovih dijelova) koji čine prirodnu (sa stajališta područja Republike) hidrografsku i ekonomsku cjelinu. Jedinstvena vodoprivredna osnova što se za nj ustanovljuje neophodna je za ostvarivanje jedinstvene vodoprivredne politike i za utvrđivanje programa djelatnosti.

Zakonom o vodama SR Hrvatska podijeljena je na četiri vodna područja, a svako od njih obavezno se samoupravno interesno organizira: u Samoupravnu interesnu zajednicu vodnog područja sliva Save (sa sjedištem u Zagrebu), Samoupravnu interesnu zajednicu vodnog područja sliva Drave i Dunava (sa sjedištem u Osijeku), Samoupravnu interesnu zajednicu vodnog područja primorsko-istarskih slivova (sa sjedištem u Rijeci) ili u Samoupravnu interesnu zajednicu vodnog područja dalmatinskih slivova (sa sjedištem u Splitu).

Samoupravna interesna zajednica vodnog područja brine se o održavanju i unapređivanju vodnog režima i održavanju mreže vodotoka na vodnom području; održavanju, rekonstrukciji i izgradnji zaštitnih i drugih vodoprivrednih objekata i uređaja što su važni za vodno područje i za obranu od poplava i leda; održavanju i unapređivanju plovnih puteva; o zaštiti voda od zagađivanja; očuvanju vodnih zaliha; opskrbi stanovništva i privrede vodom; o izradi vodoprivrednih osnova, studija, vodoistražnih radova i sl. Ipak, zbog različitosti hidrografskih i ekonomskih karakteristika, pretežne su djelatnosti SIZ pojedinih vodnih područja različite. Tako su na vodnim područjima Save, Drave i Dunava obrana od poplave i drugi oblici zaštite od štetnog djelovanja voda prvenstveni zadatak, a na vodnom području primorsko-istarskih i dalmatinskih slivova to su problemi vodoopskrbe.

Republička interesna zajednica vodoprivrede

Samoupravne interesne zajednice vodnih područja udružile su se u Republičku vodoprivrednu interesnu zajednicu SR Hrvatske, što im je i bila zakonska obaveza. RVIZ utvrđuje zajedničku vodoprivrednu politiku, brine se o izvršavanju plana obrane od poplave što ga donosi Izvršno vijeće Sabora SR Hrvatske, usklađuje djelovanje svih samoupravnih interesnih zajednica vodnih područja, te se brine o izvršavanju međurepubličkih

i međunarodnih obaveza (najveći vodotoci — Sava, Drava i Dunav — imaju status međurepubličkih i međunarodnih vodotoka, što obavezuje na dogovaranje i usklađivanje odgovarajućih akcija na tom području). Sredstva za izvršavanje tih zadataka, vodozaštite prvenstveno, solidarno udružuju SIZ vodnih područja. Budući da vodno područje Drave i Dunava ne osigurava dovoljno sredstava za podizanje objekata najneophodnijih za obranu od poplave, potrebna sredstva u tu svrhu nepovratno udružuju samoupravne interesne zajednice ostalih vodnih područja. Republička samoupravna interesna zajednica koristi i sredstva iz drugih izvora, koristi Fond solidarnosti dodatna sredstva za ubrzavanje radova na zaštitnim objektima i dr.).

Planiranje razvoja i srednjoročni programi

Zadaci samoupravnih interesnih zajednica vodoprivrede valja da su određeni potrebama jedinstveno planiranog razvoja u toj oblasti. A planiranje razvoja u vodoprivredi zasniva se na rezultatima promatranja hidrografskih karakteristika, ustanovljivanju međusobne ovisnosti prirodnih pojava i utvrđivanju mogućnosti i rezultata ljudskog djelovanja na prirodne uvjete radi njihova što potpunijeg korištenja i pravovremenog otklanjanja njima uzrokovanih eventualnih opasnosti za siguran život i privređivanje. Takvom planiranju najobjektivniju podlogu predstavljaju vodoprivredne osnove vodnih područja što ih određuje Sabor SRH, a koje, među ostalim, sadrže: postojeće stanje vodnog režima i vodoprivrednih objekata i uređaja na određenom području, osnovne elemente i uvjete održavanja i razvoja vodnog režima kojima se osiguravaju najpovoljnija i najprikladnija tehnička i ekonomska vodoprivredna rješenja za obranu od štetnog djelovanja voda, za dobru i opsežnu zaštitu voda i za svestrano njihovo iskorištavanje.

Postojećim srednjoročnim programima SIZ vodoprivrede obuhvaćeni su radovi na izgradnji novih vodoprivrednih objekata (kao proširene reprodukcije vodoprivrede), i radovi održavanja postojećih vodoprivrednih objekata. SIZ vodnih područja u svojim su se programima opredijelile za to da im zaštita od poplava u ovom srednjoročnom razdoblju bude najpreči zadatak, što je doista bilo više neodgodivo budući da je SR Hrvatska, s preko 680.000 ha ugroženih površina, na prvom mjestu u Jugoslaviji po ugroženosti od poplava, koje su jedan od najkrupnijih vodoprivrednih problema (velika im je i učestalost — 1964. g., 1965, 1966, 1970, 1972. i 1974. g., a uzrokovane štete goleme: preko 3,3 milijarde dinara štete uzrokovano je samo jesenskom poplavom područja uz Savu 1974. g.). Ipak, sliv je Save, osobito oko Zagreba, Siska i Karlovca najugroženije područje; zatim — velika je ugroženost i u slivu Drave od Varaždina do Osijeka, području Dunava, dolini Raše i Mirne, te u dolini Neretve.

Izostati s prioritetnog mjesta u srednjoročnom programu razvoja nije mogla ni vodoopskrba, pogotovo kada se radi o SIZ na čijim je područjima brži daljnji privredni razvoj još uvijek sputan nezadovoljavajućom njenom uspješnošću. A zbog krajnje zabrinjavajućeg stanja voda u pojedinim vodotocima sve je aktualniji i zadatak zaštite naših voda.

S tim u skladu sačinjeni su programi što ih u srednjoročnom razdoblju na području pojedinih samoupravnih interesnih zajednica treba ostvariti.

• U programu Samoupravne interesne zajednice vodnog područja sliva Save najzastupljenija su ulaganja u zaštitu od poplava: nastavak radova na rasteretnim kanalima Kupa — Kupa, Odra i Lonja — Strug, izgradnja retencije »Lonjsko polje« i rekonstrukcija savskih nasipa. Radit će se, dakako, i na unapređenju vodoopskrbe, zaštiti voda,

odvodnji i zaštiti od erozije, ali za te potrebe osigurano je relativno malo sredstava.

• Na vodnom području Drave i Dunava nastavlja se s izgradnjom zaštitnih objekata za obranu od poplava Osijeka, Vukovara i Baranje, te s radovima na rekonstrukciji nasipa duž Drave i Dunava. Planirano je još da se na Dravi nastavi s izgradnjom vodne stepenice »Čakovec«, a projektna se dokumentacija izrađuje i za Dubravu, Đurđevac i Barč. Za ostale radove, slične kao i na Savi, preostat će vrlo malo sredstava.

• Programom ulaganja na vodnom području dalmatinskih slivova najviše sredstava planirano je utrošiti u poboljšanje i razvoj vodoopskrbe, a što će se prvenstveno postići izgradnjom regionalnih vodovoda: sjeverna Dalmacija, Brač — Hvar, Neretva — Pelješac — Korčula i šibensko priobalno područje. Među potrebnim zaštitnim objektima prednost je data onim na slivu Neretve, Cetine, Krke i Zrmanje.

• Na vodnom području primorsko-istarskih slivova treba dovršiti započete radove na zaštitnim objektima u dolini Mirne i Raše. Najviše sredstava valja na tom području uložiti u nastavak podizanja vodoopskrbnih objekata: vodovodi Like i Hrvatskog Primorja, te vodovodi Pula i Rijeka — Opatija.

Sav taj razvoj vodoprivrede na spomenutim vodnim područjima u SR Hrvatskoj obavezno je usklađivati s razvojem u drugim odgovarajućim oblastima (poljoprivredna proizvodnja, potrebe naselja, hidroenergetika, rad industrijskih postrojenja koja koriste vodu, plovidbu), pri čemu je izuzetno važna usklađenost s potrebama oživotvorenja koncepcije općenarodne obrane.

Neophodno je i usklađivanje aktivnosti u samoj vodoprivredi — između različitih područnih zajednica. Jer — vodno područje što je određeno republičkim propisima tek je uvjetno hidrografska cjelina. Tako, prirodni sliv Save ne obuhvaća samo dio vodotoka u SR Hrvatskoj, a sliv Drave obuhvaća i dijelove vodotoka u susjednoj Austriji i Mađarskoj. A tehničke mjere što se ostvaruju u jednom dijelu vodotoka neposredne posljedice uzrokuju u drugom njegovu dijelu. Zatim, podizanje nasipa na jednoj obali neposredno može ugroziti zemljište na drugoj obali; zagađivanje voda najveće je nizvodno od izvora zagađivanja . . . Takve probleme moguće je spriječavati jedino neprestanim usklađivanjem svih vodoprivrednih aktivnosti, pa i na međudržavnoj razini.

Programima razvoja samoupravnih interesnih zajednica slivnih područja obuhvaćena je lokalna odvodnja, izgradnja i održavanje melioracionih sistema, vodoopskrba i druge aktivnosti. Zasnivaju se na potrebama neposrednih korisnika i na mogućnosti izdvajanja i udruživanja sredstava za njihovo zadovoljavanje. S tim je u vezi i problem proširene reprodukcije što se pojavljuje tamo gdje se za korištenje odgovarajućih vodoprivrednih usluga određuju naknade kojima se često ne omogućava ni održavanje izgrađenih sistema.

Udruživanje sredstava za ostvarenje srednjoročnog programa razvoja

Sredstva za ostvarivanje programa samoupravnih interesnih zajednica vodoprivrede osiguravaju korisnici vodoprivrednih usluga putem doprinosa i plaćanjem naknade, a koja u tu svrhu udružuju.

Samoupravne interesne zajednice vodnih područja sredstva osiguravaju iz nekoliko izvora: doprinosa iz dohotka organizacija udruženog rada, naknada za vodu korištenu za privredne potrebe, za ispuštenu zagađenu vodu, za vađenje šljunka, pijeska i kamena i naknada za plovidbu.

tabela 1 (u milijunima dinara)

savski sliv	383,8	422,8	464,9	511,4	562,3	2.345,2
Drava i Dunav	102,5	112,7	124,1	136,5	150,0	625,8
dalmatinski slivovi	118,6	130,4	143,6	158,0	174,0	724,6
istarsko-primorski slivovi	97,3	113,3	128,0	144,5	162,8	645,9

Najznačajnija su sredstva što ih organizacije udruženog rada izdvajaju iz svoga dohotka. Za ostvarenje srednjoročnog programa razvoja vodoprivrede u SRH one su se sporazumijele da za vodoprivredu do 1980. g. udružuju sredstva doprinosa iz svoga dohotka prema stopi od 0,765 posto (tabela 1).

U udruživanju i korištenju sredstava u samoupravnoj interesnoj zajednici vodnog područja bitno je načelo uzajamnosti i solidarnosti. Važnost radova za vodno područje u cjelini osnovni je kriterij za korištenje sredstava, pri čemu je polazište stupanj ugroženosti pojedinih njegovih dijelova i razultat kojim će se doprinjeti sigurnosti ljudi i imovine, te razvoju ostalih privrednih djelatnosti. No, načelo solidarnosti nije zanemarivano ni pri dosadašnjim ulaganjima u vodoprivredi. Najviše se gradilo na područjima na kojima je trebalo ostvariti najvažnije društvene interese, što je doprinijelo njihovu snažnijem svestranom razvoju. Zato je potrebno da se više povede računa o područjima koja su solidarno sudjelovala u dosadašnjim ulaganjima, a sama su — zbog nerazvijenosti vlastite vodoprivrede — zaostajala u razvoju.

Samoupravne interesne zajednice slivnih područja sredstva za ostvarivanje zadataka iz svojih programa osiguravaju naplaćivanjem naknada za izvršene usluge njihovim korisnicima: naknada za uređenje manjih vodotoka, za odvodnjavanje, za navodnjavanje, naknada za zaštitu zemljišta od erozije i za uređenje manjih bujica, naknada za korištenje voda za osobne potrebe putem vodoopskrbnog sistema, za vađenje pijeska, šljunka i kamena uz manje vodotoke, za odvođenje otpadnih voda i naknaknada za pročišćavanje zagađenih voda. Dok se naknade za uređenje manjih vodotoka i za zaštitu zemljišta od erozije udružuju u SIZ na principu solidarnosti (svih korisnika usluga ili samo korisnika s dijela slivnog područja), ostale spomenute naknade korisnici — na osnovi sporazuma o izvršenju posla — plaćaju kao naknade za pruženu uslugu.

Trebalo bi nastojati da i u SIZ slivnih područja više dolazi do izražaja solidarno udruživanje sredstava korisnika, što bi omogućilo brži vodoprivredni razvoj i na tim užim područjima.

Prihvaćanjem srednjoročnog programa razvoja vodoprivrede predviđena su i sredstva što bi SIZ slivnih područja trebalo da ih

tabela 2 (u milijunima dinara)

savskog sliva	167,7	184,2	191,1	197,7	200,2	940,9
Drave i Dunava	125,7	120,0	125,4	129,2	135,6	635,9
dalmatinskih slivova	3,4	3,8	4,0	3,8	3,6	18,6
istarsko-primorskih slivova	2,6	2,6	2,8	3,0	3,3	14,3

udruže iz svojih izvora (tabela 2), o čemu neposredno ovisi i mogućnost ostvarivanja tog programa.

Očekuje se, dakle, da će radni ljudi i građani za ostvarenje srednjoročnog programa razvoja vodoprivrede udružiti do 1980. godine 5.951,2 milijuna dinara. A da bi se za vodno ili slivno područje najvažniji planirani radovi što brže mogli izvesti, samoupravnim interesnim zajednicama vodoprivede valjalo bi omogućiti korištenje domaćih i međunarodnih kredita i njihovo otplaćivanje sredstvima koja u toku srednjoročnog razdoblja udružuju korisnici vodoprivrednih usluga.

Skupštine samoupravnih interesnih zajednica vodoprivrede i drugi organi

Delegate u skupštine samoupravnih interesnih zajednica vodoprivrede delegiraju korisnici vodoprivrednih usluga, a u radu tih organa sudjeluju, u manjem broju, i delegati koje biraju radni ljudi vodoprivrednih samoupravnih organizacija — davalaca usluga.

Funkcija delegacija za samoupravne interesne zajednice vodnih područja povjerena je radničkim savjetima (ili kojim drugim organima upravljanja) u samoupravnim organizacijama i zajednicama, a za samoupravne interesne zajednice slivnih područja (vodne zajednice) organima upravljanja u samoupravnim organizacijama i zajednicama, te savjetima mjesnih zajednica. Svi ti organi osnivaju u svojim općinama konferenciju delegacija za samoupravne interesne zajednice vodoprivrede.

Konferencije delegacija redovno prate i razmatraju ostvarivanje zadataka SIZ, raspravljaju o prijedlogu samoupravnog sporazuma kojim se određuje program djelovanja SIZ i o prijedlozima izmjene samoupravnog sporazuma o osnivanju SIZ, predlažu ostvarenje određenih zadataka i dr. Njihovim radom rukovodi delegat u skupštini SIZ što ga delegiraju delegacije — osnivači konferencije, a koji izvještava o radu samoupravne interesne zajednice vodoprivrede i skupštini SIZ podnosi određene prijedloge svoje konferencije. U tim se konferencijama djeluje

u skladu sa stavovima pojedinih delegacija, koje treba da su neprestano obaviještene o radu SIZ, naročito o uspješnosti ostvarivanja utvrđenih prava i dužnosti korisnika u samoupravnoj interesnoj zajednici vodoprivrede.

Za svoj rad delegati u skupštini SIZ odgovorni su delegacijama koje su ih delegirale, a i korisnicima usluga (čije interese zastupaju) uopće. Ne zadovoljavaju li u izvršavanju svojih delegatskih dužnosti, oni mogu biti opozvani — na osnovi prijedloga njihovih delegacija, konferencija delegata i skupština samoupravnih interesnih zajednica.

Skupštine samoupravnih interesnih zajednica vodnih područja nemaju podjednako delegata: u Skupštini SIZ vodnog područja sliva Save izabrano ih je osamdeset (među njima je osam delegata Općeg vodoprivrednog poduzeća sliva Save kao davaoca usluge); Skupština SIZ vodnog područja sliva Drave i Dunava ima pedeset i sedam delegata (njih šest delegiralo je Opće vodoprivredno poduzeće vodnog područja sliva Drave i Dunava); u SIZ vodnog područja dalmatinskih slivova Skupštinu čini šezdeset i jedan delegat (među kojima je šest delegata Općeg vodoprivrednog poduzeća vodnog područja dalmatinskih slivova); SIZ vodnog područja primorsko-istarskih slivova u Skupštini ima šezdeset delegata (četrnaestoro je među njima izabranih radnika Općeg vodoprivrednog poduzeća vodnog područja primorsko-istarskih slivova).

Skupštine samoupravnih interesnih zajednica svih četiriju vodnih područja biraju po deset svojih delegata u Skupštinu Republičke vodoprivredne interesne zajednice vodoprivrede, koja dakle ima četrdeset delegata.

U SIZ slivnih područja u skupštine se bira od trideset do pedeset delegata, ovisno o veličini slivnog područja (do 10 posto tih delegata biraju, u pravilu, davaoci usluga).

Kolegijalni izvršni organi u samoupravnim interesnim zajednicama vodoprivrede (vodnih i slivnih područja) imaju sedam do deset članova (s najviše dva člana biranih među delegatima davalaca usluga). Skupština RSIZ vodoprivrede izabrala je Izvršni odbor od trinaest članova.

Tajnici kao inokosni izvršni organi svoju funkciju profesionalno obavljaju u RVIZ, te SIZ vodnih područja i u većim SIZ slivnih područja.

• Posebno organizirana stručna služba za obavljanje tehničko-stručnih poslova, za planiranje, financijske i pravne poslove predviđa se samo u Republičkoj vodovodnoj interesnoj zajednici, dok za potrebe SIZ vodnih područja i SIZ slivnih područja stručne poslove obavljaju vodoprivredne organizacije — na osnovi samoupravnog sporazuma o dugoročnoj slobodnoj razmjeni rada. Naime, one raspolažu neophodnom dokumentacijom određenog područja, i kadrovski su i tehnički opremljene za izvršavanje vodoprivrednih poslova, pri čemu se koriste i odgovarajućim iskustvima u svojoj djelatnosti. Time se uvelike doprinosi uspješnosti rada i smanjenju neproduktivnih troškova.

• Slobodna razmjena rada i dosad je bila zastupljena u odnosima davalaca i korisnika vodoprivrednih usluga (program koji su, dogovorno s društveno-političkim zajednicama, utvrđivali organi upravljanja vodoprivrednih organizacija javno je raspravljan na svim razinama), što se ne bi moglo reći za društvene djelatnosti. No, ona se tu sada ostvaruje organiziranije — putem samoupravnih interesnih zajednica vodoprivrede kao mjesta razmjene rada. U tim SIZ slobodna razmjena rada ostvaruje se u izvršavanju programa SIZ (s tim u vezi skupštine SIZ i vodoprivredne organizacije donose godišnje planove, a ugovorom se utvrđuju cijene radova, rokovi i način izvršavanja poslova) i u obavljanju njihovih stručno-administrativnih poslova.

Samoupravnim sporazumom samoupravne interesne zajednice vodoprivrede i vodoprivredne organizacije međusobno određuju

uvjete, prava, obaveze i odgovornosti u ostvarivanju slobodne razmjene rada. Na toj osnovi korisnici usluga u SIZ udružuju sredstva i utvrđuju zadatke koje njima valja ostvariti, a radni ljudi vodoprivrednih organizacija — davalaca usluga — osiguravaju stručno, trajno i potpuno izvršavanje zadataka usvojenih programima i planovima SIZ.

Spomenuti samoupravni sporazum zasniva se na ovim glavnim određenjima:

- vodoprivredna će organizacija svoj razvoj i planove usklađivati s programima i planovima samoupravne interesne zajednice vodoprivrede;
- SIZ će osigurati sredstva za ostvarivanje programa, najmanje u iznosu potrebnom za redovno i investiciono održavanje vodoprivrednih objekata i uređaja kojima upravlja vodoprivredna organizacija, te za obavljanje drugih poslova što su od posebnog društvenog interesa;
- organizacije u vodoprivredi izvršavat će povjerene im poslove i upravljati vodoprivrednim objektima i uređajima poslovno-društvenom uspješnošću dobrog privrednika;
- vodoprivredne organizacije redovito će SIZ obavještavati o ostvarivanju programa i planova, o vodoprivrednoj problematici na određenom području, o stanju vodoprivrednih objekata i dr.;
- SIZ i vodoprivredna organizacija zajednički će utvrđivati stavove o ukupnoj problematici što utječe na njihove međusobne odnose.

Povezivanje i udruživanje bez granica

Uspješnosti djelovanja u sistemu samoupravnog interesnog organiziranja vodoprivrede sigurno bi se, među ostalim, doprinijelo i omogućavanjem daljnjeg međusobnog povezivanja i udruživanja pojedinih SIZ. Svakako, korak dalje obavezno treba učiniti u povezivanju SIZ slivnih područja, a s obzirom na potrebu obrane od poplave u slivovima Save, Drave i Dunava, melioracija i unapređivanja samoupravnih odnosa koji se u SIZ ostvaruju, najuspješnije bi se moglo djelovati organizacionim povezivanjem svih samoupravnih interesnih zajednica u tim područjima.

Štoviše, budući da su ti glavni vodotoci (Sava, Drava i Dunav) samo jednim svojim dijelom na području SR Hrvatske, planiranje njihova razvoja, izgradnju zaštitnih i drugih objekata, korištenje i zaštitu voda i poduzimanje drugih mjera na njihovu teritoriju neophodno je usklađivati i sa ostalim socijalističkim republikama (pokrajinama) i s drugim državama čijim još područjem oni prolaze ili pak s njima graniče njihove obale. Uostalom, takva je praksa već uobičajena (zajedničkim angažmanom svih naših zainteresiranih područnih zajednica uz vodotok Save i uz pomoć Specijalnog fonda UN pripremljen je projekt za cjelovito uređenje savskog sliva), a osnivanjem i djelovanjem SIZ vodoprivrede te dosadašnje oblike usklađivanja vodoprivredne politike i dogovaranja akcija i mjera na najširem prirodnom području vodotoka moguće je uvelike unaprijediti. Odmah treba ustanoviti najpovoljnije oblike suradnje i organizacionog povezivanja SIZ koje su nosioci vodoprivredne politike na Savi, neovisno o republičkim i pokrajinskim granicama. Time će se tek radnim ljudima u slivu Save omogućiti da kao korisnici vodoprivrednih usluga u potpunosti upravljaju i odlučuju o svom vitalnom interesu, što će najviše doprinositi razvoju i sigurnosti tog područja — za koje je zainteresirana, zapravo, cijela Jugoslavija.

A djelotvorno takvo usklađivanje vodoprivredne politike neophodno je ostvariti i na ostalim međurepubličkim i međudržavnim vodotocima.

16 SAMOUPRAVNO INTERESNO ORGANIZIRANJE VODOPRIVREDE

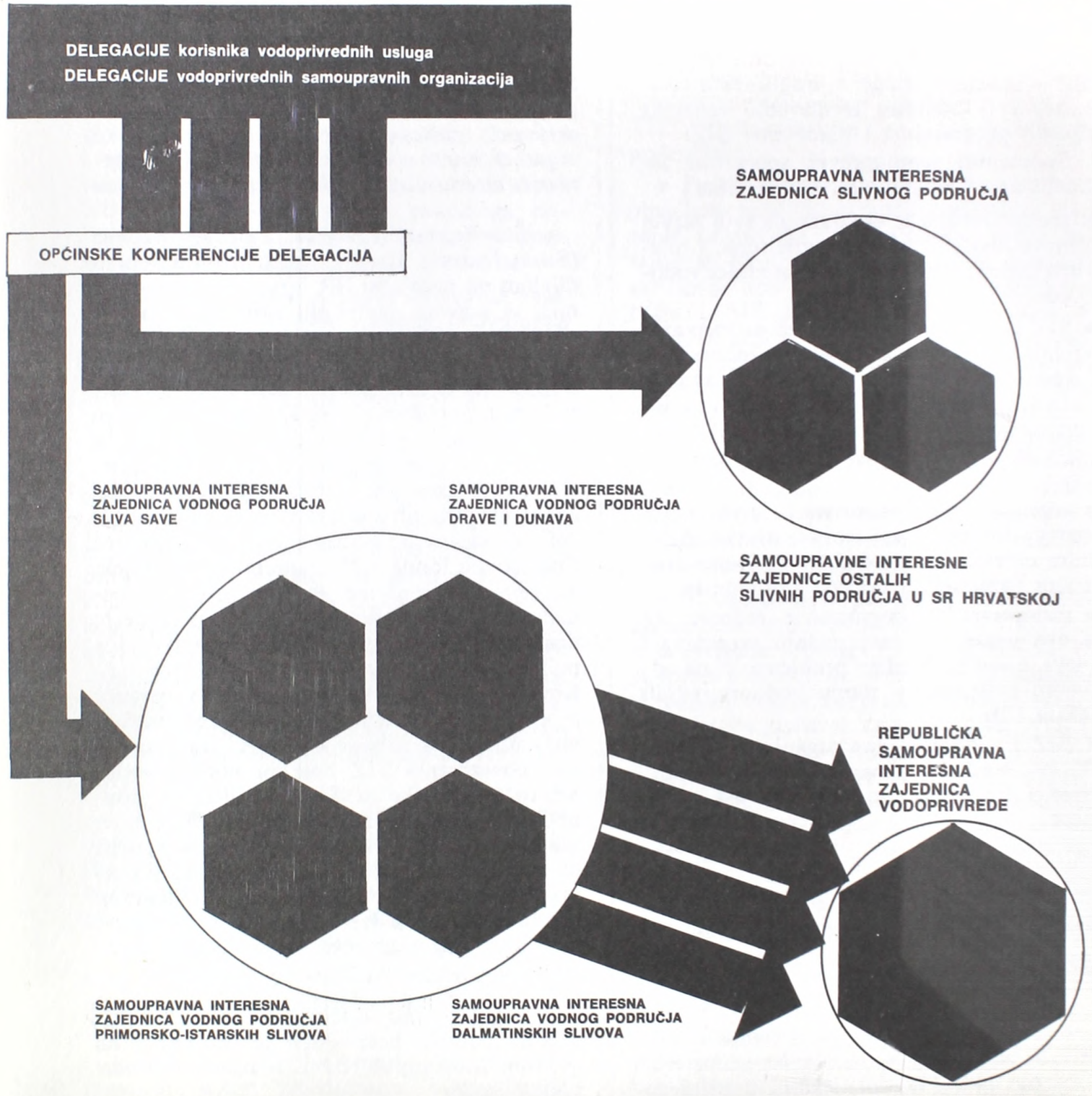

Dr IVAN MECANOVIĆ

17 *Samoupravne interesne zajednice potrošača električne energije*

Osnivanje samoupravnih interesnih zajednica u elektroprivredi potaknuto je potrebom da se uspješnost djelovanja u toj važnoj oblasti, kao i u ostalim infrastrukturnim djelatnostima, osigura zajednički — radom radnih ljudi u elektroprivrednim samoupravnim organizacijama i dohotkom (dakle, također radom) radnih ljudi u samoupravnim organizacijama i zajednicama ostalih dijelovanja privrede. Tako je u proizvodnji, prijenosu i distribuciji električne energije na području SR Hrvatske, a u skladu s Ustavom SFRJ (čl. 55), Ustavom SRH (čl. 71) i Zakonom o elektroprivredi SRH, osnovana Samoupravna interesna zajednica potrošača električne energije. U njoj se udružuju sredstva doprinosa za razvoj proizvodnje i mreže elektroprivrede, te druga sredstva za izgradnju i rekonstrukciju objekata i postrojenja neophodnih proizvodnji, prijenosu i distribuciji električne energije. A radi koordinacije rada, racionalnijeg i uspješnijeg obavljanja zadataka što su u zajedničkom interesu elektropeivredne organizacije SR Hrvatske osnovale su Zajednicu organizacija udruženog rada proizvodnje, prijenosa i distribucije električne energije. Međusobne svoje odnose te dvije zajednice uređuju posebnim samoupravnim sporazumom.

• Samoupravno interesno organiziranje u elektroprivredi karakteriziraju ova organizaciono-sistemska rješenja: delegacije sa SIZ potrošača električne energije čine radnički savjeti samoupravnih organizacija i zajednica, delegacije mjesnih zajednica (birani delegati), te delegacije JNA;

• u SR Hrvatskoj osnovano je 29 osnovnih samoupravnih interesnih zajednica potrošača električne energije;

• skupštine OSIZ delegatska su osnova za Republičku samoupravnu interesnu zajednicu potrošača električne energije;

• skupština OSIZ potrošača električne energije bira tajnika OSIZ, a stručnu službu osniva prema potrebi;

• delegate u Skupštinu Republičke samoupravne interesne zajednice biraju neposredni potrošači (veliki potrošači, specijalni potrošači), skupštine osnovnih samoupravnih interesnih zajednica i JNA;

• RSIZ potrošača električne energije ima svoju stručnu službu, kojom rukovodi tajnik kao inokosni izvršni organ te Zajednice;

• samoupravni sporazum o uređivanju međusobnih odnosa SIZ potrošača električne energije SRH i Zajednice elektroprivrednih organizacija SRH predstavlja čvorno mjesto sistema, jer je njime određeno objektivno djelovanje tog sistema, a uređena je i ostala problematika — kompetencije, međusobni odnosi, sukob nadležnosti;

• Skupštinu Zajednice organizacija udruženog rada elektroprivrede čine delegati pojedinih samoupravnih organizacija proizvodnje, prijenosa i distribucije električne energije na području SR Hrvatske;

• Zajednica elektroprivrednih organizacija, putem stručnih službi i svoga inokosnog izvršnog organa, obavlja sve poslove koje joj povjeri Skupština, tj. OUR koje je čine.

U sistemu elektroprivrede prelijevanje je dohotka neophodno

U SR Hrvatskoj međusobni odnosi u elektroprivredi određuju se i rješavaju Zakonom o elektroprivredi Samoupravnim sporazumom o udruživanju potrošača električne energije u Samoupravnu interesnu zajednicu potrošača električne energije Hrvatske, Samoupravnim sporazumom o udruživanju u Zajednicu organizacija udruženog rada proizvodnje, prijenosa i distribucije električne energije u Hrvatskoj i Samoupravnim sporazumom o određivanju međusobnih odnosa Samoupravne interesne zajednice potrošača električne energije Hrvatske i Zajednice elektroprivrednih organizacija udruženog rada Hrvatske. Naravno, važni su regulatori spomenutih odnosa i statuti republičkih SIZ, statuti OSIZ i dr.

I ustanovno i zakonsko polazište u odredbama o samoupravnom inreresnom organiziranju elektroprivrede jest jedinstvenost elektroprivrede kao velikog tehnološkog sistema. Lišena danas područne veze između potrošnje i proizvodnje, ta je djelatnost postala sistem koji, u suštini, ne podnosi granice što su joj se prije postavljale. Ekonomski gledano, udruženi je rad zainteresiran za što jeftiniji kilovat/sat (kWh), ne obazirući se na to gdje je on proizveden. Dalje, u elektroprivredi je očit nesklad između potrošnje i ulaganja kojima treba osiguravati njeno zadovoljavanje. Neophodno je, dakle, uspostaviti tehnološki, ekonomski i razvojni sistem (s više zajedničkih elemenata) u kojem će se unutrašnji odnosi razvijati na ustavnim osnovama u osnovnim organizacijama udruženog rada.

Zato je udruživanje u Zajednicu organizacija udruženog rada proizvodnje, prijenosa i distribucije električne energije obavezno, a svaka statusna promjena u njoj podložna je odobrenju Sabora SR Hrvatske. Utvrđena je potreba da se OUR svih osnovnih elektroprivrednih djelatnosti — proizvodnje, prijenosa i distribucije, udruže u četiri složene organizacije udruženog rada. No, svim tim potiču se i unutrašnje suprotnosti — i u elektroprivredi i u djelatnostima s kojima je ona povezana. U interesu je društva da se proizvodi jeftin kWh električne energije. Budući da se on teško dobiva, potrebno je i proizvodnju i potrošnju tog kWh uključiti u odgovarajući sistem. Time će se omogućiti (u sistemu) alimentiranje potreba potrošača, koji ne zna iz kojeg objekta dobiva energiju, što znači da su određena prelijevanja dohotka (čiji je društveni karakter u elektroprivredi posebno evidentan) u sistemu neophodna.

Suprotnosti u elektroprivredi

Zbog toga u djelatnosti elektroprivrede očite su mnoge suprotnosti, pa će koristiti da se na njih i tu ukaže.

Najprije, neosporna je suprotnost između pojedinih osnovnih djelatnosti u elektroprivredi. Distribucija je uglavnom u povoljnijem položaju od proizvodnje. Naime, ona energiju dobiva po njezinoj određenoj cijeni u mreži distribucije, a do sada nije sudjelovala u riziku cijelog procesa. Normalno je, dakle, da se i distribucija nađe u složenoj organizaciji udruženog rada s proizvodnjom i prijenosom.

Neizbježne su bile i suprotnosti što su potaknute područnom neravnomjernošću izgradnje elektroprivrednih objekata. Racionalnijom izgradnjom na pojedinim su područjima osigurani znatniji izvori jeftinije energije, a radi li se još i o objektima koji su nastali u proteklim razdobljima, sigurno je da svojim korisnicima daju energiju čija je cijena niža. Te objekte spomenuta područja smatraju »svojima«. Regionalna zatvorenost omogućila bi im da na njima ostvaruju dio rente, kojom bi se mogla osiguravati proširena reprodukcija u toj oblasti.

Elektroprivreda i tehnološki i ekonomski valja da djeluje kao jedinstveni sistem. Na tome se zasniva nastala teza o prednosti centralizacije nad decentralizacijom, što u pojedinaca izaziva kritički spristup ustavnim promjenama koje su u elektroprivredi neophodne.

Suprotnosti u međusobnim odnosima udruženog rada u cjelini i elektroprivrede ovim su motivirane: elektroprivredi se isplati proizvoditi samo u najrentabilnijim objektima, dok je udruženom radu potrebna ukupna njezina proizvodnja, pa što brža reprodukcija i izgradnja novih elektroprivrednih objekata nije toliko u interesu same elektroprivrede koliko cijelog društva.

A suprotnost, pak, u vezi sa cijenama usluga sasvim je prividna — elektroprivreda traži što više cijene, a udruženi rad što niže (ali prvenstveno uvjetovane stalnošću u opskrbi).

Teoretski gledano, samoupravne interesne zajednice potrošača električne energije trebalo bi da osiguravaju dodatna sredstva za proširenu reprodukciju elektroprivrede, a uz udio što ga u tu svrhu osigurava Zajednica elektroprivrednih OUR. Međutim, sigurno je da u toku daljnjih nekoliko godina (najmanje do 1980. g.) elektroprivreda neće biti u stanju da ta sredstva (za proširenu reprodukciju) osigurava iz vlastitih izvora (cijena usluga). Rješenje je, dakako, jedino u tome da se u tom razdoblju jednostavna reprodukcija osigurava sredstvima elektroprivrede, a proširena sredstvima potrošača.

Zajednica organizacija udruženog rada proizvodnje, prijenosa i distribucije električne energije

Samoupravnim sporazumom o udruživanju u Zajednicu OUR proizvodnje, prijenosa i distribucije električne energije na području SR Hrvatske ustanovljeni su ovi poslovi Zajednice:

- koordiniranje cjelokupnim djelovanjem u jedinstvenom sistemu elektroprivrede radi racionalnijeg i uspješnijeg poslovanja (ta aktivnost prelazi republičke granice, jer je ekonomsko i tehničko jedinstvo sistema elektroprivrede ostvarivo tek na širem području);
- briga o najboljem korištenju kapaciteta: budući da se postojeći elektroprivredni kapaciteti mogu različito koristiti, potrebno je organizirati »ulazak u mrežu« onih kapaciteta koji u određenom trenutku ili duže vrijeme osiguravaju najpovoljniji odnos između proizvodnje i cijene;
- angažiranje na uspostavljanju zajedničke dispečerske službe i na zajedničkoj nabavi energije s drugih područja u našoj zemlji ili uvozom putem Zajednice »Jugel«;
- planiranje i programiranje razvoja elektroprivrede — zajedničkog i razvoja pojedinih organizacija udruženog rada u elektroprivredi, te ostvarivanje planova i programa;
- utvrđivanje osnova za stjecanje i raspodjelu dohotka: zato što o »ulasku u sistem

(mrežu)« ovisi proizvodnja, a o njoj, pak, ukupan prihod i dohodak, te čisti dohodak, potrebno je odrediti ukupan prihod i onih objekata koji, zbog racionalnosti u poslovanju, nisu uključeni u proizvodnju, već su ostavljeni kao kapaciteti za osiguranje potrošnje (ti su odnosi određeni posebnim samoupravnim sporazumom);

- izrada prijedloga cijenika usluga (u suradnji sa SIZ potrošača električne energije);
- zajedničko obavljanje pojedinih poslova (financijskih, tehničkih, kadrovskih i sl.) koji su u općem interesu elektroprivrednih organizacija udruženih u Zajednici.

Vidljivo je, dakle, da Zajednica OUR elektroprivrede djeluje logikom zajedničkog interesa svih svojih članova i interesa cijelog udruženog rada. Normalno, u tom svom radu Zajednica se susreće s pojavama i centralizma i regionalizma istodobno, a što podjednako negira i onemogućuje neposredno samoupravljanje u elektroprivredi. Radi se, dakle, o pojavama koje energično valja na svim područjima suzbijati.

Zakon o elektroprivredi SRH navodi (čl. 7) nekoliko razloga na kojima se zasniva potreba udruživanja OUR elektroprivrede u Zajednicu: koordinacija rada, uspješno obavljaju zadataka što su u zajedničkom interesu, najbolje korištenje kapaciteta, daljnji razvoj elektroenergetskog sistema, cijene, kvaliteta energije, sigurnost u opskrbi.

Tim su zakonom objekti kojima su osigurani izrazito povoljni uvjeti rada obavezani na naknadu za rentu.

Samoupravno interesno organiziranje potrošača električne energije

Zajednicu potrošača, prema Zakonu o elektroprivredi (čl. 6), čine potrošači električne energije što su udruženi u svoje SIZ, te potrošači u OSIZ koje su dogovorno osnovane na području jedne općine ili više njih, a koje djeluju uz područja distributivnih organizacija udruženog rada.

A potrošačima električne energije Zakon smatra: osnovne i druge organizacije udruženog rada, koje za svoje potrebe troše električnu energiju, samoupravne i druge zajednice (npr., mjesne zajednice), društveno-političke i društvene organizacije, državne organe, Jugoslavensku narodnu armiju, te građane i građanske pravne osobe. Oni se udružuju u SIZ i u OSIZ potrošača električne energije. Potreba osnivanja OSIZ određuje se sporazumom zainteresiranih općina, pa u SR Hrvatskoj sada (prvi saziv) djeluje 29 već spomenutih osnovnih samoupravnih interesnih zajednica potrošača električne energije.

Samoupravna interesna zajednica potrošača električne energije osniva se »radi zadovoljavanja svojih i zajedničkih potreba i interesa u pogledu opskrbe električnom energijom« (Zakon o elektroprivredi). Republička zajednica potrošača električne energije u vezi s dijelom svojih poslova odlučuje samostalno — u vlastitoj skupštini ili u skupštinama OSIZ, dok se o obavljanju preostalih poslova dogovara sa Zajednicama elektroprivrednih organizacija. Predviđeno je da se udruživanjem u RSIZ postižu, među ostalim, ovi ciljevi: suradnja sa Zajednicom elektroprivrednih organizacija na daljnjoj izgradnji sistema; financiranje izgradnje pojedinih objekata — u skladu s planom razvoja i zadovoljavanja potreba; stvaranje novih društveno-ekonomskih odnosa.

Samoupravnim sporazumom o udruživanju potrošača električne energije (čl. 16) određeno je o kojoj problematici taj SIZ samostalno odlučuje: o osiguranju dodatnih sredstava potrebnih za financiranje elektroprivrednih objekata; kriterijima za davanje odštete pojedinim kategorijama potrošača (zbog redukcija); prijedlogu mjera u vezi s proizvodnjom i potrošnjom električne energije i dr.

Zajedničko odlučivanje

Velika ovlaštenja i obaveze SIZ potrošača proizlaze iz društveno-ekonomskih odnosa koji nastaju između Republičke samoupravne interesne zajednice potrošača električne energije i Zajednice OUR elektroprivrede SRH. Razvoj elektroprivrede neophodan je uvjet razvoja udruženog rada kao cjeline, pa je suština tih odnosa u tome da udruženi rad, putem SIZ potrošača električne energije, izdvaja dodatna potrebna sredstva, te da odlučuje i o dohotku u elektroprivredi, čime odnosi u toj oblasti bivaju ne samo društveni već i ekonomski.

Spomenutim samoupravnim sporazumom (čl. 15) navedeni su i poslovi o kojima RSIZ potrošača električne energije i Zajednica elektroprivrednih OUR zajednički odlučuju: rasprava o planu i programu razvoja elektroprivrede (proizvodnje i prijenosa, dok o razvoju distribucije raspravljaju OSIZ); odlučivanje o zajedničkom financiranju izgradnje objekata i postrojenja, te o uvjetima i načinu udruživanja sredstava za tu izgradnju; rasprava o cjelovitom planu i programu razvoja distribucije (konkretno se o tome raspravlja u OSIZ); rasprava i odlučivanje o elektroenergetskoj bilanci Republike; odlučivanje o uvjetima iskorištavanja proizvodnih i prijenosnih kapaciteta u energetskom sistemu kao cjelini, a sa stajališta najpovoljnije opskrbe potrošača; rasprava i poduzimanje mjera radi osiguranja štednje električne energije — u toku opće nestašice i u vrijeme ograničenja potrošnje; rasprava i odlučivanje o cjenicima usluga; odlučivanje o obeštećenju pojedinih kategorija potrošača; odlučivanje o naknadama za nove priključke; odlučivanje o općim uvjetima za isporuku električne energije; usvajanje kriterija za objekte koji se mogu priključiti u mrežu prijenosa i kriterija za povećavanje snaga za potrebe specijalnih potrošača; rasprava o odnosima s energetskim sistemima drugih socijalističkih republika i cijele zemlje.

SIZ potrošača električne energije i Zajednica OUR elektroprivrede zajednički odlučuju na zajedničkom zasjedanju svojih skupština, koje su tada — u suštini — jedinstveni organ (skupština) — s dva vijeća (iako formalno rade samostalno).

Budući da je interes potrošača električne energije za stanje u elektroprivredi sve veći — da bi i preventivno mogao utjecati na sprečavanje nepovoljnih utjecaja, sve je opsežnije i spomenuto zajedništvo u odlučivanju. Na tome zasnovana je i potreba da se odnosi RSIZ potrošača električne energije i Zajednice elektroprivrednih OUR urede posebnim samoupravnim sporazumom.

U tom aktu oni se zasnivaju na ovim postavkama: elektroprivreda ima važnu ulogu u unapredivanju općih uvjeta razvoja udruženog rada, materijalne i ekonomske osnovice za razvoj društva; elektroprivreda je djelatnost od posebnog društvenog interesa (čiji su nosioci i potrošači električne energije i radnici u elektroprivredi); razvoj elektroprivrede valja da je usklađen s razvojem potreba za energijom (pojedinih potrošača i cijelog društva); tržište ne može biti jedini regulator odnosa između potrošača i elektroprivrede; za izgradnju energetskih objekata potrebno je udruživati sredstva i koristiti ih za ostvarivanje usklađenih planova razvoja elektroprivrede; potrebno je osigurati jedinstvo elektroprivrednog sistema na području SR Hrvatske i uključiti ga u jedinstveni sistem elektroprivrede Jugoslavije.

Solidarnost ravnopravnih potrošača

Osnovne samoupravne interesne zajednice potrošača električne energije djeluju uz distributivne organizacije udruženog rada, i po-

sebno se brinu o razvoju distributivne mreže na svome području (koji djelomično alimentira vlastitim sredstvima). Pogodno su mjesto povezivanja s udruženim radom, osnovnim organizacijama udruženog rada, osim kad se radi o posebnim potrošačima (velikim potrošačima, koji su izravno uključeni u mrežu prijenosa — sada ih je 11), koji u radu Republičke samoupravne interesne zajednice potrošača električne energije sudjeluju izravno.

Budući da — kao što smo već i rekli — bez razvoja energetike nema ni razvoja udruženog rada, zajedničko uspješno djelovanje i elektroprivrede i potrošača jest najneophodnije. To zajedništvo osobito valja da dođe do izražaja u osiguranju sredstava za ulaganje u razvoj energetike, što čini više od 35 posto ukupne akumulativne sposobnosti udruženog rada. Takav investicioni poduhvat ostvariv je samo udruživanjem rada i sredstava više subjekata. U SR Hrvatskoj, u kojoj se potrebe za električnom energijom svakih sedam-osam godina udvostručuju (1982. g. potrošnja će biti dvostruko veća od one što je ostvarena 1975. g.), danas je to uvjet razvoja koji u potpunosti imperativno treba zadovoljiti.

Zajedničkim sredstvima grade se elektroprivredni objekti, čime se osiguravaju izvori energije potrebne udruženom radu i dohodak za elektroprivredu, što je rezultat slobodne razmjene rada u elektroprivredi.

A solidarnost se u toj djelatnosti ostvaruje u potpunosti. Naime, kWh električne energije što je dobiven i korišten iz mreže nepoznatog je konkretnog porijekla, pa to položaj svih potrošača električne energije čini podjednakim, ravnopravnim (dakako, ovisno o razvoju distributivne mreže; npr., potrošači u Lici, nekim dijelovima Dalmacije i u drugim područjima s nerazvijenom distributivnom mrežom električnom se energijom teže opskrbljuju).

Opći principi delegatskog sistema ostvaruju se i u samoupravnom interesnom organiziranju elektroprivrede, što osobito doprinosi unapređenju odnosa svih sudionika u toj važnoj djelatnosti, čija je uspješnost neophodna u ostvarivanju opće naše društvene težnje da svestrano napredujemo.

17 SAMOUPRAVNO INTERESNO ORGANIZIRANJE POTROŠAČA ELEKTRIČNE ENERGIJE

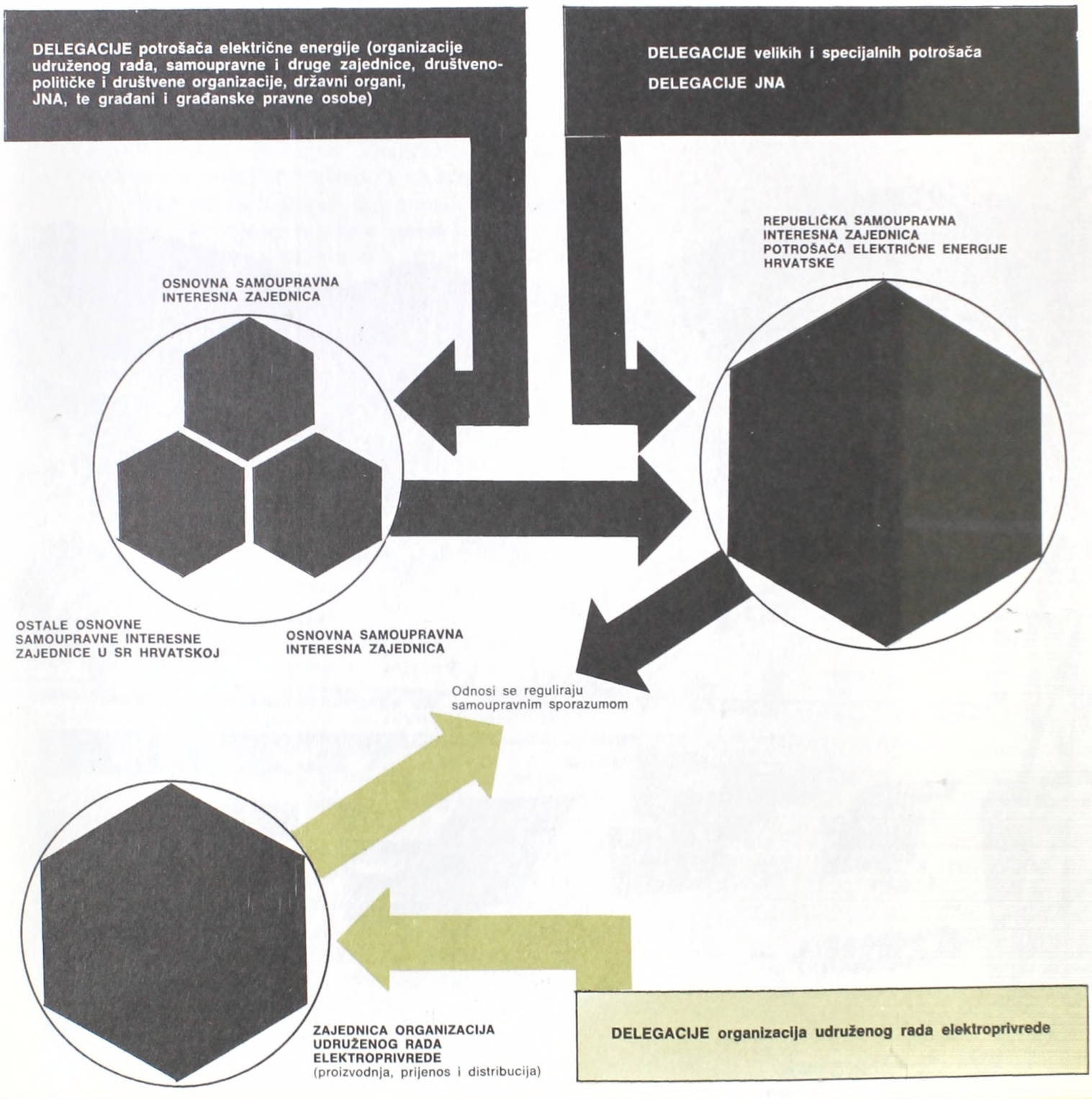

III DIO

SAVEZNI SAVJET ZA PITANJA DRUŠTVENOG UREĐENJA I SAVEZNI SAVJET ZA PRIVREDNI RAZVOJ I EKONOMSKU POLITIKU:

STAVOVI O OSTVARIVANJU SAMOUPRAVNIH DRUŠTVENO-EKONOMSKIH ODNOSA U DRUŠTVENIM DJELATNOSTIMA

Stavovi o ostvarivanju samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa u društvenim djelatnostima

USPOSTAVLJANJE I FUNKCIONIRANJE SAMOUPRAVNOG SISTEMA ZADOVOLJAVANJA ZAJEDNIČKIH POTREBA U DRUŠTVENIM DJELATNOSTIMA*

• U dosadašnjoj izgradnji samoupravnog sistema zadovoljavanja zajedničkih potreba u društvenim djelatnostima, na osnovama Ustava i drugih sistemskih rješenja, postignuti su početni i značajni rezultati u stvaranju organizaciono-pravnih i drugih pretpostavki za dosljednu primjenu principa slobodne razmjene rada. Ti se rezultati ogledaju:

— u postupnom ovladavanju radnika OOUR materijalne proizvodnje tim područjem društvene reprodukcije;

— u samoupravnom organiziranju udruženog rada materijalne proizvodnje i društvenih djelatnosti — konstituiranje osnovnih organizacija udruženog rada i njihovo udruživanje u druge oblike udruženog rada (započeti procesi reformiranja pojedinih društvenih djelatnosti: u zdravstvu, odgoju i obrazovanju i u drugim djelatnostima, te uspostavljanje neposrednih i drugih odnosa između tih djelatnosti i privrede i ostalih korisnika, itd.);

---

* Ovaj se dokumenat odnosi na djelatnost iz člana 16. Ustava SFRJ (odgoj i obrazovanje, znanost, kultura, zdravstvo, socijalna zaštita i druge društvene djelatnosti). Njegov je cilj da odredi osnovne pravce rada na razradi zajedničkih pitanja daljeg razvoja društveno-ekonomskih odnosa u tim djelatnostima.

— u samoupravnom organiziranju i uređivanju međusobnih odnosa sudionika u slobodnoj razmjeni rada u sistemu samoupravnih interesnih zajednica — konstituiranje osnovnih samoupravnih interesnih zajednica, jedinica, samoupravnih interesnih zajednica, saveza i udruženja samoupravnih interesnih zajednica; donošenje zakona, samoupravnih sporazuma, statuta i drugih samoupravnih akata kojima se konkretno uređuju međusobni odnosi, prava, obaveze i odgovornosti članova zajednica, odnosi između samoupravnih interesnih zajednica i odnosi između samoupravnih interesnih zajednica i društveno-političkih zajednica;

— u samoupravnom sporazumijevanju o zajedničkim osnovama i mjerilima za stjecanje i raspoređivanje dohotka i raspodjelu sredstava za osobne dohotke i konkretna razrada kriterija i mjerila slobodne razmjene rada i raspodjele prema radu, sa ciljem da se dohodak i osobni dohoci radnika u društvenim djelatnostima dovedu u zavisnost od rada i rezultata rada i njihova doprinosa povećavanju produktivnosti rada i dohotka;

— u pripremanju i zaključivanju samoupravnih sporazuma o osnovama planova samoupravnih organizacija i zajednica;

— u efikasnijem uređivanju i potpunijem ostvarivanju samoupravnih prava radnika;

— u adekvatnijem prilagođivanju radnog vremena društvenih djelatnosti potrebama privrede, radnika i drugih radnih ljudi;

— u racionalnijem korištenju sredstava OOUR i uspješnijem obavljanju poslova u društvenim djelatnostima, itd.

Pri ocjeni tih rezultata valja imati u vidu da započete pozitivne procese samoupravnog organiziranja društvenih djelatnosti i samoupravnih interesnih zajednica treba intenzivirati i da, u vezi s ostvarenim rezultatima i rješenjima, postoje razlike od jedne do druge sredine, odnosno djelatnosti. Veoma je važno ulagati napore da se u tim rješenjima jasno i konkretno uređuju međusobna prava, obaveze i odgovornosti sudionika u slobodnoj razmjeni rada. Mnoga od tih rješenja već se primjenjuju ili će se tek primjenjivati i kritički ocjenjivati sa stajališta primjene Zakona o udruženom radu.

Dosadašnja saznanja i uvid u samoupravnu praksu (analize društveno-političkih organizacija i zajednica, »snimanje« stanja i obavljena istraživanja) pokazuju da na tom području postoji obilje kvalitetnih i dragocjenih rješenja koja će, u daljnjoj kritičkoj razradi i usavršavanju, predstavljati solidnu platformu za brži razvoj samoupravnih i dohodovnih odnosa u društvenim djelatnostima.

• I uz do sada ostvarene rezultate, u razvoju društveno-ekonomskih odnosa izraženi su i određeni nedostaci i teškoće, što je usporavalo brže uspostavljanje i razvijanje kvalitetno novih odnosa, u OOUR društvenih djelatnosti i na relaciji društvene djelatnosti-materijalna proizvodnja. Uzrok tih slabosti bilo je sporo prevladavanje starih odnosa u stjecanju dohotka, nedovoljan utjecaj radnika i radnih ljudi na utvrđivanje zajedničkih potreba i sredstava za njihovo zadovoljavanje, sporo osposobljavanje SIZ za ostvarivanje samoupravnog sporazumijevanja i usklađivanja zajedničkih potreba i interesa, itd.

Organiziranje udruženog rada u društvenim djelatnostima pokazuje da ustavno organiziranje OOUR i njihovo udruživanje u radne organizacije i druge oblike udruživanja rada i sredstava nije dovršeno, da društveno-ekonomski odnosi između OOUR društvenih djelatnosti nisu jasno razrađeni, da nema dovoljne podjele i specijalizacije rada, da nisu prevladane prije izražene pojave zatvorenosti mnogih naslijeđenih struktura, usitnjenosti i neadekvatnog teritorijalnog razmještaja mreže organizacija udruženog rada u društvenim djelatnostima, itd., i da se sporo ostvaruje povezivanje tih djelatnosti s odgovarajućim oblicima udruživanja rada i sredstava materijalne proizvodnje.

Sporo i neadekvatno ustavno organiziranje društvenih djelatnosti i udruženog rada u materijalnoj proizvodnji, sporo prevladavanje starih odnosa u osiguravanju sredstava (deficitarno financiranje i autonomno formiranje prihoda), neefikasnost u funkcioniranju delegatskog sistema, itd., uzrokovalo je zaostajanje procesa samoupravnog udruživanja rada i sredstava na osnovama slobodne razmjene rada. To se negativno odražavalo na produktivnost rada i ostvarivanje dohotka OOUR materijalne proizvodnje. Još uvijek nisu prevladane pojave paušalnog određivanja sredstava za zajedničke potrebe. Sredstva za te potrebe nisu se zasnivala na realnim potrebama radnika i mogućnostima materijalne proizvodnje, pa su zbog toga izdvajanja za društvene djelatnosti imala karakter tereta, a ne njihove neposredne potrebe. U vezi s vrednovanjem rezultata rada udruženi rad još ne ocjenjuje ostvarivanje samoupravno prihvaćenih planova rada i razvoja društvenih djelatnosti. Nedovoljna je suradnja OOUR društvenih djelatnosti i materijalne proizvodnje u utvrđivanju i bržem donošenju standarda i normativa materijalno-tehničke i kadrovske opremljenosti, u skladu s prirodom rada i specifičnostima pojedinih društvenih djelatnosti. Njihovo neadekvatno i nepotpuno utvrđivanje jedan je od uzroka zaostajanja u razvoju samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa.

U planiranju rada i razvoja društvenih djelatnosti na samoupravnim osnovama kasni se s donošenjem osnova planova OOUR i sa zaključivanjem samoupravnih sporazuma o osnovama planova organizacija udruženog rada i samoupravnih interesnih zajednica. Ima primjera da se zajedničke potrebe ne utvrđuju kao sastavni dio planova sudionika u slobodnoj razmjeni rada; zatim — da se te potrebe ne zasnivaju na stvarnim potrebama i materijalnim mogućnostima privrede, radnika i radnih ljudi, zbog toga što u OOUR još nije razvijeno kompleksno planiranje i iskazivanje razvojnih i materijalnih mogućnosti; da pri planiranju nisu bile istovremeno definirane razvojne koncepcije osnovnih i drugih organizacija udruženog rada, mjesnih, samoupravnih interesnih i društveno-političkih zajednica; da u praksi nije prevladan »pritisak« financiranja i održavanja postojećih institucija; da radnici još namaju dominantnu ulogu u planiranju i da je još uvijek prisutan snažan utjecaj stručnih službi na kreiranje razvojne politike. Nisu rijetki primjeri sredina u kojima planovi ne izražavaju usklađenost stvarnih razvojnih potreba i materijalnih mogućnosti i u kojima su unaprijed predviđena sredstva određivala planove OOUR i SIZ. Bilanciranje ukupnih zajedničkih potreba i sredstava obavlja se na stari način, pri čemu je nedovoljan utjecaj udruženog rada, radnika i

radnih ljudi na utvrđivanje tih potreba i sredstava. Skupštine samoupravnih interesnih zajednica, kao ravnopravna vijeća s odgovarajućim vijećima u skupštinama društveno-političkih zajednica, ne sudjeluju u utvrđivanju sredstava za zajedničke potrebe i razvojne mogućnosti u općim bilancama.

U izgrađivanju sistema samoupravnih interesnih zajednica različito se pristupa definiranju mjesta i uloge osnovnih samoupravnih interesnih zajednica* i jedinica u zadovoljavanju određenih zajedničkih potreba, odnosno ostvarivanju samoupravnih prava koja se mogu realizirati na toj razini organiziranja. Ima pojava da odnosi između samoupravnih interesnih zajednica i jedinica i samoupravnih interesnih zajednica nisu tako razgraničeni da se jasno vidi da radnici i udruženi rad u njima ostvaruju svoje dogovorene potrebe i interese putem slobodne razmjene rada i da zajednički ravnopravno odlučuju o tim potrebama i interesima.

U primjeni delegatskog sistema, pored evidentnih pozitivnih rezultata, javile su se i određene slabosti u njegovu funkcioniranju. Osnovna slabost sastoji se u nedovoljnoj povezanosti delegata u skupštinama SIZ sa svojim delegacijama, a posebno u nepovezanosti delegacija sa svojom samoupravnom osnovom, što dovodi do zadržavanja starih odnosa predstavničkog sistema, odnosno reprezentiranja. Još uvijek nedovoljan utjecaj udruženog rada, radnika i radnih ljudi u procesu odlučivanja u SIZ izraz je slabosti u delegatskom sistemu. Jedna od slabosti u funkcioniranju delegatskog sistema jest i neadekvatno organiziranje delegacija.

Početni rezultati ostvareni su i u povezivanju radnih ljudi u umjetničkoj, kulturnoj ili drugoj profesionalnoj djelatnosti i u privremenim ili trajnijim radnim zajednicama i u njihovom samoupravnom dohodovnom povezivanju, neposredno ili putem radnih zajednica, s organizacijom udruženog rada, mjesnom zajednicom, odnosno u njihovu udruživanju u samoupravnu interesnu zajednicu odgovarajuće društvene djelatnosti.

U dosadašnjoj aktivnosti društveno-političke organizacije intenzivno su sudjelovale u organiziranju samoupravnih interesnih zajednica i u stvaranju drugih pretpostavki za uspostavljanje novog sistema zadovoljavanja zajedničkih potreba. Međutim, ta aktivnost još uvijek nije dovoljna za brži razvoj novih odnosa u tom području. Zbog toga u idućem razdoblju aktivnost treba usmjeriti, prije svega, u tom pravcu.

• Sve to pokazuje da postojeća normativna rješenja i odnose u OUR i SIZ treba kritički razmotriti, preispitati i uskladiti s rješenjima Zakona o udruženom radu.

Dosadašnji rezultati i iskustva u samoupravnom organiziranju društvenih djelatnosti i funkcioniranju samoupravnih interesnih zajednica ističu potrebu afirmiranja pozitivnih rješenja, te kompleksnijeg i potpunijeg razmatranja prisutnih problema, nedostataka i teškoća u dosljednom ostvarivanju ustavnih rješenja na tom veoma važnom i složenom području rada i sistema.

* Termin »osnovna samoupravna interesna zajednica«, skraćeno OSIZ, upotrijebljen u ovom tekstu identičan je s terminom »osnovna zajednica« iz člana 56, stava 1. Ustava SFRJ.

Izražene slabosti i nedostaci u dosadašnjem sistemu zadovoljavanja zajedničkih potreba najuspješnije se mogu prevladati ako se osigura dosljedna primjena Zakona o udruženom radu i, na toj osnovi, brži razvoj samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa.

Da bi se to postiglo, nužno je da sve organizirane socijalističke snage intenziviraju svoju aktivnost da bi se društvene djelatnosti što prije uskladile s potrebama i interesima udruženog rada, radnika i radnih ljudi.

Izuzetna važnost što bržeg rješavanja navedenih i drugih problema zaostajanja u izgradnji sistema zadovoljavanja zajedničkih potreba nalaže da da se na osnovi ovih stavova predloži donošenje rezolucije Skupštine SFRJ. Njome treba utvrditi osnovne razvojne pravce radi osiguravanja jedinstva sistema zadovoljavanja zajedničkih potreba u društvenim djelatnostima, potaći sporazumijevanje radnika i radnih ljudi (organiziranih u samoupravnim interesnim zajednicama u republikama i autonomnim pokrajinama) o oblicima samoupravnog interesnog organiziranja u društvenim djelatnostima na razini federacije; intenzivirati samoupravnu normativnu regulativu samoupravnih organizacija i zajednica i društveno-političkih zajednica; pospješiti akciju svih organiziranih socijalističkih snaga na što bržem uspostavljanju tog važnog područja društvenog života na nove, Ustavom SFRJ utvrđene osnove. Ta se aktivnost mora usmjeriti na: samoupravnu normativnu razradu osnovnih društveno-ekonomskih odnosa u zadovoljavanju zajedničkih potreba; daljnju zakonodavnu dogradnju sistema u socijalističkim republikama i autonomnim pokrajinama (donošenje odgovarajućih republičkih i pokrajinskih zakona o osnovama sistema zadovoljavanja zajedničkih potreba u društvenim djelatnostima, odnosno zakona o zadovoljavanju zajedničkih potreba u pojedinim društvenim djelatnostima i drugih zakona kojima bi se dalje razradila osnovna pitanja društveno-ekonomskih odnosa na tom području); dogovaranje u republikama i autonomnim pokrajinama o bližoj razradi mjerila za primjenjivanje zakonom utvrđenih uvjeta za organiziranje osnovnih i drugih OUR u pojedinim društvenim djelatnostima (član 327. i član 348. Zakona o udruženom radu); dogovaranje republika i autonomnih pokrajina o zajedničkim osnovama izvora sredstava za zadovoljavanje zajedničkih potreba; razradu osnova i mjerila za formiranje cijena usluga društvenih djelatnosti u samoupravnim općim aktima i zakonima kojima će se regulirati sistem i politika cijena.

SAMOUPRAVNO UTVRĐIVANJE, USKLAĐIVANJE I OSTVARIVANJE ZAJEDNIČKIH POTREBA

Društveno planiranje zadovoljavanja zajedničkih potreba u OOUR, samoupravnim interesnim i mjesnim zajednicama i drugim samoupavnim organizacijama i zajednicama i društveno-političkim zajednicama i društveno planiranje razvoja društvenih djelatnosti, kao integralni dio planiranja ukupnog društveno-ekonomskog razvoja, predstavlja bitnu komponentu socijalističkog sistema zadovoljavanja zajedničkih potreba u društvenim djelatnostima na osnovama slobodne razmjene rada.

Polaznu osnovu sistema samoupravnog interesnog organiziranja predstavlja odluka da radnici u OOUR planiranjem osiguravaju zadovoljavanje zajedničkih potreba na samoupravnim osnovama, pri čemu zajednički i ravnopravno odlučuju o obavljanju tih djelatnosti u skladu sa zajedničkim interesima i o ostvarivanju drugih zajedničkih interesa i potreba.

Da bi se uočene slabosti i nedostaci u utvrđivanju zajedničkih potreba uklonili, potrebno je i dalje se organizirano zalagati na razvijanju svijesti o nužnosti planiranja zajedničkih potreba, kao vlastitih a ne tuđih potreba, koje su nužan uvjet za povećavanje dohotka i za ostvarivanje socijalne sigurnosti radnika i stabilnosti zadovoljavanja njegovih zajedničkih potreba.

Zadovoljavanje zajedničkih potreba u pojedinim društvenim djelatnostima važan je elemenat socijalne politike.

Utvrđivanje zajedničkih potreba i stjecanje dohotka OOUR društvenih djelatnosti

• Utvrđivanje zajedničkih potreba društva i zajedničkih ili pojedinačnih potreba organizacija udruženog rada ostvaruje se, u odnosima samoupravne povezanosti, međusobne zavisnosti i odgovornosti, kao ravnopravno i sporazumno izražavanje, usklađivanje i utvrđivanje opsega kvalitete, sadržaja i načina ostvarivanja tih potreba, koje se, na principu slobodne razmjene rada i stjecanja dohotka na toj osnovi, zadovoljavaju u OOUR društvenih djelatnosti.

• Zadovoljavanje zajedničkih potreba radnika i radnih ljudi uvjetovano stvarnim potrebama za uslugama društvenih djelatnosti, ukupnim materijalnim mogućnostima udruženog rada i radnih ljudi, te mogućnostima društvenih djelatnosti da zadovoljavaju zajedničke potrebe (racionalna prostorna i funkcionalna organiziranost, tehničko-tehnološka opremljenost, potpuno korištenje kapaciteta, opreme i vremena, kadrovska struktura, efikasnost rada, racionalizacija poslovanja itd.).

Zadovoljavanje zajedničkih potreba, njihovo značenje i vremensko efektuiranje na reprodukciju i razvoj društva u cjelini, kao i specifičnosti pojedinih društvenih djelatnosti, zahtijevaju dugoročno planiranje tih potreba u planovima svih samoupravnih organizacija i zajednica i društveno-političkih zajednica.

• Potrebno je da radnici u OOUR materijalne proizvodnje i drugih područja rada (korisnici usluga) prethodno utvrde svoje zahtjeve u pogledu vrste, opsega i kvalitete zajedničkih potreba, te načina njihova ostvarivanja, i to kako u pogledu potreba koje su u funkciji rada i proizvodnje u OOUR, tako i zajedničkih potreba društva koje se zadovoljavaju na načelima socijalističke solidarnosti i uzajamnosti. Potrebno je također utvrditi zajedničke potrebe koje se zadovoljavaju u odnosima neposrednog udruživanja rada i sredstava, odnosno u okviru ili preko samoupravnih interesnih zajednica, i potrebe koje se zadovoljavaju prema mjestu stanovanja – organizirani u mjesnoj zajednici.

Paralelno s postavljanjem takvih zahtjeva OOUR društvenih djelatnosti (davaoci usluga) izražavaju svoje postojeće organizacijske, materijalno-tehničke i kadrovske i druge mogućnosti, kao i uvjete pod kojima bi mogle udovoljiti zahtjevima korisnika.

Pri tom se misli da korisnici i davaoci usluga direktno suraduju u prethodnom utvrđivanju zajedničkih potreba i u prethodnom utvrđivanju mogućnosti društvenih djelatnosti da zadovoljavaju te potrebe.

Međuzavisnost zadovoljavanja zajedničkih potreba u OOUR društvenih djelatnosti i potreba prostornog povezivanja razvoja tih djelatnosti (kompleksna izgradnja stambenih naselja i dr.) zahtijevaju da se planiranje zadovoljavanja zajedničkih potreba i razvoja društvenih djelatnosti usklađuje i između OOUR i između SIZ srodnih i različitih društvenih djelatnosti.

Zajedničke potrebe u skladu s projekcijom opće bilance utvrđuju se na osnovi indikatora razvoja društvenih djelatnosti.

• U postupku prethodnog utvrđivanja zajedničkih potreba i mogućnosti njihova ostvarivanja mora se, što do sada nije bio slučaj, pokloniti pažnja osiguravanju analiza funkcioniranja sistema zadovoljavanja zajedničkih potreba i razvoja u proteklom periodu i alternativnih mogućnosti njihova razvoja u periodu za koji se donosi plan, i to osiguravanjem potpunog i objektivnog informiranja svih nosilaca planiranja o svojim zajedničkim potrebama i interesima i mogućnostima njihova zadovoljavanja, te o drugim okolnostima koje su važne za utvrđivanje stvarnih potreba i interesa na tom području. Ostvarivanje sistema samoupravnog planiranja zahtijeva punu informiranost radnika i drugih radnih ljudi o svim činjenicama i podacima relevantnim za pripremanje, donošenje i ostvarivanje planova njihovih samoupravnih organizacija i zajednica.

• Nužno je osposobljavanje stručnih službi OOUR davalaca i korisnika usluga, u SIZ i DPZ, i prilagođavanje rada i organizacije zavoda za statistiku, zavoda za planiranje, službi društvenog knjigovodstva i drugih organa društvene evidencije potrebama pravovremenog, potpunog i kvalitetnog informiranja radnika i drugih radnih ljudi.

• Procesi utvrđivanja zajedničkih potreba radnika OOUR ne ograničuju se samo na njihove neposredne izražene potrebe i trenutne interese, već i na prethodno uočavanje interesa i potreba drugih OOUR materijalne proiz-

vodnje s kojima su radno-proizvodno, odnosno dohodovno povezane, odnosno s kojima su u odnosima međusobne planske i poslovne suradnje, kao i drugih samoupravnih organizacija i zajednica koje svoje zajedničke potrebe ostvaruju u okviru iste samoupravne interesne zajednice, vodeći računa i o prethodnoj globalnoj projekciji bilance zajedničkih potreba u okvirima društveno-političkih zajednica.

Opća bilanca zajedničkih potreba i sredstava utvrđuje se na samoupravni način — kao sastavni dio dogovora o osnovama plana DPZ, u kome se iskazuju i utvrđuju ukupne potrebe za uslugama svih društvenih djelatnosti i ukupne materijalne mogućnosti za njihovo ostvarivanje.

Usklađivanje zajedničkih potreba i interesa zaključivanjem samoupravnog sporazuma o osnovama plana samoupravne interesne zajednice i donošenje plana samoupravne interesne zajednice*

• Usklađivanje prethodno utvrđenih zajedničkih potreba i interesa ostvaruje se tako da se u svim fazama pripremanja planova poštuju neposredni interesi i potrebe svih samoupravnih organizacija i zajednica na svim razinama insitucionalnog organiziranja osnovne organizacije i radne organizacije u čijem je ona sastavu i na svim razinama njihova funkcionalnog povezivanja u odnosima neposrednog udruživanja rada i sredstava i samoupravnog interesnog organiziranja. To usklađivanje ujedno obuhvaća shvaćanje i poštivanje razvojnih potreba, kako svih društvenih djelatnosti, tako i specifičnih potreba razvoja pojedinih društvenih djelatnosti, koje se izražavaju u društveno-političkim zajednicama na svim razinama njihova organiziranja.

• Postupak prethodnog usklađivanja zajedničkih potreba i interesa provodi se u okviru delegatskog sistema samoupravnim izjašnjavanjem delegacija i delegata, najprije u okviru konferencija i drugih oblika povezivanja delegacija i delegata samoupravnih organizacija i zajednica, a potom u vijećima korisnika odnosno vijećima davalaca usluga nakon kojih se ravnopravnim odlučivanjem vijeća korisnika i vijeća davalaca usluga prethodno utvrđuju zajedničke potrebe i interesi svih subjekata slobodne razmjene rada.

Već od te faze, kao i u svim daljim fazama postupka usklađivanja zajedničkih potreba i interesa, treba imati u vidu prijedloge, mišljenja i inicijative organa odgovornih za pripremu plana republike odnosno autonomne pokrajine i drugih DPZ, kako bi se osiguralo uočavanje projekcija razvoja društvenih djelatnosti radi ostvarivanja općih društvenih interesa.

---

* Samoupravni sporazum o osnovama plana SIZ i plan SIZ shvaćaju se kao samoupravno utvrđivanje rada i razvoja društvenih djelatnosti u skladu s interesima i potrebama radnika i radnih ljudi koji se zadovoljavaju slobodnom razmjenom rada u okviru SIZ i samoupravno utvrđivanje i drugih zajedničkih potreba radnika i radnih ljudi koje se u okviru SIZ zadovoljavaju na principima socijalističke solidarnosti i uzajamnosti.

Na taj bi se način omogućilo da se proces planiranja društvenih djelatnosti, od te faze pa do donošenja planova, istovremeno odvija od OOUR do DPZ i obrnuto, tako da se pojedinačni zajednički i društveni utjecaji susreću, sukobljuju, prožimlju i međusobno usmjeruju.

• Zajedničke potrebe i interesi i mogućnosti njihova ostvarivanja usklađuju se zaključivanjem i donošenjem:

— osnova plana OOUR i plana OOUR;

— samoupravnog sporazuma o osnovama plana i plana radne i složene organizacije i drugih oblika udruživanja rada i sredstava;

— samoupravnog sporazuma o osnovama zajedničkog plana i zajedničkog plana u slučaju zadovoljavanja zajedničkih potreba slobodnom razmjenom rada u odnosima neposrednog udruživanja rada i sredstava;

— samoupravnog sporazuma o osnovama plana i plana samoupravne interesne zajednice, osnovne samoupravne interesne zajednice ili jedinice u slučaju kada se slobodna razmjena rada ostvaruje u okviru, odnosno preko samoupravne interesne zajednice, odnosno u okviru osnovne samoupravne interesne zajednice ili jedinice;

— dogovora o osnovama plana i plana društveno-političke zajednice.

• Osnove plana osnovne organizacije udruženog rada — korisnika usluga (kako OOUR materijalne proizvodnje, tako OOUR društvenih djelatnosti — kao korisnika) sadrže: vrstu i opseg zajedničkih potreba u cjelini i po osnovnim namjenama (po pojedinim društvenim djelatnostima) koje zadovoljavaju u odnosima neposrednog udruživanja rada i sredstava, u samopravnim interesnim i mjesnim zajednicama i u okviru društveno-političkih zajednica; globalni iznos i raspored sredstava po područjima zadovoljavanja tih potreba i sredstva za unapređivanje i proširivanje materijalne osnove rada OOUR društvenih djelatnosti.

Osnove plana OOUR društvenih djelatnosti (kao davalaca usluga) sadrže: opseg, kvalitetu, način i uvjete obavljanja djelatnosti, odnosno pružanja usluga u zadovoljavanju zajedničkih potreba; opseg sredstava za te potrebe, te potrebna sredstva za proširivanje i unapređivanje svoje materjalne osnove rada.

Osnove plana OOUR društvenih djelatnosti treba da sadrže elemente za utvrđivanje takvih osnova i mjerila za raspoređivanje dohotka na sredstva za osobne dohotke i za zajedničku potrošnju radnika, za unapređivanje i proširivanje materijalne osnove rada i za stvaranje i obnavljanje rezerva i za raspodjelu sredstava za osobne dohotke koji će poticajno djelovati na postizanje što veće proizvodnosti rada, svrsishodnije korištenje sredstava rada, na racionalnije i kvalitetnije obavljanje usluga, prilagođivanje radnog vremena potrebama korisnika i društva u cjelini, unapređivanje organizacije rada i razvijanje stvaralaštva i radne inicijative radnika.

• Samoupravni sporazum o osnovama plana mjesne zajednice sadrži: vrstu, opseg i način zadovoljavanja zajedničkih potreba društva, opseg

sredstava za zadovoljavanje tih potreba koje udružuju radni ljudi i građani organizirani po mjestu stanovanja i OOUR, udruživanje sredstava za proširivanje materijalne osnove rada društvenih djelatnosti, prioritet u zadovoljavanju zajedničkih potreba, itd.

• Samoupravni sporazum o osnovama plana samoupravne interesne zajednice, odnosno osnovne samoupravne interesne zajednice ili jedinice sadrži: vrstu i način zadovoljavanja zajedničkih potreba u odnosima slobodne razmjene rada i osnove stjecanja dohotka OOUR društvenih djelatnosti, a naročito: opseg solidarnog zadovoljavanja zajedničkih potreba društva i zajedničke ili pojedinačne potrebe OUR koje se zadovoljavaju u okviru SIZ, prioritete u zadovoljavanju zajedničkih potreba, strukturu i kvalitetu usluga OOUR društvenih djelatnosti, udruživanje sredstava za solidarno zadovoljavanje zajedničkih potreba, udruživanje sredstava za unapređivanje i proširivanje materjalne osnove rada društvenih djelatnosti, materijalne i druge uvjete za ostvarivanje općenarodne obrane i društvene samozaštite, itd.

Taj sporazum treba da sadrži uvjete stjecanja i kriterije raspoređivanja dohotka OOUR društvenih djelatnosti tako da poticajno djeluju na ostvarivanje što većeg doprinosa tih djelatnosti stvaranju nove vrijednosti u OOUR materijalne proizvodnje i na toj osnovi povećanja njihova dohotka, kao i na što racionalnije udruživanje rada i sredstava, što kvalitetnije i efikasnije obavljanje djelatnosti i što potpunije zadovoljavanje zajedničkih potreba.

• Samoupravni sporazum o osnovama plana SIZ, kao osnovni instrument utvrđivanja i usklađivanja zadovoljavanja zajedničkih potreba, rada i razvoja društvenih djelatnosti, treba da predstavlja osnovno sredstvo za samoupravno dohodovno povezivanje korisnika i davalaca usluga na osnovama slobodne razmjene rada u SIZ.

• Dogovor o osnovama plana društveno-političke zajednice sadrži zajedničke interese i ciljeve ekonomskog i socijalnog razvoja, opseg solidarnog zadovoljavanja zajedničkih potreba društva i bilancu sredstava za njihovo zadovoljavanje, ukupne razvojne mogućnosti i prioritete u zadovoljavanju tih potreba i razvoju pojedinih društvenih djelatnosti.

• Planovi samoupravnih organizacija i zajednica i planovi društveno-političkih zajednica o zadovoljavanju zajedničkih potreba i razvoju društvenih djelatnosti sadrže zajedničke ciljeve i interese koji se odnose naročito na razvoj socijalističkih samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa, razvoj proizvodnih snaga društva, povećanje produktivnosti rada, socijalne i materijalne sigurnosti radnika i svih radnih ljudi, stvaranje materijalnih i drugih uvjeta za ostvarivanje i razvoj općenarodne obrane i društvene samozaštite, itd.

• O osnovama plana OOUR odlučuju radnici referendumom.

• Samoupravne sporazume o osnovama plana samoupravnih organizacija i zajednica i dogovora o osnovama planova društveno-političkih zajednica

zaključuju radnički savjet ili drugi upravni organ u skladu s kriterijima zadovoljavanja zajedničkih potreba utvrđenih u osnovama plana OOUR.

U slučajevima kada neki od elemenata za zadovoljavanje zajedničkih potreba ne bude utvrđen u osnovama plana OOUR, onda samoupravne sporazume o osnovama planova samoupravnih organizacija i zajednica zaključuje radnički savjet ili drugi upravni organ uz prethodno odlučivanje referendumom ili drugim oblikom osobnog izjašnjavanja radnika i drugih radnih ljudi u tim samoupravnim organizacijama i zajednicama, u skladu sa statutom.

• Plan samoupravne interesne zajednice, osnovne samoupravne interesne zajednice ili jedinice donosi skupština samoupravne interesne zajednice, osnovne SIZ ili jedinice na osnovi samoupravnih sporazuma o osnovama planova tih zajednica ili jedinica uz zajedničko i ravnopravno odlučivanje delegata korisnika i delegata davalaca usluga, a u skladu sa samoupravnim sporazumom o osnivanju samoupravne interesne zajednice, odnosno s njezinim statutom.

• Republičkim i pokrajinskim zakonima o planiranju treba detaljnije razraditi načela planiranja zadovoljavanja zajedničkih potreba na osnovama slobodne razmjene rada, zatim planske pokazatelje i metodologiju planiranja, kao bitne pretpostavke za samoupravno sporazumijevanje i dogovaranje o osnovama planova samoupravnih organizacija i zajednica, odnosno društveno-političkih zajednica.

SAMOUPRAVNO POVEZIVANJE RADA U DRUŠTVENIM DJELATNOSTIMA S RADOM U MATERIJALNOJ PROIZVODNJI I DRUGIM PODRUČJIMA RADA

Temeljno pitanje samoupravnog sistema zadovoljavanja zajedničkih potreba u društvenim djelatnostima jest stvaranje i razvijanje dohodovnih odnosa zasnovanih na slobodnoj razmjeni rada. Pri tome treba poći od ustavne odredbe da rad u društvenim djelatnostima predstavlja bitnu komponentu rada u materijalnoj sferi i da čini nerazdvojnu cjelinu jedinstvenog društvenog rada. Kako se u dohotku osnovnih organizacija udruženog rada materijalne proizvodnje izražavaju i rezultati rada radnika u društvenim djelatnostima, to taj dohodak čini osnovu i izvor slobodne razmjene rada.

Karakter socijalističkih samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa traži slobodnu razmjenu rada kao svjesno, samoupravno, planski organizirano, demokratsko, ravnopravno, sporazumno i neposredno uređivanje odnosa u razmjeni radova između radnika iz OOUR društvenih djelatnosti (davalaca usluga) i radnika iz OOUR materijalne proizvodnje i drugih područja rada (korisnika usluga), i to na principima ekvivalentnosti, solidarnosti i uzajamnosti, kao i širih društvenih interesa.

Slobodna razmjena rada je put za ostvarivanje: neotuđivosti odlučivanja o dohotku njegovih stvaralaca, jednakog društveno-ekonomskog položaja radnika društvenih djelatnosti s radnicima u OOUR materijalne proizvodnje, obavljanja djelatnosti i pružanja usluga u kvalitativnom, kvantitativnom i strukturalnom pogledu u direktnoj funkciji s interesima i potrebama udruženog rada, prije svega u materijalnoj proizvodnji, i time ostvarivanja socijalističkih samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa između tih područja društvenog rada.

Pretpostavku samoupravnog dohodovnog povezivanja rada u društvenim djelatnostima s radom u materijalnoj proizvodnji, na osnovama slobodne razmjene rada, predstavlja dosljedno ustavno organiziranje društvenih djelatnosti i osposobljavanje osnovnih i drugih organizacija udruženog rada u tim područjima da racionalno i efikasno osiguravaju zadovoljavanje zajedničkih potreba prema stvarnim potrebama i interesima udruženog rada, radnika i drugih radnih ljudi.

Samoupravno organiziranje OOUR društvenih djelatnosti pretpostavka je i za ostvarivanje samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa i u tim djelatnostima. Zato je nužno utvrđivanje društvenih kriterija za organiziranje OOUR društvenih djelatnosti i njihovo udruživanje u radne organizacije i druge oblike njihova udruživanja.

Samoupravni sistem zadovoljavanja zajedničkih potreba razumijeva razgranatost organizacijskih oblika samoupravnog povezivanja društvenih djelatnosti s materijalnom proizvodnjom, koji treba da se zasnivaju na modalitetima slobodne razmjene rada i specifičnostima pojedinih društvenih djelatnosti i koji određuju osnovne oblike statusnog organiziranja i njihova daljeg povezivanja, a ne obrnuto. U tom smislu stjecanje dohotka slobodnom

razmjenom rada u društvenim djelatnostima na osnovi neposrednog (institucionalnog ili funkcionalnog) udruživanja rada i sredstava s osnovnim i drugim organizacijama udruženog rada materijalne proizvodnje, zatim stjecanje dohotka slobodnom razmjenom rada u samoupravnim interesnim zajednicama čine oblike samoupravnog povezivanja tih djelatnosti i njihova integriranja u jedinstven sistem udruženog rada.

Stjecanje dohotka slobodnom razmjenom rada u odnosima neposrednog udruživanja rada i sredstava

• U prevladavanju dosadašnjih slabosti i slabe razvijenosti slobodne razmjene rada u odnosima neposrednog udruživanja rada i sredstava treba osiguravati mogućnosti da se taj oblik razmjene ostvaruje u zadovoljavanju zajedničkih ili pojedinačnih potreba organizacija udruženog rada, kojima se pridonosi povećavanju proizvodnosti rada i poslovanja i na toj osnovi povećavanju njihova dohotka.

U slobodnoj razmjeni rada u odnosima neposrednog udruživanja rada i sredstava mogu se zadovoljavati one zajedničke potrebe društva u pojedinim područjima društvenih djelatnosti koje su utvrđene samoupravnim sporazumom o osnivanju samoupravne interesne zajednice, odnosno za koje su se složili članovi odgovarajuće samoupravne interesne zajednice, bez obzira zadovoljavaju li se te potrebe iz dohotka ili iz osobnog dohotka.

Radnici osnovnih organizacija udruženog rada društvenih djelatnosti stječu dohodak u tim odnosima prema doprinosu u povećavanju dohotka osnovnih organizacija udruženog rada kojima daju određene usluge u zadovoljavanju drugih zajedničkih potreba. Ti odnosi utvrđuju se i ostvaruju samoupravnim sporazumom.

Samoupravnim sporazumom treba regulirati: stvaranje dugoročnih i čvrstih odnosa, ravnopravnost u odlučivanju i obavljanju djelatnosti u skladu sa zajedničkim interesima, plansko utvrđivanje i usklađivanje rada i razvoja, utvrđivanje konkretnih međusobnih prava, obaveza i odgovornosti i utvrđivanje osnova i mjerila za vrednovanje rezultata rada i doprinosa organizacija udruženog rada društvenih djelatnosti u podizanju proizvodnosti rada korisnika usluga i drugom unapređivanju proizvodnje, odnosno obavljanja djelatnosti i na toj osnovi povećanja njihova dohotka.

• Zajedničke ili pojedinačne potrebe organizacija udruženog rada zadovoljavaju se slobodnom razmjenom rada u odnosima neposrednog udruživanja rada i sredstava, što ne isključuje mogućnost da se te potrebe zadovoljavaju i slobodnom razmjenom rada u okviru samoupravnih interesnih zajednica, prije svega osnovnih samoupravnih zajednica ili jedinica, ako se radnici osnovnih organizacija korisnika i davalaca usluga odluče za tu mogućnost.

• Ostvarivanje toga oblika razmjene rada ne smije narušavati principe uzajamnosti i solidarnosti u zadovoljavanju zajedničkih potreba društva u okviru samoupravnih interesnih zajednica.

• Slobodna razmjena rada u odnosima neposrednog udruživanja rada i sredstava može se ostvarivati na različite načine.

• Na trajnijoj osnovi svoje zajedničke i pojedinačne potrebe odnosno određene zajedničke potrebe društva osnovne organizacije udruženog rada mogu zadovoljavati na osnovi samoupravnog sporazuma s određenim osnovnim organizacijama udruženog rada društvenih djelatnosti s kojima nisu međusobno udružene ili povezane u posebne organizacijske oblike.

• Slobodna razmjena rada u odnosima neposrednog udruživanja rada i sredstava može se uspostavljati i ostvarivati na trajnim osnovama i u radnim odnosno složenim organizacijama udruženog rada i u drugim oblicima udruživanja rada i sredstava u kojima su udružene, odnosno povezane, organizacije udruženog rada društvenih djelatnosti (obrazovanje, znanost, zdravstvo itd.) i organizacije udruženog rada materijalne proizvodnje.

• Upravni organi, odnosno zajednički organi u radnim i složenim organizacijama udruženog rada, kao i u poslovnim zajednicama i zajednicama za međusobnu plansku i poslovnu suradnju (organizacijski oblici u kojima će se pretežno uspostavljati i ostvarivati slobodna razmjena rada u odnosima neposrednog udruživanja rada i sredstava) istovremeno su i organi koji obavljaju određene poslove i imaju utvrđena prava, obaveze i odgovornosti i u pitanjima odnosa slobodne razmjene rada, ako se za te odnose ne formiraju posebni organi.

• U složenim sistemima organiziranja (složene organizacije, poslovne zajednice, zajednice za međusobnu plansku i poslovnu suradnju) mogu se osnivati za zadovoljavanje određenih zajedničkih potreba društva i zajedničkih potreba njihovih organizacija udruženog rada — osnovne samoupravne interesne zajednice ili jedinice, koje se moraju uključiti u odgovarajuće samoupravne interesne zajednice.

U zajednice za međusobnu plansku i poslovnu suradnju mogu se uključiti i samoupravne interesne zajednice radi ostvarivanja ciljeva za koje je zajednica osnovana.

• U radnim i složenim organizacijama udruženog rada, u kojima su udružene i određene organizacije udruženog rada društvenih djelatnosti, radi zadovoljavanja određenih zajedničkih potreba udruženih organizacija materijalne proizvodnje, mogu se, u zavisnosti od mjerljivosti rezultata rada i doprinosa kratkotrajnijem ili dugoročnijem povećavanju dohotka udruženih organizacija materijalne proizvodnje, odnosno u stjecanju dohotka udruženih organizacija društvenih djelatnosti, zasnivati na udjelu u zajedničkom prihodu.

• Osnovna organizacija udruženog rada određene društvene djelatnosti koja je trajno udružena i povezana u određenim oblicima udruživanja rada i sredstava može obavljati usluge kojima zadovoljava određene zajedničke potrebe društva, odnosno zajedničke ili pojedinačne potrebe drugih organizacija udruženog rada i stupati u odnose slobodne razmjene rada neposredno ili u

okviru samoupravnih interesnih zajednica, u uvjetima i u skladu sa samoupravnim sporazumom o udruživanju.

U takvim odnosima osnovna organizacija udruženog rada ne može stjecati dohodak na više od jedne osnove za istu uslugu ili djelatnost. Svi korisnici usluga moraju u cijeni ili na drugi način podmirivati sve elemente ukupnog prihoda . osnovne organizacije udruženog rada, prema razmjeru s intenzitetom angažiranja njezina tekućeg i minulog rada i izvršenoj usluzi.

• Odnosi u stjecanju dohotka na osnovi udjela u zajedničkom prihodu mogu se ostvarivati i između određenih osnovnih organizacija udruženog rada društvenih djelatnosti kada one međusobno udružuju u rad i sredstva za pružanje cjelovite usluge radnicima organizacija udruženog rada korisnika i ostvaruju zajednički prihod na principima slobodne razmjene rada.

• Organizacije udruženog rada društvenih djelatnosti koje ostvaruju slobodnu razmjenu rada u odnosima neposrednog udruživanja rada i sredstava obavezno se udružuju, kada se radi o djelatnostima, odnosno poslovima posebnog društvenog interesa, i u odgovarajuće samoupravne interesne zajednice, kao davaoci usluga radi ostvarivanja širih društvenih interesa i potreba u njima i zadovoljavanja zajedničkih potreba društva.

Slobodna razmjena rada u samoupravnim interesnim zajednicama

• Uspostavljanje slobodne razmjene rada u samoupravnim interesnim zajednicama u biti je afirmacija OOUR kao osnovne socijalističke zajednice rada, u kojoj radnici ovladavaju i područjem društvene reprodukcije.

• Slobodnom razmjenom rada u samoupravnim interesnim zajednicama treba da se zadovoljavaju zajedničke potrebe društva u onim područjima društvenih djelatnosti koje su utvrđene kao djelatnosti, odnosno poslovi koji imaju poseban društveni interes (odgoj, obrazovanje, znanost, kultura, zdravstvo, socijalna zaštita i druge društvene djelatnosti), i to na osnovi principa uzajamnosti i solidarnosti.

U tim djelatnostima treba nastojati da se jednim ili više društvenih dogovora u republici, ili autonomnoj pokrajini, te u okviru samoupravnih interesnih zajednica kada nisu organizirane za teritorij SR ili SAP, zavisno od specifičnosti i karaktera pojedinih djelatnosti, utvrde osnove i mjerila za određivanje vrste i sadržaja zajedničkih potreba društva i standardi opsega zadovoljavanja tih potreba, te mjerila za osiguravanje sredstava za solidarno zadovoljavanje tih potreba i na širem planu.

Zadovoljavanje tih potreba treba se ostvarivati u opsegu koji je utvrđen samoupravnim sporazumima na osnovi preuzetih obaveza iz osnova planova osnovnih organizacija udruženog rada, iz samoupravnih sporazuma o osnovama planova samoupravnih interesnih zajednica, osnovnih zajednica i jedinica, odnosno mjesnih zajednica i dogovora o osnovama planova društveno-političkih

zajednica. Spomenutim osnovama planova OOUR samoupravnim sporazumima odnosno dogovorima o osnovama planova utvrđena su i sredstva za tekuće poslovanje i za proširenje materijalne osnove udruženog rada.

To ne isključuje mogućnost da se određene vrste zajedničkih potreba društva uređuju zakonom, u skladu s ustavima socijalističkih republika i autonomnih pokrajina.

• Samoupravnim sporazumijevanjem, kao osnovnim oblikom uređivanja, usklađivanja i ostvarivanja odnosa u slobodnoj razmjeni rada, treba da dođu do punog izražaja stvarni interesi i potrebe i korisnika i davalaca usluga.

U tom sporazumijevanju moraju se poštivati i opći društveni interesi, a ne samo pojedinačni interesi i potrebe korisnika i davalaca usluga.

• Nužno je organiziranom i širokom društvenom akcijom svih organiziranih socijalističkih snaga omogućivati da samoupravni sporazumi o osnivanju samoupravnih interesnih zajednica, odnosno samoupravni sporazumi u samoupravnim interesnim zajednicama, kao i njihovi statuti, svojom konkretnošću i razrađenošću svih odnosa koje treba da reguliraju—u punoj mjeri izraze stvarne interese i potrebe, i onemoguće uočene tendencije otuđivanja odlučivanja od radnika, sredstava, upravljanja i dohotka.

• Samoupravnim sporazumom o osnivanju samoupravne interesne zajednice treba što preciznije i konkretnije urediti međusobna prava, obaveze i odgovornosti članova SIZ, a naročito u pogledu:

— utvrđivanje zadovoljavanja zajedničkih potreba (vrsta, opseg, način zadovoljavanja), udruživanja rada i sredstava (obveznici, osnovica, elementi samoupravno dogovorene cijene usluga i dr.) i stjecanja dohotka u OOUR društvenih djelatnosti;

— utvrđivanja stupnja i mogućnosti zadovoljavanja zajedničkih potreba društva na principima socijalističke solidarnosti i uzajamnosti;

— planiranja zadovoljavanja pojedinačnih ili zajedničkih potreba OUR korisnika i zajedničkih potreba društva, kao i rada i razvoja, odnosno društvene djelatnosti;

— udruživanja sredstava za proširivanje i unapređivanje materijalne osnove rada OOUR društvenih djelatnosti i razvoja društvenih djelatnosti u cjelini;

— organizacije samoupravne interesne zajednice (određivanje stupnjeva na kojima se zadovoljavaju potrebe; funkcionalni i teritorijalni princip organiziranja; unutrašnje ustrojstvo SIZ — OSIZ, jedinice i njihovo šire udruživanje u druge oblike samoupravnog interesnog organiziranja i njihovi međusobni odnosi);

— samoupravljanje (organi, nadležnost i njihova odgovornost, način odlučivanja i odgovornost delegata i delegacija, način usklađivanja stavova, način ostvarivanja kontrole nad radom organa i službi zajednica i dr.).

Odnosi između SIZ i DPZ (suradnja, odlučivanja vijeća SIZ u skupštini SPZ, potvrđivanje samoupavnih sporazuma i statuta, nadzor nad zakonitošću

rada zajednice, izvještaj o radu i provođenju politike, kao i drugih pitanja važnih za rad zajednice) reguliraju se zakonima i poslovnicima skupština DPZ.

• U onim SIZ koje su osnovane zakonom, odnosno odlukom skupštine DPZ na osnovi zakona, nužno je zaključivanje samoupravnog sporazuma o međusobnim odnosima članova SIZ. Taj sporazum mora sadržavati elemente samoupravnog sporazuma o osnivanju SIZ.

• Samoupravnim sporazumom o zajedničkim osnovama i mjerilima stjecanja dohotka OOUR društvenih djelatnosti na osnovama slobodne razmjene rada treba da se što konkretnije i preciznije uređuju prava, obaveze i odgovornosti članica SIZ, a naročito u pogledu zajedničkih osnova i mjerila;

— za utvrđivanje cijene usluga za obavljanje djelatnosti, odnosno izvršene usluge i njezino strukturiranje prema svim elementima društvene reprodukcije (utvrđivanje standarda i normativa materijalno-tehničke i kadrovske opremljenosti kao i dijela sredstava za proširenu reprodukciju);

— za vrednovanje rezultata rada OOUR davalaca usluga i njihovih radnih zajednica;

— usklađivanje vrednovanja rada OOUR davalaca usluga s kretanjem dohotka i produktivnosti rada OOUR materijalne proizvodnje i društva.

Tim samoupravnim sporazumom utvrđuje se način praćenja i primjene samoupravnog sporazuma i druga pitanja zajedničkog interesa za stjecanje dohotka OOUR društvenih djelatnosti.

Samoupravni sporazum o zajedničkim osnovama i mjerilima za stjecanje dohotka OOUR društvenih djelatnosti donosi se, po pravilu, za period srednjoročnog plana odnosne samoupravne interesne zajednice.

• Stjecanje dohotka iz konkretnog odnosa OOUR društvenih djelatnosti i SIZ uređuje se posebnim samoupravnim sporazumom o zajedničkim osnovama i mjerilima za raspodjelu sredstava na OOUR društvenih djelatnosti. U okviru tih sredstava i obaveza iz osnova plana OOUR, obaveza iz samoupravnog sporazuma o osnovama plana SIZ, OUR, mjesne zajednice i obaveza iz dogovora o osnovama plana DPZ (koje treba da se realiziraju u tekućoj godini) samoupravnim sporazumima, odnosno ugovorima treba regulirati konkretne odnose OOUR društvenih djelatnosti — davaoca i korisnika u SIZ.

• Samoupravni sporazum o osnivanju SIZ zaključuju radnici u osnovnim i drugim samoupravnim organizacijama i zajednicama osobnim izjašnjavanjem, a smatra se zaključenim ako ga prihvati većina radnika u tim organizacijama i zajednicama. Samoupravni sporazum o zajedničkim osnovama i mjerilima stjecanja dohotka i samoupravni sporazum o osnovama i mjerilima za periodičnu raspodjelu sredstava na OOUR društvenih djelatnosti zaključuju zajedničkim i ravnopravnim odlučivanjem delegati vijeća korisnika i davalaca usluga, a na osnovi prethodnog izjašnjavanja delegacija davalaca i korisnika usluga.

• Sud udruženog rada donosi, na prijedlog društvenog pravobranitelja samoupravljanja, po njegovoj inicijativi ili po inicijativi radnika OUR i drugih samoupravnih organizacija i zajednica, društveno-političkih organizacija, državnih organa i građana, odluku kojom privremeno rješava sporna pitanja šireg društvenog značenja zbog kojih nije u predviđenom roku došlo do zaključivanja samoupravnih sporazuma o zajedničkim osnovama i mjerilima stjecanja dohotka i o osnovama i mjerilima za raspodjelu sredstava na OOUR društvenih djelatnosti.

• Ako i pored privremene odluke suda udruženog rada svi ili pojedini sudionici samoupravnog sporazumijevanja ne zaključe do utvrđenog roka samoupravne sporazume o zajedničkim osnovama i mjerilima stjecanja dohotka i o osnovama i mjerilima za stjecanje i raspodjelu sredstava na OOUR društvenih djelatnosti, skupština društveno-političke zajednice treba da privremeno, svojom odlukom, regulira te odnose ili obaveže manjinu članova SIZ na prihvaćanje obaveza, prava i odgovornosti, uključujući i njihovo obavezivanje na udruživanje sredstava u visini i na način utvrđen samoupravnim sporazumom.

• Ako skupština DPZ ocijeni da navedeni samoupravni sporazumi nisu prihvatljivi sa stajališta utvrđene politike zadovoljavanja zajedničkih potreba društva ili zakonom utvrđenog općeg društvenog interesa, ona takve samoupravne sporazume treba privremeno staviti izvan snage i privremeno urediti međusobne odnose članova samoupravne interesne zajednice do donošenja odluke suda udruženog rada ako je pokrenut postupak za preispitivanje samoupravnog sporazuma, odnosno do donošenja samoupravne odluke kojom se uklanja povreda društveno-ekonomskih i drugih odnosa.

Ako je samoupravni sporazum zaključila samo manjina članova samoupravne interesne zajednice, skupština DPZ treba svojom odlukom privremeno urediti međusobne odnose članova samoupravne interesne zajednice.

• Treba osigurati da SIZ stvarno postanu mjesto ravnopravnog i zajedničkog odlučivanja o obavljanju društvenih djelatnosti u skladu sa zajedničkim potrebama i interesima, mjesto gdje se utvrđuje politika razvoja i unapređivanja tih djelatnosti i ostvaruju drugi zajednički interesi i potrebe.

Za prevladavanje otuđenosti zadovoljavanja zajedničkih potreba od stvarnih potreba i interesa udruženog rada i radnih ljudi nužno je da se u samoupravnim interesnim zajednicama odlučuje ne samo o osiguravanju i korištenju sredstava za zadovoljavanje zajedničkih potreba, kao jednoj od komponenata slobodne razmjene rada, već i o radu u društvenim djelatnostima (tj. o opsegu, sadržaju i strukturi obavljanja usluga i načinu ostvarivanja zajedničkih potreba) i o racionalnosti, efikasnosti i drugim uvjetima u djelatnostima kojima se zadovoljavaju zajedničke potrebe, tj. i o drugoj komponenti slobodne razmjene rada.

SIZ, kao samoupravni oblik u kojem se udružuju rad i sredstva i davalaca i korisnika usluga razumijeva ostvarivanje funkcije poticanja i iniciranja sporazumijevanja o svim pitanjima čije ostvarivanje znači stvaranje povoljnijih

uvjeta za obavljanje društvenih djelatnosti i time potpunijeg ostvarivanja zajedničkih i pojedinačnih interesa članova SIZ.

• Način odlučivanja kao jedan od bitnih elemenata praktičnog realiziranja slobodne razmjene rada u saoupravnim interesnim zajednicama treba omogućiti izražavanje pravih interesa korisnika i davalaca usluga, i to u svim fazama odlučivanja, od pripremanja do donošenja odluka, koje u biti imaju karakter samoupravnog sporazumijevanja.

• Donošenje odluka radnika, njihovih delegata i delegacija u samoupravnim interesnim zajednicama treba se osnivati na pravovremenim i kvalitetnim informacijama o zajedničkim potrebama i interesima radnih ljudi u organizacijama udruženog rada i mjesnim zajednicama. Neposrednost odlučivanja treba se pokazati u aktivnom stavu delegata i delegacija, kako u dosljednom zastupanju stavova i interesa radnika i radnih ljudi čiji su delegati, tako i u međusobnom usklađivanju tih interesa radi ostvarivanja zajedničkih interesa.

Treba omogućiti da delegati u SIZ pravovremeno i potpuno informiraju delegacije i radnike i radne ljude o svim važnijim pitanjima o kojima se odlučuje u skupštinama SIZ.

Radi toga u idućem razdoblju treba više pažnje posvetiti načinu organiziranja davalaca i korisnika usluga i neposrednih korisnika (učenici, studenti, i dr.) i drugih sudionika (humanitarne organizacije, roditelji i dr.) u SIZ, kako bi oni mogli kvalificirano sudjelovati u sporazumijevanju.

• Također treba omogućiti da se prije odlučivanja o svim važnijim pitanjima iz rada SIZ, koja predstavljaju realizaciju neotuđivih prava radnika u OOUR, pribavi mišljenje radnika u OOUR davalaca i korisnika usluga i utvrdi obaveza SIZ da na pismene prijedloge i zahtjeve delegacija zauzme stav u odgovarajućem roku i o tome obavijesti odnosnu organizaciju.

• Rad izvršnih organa i drugih radnih tijela skupštine samoupravne interesne zajednice (odbori, komisije itd.) mora biti u neposrednoj funkciji ostvarivanja delegatskog sistema. Mora se onemogućiti dominantan utjecaj izvršnih organa u odlučivanju u samoupravnoj interesnoj zajednici.

U pripremanju odluka o kojima odlučuju delegati u skupštini samoupravne interesne zajednice treba onemogućiti tehnobirokratsko povezivanje, putem pretežne zastupljenosti u tim organima inokosnih poslovodnih i izvršnih organa OOUR (naročito u svojstvu rukovodilaca tih radnih tijela) i omogućiti takve metode rada koje će osigurati njihovu najširu demokratsku otvorenost i stručnu obradu, te sudjelovanje društveno-političkih organizacija i drugih društvenih organizacija u svim fazama izgrađivanja stavova i pripremanja tih odluka.

• Radi prevladavanja pokazanih nedostataka u funkcioniranju delegatskog sistema u idućem razdoblju treba osigurati osnivanje posebnih delegacija radi neposrednog ostvarivanja prava, dužnosti i odgovornosti radnika i radnih ljudi i njihova organiziranog sudjelovanja u obavljanju funkcija skupština SIZ, a posebno delegacije za skupštine društveno-političkih zajednica.

Ako je u OOUR osnovano više delegacija za SIZ društvenih djelatnosti, njihovim radom treba, po pravilu, koordinirati radnički savjet OOUR.

Konferenciju dlegacija i druge oblike suradnje delegacija treba afirmirati kao značajan samoupravni oblik izražavanja i usklađivanja interesa i potreba na osnovi udruživanja rada i sredstva, a naročito u radnim i složenim organizacijama udruženog rada davalaca i korisnika usluga.

• U ostvarivanju principa delegatskog odlučivanja u SIZ treba omogućiti korištenje fleksibilnog mandata delegata.

• Ostvarivanje biti samoupravnog interesnog organiziranja zahtijeva osnivanje SIZ na razinama koje treba da osiguravaju neposredno izražavanje interesa i potreba davalaca i korisnika usluga, uz osiguravanje potrebnog stupnja solidarnosti u zadovoljavanju zajedničkih potreba.

• Formiranjem osnovnih samoupravnih interesnih zajednica ili jedinica treba omogućiti neposredno odlučivanje o zadovoljavanju određenih zajedničkih potreba, odnosno ostvarivanje određenih samoupravnih prava i time osiguravati ostvarivanje samoupravnog položaja radnika u zadovoljavanju zajedničkih potreba.

OSIZ odnosno jedinice uvijek su u sastavu SIZ.

• Osnovne samoupravne interesne zajednice treba, u zavisnosti od specifičnosti pojedinih društvenih djelatnosti, formirati na funkcionalnom i teritorijalnom principu. U OSIZ formiranim za veći teritorij, odnosno s velikim brojem članova, ili kad to zahtijevaju druge potrebe, treba formirati jedinice. Zbog toga je potrebno kritički ocijeniti omogućuje li sadašnje formiranje velikih općinskih OSIZ, ili njihovo formiranje na razini zajednica općina ili regija neposredno odlučivanje.

Treba prevladavati postojeću praksu da osnovne samoupravne interesne zajednice ili jedinice imaju samo savjetodavni karakter i osigurati im odlučivanje i ostvarivanje zajedničkih potreba i interesa, uključujući i ostvarivanje slobodne razmjene rada, u skladu sa samoupravnim sporazumom o osnivanju SIZ.

• Treba afirmirati razvijanje samoupravnog interesnog organiziranja na funkcionalnom principu, jer je u dosadašnjoj praksi bilo prenaglašeno organiziranje na teritorijalnoj osnovi.

Takve zajednice,odnosno njihove osnovne samoupravne interesne zajednice ili jedinice treba da se osnuju oko pojedinih organizacija udruženog rada društvenih djelatnosti, odnosno materijalne proizvodnje ili više takvih organizacija, odnosno oko odgovarajućih programa, radi što potpunijeg i neposrednijeg ostvarivanja određenih zajedničkih potreba društva, odnosno pojedinačnih ili zajedničkih potreba OUR kojima se unapređuje njihov razvoj i povećava produktivnost rada i na toj osnovi povećava dohodak.

• U daljoj razradi slobodne razmjene rada potrebno je osigurati mogućnost istovremenog udruživanja rada i sredstava osnovnih organizacija udruženog rada društvenih djelatnosti, kako u odnosima neposrednog udruživanja rada i sred-

stava, tako i u više samoupravnih interesnih zajednica, ako za to postoje realne mogućnosti i potrebe.

U takvim odnosima, u skladu sa samoupravnim sporazumima o osnivanju SIZ, treba predvidjeti da se amortizacija i materijalni troškovi nadoknađuju u cijeni usluga koja ne može biti niža od cijene koja je dogovorena u SIZ. Samoupravnim sporazumom također treba predvidjeti način ostvarivanja uvida i kontrole kretanja izdataka koji čine materijalne troškove i utjecaj radnika organizacije udruženog rada — korisnika usluga na visinu tih izdataka, koji su ta sredstva osigurali organizaciji udruženog rada — davaocu usluga.

• Šire povezivanje SIZ u okviru republike, odnosno autonomne pokrajine u udruženja i saveze potrebno je radi ostvarivanja šire solidarnosti, ujednačavanja uvjeta rada, koordinacije politike razvoja, kao i ostvarivanja drugih zajedničkih potreba i interesa koji se mogu ostvarivati na tim razinama organiziranja.

• Radnici i radni ljudi organizirani u samoupravnim interesnim zajednicama u socijalističkim republikama i socijalističkim autonomnim pokrajinama formiraju na razini federacije odgovarajuće oblike samoupravnog interesnog organiziranja za pojedine društvene djelatnosti, radi povezivanja i usklađivanja njihovih određenih interesa i potreba, kao što su: koordiniranje i razmjena iskustava o vrednovanju rezultata rada u slobodnoj razmjeni rada; mogućnosti zadovoljavanja zajedničkih potreba i način osiguravanja sredstava; organiziranje udruženog rada; ujednačavanje rješenja u pogledu razine organiziranja osnovnih samoupravnih interesnih zajednica ili jedinica (njihove uloge i funkcija, poštujući pri tome specifičnosti i karakter rada u pojedinim djelatnostima); ostvarivanje delegatskog sistema; obavljanja određenih zajedničkih poslova iz međunarodnih veza (koji im budu povjereni); a i radi proučavanja drugih pitanja sistema zadovoljavanja zajedničkih potreba.

• Samoupravnim sporazumima o osnivanju samoupravnih zajednica, odnosno statutima tih zajednica treba precizirati položaj, stjecanje dohotka na principima slobodne razmjene rada, ulogu i mjesto stručne službe samoupravne interesne zajednice. U tim službama moraju se onemogućiti pojave tehnokratizma i njihovo povezivanje s izvršnim organima SIZ koje je često dovodilo do uspostavljanja faktičke vlasti nad osnovnim organizacijama korisnika i davalaca usluga.

• U pripremanju samoupravnih sporazuma i drugih samoupravnih općih akata SIZ stručne službe treba da daju što potpunije alternative rješenja o kojima treba da se izjasne davaoci i korisnici usluga, te da im pruže sve podatke i činjenice relevantne za njihovo odlučivanje u postupku utvrđivanja i usklađivanja zajedničkih potreba koje se zadovoljavaju u SIZ.

• Samoupravnim općim aktima OUR davalaca i korisnika usluga potrebno je precizirati obavezu radnih zajednica OOUR da pružaju stručnu i drugu pomoć delegacijama i delegatima za obavljanje njihovih funkcija u SIZ društvenih djelatnosti.

• Stručna služba u SIZ mora biti racionalno organizirana i stručno i tehnički osposobljena da može efikasno i kvalitetno obavljati složene zadatke. Radi racionalnijeg poslovanja i uštede sredstava treba težiti da jedna stručna služba obavlja zadatke i za više SIZ u srodnim djelanostima.

Osnivanje posebnih ili zajedničkih stručnih službi treba nastojati da se spriječi stihijsko širenje administrativno-stručnog aparata i neracionalno trošenje sredstava.

U obavljanju određenih stručnih poslova za samoupravne interesne zajednice treba prvenstveno angažirati odgovarajuće stručne organizacije i institucije (pedagoški zavodi, zajednice radnih organizacija u društvenim djelatnostima i dr.).

• S obzirom na ozbiljno zaostajanje ostvarivanja ustavne funkcije uključivanja skupštine SIZ, kao ravnopravnog vijeća, u skupštinski sistem društveno-političke zajednice potrebno je razraditi organizacijska rješenja radi njihova što efikasnijeg uključivanja u skupštinski sistem, te konkretno utvrditi nadležnost SIZ u skupštini društveno-političke zajednice.

Razmjena rada na tržištu i utjecaj tržišnih zakonitosti

• Dohodak se u pojedinim društvenim djelatnostima treba stjecati i prodajom proizvoda i usluga na tržištu, polazeći od specifičnosti pojedinih područja, grana i grupacija društvenih djelatnosti.

Takav oblik stjecanja dohotka dolazit će do izražaja naročito u izdavačkoj djelatnosti, kinematografiji, zabavno-umjetničkoj djelatnosti i u nekim područjima znanstveno-istraživačkog rada.

• Djelovanje ekonomskih zakonitosti na području zadovoljavanja zajedničkih potreba uvjetovano je time što se rad u društvenim djelatnostima odvija u uvjetima robnog oblika proizvodnje i predstavlja integralni dio društvenog sistema rada s veoma razvijenim odnosima s privredom i značajnim i nezamjenljivim funkcijama u njoj.

Ekonomske zakonitosti treba uzimati u obzir, na direktan ili indirektan način — i u odnosima stjecanja dohotka u slobodnoj razmjeni rada — pri definiranju amortizacije osnovnih sredstava i materijalnih troškova, razrješavanju problema kadrovske i tehničke opremljenosti rada, organizaciji rada i poslovanja, prezentiranja usluga OOUR društvenih djelatnosti njihovim korisnicima, utvrđivanju potreba u tim djelatnostima, kriterija i mjerila udruživanja sredstava u samoupravnim interesnim zajednicama i njihova korištenja, kao i kriterija i mjerila raspodjele dohotka i osobnih dohodaka u OOUR koje stječu sredstva u okviru samoupravnih interesnih zajednica.

• Za razvoj samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa u društvenim djelatnostima naročito je važno da djelovanje tržišta ne bude stihijsko i monopolno, već društveno usmjereno, kako u smislu eliminiranja negativnih pojava (kič, šund, komercijalizam, menadžerstvo), tako i u smislu stimuliranja

društvenih vrijednosti (njegovanje humanog, lijepog i vrijednog). Usmjeravanje tržišta treba ostvarivati samoupravnim sporazumijevanjem i društvenim dogovaranjem korisnika usluga (radnici i građani) i davalaca usluga (radnici u OOUR društvenih djelatnosti), te daljim afirmiranjem različitih formi društvenog utjecaja kako na tom području (npr., u odlučivanju o programima, politici razvoja i dr.), tako i u svim ostalim domenama upravljanja i odlučivanja u kojima se ostvaruju opći društveni interesi zadovoljavanjem zajedničkih interesa i potreba u okviru društvenih djelatnosti.

ODNOSI U STJECANJU DOHOTKA OOUR DRUŠTVENIH DJELATNOSTI

Utvrđivanje opsega i namjena sredstava

Za zajedničke potrebe društva

• Sredstva za zadovoljavanje zajedničkih poteba društva osiguravaju se na osnovi rada i rezultata rada radnika u OOUR društvenih djelatnosti prema samoupravno utvrđenim planovima OOUR i SIZ i drugih samoupravnih organizacija i zajednica, a u granicama utvrđenim planovima društveno-političkih zajednica i u skladu s kretanjem proizvoda ukupne privrede i proizvodnosti ukupnog društvenog rada.

• Do sada očitovane proturječnosti između stalno rastućeg opsega prava i potreba utvrđenih ustavom i zakonima i materijalnih mogućnostima u zadovoljavanju zajedničkih potreba društva treba razrješavati na taj način što će se osnovama planova OOUR, samoupravnim sporazumima o osnovama planova OUR, SIZ i dogovorima o osnovama planova DPZ osiguravati permanentno usklađivanje opsega tih prava i potreba (odnosno vrednovanje rada i rezultata u OOUR društvenih djelatnosti) s kretanjem dohotka i porastom produktivnosti rada. Na toj osnovi treba praviti bilancu sredstava za zadovoljavanje zajedničkih potreba društva u okvirima općih bilanci ukupnih potreba i sredstava.

• Bilanca ukupnih zajedničkih potreba društva (vrsta, opseg i kvaliteta zajedničkih potreba) i sredstava za njihovu realizaciju ne može se utvrđivati nezavisno od specifičnosti pojedinih društvenih djelatnosti i od dogovorenih standarda tih potreba i uočavanja stvarnih potreba i materijalnih, kadrovskih i organizaciono-tehničkih i drugih mogućnosti OOUR društvenih djelatnosti.

• Izdvajanje sredstava za zajedničke potrebe društva treba usklađivati s radom i rezultatima rada u društvenim djelatnostima i ostvarivanjem dohotka OOUR materijalne proizvodnje i produktivnosti rada u vrijeme kada se obračunava i utvrđuje dohodak.

• Treba omogućiti da se rezervna sredstva upotrebljavaju za obaveze za zadovoljavanje zajedničkih potreba društva u onim slučajevima kada, i uz sve poduzete mjere za otklanjanje uzroka koji su doveli do poremećaja, odnosno gubitka u njihovu poslovanju, OOUR ne mogu izvršavati te obaveze za usluge koje su im pružene.

• Utvrđivanjem opsega sredstava na osnovi dogovorenih planova i programa rada i razvoja postići će se da stope doprinosa predstavljaju tehniku obračuna, a ne instrument autonomnog formiranja prihoda u društvenim djelatnostima.

Za pojedinačne ili zajedničke potrebe organizacija udruženog rada

• Sredstva za zadovoljavanje pojedinačnih ili zajedničkih potreba OUR utvrđuju se samoupravnim sporazumom u skladu s doprinosom OUR društvenih djelatnosti u povećanju proizvodnosti rada OOUR materjalne proizvodnje i drugih područja rada i drugom unapređenju proizvodnje i poslovanja i na toj osnovi u povećanju dohotka.

• Sredstva za zadovoljavanje pojedinačnih ili zajedničkih potreba OOUR treba također izraziti u okviru općih bilanci i skazati odvojeno od sredstava za zadovoljavanje zajedničkih potreba društva.

• Za razliku od zajedničkih potreba društva, bilanciranje sredstava za te potrebe treba imati isti karakter kao i bilanciranje sredstava za potrebe drugih komponenata reprodukcije.

• Ako se te potrebe zadovoljavaju u okviru SIZ, treba posebno iskazati sredstva i njihovu namjenu, ako se OOUR koji udružuju ta sredstva nije drugačije sporazumio s ostalim članicama SIZ.

Izvori sredstava

• Koncepcija izvora sredstava za zadovoljavanje zajedničkih potreba treba se zasnivati na karakteru djelatnosti u kojima se zadovoljavaju te potrebe, a zavisno od vrste i prirode tih potreba.

• U dosadašnjoj praksi, zbog nepreciznog razgraničenja zajedničkih potreba, imali smo pojednostavljeno vezivanje tih potreba za osobne dohotke, što je dovodilo do neusklađenosti i izdvajanja sredstava za te potrebe sa stvarnim materijalnim mogućnostima korisnika usluga i efektima zadovoljavanja zajedničkih potreba.

• Radi prevladavanja toga stanja, koncepciju izvora sredstava treba postaviti tako da se:

— iz ukupnog prihoda OOUR u okviru materijalnih troškova OOUR naknađuju tekuće potrebe zaštite na radu i zaštite radne sredine, tekuće potrebe stručnog obrazovanja i znanstveno-istraživačkog rada koji se obavlja u okviru procesa rada, u okviru amortizacije sredstava kojima se osigurava naknađivanje prenesene ili umanjene vrijednosti;

— da se iz dohotka OOUR izdvajaju sredstva za zadovoljavanje zajedničkih potreba u području znanstveno-istraživačkog rada, usmjerenog obrazovanja, dijela zdravstvene zaštite i druge djelatnosti koje su pretežno u funkciji neposredne proizvodnje i povećavanja produktivnosti rada;

— iz osobnih dohodaka radnika i prihoda drugih radnih ljudi izdvajaju sredstva za one zajedničke potrebe koje su u pretežnoj funkciji životnog standarda, zadovoljavanja potreba po mjestu stanovanja i potreba njihove obitelji;

— da se iz dohotka OOUR izdvoje sredstva za zadovoljavanje zajedničkih ili pojedinačnih potreba OUR, jer je zadovoljavanje tih potreba u neposrednoj funkciji i povećavanja produktivnosti rada i unapređivanja poslovanja, i na toj osnovi povećavanja dohotka, i dopunska sredstva iz budžeta SR i SAP, grada i općina mogu se osigurati za zadovoljavanje zajedničkih potreba društva u onim SIZ u kojima se s udruženim sredstvima ne može osigurati dogovoreni standard potreba u skladu s Ustavom odnosno zakonom koji je donesen u skladu s ustavima SR odnosno SAP.

Obaveze iz dohotka i osobnog dohotka za zadovoljavanje zajedničkih potreba društva treba tako rasporediti da su u funkciji razvojne politike i jačanja socijalne sigurnosti radnika.

Namjenska sredstva za zadovoljavanje određenih zajedničkih potreba mogu se osigurati udruživanjem sredstava iz samodoprinosa, sredstava zajedničke potrošnje radnika, dodatnih sredstava za proširenu reprodukciju iz čistog dohotka, poklona, dotacija, kao i iz drugih zakonom utvrđenih osnova stjecanja dohotka.

• Obaveznost plaćanja doprinosa za zadovoljavanje zajedničkih potreba treba propisivati samo u slučajevima kad to nije moguće prethodno ostvariti na samoupravan način.

• Radi osiguravanja jednakog položaja radnika i radnih ljudi i njihovih samoupravnih organizacija i zajednica treba postići dogovor republika i autonomnih pokrajina o zajedničkim osnovama sistema doprinosa za zadovoljavanje zajedničkih potreba, kako bi se uskladili stavovi o izvoru i osnovici doprinosa i obveznika.

Također treba izmijeniti način obračunavanja doprinosa, kako bi se izbjegla njegova kompliciranost i veliki troškovi OOUR u vezi s tim.

• Obaveze (odnosno sredstva) za zadovoljavanje zajedničkih potreba, kao element uvjeta privrijeđivanja i namjenskog raspoređivanja dohotka predstavljaju integrirani dio sistema i politike cijena, te im treba biti mjesta u okviru zakonskog reguliranja materije politike i sistema cijena.

Cijena usluge

• Samoupravno dogovorena naknada za obavljanje djelatnosti, odnosno za davanje usluga (cijena usluge) treba biti društveno priznata kategorija kojom se vrednuje doprinos OOUR društvenih djelatnosti u ostvarivanju dohotka OOUR materijalne proizvodnje, čime se omogućuje da one organizacije koje daju veći doprinos (većoj proizvodnosti rada, svrsishodnijem korištenju i stalnom unapređivanju i povećavanju sredstava društvene reprodukcije, zbog uspješnijeg, racionalnijeg obavljanja djelatnosti, kvalitetnijeg pružanja usluga) stječu i viši dohodak.

Ta cijena mora u što većoj mjeri izražavati konkretan, a ne prosječan rad i rezultate rada, što je jedan od uvjeta bržeg prevladavanja starih odnosa u vrednovanju rezultata rada.

• Cijena usluge mora biti tako strukturirana da osigurava naknadu materijalnih troškova prema samoupravno utvrđenim normativima i standardima, amortizaciju po zakonom propisanim stopama, sredstva za zadovoljavanje zajedničkih i općih potreba društva i sredstva za druge potrebe i izdatke iz člana 110. Zakona o udruženom radu, sredstva za osobne dohotke i zajedničku potrošnju radnika, rezervna sredstva, dio sredstava za unapređivanje i proširivanje materijalne osnove rada, uključujući i sredstva za modernizaciju.

Elementi strukture cijene usluge moraju biti konkretizirani na osnovi kriterija utvrđenih samoupravnim sporazumom davalaca i korisnika usluga.

• Samoupravnim sporazumom o osnovama plana SIZ treba utvrditi koji je dio sredstava za proširenu reprodukciju sadržan u cijeni usluga.

• U oblicima samoupravnog interesnog organiziranja u društvenim djelatnostima na razini Jugoslavije treba usklađivati stavove o pitanju koji se dio sredstava za proširenu reprodukciju strukturira u cijeni usluge.

• Pri utvrđivanju dogovorene cijene usluga treba polaziti od uvjeta i mogućnosti vrednovanja tih rezultata rada putem cijena koje se ostvaruju realizacijom usluga na tržištu.

• Da bi se objektivizirali pojedini elementi samoupravno dogovorene cijene, da bi ona mogla predstavljati oblik vrednovanja rada u odgoju, obrazovanju, znanosti, kulturi, zdravstvu i drugim društvenim djelatnostima valja samoupravnim sporazumima o zajedničkim osnovama i mjerilima za stjecanje dohotka utvrditi normative i standardne tehničke opremljenosti rada i troškova obavljanja djelatnosti, kriterije i mjerila doprinosa osnovnih organizacija udruženog rada društvenih djelatnosti u stvaranju dohotka organizacija udruženog rada materijalne proizvodnje.

Pri tome se mora poći od konkretnih uvjeta rada u svakoj grani i grupaciji društvenih djelatnosti, koji su determinirani, prije svega, tehnološkim zahtjevima obavljanja usluga i specifičnosti pojedinih djelatnosti. Neke su djelatnosti veoma heterogene s toga gledišta, a ponegdje je obavljanje svake usluge do te mjere specifikum da se te specifičnosti moraju posebno uzeti u obzir.

• Preko definiranih standarda tehničke i kadrovske opremljenosti rada po pojedinim granama i grupacijama društvenih djelatnosti, polazeći od planova rada (opsega, strukture i kvalitete usluga koje treba pružiti za zadovoljavanje utvrđenih potreba i interesa u interesnoj zajednici) može se doći do opsega i strukture rada koji treba ulagati u te djelatnosti, i to po unaprijed utvrđenim i objektiviziranim kriterijima. Za vrednovanje pojedinih komponenata tako utvrđenog opsega i strukture rada treba imati u vidu i tržišne cijene, i to kad je riječ o utvrđivanju mjerila naknađivanja opredmećenog rada, odnosno mjerila utvrđivanja amortizacije i troškova poslovanja. Osobne i zajedničke potrebe radnika u OOUR društvenih djelatnosti, te zajedničke i općedruštvene potrebe (elementi cijene usluga) treba vrednovati na isti način kako se to čini i u području materijalne proizvodnje.

• Treba onemogućiti praksu pružanja usluga društvene djelatnosti drugim korisnicima izvan SIZ po cijenama različitim od onih koje plaćaju korisnici dotične SIZ (dvojne cijene).

Sredstva za unapređivanje i proširivanje materijalne osnove rada

• Za razliku od OOUR u materijalnoj proizvodnji, sredstva za unapređivanje i proširivanje materijalne osnove rada u društvenim djelatnostima treba da se ostvaruju u okviru dohotka OOUR društvenih djelatnosti (iz cijene usluga za dogovoreni dio proširene reprodukcije koji se sporazumno udružuje u SIZ), iz namjenskih sredstava koja se u SIZ osiguravaju na osnovi samoupravnih sporazuma o udruživanju sredstava OOUR društvenih djelatnosti i materijalne proizvodnje, samodoprinosom građana, kao i na osnovi zakona, odnosno odluke skupštine DPZ.

U cijeni usluge treba biti sadržan i dio za proširenu reprodukciju, koji će omogućiti da radnici OOUR društvenih djelatnosti stječu dohodak koji im omogućuje modernizaciju, a u skladu s preuzetim obavezama samoupravnim sporazumom o osnovama plana SIZ i druga unapređivanja i proširivanja materijalne osnove rada OOUR društvenih djelatnosti (povratak vrijednosti udruženih sredstava i naknade za privrijeđivanje tim sredstvima, otplata kredita).

Motiv za udruživanje sredstava za proširivanje materijalne osnove rada u društvenim djelatnostima izražava se, prije svega, u što potpunijem zadovoljavanju zajedničkih potreba za koje su podjednako zainteresirani i odgovorni i radnici u materijalnoj proizvodnji i radnici u društvenim djelatnostima.

Pri utvrđivanju sredstava za proširenu reprodukciju treba imati u vidu i specifičnosti pojedinih djelatnosti i specifičnosti unutar svake od njih.

Treba izgraditi sistem proširene reprodukcije koji će radnike društvenih djelatnosti stimulirati na takva ulaganja u proširivanje materijalne osnove udruženog rada koja će biti racionalna i efikasna i u funkciji potreba udruženog rada radnih ljudi i koja će se odražavati na njihov dohodak i na dohodak OOUR materijalne proizvodnje.

• Sredstva za proširivanje materijalne osnove rada u cjelini treba utvrđivati u skladu s razvojem društvene djelatnosti predviđene u planovima osnovnih organizacija udruženog rada, samoupravnih interesnih zajednica, OSIZ i jedinica, mjesnih zajednica i drugih samoupravnih organizacija i zajednica, zatim planovima DPZ i preuzetim obavezama samoupravnim sporazumima, odnosno dogovorima o osnovama tih planova.

Ostvarivanje principa socijalističke solidarnosti i uzajamnosti u zadovoljavanju zajedničkih potreba društva

• U daljoj izgradnji i razvoju socijalističkih samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa u zadovoljavanju zajedničkih potreba nužno je kompleksno razmotriti i razraditi kriterije socijalističke samoupravne solidarnosti i uzajamnosti, vodeći pri tome računa o njezinoj ekonomskoj i socijalnoj komponenti.

Dosljedna primjena principa uzajamnosti i solidarnosti u zadovoljavanju zajedničkih potreba društva u društvenim djelatnostima na samoupravnim i radni ljudi budu nosioci odlučivanja o solidarnosti na taj način što će samoupravnim sporazumima u samoupravnim interesnim zajednicama utvrđivati uvjete, stupanj, način, kriterije i mjerila, kao i međusobna prava, obaveze i odgovornosti na tom području.

• Zbog izuzetnog značenja solidarnosti i uzajamnosti u zadovoljavanju zajedničkih potreba društva u društvenim djelatnostima na samoupravnim osnovama u republikama odnosno autonomnim pokrajinama, a na osnovi zajednički utvrđenih standarda i globalnog opsega sredstava za zadovoljavanje zajedničkih potreba društva, utvrđuju se uvjeti za praktično funkcioniranje načela uzajamnosti i solidarnosti, radi sprečavanja partikularističkih i grupno-vlasničkih ponašanja u ostvarivanju tih načela.

• U ostvarivanju principa socijalističke samoupravne solidarnosti u području zadovoljavanja zajedničkih potreba društva potrebno je, u okviru i izmedu SIZ, u pojedinim društvenim djelatnostima utvrditi konkretne standarde zajedničkih potreba društva za koje se osiguravaju sredstva za njihovo zadovoljavanje u skladu s ostvarenim porastom proizvodnosti rada.

To ne isključuje mogućnost ni njihova zakonskog utvrđivanja za pojedine obavezne oblike zajedničkih potreba.

• Standardi, osnova i mjerila solidarnosti, vrste zajedničkih potreba društva i stupnjevi njihova zadovoljavanja (od jedinice i OSIZ do saveza SIZ) treba da se utvrđuju samoupravnim sporazumom o osnivanju SIZ ili drugim samoupravnim sporazumom, u skladu s obavezama iz dogovora o osnovama planova DPZ u kojima se lociraju i izražavaju ti interesi i potrebe.

• Osim samoupravno dogovorenih standarda zadovoljavanja svojih zajedničkih potreba, radnici i drugi radni ljudi koji su preko svojih samoupravnih organizacija i zajednica osnovali samoupravne interesne zajednice, kao obveznici izdvajanja doprinosa, dužni su utvrditi i razinu zajedničkih potreba za one kategorije građana — neosiguranih osoba — koji nisu obveznici ili su zakonom oslobođeni obaveze plaćanja doprinosa za zadovoljavanje zajedničkih potreba u toj SIZ.

• Kada se zajedničke potrebe društva zadovoljavaju u odnosima neposrednog udruživanja rada i sredstava, tada se organizaciji udruženog rada smanjuju obaveze za solidarno zadovoljavanje tih potreba u SIZ, u razmjeru u kojem se te potrebe zadovoljavaju u odnosima neposrednog udruživanja rada i sredstava, u skladu sa samoupravnim sporazumom o osnivanju SIZ, drugim samoupravnim sporazumima i odlukama članova SIZ.

• Načelo solidarnosti i uzajamnosti treba se ostvarivati i u slučajevima poremećaja u poslovanju, odnosno poslovanju s gubitkom, kao i u slučajevima kada OOUR dođe u izuzetne ekonomske teškoće, pa ne može izvršavati obaveze za zadovoljavanje zajedničkih potreba prema samoupravnim interesnim zajednicama koje se podmiruju iz dohotka. U takvim slučajevima u organiziranoj akciji svih društvenih činilaca, uključivši i SIZ prema kojoj dotična OOUR ne može izvršavati obaveze koje se podmiruju iz dohotka, treba utvrditi programe za uklanjanje uzroka koji su doveli OOUR do takva stanja. Istovremeno, treba poduzimati mjere kojima se stvaraju uvjeti za uklanjanje uzroka takva stanja (solidarno utvrđivanje nižih stopa doprinosa, odgađanje izvršavanja obaveza, potpuno oslobađanje od obaveza plaćanja doprinosa, ako OOUR i uz sve poduzete mjere ne može po završnom računu osigurati podmirivanje zakonom zajamčenih osobnih dohodaka radnika i sl.). Vrijeme za poduzimanje tih mjera utvrđuju samoupravnim sporazumom OOUR udružene u SIZ.

• Kada se u SIZ ne udruže sredstva za zadovoljavanje zajedničkih potreba društva u opsegu potrebnom za razvoj društvenih djelatnosti i za ostvarivanje dogovorenih standarda, odnosno razina zajedničkih potreba utvrđenih zakonom ili odlukama skupštine DPZ donesenim na osnovi zakona, skupština DPZ može obavezati radnike samoupravnih organizacija i zajednica udružene u SIZ da udruže sredstva za zadovoljavanje dogovorenog standarda, odnosno utvrđene razine zajedničkih potreba.

(Beograd, 10. svibnja 1977. godine)

IV DIO

VAŽNIJI PODACI O OPĆINAMA U SFRJ I SAMOUPRAVNIM INTERESNIM ZAJEDNICAMA U SR HRVATSKOJ

VAŽNIJI PODACI O OPĆINAMA U SFRJ

U ovom dijelu knjige predočili smo važnije statističke podatke o svim općinama u SFRJ po socijalističkim republikama, a za SR Hrvatsku i po zajednicama općina. Ukupno su data 22 osnovna podatka za 510 općina iz kojih se mogu sagledati veličina i društveno-ekonomska razvijenost pojedinih (svih) općina i socijalističkih republika u SFR Jugoslaviji.

Među podacima, od značaja za utvrđivanje i usporedbu stupnja privredne razvijenosti i udjela u ukupnom ekonomskom razvoju pojedinih (svih) socijalističkih republika i SFR Jugoslavije u cjelini — nalaze se i pokazatelji o zaposlenosti, narodnom dohotku, neto osobnom dohotku po zaposlenom, o društvenom proizvodu (samo za općine i zajednice općina u SR Hrvatskoj); zatim o izdvajanju sredstava za zadovoljavanje zajedničkih potreba putem samoupravnih interesnih zajednica u oblasti obrazovanja, kulture, zdravstvenog osiguranja, socijalne zaštite, društvene brige o djeci, fizičke kulture, zapošljavanja i ostalih zajedničkih potreba. Osim navedenih podataka dati su i podaci o površini teritorija općine, broju mjesnih zajednica u općini i podaci o broju stanovnika koji žive na području općine.

Posebno su za svakodnevnu upotrebu praktični i korisni podaci o karakterističnom poštanskom broju i pozivnom telefonskom broju općine i broju telefonske centrale skupštine općine. Pored podataka za svaku općinu, dati su i podaci za socijalističke republike i cijelu SFR Jugoslaviju; podaci o strukturi općina prema broju stanovnika, broju privrednih organizacija prema granama djelatnosti i broju zaposlenih; o stanovništvu SFRJ po socijalističkim republikama prema spolu, godinama starosti i spolu, prema aktivnostima i spolu. Tu su i podaci o zaposlenim radnicima u društvenom i privatnom sektoru prema granama djelatnosti i socijalističkim republikama; zatim podaci o stupnju stručne i školske spreme zaposlenih radnika u SFRJ; podaci o broju škola u SFRJ, broju redovnih učenika i studenata u SFRJ; zatim podaci o troškovima zdravstvenog, invalidskog i mirovinskog osiguranja u SFRJ i podaci o izgubljenim radnim danima u SFRJ zbog nesposobnosti i spriječenosti za rad.

Izvori važnijih statističkih podataka o općinama i socijalističkim republikama u SFRJ: Statistički godišnjak SFRJ od 1976. i 1977. god., Statistički godišnjak SR Hrvatske od 1976. god. i Godišnjak opština Jugoslavije od 1976. god.

Važniji podaci o općinama u SFRJ

OPĆINA	površina (km²)	broj mjesnih zajednica (1975)	broj stanovnika (prema popisu 1971)	poštanski broj	pozivni telefonski broj	telefon skupštine općine	Zaposlenost 30. IX 1976. ukupno	Zaposlenost 30. IX 1976. u neprivrednim djelatnostima	društveni proizvod 1975 (u mln d)	neto osobni dohodak po zaposlenom 1974
SR HRVATSKA	**56.338**	...	**4.426.221**				**1.160.476**	**185.935**	**132.063,3**	**2.576**
Z. O. BJELOVAR	**5.803**	...	**389.906**	**43000**	**043**	**3803**	**58.495**	**10.517**	**7.210,3**	**2.840**
BJELOVAR	732	54	65.824	43000	043	4666	12.010	2.315	1.582,0	2.635
ČAZMA	455	15	18.487	43240	043	77095	2.116	326	256,0	2.457
DARUVAR	610	44	34.471	43500	046	81222	5.572	917	589,4	2.401
ĐURĐEVAC	680	38	47.788	43350	043	71051	4.184	914	748,5	2.298
GAREŠNICA	419	40	20.691	43280	043	76022	3.140	387	341,2	2.292
GRUBIŠNO POLJE	435	...	18.333	43290	043	85022	1.588	320	250,8	2.576
KOPRIVNICA	715	68	61.086	43300	043	72544	11.189	1.692	1.408,1	2.185
KRIŽEVCI	548	46	43.486	43260	043	74022	4.667	871	594,7	2.308
PAKRAC	567	64	28.679	43550	043	83030	5.759	1.165	507,4	2.023
VIROVITICA	642	56	51.061	43400	046	21104	8.270	1.610	932,2	2.227
Z. O. GOSPIĆ	**5.563**	...	**107.027**	**48000**	**048**	**2622**	**16.085**	**2.834**	**1.635,5**	**2.209**
DONJI LAPAC	606	...	9.609	48250	048	75115	1.974	195	171,3	1.963
GOSPIĆ	1.674	37	37.383	48000	048	2811	6.197	1.206	570,2	2.110
GRAČAC	1.016	...	14.819	48240	048	73104	1.942	285	196,1	2.240
OTOČAC	1.117	...	30.579	48220	048	7176	3.594	630	437,0	2.240
TITOVA KORENICA	1.150	...	14.637	47290	048	76114	2.378	518	260,9	2.499
										2.232
Z. O. KARLOVAC	**2.962**		**180.524**	**47000**	**047**	**25411**	**37.345**	**5.825**	**3.708,5**	**2.479**
DUGA RESA	561	56	32.093	47250	047	78372	5.871	647	573,7	2.189
KARLOVAC	637	70	73.863	47000	047	23896	25.550	3.578	2.371,6	2.286
OZALJ	278	33	17.607	47280	047	76152	987	260	156,1	3.158
SLUNJ	802	...	25.835	48420	047	77102	1.923	456	267,1	2.370
VOJNIĆ	237	14	9.590	47220	047	74710	840	215	109,7	2.619
VRGINMOST	447	41	21.536	47210	047	74156	2.174	669	230,3	2.254
Z. O. OSIJEK	**11.090**	...	**858.136**	**54000**	**054**	**27995**	**189.144**	**26.462**	**20.494,5**	**2.434**
BELI MANASTIR	1.147	36	56.322	54300	054	77102	11.002	1.271	1.351,9	2.579
DONJI MIHOLJAC	471	26	22.972	54540	054	79161	2.731	454	381,1	2.337
ĐAKOVO	833	55	54.032	54400	054	84322	6.451	1.057	767,3	2.423
NAŠICE	675	...	42.888	54500	054	71122	6.556	1.036	703,8	2.379
NOVA GRADIŠKA	969	...	63.754	55400	055	81124	9.652	1.802	1.062,4	2.273
ORAHOVICA	436	19	17.641	54515	054	70228	2.321	376	236,3	2.513
OSIJEK	659	43	143.894	54000	054	31622	51.542	8.080	5.177,5	2.647
PODRAVSKA SLATINA	781	59	35.080	54520	054	75202	5.775	777	620,3	2.384
SLAVONSKA POŽEGA	1.249	165	73.071	55300	055	71104	11.671	1.711	1.197,3	2.453
SLAVONSKI BROD	1.065	70	100.311	55000	055	41411	23.394	3.260	2.290,4	2.307
VALPOVO	360	26	30.748	54550	054	74221	6.985	711	887,1	2.416
VINKOVCI	1.024	44	91.714	56000	056	11211	20.166	2.694	2.173,6	2.545
VUKOVAR	606	...	76.602	56230	056	41355	25.236	2.346	2.802,4	2.248
ŽUPANJA	815	16	49.107	56270	056	71125	5.662	887	843,1	2.668

Narodni dohodak 1975 (u mln d)			budžetska sredstva za opću potrošnju 1976 (u 000 d)	Sredstva samoupravnih interesnih zajednica 1976 (u 000 d)							
ukupno	u društvenom sektoru	u individualnom sektoru		obrazovanje	kultura	zdravstveno osiguranje	socijalna zaštita	društvena briga o djeci	fizička kultura	zapošljavanje	ostala zajednička potrošnja
119.469,1	**102.552,6**	**16.916,5**	**4.016.655**	**2.862.830**	**409.940**	**6.659.618**	**452.180**	**708.201**	**152.905**	**257.604**	**1.715.902**
6.518,1	**4.217,1**	**2.301,0**	**341.701**	**214.740**	**10.582**	**296.845**	**33.058**	**19.497**	**8.375**	**9.580**	**95.309**
1.411,1	971,6	439,5	72.534	46.900	2.350	73.000	9.225	5.950	1.350	416	—
218,3	134,1	84,2	11.511	6.291	410	11.250	660	580	154	681	2.930
544,8	394,6	150,2	25.116	29.180	879	56.057	4.575	2.268	845	1.700	18.101
645,6	302,1	343,5	37.620	21.500	765	20.900	3.800	1.530	865	1.200	5.700
315,6	185,5	130,1	15.115	10.351	569	13.213	1.251	1.236	285	855	2.239
226,5	105,6	120,9	...	...	...	...	...	...	...	...	...
1.282,9	934,7	348,2	63.555	12.194	594	18.070	2.532	1.760	420	659	6.494
562,0	283,1	278,9	47.029	28.087	1.458	29.767	4.473	1.929	1.751	1.319	37.613
461,7	357,0	104,7	21.315	17.700	1.045	30.120	2.500	1.600	765	—	4.650
849,6	548,8	300,8	47.406	42.537	2.512	44.468	4.042	2.644	1.940	2.750	17.582
1.511,1	**926,8**	**584,3**	**29.724**	**36.024**	**1.914**	**61.935**	**6.193**	—	—	**1.835**	—
155,8	99,2	56,6	...	...	...	...	...	...	...	...	...
528,8	369,6	159,2	29.724	36.024	1.914	61.935	6.193	—	—	1.835	—
182,2	100,9	81,3	...	...	...	...	...	...	...	...	...
403,8	235,2	168,6	...	...	...	...	...	...	...	...	...
240,5	121,9	118,6	...	...	...	...	...	...	...	...	...
3.418,7	**2.677,7**	**741,0**	**147.119**	**125.960**	**12.501**	**235.712**	**16.992**	**6.394**	**6.926**	**8.389**	**69.691**
530,8	414,3	116,5	25.378	21.060	952	39.395	2.398	3.221	794	1.308	16.060
2.182,8	1.909,7	273,1	88.312	72.681	9.766	158.583	10.207	—	5.912	6.086	43.632
145,9	53,7	92,2	12.066	9.358	465	7.377	1.190	1.070	220	348	2.777
245,8	140,8	105,0	...	...	...	...	...	...	...	...	...
99,7	49,2	50,5	8.319	6.072	293	7.556	625	501	—	171	5.823
213,7	110,0	103,7	13.044	16.789	1.025	22.801	2.572	1.602	—	476	1.399
18.879,2	**15.383,8**	**3.495,4**	**663.902**	**565.899**	**51.153**	**1.238.242**	**89.752**	**88.618**	**23.560**	**55.617**	**416.325**
1.246,0	870,0	376,0	54.572	32.313	1.570	63.529	5.209	4.533	—	4.435	—
340,1	219,0	121,1	23.650	16.321	600	16.826	2.500	2.301	588	1.412	9.005
706,6	481,3	225,3	42.100	43.142	1.740	59.887	5.546	2.617	810	2.405	71.539
653,3	512,9	140,4	...	...	...	...	...	...	...	...	...
990,2	701,9	288,3	46.749	49.500	7.030	76.630	6.547	4.916	1.324	2.218	59.940
210,8	147,7	63,1	18.137	16.822	543	28.987	1.427	1.204	539	985	8.359
4.774,5	4.447,1	327,4	171.792	157.699	30.079	391.432	35.982	28.069	8.160	29.996	201.468
568,2	396,0	172,2	25.416	13.854	724	32.114	1.273	2.055	—	304	—
1.111,7	815,5	296,2	52.030	50.519	2.695	97.166	6.798	6.517	2.169	5.119	45.848
2.127,8	1.838,6	289,2	94.196	70.072	—	308.490	12.584	25.398	6.190	—	—
785,0	647,8	137,2	24.605	27.157	671	45.226	3.386	4.096	3.193	2.622	19.100
1.989,3	1.579,7	409,6	79.035	67.350	3.451	87.539	5.500	4.600	—	4.646	—
2.605,4	2.163,9	441,5	...	...	...	...	...	...	...	...	...
770,3	562,4	207,9	31.620	21.150	2.050	30.416	3.000	2.312	637	1.475	1.066

Važniji podaci o općinama u SFRJ

OPĆINA	površina (km²)	broj mjesnih zajednica (1975)	broj stanovnika (prema popisu 1971)	✉ poštanski broj	pozivni telefonski broj	☎ telefon skupštine općine	Zaposlenost 30. IX 1976. ukupno	Zaposlenost 30. IX 1976. u neprivrednim djelatnostima	društveni proizvod 1975 (u mln d)	neto osobni dohodak po zaposlenom 1974
Z. O. RIJEKA	**8.442**	...	**498.364**	**52000**	**051**	**36333**	**183.457**	**25.536**	**22.110,0**	**2.532**
BUJE	368	...	18.397	52390	053	71122	6.535	842	889,1	2.679
BUZET	319	10	7.460	52310	053	75854	1.839	302	174,8	2.315
CRES—LOŠINJ	513	...	9.989	51557	051	820812	3.594	593	455,2	2.474
CRIKVENICA	440	11	16.873	51260	051	831032	4.776	741	500,0	2.399
ČABAR	280	...	6.083	51306	051	921022	1.622	162	136,5	2.682
DELNICE	713	...	20.991	51300	051	811122	6.303	558	683,9	2.596
KRK	428	28	13.110	51500	051	851126	3.286	360	362,1	1.940
LABIN	386	21	25.677	51420	051	82106	7.822	738	851,6	2.660
OGULIN	1.077	21	34.210	47300	047	72024	6.735	999	549,6	2.473
OPATIJA	310	27	27.118	51410	051	71621	8.370	1.569	780,9	2.426
PAG	285	8	7.413	51290	051	891152	977	201	92,4	2.038
PAZIN	532	20	20.073	52300	053	22026	4.735	562	589,1	2.430
POREČ	350	10	17.264	52360	053	86022	7.175	616	803,1	2.084
PULA	574	36	69.913	52000	052	22755	28.486	4.063	2.839,1	2.834
RAB	115	9	8.524	51280	051	871024	1.832	700	235,9	3.420
RIJEKA	523	43	160.044	51000	051	31011	78.642	11.162	10.957,8	2.961
ROVINJ	291	16	16.415	52210	052	81224	6.155	821	731,3	1.999
SENJ	658	...	10.399	51270	051	881280	2.608	364	300,5	2.527
VRBOVSKO	280	5	8.411	47322	047	75115	1.965	183	177,1	3.163
Z. O. SISAK	**3.440**	...	**201.402**	**44240**	*L*	**30**	**45.302**	**6.500**	**5.939,3**	**2.306**
DVOR	505	60	18.359	44240	*L*	30	1.995	352	194,9	2.297
GLINA	543	65	28.336	44260	044	88203	2.652	719	387,4	2.457
KOSTAJNICA	365	33	16.914	44230	*L*	18	2.507	720	237,3	2.409
NOVSKA	585	37	23.953	41330	045	71022	5.365	526	604,9	1.750
PETRINJA	390	58	31.018	44250	044	81164	6.373	1.001	617,5	2.137
SISAK	1.052	64	82.822	44000	044	22777	26.410	3.582	3.897,3	2.787
Z. O. SPLIT	**11.758**		**830.074**	**58000**	**058**	**41016**	**201.634**	**31.502**	**21.925,4**	**2.265**
BENKOVAC	640	53	35.562	57300	057	81055	2.296	640	282,9	2.007
BIOGRAD NA MORU	232	...	15.115	57210	057	83003	2.773	611	200,2	1.688
BRAČ	395	17	12.893	58400	*L*	31	2.499	315	261,7	2.224
DRNIŠ	840	...	35.976	59320	059	86220	2.555	778	220,6	1.993
DUBROVNIK	979	65	58.995	50000	050	23122	22.896	2.887	2.532,4	2.779
HVAR	312	...	11.390	58460	058	74126	2.349	325	261,6	1.450
IMOTSKI	606	...	47.354	58260	058	84125	3.771	773	372,6	1.975
KNIN	1.079	...	46.679	59300	059	81126	7.985	1.219	856,0	2.101
KORČULA	336	...	20.237	50260	050	81186	5.319	616	522,9	1.620
LASTOVO	53	2	1.210	50290	050	85025	140	50	13,8	2.620
MAKARSKA	226	14	15.510	58300	058	77254	4.818	637	429,8	2.471
METKOVIĆ	279	...	18.843	58350	058	88078	5.083	562	640,6	2.247
OBROVAC	509	...	13.498	57250	057	77005	1.587	272	174,8	2.483

Narodni dohodak 1975 (u mln d)			budžetska sredstva za opću potrošnju 1976 (u 000 d)	Sredstva samoupravnih interesnih zajednica 1976 (u 000 d)							
ukupno	u društvenom sektoru	u individualnom sektoru		obrazovanje	kultura	zdravstveno osiguranje	socijalna zaštita	društvena briga o djeci	fizička kultura	zapošljavanje	ostala zajednička potrošnja
19.545,8	18.122,1	1.423,7	817.895	435.546	69.524	1.062.406	85.570	119.337	45.108	47.627	406.668
800.5	685,2	115,3	55.418	27.865	2.121	38.665	4.238	5.393	1.319	1 651	62.603
158.4	109,8	48,6	14.072	9.592	583	12.745	8.569	—	—	399	—
388.5	345,3	43,2	...		...		...		...		
440.3	352,8	87,5	50.773	11.448	1.955	36.051	3.274	10.000	1.050	1 241	19.165
123.7	101,1	22,6	6.670	6.450	419	12.247	709	965	122	328	—
622.3	575,6	46,7	...		...		...		...		
327.4	240,2	87,2	22.423	9.594	689	13.160	2.378	1.181	—	—	—
733.9	679,4	54,5	...		...		...		...		
476.2	406,4	69,8	32.000	18.210	1.350	66.766	3.518	18.210	896	896	9.173
706.5	614,2	92,3	55.488	30.622	3.309	64.334	6.724	10.364	1.875	2.441	—
86.5	58,2	28,3	11.703	6.633	181	6.800	679	424	—	205	—
527.8	435,1	92,7	21.200	14.238	2.121	24.892	2.414	2.907	386	1 020	3.640
725.0	627,3	97,7	56.098	20.471	2.612	46.915	5.104	5.196	—	—	14.319
2.639.8	2.469,2	170,6	95.438	73.264	10.250	153.976	12.924	18.722	5.830	[illegible]	1.600
215.0	167,0	48,0	18.604	8.511	684	14.376	679	1.158	461	788	—
9.474,9	9.271,9	203,0	333.390	182.404	42.073	513.271	29.755	33.961	31.003	28.352	238.040
687.0	620,1	66,9	35.446	10.000	852	39.402	3.773	10.496	2.058	1.547	47.572
254.2	222,1	32,1	...		...		...		...		
157.9	141,2	16,7	9.172	6.244	6.244	19.206	832	360	108	578	10556
4.984,2	4.060,8	923,4	157.820	135.565	8.325	298.642	19.350	21.028	4.920	13.393	16.914
179,8	103,7	76,1	13.824	14.874	318	23.323	1.084	2.095	165	865	2.865
360,7	217,4	143,3	15.502	8.707	743	19.262	1.877	1.666	455	535	3.296
223,1	145,1	78,0	16.632	12.194	549	18.070	2.532	1.760	420	659	6.494
521,0	357,7	163,3	...		...		...		...		
555,3	410,6	144,7	24.962	17.303	512	25.077	2.246	2.058	384	1.128	—
3.144,3	2.826,3	318,0	86.900	82.487	6.203	212.910	11.611	13.449	3.496	10.206	4.259
19.577,8	17.210,2	2.367,6	671.328	513.836	74.875	1.193.295	77.249	84.004	34.836	22.726	278.642
260,7	131,6	129,1	23.292	32.117	958	25.634	2.802	2.352	341	1.532	16.961
180,9	121,9	59,0	...		...		...		...		
235,4	182,1	53,3	17.549	12.550	1.111	25.000	2.470	1.155	—	416	—
195,9	109,2	86,7	...		...		...		...		
2.194,1	1.998,3	195,8	96.152	60.832	15.892	164.108	10.567	—	5.628	5.990	165.517
238,0	148,3	89,7	...		...		...		...		
349,3	251,3	98,0	...		...		...		...		
762,8	598,2	164,6	...		...		...		...		
463,1	393,3	69,8	...		...		...		...		
12,5	5,2	7,3	2.950	1.052	585	1.303	298	186	—	30	—
392,0	324,1	67,9	42.033	14.462	1.282	25.327	2.574	2.250	1.800	—	—
604,7	493,0	111,7	...		...		...		...		...
157,8	122,5	35,3	...		...		...		...		...

Važniji podaci o općinama u SFRJ

OPĆINA	površina (km²)	broj mjesnih zajednica (1975)	broj stanovnika (prema popisu 1971)	✉ poštanski broj	pozivni telefonski broj	☎ telefon skupštine općine	Zaposlenost 30. IX 1976. ukupno	Zaposlenost 30. IX 1976. u neprivrednim djelatnostima	društveni proizvod 1975 (u mln d)	neto osobni dohodak po zaposlenom 1974
OMIŠ	379		24.827	58310	058	86116	4.225	568	487,9	2.380
PLOČE	169	13	10.289	58340	058	79134	4.390	344	355,4	2.298
SINJ	1.077		56.933	58230	058	82012	6.674	1.344	832,6	2.543
SPLIT	858	57	185.047	58000	058	41644	70.130	11.277	7.975,8	2.853
ŠIBENIK	1.033		78.514	59000	059	2766	19.269	3.277	2.021,2	2.523
TROGIR	250	30	18.480	58220	058	73700	4.375	423	462,6	2.297
VIS	101		5.049	58480	058	71125	1.022	117	85,5	1.850
VRGORAC	284		9.927	58276	058	89831	906	147	...	
ZADAR	1.121	97	107.746	57000	057	22466	26.572	4.370	2.934,5	3.171
Z. O. VARAŽDIN	1.950		299.206	42000	042	46458	55.505	9.065	6.187,9	2.363
ČAKOVEC	724	88	115.660	42300	042	81024	15.961	2.616	1.941,2	2.560
IVANEC	345		46.360	42240	042	76122	5.938	1.206	787,7	2.413
LUDBREG	223	39	22.340	42230	042	66354	3.333	324	461,5	2.135
NOVI MAROF	283	43	31.245	42220	042	65211	3.184	1.059	291,3	2.248
VARAŽDIN	375	48	83.601	42000	042	44745	27.089	3.860	2.706,6	2.459
GRAD ZAGREB	1.263		667.687	41000	041	577688	307.987	58.093	34.111,7	2.876
CENTAR	29	15	62.500	41000	041	442411	62.212	17.925	7.366,9	3.489
ČRNOMEREC	22		53006	41000	041	576722	30.429	4.868	3.484,3	2.643
DUBRAVA	55	18	62.050	41000	041	214777	5.463	1.015	766,1	2.616
MAKSIMIR	47	12	58.235	41000	041	222555	18.182	4.841	1.697,8	2.672
MEDVEŠČAK	18	14	55.490	41000	041	413666	34.934	10.526	3.213,5	3.153
NOVI ZAGREB	231	28	66.221	41000	041	520899	8.956	2.076	1.371,1	2.814
PEŠČENICA	29	12	52.329	41000	041	217377	41.124	2.649	4.667,1	2.836
SUSEDGRAD	47	10	38.949	41000	041	576010	12.079	1.558	1.414,9	2.785
TREŠNJEVKA	12		105.749	41000	041	562922	44.401	4.699	4.368,7	2.950
TRNJE	8	14	47.686	41000	041	511622	40.097	6.296	4.344,1	3.469
VELIKA GORICA	548	42	36.841	41410	041	810026	5.341	978	802,5	2.653
ZAPREŠIĆ	217	22	28.641	41211	041	89006	4.769	662	614,7	2.432
Z. O. ZAGREB	4.267		393.895	41000	041	511828	65.522	9.601	8.670,7	2.327
DONJA STUBICA	249	7	31.245	41240	—	12	4.573	730	445,5	2.083
DUGO SELO	223		15.299	41270	041	72202	3.102	426	404,8	2.377
IVANIĆ-GRAD	380		24.565	41310	045	81061	6.203	603	1.034,9	2.200
JASTREBARSKO	632	43	36.425	41420	041	74291	2.849	634	449,3	2.322
KLANJEC	119		13.267	41290	049	83306	1.240	312	277,5	2.083
KRAPINA	332	10	47041	41230	049	71224	8.943	928	875,9	2.388
KUTINA	596	43	37.794	41320	041	22202	7.959	1.467	1.585,3	2.898
SAMOBOR	287	49	36.604	41430	041	880604	8.058	958	1.029,3	2.562
SESVETE	155	39	29.475	41260	041	84006	5.086	560	625,8	2.708
VRBOVEC	514	31	30.813	43261	043	75008	3.232	467	486,6	2.152
ZABOK	221	15	36.810	41210	049	21124	7.997	1.577	679,2	2.451
ZELINA	216		17.895	41280	041	86010	2.087	251	339,2	2.028
ZLATAR BISTRICA	343	10	36.662	41250	049	75122	4.193	688	437,4	1.999

Narodni dohodak 1975 (u mln d)				Sredstva samoupravnih interesnih zajednica 1976 (u 000 d)							
ukupno	u društvenom sektoru	u individualnom sektoru	budžetska sredstva za opću potrošnju 1976 (u 000 d)	obrazovanje	kultura	zdravstveno osiguranje	socijalna zaštita	društvena briga o djeci	fizička kultura	zapošljavanje	ostala zajednička potrošnja
410,9	344,1	66,8	...		...		...		...		...
317,3	264,5	52,8	15.815	—	769	34.325	1.534	2.802	500	1.134	5.090
702,6	520,6	182,0	39.997	60.043	1.230	72.500	3.435	3.274	1.275	1.962	—
7.282,0	7.007,5	274,5	291.839	222.214	36.058	584.660	36.961	48.351	14.500	—	73.895
1.674,4	1.431,8	242,6	...		...		...		...		...
438,5	359,4	79,1	22.475	15.200	979	27.400	2.724	1.734	1.561	1.130	1.711
81,3	54,6	26,7	...		...		...		...		...
	...		...		...		...		...		...
2.623,6	2.348,7	274,9	119.226	95.366	16.011	233.038	13.884	21.900	9.231	10.532	15.468
5.692,2	4.367,5	1.324,7	220.051	160.003	11.699	297.602	19.750	20.964	10.380	8.158	31.303
1.826,3	1.338,7	487,6	84.225	61.854	2.249	77.722	8.368	6.204	2.317	—	1.362
743,7	559,9	183,8	...		...		...		...		...
438,0	255,4	182,6	18.189	15.284	850	18.587	1.922	2.357	620	580	13.052
269,9	146,7	123,2	16.731	14.869	620	14.657	1.190	1.653	340	691	669
2.414,3	2.066,8	347,5	100.906	67.996	6.980	186.646	8.270	19.750	7.103	6.887	16.220
31.744,9	30.222,7	1.522,2	888.875	596.896	163.897	1.927.540	99.325	337.763	18.604	89.166	298.077
6.878,0	6.689,8	188,2	...		...		...		...		...
3.250,2	3.150,0	100,2	...		...		...		...		
717,3	593,1	124,2	...		...		...		...		
1.616,5	1.502,4	114,1	...		...		...		...		
3.068,2	2.984,4	83,8	...		...		...		...		
1.292,1	1.100,1	192,0	...		...		...		...		
4.180,6	4.133,2	47,4	...		...		...		...		
1.291,5	1.186,1	105,4	...		...		...		...		
4.095,1	3.948,0	147,1	...		...		...		...		
4.067,2	4.023,5	43,7	...		...		...		...		
720,8	479,2	241,6	...		...		...		...		
567,4	432,9	134,5	...		...		...		...		
7.529,5	5.337,3	2.192,2	298.291	238.364	17.169	345.001	24.691	31.560	10.576	9.271	134.276
412,0	285,6	126,4	21.780	15.705	1.124	17.702	2.346	1.346	515	950	802
368,0	259,1	108,9	...		...		...		...		...
748,1	582,8	165,3	...		...		...		...		...
427,8	172,7	255,1	29.158	26.400	1.102	29.450	3.681	2.931	521	1.355	2.403
264,7	180,3	84,4	...		...		...		...		...
784,9	603,9	181,0	39.436	34.163	1.502	59.153	2.490	1.568	500	—	35.039
1.179,2	976,5	202,7	31.568	41.345	2.402	75.352	3.975	6.076	4.772	—	—
955,3	733,0	222,3	49.911	33.336	2.912	38.642	3.124	4.966	1.172	1.680	27.614
583,5	434,5	149,0	43.513	23.193	5.114	27.284	2.692	9.271	987	1.570	38.505
456,9	226,0	230,9	33.660	12.843	554	24.804	1.374	1.503	509	680	19.746
623,3	471,1	152,2	29.600	32.437	1.764	43.845	2.490	2.988	1.300	2.186	—
318,9	159,8	159,1	...	...	...	...	...	...	...	...	...
406,9	252,0	154,9	19.665	18.942	665	18.769	2.475	911	300	850	10.167

Važniji podaci o općinama u SFRJ

OPĆINA	površina (km²)	broj mjesnih zajednica (1975)	broj stanovnika (prema popisu 1971)	✉ poštanski broj	pozivni telefonski broj	☎ telefon skupštine općine	Zaposlenost 30. IX 1976. ukupno	Zaposlenost 30. IX 1976. u neprivrednim djelatnostima	društveni proizvod 1975 (u mln d)	neto osobni dohodak po zaposlenom 1974
SR BOSNA I HERCEGOVINA										
BANOVIĆI	176	14	20.334	75273	075	75814	5.886	535		2.598
BANJA LUKA	1.232	...	158.736	78000	078	21215	43.731	7.859		2.456
BIHAĆ	689	...	58.185	77000	077	22608	11.318	2.533		2.396
BIJELJINA	734	...	86.826	75320	076	81114	10.056	1.881		1.844
BILEĆA	633	...	13.444	79320	089	72150	2.132	284		2.005
BOS. DUBICA	499	16	30.384	78370	079	84015	4.267	669		2.191
BOS. GRADIŠKA	762	34	53.581	78400	078	81014	8.785	1.257		2.303
BOS. KRUPA	780	11	50.856	77240	077	72108	4.067	838		2.115
BOS. BROD	234	8	30.115	74450	074	86024	5.261	644		2.514
BOS. NOVI	554	...	41.216	78350	079	81241	6.353	911		1.879
BOS. PETROVAC	853	...	18.597	77250	077	81012	3.517	392		2.012
BOS. ŠAMAC	219	...	31.374	74230	076	76217	4.064	717		2.151
BOS. GRAHOVO	780	7	10.555	77270	077	87015	1.787	222		1.996
BRATUNAC	293	7	26.513	75420	075	84012	1.926	435		2.726
BRČKO	493	25	74.771	75300	075	25011	11.861	1.895		2.233
BREZA	83	8	14.824	71336	071	74033	3.614	344		2.264
BUGOJNO	366	11	31.856	78250	070	81600	8.240	772		2.381
BUSOVAČA	154	...	14.428	72253	072	72152	1.045	254		2.137
CAZIN	381	9	45.468	77220	077	78006	2.492	725		2.110
ČAJNIČE	275	5	11.602	71470	073	85165	1.663	212		2.171
ČAPLJINA	479	26	28.240	79400	088	80052	5.520	608		2.197
ČELINAC	365	...	17.430	78212	078	71007	1.783	352		1.795
ČITLUK	181	...	15.359	79455	088	71605	720	234		2.794
DERVENTA	561	12	56.141	74400	074	83213	5.987	1.271		3.689
DOBOJ	684	27	88.985	74000	074	21022	13.854	2.870		2.425
DONJI VAKUF	338	7	20.393	78245	070	83101	4.009	372		2.045
DRVAR	950	21	20.064	77260	077	85120	5.474	652		2.544
DUVNO	967	15	33.135	79540	080	72010	1.679	514		2.223
FOČA	1.269	17	48.741	71480	073		6.988	1.838		2.099
FOJNICA	308	9	12.829	71270	071	87022	2.499	511		1.984
GACKO	736	...	12.033	79280	089	74150	1.079	258		1.869
GLAMOČ	1.096	5	16.979	78270	080	74115	3.142	380		2.297
GORAŽDE	383	...	34.685	71400	073	21002	7.116	939		2.501
GORNJI VAKUF	402	...	19.344	78255	070	83723	2.500	353		1.927
GRAČANICA	387	25	46.950	74310	074	87020	5.542	869		1.895
GRADAČAC	405	...	48.384	74240	076	87152	4.121	795		2.063
GRUDE	218	12	19.203	79463	088	70043	640	266		2.982
HADŽIĆI	273	7	18.508	71240	071	79102	1.960	479		2.296
HAN-PIJESAK	342	1	7.804	71360	071	84108	1.783	197		2.346
ILIJAŠ	284	9	23.007	71323	071	70015	5.287	497		2.340
JABLANICA	289	4	10.938	79240	088	72651	1.358	236		2.221
JAJCE	398	12	35.002	78240	070	21044	6.955	1.007		2.325
KAKANJ	462	18	47.580	72240	072	75021	8.348	923		2.270

Narodni dohodak 1975 (u mln d)				Sredstva samoupravnih interesnih zajednica 1976 (u 000 d)							
ukupno	u društvenom sektoru	u individualnom sektoru	budžetska sredstva za opću potrošnju 1976 (u 000 d)	obrazovanje	kultura	zdravstveno osiguranje	socijalna zaštita	društvena briga o djeci	fizička kultura	zapošljavanje	ostala zajednička potrošnja
367.2	330,8	36.4	17.685	—	2.234	—	2.164	1.523	996	—	—
2.837.1	2.478,2	358,9	227.730	—	17.100	—	11.700	14.850	9.100	—	—
737.8	590,8	147,0	...		...		...		...		
661.6	435,0	226.1	61.865	—	3.635	—	3.393	2.659	1.980	—	—
139,7	113,0	26.7	...		...		...		...		
277.8	214,0	63,8	24.070	—	970	—	1.962	1.316	1.000	—	—
813.9	492,9	321.0	41.010	—	1.249	—	2.257	1.956	2.022	—	—
363.4	182,9	180.5	30.463	32.845	950	—	1.600	1.400	550	—	—
581.1	532,3	48.8	31.060	21.837	1.613	—	2.672	2.014	4.205	—	—
369.9	254,3	48.8	...		...		...		...		
218,4	169,6	48.8	...		...		...				
294.6	167,4	127.2	29.612	—	—	—	—	—	—	—	—
102.6	79.8	22.8	10.000	6.430	370	—	150	550	250	—	—
204.5	107,2	97,3	19.950	17.066	589	—	644	844	291	—	19.345
829.3	624,5	204,8	66.656	44.380	4.894	—	—	6.398	1.816	—	—
194,8	174,4	20,4	11.498	—	174	—	588[1]	838	405	—	—
507.6	416,8	90,8	36.635	23.606	650	—	—	4.298	2.764	—	—
98,8	49,4	49,4	10.757	6.913	549	963	717	565	—	—	—
178.4	89,7	88,7	21.903	15.397	1.712	—	3.015	—	953	—	—
86.2	62,2	24.0	7.459	—	210	—	410	500	200	—	—
362.1	255,9	106,2	27.050	17.950	1.050	—	1.050	1.050	1.050	—	—
93.1	52,4	40,7	...		...		...		...		
79,9	47,4	32,5	...		...		...		...		
336.2	233,6	102,6	43.317	23.799	1.022	—	2.105	2.100	1.142	—	—
807.5	647,5	160,0	76.466	59.266	3.236	—	9.099	6.036	3.316	—	—
240.7	208,7	32,0	12.105	11.396	480	—	1.371	—	320	—	—
332.4	284,0	48,4	16.742	14.490	1.038	—	400	1 500	725	—	—
163.5	82,0	81,5	17.802	9.857	501	—	1.628	536	195	—	—
370.9	293,2	77,7	...		...		...		...		
115.1	87,5	27,6	10.913	2.436	623	—	498	692	623	—	—
76.9	43,0	33,9	...		...		...		...		...
214,2	154,8	59,4	13.979	12.444	1.276	—	1.343	1.340	514	—	—
367.6	310,4	57,2	...		...		...		...		
159.0	98,1	60,9	...		...		...		...		
287,4	200,5	86,9	38.517	25.318	1.728	—	829	1.584	1.584	—	—
326,9	191,6	135,3	...		...		...		...		
91,7	39,8	51,9	11.174	6.738	140	—	600	240	420	—	—
134.5	92,7	41,8	18.792	—	1.149	—	2.379	1.334	—	—	—
135.6	103,2	32,4	7.140	5.711	355	—	417	—	—	—	—
310.7	270,5	40,2	13.263	12.437	887	—	1.273	1.260	1.263	810	—
114,9	99,4	15,5	10.733	6.540	260	—	—	590	590	260	—
882,4	817,3	65,1	24.666	14.655	1.251	—	1.517	2.276	2.030	—	—
538.5	429,2	109,3	29.223	33.048	1.564	—	—	9.088	1.232	—	1.534

Važniji podaci o općinama u SFRJ

OPĆINA	površina (km²)	broj mjesnih zajednica (1975)	broj stanovnika (prema popisu 1971)	poštanski broj	pozivni telefonski broj	telefon skupštine općine	Zaposlenost 30. IX 1976.		društveni proizvod 1975 (u mln d)	neto osobni dohodak po zaposlenom 1974
							ukupno	u neprivrednim djelatnostima		
KALESIJA	272	9	32.577	75266	075	83301	899	457		1.789
KALINOVIK	732	9	9.458	71230	071	89118	1.040	199		2.163
KISELJAK	165	5	18.335	71250	071	85143	1.187	395		2.401
KLADANJ	325	4	14.015	75280	L	5	2.285	354		2.308
KLJUČ	850	10	39.966	78280	079	77002	4.511	768		2.394
KONJIC	1.101	18	40.879	79250	088	76151	6.798	712		2.090
KOTOR VAROŠ	574	9	32.832	78220	078	88140	2,325	624		43
KREŠEVO	149	...	6.941	71260	071	87506	1.067	139		2.241
KUPRES	622	4	11.496	78257	070	84012	1.385	224		2.322
LAKTAŠI	387	...	25.997	78416	078	73002	1.876	477		1.875
LIŠTICA	388	...	27.285	79210	088	73110	1.666	510		2.176
LIVNO	994	14	42.186	79500	080	21008	4.697	1.054		2.363
LOPARE	429	12	33.847	75240	—	31	1.683	514		2.094
LUKAVAC	350	...	51.781	74330	074	77108	9.549	1.089		2.742
LJUBINJE	326	4	4.837	79440	—	88823	722	105		1.835
LJUBUŠKI	289	11	28.269	79450	088	83053	1.971	512		2.385
MAGLAJ	384	12	38.037	74520	074	81125	5.673	758		2.486
MODRIČA	297	12	31.622	74220	074	88428	3.682	648		2.229
MOSTAR	1.300	27	89.580	79000	079	21131	28.933	4.630		2.705
MRKONJIĆ-GRAD	679	11	30.159	78260	070	85044	3.726	583		1.863
NEVESINJE	923	14	19.333	79270	088	85011	1.535	346		1.905
NOVI TRAVNIK	232	7	22.847	72280	072	79034	5.392	561		2.542
ODŽAK	205	...	25.901	79275	074	82111	2.283	395		1.927
OLOVO	408	7	15.203	71334	071	88126	2.398	274		1.984
ORAŠJE	166	16	25.740	75360	—	72011	2.292	436		
PALE	555	4	16.119	71420	071	81043	2.842	301		2.210
POSUŠJE	372	...	16.882	79220	088	75039	1.153	275		2.103
PRIJEDOR	834	...	97.894	78300	079	21004	16.236	2.693		2.315
PRNJAVOR	631	21	46.734	78430	078	86005	3.331	800		2.149
PROZOR	477	...	17.963	79230	088	79080	1.109	311		2,126
ROGATICA	664	10	25.501	71370	073	75126	4.257	488		1.725
RUDO	344	7	15.982	71460	073	83188	926	290		20457
SANSKI MOST	983	22	62.102	78334	079	86024	6.525	1.135		1.909
SARAJEVO — ukupno	486	23	292.263	71000	071	33400	120.601	28.870		2.742
SARAJEVO — Centar	158	...	126.598	71000	071	35044	55.997	19.488		3.200
SARAJEVO — Ilidža	165	...	39.452	71210	071	621841	19.566	2.527		2.340
SARAJEVO — Novo	94	20	111.811	71000	071	48544	47.663	6.501		2.436
SARAJEVO — Vogošća	69	4	14.402	71320	071	636333	5.375	354		2.212
SKENDER-VAKUF	360	5	21.419	78230	078	89601	1.513	359		1.939
SOKOLAC	723	...	17.053	71350	071	83033	2.900	575		2.307
SRBAC	447	8	21.226	78420	078	84044	2.374	441		1.800
SREBRENICA	527	12	33.357	75430	075	85552	4.034	525		2,518
SREBRENIK	249	7	33.620	75350	L	72204	1.791	534		1.549
STOLAC	541	...	19.230	79430	088	87101	2.988	570		1.852

Narodni dohodak 1975 (u mln d)				Sredstva samoupravnih interesnih zajednica 1976 (u 000 d)							
ukupno	u društvenom sektoru	u individualnom sektoru	budžetska sredstva za opću potrošnju 1976 (u 000 d)	obrazovanje	kultura	zdravstveno osiguranje	socijalna zaštita	društvena briga o djeci	fizička kultura	zapošljavanje	ostala zajednička potrošnja
119,2	27,3	91,9	19.196	2.546	200	250	1.359	768	169	—	—
61,5	40,6	20,9	6.815	—	140	—	400	432	80	—	—
97,5	58,9	38,6	14.085	4.502	508	—	—	3.356	638	—	—
178,5	128,0	50,5	12.865	—	512	—	940	1.139	506	—	842
314,2	222,5	91,7	29,011	—	—	—	1.480	1.300	1.312	—	—
444,6	322,8	121,8	29.996	—	—	—	1.800	1.800	—	—	—
155,9	87,3	68,6	21.694	20.421	817	—	1.060	798	538	—	—
41,3	28,9	12,4	...		...		...		...		...
99,8	65,7	34,1	7.656	5.023	—	—	—	828	538	—	6.389
203,1	69,2	133,9	...		...		...		...		
171,6	74,0	97,6	17.794	—	—	—	—	—	—	—	—
321,8	254,3	67,5	23.512	14.203	1.090	—	1.234	1.056	390	—	—
167,4	63,8	103,6	21.673	—	900	—	870	—	—	—	632
790,0	672,7	117,3	...		...		...		...		...
45,3	27,2	18,1	5.200	3.600	—	—	559	—	377	—	—
189,8	116,8	73,0	20.885	16.148	421	—	1.019	1.020	421	—	—
549,4	490,3	59,1	26.931	30.633	2.252	—	2.600	2.482	1.645	—	536
337,2	237,1	100,1	31.254	23.812	1.453	—	2.339	2.340	1.454	—	—
1.763,0	1.560,7	202,3	122.597	71.806	10.327	—	11.193	10.144	3.840	—	—
236,4	147,2	89,2	18.956	14.190	—	—	1.446	—	1.857	—	—
105,7	62,0	43,7	15.367	11.905	200	1.852	1.068	485	234	—	—
354,0	308,5	45,5	19.505	19.700	747	—	3.866	—	970	—	32.358
134,4	99,7	34,7	...		...		...		...		
143,8	112,3	31,5	10.164	—	593	—	791	821	—	—	—
177,4	106,3	71,1	...		...		...		...		
183,3	132,3	51,0	14.235	2.670	363	—	1.005	759	543	—	—
82,1	43,4	38,7	...		...		...		...		...
1.091,9	874,9	217,0	...		...		...		...		
219,0	140,1	78,9	27.278	27.072	1.297	—	800	2.220	594	—	—
111,6	61,5	50,1	...		...		...		...		
213,9	160,7	53,2	17.453	10.452	654	—	600	1.183	363	—	—
88,5	36,6	51,9	5.542	5.109	274	—	—	657	330	—	—
408,6	267,8	140,8	32.212	—	1.820	—	4.975	3.618	805	—	—
8.117,9	7.789,7	328,2	...		...		...		...		...
3.445,8	3.295,6	150,2	121.873	—	—	—	—	—	—	—	—
1.236,1	1.165,4	70,7	35.983	—	—	—	—	—	—	—	—
2.979,2	2.895,1	84,1	49.665	3.757	—	470	15.743	—	—	—	—
456,8	433,6	23,2	14.372	—	—	—	—	—	—	—	—
107,3	61,4	45,9	12.625	300	—	614	600	500	—	670	—
211,5	149,2	62,3	...		...	...	...		...		...
139,3	85,6	53,7	14.422	—	728	—	1.033	700	339	—	—
296,7	241,1	55,6	...		...		...		...		...
138,8	57,5	81,3	16.900	686	665	—	1.343	1.343	665	—	0,670
148,6	114,0	34,6	...	...	...		...	...	...		...

Važniji podaci o općinama u SFRJ

OPĆINA	površina (km²)	broj mjesnih zajednica (1975)	broj stanovnika (prema popisu 1971)	✉ poštanski broj	pozivni telefonski broj	☎ telefon skupštine općine	Zaposlenost 30. IX 1976. ukupno	Zaposlenost 30. IX 1976. u neprivrednim djelatnostima	društveni proizvod 1975 (u mln d)	neto osobni dohodak po zaposlenom 1974
ŠEKOVIĆI	195		10.570	75448	075	86822	688	190		2.035
ŠIPOVO	470	5	18.035	78264	070	71403	1.767	321		1.858
TESLIĆ	846		52.713	76270	074	74065	5.354	1.198		2.184
TEŠANJ	223	13	34.693	74260	*I.*	75002	3.162	668		1.753
TRAVNIK	563	13	55.822	72270	072	81277	11.988	2.134		2.096
TREBINJE	1.205	21	29.024	79300	089	20345	6.826	930		2.027
TRNOVO	451	6	9.555	71220	071	77337	1.011	181		2.423
TUZLA	307	27	107.293	75000	075	33522	38.839	6.611		2.642
UGLJEVIK	199	4	24.178	75340	*I.*	6	1.132	332		2.216
VAREŠ	356	19	23.523	71330	071	75025	6.158	528		2.157
VELIKA KLADUŠA	304	9	36.079	77230	071	75025	2.763	583		1.882
VISOKO	242	17	35.503	71300	071	72504	7.111	816		2.289
VIŠEGRAD	448	8	25.389	71440	073	81506	3.314	567		2.180
VITEZ	156	7	20.628	72250	072	71312	3.584	467		2.183
VLASENICA	531	8	26.623	75440	075	86132	3.368	572		2.242
ZAVIDOVIĆI	540		44.018	72220	072	87201	9.400	953		2.241
ZENICA	500	29	112.447	72000	072	21211	41.646	5.172		2.566
ZVORNIK	499	18	60.910	75400	075	81102	6.406	1.383		2.105
ŽEPČE	410		16.906	72215	072	88602	1.904	332		1.904
ŽIVINICE	281		40.335	75270	075	75101	4.518	700		2.427
SR CRNA GORA										
BAR	598		27.580	81350	085	22222	5.667	1.021		2.497
BIJELO POLJE	924	9	52.598	84000	084	22044	6.375	1.280		2.214
BUDVA	122		6.106	81310	082	82259	2.991	323		2.168
CETINJE	910		22.024	81250	082	22014	5.536	963		2.258
DANILOVGRAD	501		15.073	81410	081	88139	2.050	282		2.317
HERCEG-NOVI	235		18.368	81320	082	87022	5.264	1.037		2.501
IVANGRAD	1.092		49.351	84300	084	61142	6.504	1.489		2.272
KOLAŠIN	779		13.799	81210	081	87177	1.664	206		3.641
KOTOR	335		18.917	81330	082	84122	6.005	1.610		2.576
MAJKOVAC	367		9.833	84205	084	72117	1.577	285		1.628
NIKŠIĆ	2.065	21	66.815	81400	083	22611	15.185	2.386		2.433
PLAV	486		19.542	84325	084	51126	1.186	313		1.679
PLUŽINE	858		9.078	81435	*I.*	1	1.898	156		2.867
PLJEVLJA	1.349	18	46.8[illegible]4	84210	084	81013	6.710	1.176		2.687
ROŽAJ	432		16.018	84310	084	54101·	2.083	366		2.300
ŠAVNIK	553		6.842	81450	*I.*	11	402	144		1.700
TITOGRAD	1.492	21	98.796	81000	081	42344	26.452	6.815		2.546
TIVAT	46	6	6.925	81320	082	61225	1.236	223		2e717
ULCINJ	255		18.955	81360	085	84116	2.746	424		1.578
ŽABLJAK	445		6.141	84220	084	88295	1.029	145		1.539

Narodni dohodak 1975 (u mln d)				Sredstva samoupravnih interesnih zajednica 1976 (u 000 d)							
ukupno	u društvenom sektoru	u individualnom sektoru	budžetska sredstva za opću potrošnju 1976 (u 000 d)	obrazovanje	kultura	zdravstveno osiguranje	socijalna zaštita	društvena briga o djeci	fizička kultura	zapošljavanje	ostala zajednička potrošnja
57.4	23.9	33.9	...		...		...				
95.5	65.7	29.8	11.668	8.285	475	735	1.416	—	—	—	—
331.3	233.2	98.1	...		...		...		...		
182.2	110.5	71.7	20.488	16.842	1.513	—	1.261	1.764	819	—	262
627.5	518.1	109.4	42.389	35.604	1.352	—	3.080	3.080	1.342	—	61.693
452.0	369.7	82.3	28.666	23.250	3.377	—	1.888	1.889	2.100	—	—
93.9	93.1	0.8	4.813	—	143	—	274	381	62	—	—
2.146.6	2.045.0	101.6	139.934	—	13.655	—	11.990	9.495	8.700	—	2.375
137.0	52.1	84.9	12.100	13.865	500	—	600	440	200	787	1.000
308.8	278.5	30.3	17.208	15.093	485	—	1.183	1.070	726	—	—
215.4	117.1	98.3	19.042	13.826	884	—	915	915	422	—	—
464.3	389.6	74.7	30.898	27.604	1.816	—	2.405	3.170	1.258	—	3.000
189.9	141.7	48.2	13.560	—	338	—	628	1.008	541	—	—
269.7	215.7	54.0	16.105	15.177	430	—	1.165	1.165	662	—	—
244.6	160.5	84.1	20.702	14.050	3.172	—	—	3.480	—	—	—
507.5	437.5	70.0	...		...		...		...		
2.793.5	2.633.1	160.4	—	163.441	—	154.314	14.522	12.517	11.000	15.413	—
406.1	278.6	127.5	40.547	—	1.872	2.299	2.299	1.464	—	—	—
122.9	84.9	38.0	...		...		...		...		
353.5	283.3	70.2	...		...		...		...		
461.9	390.6	71.3	—	1.095	—	9.659	2.027	2.027	—	3.771	6.324
396.8	280.2	116.6	...		...		...		...		...
191.9	166.4	25.5	...		...		...		...		
272.9	240.9	32.0	...		...		...		...		
150.1	107.1	43.0	...		...		...		...		
356.5	308.3	48.2	...		...		...		...		
425.4	315.1	110.3	...		...		...		...		
140.5	112.3	28.2	10.072	—	—	—	52.000	58.000	—	—	—
422.2	390.6	31.6	21.097	16.666	1.982	35.200	1.729	2.591	1.695	2.435	—
76.8	49.0	27.8	...		...		...		...		...
973.7	883.8	89.9	36.109	54.141	3.100	83.888	4.200	2.800	3.200	8.000	1.700
69.6	39.2	30.4	...	...	...		...		...		...
98.2	75.9	23.3	2.016	3.259	277	—	382	382	—	439	—
525.7	413.3	112.4	22.467	36.698	1.746	34.177	3.005	6.115	—	—	1.483
149.9	113.1	36.8	...		...		...		...		...
26.6	8.9	17.7	...		...		...		...		
1.458.8	1.314.2	144.6	82.300	82.000	10.000	—	7.000	9.028	15.000	21.046	—
97.8	80.8	17.0	11.459	8.292	1.167	—	4.319	—	692	—	—
157.4	110.4	47.0	...		...		...		...		...
47.6	33.7	13.9	...		...		...		...		...

Važniji podaci o općinama u SFRJ

OPĆINA	površina (km²)	broj mjesnih zajednica (1975)	broj stanovnika (prema popisu 1971)	poštanski broj	pozivni telefonski broj	telefon skupštine općine	Zaposlenost 30. IX 1976. ukupno	Zaposlenost 30. IX 1976. u neprivrednim djelatnostima	društveni proizvod 1975 (u mln d)	neto osobni dohodak po zaposlenom 1974
SR MAKEDONIJA										
BEROVO	807	...	19.949	92330	092	77023	3.291	470		1.760
BITOLA	1.699	...	124.512	97000	097	23122	25.093	4.034		2.047
BROD	924	52	15.811	97530	*L*	74010	1.201	274		1.679
DEBAR	264	22	18.467	91250	*L*	71053	2.581	639		1.504
DELČEVO	585	34	21.357	92320	092	85086	4.564	489		1.742
DEMIR-HISAR	431	35	15.653	97240	*L*	76001	1.357	479		2.082
GEVGELIJA	757	25	27.284	91480	093	74127	7.824	1.036		1.872
GOSTIVAR	1.356	72	82.501	91230	094	71028	9.121	1.899		1.928
KAVADARCI	1.134	...	35.128	91430	093	71108	8.509	1.104		2.030
KIČEVO	852	43	44.189	97250	095	21236	5.164	979		1.954
KOČANI	571	...	43.820	79250	092	75001	7.641	1.090		2.084
KRATOVO	376	...	15.084	91320	*L*	73009	1.753	332		1.673
KRIVA PALANKA	720	...	29.833	91330	091	75037	3.642	656		1.734
KRUŠEVO	201	...	13.015	97520	038	77061	1.461	304		1.837
KUMANOVO	1.190	86	113.431	91300	091	71026	16.033	2.756		2.091
NEGOTINO	736	23	17.784	91440	093	72106	4.808	637		1.812
OHRID	1.031	...	54.019	97300	096	22015	12.275	2.011		2.419
PRILEP	1.824	74	96.446	97500	097	73002	17.901	2.963		1.888
PROBIŠTIP	326	...	15.128	92210	092	83131	3.517	364		2.618
RADOVIŠ	736	...	25.925	91420	092	74007	4.084	579		1.632
RESEN	739	...	23.840	97310	*L*	74025	2.993	565		1.804
SKOPJE	1.840	55	388.962	91000	091	33000	126.557	26.791		2.476
STRUGA	541	40	48.838	97330	096	72000	5.244	1.236		2.058
STRUMICA	953	75	76.908	92400	092	71702	11.566	2.061		2.050
SVETI NIKOLE	645	30	21.142	9220	092	81010	5.502	618		1.455
ŠTIP	810	...	40.675	92000	092	21014	14.486	1.959		1.993
TETOVO	1.080	95	131.210	91220	094	20021	15.487	2.835		2.027
TITOV VELES	1.536	63	607.753	91400	093	21022	13.846	1.974		2.157
VALANDOVO	331	...	9.200	91460	093	76608	2.126	220		1.701
VINICA	438	16	16.445	92310	092	76235	1.920	351		1.862

Narodni dohodak 1975 (u mln d)			budžetska sredstva za opću potrošnju 1976 (u 000 d)	Sredstva samoupravnih interesnih zajednica 1976 (u 000 d)							
ukupno	u društvenom sektoru	u individualnom sektoru		obrazovanje	kultura	zdravstveno osiguranje	socijalna zaštita	društvena briga o djeci	fizička kultura	zapošljavanje	ostala zajednička potrošnja
											...
179,0	122,5	56,5	...	...	...	...	...	...	...	...	...
1.449,7	1.125,1	324,6	...	...	...	...	...	...	...	...	...
74,7	39,3	35,4	11.847	2.543	89	4.699	228	934	80	580	—
129,7	104,4	25,3	14.234	7.456	1.225	9.150	87	798	493	671	—
299,2	240,7	58,5	...	...	...	...	...	...	...	...	...
102,1	54,8	47,3	9.224	14.750	6.889	297	5.890	457	542	202	473
510,5	353,8	156,7	23.433	18.064	634	26.304	1.070	1.632	788	2.570	—
514,6	386,7	127,9	60.825	2.545	1.753	52.839	1.328	2.310	805	2.742	—
579,9	445,3	134,6	...	...	...	...	...	...	...	...	...
292,0	212,6	79,4	26.644	21.125	1.030	20.150	640	1.390	582	1.900	—
512,0	364,3	147,7	...	...	...	...	...	...	...	...	...
97,0	60,9	36,1	...	...	...	...	...	...	...	...	...
187,7	130,5	57,2	...	...	...	...	...	...	...	...	...
101,2	60,9	40,3	5.760	6.842	250	5.941	248	1.273	300	504	—
1.034,5	849,8	184,7	56.405	66.696	4.950	86.276	3.013	9.189	2.824	7.142	—
363,5	299,1	64,4	13.857	11.019	302	—	830	1.122	639	—	—
816,5	672,5	124,0	31.330	23.441	1.932	54.483	1.329	3.120	1.489	4.177	—
1.151,2	832,5	318,7	50.566	61.773	5.893	67.662	3.419	7.879	3.357	8.910	—
291,2	253,3	37,9	...	...	...	...	...	...	...	...	...
225,4	157,4	68,0	...	...	...	...	...	...	...	...	...
188,1	134,2	53,9	18.984	960	1.510	11.464	1.650	1.370	922	1.000	—
7.415,8	7.002,2	413,6	356.699	304.300	78.690	594.043	28.404	43.131	6.865	47.582	—
348,9	220,1	128,8	41.632	28.610	2.473	33.134	1.406	1.218	1.027	1.776	—
916,4	558,8	357,6	39.030	48.100	4.740	59.015	2.028	5.000	5.043	4.090	—
272,0	221,0	51,0	19.709	14.560	790	18.740	220	2.173	377	1.853	—
800,1	727,8	72,3	29.774	27.936	3.837	47.416	1.976	3.177	2.661	4.123	—
1.108,3	854,8	253,5	92.732	32.638	1.734	62.435	2.390	5.741	2.417	5.646	—
932,7	810,0	122,7	44.770	50.000	3.237	66.883	3.295	5.538	2.919	5.957	—
148,6	97,5	51,7	...	...	...	...	...	...	...	...	...
119,6	79,5	40,1	12.834	7.900	450	9.850	553	199	450	1.875	—

Važniji podaci o općinama u SFRJ

OPĆINA	površina (km²)	broj mjesnih zajednica (1975)	broj stanovnika (prema popisu 1971)	✉ poštanski broj	pozivni telefonski broj	☎ telefon skupštine općine	Zaposlenost 30. IX 1976. ukupno	Zaposlenost 30. IX 1976. u neprivrednim djelatnostima	društveni proizvod 1975 (u mln d)	neto osobni dohodak po zaposlenom 1974
SR SLOVENIJA										
AJDOVŠČINA	352		21.395	65270	065	73321	5.985	652		2.682
BREŽICE	268		24.856	68250	068	72040	5.202	1.058		2.662
CELJE	229		57.829	63000	063	23911	34.467	4.973		2.832
CERKNICA	483	7	14.157	61380	061	791110	4.828	338		2.530
ČRNOMELJ	486	11	17.109	68340	068	76040	5.175	449		2.279
DOMŽALE	240		32.020	61230	061	72022	10.142	1.158		2.684
DRAVOGRAD	105	5	7.584	62370	062	83011	2.262	229		2.955
GORNJA RADGONA	210	10	20.376	69250	069	74070	5.169	676		2.621
GROSUPLJE	421		23.025	61290	061	771211	4.474	696		2.576
HRASTNIK	58	11	11.097	61430	061	814758	4.770	270		2.900
IDRIJA	425	18	17.711	65280	065	86120	6.003	807		2.600
ILIRSKA BISTRICA	480		15.151	66250	067	81361	4.117	383		2.716
IZOLA	28	3	10.374	66310	066	71174	5.303	639		2.296
JESENICE	375	11	27.548	64270	064	81040	14.398	1.587		2.811
KAMNIK	289	21	22.429	61240	061	831511	9.538	805		2.671
KOČEVJE	766	17	17.054	61330	061	86130	6.647	563		2.895
KOPER	272	18	35.407	66000	066	21970	17.566	3.479		4.530
KRANJ	453	41	56.324	64000	064	25661	28.128	3.954		2.911
KRŠKO	345	13	26.113	68270	068	71222	7.761	786		2.920
LAŠKO	250	13	18.503	63270	063	730045	4.859	627		2.699
LENART	204	8	17.161	62230	062	74205	1.638	427		2.411
LENDAVA	256	18	26.780	69220	069	75080	4.635	542		2.621
LITIJA	328	18	16.482	61270	061	88211	4.033	393		2.707
DOLENJI LOGATEC	173	7	7.552	613 '0	061	74270	2.194	195		2.754
LJUBLJANA — ukupno	902		259.640	61000	061	23711	156.590	36.318		3.485
LJUBLJANA-Bežigrad	46		41.555	61000	061	315494	26.377	5.048		3.221
LJUBLJANA — Center	5		40.046	61260	061	310566	62.195	21.285		3.870
LJUB. Moste-Polje	152		44.652	61000	061	41544	20.245	1.792		3.286
LJUBLJANA — Šiška	156		66.036	61000	061	55021	30.598	2 611		3.080
LJUB. Vič-rudnik	543	28	65.351	69240	061	23381	17.175	5.582		2.970
LJUTOMER	179	13	18.153	69240	069	81020	3.817	528		2.168
MARIBOR	738	40	172.155	62000	062	25771	79.362	11 007		2.761
METLIKA	108		7.144	68330	068	77135	2.577	208		2.338
MOZIRJE	508	10	15.324	63330	063	830040	3.424	323		2.558
MURSKA SOBOTA	691	36	63.774	69000	069	21000	13.358	2.460		2.610
NOVA GORICA	605	44	51.447	65000	065	22111	22.435	3.116		2.853
NOVO MESTO	759	21	49.979	68000	068	21040	20.573	2.847		2.781
ORMOŽ	212		18.497	62270	062	70041	2.581	508		2.270
PIRAN	45		12.357	66330	066	73641	5.549	794		3c244
POSTOJNA	492	18	18.835	66230	067	21222	7.087	831		2.988
PTUJ	645		65.820	62250	062	77131	14.699	2.313		2.631
RADLJE OB DRAVI	346	8	17.032	62360	062	87000	4.069	360		2.621
RADOVLJICA	641		28.613	64240	064	75961	11.801	1.024		2.847

Narodni dohodak 1975 (u mln d)			budžetska sredstva za opću potrošnju 1976 (u 000 d)	Sredstva samoupravnih interesnih zajednica 1976 (u 000 d)							
ukupno	u društvenom sektoru	u individualnom sektoru		obrazovanje	kultura	zdravstveno osiguranje	socijalna zaštita	društvena briga o djeci	fizička kultura	zapošljavanje	ostala zajednička potrošnja
517.6	423.5	94.1	...		...		...				
483.1	355.8	127.3	...		...		...				
2.717.3	2.600.3	117.0	...		...		...		...		
423.4	362.0	61.4	13.065	18.069	955	—	2.416	1.165	1.050	—	—
316.9	255.9	61.0	17.038	26.596	882	22.814	1.745	5.281	785	495	—
1.075.3	872.4	202.9	...		...		...		...		
213.9	189.6	24.3	6.720	11.054	447	—	1.420	573	400	250	—
377.1	330.2	46.9	18.826	34.732	1.315	33.629	4.363	6.376	1.088	494	—
397.9	294.9	67.7	...		...		...		...		
364.5	350.6	13.9	10.470	13.965	1.558	25.140	1.704	2.185	1.042	539	—
465.6	408.9	56.7	15.214	29.648	1.657	49.427	3.876	2.991	1.924	—	10.204
369.0	301.0	68.0	...		...		...		...		
335.4	297.3	38.1	14.858	2.576	1.528	200	1.615	5.400	690	410	—
1.130.8	1.064.8	66.0	28.418	33.769	3.470	81.246	4.658	3.553	5.606	1.397	—
695.0	623.0	72.0	28.450	32.667	2.479	60.641	4.940	3.889	2.745	—	—
502.8	463.3	39.5	15.759	25.170	3.145	57.935	3.978	2.194	1.371	34.800	—
1.502.1	1.399.8	102.3	45.735	57.190	5.700	157.878	6.800	8.180	3.251	3.005	54.640
2.243.7	2.058.0	185.7	64.514	90.031	10.770	199.815	9.547	10.250	9.031	3.004	—
810.6	686.2	124.4	22.594	38.057	2.168	—	4.368	2.391	1.144	—	—
373.9	326.1	47.8	15.581	29.465	831		3.218	3.604	691		
119.9	71.0	48.9	14.225	20.961	573	—	3.146	519	376	—	—
524.1	408.2	115.9	...		...		...		...		
392.2	301.4	90.8	16.304	30.522	1.471	—	3.217	3.744	1.478	—	—
240.7	195.8	44.9	...		...		...		...		
3.891.2	13.224.8	666.4	—	387.530	117.682		64.321	41.616	60.320	—	—
2.514.5	2.407.0	107.5	...		...		...		...		
5.082.8	5.017.2	65.6	52.846	69.857	981	487.262	20.357	7.845	9.728	—	—
2.110.6	2.003.4	107.2	...		...		...		...		
2.994.3	2.833.8	160.5	...		...		...		...		
1.189.0	963.4	225.6	37.535	83.659	15.734	—	—	10.752	13.227	—	—
301.4	226.1	75.3	17.085	29.514	1.112	25.320	3.054	2.272	870	—	—
6.241.3	5.892.4	348.9	195.300	209.356	41.443	44.962	53.147	21.089	—	—	—
235.6	161.7	73.9	...		...		...		...		
323.4	222.0	101.4	13.851	19.180	978	17.861	2.946	1.639	920	—	—
1.026.7	833.1	193.6	64.998	64.035	3.728	216.857	8.913	11.825	3.460	6.247	
	1.713.6	204.3	56.326	72.548	12.672	232.164	9.347	5.674	5.316	3.621	—
1.910.3	1.722.7	187.6	54.978	86.035	5.334	—	7.153	5.027	5.192	—	—
215.8	145.1	70.7	...		...		...		...		
654.8	610.2	44.6	...		...		...		...		
627.3	565.4	61.9	21.225	26.991	3.766	—	3.356	2.575	1.228	—	—
1.140.0	974.0	166.0	...		...		...		...		...
315.3	266.5	48.8	16.803	26.019	994	22.557	4.557		830	830	16.373
991.1	884.2	106.9	...		...		...		...		...

Važniji podaci o općinama u SFRJ

OPĆINA	površina (km²)	broj mjesnih zajednica (1975)	broj stanovnika (prema popisu 1971)	✉ poštanski broj	pozivni telefonski broj	☎ telefon skupštine općine	Zaposlenost 30. IX 1976. ukupno	Zaposlenost 30. IX 1976. u neprivrednim djelatnostima	društveni proizvod 1975 (u mln d)	neto osobni dohodak po zaposlenom 1974
RAVNE NA KOROŠKEM	304	4	23.976	66390	062	86241	10.573	1.023		2.931
RIBNICA	256	...	11.734	61310	061	87090	2.571	244		3.121
SEVNICA	293	...	18.784	68290	068	74114	4.338	510		2.595
SEŽANA	698	33	22.913	66210	067	73182	7.379	850		2.767
SLOVENSKA BISTRICA	369	...	30.205	62310	062	81141	6.648	792		2.861
SLOVENSKE KONJICE	222	22	19.018	63210	063	750010	5.496	457		2.450
SLOVENJ GRADEC	286	8	17.324	62380	062	84151	5.336	1.078		2.669
ŠENTJUR PRI CELJU	240	11	16.936	63230	063	740040	2.400	310		2.691
ŠKOFJA LOKA	512	21	30.732	64220	064	61465	12.915	1.052		2.893
ŠMARJE PRI JELŠAH	400	25	30.560	63240	063	820000	5.439	1.587		2.588
TOLMIN	939	...	21.929	65220	065	81311	5.503	649		2.568
TRBOVLJE	58	...	18.498	62371	061	822255	9.851	1.180		2.964
TREBNJE	308	...	17.100	68210	068	83040	3.091	618		2.612
TRŽIĆ	155	13	12.461	64290	064	50051	5.665	362		2.660
VELENJE	182	25	28.977	63320	063	851200	18.310	2.318		2.983
VRHNIKA	169	13	13.869	61360	061	70157	4.336	395		2.525
ZAGORJE OB. SAVI	147	...	15.682	61410	061	811020	4.868	525		2.873
ŽALEC	349	19	33.439	63310	063	710300	9.520	1.035		2.723

Narodni dohodak 1975 (u mln d)			budžetska sredstva za opću potrošnju 1976 (u 000 d)	Sredstva samoupravnih interesnih zajednica 1976 (u 000 d)							
ukupno	u društvenom sektoru	u individualnom sektoru		obrazovanje	kultura	zdravstveno osiguranje	socijalna zaštita	društvena briga o djeci	fizička kultura	zapošljavanje	ostala zajednička potrošnja
855.8	802,1	53,7	18.615	32.708	5.568	70.675	4.190	2.475	3.600	—	—
280.2	224,9	55,3	...	...	...	...	...	...	...	...	...
336.8	279,5	57,3	...	...	...	...	...	...	...	...	...
709.7	619,8	89,9	25.000	30.809	1.421	38.363	4.120	1.609	1.210	—	—
684.0	576,1	107,9	...	...	...	...	...	...	...	...	...
462.3	393,0	69,3	13.394	29.807	1.286	25.859	2.571	4.795	955	—	—
357.2	305,9	51,3	16.053	28.832	3.788	31.508	3.280	1.701	1.548	544	—
241.9	172,1	69,8	19.316	19.755	2.464	8.869	4.071	1.219	964	—	—
.099,3	998,1	101,2	27.807	43.614	3.294	78.386	5.461	4.259	3.167	1.440	—
480.4	331,5	148,9	24.671	43.135	3.345	—	6.843	1.592	1.249	—	—
425.2	353,7	71,5	...	...	...	...	...	...	...	...	...
776.5	752,1	24,4	...	...	...	...	...	...	...	...	...
288.6	201,2	78,4	...	...	...	...	...	...	...	...	...
447.6	410,2	37,4	12.004	20.479	3.637	35.494	2.273	1.310	1.676	624	—
.608,8	1.512,0	296,8	34.200	46.492	3.443	6.778	143	4.289	3.570	4.557	—
398.5	325,1	73,4	15.536	18.470	1.772	32.890	2.470	2.062	1.751	—	—
372.0	332,7	39,3	...	...	...	...	...	...	...	...	...
867.6	690,5	177,1	29.500	43.963	2.720	72.526	5.752	6.943	2.163	—	—

Važniji podaci o općinama u SFRJ

OPĆINA	površina (km²)	broj mjesnih zajednica (1975)	broj stanovnika (prema popisu 1971)	poštanski broj	pozivni telefonski broj	telefon skupštine općine	Zaposlenost 30. IX 1976. ukupno	Zaposlenost 30. IX 1976. u neprivrednim djelatnostima	društveni proizvod 1975 (u mln d)	neto osobni dohodak po zaposlenom 1974
SR SRBIJA										
ALEKSANDROVAC	387	50	33.798	37230	037	86145	3.253	720		2.121
ALEKSINAC	707	72	66.082	18220	018	71724	7.877	1.475		1.977
ARANĐELOVAC	376	19	42.122	34300	034	86500	9.989	2.649		2.178
ARILJE	349	22	19.581	31230	031	89171	3.235	447		1.914
BABUŠNICA	532	53	19.033	18330	018	71011	1.572	482		1.739
BAJINA BAŠTA	673	27	31.387	31250	031	85151	4.215	608		1.852
BATOČINA	191	...	21.615	34227	034	81118	3.708	404		1.598
BELA PALANKA	511	43	21.325	18310	018	75111	2.158	436		1.703
BEOGRAD — ukupno	3.122	290	1.209.360	11000	011	342301	467.940	95.798		2.955
BARAJEVO	213	13	16.552	11460	011	806118	591	328		2.777
ČUKARICA	187	19	153.052	11030	011	552322	20.067	3.497		2.917
GROCKA	289	15	35.275	11306	011	864220	4.550	1.786		2.927
LAZAREVAC	383	27	45.675	14220	014	81191	10.182	1.137		2.684
MLADENOVAC	339	18	47.134	11400	011	821866	11.109	1.273		2.159
N. BEOGRAD	40	21	92.200	11070	011	602666	33.488	7.064		2.613
OBRENOVAC	410	26	53.260	11500	011	871026	7.226	1.237		3.152
PALILULA	448	22	126.380	11060	011	336221	55.359	8.546		2.850
SAVSKI VENAC	14	...	63.531	11040	011	643255	71.263	24.750		3.591
SOPOT	271	16	21.166	11450	011	811140	1.228	453		2.328
STARI GRAD	7	17	83.742	11000	011	341211	100.672	25.875		3.325
VOŽDOVAC	149	20	134.206	11040	011	441071	27.666	5.677		2.460
VRAČAR	3	10	84.291	11000	011	439122	32.694	6.832		2.678
ZEMUN	439	23	139.958	11080	011	608432	46.089	6.921		3.040
ZVEZDARA	30	16	112.938	11053		457222	31.756	6.877		2.202
BLACE	306	23	19.331	18420	018	88110	1.979	381		1.621
BOGATIĆ	384	14	35.882	15350	015	85126	1.713	570		2.111
BOJNIK	263	35	18.801	16205	*I.*	74314	738	306		1.987
BOLJEVAC	828	...	23.335	19370	030	87112	2.752	493		1.971
BOR	856	17	52.849	19210	030	23255	17.677	2.644		2.531
BOSILEGRAD	571	...	17.306	18540	018	87006	963	372		2.069
BRUS	606	16	24.581	37220	137	85146	1.841	512		2.168
BUJANOVAC	461	9	43.522	18520	017	81103	2.530	903		1.917
CRNA TRAVA	319	17	9.672	16215	016	76118	358	209		2.817
ČAČAK	636	62	97.772	32000	032	42423	25.907	3.457		2.209
ČAJETINA	647	19	19.224	31310	031	83151	2.182	410		2.066
ĆIĆEVAC	124	10	12.359	37210	037	83101	1.764	212		1.880
ĆUPRIJA	287	17	36.529	35230	035	80248	7.650	1.559		2.327
DESPOTOVAC	623	31	36.553	35213	035	86002	5.745	698		2.038
DIMITROVGRAD	481	43	16.365	18320	010	81108	3.356	462		1.587
DOLJEVAC	121	...	20.228	18410	018	87420	844	314		1.738
GADŽIN HAN	326	...	19.974	18240	018	89601	865	283		1.290
GOLUBAC	367	23	14.174	12223	*I.*	83621	836	245		2.183
GORNJI MILANOVAC	836	...	48.420	32300	032	81360	10.431	1.194		2.093

Narodni dohodak 1975 (u mln d)				Sredstva samoupravnih interesnih zajednica 1976 (u 000 d)							
ukupno	u društvenom sektoru	u individualnom sektoru	budžetska sredstva za opću potrošnju 1976 (u 000 d)	obrazovanje	kultura	zdravstveno osiguranje	socijalna zaštita	društvena briga o djeci	fizička kultura	zapošljavanje	ostala zajednička potrošnja
405.0	188.2	216.8	16.934	17.604	1.933	—	2.086	2.852	1.511	—	—
747.3	346.7	400.4	35.418	33.250	2.556	—	3.097	13.144	1.467	—	—
731.1	541.5	189.6	28.310	25.740	1.473	41.291	2.930	4.656	590	1 876	336
256.4	182.3	74.1	14.447	22.904	14.320	601	18.674	1.765	1.306	1 159	—
168.3	58.9	109.4	7e300	5.460	420	—	847	1.220	210	—	—
406.0	303.2	102.8	23.724	15.933	701	29.856	1.700	2.195	858	—	—
265.7	152.2	113.5	...		...		...		...		
145.7	74.0	71.7	12.759	10.920	533	—	1.065	6.132	255	—	—
32.424.9	30.407.7	2.017.2	2.171.500	1.182.900	415.900	3.609.700	247.400	198.800	102.500	102.000	—
140.9	26.8	114.1	...		...		...		...		
1.546.7	1.394.3	152.4	...		...		...				
449.6	212.8	236.8	...		...		...		...		
848.0	643.1	204.9	...		...		...		...		
743.3	511.9	231.4	23.330	2.551	1.320	—	6.223	3.151	3.226	2.586	—
1.892.4	1.865.9	26.5	52.303	10.851	3.331		18.607	13.370	3.163	—	—
903.6	641.3	262.3	...		...		...		...		
3.728.6	3.591.5	137.1	...		...		...				
4.121.9	3.432.9	689.0	...		...		...				
196.5	57.3	139.2	...		...		...				
7.759.3	7.700.0	59.3	39.124	6.514	3.814	17.225	5.868	4.382	—	—	—
1.543.2	1.436.0	107.2	...		...		...		...		
3.092.6	3.033.6	59.0	...		...		...		...		
3.350.5	3.192.1	158.4	...		...		...		...		
1.393.9	1.318.3	75.6	...		...		...		...		
179.7	74.8	104.9	13.060	9.872	1.676	—	490	—	291	—	—
390.1	79.2	310.9	20.173	11.560	1.900	—	1.400	2.400	900	—	—
129.0		98.6	9.775	12.000	508	—	915	2.994	309	—	—
206.4	106.9	99.5	...		...		...		...		
1.478.3	1.388.6	89.7	49.580	34.210	5.484	5.051	11.918	6.958	—	—	—
82.4	35.7	64.7	...		...		...		...		
158.1	82.7	75.4	14.078	16.347	1.368	7.942	811	2.762	278	458	—
213.3	77.1	136.2	24.000	32.245	560	—	1.495	12.265	465	—	—
541.1	13.9	40.2	9.460	5.910	1.346	—	750	1.209	1.401	—	—
1.835.0	1.436.5	398.5	87.020	72.600	11.520	159.700	11.000	11.360	7.700	7.500	—
163.1	93.1	70.0	14.930	13.880	1.303	16.359	1.260	3.920	240	—	—
150.3	88.3	62.0	...		...		...		...		
526.0	404.8	121.2	29.362	20.885	1.076	34e332	2.053	4.640	1.596	1.844	—
441.3	234.7	206.6	16.765	15.630	222	23.465	692	2.620	285	1.287	2.020
184.3	131.4	52.9	13.260	9.668	668	—	1.350	1.130	513	—	8.978
149.7	35.4	114.3	...		...		...		...		...
125.1	20.0	105.1	...		...		...		...		
123.1	39.8	83.3	6.137	5.027	438	3.968	372	621	269	199	—
815.3	616.2	199.1	...		...		...		...		

Važniji podaci o općinama u SFRJ

OPĆINA	površina (km²)	broj mjesnih zajednica (1975)	broj stanovnika (prema popisu 1971)	poštanski broj	pozivni telefonski broj	telefon skupštine općine	Zaposlenost 30. IX 1976. ukupno	Zaposlenost 30. IX 1976. u neprivrednim djelatnostima	društveni proizvod 1975 (u mln d)	neto osobni dohodak po zaposlenom 1974
IVANJICA	1.090	18	39.233	32250	032	83140	6.193	734		2.029
KLADOVO	629	23	33.173	19320	019	88002	3.705	741		2.465
KNIĆ	413		23.192	34240	034	84109	1.387	369		1.700
KNJAŽEVAC	1.202	59	52.012	19350	019	84622	10.030	1.512		1.672
KOCELJEVO	257	7	19.143	15220	L	86516	1.072	301		2.285
KOSJERIĆ	358	14	16.582	31260	031	88441	1.556	280		2.394
KRAGUJEVAC	835	60	130.551	34000	034	63120	43.739	5.725		2.488
KRALJEVO	1.527	52	106.153	36000	036	21422	25.087	4.094		2.367
KRUPANJ	342	23	23.529	15314	L	83103	1.898	449		1.883
KRUŠEVAC	854	42	118.016	37000	037	22631	30.027	4.376		2.225
KUČEVO	721	21	29.095	12240	012	72178	3.078	584		2.125
KURŠUMLIJA	952	22	31.672	18430	018	84005	3.766	672		2.166
LAJKOVAC	186	19	18.270	14224	L	21	1.669	324		1.463
LEBANE	337	16	28.228	16230	016	74054	3.276	542		1.579
LESKOVAC	1.024	72	147.487	16000	016	42231	31.270	5.045		2.007
LOZNICA	612	43	78.228	15300	015	82921	16.216	2.629		2.440
LUČANI	454	19	31.646	32240	032	70230	4.693	631		2.088
LJIG	279	26	18.549	11550	014	85114	2.082	324		1.785
LJUBOVIJA	356		21.689	15320	—	84125	1.668	446		2.178
MAJDANPEK	932	14	26.120	19250	019	81140	6.069	823		2.740
MALI ZVORNIK	184	10	12.084	15318	L	83433	2.112	291		2.032
MALO CRNIĆE	269	19	23.169	12311	L	10	694	221		1.681
MEDVEĐA	524	34	20.792	16240	016	74497	1.306	395		2.004
MEROŠINA	207	28	19.881	18252	018	79004	585	275		2.179
MIONICA	329	12	20.560	14242	014	76234	808	297		1.835
NEGOTIN	1.088	39	63.706	19300	019	82002	7.104	1.578		2.014
NIŠ	583	84	193.509	18000	018	23299	71.691	10.907		2.208
NOVA VAROŠ	579		22.740	31320	033	81140	4.351	580		2.009
NOVI PAZAR	744	26	64.326	36500	036	81022	10.885	1.781		1.935
OSEČINA	319	20	19.832	14253	014	80130	970	278		1.890
PARAĆIN	542	34	63.097	35250	035	83601	12.500	1.436		2.113
PETROVAC	655	34	50.433	12300	012	81281	2.668	1.031		2.061
PIROT	1.235	85	69.285	18300	010	2244	17.717	1.995		1.694
POŽAREVAC	491	35	73.769	12000	012	23344	14.800	3.113		2.517
POŽEGA	426	28	33.804	31210	031	81401	5.416	729		2.279
PREŠEVO	264	16	30.057	18523	017	89122	1.613	673		1.886
PRIBOJ	552	13	32.548	31330	033	88341	8.016	1.016		2.612
PRIJEPOLJE	829	24	44.022	31300	033	22023	9.581	1.199		2.053
PROKUPLJE	759		57.315	18400	018	80411	9.089	2.072		1.939
RAČA	216	15	16.542	34210	034	82001	1.168	264		1.748
RAŠKA	670	17	29.367	36350	036	76244	5.861	264		1.851
RAŽANJ	289	23	17.113	37215	037	89217	1.081	536		1.950
REKOVAC	366		22.710	35260	035	70070	1.229	346		2.122
SJENICA	1.056		36.622	36310	036	85001	3.437	657		1.806

Narodni dohodak 1975 (u mln d)			budžetska sredstva za opću potrošnju 1976 (u 000 d)	Sredstva samoupravnih interesnih zajednica 1976 (u 000 d)							
ukupno	u društvenom sektoru	u individualnom sektoru		obrazovanje	kultura	zdravstveno osiguranje	socijalna zaštita	društvena briga o djeci	fizička kultura	zapošljavanje	ostala zajednička potrošnja
418,0	333,5	164,5	24.496	21.390	1.890	25.700	750	3.246	1.055	2.250	—
637,9	502,7	135,2	23.114	17.728	1.620	12.892	1.668	1.750	900	1.058	1.938
222,1	41,4	180,7	...		...		...		...		
600,1	398,0	202,1	38.620	34.547	23.360	2.808	—	3.143	3.756	1.480	—
151,0	49,0	102,0	11.840	9.206	672	5.521	1.055	1.550	137	—	—
159,5	99,1	60,4	13.506	8.295	710	8.140	857	1.741	288	470	—
2.867,6	2.507,3	361,3	113.447	92.144	12.224	215.500	12.444	16.260	11.095	9 916	4.560
1.819,2	1.460,5	358,7	75.557	62.138	4.771	101.935	8.000	10.652	2.219	6.890	—
172,2	76,9	95,3	9.294	6.759	193	—	207	1.308	180	—	—
2.205,1	1.798,2	416,9	71.609	78.254	8.035	304.692	10.323	22.497	5.123	22.408	124.452
253,2	124,3	128,9	17.327	13.661	588	—	962	3.425	425	—	—
302,2	203,3	98,9	16.125	18.833	457	1.215	11.335	—	—	450	—
163,7	57,0	106,7	13.819	10.549	303	—	851	992	187	—	—
205,6	104,7	100,9	17.497	14.865	763	—	1.656	3.963	955	—	—
1.797,3	1.451,1	346,2	105.923	80.515	11.127	162.721	10.627	48.536	6.102	1.348	27.410
1.293,4	1.002,6	290,8	42.200	72.800	2.589	—	9.500	9.150	2.294	—	—
424,0	267,7	156,3	18.926	25.514	1.386	18.000	2.418	10.571	472	1.100	—
155,8	80,7	75,1	12.230	9.098	750	—	881	1.166	460	—	—
136,4	75,0	61,4	...	...	...		...		...		...
800,6	736,6	64,0	23.050	21.604	2.428	—	2.504	4.299	3.661	—	5.032
172,6	132,9	39,7	16.434	11.816	839	—	1.142	5.300	530	—	—
148,1	27,1	121,0	16.941	12.417	1.037	2.537	904	3.375	472	128	—
92,5	48,9	43,6	12.509	13.656	341	—	1.605	4.741	108	—	—
161,6	23,0	138,6	11.424	8.523	636	2.117	846	2.563	416	—	—
126,5	33,9	92,6	12.642	4.507	390	—	730	620	205	—	—
838,6	429,8	408,8	42.111	31.236	4.336	47.232	4.230	3.477	3.169	1.778	—
4.704,1	4.346,7	357,4	172.785	112.400	24.155	462.568	23.350	101.380	27.588	50.130	2.915
364,6	304,4	60,2	12.642	11.377	718	22.446	889	2.492	581	1.752	—
590,2	475,3	114,9	27.820	20.000	3.100	43.000	7.000	4.000	2.000	3.000	—
143,0	50,7	92,3	12.000	9.303	532	—	759	4.113	1.053	—	—
891,4	380,7	510,7	44.215	34.888	4.125	59.007	4.186	6.430	1.993	3.835	4.452
414,9	522,5	292,4	30.322	21.555	1.999	—	1.300	1.100	750	—	7.500
1.021,8	733,5	188,3	43.059	29.670	3.488	115.958	4.125	9.173	1.567	—	—
1.154,8	840,9	313,9	63.662	39.947	4.755	78.290	3.748	9.094	1.710	6.111	789
483,0	309,4	173,6	23.820	23.798	1.425	30.257	2.260	2.926	1.629	—	—
103,1	49,7	53,4	...	...	...	...	...		...		...
628,7	569,9	58,8	27.827	36.600	2.254	45.200	3.078	6.350	3.200	3.190	—
551,7	476,7	75,0	26.090	37.000	1.620	—	2.657	11.075	1.505	—	—
607,8	395,8	202,0	...	...	...		...		...		...
190,8	53,5	137,3	12.168	7.175	745	5.900	591	954	176	203	—
333,4	262,9	70,5	16.074	14.430	887	—	952	3.098	734	—	821
128,0	44,0	84,0	8.935	5.300	532	7.022	646	874	214	242	3.750
234,8	63,8	171,0	..		...		...		...		...
245,1	125,0	120,1	...		...		...		...		...

Važniji podaci o općinama u SFRJ

OPĆINA	površina (km²)	broj mjesnih zajednica (1975)	broj stanovnika (prema popisu 1971)	poštanski broj	pozivni telefonski broj	telefon skupštine općine	Zaposlenost 30. IX 1976.		društveni proizvod 1975 (u mln d)	neto osobni dohodak po zaposlenom 1974
							ukupno	u neprivrednim djelatnostima		
SMEDEREVO	474	...	90.650	11300	011	88724	21.890	2.587		2.193
SMED. PALANKA	421	18	58.112	11420	011	831122	10.048	1.793		2.061
SOKOBANJA	526	17	23.932	18320	018	73155	3.215	996		2.014
SURDULICA	629	...	29.494	18530	017	85041	3.029	955		2.627
SVETOZAREVO	470	54	68.910	35000	035	21304	18.026	2.312		2.522
SVILAJNAC	326	22	34.256	35210	035	88015	2.799	611		2.269
SVRLJIG	497	...	26.505	19360	018	77113	2.669	434		1.720
ŠABAC	797	59	107.143	15000	015	2231	20.360	3.653		2.301
TITOVO UŽICE	667	24	67.555	31000	031	21244	21.902	3.115		2.425
TOPOLA	356	...	30.322	34310	034	74008	2.700	513		2.031
TRGOVIŠTE	370	...	12.556	18525	018	82207	666	281		1.652
TRSTENIK	448	18	50.776	37240	037	74040	8.189	1.223		2.191
TUTIN	741	...	29.444	36320	036	87111	1.417	525		1.876
UB	457	16	37.512	14210	014	88113	2.345	567		1.922
VALJEVO	905	44	88.267	14000	014	22314	21.232	3.116		2.267
VARVARIN	249	...	26.143	37260	037	84171	1.484	464		1.673
VELIKA PLANA	345	15	48.895	11320	011	851328	5.552	978		1.972
VELIKO GRADIŠTE	328	25	28.019	12220	012	83120	1.690	535		1.824
VLADIČIN HAN	366	51	25.231	18510	017	83010	3.892	501		1.865
VLADIMIRCI	303	...	26.729	15225	015	86137	990	397		2.231
VLASOTINCE	859	40	36.002	16210	016	72036	3.846	740		1.865
VRANJE	239	28	72.209	18500	017	21100	16.045	2.387		2.057
VRNJAČKA BANJA	1.071	7	21.940	36210	036	71222	4.173	982		1.943
ZAJEČAR	264	46	73.148	19000	019	21199	17.640	2.807		2.133
ŽABARI	760	15	23.298	12374	I.	34	823	342		2.379
ŽAGUBICA	214	14	21.055	12320	012	78230	1.091	340		2.169
ŽITORAĐA	...	...	21.224	18412	018	88703	889	321		2.090

Narodni dohodak 1975 (u mln d)			budžetska sredstva za opću potrošnju 1976 (u 000 d)	Sredstva samoupravnih interesnih zajednica 1976 (u 000 d)							
ukupno	u društvenom sektoru	u individualnom sektoru		obrazovanje	kultura	zdravstveno osiguranje	socijalna zaštita	društvena briga o djeci	fizička kultura	zapošljavanje	ostala zajednička potrošnja
2.589,5	1.252,6	336,9	59.823	67.630	3.748	92.055	6.299	14.400	3.249	4.974	9.813
815,7	516,6	299,1	39.540	30.027	4.496	—	6.610	6.000	2.850	—	—
247,8	114,9	132,9	13.339	11.146	513	17.073	1.728	1.848	357	807	—
222,8	139,2	83,6	24.007	—	1.340	—	—	—	—	—	—
1.659,0	1.326,0	333,0	57.392	49.485	6.715	84.800	7.636	7.876	3.371	5.848	4.015
408,0	192,9	215,1	23.882	18.829	950	1.802	2.017	1.340	—	—	—
247,0	116,0	131,0	...		...		...				
1.903,7	1.414,9	488,8	...		...		...		...		
1.714,9	1.566,1	148,8	59.477	62.938	9.481	139.776	6.942	10.201	9.706	8.490	—
353,0	140,3	212,7	19.743	15.544	1.054	13.588	2.028	1.871	449	513	—
42,0	17,1	24,9	...		...		...		...		
716,2	415,4	300,8	31.302	33.199	15.054	—	3.769	5.678	4.054	—	—
92,6	42,6	50,0	...		...		...		...		—
312,7	114,2	198,0	25.147	15.800	1.373	—	1.846	5.087	—	930	—
1.385,8	1.116,9	268,9	58.571	50.045	6.117	—	6.512	11.108	4.916	—	—
195,8	49,9	145,9				—					
497,9	227,0	270,9	35.772	22.800	1.240	5.814	1.200	2.280	775	—	15.492
254,6	66,1	188,5	15.420	9.885	975	—	650	800	450	424	—
293,9	217,2	76,7	15.678	12.400	900		600	2.200	350	—	—
226,8	42,3	184,5	...		...	—	...		...		
264,0	160,9	103,1	21.685	23.298	1.176	99.814	2.090	3.364	738	—	—
1.010,9	842,4	168,1	49.127	57.142	3.866	—	5.786	9.475	6.278	10.266	55.026
238,4	173,8	64,6	31.587	12.259	1.254		1.376	2.001	956	—	1.710
1.000,5	777,5	324,0	...		...	3.222	...		...		
199,9	33,4	166,5	15.754	6.840	577		440	1.734	540	241	—
123,5	48,6	74,9	11.090	9.017	549		490	526	337	—	—
144,6	38,2	106,4	...		...		...		...		...

Važniji podaci o općinama u SFRJ

OPĆINA	površina (km²)	broj mjesnih zajednica (1975)	broj stanovnika (prema popisu 1971)	✉ poštanski broj	pozivni telefonski broj	☎ telefon skupštine općine	Zaposlenost 30. IX 1976. ukupno	Zaposlenost 30. IX 1976. u neprivrednim djelatnostima	društveni proizvod 1975 (u mln d)	neto osobni dohodak po zaposlenom 1974
SAP KOSOVO										
DEČANI	371	10	31.335	38322	039	72030	1.335	604		2.022
DRAGAŠ	432	...	26.850	38420	038	77030	891	419		2.301
ĐAKOVICA	586	19	71.374	38320	038	84104	10.382	1.974		1.957
GLOGOVICA	290	...	24.329	...	...	13	1.087	624		1.725
GNJILANE	515	18	67.893	38250	038	82041	6.748	2.012		1.878
ISTOK	454	10	41.009	38335	039	72222	2.139	882		1.535
KAČANIK	306	4	23.978	38237	038	81403	2.055	550		1.764
KLINA	403	...	42.351	38317	L	72402	2.002	790		1.806
KOS. KAMENICA	523	...	46.504	38260	038	83204	2.545	881		1.663
KOS. MITROVICA	794	21	90.968	38220	038	86202	18.411	3.576		2.416
LEPOSAVIĆ	536	6	18.044	38218	038	84206	2.709	352		1.901
LIPLJANI	418	13	49.365	38232	038	88524	3.975	1.024		1.927
ORAHOVAC	401	17	46.788	38430	038	76071	2.489	866		2.173
PEĆ	603	20	90.124	38300	039	62161	11.616	3.019		2.176
PODUJEVO	633	...	60.348	38240	038	89035	1.827	1.147		2.326
PRIŠTINA	854	26	152.744	38000	038	22155	40.119	10.051		2.609
PRIZREN	647	27	97.714	38400	038	72122	13.114	2.993		2.031
SRBICA	375	...	36.660	38338	038	84711	1.187	625		2.513
SUVA REKA	432	...	45.316	38410	038	78006	2.430	846		2.095
UROŠEVAC	694	...	84.493	38230	038	80104	7.531	2.034		1.936
VITINA	297	...	39.780	38257	038	83505	1.201	750		2.505
VUČITRN	344	...	50.720	38214	038	85046	2.201	1.118		1.711

Narodni dohodak 1975 (u mln d)			budžetska sredstva za opću potrošnju 1976 (u 000 d)	Sredstva samoupravnih interesnih zajednica 1976 (u 000 d)							
ukupno	u društvenom sektoru	u individualnom sektoru		obrazovanje	kultura	zdravstveno osiguranje	socijalna zaštita	društvena briga o djeci	fizička kultura	zapošljavanje	ostala zajednička potrošnja
101,4	37,2	64,2	18.600	22.117	57.000	1.189	99	68	—	—	—
53,8	23,8	30,0	14.439	—	710	10.561	960	671	—	—	—
496,8	374,8	122,0	46.120	54.500	3.005	55.648	4.608	2.105	800	8.205	—
62,1	15,4	46,7	...	...	...	...	...	...	...	...	...
371,9	257,5	114,4	38.200	47.715	16680	4.700	432	205	—	13.561	—
122,4	38,9	83,5	24.946	1.040	790	—	—	—	250	—	—
80,3	46,2	34,1	14.179	17.692	86	—	885	885	—	—	—
155,5	54,7	100,8	...	...	...	...	...	...	...	...	...
177,1	60,4	116,7	52.420	81.279	4.750	97.000	7.600	7.600	4.750	8.400	—
1.254,2	1.153,7	100,5				1.217					
156,8	118,3	38,5	13.600	177	8	...	154	154	30	—	—
211,5	117,1	94,4	...	...	...	...	...	...	...	...	...
239,4	93,8	145,6	...	...	...	...	...	...	...	...	...
608,2	449,7	158,5	55.897	65.565	1.565	65.463	6.793	2.454	650	14.154	—
164,5	47,7	116,8	...	...	...	...	...	...	...	...	...
2.055,4	1.887,5	167,9	139.101	166.345	15.756	255.309	17.438	18.807	7.204	—	—
661,1	521,3	139,8	...	...	...	...	...	...	...	...	...
117,3	41,1	76,2	...	...	...	...	...	...	...	...	...
185,7	102,3	83,4	...	...	...	...	...	...	...	...	...
377,1	251,6	125,5	...	...	...	...	...	...	...	...	...
116,2	27,3	88,9	...	...	...	...	...	...	...	...	...
142,4	35,3	107,1	...	...	...	...	...	...	...	...	...

Važniji podaci o općinama u SFRJ

OPĆINA	površina (km^2)	broj mjesnih zajednica (1975)	broj stanovnika (prema popisu 1971)	✉ poštanski broj	pozivni telefonski broj	☎ telefon skupštine općine	Zaposlenost 30. IX 1976. ukupno	Zaposlenost 30. IX 1976. u neprivrednim djelatnostima	društveni proizvod 1975 (u mln d)
SAP VOJVODINA									
ADA	228	6	22.611	24430	024	85083	4.902	644	
ALIBUNAR	604	10	31.833	26310	013	76007	3.947	697	
APATIN	633	5	34.279	25260	025	77104	7.875	922	
BAČ	370	6	19.348	21420	021	77075	2.181	395	
BAČKA PALANKA	583		54.380	21400	021	74750	14.656	1.624	
BAČKA TOPOLA	596	14	43.508	24300	024	72424	11.519	1.345	
BAČKI PETROVAC	158		16.042	21470	021	78020	3.003	375	
BEČEJ	487	7	44.976	21220	021	80720	11.216	1.434	
BELA CRKVA	353		25.450	26340	013	83251	4.001	725	
BEOČIN	177	10	13.216	21300	021	87060	2.997	297	
ČOKA	321	7	18.364	23320	023	79016	4.079	430	
INĐIJA	386	14	40.530	22320	022	82211	6.223	1.308	
IRIG	226	9	13.678	22406	022	49010	1.489	368	
KANJIŽA	399	8	33.817	24420	024	87333	6.494	887	
KIKINDA	782	13	68.915	23300	023	52610	17.622	1.382	
KOVAČICA	419		33.489	26210	013	72122	3.617	729	
KOVIN	725	9	39.808	26220	013	74067	5.359	1.267	
KULA	483		48.727	25230	025	72448	12.516	1.486	
MALI IĐOŠ	181	3	15.651	24321	024	74409	2.335	218	
NOVA CRNJA	273	6	18.298	23218	023	80014	1.579	370	
NOVI BEČEJ	610	4	31.729	23272	023	77047	5.469	759	
NOVI KNEŽEVAC	306	5	16.509	23330	023	70051	3.145	667	
NOVI SAD	769	36	213.861	21000	021	51299	96.501	21.761	
ODŽACI	410		39.585	25250	025	74666	7.400	1.125	
OPOVO	203	4	11.515	26204	013	71030	667	222	
PANČEVO	752	16	110.780	26000	013	44422	31.862	4.791	
PEČINCI	488	15	18.490	22410	022	86031	1.933	423	
PLANTIŠTE	382	13	17.882	26360	013	85033	2.761	359	
RUMA	587	20	52.156	22400	022	41700	9.724	1.453	
SEČANJ	553	10	21.938	23240	023	24	2.594	524	
SENTA	294	9	31.416	24400	024	81636	8.495	1.549	
SOMBOR	1.178	15	98.080	25000	025	2133	24.729	4.043	
SRBOBRAN	283		19.594	21480	021	73020	3.064	550	
SREM. MITROVICA	761	29	78.391	22000	022	21033	17.861	3.363	
STARA PAZOVA	351	9	43.477	23000	022	81123	5.717	1.200	
SUBOTICA	1.007	29	146.773	24000	024	26122	47.028	6.974	
ŠID	686		38.752	22240	022	72122	6.305	1.188	
TEMERIN	162	4	19.643	21235	021	84011	2.967	522	
TITEL	269	6	16.131	21240	021	86166	2.230	331	
VRBAS	376	8	43.490	21460	021	70306	13.491	1.925	
VRŠAC	801	25	60.528	26300	023	80271	13.307	2.841	
ZRENJANIN	1.311	35	129.837	23000	023	24020	39.726	6.047	
ŽABALJ	414		25.372	21230	021	83068	2.718	547	
ŽITIŠTE	494	12	29.684	23210	023	1	2.835	492	

Narodni dohodak 1975 (u mln d)			Budžetska sredstva za opću potrošnju 1976 (u 000 d)	Sredstva samoupravnih interesnih zajednica 1976 (u 000 d)							
ukupno	u društvenom sektoru	u individualnom sektoru		obrazovanje	kultura	zdravstveno osiguranje	socijalna zaštita	društvena briga o djeci	fizička kultura	zapošljavanje	ostala zajednička potrošnja
428,3	303,7	124,6	14.143	18.550	1.590	25.024	2.000	1.882	1.590	—	—
416,0	215,5	202,5	20.439	17.371	2.073	17.460	2.850	1.242	1.135	928	—
668,6	498,7	169,9	27.512	23.770	1.740	60.060	4.116	2.172	1.460	2 986	46.669
289,8	177,2	112.6	14.913	11.708	1.204	20.684	—	2.099	—	1.100	13.329
1.194,9	868,8	326,1	...		...		...		...		
1.006,0	708,0	298,0	47.447	28.929	2.273	92.484	2.985	7.992	4.848	4.018	7.375
266,2	187,6	78.6	13.755	11.391	802	25.224	1.151	5.304	524	3.641	471
890,1	717,3	172,8	34.387	40.826	2.682	56.933	6.705	2.682	2.682	3.353	—
349,1	225,5	123,6	...		...		...		...		
309,2	258,7	50,5	21.260	12.692	1.492	18.060	1.072	862	802	1.250	550
338,6	219,0	119,6	13.419	37.478	14.732	400	16.566	1.748	1.487	1.130	30
727,7	485,5	242,2	46.459	34.710	1.735	51.007	4.680	3.587	1.157	2.545	—
160,6	80,4	80,2	11.132	7.450	550	10.153	1.185	796	101	504	—
717,1	489,1	228,0	28.755	23.743	1.580	25.120	3.550	1.460	1.670	1.670	1.025
1.626,4	1.289,6	336,8	61.114	58.690	5.387	85.818	6.711	7.421	3.602	6 771	—
452,0	263,2	188,8									
567,2	324,4	242,8	28.020	24.327	1.787	26.364	4.971	1.690	1.387	1.564	1.680
1.135,4	889,3	246,1	46.877	49.241	3.710	69.434	5.802	4.136	2.635	4.244	6.196
265,5	184,9	80,6	12.404	12.727	579	20.141	1.851	752	810	868	—
257,8	124,7	133,1	14.181	13.564	909	7.775	2.216	2.161	306	700	—
554,8	323,2	231,6	23.400	25.247	889	21.261	2.450	1.505	641	1.843	33.268
279,6	169,1	110,5	15.564	12.232	535	12.558	1.890	1.270	493	1e004	400
7.082,2	6.561,3	520,9	199.374	229.169	54.397	505.140	34.917	44.230	42.186	18.400	—
677,9	476,2	210,7	25.934	24.899	3.146	64.359	4.400	3.067	2.520	2.612	1.647
157,2	44,0	113,2	9.423	8.354	1.000	3.605	1.500	477	297	236	—
2.870,3	2.557,5	312,8	91.957	79.156	13.594	140.666	12.052	13.865	10.203	12.253	—
267,5	135,0	132,5	18.253	2.600	912	23.639	1.904	701	145	906	—
287,8	190,1	97,7	15.005	16.890	732	21.824	1.230	698	282	—	20.884
810,7	526,8	283,9	43.025	37.762	4.664	43.539	4.258	3.366	1.407	3.930	4.046
324,1	181,3	142,8	15.431	14.207	382	13.368	1.439	903	486	1.120	248
775,4	623,4	152,0	36.029	18.740	1.350	30.888	3.375	1.600	1.025	2.427	17.531
2.129,3	1.559,4	573,9	104,715	70.804	11.603	154.750	8.962	9.203	6.470	8.942	3.434
384,4	268,7	115,7	21.971	18.564	1.793	27.198	3.860	5.064	1.547	1.969	—
1.701,9	1.247,6	454,3	68.420	59.535	6.281	107.827	7.224	5.428	3.474	6.412	—
641,4	383,4	258,0	48.300	32.700	2.300	31.300	5.400	2.500	1.500	3.200	—
3.334,1	2.698,0	636,1	181.520	99.400	20.900	304.700	17.100	14.800	14.900	11.600	5.100
618,0	393,6	224,4	...		...		...		...		...
322,8	193,9	128,9	17.434	17.650	1.210	21.100	1.425	3.155	987	1.045	—
231,2	140,8	90,4	13.490	11.397	600	13.235	1.500	650	450	600	—
1.224,6	1.054,1	170,5	44.100	47.800	4.550	91.500	4.450	5.000	4.850	4.900	1.400
932,7	692,8	239,9	61.896	38.500	8.962	83.994	10.608	10.194	2.380	5.354	—
3.344,3	2.817,3	527,0	130.743	96.095	18.527	271.488	10.157	14.157	7.007	14.497	—
330,7	189,4	141,3	...		...		...		...		...
448,1	184,8	263,3	19.526	19.236	594	13 106	2.420	1.529	208	1.096	—

SFRJ SR SAP	površina (km^2)	broj općina	broj mjesnih zajednica (1975)	broj stanovnika (prema popisu 1971)	zaposlenost 30. IX 1976. (u 000 d) ukupno	zaposlenost 30. IX 1976. (u 000 d) u neprivrednim djelatnostima
SFR JUGOSLAVIJA	255.270	510	11.643	20.522.972	5.007,5	879,0
SR BOSNA I HERCEGOVINA	51.139	107	1.358	3.746.111	715,0	126,2
SR CRNA GORA	13.812	20	239	529.604	109,4	21,9
SR HRVATSKA	56.253	112	3.778	4.426.221	1.220,5	196,7
SR MAKEDONIJA	25.713	30	1.336	1.647.308	357,6	65,0
SR SLOVENIJA	19.992	61	1.045	1.727.137	704,7	109,4
SR SRBIJA svega	88.361	180	3.887	8.446.591	1.900,3	359,8
uži teritorij	55.897	114	3.049	5.250.365	1.245,4	233,4
SAP KOSOVO	10.690	22	318	1.243.693	146,4	39,7
SAP VOJVODINA	21.774	44	520	1.952.533	508,5	86,7

BROJ OPĆINA U SFRJ PO SOCIJALISTIČKIM REPUBLIKAMA (1. SIJEČNJA 1976. G.) PREMA BROJU STANOVNIKA (31. OŽUJKA 1971. G.)

	općine svega	općine prema stanovništvu 1971. g. do 10.000	10.000 50.000	50.000 100.000	preko 100.000
Bosna i Hercegovina	107	5	35582	14	5
Crna Gora	20	5	11	3	—
Hrvatska	112	11	71	24	6
Makedonija	30	1	20	5	4
Slovenija	61	3	48	8	1
Srbija	180	1	123	40	16
Bez pokrajina	114	1	76	26	11
Vojvodina	44	—	34	6	4
Kosovo	22	—	13	8	1
UKUPNO	510	29	355	94	32

I SOCIJALISTIČKIM REPUBLIKAMA U SFRJ

društveni proizvod 1975 (u ml. n. d.)			narodni dohodak 1975 (u ml. n. d.)			neto osobni dohodak po zaposlenom (1976.		
u privrednim djelatnostima	u društvenom sektoru	u individualnom sektoru	u privrednim djelatnostima	u društvenom sektoru	u individualnom sektoru	ukupno	u privrednim djelatnostima	u neprivrednim djelatnostima
502.995	426.502	76.493	454.336	380.461	73.874	3.535	3.422	4.091
64.313	54.682	9.631	57.430	48.095	9.336	3.298	3.185	3.827
9.191	7.841	1.349	7.959	6.654	1.305	3.133	3.001	3.645
132.064	114.547	17.517	119.170	102.553	16.917	3.763	3.662	4.287
28.691	23.611	5.080	25.933	21.011	4.922	2.970	2.873	3.478
84.322	76.995	7.327	74.584	67.656	6.928	4.068	3.932	4.801
184.509	148.921	35.588	169.040	134.573	34.467	3.408	3.290	3.962
117.172	95.951	21.221	107.327	86.783	20.544	3.395	3.271	3.984
10.998	8.265	2.733	9.770	7.122	2.648	3.055	2.898	3.534
56.337	44.704	11.633	51.942	40.668	11.274	3.530	3.426	4.075

BROJ PRIVREDNIH ORGANIZACIJA U SFRJ PREMA GRANAMA DJELATNOSTI I BROJU ZAPOSLENIH (U 1974. G.)

	ukupno	grupe prema broju zaposlenih radnika					
		do 29	30—125	126—250	251—1000	1001—2000	preko 2000
UKUPNO 1971. GODINE	11.102	3.285	3.514	1.626	1.992	432	253
UKUPNO 1972. GODINE	12.583	4.037	3.790	1.800	2.236	468	252
UKUPNO 1973. GODINE	13.119	3.857	4.070	2.028	2.440	487	237
UKUPNO 1974. GODINE	14.933	3.614	5.045	2.646	2.962	468	198
Industrija i rudarstvo	4.100	269	1.059	976	1.388	280	128
Poljoprivreda i ribarstvo	2.263	875	815	298	250	21	4
Šumarstvo	271	54	110	40	52	14	1
Građevinarstvo	1.211	284	335	182	309	71	30
Promet i veze	712	43	229	158	220	42	20
Trgovina, ugostiteljstvo i turizam	3.881	1.367	1.294	603	567	35	15
Zanatstvo proizvodno	2.233	679	1.065	341	145	3	—
Komunalna djelatnost	262	43	138	48	31	2	—

STANOVNIŠTVO SFRJ PREMA POPISU 31. OŽUJKA 1971. G. PO SOCIJALISTIČKIM REPUBLIKAMA I SPOLU

	ukupno	posto	muškarci	žene
Bosna i Hercegovina	3,746.111	18,25	1,834.600	1,911.511
Crna Gora	529.604	2,58	259.209	270.395
Hrvatska	4,426.221	21,57	2,139.048	2,287.173
Makedonija	1,647.308	8,03	834.692	812.616
Slovenija	1,727.137	8,42	835.998	891.139
Srbija	8,446.591	41,15	4,173.735	4,272.856
Bez pokrajina	5,250.365	25,58	2,585.625	2,664.740
Vojvodina	1,952.533	9,51	951.152	1,001.381
Kosovo	1,243.693	6,06	636.958	606.735
UKUPNO	20,522.972	100,00	10,077.282	10,445.690

STANOVNIŠTVO SFRJ PREMA POPISU 31. OŽUJKA 1971. G. PO GODINAMA STAROSTI I SPOLU

	ukupno	posto	muškarci	žene
Do 9 godina	3,627.079	17,67	1,856.266	1,770.813
10—14 godina	1,873.176	9,13	959.039	914.137
15—24 godina	3,739.271	18,22	1,913.674	1,825.597
25—34 godina	2,814.023	13,71	1,411.122	1,402.901
35—49 godina	4,310.938	21,00	2,081.004	2,229.934
50—64 godina	2,451.304	11,94	1,119.809	1,331.495
65 i više godina	1,614.902	7,87	690.779	924.123
Nepoznato	92.279	0,45	45.589	46.690
UKUPNO	20,522.972	100,00	10,077.282	10,445.690

STANOVNIŠTVO SFRJ PREMA POPISU 31. OŽUJKA 1971. G. PO AKTIVNOSTIMA I SPOLU

	ukupno	posto	muškarci	žene
aktivna lica	8,889.816	43,32	5,686.332	3,203.484
s osobnim prihodima	1,241.498	6,05	667.748	573.750
izdržavana	10,391.658	50,63	3,723.202	6,668.456
UKUPNO	20,522.972	100,00	10,077.282	10,445.690

ZAPOSLENI RADNICI U DRUŠTVENOM I PRIVATNOM SEKTORU U SFRJ PREMA GRANAMA DJELATNOSTI — GODIŠNJI PROSJEK U TISUĆAMA ZAPOSLENIH

	1971.	1972.	1973.	1974.	1975.
Privreda	3.345	3.490	3.558	3.728	3.931
industrija i rudarstvo	1.531	1.614	1.665	1.757	1.852
poljoprivreda	242	246	249	258	270
šumarstvo	68	68	67	69	71
gradevinarstvo	365	370	363	386	420
promet	280	292	298	306	321
trgovina i ugostiteljstvo	480	514	540	571	602
zanatstvo	263	266	254	256	264
stambeno-komunalna	116	120	122	125	131
Izvanprivredne djelatnosti	683	714	743	780	822
Ostale djelatnosti	6	6	5	6	5
UKUPNO	4.034	4.210	4.306	4.514	4.758

ZAPOSLENI RADNICI U DRUŠTVENOM I PRIVATNOM SEKTORU U SFRJ PREMA SOCIJALISTIČKIM REPUBLIKAMA I U TISUĆAMA ZAPOSLENIH

	1971.	1972.	1973.	1974.	1975.
SFRJ	4.034	4.210	4.306	4.514	4.758
Bosna i Hercegovina	546	572	589	631	677
Crna Gora	85	91	93	96	101
Hrvatska	1.003	1.047	1.060	1.101	1.158
Makedonija	274	292	302	318	337
Slovenija	573	594	615	645	678
Srbija	1.553	1.614	1.647	1.723	1.807
Bez pokrajina	1.022	1.061	1.083	1.135	1.188
Vojvodina	424	437	444	460	481
Kosovo	107	116	120	128	138

ZAPOSLENI RADNICI U SFRJ PREMA ŠKOLSKOJ SPREMI (31. PROSINCA 1974. G.)

	ukupno	bez škole i 1—3 razreda osnovne škole	4—7 razreda osnovne škole	osnovna osmo-godišnja škola	srednja škola	viša škola	visoka škola, umjetnička akademija i fakultet
Ukupno	4 483 957	283.044	973.283	896.474	1,887.519	205.511	238.126
Privredne djelatnosti	3 659 595	254.733	886.912	784.958	1,557.708	76.219	99.065
Izvanprivredne djelat.	824 362	28.311	86.371	111.516	329.811	129.292	139.061
			STRUKTURA (%)				
Ukupno	100	6,3	21,7	20,0	42,1	4,6	5,3
Privredne djelatnosti	100	7,0	24,2	21,4	42,6	2,1	2,7
Izvanprivredne djelat.	100	3,4	10,5	13,5	30,0	15,7	16,9

ZAPOSLENI RADNICI U SFRJ PREMA STUPNJU STRUČNE SPREME ZA RAD NA RADNOME MJESTU 31. PROSINCA 1974. G.

	ukupno	visoka stručna sprema	viša stručna sprema	srednja stručna sprema	niža stručna sprema	visoko-kvalifi-cirani radnik	kvalifi-cirani radnik	polu-kvalifi-cirani radnik	nekvali-ficirani radnik
Ukupno	4,483.957	298.002	255.809	745.532	179.361	450.509	1,343.697	676.847	534.200
Privredne djelatnosti	3,659.595	142.139	112.860	454.678	122.688	431.979	1,302.259	640.686	452.306
Izvanprivredne djelatnosti	824.362	155.863	142.949	290.854	56.673	18.530	41.438	36.161	81.894
				STRUKTURA (%)					
Ukupno	100	6,7	5,7	16,6	4,0	10,0	30,0	15,1	11,9
Privredne djelatnosti	100	3,9	3,1	12,4	3,3	11,8	35,6	17,5	12,4
Izvanprivredne djelatnosti	100	18,9	17,4	35,3	6,9	2,2	5,0	4,4	9,9

BROJ ŠKOLA U SFRJ ŠKOLSKOJ 1974/75. GODINI

	svega	osnovne	srednje	više i visoke
Bosna i Hercegovina	3.231	2.721	472	38
Crna Gora	712	643	64	5
Hrvatska	3.734	3.019	631	84
Makedonija	1.530	1.340	169	21
Slovenija	1.238	896	316	26
Srbija — svega	5.931	4.921	897	113
Bez pokrajina	4.055	3.456	528	71
Vojvodina	860	594	239	27
Kosovo	1.016	871	130	15
UKUPNO	16.376	13.540	2.549	287

BROJ REDOVNIH UČENIKA I STUDENATA U SFRJ ŠKOLSKOJ 1974/75. GODINI

	svega	osnovne	srednje	više i visoke
Bosna i Hercegovina	842.798	676.334	143.672	22.792
Crna Gora	120.430	91.492	25.712	3.226
Hrvatska	726.569	531.992	145.373	49.204
Makedonija	360.657	268.568	64.933	27.156
Slovenija	316.512	217.316	80.817	18.379
Srbija — svega	1,509.198	1,081.145	321.554	106.499
Bez pokrajina	847.468	585.397	192.371	69.700
Vojvodina	311.877	217.496	76.759	17.622
Kosovo	349.853	278.252	52.424	19.177
UKUPNO	3,876.164	2,866.847	782.061	227.256

IZGUBLJENI RADNI DANI U SFRJ ZBOG NESPOSOBNOSTI I SPRIJEČENOSTI ZA RAD

	1971.	1972.	1973.	1974.	1975.
Spriječenost za rad u tisućama dana	58.123	61.374	65.632	65.719	68.786
Nesreće na radu	5.640	5.777	5.727	5.680	5.750
Bolovanje	50.213	53.039	56.629	56.249	59.127
Njega člana porodice	2.270	2.558	3.276	3.790	3.909
Prosječno dnevno izostajanje s posla	185.698	196.084	209.688	209.968	219.762
Nesreće na radu	18.020	18.456	18.296	18.148	18.370
Bolovanje	160.425	169.453	180.924	179.710	188.903
Njega člana porodice	7.253	8.175	10.468	12.110	12.489

TROŠKOVI ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA U SFRJ U MILIJUNIMA DINARA

	1971.	1972.	1973.	1974.	1975.
UKUPNO	0.232	11.751	14.353	19.325	25.627
Zdravstvena zaštita	7.194	9.106	10.922	14.918	19.653
Naknada 1 d zbog bolesti	986	1.355	1.779	2.087	2.594
Troškovi službe	266	344	388	537	678
Ostalo	786	946	1.264	1.783	2.702

TROŠKOVI I KORISNICI INVALIDSKOG I MIROVINSKOG OSIGURANJA U SFRJ U MILIJUNIMA DINARA

	1971.	1972.	1973.	1974.	1975.
UKUPNI TROŠKOVI	13.851	18.243	21.152	27.452	35.469
Broj korisnika u 000 od toga:	1.320	1.375	1.383	1.434	1.478
Starosni penzioneri	450	477	467	486	499
Invalidski penzioneri	424	431	436	448	454
Porodični penzioneri	303	319	330	348	365
Ostali	143	148	150	152	160

Podaci o samoupravnim interesnim zajednicama u SR Hrvatskoj

U ovom dijelu statističkih podataka nalaze se neki važniji pokazatelji o samoupravnim interesnim zajednicama u SR Hrvatskoj, ne svi, zbog opsega knjige i već naprijed datog statističkog priloga. Zato su predočeni samo pokazatelji o broju delegata u delegacijama i skupštinama u samoupravnim interesnim zajednicama prema dosad osnovanim SIZ i OSIZ po općinama u SR Hrvatskoj; zatim pokazatelji o problematici u oblasti organiziranja društvene brige o djeci predškolskog uzrasta; u oblasti zapošljavanja, zdravstvenog osiguranja i zdravstva i u oblasti samoupravnog interesnog organiziranja mirovinskog i invalidskog osiguranja.

U nedostatku većeg prostora da se čitateljima pruže i mnogi drugi također korisni podaci, izdavač je bio prisiljen odustati od prvobitne zamisli da prikaže i druge važnije podatke za svaku samoupravnu interesnu zajednicu, za koje u prvom izdanju ove knjige, nažalost, nije više bilo dovoljno mjesta.

No, i ovi podaci zasigurno će biti od koristi svim čitateljima ove knjige. Posebno će delegatima i delegacijama u samoupravnim interesnim zajednicama biti ne samo pouzdani orijentir i podsticaj, već i čvrsta osnova za izradu programa i zauzimanje ispravnih stavova o bitnim pitanjima iz problematike područja na kojem rade i djeluju.

Izvori podataka iz ovog dijela statističkog priloga: Izvještaji i materijali Vijeća Saveza sindikata Hrvatske, Saveza zajednica društvene brige o djeci predškolskog uzrasta SR Hrvatske, Saveza zajednica zdravstvenog osiguranja radnika i zdravstva i Republičke samoupravne interesne zajednice mirovinsko-invalidskog osiguranja radnika.

Broj delegata u delegacijama i skupštinama samoupravnih interesnih

općina	broj osnovanih SIZ	broj osnovanih OSIZ	broj delegata u skupštinama i delegacijama		
			u SIZ	u OSIZ	ukupno
SR HRVATSKA	1.091	792	176.448	21.273	192.721
Zajednica općina Bjelovar	**121**	**76**	**13.553**	**1.945**	**15.498**
Bjelovar	14	19	1.549	334	1.883
Čazma	13	1	459	21	480
Daruvar	11	8	787	155	942
Đurđevac	4	3	343	90	433
Garešnica	13	5	1.012	55	1.067
Grubišno Polje	9	5	548	98	756
Koprivnica	14	10	2.400	210	2.610
Križevci	16	8	1.380	178	1.458
Pakrac	12	8	2.060	580	2.640
Virovitica	15	9	2.905	264	3.164
Zajednica općina Gospić	**98**	**23**	**4.311**	**402**	**4.713**
Donji Lapac	7	4	594	96	690
Gospić	11	8	1.116	130	1.246
Gračac	9	3	356	45	401
Otočac	11	4	1.600	85	1.685
Titova Korenica	10	4	645	76	721
Zajednica općina Karlovac	**45**	**40**	**4.814**	**573**	**5.387**
Duga Resa	9	12	374	35	409
Karlovac	10	14	3.000	286	3.286
Ozalj	9	3	406	53	459
Slunj	9	8	670	136	806
Vojnić	9	3	364	63	427
Vrginmost	...	...	...	...	...
Zajednica općina Osijek	**156**	**195**	**35.335**	**5.366**	**40.701**
Beli Manastir	13	12	1.620	252	1.872
Donji Miholjac	10	7	1.200	120	1.320
Đakovo	10	15	1.414	207	1.621
Našice	9	7	1.342	173	1.515
Nova Gradiška	11	11	552	341	893
Orahovica	8	5	296	88	384
Osijek	14	16	16.780	1.092	16.872
Podravska Slatina	10	8	1.272	112	1.384
Slavonska Požega	9	3	1.686	322	2.008
Slavonski Brod	12	33	1.330	765	2.090
Valpovo	10	11	469	293	762
Vinkovci	12	29	2.425	1.015	3.440
Vukovar	12	25	3.509	436	3.945
Županja	16	13	1.440	250	1.690

*zajednica prema osnovanim SIZ i OSIZ po općinama u SR Hrvatskoj**

općina	broj osnovanih SIZ	broj osnovanih OSIZ	broj delegata u skupštinama i delegacijama		
			u SIZ	u OSIZ	ukupno
Zajednica općina Rijeka	**187**	**117**	**12.571**	**2.980**	**15.551**
Buje	...	...	...	...	...
Buzet	8	1	308	15	323
Cres — Lošinj	8	1	568	17	585
Crikvenica	13	1	933	21	954
Čabar	8	1	138	17	155
Delnice	9	10	1.366	150	1.516
Krk	17	1	655	19	674
Labin	12	9	445	235	680
Ogulin	8	10	1.068	202	1.070
Opatija	...	...	...	...	...
Pag	11	3	184	44	228
Pazin	7	3	1.736	71	1.807
Poreč	10	1	821	18	849
Pula	10	29	1.457	565	2.022
Rab	11	1	545	39	584
Rijeka	27	36	2.187	1.337	2.524
Rovinj	9	5	1.206	115	1.221
Senj	8	3	411	85	496
Vrbovsko	11	2	710	30	740
Zajednica općina Sisak	**80**	**53**	**7.679**	**1.488**	**9.167**
Dvor	10	9	443	168	611
Glina	11	9	885	210	1.095
Kostajnica	11	5	537	105	642
Novska	17	6	1.377	114	1.491
Petrinja	13	5	1.228	211	1.439
Sisak	18	19	3.209	680	3.889
Zajednica općina Split	**204**	**126**	**47.358**	**4.677**	**52.035**
Benkovac	7	15	550	172	722
Biograd na moru	6	5	185	71	256
Brač	6	6	620	112	732
Drniš	11	6	450	168	618
Dubrovnik	8	9	2.500	665	3.165
Hvar	9	1	890	23	913
Imotski	10	—	745	—	745
Knin	9	3	1.182	120	1.300
Korčula	...	...	...	...	...
Lastovo	...	...	...	...	...
Makarska	8	3	585	55	640
Metković	9	2	464	81	545
Obrovac	9	1	295	154	449
Omiš	9	1	302	15	317

*Podaci dobiveni analizom ankete Republičkog koordinacionog odbora za SIZ SR Hrvatske ožujka 1977. g.

*Broj delegata u delegacijama i skupštinama samoupravnih interesnih zajednica prema osnovanim SIZ i OSIZ po općinama u SR Hrvatskoj**

općina	broj osnovanih SIZ	broj osnovanih OSIZ	broj delegata u skupštinama i delegacijama		
			u SIZ	u OSIZ	ukupno
Ploče	11	—	2.867	—	2.867
Sinj	10	14	2.000	132	2.132
Split	17	42	22.627	1.504	24.131
Šibenik	29	6	4.950	981	5.931
Trogir	9	1	979	143	1.122
Vis	8	1	435	15	450
Vrgovac	9	3	863	21	884
Zadar	11	7	3.969	245	4.214
Zajednica općina Varaždin	**50**	**59**	**8.803**	**1.508**	**10.331**
Čakovec	12	33	4.228	734	4.962
Ivanec	10	13	1.500	300	1.800
Ludbreg	9	7	408	159	647
Novi Marof	9	3	1.087	159	1.146
Varaždin	10	3	1.580	156	1.736
Grad Zagreb	**70**	**61**	**23.013**	**1.373**	**23.386**
Centar	10	10	4.609	210	4.819
Crnomerec	10	2	1.730	81	1.811
Dubrava	10	2	691	130	821
Maksimir	12	13	2.700	270	2.970
Medveščak	8	2	3.909	32	3.941
Novi Zagreb	...	...	...	...	...
Peščenica	10	10	2.583	130	2.713
Susedgrad	...	...	...	...	...
Trešnjevka	10	22	6.791	520	7.311
Trnje	...	...	...	...	...
Velika Gorica	...	...	...	...	...
Zaprešić	...	...	...	...	...
Zajednica općina Zagreb	**130**	**42**	**12.011**	**1.161**	**19.172**
Donja Stubica	9	1	1.450	27	1.477
Dugo selo	11	2	773	53	826
Izanić-grad	11	—	842	—	842
Jastrebarsko	9	6	1.200	129	1.329
Klanjec	9	5	325	127	452
Krapina	12	8	1.440	230	1.670
Kutina	17	6	7.489	69	7.558
Samobor	11	2	2.000	54	2.054
Sesvete	11	1	1.100	32	1.132
Vrbovec	...	...	...	...	...
Zabok	8	6	755	161	916
Zelina	13	1	526	21	547
Zlatar Bistrica	9	4	1.111	258	1.369

*Podaci dobiveni analizom ankete Republičkog koordinacionog odbora za SIZ SR Hrvatske ožujka 1977.g.

Uporedni podaci o obuhvatu djece u predškolskim ustanovama u školskoj godini 1974./1975. i 1975./1976. na području SR Hrvatske

Obuhvaćena djeca od 0 do 7 godina starosti u predškolskim ustanovama na području SR Hrvatske

	u jaslicama	u vrtićima	ukupno
1975.	4.296	38.037	42.433
	1,7%	19,7%	9,6%
1976.	4.319	43.455	47.774
	1,6%	23,4%	10,7%

1975. g. na 100 zaposlenih žena u predškolskim ustanovama na području SRH smješteno 9,5 djece.

1976. na 100 zaposlenih žena u predškolskim ustanovama na području SRH smješteno 10,1 djece.

Vrijeme boravka djece tokom dana

Svega 6 sati	1975.	10.774	(25,4%)
	1976.	14.864	(31,1%)
Od 6 do 8 sati	1975.	10.608	(25,1%)
	1976.	7,789	(16,3%)
Više od 8 sati	1975.	20.952	(49,5%)
	1976.	25.121	(52,9%)

Prehrana djece

Samo jedan obrok	1975.	13.282	(31,4%)
	1976.	14.415	(30,2%)
Svi obroci	1975.	27.167	(62,5%)
	1976.	31.476	(65,9%)
Ni jedan obrok	1975.	1.783	(4,2%)
	1976.	1.883	(3,9%)

Prehrana djece do 1 godine starosti

Ukupno djece do 1 godine starosti	1975.	66.394
	1976.	66.462

Pregled vrtića po općinskim centrima, selima, naseljima i otocima na području SRH u 1976. g.

Ukupno vrtića 537 sa 43.455 djece. Od toga u selima i naseljima 125 vrtića sa 5.386 djece ili 12,4% od ukupnog broja djece u vrtićima.

Na otocima SR Hrvatske u 41 vrtiću smješteno je 1927 djece, odnosno 4,4% od ukupnog broja djece u vrtićima.

Od ukupno 537 vrtića u SRH **samostalnih** ima 77 sa 10.668, ili 24,5% od ukupnog broja smještene djece; **područnih** 162 sa 10.147 djece ili 23,4%; udruženih, odnosno **dječjih centara** 162 sa 16.362 djece ili 37,7%.

U sastavu osnovnih škola ima 129 vrtića sa 6,278 djece ili 14,4% od ukupnog broja djece u vrtićima.

Smještaj djece u godini prije polaska u osnovnu školu

1975. g. bilo je u vrtićima 11.292 djece ili 18,5% od ukupnog broja djece u godini prije polaska u sonovnu školu.

1976. g. bilo je u vrtićima 12.836 djece ili 21,6% od ukupnog broja djece u godini prije polaska u sonovnu školu.

Djeca u ustanovama s pravom na beneficiju

Ukupno sa beneficijom	1975.	7.919	(18,7%)
	1976.	9.239	(19,3%)

Od ukupno smještene djece u vrtićima u selima i naseljima (5.386 u 1976. g.) beneficiju je imalo 1407 ili 26,1% djece.

Smještaj djece u jaslice na području SRH u 1976. g.

Općine s jaslicama	Broj smještene djece jasličke dobi	% od ukupnog broja djece jasličke dobi na području općine
Grad Zagreb	2.727	6,4
Rijeka	488	4,6
Pula	242	5,4
Karlovac	210	5,0
Osijek	158	1,7
Split	95	0,7
Rovinj	77	7,9
Dubrovnik	64	1,7
Sisak	58	1,2
Duga Resa	50	3,4
Slavonski Brod	45	0,7
Šibenik	41	0,9
Slavonska Požega	33	0,8
Đakovo	26	0,8
Vis	5	2,6

U drugim općinama u SR Hrvatskoj jasličnih kapaciteta nema, dok na čitavom području zajednice općine Bjelovar, Gospić, Varaždin i u vanjskim općinama Zagreba, također ne postoje niti jedne jaslice.

Djeca u ustanovama prema zaposlenosti roditelja

S oba uposlena roditelja	1975.	33.957	(80,2%)
	1976.	38.100	(79,8%)
S jednim uposlenim roditeljem	1975.	5.862	(13,8%)
	1976.	6.665	(13,9%)
Djeca samohranog roditelja	1975.	2.075	(4,9%)
	1976.	2.387	(5%)
Djeca neuposlenih roditelja	1975.	439	(1%)
	1976.	622	(1,3%)

Djeca u ustanovama prema zanimanjima roditelja

Individualni poljoprivrednik	1975.	399	(0,9%)
	1976.	392	(0,8%)
Radnici u industriji	1975.	14.175	(33,5%)
	1976.	16.633	(34,8%)
Zanatlije i vlasnici ugostiteljskih radnji i dr.	1975.	2.196	(5,2%)
	1976.	2.700	(5,7%)
Radnici u trgovini, ugostiteljstvu i osoblje zaštite	1975.	6.975	(16,3%)
	1976.	7.777	(16,5%)
Administrativni, financijski i srodni radnici	1975.	10.296	(24,3%)
	1976.	10.860	(22,7%)
Umjetnici i umjetnički suradnici	1975	224	(0,5%)
	1976.	368	(0,7%)
Rukovodeće osoblje i stručnjaci	1975.	5.776	(13,6%)
	1976.	6.284	(13,2%)
Penzioneri i ostale osobe s osobnim primanjima	1975.	2.292	(5,4%)
	1976.	2.760	(5,8%)

Zaposleni radnici u predškolskim ustanovama

1975. ukupno 4.210 radnika, od toga 1913 odgojitelja i 532 zdravstvena radnika, 274 administrativnih i 1491 ostalih radnika.

1976. ukupno 4.103 radnika, od toga 2.209 odgojitelja 611 zdravstvenih radnika, 316 administrativnih, i 1677 ostalih radnika.

Bolovanje do 30 i preko 30 dana u postocima prema broju zaposlenih i SIZ zdravstvenog osiguranja općine u SR Hrvatskoj za 1975. i 1976. godinu

SIZ zdravstvenog osiguranja općine	Do 30 dana bolovanja			Preko 30 dana bolovanja			Ukupni % bolovanja		
	1975.	1976.	Indeks	1975.	1976.	Indeks	1975.	1976.	Indeka
SR HRVATSKA	2,52	2,92	115,87	2,24	2,77	123,66	4,76	5,69	119,54
B. Manastir	2,03	1,52	74,88	2,00	2,13	106,50	4,03	3,65	90,57
Bjelovar	2,52	2,40	95,24	2,33	2,27	97,42	4,85	4,67	96,29
Benkovac	2,31	2,77	119,91	1,22	1,39	113,93	3,53	4,16	117,85
Biograd	2,39	3,02	126,36	1,61	1,83	113,66	4,00	4,85	121,25
Brač	2,11	2,93	138,86	1,71	2,23	130,41	3,82	5,16	135,08
Buje	2,21	1,95	88,24	1,31	1,39	106,11	3,52	3,34	94,89
Buzet	2,18	2,63	120,64	1,07	1,28	119,63	3,25	3,91	120,31
Crikvenica	1,58	1,56	98,73	2,06	2,05	99,51	3,64	3,61	99,18
Čabar	2,01	3,09	153,73	2,14	2,26	105,61	4,15	5,35	128,92
Čakovec	2,03	2,43	119,70	1,25	1,58	126,40	3,28	4,01	122,26
Čazma	(0,16)	0,80	(500,00)	1,29	2,35	182,17	1,45	3,15	217,24
Daruvar	1,40	1,61	115,00	2,29	2,80	122,27	3,69	4,41	119,51
Delnice	3,06	3,94	128,76	2,63	3,31	125,86	5,69	7,25	127,42
D. Lapac	0,87	1,52	174,71	2,05	1,71	83,41	2,92	3,23	110,62
D. Miholjac	2,22	1,12	50,45	(0,20)	2,08	(104,00)	2,42	3,20	132,23
D. Stubica	2,80	3,05	108,93	2,33	2,74	117,60	5,13	5,79	112,87
Dubrovnik	0,91	1,36	149,45	1,47	1,48	100,68	2,38	2,84	119,33
Duga Resa	3,30	3,23	97,88	2,87	3,53	123,00	6,17	6,76	109,56
Dugo Selo	1,78	4,09	229,78	2,28	3,09	121,65	5,06	8,08	159,68
Drniš	3,03	3,11	102,64	1,61	2,07	128,57	4,64	5,18	111,64
Dvor	3,22	3,43	106,52	2,15	2,82	131,16	5,37	6,25	116,39
Đakovo	0,69	1,12	162,32	1,93	2,19	113,47	2,62	3,31	126,34
Đurđevac	0,57	0,83	145,61	1,96	2,87	146,43	2,53	3,70	146,24
Garešnica	2,11	2,06	97,63	1,74	1,72	98,85	3,85	3,78	98,18
Glina	4,05	3,40	83,95	2,71	2,62	96,68	6,76	6,02	89,05
Gospić	0,98	1,70	173,47	3,79	3,79	100,00	4,77	5,49	115,09
Grug. Polje	1,12	(0,04)	(3,57)	1,09	1,25	114,68	2,21	1,29	58,37
Gračac	0,44	0,89	202,27	2,75	2,51	91,27	3,19	3,40	106,58
Hvar	1,45	1,79	123,45	2,07	2,26	109,18	3,52	4,05	115,06
Imotski	(0,12)	2,00	(1666,67)	1,55	2,04	131,61	1,67	4,04	241,92
Ivanec	2,96	2,73	92,23	1,79	1,94	108,38	4,75	4,67	98,32
Ivanić-grad	0,88	0,88	100,00	2,01	2,36	117,41	2,89	3,24	112,11
Jastrebarsko	1,07	1,53	142,99	2,97	2,88	96,97	4,04	4,41	109,16
Karlovac	3,38	3,93	116,27	3,15	3,52	111,75	6,53	7,45	114,09
Klanjec	2,17	2,81	129,49	2,40	3,37	140,42	4,57	6,18	135,23
Knin	2,95	3,02	102,37	1,96	1,96	100,00	4,91	4,98	101,43
Koprivnica	1,76	1,40	79,55	1,97	2,24	113,71	3,73	3,64	97,59
Korčula	1,25	1,55	124,00	1,73	1,77	102,31	2,98	3,32	111,41
Kostajnica	3,21	3,34	104,05	1,74	2,56	147,13	4,95	5,90	119,19
Krapina	2,98	3,33	111,74	2,84	3,53	124,30	5,82	6,86	117,87
Križevci	2,26	1,57	69,47	2,13	2,08	97,65	4,39	3,65	83,14
Krk	1,24	1,84	148,39	1,83	2,08	113,66	3,07	3,92	127,69
Kutina	2,26	2,41	106,64	2,30	3,02	131,30	4,56	5,43	119,08
Labin	3,07	3,21	104,56	2,06	1,95	94,66	5,13	5,16	100,58
Lastovo	1,05	(0,08)	(7,62)	1,79	1,62	90,50	2,84	1,70	59,86
Ludbreg	1,59	1,91	120,13	1,45	1,55	106,90	3,04	3,46	113,82
M. Lošinj	2,50	2,94	117,60	2,70	2,77	102,59	5,20	5,71	109,81

Bolovanje do 30 i preko 30 dana u postocima prema broju zaposlenih i SIZ zdravstvenog osiguranja općine u SR Hrvatskoj za 1975. i 1976. godinu

SIZ zdravstvenog osiguranja općine	Do 30 dana bolovanja			Preko 30 dana bolovanja			Ukupni % bolovanja		
	1975.	1976.	Indeks	1975.	1976.	Indeks	1975.	1976.	Indeka
Makarska	1,03	1,80	174,76	1,57	2,68	170,70	2,60	4,48	172,31
Metković	0,93	0,98	105,38	2,59	2,09	80,69	3,52	3,07	87,22
Našice	2,02	2,22	109,90	2,02	2,53	125,25	4,04	4,75	117,57
N. Gradiška	2,17	3,25	149,77	2,09	2,16	103,35	4,26	5,41	127,00
Novi Marof	1,74	2,17	124,71	1,57	1,97	125,48	3,31	4,14	125,08
Novska	2,51	2,29	91,23	1,68	2,77	164,88	4,19	5,06	120,76
Obrovac	4,50	5,55	123,33	2,36	2,16	91,53	6,86	7,71	112,39
Ogulin	2,31	3,53	152,81	2,21	3,63	164,25	4,52	7,16	158,41
Omiš	2,88	4,02	139,58	3,90	3,82	97,95	6,78	7,84	115,63
Opatija	3,24	3,17	97,84	2,40	2,71	112,92	5,64	5,88	104,26
Osijek	2,37	2,96	124,89	1,65	2,23	135,15	4,02	5,19	129,10
Otočac	1,13	1,67	147,79	2,19	2,66	121,46	3,32	4,33	130,42
Ozalj	2,32	2,90	125,00	3,22	3,47	107,76	5,54	6,37	114,98
Pag	2,17	1,93	88,94	2,31	1,57	67,97	4,48	3,50	78,12
Pakrac	1,58	1,68	106,33	1,93	2,34	121,24	3,51	4,02	114,53
Pazin	2,58	3,46	134,11	1,70	2,04	120,00	4,28	5,50	128,50
Petrinja	2,53	3,16	124,90	2,59	2,87	110,81	5,12	6,03	117,77
Ploče	2,72	3,12	114,71	2,12	3,38	159,43	4,84	6,50	134,30
P. Slatina	2,81	3,03	107,83	1,03	1,52	147,57	3,84	4,55	118,49
Poreč	2,38	2,36	99,16	1,21	1,48	122,31	3,59	3,84	106,96
Pula	2,95	3,55	120,34	1,69	1,97	116,57	4,64	5,52	118,97
Rab	1,67	1,67	100,00	1,60	2,11	131,87	3,27	3,78	115,60
Rijeka	2,93	3,37	115,02	2,16	2,72	125,93	5,09	6,09	119,65
Rovinj	3,05	3,53	115,74	1,63	1,64	100,61	4,68	5,17	110,47
Samobor	2,17	1,94	89,40	3,57	4,32	121,01	5,74	6,26	109,06
Sesvete	2,60	2,26	86,92	3,29	3,56	108,21	5,89	5,82	98,81
Senj	4,12	3,57	86,65	3,68	3,61	98,10	7,80	7,18	92,05
Sinj	2,17	1,88	86,64	3,31	2,45	74,02	5,48	4,33	79,01
Sisak	2,71	3,05	112,55	2,03	2,77	136,45	4,74	5,82	122,78
Sl. Brod	3,10	3,45	111,29	1,68	1,95	116,07	4,78	5,40	112,97
Sl. Orahovica	1,65	2,28	138,18	2,46	2,49	101,22	4,11	4,77	116,06
Sl. Požega	2,61	2,91	111,49	2,58	2,61	101,16	5,19	5,52	106,36
Slunj	0,90	1,27	141,11	1,96	1,80	91,84	2,86	3,07	107,34
Split	2,65	3,56	134,34	2,77	3,09	111,55	5,42	6,65	122,69
Šibenik	3,21	3,70	115,26	1,85	2,13	115,14	5,06	5,83	115,22
T. Korenica	1,98	1,31	66,16	2,16	2,07	95,83	4,14	3,38	81,64
Trogir	4,54	4,81	105,95	2,61	3,63	139,08	7,15	8,44	118,04
Valpovo	1,85	2,03	109,73	1,80	2,28	126,67	3,65	4,31	118,08
Varaždin	2,23	2,72	121,97	1,59	1,95	122,64	3,82	4,67	122,25
Velika Gorica	1,10	1,27	115,45	1,99	3,10	155,78	3,09	4,37	141,42
Vinkovci	2,13	3,03	142,25	4,10	3,86	94,15	6,23	6,89	110,59
Virovitica	2,40	2,70	112,50	1,16	1,46	125,86	3,56	4,16	116,85
Vis	1,48	2,48	167,57	3,62	3,75	103,59	5,10	6,23	122,16
Vojnić	0,56	0,86	153,57	3,23	3,08	95,36	3,79	3,94	103,96
Vrbosko	4,04	3,18	78,71	1,96	2,84	144,90	6,00	6,02	100,33
Vrbovec	1,12	2,24	200,00	2,07	1,99	96,14	3,19	4,23	132,60
Vrginmost	2,10	2,80	133,33	3,28	3,38	103,05	5,38	6,18	114,87
Vrgorac	0,65	1,37	210,77	1,19	1,66	139,50	1,84	3,03	164,67
Vukovar	2,80	3,00	107,14	1,08	1,59	147,22	3,88	4,59	118,30

Bolovanje do 30 i preko 30 dana u postocima prema broju zaposlenih i SIZ zdravstvenog osiguranja općine u SR Hrvatskoj za 1975. i 1976. godinu

SIZ zdravstvenog osiguranja općine	Do 30 dana bolovanja			Preko 30 dana bolovanja			Ukupni % bolovanja		
	1975.	1976.	Indeks	1975.	1976.	Indeks	1975.	1976.	Indeks
Zabok	2,49	3,06	122,89	3,67	4,15	113,08	6,16	7,21	117,05
Zadar	2,93	3,71	126,62	1,78	1,90	106,74	4,71	5,61	119,11
ZAGREB — ukupno	2,67	3,01	112,73	2,53	3,43	135,57	5,20	6,44	123,85
Zgb-Centar	...	2,46	...	...	3,23	...	...	5,69	
Zgb-Černomerec	...	3,67	...		3,69			7,36	
Zgb-Dubrava	...	3,35	...	...	3,84	...		7,19	
Zgb-Maksimir	...	3,00	...	...	3,35	...	...	6,35	
Zgb-Medveščak	2,76	3,26	...	2,44	3,61	...	5,20	6,87	
Zgb-Peščenica	...	2,97	...	...	3,59	...	...	6,56	
Zgb-Susedgrad	...	4,13	...	...	4,35	...		8,48	
Zgb-Trnje	...	3,70	...	...	3,00	...		6,70	
Zgb-Trešnjevka	...	2,82	...	...	3,36	...		6,18	
Zgb-Novi Zagreb	....	2,21	...	...	3,50	...	...	5,71	...
Zaprešić	2,57	3,10	120,62	3,46	3,77	108,96	6,03	6,87	113,93
Zelina	2,63	0,78	29,66	2,74	3,20	116,79	5,37	3,98	74,12
Zlatar	2,58	2,75	106,59	3,50	4,29	122,57	6,08	7,04	115,79
Županja	2,42	2,57	106,29	3,43	2,80	81,63	5,85	5,37	91,79

Broj zaposlenih i nezaposlenih po zajednicama općina u SR Hrvatskoj

ZAJEDNICA OPĆINA	Stanovništvo 31. ožujak 1971.		Udio u ukupnom stanovništvu 1971.		Zaposleni 31. ožujak 1976.		Nezaposleni 31. prosinac 1976.	
	broj	udio u stanovništvu SRH — %	aktivnom %	poljoprivrednom %	broj	Udio u zaposlenima SRH — %	broj	udio u nezaposlenima SRH — %
Bjelovar	389.906	8,8	51,6	58,9	58.226	5,1	5 810	6,7
Gospić	107.027	2,4	43,9	44,8	15.939	1,4	975	1,1
Karlovac	180.524	4,1	55,0	47,7	37.684	3,3	3 578	4,1
Osijek	858.136	19,4	41,5	39,2	181.569	15,9	19 545	22,4
Rijeka	498.364	11,2	40,2	10,3	174.665	15,3	10 033	11,5
Sisak	201.402	4,5	51,9	46,0	44.252	3,9	5 132	5,9
Split	830.074	18,8	38,6	26,8	197.602	17,2	20 753	23,8
Varaždin	299.206	6,8	53,1	45,5	55.476	4,8	5 386	6,2
Gradska zajednica općina Zagreb	667.687	15,1	48,4	6,7	313.018	27,3	9 681	11,1
Ostale općine zajednica opć. Zgb.	393.895	8,9	52,2	46,9	66.509	5,8	6 347	7,3
SRHRVATSKA	4,426.221	100,0	45,5	32,3	1,144.940	100,0	87 093	100,0

Broj korisnika mirovina (31. VII 1975. g.) prema pojedinim grupama iznosa mirovina

grupa iznosa (u dinarima) mirovina)			korisnici mirovina	
od	—	do	apsolutni broj	postotak
		249,99	54	0,01
250,00		499,99	55	0,02
350,00		499,99	373	0,10
500,00		699,99	2.209	0,62
700,00		999,99	22.657	6,34
1.000,00		1.236,99	61.063	17,10
1.237,00		1.385,99	57.811	16,19
1.386,00		1.499,99	25.569	7,16
1.500,00		1.999,99	78.146	21,88
2.000,00		2.599,99	78.015	21,84
2.600,00		2.999,99	12.333	3,45
3.000,00		3.999,99	13.579	3,80
4.000,00		4.999,99	3.620	1,01
5.000,00		6.196,50	1.410	0,40
		6.196,51 i više	289	0,08
			357.183	100

Stope doprinosa za mirovinsko osiguranje radnika SR Hrvatske od 1966. do 1976. g.

godina	1966.	1967.	1968.	1969.	1970.	1971.	1972.	1973.	1974.	1975.	1976.
stopa doprinosa iz osobnih dohodaka	10,60	12,20	12,40	14,50	14,50	14,50	14,50	14,50	14,50	11,70	12,50
stopa doprinosa iz dohotka	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
prosječni rast stope doprinosa iz osobnih dohodaka 1974—1966 = 3,90											

Prosječne mirovine (u dinarima) od 1965. do 1980. g. — po vrstama

godina	invalidske mirovine	starosne mirovine	obiteljske mirovine	ukupno
1965.	267,74	385,39	220,63	296,86
1966.	352,93	515,47	286,25	295,04
1967.	382,91	547,49	311,81	424,83
1968.	420,28	609,47	342,42	468,13
1969.	489,10	720,17	406,71	550,25
1970.	613,13	901,15	516,23	691,47
1971.	736,60	1.075,66	631,29	832,57
1972.	937,92	1.355,86	785,10	1.053,13
1973.	1.087,96	1.503,38	936,54	1.198,15
1974.	1.296,19	1.857,21	1.143,86	1.459,89
1975.	1.607,78	2.216	1.423,90	1.776,25
1976.	1.671,14	2.345,09	1.468,29	1.861,01
1977.	1.737	2.481,70	1.524,76	1.950,02
1978.	1.805,44	2.626,27	1.583,40	2.043,52
1979.	1.876,60	2.779,26	1.644,30	2.141,74
1980.	1.950,57	2.941,17	1.707,55	2.244,93

Odnos stanovništva, aktivnih osiguranika i korisnika mirovina

godina	stanovništvo	aktivni osiguranici	korisnici mirovina	korisnici mirovina na 1000	
				stanovnika	aktivnih osiguranika
1976.	4,536.365	1,324.730	387.755	85,5	293
1977.	4,560.408	1,363.147	398.259	87,3	292
1978.	4,584.578	1,402.678	409.087	89,2	292
1979.	4,608.876	1,443.356	420.249	91,2	291
1980	4,633.303	1,485.213	431.757	93,2	291
prosječna godišnja stopa rasta	0,53	2,9	2,72		

Odnos prosječnih mirovina prema prosječnom osobnom

godina		1965.	1966.	1967.	1968.
prosječni osobni dohodak (u dinarima)		523,71	724,59	830,59	904,31
prosječni iznos mirovina (u dinarima) -prema vrstama	invalidska	267,74	352,93	382,91	420,28
	starosna	385,39	515,47	547,49	609,47
	obiteljska	220,63	286,25	311,81	342,42
ukupno		296,86	395,04	424,83	468,13
odnos prosječne mirovine prema osobnom dohotku	invalidske	51,1	48,7	46,1	46,5
	starosne	73,6	71,1	65,9	67,4
	obiteljske	42,1	39,5	37,5	37,9
ukupno		56,7	54,5	51,1	51,8

Vrste mirovina, broj i stopa rasta korisnika mirovina

vrste mirovine	broj korisnika		priliv 1975. / 1970.	prosječna godišnja stopa rasta	
	1970.	1975.		1966. / 1970.	1971. / 1975.
starosna	119.520	136.248	16.728	6,69	2,65
invalidska	140.353	141.983	1.630	7,58	0,23
obiteljska	80.261	99.334	19.073	4,89	4,30
ukupno	340.134	377.565	37.431	6,60	2,11

dohotku aktivnih osiguranika od 1965. do 1975. g.

1969.	1970.	1971.	1972.	1973.	1974.	1975.
1.045,73	1.254,28	1.563,11	1.840,50	2.083	2.623	3.245
489,10	613,13	736,60	937,92	1.087,96	1.296,19	1.607,78
720,17	901,15	1.075,29	1.355,86	1.503,38	1.857,21	2.216
406,71	516,23	631,29	785,10	936,54	1.143,86	1.413,9
550,25	691,47	832,57	1.053,13	1.198,15	1.459,89	1.776,25
46,8	48,9	47,1	51	52,2	49,4	49,5
68,9	71,8	68,8	73,7	72,2	70,8	68,3
38,9	41,2	40,4	42,7	45	43,6	43,5
52,6	55,1	55,3	57,2	57,5	55,7	54,7

Prosječni iznos realne mirovine sa zaštitnim dodatkom

vrsta mirovine	1975.* (iznos u dinarima)	1980. (iznos u dinarima)	postotak prosječne godišnje stope rasta (1980—1976)
invalidska	1.607,78	1.950,57	3,89
starosna	2.216,00	2.941,17	5,82
obiteljska	1.413,90	1.707,55	3,85
ukupno	1.776,25	2.244,93	4,79

SADRŽAJ

UVOD 3

I DIO

SAMOUPRAVNE INTERESNE ZAJEDNICE — DIO POLITIČKOG SISTEMA SOCIJALISTIČKOG SAMOUPRAVLJANJA

Stipe Tonković
ZAŠTO OSNIVAMO SAMOUPRAVNE INTERESNE ZAJEDNICE? 15

Zvonko Špoljar
USTAVNA KONCEPCIJA SAMOUPRAVNIH INTERESNIH ZAJEDNICA 23

Čedo Grbić
SAMOUPRAVNI DRUŠTVENO-EKONOMSKI ODNOSI NA OSNOVI SLOBODNE RAZMJENE RADA 35

Jakov Vidović
DELEGATSKI PRINCIP U SAMOUPRAVNIM INTERESNIM ZAJEDNICAMA 51

Dr Ivan Mecanović
DELEGATSKO ODLUČIVANJE U SAMOUPRAVNIM INTERESNIM ZAJEDNICAMA 61

Dušan Drezga
INFORMATIVNA DJELATNOST U SAMOUPRAVNIM INTERESNIM ZAJEDNICAMA 85

Đorđe Đurić — Dragutin Božić
SAMOUPRAVNI NORMATIVNI AKTI U SAMOUPRAVNIM INTERSNIM ZAJEDNICAMA 93

Matko Kuna
STRUČNE SLUŽBE U SAMOUPRAVNIM INTERESNIM ZAJEDNICAMA 113

Zlatko Jeličić
SAMOUPRAVNA KONTROLA RADNIKA U SAMOUPRAVNIM INTERESNIM ZAJEDNICAMA 125

Rade Lolić
SAVEZ KOMUNISTA U SAMOUPRAVNOM INTERESNOM ORGANIZIRANJU 133

Dr Zdravko Tomac
MJESNA ZAJEDNICA I SAMOUPRAVNE INTERESNE ZAJEDNICE 139

II DIO

PODRUČJA SAMOUPRAVNOG INTERESNOG ORGANIZIRANJA

Zdenka Šnajder
SAMOUPRAVNE INTERESNE ZAJEDNICE DRUŠTVENE BRIGE O DJECI PREDŠKOLSKOG UZRASTA 149

Mr Milan Cvitković
SAMOUPRAVNE INTERESNE ZAJEDNICE ODGOJA I OSNOVNOG OBRAZOVANJA 161

Vladimir Podrebarac
SAMOUPRAVNE INTERESNE ZAJEDNICE ODGOJA I USMJERENOG OBRAZOVANJA 171

Ljupče Đokić
SAMOUPRAVNE INTERESNE ZAJEDNICE OBRAZOVANJA ZA SAMOUPRAVLJANJE 181

Damir Bačić
SAMOUPRAVNE INTERESNE ZAJEDNICE KULTURE 187

Ivan Škovrlj
SAMOUPRAVNE INTERESNE ZAJEDNICE KINEMATOGRAFIJE 197

SADRŽAJ

Dr Miloš Mraković
SAMOUPRAVNE INTERESNE ZAJEDNICE FIZIČKE KULTURE 201

Aleksandar Kramarić
SAMOUPRAVNE INTERESNE ZAJEDNICE ODMORA I REKREACIJE 207

Akademik Dr Ivan Jurković
Dr Branko Adamčić
SAMOUPRAVNE INTERESNE ZAJEDNICE ZNANOSTI 211

Stevo Desić–Nikola Papić
SAMOUPRAVNE INTERESNE ZAJEDNICE ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA I ZDRAVSTVA 229

Frane Boko
SAMOUPRAVNE INTERESNE ZAJEDNICE MIROVINSKOG I INVALIDSKOG OSIGURANJA 245

Ante Matutinović
SAMOUPRAVNE INTERESNE ZAJEDNICE SOCIJALNE ZAŠTITE 257

Živko Maravić
SAMOUPRAVNE INTERESNE ZAJEDNICE ZAPOŠLJAVANJA 265

Albert Antolović
SAMOUPRAVNE INTERESNE ZAJEDNICE STAMBENO-KOMUNALNIH DJELATNOSTI 273

Vladimir Kos
SAMOUPRAVNE INTERESNE ZAJEDNICE ZA CESTE 287

Martin Pilar
SAMOUPRAVNE INTERESNE ZAJEDNICE VODOPRIVREDE 297

Dr Ivan Mecanović
SAMOUPRAVNE INTERESNE ZAJEDNICE POTROŠAČA ELEKTRIČNE ENERGIJE 307

III DIO

STAVOVI SAVEZNOG SAVJETA ZA PITANJA DRUŠTVENOG UREĐENJA I SAVEZNOG SAVJETA ZA PRIVREDNI RAZVOJ I EKONOMSKU POLITIKU O OSTVARIVANJU SAMOUPRAVNIH DRUŠTVENO-EKONOMSKIH ODNOSA U DRUŠTVENIM DJELATNOSTIMA 317

IV DIO

VAŽNIJI PODACI O OPĆINAMA U SFR JUGOSLAVIJI 349

NEKI VAŽNIJI PODACI O SAMOUPRAVNIM INTERESNIM ZAJEDNICAMA U SR HRVATSKOJ 385

Redaktor i lektor	**Miroslav Ležaja**
Grafički prikazi	**Duško Šojlev**
Statistički prilozi	**Branka Musija**
Korektori	**Josip Grgevčić** **Mijo Kranjčina** **Zdenko Uzorinac**

Članovi delegacija za samoupravne interesne zajednice i delegati u skupštinama samoupravnih interesnih zajednica dobivaju ovom knjigom svoj prvi priručnik. Njime se pouzdano mogu obavijestiti o društveno-političkim osnovama samoupravnog interesnog organiziranja i iskustvima kojima je rezultirala dosadašnja praksa sudionika samoupravnog interesnog organiziranja. Sva ta sadržina razložena je informativno i kritički — s jasnim i politički najaktualnijim naznakama obaveznih pravaca daljnjeg razvoja društvenih odnosa u našoj samoupravnoj socijalističkoj zajednici. Nastojeći u ovom trenutku pridonijeti unapredenju samoupravnog interesnog organiziranja, izdavač daje knjigu koja je i podsticaj za akciju i trajni dokumenat
tvorenja tog siste
voljavanja zajedn

321.74(497.1) 18054
SAM Samoupravno
interesno organi-

321.74(497.1)
SAM
18054

»Narodne novine«, Zagreb — (69) 11-755
Oznaka za narudžbu: UT-XI/11-8

321.74 (497.1)
SAM